Caietele CNSAS

Anul VIII, nr. 1(15)/2015

Caietele CNSAS

Revistă semestrială editată de

Consiliul Naţional

pentru

Studierea Arhivelor Securităţii

Anul VIII, nr. 1 (15)/2015

Editura CNSAS
Bucureşti
2016

Consiliul Naţional
pentru Studierea Arhivelor Securităţii
Bucureşti, str. Matei Basarab, nr. 55-57, sector 3
www.cnsas.ro

Caietele CNSAS, anul VIII, nr. 1 (15)/2015

ISSN:1844-6590

Editura Consiliului Naţional
pentru Studierea Arhivelor Securităţii
e-mail: editura@cnsas.ro

CUPRINS

I. Aparatul represiv comunist: instituții, cadre, obiective

II. Sub lupa Securității

III. Varia

IV. Recenzii. Note de lectură

SUMMARY

I. THE COMMUNIST REPRESSIVE SYSTEM: INSTITUTIONS, OFFICERS AND OBJECTIVES

II. UNDER SECURITATE'S STRICT SURVEILANCE

I. Aparatul represiv comunist: instituții, cadre, obiective

Raluca Nicoleta SPIRIDON

Transformarea vechilor servicii de informații în structuri de securitate ale P.C.R. (1944-1948). Trecerea sistemului penitenciar în cadrul M.A.I. – 30 mai 1945

The Transformation of Old Information Intelligence Services into Security Structures of PCR (1944-1948). The shift of the Prison System in the MAI Structure (30 May 1945)

After Romania changed alliance on August 23rd, 1944, the main structures of the state (Section Two of the Great General Staff, Special Intelligence Services, Safety Police Directorate of the General Police Directorate and Public Order and Safety Directorate of the General Inspectorate of the Gendarmerie) continued their activity, but significant mutations appeared especially after the establishment of the Petru Groza government, on March 6th, 1945.

The activity of intelligence services was essential to the progressive shaping of society and eradication of a coherent opposition. In this respect, the institutional reorganization of these structures and the staff changes had an important role. Ideological defining of the "suspects" not only with the help of police information, the punishment and repression on political grounds led to a gradual transformation of the intelligence services into Securitate services subordinated to Communist Party.

Etichete: comuniști, Ministerul Afacerilor Interne, Direcția Generală a Poliției, structuri informative
Keywords: communists, Ministry of Internal Affairs, General Directorate of the Police, informative structures

După momentul 23 august 1944, principalele structuri informative din România: Secția a-II-a a Marelui Stat Major, Serviciul Special de Informații, Direcția Poliției de Siguranță din cadrul Direcției Generale de Poliție și Direcția Siguranței și Ordinii Publice a Inspectoratului General al Jandarmeriei și-au continuat activitatea, mutații importante survenind, mai ales, după instaurarea guvernului Petru Groza, la 6 martie 1945.

În cele ce urmează, ne-am propus a contura modul în care *Serviciul Special de Informații*, *Direcția Poliției de Siguranță* și *Direcția Siguranței și Ordinii Publice a Inspectoratului General al Jandarmeriei* s-au

transformat din servicii de informații ale statului în structuri de securitate ale Partidului Comunist, atât în ceea ce privește organizarea și personalul, cât și la nivelul metodelor și tehnicilor operative.

În contextul schimbării alianţelor României, Serviciul Special de Informaţii a fost restructurat şi reorientat, „primele măsuri în acest sens fiind luate de col. Victor Siminel, şeful serviciului, care, la data de 27 august 1944, a ordonat verbal desfiinţarea Biroului de Studii şi a Agenturii Frontului de Est din cadrul Secţiei I Informaţii şi trecerea personalului în structura Fronturilor de Sud şi de Vest, desfiinţarea „Grupei Comuniste" ce funcţiona în cadrul Secţiei a-II-a Contrainformaţii, a Secţiei a-III-a Relaţii cu Armatele Aliate (germano-italiene) şi a Secţiei a-V-a Contrasabotaj"[1].

Desfiinţarea, comasarea ori transformarea în birouri a unor secţii a fost statuată la 9 septembrie 1944, „de ordinul Circular nr. 1156 prin care șeful serviciului a comunicat subordonaţilor noua organigramă a instituţiei, aprobată de Ministerul de Război:

Secţia I Informaţii Externe (Secţia a-III-a de legătură cu armatele aliate a fost transformată în Birou, inclus în structura Secţiei I).

Secţia a-II-a Contrainformaţii, în componenţa căreia au fost incluse Secţiile a-IV-a Contraspionaj, a-V-a Contrasabotaj şi Biroul Presei.

Secţia a-III-a Tehnică, în care au fost incluse Secţiile a-IX-a Tehnică, a-X-a Radio şi Biroul Cifru.

Secţia a-IV-a Administrativă rezultată din comasarea Secţiilor a-VII-a Personal, XI Auto şi a-XII-a Administrativă, precum şi a Biroului Secretariat.

Secţia a-VI-a Filaj corespondenţă externă a fost desfiinţată.

Secţia a-VIII-a Juridică a fost transferată în cadrul Jandarmeriei"[2].

După 9 septembrie 1944, în contextul sus-menţionat, Secţia I Informaţii își reduce aria geografică de căutare a informaţiilor, activitatea sa limitându-se la cea desfășurată de:

„1) Biroul 1 Informaţii Vest, cu două sectoare centrale de studii [aparatul de lucru al frontului *n. n.*] și căutare [agentura *n. n.*], cu centre informative teritoriale la Arad, Teiuş, Braşov, Timişoara şi Beiuş, la care se adaugă rezidenţa externă de la Berna;

[1] Florin Pintilie, *Serviciul Special din România (1939-1947)*, vol. 1, Bucureşti, Editura Academiei Naţionale de Informaţii, 2003, p. 366.
[2] *Ibidem,* p. 367.

2) Biroul 2 informaţii Sud, cu centrele teritoriale din Giurgiu, Turnu Severin şi Oraviţa şi cu rezidenţele externe din Turcia şi Bulgaria.
3) Biroul 3 de legătură cu armatele aliate și
4) Biroul 4 Corespondenţă Externă”[3].

A doua componentă informativă a Serviciului Special de Informaţii, dezvoltată în prima jumătate a secolului XX, ca urmare a intensificării activităţilor de spionaj şi a răspândirii ideologiilor revoluţionare cu vocaţie internaţionalistă, a fost reprezentată de latura contrainformativă. După 9 septembrie 1944, Secţia a-II-a (contrainformaţii) a S.S.I. era structurată în: Biroul 1 social-politic; Biroul 2 contraspionaj și terorism; Biroul 3 economic – industrial; Biroul 4 minorităţi-iredente-diverse; Biroul 5 militar; Secretariat; Agentura I Verificări-Informative; Agentura II Legaţii și spionaj; Informatori diurniști în Ardealul de Nord (Cluj, Târgu Mureş, Oradea, Satu Mare, Odorhei, Miercurea Ciuc, Sfântu Gheorghe, Târgu Secuiesc); Informatori Diurniști în Ardealul de Sud (Sibiu, Alba Iulia, Turda, Brașov, Sighișoara, Tohani, Făgăraş); Informatori diurnişti în Banat (Timişoara, Oraviţa, Reşiţa, Arad); Agentura Muntenia cu centrul Ploiești; Agentura Oltenia; Agentura Moldova; Agentura Dobrogea și Grupa Contrasabotaj formată din Biroul I Contrasabotaj industrial; Biroul II Contrasabotajul transporturilor pe căi ferate și șosele; Biroul 3 Contrasabotajul transporturilor fluviale și maritime[4]. La conducerea S.S.I. s-au aflat col. Victor Siminel (26 august – 19 septembrie 1944), col. Ioan Lissievici (19 septembrie – 24 decembrie 1944) și col. Gheorghe Săvoiu (20/24 decembrie 1944 – 12 martie 1945).

La 27 august 1944, în condiţiile schimbării contextului politic extern și intern, Serviciul Special de Informaţii a fost trecut de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri la Ministerul de Război (30 august 1944) prin Legea nr. 458 din 15 septembrie 1944[5].

Organizarea, funcţionarea și atribuţiile secţiilor au fost cuprinse în Decizia ministerială nr. 2075 din 24 octombrie 1944, semnată de generalul Mihail Racoviţă, ministrul de Război, și care definea S.S.I., numit Serviciu de Informaţii al Ministerului de Război, „drept organ al acestui minister pentru informaţii generale, ce interesează apărarea naţională”[6].

---

[3] *Ibidem.*

[4] *Ibidem*, p. 368.

[5] M. O., (Partea a-I-a), nr. 213 din 15 septembrie 1944, p. 6318.

[6] Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Albă a Securităţii*, vol. I, 23 august 1944 – 30 august 1948, București, 1997, p. 19.

În intervalul cuprins între 23 august 1944 – 6 martie 1945, infiltrarea structurilor informative românești de către sovietici prin intermediul Secției a-II-a Informații din Comandamentul General al Formațiunilor de luptă patriotice – structură informativă a P.C.R. - a vizat două obiective: „de a organiza munca de propagandă politică în armată pentru a atrage cât mai multe elemente militare active de partea comuniștilor; exploatarea la maximum a legăturilor cu elementele apropiate din aparatul de stat pentru consolidarea popularității formațiunilor de luptă patriotice și îndeplinirea sarcinilor trasate”[7].

După instaurarea primului guvern controlat de comuniști, în urma licențierii unor funcționari S.S.I., la 14 martie 1945 are loc o reașezare a serviciului, în cadrul principalelor Secții, așa cum au existat și au funcționat acestea până atunci[8].

Pe de altă parte, Serviciul Special de Informații a fost readus în cadrul decizional al Președinției Consiliului de Miniștri, prin Decretul-Lege nr. 1264 din 17 aprilie 1945[9]. La scurt timp, această structură informativă apare menționată în Legea nr. 301 din 19 aprilie 1945 pentru organizarea Consiliului de Miniștri[10], ca instituție anexă, ce funcționa pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, alături de Subsecretariatul de stat al Naționalităților Minoritare și Institutul Central de Statistică. Mutații importante au intervenit în aprilie 1945, când simptomatic pentru orientarea resurselor și forțelor umane ale S.S.I. către supravegherea internă, în detrimentul culegerii informațiilor din exterior, proprie unui regim totalitar pe cale de a se instaura, Biroul 2 Contraspionaj și Terorism din cadrul Secției II Contrainformații a fost ridicat la rang de Secție, în

---

[7] Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura Ion Cristoiu S.A., 1999, p. 251.

[8] Pentru organigrama S.S.I. din 14 martie 1945 vezi pe larg Nicolae Meianu, *Organizarea S.S.I. (1919-1951)* în Consiliul Securității Statului, *Studii și documente, vol. II*, București, Serviciul Editorial C.S.S., 1969 inventariat ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8713, vol. 2, ff. 247-298 și Alin Spânu, *Istoria Serviciilor de Informații/Contrainformații Românești în perioada 1919-1945*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010, p. 599-601.

[9] Alin Spânu, *Istoria Serviciilor de Informații/Contrainformații Românești în perioada 1919-1945*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2010, p. 599; A fost publicat în M.O., (Special) nr. 90 Bis.

[10] M. O., (partea a-I-a), nr. 91 din 19 aprilie 1945, p. 3269.

timp ce, contactul cu multe din rezidențele externe este abandonat[11]. Decizia ministerială nr. 79 din 27 aprilie 1945[12] venea să fixeze atribuțiile, modul de organizare și funcționare a S.S.I., menținute, fără modificări majore, până la 2 aprilie 1951, când Serviciul Special de Informații este desființat.

Nu în ultimul rând, activitatea și obiectivele serviciului au depins și de modul în care directorii S.S.I., Nicolae D. Stănescu (12 martie 1945 – 12 iulie 1945) și Lucian Stupineanu (12 iulie 1945-9 ianuarie 1947) s-au aliniat solicitărilor comuniștilor.

Direcția Poliției de Siguranță – organizare și atribuții în cadrul Direcției Generale a Poliției

Direcția Generală a Poliției a continuat să funcționeze după 23 august 1944, în cadrul legal fixat de Legea de organizare a Poliției Generale a Statului din 21 iulie 1929 cu unele modificări ulterioare, în timp ce, la conducerea sa, a fost delegat, prin Decretul-Lege nr. 1691 din 12 septembrie 1944, colonelul magistrat Radu Ionescu[13]. În perioada 6 martie 1945 – prima jumătate a anului 1946, Direcția Generală a Poliției a fost organizată în următoarele structuri centrale:

A. Prefectura Poliției Capitalei[14].

---

[11] Istoricul Florin Pintilie, plasează restructurarea S.S.I. în luna aprilie 1945, în urma acesteia, rezultând următoarea organizare: Secția I Informații Externe, Secția a-II-a Contraspionaj, Secția a-III-a Contrainformații, Secția a-IV-a Administrativă, Secția a-V-a Personal și Secția a-VI-a Juridică (Florin Pintilie, *op. cit.*, p. 376). Astfel, în gama acțiunilor de infiltrare și apoi de reprimare a activității partidelor și organizațiilor considerate ostile P.C.R. și Uniunii Sovietice: „efortul cel mai intens, care a angrenat un mare număr din totalul celor aproape 800 de funcționari ai S.S.I. a vizat contracararea P.N.Ț.” (Claudiu Secașiu, *Comuniștii români și S.S.I. (1945-1951)* în „Dosarele istoriei”, nr. 5, 1996, p. 16).

[12] Alin Spânu, *op. cit.*, p. 599.

[13] M. O., nr. 211 din 12 septembrie 1944, p. 6 301. Reținut la 3 martie 1945 și anchetat în legătură cu activitatea sa din perioada celui De-al Doilea Război Mondial anunțul decesului său intervenit la 7 martie 1946 va fi făcut public de familie, în paginile ziarului Dreptatea din 10 martie 1946.

[14] Direcție în cadrul Ministerului de Interne, Prefectura Poliției Capitalei a intrat sub conducerea și coordonarea Direcției Generale a Poliției în temeiul Decretului-Lege nr. 1678 care promulga Legea nr. 414 din 30 mai 1945 publicată în M.O., (partea a I-a), nr. 120 din 30 mai 1945, p. 4450.

B. Cabinet – inspectori generali de poliţie, câte unul pentru fiecare inspectorat regional de poliţie cu centrele în orașele: Bucureşti, Cluj, Constanţa, Craiova, Galaţi, Iași, Oradea, Piteşti, Târgu Mureş, Sibiu, Timişoara, Suceava.

C. Subdirectorul general pentru poliţia administrativă, în subordinea căruia au intrat:

1. Direcţia poliţiei administrative şi a personalului (Direcţia I) alcătuită din:
   a) Serviciul personalului și al controlului, cu 7 birouri;
   b) Serviciul poliției administrative și al poliției de frontieră cu două birouri;
   c) Registratura generală;
   d) Intendenţa;
   e) Cabinetul medical;
   f) Serviciul contabilității al D.G.P.

D. Subdirectorul general pentru siguranţă, care avea în subordinea sa două direcţii:

1. Direcţia Poliţiei Judiciare (Direcţia a-II-a):
   a) Serviciul poliției judiciare cu: Biroul de urmăriri; Biroul colaborare și urmărire în teren; Biroul cazierului central polițienesc.
   b) Serviciul poliţiei tehnice: Laboratorul central pentru tehnică; Școala de poliţie tehnică.
   c) Biroul registraturii şi arhivei.
   d) Grupe – echipe de cercetare.

2. Direcţia Poliţiei de Siguranţă (Direcţia a-III-a):

a) Serviciul controlul străinilor, cu 4 birouri:

Birou intrări în țară și prelungiri;

Biroul certificate de identitate, naturalizări și prelungiri;

Biroul corespondenţă;

Biroul arhivei și registraturii.

b) Serviciul de Siguranţă cu 3 secţii:

Secţia mişcări subversive, curente sociale și politice, organizată în 3 birouri: Biroul mişcării subversive; Biroul curente politice; Biroul curente sociale.

Secţia studii, buletin informativ și presă, organizată în 3 birouri: Biroul de studii; Biroul buletin informativ; Biroul presei.

Secția armistițiu și evidența internărilor, cu două birouri: Biroul special de aplicare al armistițiului; Biroul evidenței și internări.

c) Serviciul corespondenței și evidenței, organizat în 4 birouri: Biroul repartizări și controlul corespondenței; Biroul cifrului; Biroul corespondenței diverse; Biroul registraturii și arhivei.
d) Serviciul radio, ce cuprinde un post central de radio-emisie și recepție cu trei posturi în 3 inspectorate regionale de poliție.
e) Corpul Detectivilor condus de un șef și structurat astfel: Secretariatul; ajutorul șefului Corpului Detectivilor și biroul coordonării; 3 secții: Secția de acțiune; Secția de informații și Secția de filaj.
f) Serviciul centre internări și tabere de muncă, organizat în 3 secții și 9 birouri. Una dintre secții având ca atribuții probleme politice privind Convenția de Armistițiu iar alta cu internări și trieri.
g) Inspectoratul Gardienilor Publici – organizat pe capitală și pe provincie. În subordinea acestuia intra și Batalionul de pază al M.A.I.[15].

La nivel teritorial existau 12 inspectorate de poliție cu reședințe în orașele: Brașov, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Oradea, Pitești, Sibiu, Suceava și Timișoara.

În perspectiva alegerilor din 19 noiembrie 1946, Legea nr. 394 din 31 mai 1946 pentru reducerea cadrului de personal al M.A.I. și al instituțiilor de sub autoritatea sa a creat cadrul juridic pentru îndepărtarea celor considerați nesiguri sau indezirabili primului guvern aflat sub controlul comuniștilor. Au fost vizate, în special persoanele aflate în funcții de conducere[16], astfel încât, Direcția Generală a Poliției ca parte componentă a Ministerului de Interne, a cunoscut, începând cu a

---

[15] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 597, ff. 93-96.

[16] Raportul nr. 18.467 care însoțea și motiva Legea nr. 394 din 31 mai 1946 este edificator în acest sens: „În timpul regimurilor reacționare de dictatură, dar mai cu seamă începând din anul 1940, personalul M.A.I. și al instituțiilor de sub autoritatea, controlul și tutela acestui departament a fost sporit nejustificat, pentru necesități străine de interesul serviciului, prin înființarea de posturi noi pe cale bugetară, cu nesocotirea dispozițiilor exprese de la art. 1 din Codul funcționarilor publici, urmărindu-se prin aceasta plasarea clientelei politice în funcțiuni publice și acapararea posturilor de comandă din administrația țării” (M. O. nr. 124, partea I A, nr. 135 din 31 mai 1946, p. 5506-5507).

doua jumătate a anului 1946, o importantă restructurare şi centralizare a atribuţiilor în cadrul fiecărei direcţii. În cazul Direcţiei a-III-a a Poliţiei de Siguranţă, Serviciul II – informaţii, succesorul Serviciului de Siguranţă, nu mai este structurat în trei secţii, iar acestea în birouri, fiind compartimentat direct în birouri.

Într-un istoric al Ministerului de Interne, datat 1946, schema de organizare a Direcţiei Generale a Poliţiei se prezenta astfel:

„A. Directorul general al Poliţiei

B. Servicii centrale și organe speciale:

1. Inspectoratul şcolilor de poliţie;

2. Cabinetul;

3. Corpul Detectivilor;

4. Inspectoratul Gardienilor publici.

C. Direcţiuni:

1. Direcţia I a Poliţiei Administrative, organizată în două servicii şi anume:

a) Serviciul Poliţiei Administrative;

b) Serviciul Poliţiei de frontieră şi al paşapoartelor.

2. Direcţia a-II-a a Poliţiei Judiciare, organizată în serviciul poliţiei judiciare cu două birouri (Biroul poliţiei judiciare şi al urmăririlor, Biroul central al urmăririi contravenţiilor, registratura şi arhiva poliţiei judiciare).

3. Direcţia a III-a a Poliţiei de Siguranţă, organizată în 3 servicii, iar acestea în birouri:

a) Serviciul 1 – secretariat;

Biroul corespondenţei;

Biroul cifrului

Registratura şi arhiva Siguranţei.

b) Serviciul II – informaţii, organizat în 7 birouri

c) Oficiul de radio-transmisiuni: secretariat – staţiunea centrală şi cele exterioare; laboratorul; magazia de materiale.

d) Brigada Specială [Mobilă *n.n.*].

4. Direcţia a-IV-a a personalului şi contabilităţii, organizată în două servicii (Serviciul personalului şi Serviciul contabilităţii) iar acestea în 5 secţii şi birouri.

D. Serviciile teritoriale (exterioare):

1. Prefectura Poliţiei Capitalei, organizată în 4 direcţii;

2. Inspectoratele regionale de poliţie;

3. Chesturile de poliţie din oraşele de reşedinţă de judeţ, care aveau servicii şi birouri corespunzătoare celor 4 direcţii din Direcţiunea Generală a Poliţiei şi unităţi de gardieni publici.

4. Poliţiile din oraşele reşedinţă, comisariatele de poliţie din gări, porturi şi punctele de frontieră”[17].

Direcția Siguranței și Ordinii Publice din cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei

Schimbări esenţiale s-au produs şi în activitatea Inspectoratului General al Jandarmeriei – corp militar aparţinând Ministerului de Război, pus la dispoziţia Ministerului de Interne pentru a veghea teritoriul rural, auxiliar necesar organelor locale cu atribuţii de poliţie generală. Organizarea şi funcţionarea Jandarmeriei era reglementată de Legea nr. 264 din 22 aprilie 1943[18], rămasă în vigoare până la 23 ianuarie 1949 când a fost creată Direcția Generală a Miliției și, la scurt timp, înființate Trupele de Securitate (6 februarie 1949).

Ca structură informativă şi de siguranţă pe teritoriul rural, Direcţia Siguranţei şi Ordinii Publice din cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei îşi desfăşura activitatea în temeiul art. 37 al Legii nr. 264 din 29 aprilie 1943, conform căruia: a) Culege, instrumentează şi aduce la cunoştinţa autorităţilor superioare, infracţiunile şi indiciile privitoare la fapte sau stări de fapt contra siguranţei statului şi liniştii publice; b) Apără libertatea, proprietatea şi siguranţa persoanelor, precum şi drepturile recunoscute de legi grupărilor sociale şi profesionale; c) Previne infracţiunile la legi, regulamente şi ordonanţe; d) Previne, urmăreşte şi prinde pe infractori şi îi trimite înaintea justiţiei; e) Execută hotărârile date de justiţie potrivit legilor; f) Menţine şi restabileşte ordinea în cazul când se prevăd sau se produc tulburări interne; g) Dă concurs şi intervine la cererea celorlalte autorităţi când acestea sunt implicate în executarea funcţiunii lor legale; h) Sprijină opere de asistenţă[19].

Jandarmeria era dislocată în comune (posturi de jandarmi), plase (secţii de jandarmi) şi judeţe (legiuni de jandarmi). La 10 august 1945 prin Decretul-Lege nr. 1080, la nivelul plăşilor, în locul secţiilor de jandarmi se

---

[17] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 597, ff. 97-99.
[18] M. O., (partea a I-a), nr. 98 din 29 aprilie 1943, pp. 3712-3718.
[19] *Ibidem*, p. 3715.

organizează sectoare de jandarmi[20]. Un inspectorat de jandarmi, comandat de un colonel, era alcătuit din mai multe legiuni, iar două sau trei inspectorate formau un subinspectorat general de jandarmi, comandat de un general de brigadă sau de un colonel de jandarmi, comandant de brigadă. Inspectoratul General al Jandarmeriei cuprindea în structura sa, direcţii şi servicii centrale: Serviciul de Stat Major; Direcţia Siguranţei şi Ordinei Publice, Direcţiunea Personalului, Serviciul medical uman, veterinar şi farmaceutic. Inspectorul General al Jandarmeriei deţinea şi funcţia de subsecretar de stat al Ministerului de Interne. Subinspectoratul General al Şcolilor şi Instrucţiei avea în subordinea sa: şcoli şi cursuri pentru pregătirea ofiţerilor şi subofiţerilor de jandarmi[21].

Mutaţii importante cu impact în direcţionarea şi coordonarea activităţii Jandarmeriei au intervenit de-a lungul anului 1947. La 29 martie 1947 prin Legea nr. 59 pentru modificarea art. 2 din Legea pentru organizarea şi funcţionarea Jandarmeriei, această instituţie devenea conform art. 1 – „parte din Ministerul Afacerilor Interne, căruia îi era subordonată direct atât în ceea ce priveşte îndatoririle generale de poliţie ce-i revin, cât şi cu privire la organizare, atribuţiuni şi pregătirea profesională a cadrelor"[22]. S-a adăugat preluarea activităţii informative a Jandarmeriei de către Direcţia Generală a Siguranţei Statului (20 iunie 1947) şi trecerea Inspectoratului General al Jandarmeriei, alături de formaţiunile de pompieri şi grăniceri, începând cu 7 noiembrie 1947, în coordonarea generalului de brigadă Constantin Popescu. La nivelul anului 1947, Inspectoratul General al Jandarmeriei avea în subordine: a) formaţiuni teritoriale (12 inspectorate regionale, legiuni, secţii, posturi de jandarmi); b) formaţiuni pază-oraş; c) formaţiuni speciale; d) şcoli; e) formaţiuni de serviciu; f) lagăre[23].

---

[20] Gelu Ureche, Nicolae Gârcu, *Contribuţia organelor de ordine şi informaţii ale statului – Poliţie, Siguranţă, Contrainformaţii militare, Jandarmerie - la consolidarea regimului democratic în perioada martie-decembrie 1945* în C.S.S., *Studii şi Documente*, vol. 3, Bucureşti, 1969 în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8713, vol. 3, p. 89.
[21] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 597, ff. 83-85.
[22] M. O., (partea a I-a), nr. 74 din 29 martie 1947, p. 2367.
[23] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 597, f. 101.

Evoluţia şi activitatea Corpului Detectivilor (6 martie 1945 – 20 iunie 1947)

O componentă esenţială a Direcţiei Poliţiei de Siguranţă care a cunoscut o transformare rapidă la nivel de personal[24], odată cu instaurarea guvernului condus de Petru Groza a constituit-o Corpul Detectivilor. După reorganizarea survenită în data 14 martie 1945, potrivit adresei nr. 366 din 5 aprilie 1945 către Direcţia a III-a a Poliţiei de Siguranţă, acest departament preciza că: principalul obiectiv al activităţii sale îl constituie infiltrarea în cadrul organizaţiilor subversive (în special grupuri formate din foşti legionari); nu dispune de elemente operative, astfel încât urmăririle, verificările, arestările şi orice alte cercetări urmau a se face pe viitor de Prefectura Poliţiei Capitalei[25]. La o distanţă minimă de timp de la delimitarea atribuţiilor sale faţă de Prefectura Poliţiei Capitalei, o „Dare de seamă asupra activităţii Corpului Detectivilor de la 14 martie 1945 la 14 aprilie 1945", menţionează dimpotrivă arestarea celor „vinovaţi de război şi vinovaţi de dezastrul ţării – 31; deţinuţi politici – 203; arestări speciale – 22; arestaţi în curs de cercetare la grupe – 115; înaintaţi la diferite autorităţi pentru continuarea cercetărilor – 38; înaintaţi la Parchet – 40; înaintaţi la lagărul de militari germani – 42; înaintaţi la Arsenal – 27; eliberaţi – 30[26]. Documentele nu aduc clarificări în privinţa operaţiunilor desfăşurate de Brigada Mobilă.

La nivelul anului 1945, alături de preocuparea stopării infracţiunilor de drept comun (afacerismul), supravegherea instituţiilor şi a mediilor sociale aflate la începutul procesului de fidelizare declanşat de comunişti, precum şi a palierelor profesionale cu manifestări contrare intereselor acestei forţe politice au constituit, de asemenea, obiective de bază ale Corpului Detectivilor.

În Darea de seamă a Conferinţei de Comandament, ce a avut loc la Direcţia Generală a Poliţiei cu inspectorii regionali de poliţie din 22 octombrie 1945, şeful Corpului Detectivilor, Grigore Petrovici, enumera o

---

[24] Unul dintre obiectivele majore ale reorganizării Corpului Detectivilor, în data de 14 martie 1945, a fost acela de a înlocui vechii angajaţi, astfel încât, „din 220 ofiţeri şi agenţi de poliţie, 57 proveneau din vechiul aparat iar 163 erau noi angajaţi" (Serviciul Român de Informaţii, *op. cit.*, p. 203 *apud* Marius Oprea, *Naşterea Securităţii*, în „Analele Sighet" nr. 6, *Anul 1948 – Instituţionalizarea comunismului,* Bucureşti, Editura Academia Civică, 1998, pp. 302).

[25] Serviciul Român de Informaţii, *op. cit.*, p. 199.

[26] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 597, f. 203.

parte din măsurile întreprinse în aceste direcţii: „la sugestia d-lui Ministru [Teohari Georgescu *n.n.*] am făcut apel la persoanele responsabile, din cadrul fiecărei întreprinderi spre a ne da o mână de ajutor în materie de culegerea informaţiilor. Astfel am ajuns aproape să nu mai fac apel la informatorii profesionişti a căror fantezie nu aducea nici un serviciu interesului general. Informatorii benevoli din cadrul întreprinderilor, îmi dau informaţii, iar Biroul de coordonare pe care l-am înfiinţat, pune de acord aceste informaţii, le triază şi prezintă realitatea. Prin desfiinţarea lagărelor ne revine misiunea de a supraveghea elementele eliberate. Prin agenţi este greu. Supravegherea acestora o realizez mai bine prin membrii sindicatelor care îmi dau informaţiuni gratuite. [...] Atrag atenţia asupra constituirii asociaţiilor de foşti luptători care în majoritate sunt la remorca partidelor reacţionare. Trebuie să cunoaşteţi structura partidelor care au început să lucreze conspirativ. Dovada este mulţimea de manifeste din ultimul timp. Multe elemente din armată au început să fie captate de către partidele reacţionare. Nu este un secret că militarii sunt în fruntea răspândirii de zvonuri. Niciuna din aceste acţiuni nu este semnalată. Nu ni se arată broşurile ce se răspândesc. Şi avem interesul să cunoaştem tăria acestor forţe. Oamenii mei mi-au semnalat abuzuri din partea autorităţilor, dar poliţiile nu semnalează aceste abuzuri. Nu se aplică legea sabotajului, uneori datorită coteriei de partid. Nu se aplică dispoziţiunile privitoare la economate. Nu a [fost] sistat afacerismul. Şcolile trebuie neapărat puse sub supraveghere, deoarece reprezintă lupta dintre lumea veche şi cea nouă. Unii şcolari au armament şi lansează mici manifeste cu lozinci. Tineretul progresist ne poate ajuta. [...] Problema străinilor este deschisă. Se găsesc mulţi care, prin mijloace condamnabile, au devenit cetăţeni români. Trebuie verificaţi după listele de cetăţeni români. Trebuie verificaţi după listele de cetăţeni străini. Avem o listă de străini care lucrează contra democraţiei. Le vom da avizul negativ, la revizuirile ce se vor face în ianuarie. În fiecare localitate, misiunile străine au reprezentanţi care făcându-se ecoul reacţiunii – ţin la zi aşa-zisele lor situaţii. Ei scot fotocopii, aşa cum s-a întâmplat cu «faimoasele» lagăre de la Sibiu şi Braşov”[27].

După reorganizarea Direcţiei Generale a Poliţiei, intervenită în doua jumătate a anului 1946, Corpul Detectivilor a funcţionat ca serviciu central al Direcţiunii Generale a Poliţiei, în timp ce Brigada Mobilă s-a aflat în componenţa Direcţiei a-III-a a Poliţiei de Siguranţă. La 20 iunie

[27] Idem, dosar nr. 13 542, f. 126.

1947, efectivele Corpului Detectivilor sunt incluse în Direcţia Generală a Siguranţei Statului[28]. Organigrama noii direcţii generale de siguranţă nu mai cuprinde sub această denumire, organele speciale de teren. Se regăseşte, în schimb, Brigada Mobilă care capătă o structură asemănătoare cu cea a fostului Corp al Detectivilor, în compunerea sa intrând: „un Secretariat cu atribuţii de registratură; Brigada I, care executa misiunile de filaj pe teren; Brigada a-II-a, responsabilă de misiunile operative și de încheierea actelor legale; Brigada a-III-a, cu sarcini în efectuarea anchetelor și întocmirea și înaintarea către forurile în drept a dosarelor și corpurilor delicte; Brigada a-IV-a conducea arestul, se îngrijeşte de pază şi efectuează transferări de arestaţi"[29].

Într-o, posibil, ultimă, „Dare de seamă asupra activităţii desfăşurate de către Corpul Detectivilor de la data de 6 martie 1945 şi până în prezent" [9 februarie 1947 *n. n.*], Direcţia Generală a Poliţiei menţiona aportul acestuia în combaterea „rămăşiţelor fostei Mişcări Legionare", în urmărirea evoluției partidelor de opoziție și efectuarea de cercetări și anchete privind organizațiile de rezistență. Totodată, circumscrise culegerii de informaţii referitoare la acţiunile politice ale partidelor de opoziție și a legăturilor acestora cu legațiile și cetățenii străini, „au fost redactate un număr de 408 buletine informative, cuprinzând un număr de aproape 8 000 note informative"[30].

Un rol însemnat în aplicarea măsurilor represive a revenit formaţiunilor de luptă patriotice sau gărzile patriotice, înfiinţate în septembrie 1944, aflate sub coordonarea lui Emil Bodnăraş. În fapt, regimul comunist, pe cale a se instaura, nu a eliminat, pentru început, fostele structuri de informaţii ale statului, dar în acelaşi timp a creat o astfel de formaţiune paralelă care a asigurat „acoperirea ideală pentru

[28] Într-o sinteză privind unificarea organelor de siguranţă într-un singur organism pe tot teritoriul ţării, datată, probabil, 28 iunie 1947, se preciza: „În Direcţia Generală a Poliţiei se reorganizează Direcţiunea [Generală] a Siguranţei Statului, extinzându-i-se competenţa pe teritoriul rural. Astfel acţiunea organelor de siguranţă va prezenta unitatea necesară pe întreg teritoriul ţării. *Direcţiunea [Generală] a Siguranţei Statului se întăreşte prin includerea organelor centrale de teren care formau înainte Corpul Detectivilor*" (Idem, dosar nr. 10 414, vol. 1, f. 25).

[29] *Ibidem*, vol. 3, f. 470.

[30] Serviciul Român de Informaţii, *op. cit.*, p. 348-349 *apud* Marius Oprea, *op. cit.*, p. 303.

pregătirea agenţilor şi executanţilor care urmau a fi infiltraţi în forţele de poliție și de securitate"[31].

Trecerea Sistemului penitenciar în cadrul Ministerului Afacerilor Interne – 30 mai 1945

Din punct de vedere strict cronologic, Legea nr. 424 publicată la 31 mai 1942, din perioada regimului mareșalului Ion Antonescu, a reprezentat un precedent periculos, în măsura în care Direcţiunea Penitenciarelor şi institutelor de prevenţie împreună cu administraţiile exterioare au fost mutate de la Ministerul Justiţiei la Ministerul Afacerilor Interne[32]. În timpul guvernării Rădescu, moment în care se mai spera la instaurarea unui regim democratic, Legea nr. 93 din 6 februarie 1945 a abrogat Legea nr. 424 din 31 mai 1942 astfel încât Direcţiunea Penitenciarelor şi Institutelor de Prevenţie împreună cu administraţiile exterioare încetau a mai face parte din M.A.I. şi reveneau la Ministerul Justiţiei[33]. După formarea guvernului Petru Groza, prin Legea nr. 417 din 30 mai 1945, sub pretextul unei mai bune funcționări, penitenciarele și institutele de prevenție din Ministerul Justiției dar și închisorile dependente de Ministerul de Război au fost contopite într-o singură direcție în cadrul M.A.I.[34]. Imediat, pe lângă această Direcție Generală a Penitenciarelor se înfiinţează un Serviciu al Centrelor de Internare și Detaşamente de Muncă în atribuţiile căruia au trecut toate operaţiunile legate de internare, evidenţă şi eliberare a internaţilor din lagăre şi detașamente de muncă, precum și administrarea și asigurarea pazei acestora[35]. La 25 mai 1946, Centrele de Internare au fost desfiinţate, în timp ce, un Serviciu al Detaşamentelor de Muncă îşi continuă activitatea în cadrul Direcţiei Generale a Poliţiei[36].

---

[31] Dennis Deletant, *Securitatea și statul polițienesc în România 1948-1989* în Marius Oprea, *Banalitatea Răului. O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p. 23.
[32] M. O., (partea I), nr. 124 din 31 mai 1942, pp. 4533-4534.
[33] Idem, nr. 33 din 10 februarie 1945, pp. 944-945.
[34] Idem, nr. 121din 31 mai 1945, p. 4510.
[35] Decizia nr. 30 636 din 7 iulie 1945, publicată în Idem, (partea I) nr. 155 din 12 iulie 1945, p. 5917.
[36] Decizia nr. 6 991 din 20 mai 1946, publicată în Idem, (partea I) nr. 130 din 7 iunie 1946, p. 5842.

Direcţia Generală a Siguranţei Statului
20 iunie 1947 – 28 august 1948

La 20 iunie 1947, înfiinţarea Direcţiei Generale a Siguranţei Statului, în baza Ordinului M.A.I. nr. 2 100-S, a reprezentat o etapă esenţială în centralizarea instituţională a activităţilor de siguranţă. Instituţia nou creată a fost organizată din punct de vedere decizional şi teritorial asemănător Direcţiei Generale a Poliţiei în inspectorate regionale, servicii şi birouri de siguranţă. Inspectoratele Regionale de Siguranţă au fost înfiinţate la 1 iulie 1947, având misiunea „de a organiza, îndruma şi conduce efectiv operaţiunile de siguranţă pe întreg teritoriul, urban şi rural, al circumscripţiilor de poliţie şi jandarmerie”[37].

Reşedinţele acestora corespundeau cu cele ale inspectoratelor regionale de poliţie şi de jandarmi, fiind conduse de inspectori generali de siguranţă, după cum urmează: Inspectoratul de Siguranţă al Capitalei, Aurel Bondrescu, Inspectoratul Regional de Siguranţă Piteşti, Mihai Velehorschi, Inspectoratul Regional de Siguranţă Cluj, Mihail Patriciu, Inspectoratul Regional de Siguranţă Oradea, Gavril Birtaş, Inspectoratul Regional de Siguranţă Braşov, Iosif Kalousek, Inspectoratul Regional de Siguranţă Timişoara, Gheorghe Petrescu, Inspectoratul Regional de Siguranţă Sibiu, Gheorghe Crăciun, Inspectoratul Regional de Siguranţă Craiova, D. Ganciu, Inspectoratul Regional de Siguranţă Ploieşti, Mişu Dulgheru (T. Antonescu), Inspectoratul Regional de Siguranţă Constanţa, Ion Enescu, Inspectoratul Regional de Siguranţă Galaţi, Anatolie Crăciun, Inspectoratul Regional de Siguranţă Suceava, Isac Popic, Inspectoratul Regional de Siguranţă Iaşi, C. Câmpeanu[38].

Centrala Direcţiei Generale a Siguranţei Statului cuprindea: Direcţia de Informaţii alcătuită la rândul său din următoarele servicii: Secretariat, Informaţii, Contrainformaţii, Contrasabotaj şi Cercetări (Anchete); Direcţia Controlul Străinilor, Paşapoartelor şi Siguranţei de Frontieră; Direcţia Personalului şi Direcţia Administrativă”[39].

În cadrul acestui proces centralizator s-a acţionat pentru preluarea de către Direcţia Generală a Siguranţei Statului a atribuţiilor informative aflate la acel moment în competenţa Jandarmeriei. Astfel, „transferul atribuţiilor în domeniul siguranţei de la Jandarmerie către nou creata instituţie s-a încercat a fi fost reglementat prin Ordinul telefonic nr. 34

---

[37] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 10 414, vol.1, f. 4.
[38] *Ibidem*, f. 74.
[39] Idem, dosar nr. 195, vol. 1, f. 96.

713/26 iunie 1947 şi Ordinul circular nr. 36 201/31 iulie 1947 ale Inspectoratului General al Jandarmeriei"[40]. Emiterea în septembrie 1947 a „Directivelor pentru desăvârşirea organizării şi funcţionării Inspectoratelor, Serviciilor şi Birourilor de Siguranţă" şi a „Directivelor pentru organizarea, încadrarea şi funcţionarea Siguranţei pe teritoriul rural"[41] încerca să impulsioneze finalizarea acestui proces de concentrare a atribuţiilor informative. O asemenea schimbare majoră nu a fost lipsită de asperităţi, în măsura în care Direcţia Generală a Siguranţei Statului nu avea capacitatea instituţională (personal pentru preluarea şi crearea reţelelor informative în teritoriul rural) de a desfăşura activitatea informativă a Jandarmeriei.

Direcţia Generală a Siguranţei Statului a fost instituţia care a precedat înfiinţarea la 28 august 1948 a Direcţiei Generale a Securităţii Poporului. Schema de organizare a instituţiei succesoare este aproape identică cu cea a Direcţiei Generale a Siguranţei Statului, în timp ce, „elementele de noutate constau mai mult în ridicarea nivelului unor servicii la cel de direcţii şi al unor birouri la cel de servicii. [...] Singura structură cu adevărat nou înfiinţată a fost Direcţia a-IX-a, de Educaţie şi Cultură, care avea misiunea de a îndoctrina corespunzător cadrele Securităţii"[42]. Unificarea structurilor de informaţii a fost un deziderat exprimat în perioada 1944-1948 de mai mulţi factori decizionali comuniști ajunși în fruntea acestora. În fapt legiuitorii de până la cel de-al Doilea Război Mondial au gândit şi organizat structurile de informaţii, într-un mod complementar, mai ales în ceea priveşte complexitatea şi competenţa teritorială de acţiune, colaborarea dintre ele fiind stabilită, mai ales, pentru structurile informative interne de numeroase ordine ale Ministerului Afacerilor Interne. În perioada de până la instituţionalizarea comunismului orientarea structurilor de informaţii spre supravegherea și penalizarea politică a condus la suprapunerea de atribuţii sau de jurisdicţie teritorială, Emil Bodnăraş sau Alexandru Nicolski exprimându-și nemulţumiri în acest sens.

---

[40] Iulian Chiriac, *1948. Lichidarea serviciilor secrete româneşti*, în „Ioan Neculce – Buletinul Muzeului de Istorie al Moldovei", Serie nouă, nr. IV-VII, 1998-2001, p. 291 *apud* Florian Banu, *„Un deceniu de împliniri mărețe" Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948-1958*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010, p. 55.

[41] *Ibidem.*

[42] Florin Pintilie, *Aspecte ale activității organelor represive ale statului în anul 1948* în „Analele Sighet" nr. 6, *Anul 1948 – Instituționalizarea comunismului,* București, Editura Academia Civică, 1998, pp. 323-324.

Trecerea în coordonarea Ministerului Afacerilor Interne a Comandamentului Trupelor de Grăniceri – 7 noiembrie 1947

Legea nr. 208 din 25 iunie 1947 pentru modificarea Legii de organizare a Corpului de Grăniceri, ce data din 27 februarie 1915, stipula faptul că trupele de grăniceri constituiau parte integrantă a forţelor armate ale ţării (art. 1), întrebuinţarea operativă se făcea în conformitate cu ordinele Ministerului Apărării Naţionale prin Marele Stat Major (art. 3) iar pentru misiunile de supraveghere și pază a frontierelor pe timp de pace, ca și pentru siguranţa statului, trupele se subordonau M.A.I., de la care primeau ordine directe (art. 5). La data publicării legii, efectivele Trupelor de Grăniceri, fixate prin Tratatul de Pace se situau la 20.000 de oameni – ofiţeri, subofiţeri, trupă și maiștri civili (art. 2)[43].

Pe de altă parte, trecerea remuneraţiei cu drepturi salariale precum și a întregului patrimoniu imobil al trupelor de grăniceri la M.A.I. prin prevederile articolelor 9 și 10 ale aceleiași legi au creat baza legală pentru emiterea Deciziei Ministerului Afacerilor Interne nr. 880 din 2 septembrie 1947 privind extinderea atribuţiilor Serviciului de control special jandarmi și pompieri militari asupra Comandamentului de grăniceri și asupra tuturor unităţilor de grăniceri din atribuţiile sale[44], astfel încât, la nivel motivaţional și decizional, Trupele de Grăniceri au fost plasate, mult mai mult, decât efectuarea misiunilor de supraveghere și pază a frontierelor, în sfera de coordonare a M.A.I. În paralel, generalului de divizie Constantin Popescu (director general al Poliţiei) a fost delegat, la 30 septembrie 1947, a îndeplini funcţia de *secretar general cu atribuţii speciale* în M.A.I.[45] iar ulterior prin Decizia nr. 30 724 A din 7 noiembrie 1947[46] i se fixează atribuţii specifice de organizare, coordonare și control a activităţii formaţiunilor de jandarmi, pompieri și grăniceri, desăvârșindu-se astfel trecerea Comandamentului Trupelor de Grăniceri în subordinea Ministerului Afacerilor Interne.

[43] M. O. (partea I A), nr. 142 din 25 iunie 1947, pp. 5158-5159.
[44] Idem, nr. 208 din 10 septembrie 1947, p. 8 135.
[45] Idem, nr. 227 din 2 octombrie 1947, p. 8 888.
[46] Idem, nr. 262 din 12 noiembrie 1947, p. 10 026.

Epurarea şi înlocuirea vechilor angajaţi din cadrul structurilor informative

Un obiectiv prioritar în cucerirea puterii politice de către comuniști a fost reprezentat preluarea controlului asupra „sectoarelor cheie, în special a armatei, justiției și a internelor”[47].

Totuşi, până la instaurarea guvernului Petru Groza (6 martie 1945), Partidul Comunist nu a obţinut controlul tuturor acestor sectoare la nivel de portofolii ministeriale[48]. Transformările suferite de structurile informative au cunoscut imediat după 23 august 1944 o primă etapă de eliminare a angajaţilor.

În ceea ce privește S.S.I., au fost reţinuţi funcţionari și ofițeri ai unor secţii-cheie, „dintre care pot fi menţionaţi Florin Becescu – şeful Secţiei de Contraspionaj, directorul Nicolae Trohani – şeful de cabinet al lui Eugen Cristescu, Eugen Haralamb, şef de grupă la secţia Contrainformaţii, Gheorghe Cristescu – şeful Secţiei a-IX-a tehnică, de către organele Ministerului de Interne şi pentru a căror eliberare lt. col. Ioan Lissievici, noul şef al S.S.I. [din 19 septembrie 1944 *n.n.*] a intervenit direct pe lângă col. Nicolae Cristea, prefectul Poliţiei Capitalei”[49]. O diminuare a personalului a avut loc însă şi ca urmare a reorganizării din 9 septembrie 1944, prin reducerea numărului de secţii.

Un prim val de licenţieri, în baza Decretului – Lege nr. 461 din 19 septembrie 1944 privind purificarea aparatului de stat, prin care erau

---

[47] Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iaşi, Editura Polirom, 1998, p. 23.

[48] În primul guvern condus de generalul Constantin Sănătescu constituit la 23 august 1944 şi alcătuit din militari (cu excepţia lui Gr. Niculescu Buzeşti şi a lui Lucreţiu Pătrăşcanu) comuniştii au obţinut doar portofoliul Justiţiei prin numirea lui Lucreţiu Pătrăşcanu *(ad interim)*. În al doilea guvern Constantin Sănătescu, format la 4 noiembrie 1944, alături de reprezentanţi P.N.Ţ. şi P.N.L. au intrat şi reprezentanţi ai F.N.D. (o treime din portofolii), în postul de vice-prim ministru fiind numit Petru Groza. În acest guvern, comuniştii mai obţin, alături de portofoliul Justiţiei - Lucreţiu Pătrăşcanu, doar pe cel al Comunicaţiilor - Gheorghe Gheorghiu Dej, în timp ce Teohari Georgescu va ocupa, ce e drept, postul de subsecretar de stat în Ministerul de Interne însă pentru administraţie de stat. Guvernul prezidat de generalul Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944) a avut aceeaşi componenţă cu cel precedent, excepţie făcând faptul că primul-ministru deţinea şi portofoliul Internelor, iar ministru de Război a fost generalul Ion Negulescu.

[49] Florin Pintilie, *op. cit.*, pp. 407-408.

revizuiţi toţi funcţionarii publici numiţi din data de 10 februarie 1938, a afectat, cu anumite limite, Direcţia Generală a Poliţiei. În cazul S.S.I., aparatul nu era numeros, iar şefii de secţii şi-au asumat răspunderea pentru activitatea celor din subordine şi au raportat că nu s-au săvârşit fapte de natură să impună epurarea. Pe de altă parte, întrucât portofoliul Ministerului de Interne nu fusese preluat de comunişti, „la 30 septembrie 1944, Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie a înfiinţat o comisie pentru cercetarea activităţii funcţionarilor din Ministerul de Interne, sub preşedinţia lui Alexandru Grigorescu, consilier la Curtea Superioară Administrativă”[50]. Acestei acţiuni i-a succedat emiterea la 9 octombrie 1944 a Decretului–Lege privind purificarea administraţiei publice şi constituirea la 16 decembrie 1944 a unei comisii de epurare, în fruntea căreia s-au aflat trei subsecretari de stat: Virgil Stănescu, Teohari Georgescu şi Dimitrie Nistor[51], comisie care a licenţiat un număr redus de poliţişti, în raport cu eliminările masive dorite de comunişti.

La 29 decembrie 1944 erau publicate în *Scânteia* primele liste ale persoanelor epurabile din unele componente ale Ministerului de Interne între care şi Direcţia Generală a Poliţiei, mai precis Direcţia Poliţiei de Siguranţă şi Prefectura Poliţiei Capitalei. În ceea ce ne interesează de la Direcţia Poliţiei de Siguranţă au fost vizate mai multe persoane, după cum urmează: Alfred Paximade, inspector de poliţie, Dumitru Mântulescu, inspector de poliţie, Ion Stelian, subinspector de poliţie, Constantin Sterian, comisar şef, Ion Prunescu, comisar, Constantin Pruteanu, comisar, Ion Şerbănescu, comisar, Haralambie Lepadatu, comisar ajutor, Mihai Păun, inspector, David Vitan, comisar ajutor, Nicolae Bârlea, comisar ajutor, Gheorghe Tănăsescu, comisar ajutor, Nicolae Begnescu, comisar ajutor, Pavel Ceuca, comisar ajutor, Victor Vamvu, comisar ajutor, Dobre Belderof, detectiv[52]. În final – aşa cum rezultă dintr-un articol intitulat *Sabotarea epurării aparatului poliţienesc*, publicat în contextul deselor agitaţii comuniste circumscrise efortului de a prelua conducerea guvernului şi, având rolul unei dezvoltări a *Scrisorii deschise adresată de Teohari Georgescu, generalului Nicolae Rădescu*[53], şef al guvernului şi, totodată, deţinător al portofoliului internelor, „comisia a

---

[50] Alexandru Alin Spânu, *Organizarea şi activitatea Direcţiei Generale a Poliţiei (6 martie 1945-31 decembrie 1947)* în *Arhivele Securităţii*, vol. 2, Bucureşti, Editura Nemira, 2006, p. 13.
[51] *Ibidem*, p. 14.
[52] „Scânteia”, anul I, nr. 96 din 29 decembrie 1944, p. 3.
[53] Idem, anul II, nr. 141 din 16 februarie 1945, p. 1.

ţinut 23 de şedinţe în care a cercetat 121 cazuri din 300 iar nu 73 câte afirma Comunicatul Președinției Consiliului de Miniştri”[54]. Considerate vinovate în unanimitate de către comisie au fost 14 persoane, din care primul ministru nu a fost de acord cu epurarea a două persoane, probabil din lipsă de probe, iar pentru alte două a cerut să se analizeze şi memoriile întocmite de acestea.

Peste aceste măsuri s-au suprapus dispoziţiile Comisiei Aliate de Control care a solicitat ca „efectivele polițienești să fie drastic reduse de la 18.330 la 5.000”[55]. Cert este că, în cursul presiunilor exercitate de comuniști în vederea preluării guvernării, un prim val de licenţieri, efectuat în urma Deciziei nr. 56 582 din 20 februarie 1945 ar fi trebuit să afecteze un număr de 6. 000 de funcționari. În acest sens a fost elaborată şi Legea nr. 127 din 23 februarie 1945 pentru reducerea personalului Direcţiunii Generale a Poliţiei şi a Prefecturii Poliţiei Capitalei[56] fie prin derogare de la legea generală de pensii, fie prin trecerea în cadru disponibil, înfiinţat pe lângă Subsecretariatul de Stat al Organizării Statului începând cu 1 martie 1945.

Aceeaşi lege avea drept obiectiv atingerea următoarelor limite de personal: 11. 398 posturi la Direcţiunea Generală a Poliţiei, 767 posturi la Prefectura Poliţiei Capitalei, 2. 148 posturi la Corpul de Pază al Poliţiei Capitalei, adică un total de 14. 313 posturi. Intervine, însă o a doua solicitare a Comisiei Aliate de Control care ar fi urmat să afecteze la rândul său încă 5. 000 de funcţionari[57]. Pentru acest al doilea val de excluderi, a fost emisă Decizia nr. 58.477 la 10 martie 1945, şi este de presupus că, în urma acordului Comisiei Aliate de Control, mai ales după preluarea unor ministere-cheie, s-a mai revenit asupra unor licenţieri din serviciu.

În acelaşi context al instaurării guvernului Petru Groza, S.S.I. începe să funcţioneze în baza directivelor Secretariatului General al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri condus de Emil Bodnăraş, în timp ce,

[54] Idem, anul II, nr. 143 din 18 februarie 1945, p. 1.

[55] Marius Oprea, *Naşterea Securităţii* în „Analele Sighet” nr. 6, *Anul 1948 – Instituţionalizarea comunismului*, Bucureşti, Editura Academia Civică, 1998, p. 294.

[56] M. O., (Partea a I-a), nr. 48 din 28 februarie 1945, pp. 1513-1514.

[57] Stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri din 7 martie 1945 în Marcel-Dumitru Ciucă, *Stenogramele Şedinţelor Consiliului de Miniştri. Guvernarea Dr. Petru Groza. Instaurarea regimului pro-comunist. Vol. 1 (7 martie-27 iulie 1945)*, Piteşti, Editura Ordessos, 2014, p. 19.

Teohari Georgescu este numit la conducerea Ministerului de Interne. Totodată, conducerea structurilor de siguranţă este preluată de comunişti din ilegalitate cu vechi stagii de activitate informativă în România și de către cei care şi-au pus experienţa profesională în folosul lor.

La conducerea Direcţiei Generale a Poliţiei, chiar din 8 martie 1945, va fi desemnat ca director, generalul de brigadă Constantin Popescu, prin Decizia nr. 32711 a Ministerului de Interne[58] şi Decretul-Lege nr. 736 din 17 martie 1945[59]. Constantin Popescu a ocupat această funcţie până la 30 septembrie 1947, moment în care este delegat a îndeplini funcţia de *secretar general cu atribuții speciale* în M.A.I. În locul său, funcţia de director al Direcţiei Generale a Poliţiei va fi ocupată, tot prin delegaţie, prin Decizia nr. 27 710 a M.A.I., de către Mircea Brătucu, în acel moment secretar general al Prefecturii Poliției Capitalei[60].

Evenimentele de la 23 august 1944 găseau ca director al Direcţiunii Poliţiei de Siguranţă pe colonelul de jandarmi Alexandru Băleanu (15 iulie 1943-1 septembrie 1944) căruia i-a urmat până la instalarea primului guvern pro-comunist, Eugen Clonţa.

Direcţia Poliţiei de Siguranţă va fi condusă apoi, mai precis, între 6 martie 1945 – 3 septembrie 1945, de Constantin Lipoveanu. Născut la 11 august 1891 în orașul Buhuși, județul Bacău, Constantin Lipoveanu a intrat în poliţie la 2 iulie 1918 când este numit în funcţia de subcomisar cl. I în Poliţia Bender-Tighina, Basarabia. A funcţionat în cadrul mai multor chesturi de poliţie din orașele Chișinău, Constanța, Turtucaia, Odorhei, Sibiu, Brașov, Pitești, Târgoviște, Sinaia, Câmpina, Calafat, Sibiu, Caracal, Craiova, Ploieşti, Iaşi şi a avansat până la gradul de chestor de poliţie[61]. La 9 iulie 1940 a fost cel care alături de patru jandarmi l-a arestat pe Mareșalul Ion Antonescu la Predeal[62]. După 23 august 1944 revine la conducerea chesturii de poliţie Ploieşti. Delegat în funcţia de director al Poliţiei de Siguranţă la 6 martie 1945[63], înaintat în gradul de subinspector

---

[58] Idem, (partea I), nr. 57 din 10 martie 1945, p. 1829.

[59] Idem, (partea I), nr. 63 din 17 martie 1945, p. 2023.

[60] Idem, (partea I B), nr. 227 din 2 octombrie 1947, p. 8 888-8 889.

[61] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 1 098 514, vol. 1, f. 33.

[62] Episodul arestării mareșalului Ion Antonescu este descris de Sabina Cantacuzino în *Din viaţa familiei Ion C. Brătianu*, *1914 – 1919, cu un adaos de însemnări 1870 – 1941*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2014, pp. 320-321.

[63] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 1 098 514, vol. 1, f. 1.f. 79, vezi şi Decizia ministerială nr. 58 935 din 14 martie 1945 prin care Constantin Lipoveanu, secretar de chestură, delegat la conducerea Direcţiei Poliţiei de Siguranţă era

de poliţie în baza Decretului nr. 2030 din 26 iunie 1946[64], a fost suspendat din funcţie la 3 septembrie 1945[65] pentru trafic de influenţă într-o afacere oneroasă şi pus în disponibilitate prin Decretul-lege nr. 1417 din 11 mai 1946[66]. În contextul iminentelor arestări în baza Ordinului M.A.I. nr. 26500 din 15 iulie 1948 dispare de la domiciliu şi se ascunde în comuna Prejmer, judeţul Braşov[67]. Va fi reţinut la 15 decembrie 1959, iar ulterior condamnat pentru activitate intensă împotriva clasei muncitoare şi a mişcării revoluţionare prin Sentinţa nr. 55 din 15 aprilie 1960 a Tribunalului Militar Bucureşti[68]. Trece prin închisorile Gherla, Ploieşti şi Jilava şi este graţiat la 16 aprilie 1964[69]. În privinţa succesorilor săi, Laurian Zamfir a preluat conducerea Poliţiei de Siguranţă, posibil, în perioada 3 septembrie 1945[70] – noiembrie 1946[71]. Date, mai certe, există despre lt. col. Nicolae Popescu, provenit din cadrul Secţiei a-II-a Informaţii şi

autorizat a rezolva, semna şi expedia în numele ministrului, corespondenţa direcţiunii cu alte ministere şi autorităţi, afară aceea rezervată ministrului, domnului subsecretar de stat şi domnului director general de Poliţie (M. O. nr. 62 din 16 martie 1945, p.1994).

[64] Idem, nr. 151 din 7 iulie 1945, p. 5 724.

[65] Decizia ministerială nr. 19 908 din 3 septembrie 1945, prevedea că subinspectorul de poliţie Constantin Lipoveanu din Direcţiunea Generală a Poliţiei era suspendat din funcţie [nu se preciza funcţia *n. n.*] având acţiune deschisă (M. O. nr. 206 din 11 septembrie 1945, p. 7957).

[66] Idem, (partea I B), nr. 108 din 11 mai 1946, p. 4 727.

[67] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 1098514, vol. 1, f. 267.

[68] *Ibidem*, vol. 4, f. 267.

[69] Florin Şinca, *Martirii Poliţiei Române*, Bucureşti, Editura RCR, 2014, p. 123.

[70] Prin Decizia ministerială nr. 19 996 din 3 septembrie 1945 Laurian Zamfir era numit, începând cu data de 1 septembrie 1945, în gradul de subinspector de poliţie [nu se preciza funcţia *n.n.*] la Direcţia Generală a Poliţiei (M. O. nr. 211 din 17 septembrie 1945, p. 8078). Laurian Zamfir apare, de exemplu, semnatar în calitate de director al Direcţiei Poliţiei de Siguranţă, al Adresei nr. 14850 S către Ministerul Informaţiilor, Direcţia Propagandei, datată 16 august 1946, în legătură cu situaţia juridică a Căminelor Culturale din ţară. (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 15 992, vol. 1, f. 169).

[71] Decizia nr. 23 221 din 16 octombrie 1946 îl nominaliza pe Laurian Zamfir, subinspector de poliţiei, ca delegat al instituţiei alături de Virgil Cristescu, directorul personalului din D.G.P. şi Marin Jianu, delegat al Sindicatului, în comisia pentru încadrarea personalului poliţienesc şi administrativ al Direcţiei Generale a Poliţiei prevăzută de art. 125 combinat cu art. 129 din Legea nr. 746 pentru Statutul Funcţionarilor Publici din 22 septembrie 1946 (Monitorul Oficial, nr. 251 din 29 octombrie 1945, p. 11 506).

Contrainformaţii a Marelui Stat Major. A deţinut funcţia de director al Direcţiei Poliţiei de Siguranţă din toamna anului 1946 şi până la înfiinţarea Securităţii (28 august 1948).

Absolvent al Şcolii Superioare de Război (1942), conform biografiei pe care i-o reconstituie istoricul Claudiu Secaşiu, această funcţie a fost o recompensă pentru serviciile, în special, informative despre Marele Stat Major, aduse şefului Formaţiunilor de Luptă Patriotice, Emil Bodnăraş. După înfiinţarea Securităţii este trecut cu gradul de general-maior, ca subdirector general al Miliţiei[72].

Pantelimon Bodnarenko – „Pantiuşa" (Gheorghe Pintilie), agent sovietic, condamnat în perioada interbelică pentru acţiuni de spionaj în România, din poziţia de şef al Departamentului Special al C.C. al P.C.R. va infiltra Direcţia Poliţiei de Siguranţă cu membri ai reţelelor de spionaj sovietic în România. Potrivit istoricului Denis Deletant, alături de Emil Bodnăraş, el răspundea ordinelor primite de la Dimitri Gheorghevici Fedicikin, principalul reprezentant al Diviziei de Informaţii Externe (INU) din cadrul NKGB[73]. La 28 august 1948, Gheorghe Pintilie devenea primul director general al Direcţiei Generale a Securităţii Poporului.

Un rol important în fruntea Corpului Detectivilor l-a avut Boris Grünberg (Alexandr Sergheevici Nicolski). Membru U.T.C. din anul 1932, racolat de N.K.V.D. şi trimis pe teritoriul României, va fi condamnat pentru spionaj. A fost eliberat în 24 august 1944 pe fondul amnistierii deţinuţilor politici, prin Înaltul Decret Regal nr. 1 624, ai cărei principali beneficiari au fost comuniştii. La 1 mai 1945 a devenit inspector general de poliţie şi comisar în Corpul Detectivilor, pentru ca la data de 1 septembrie 1946 să fie numit şef al Corpului Detectivilor. Din 17 aprilie 1947 şi până la înfiinţarea Securităţii (30 august 1948) a fost subdirector al Direcţiei Poliţiei de Siguranţă. Alături de Vladimir Mazuru, un alt agent N.K.V.D., va conduce Securitatea în calitate de subdirector general adjunct al directorului general al D.G.S.P. – Gheorghe Pintilie, având un rol important în organizarea acesteia după model sovietic.

Sergiu Nicolau (Serghei Nicanov), fost şef al unei reţele de spionaj a N.K.V.D. din România în perioada interbelică, l-a înlocuit pe Lucian

---

[72] Claudiu Secaşiu, *Serviciul de Informaţii al P.C.R.; Secţia a II-a Informaţii şi Contrainformaţii din cadrul Comandamentului Formaţiunilor de Luptă Patriotice – Penetrarea Serviciilor Oficiale de Informaţii (23 august 1944-6 martie 1945* în *6 Martie 1945. Începuturile comunizării României*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1995, pp. 151-152.

[73] Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 26.

Stupineanu (12 iulie 1945-9 ianuarie 1947) în funcţia de Director General al S.S.I. (1947-1951). Ulterior a fost numit în funcţia de director al Direcţiei „A" – Informaţii Externe. La 6 ianuarie 1953 era eliberat din această funcţie şi trecut în cadrul Ministerului Forţelor Armate - comandant al Direcţiei de Informaţii Militare din Marele Stat Major printr-o decizie a Biroului Politic al C.C. al P.M.R.[74].

După 6 martie 1945 se intensifică înlocuirea din S.S.I., Poliţie, Siguranţă, armată, administraţie publică[75] a acelor angajaţi, susceptibili a fi elemente ostile regimului democrat-popular, cu membri ai partidului comunist. La 14 martie 1945 exista un total de 706 angajaţi S.S.I., cu aproximativ 300 de angajaţi mai puţini faţă de 1942[76]. Legea nr. 217 pentru purificarea administraţiei publice din 30 martie 1945 i-a afectat şi pe lucrătorii S.S.I., în special pe cei care ocupau funcţii-cheie în controlul informativ intern, astfel încât „la 15 aprilie 1945 erau alcătuite un tabel cu funcţionarii civili ai S.S.I. a căror situaţie urma a fi pusă în discuţie de către Comisia de Purificare pentru motivele specificate în dreptul fiecăruia, tabel ce conţinea 16 nume şi începea cu directorul Florin Becescu, fost şef al Secţiei de Contraspionaj şi un tabel nominal de funcţionari civili bugetari ai S.S.I. care urmează a fi luaţi în discuţie în legătură cu Legea pentru purificarea administraţiilor publice, tabel ce avea la prima rubrică pe Gheorghe Cristescu, urmat apoi de alte 60 de persoane. Motivele invocate erau dintre cele mai diverse: «rea purtare», «greşeli în serviciu», «rea comportare în afara serviciului», «însușire de obiecte religioase», «simpatizant legionar», «joc de cărţi», «are un frate simpatizant legionar», «lipsă de tact», «joc de curse», «afaceri» etc."[77].

La Direcţia Generală a Poliţiei s-a recurs la „purificarea prin epurare a 155 angajaţi, îndepărtarea disciplinară a 1284 funcţionari, precum şi trecerea în cadru disponibil a altor funcţionari, trecându-se la reangajarea, în locul lor, a 2347 poliţişti, disponibilizaţi în timpul

[74] Florian Banu, Luminiţa Banu, *Partidul și Securitatea. Istoria unei idile eşuate (1948-1989)*, Iaşi, Editura Demiurg, 2013, p. 191.

[75] *Decretele de epurare a administrației publice și de urmărire a celor vinovați de dezastrul ţării* în Arhivele Statului din România, *România. Viaţa politică în documente. 1945*, documentele nr. 2, 4, 51 şi 55, Bucureşti, 1994 *apud* Gabriel Catalan, Mircea Stănescu, *Scurtă istorie a Securității* în „Sfera Politicii", nr. 109 (2004), pp. 38-53.

[76] Nicolae Meianu, *op. cit.*, p. 293.

[77] Florian Banu, *„Un deceniu de împliniri mărețe". Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948-1958*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010, p. 478.

guvernării Rădescu”[78]. În accepţiunea noastră, aceştia din urmă erau la acel moment disponibilizaţi, nu atât din cauza atitudinii lor *pro-F.N.D.-iste* cum se menţionează în document, pentru a se justifica reîncadrarea lor, cât, mai ales, în urma solicitărilor Comisiei Aliate de Control de reducere a efectivelor din Ministerul de Interne. Astfel, înlocuirea de personal nu a fost un proces lipsit de reveniri în sensul recuperării unor vechi poliţişti sau profesionişti ai informaţiilor.

Alături de reintegrarea în Poliţie şi Siguranţă a celor 2347 de poliţişti licenţiaţi de guvernul Rădescu, Teohari Georgescu a recurs şi la emiterea unor ordine circulare precum Ordinul nr. 5.041/15 mai 1945 şi Ordinul nr. 5.504/18 mai 1945[79] prin care erau impuse un minim de condiţii ce trebuiau îndeplinite de aspiranţii şi angajaţii corpului poliţienesc. Ordinul general nr. 9.000 din 4 iunie 1945[80] nu a făcut decât să reitereze şi aceste solicitări.

În vara anului 1945, în cadrul Direcţiei Generale a Poliţiei şi a unităţilor subordonate acesteia, procentul între cei din vechiul corp poliţienesc şi noii încadraţi se prezenta astfel: „din totalul de 7 815 ofiţeri de poliţie, agenţi, personal administrativ şi gardieni publici, 4723 erau cadre noi şi 3092 cadre vechi. O pondere mai mare o aveau ofiţerii de poliţie, 64% şi gardienii publici 49%. Numărul agenţilor de poliţie nou încadraţi reprezenta 45%, iar al personalului administrativ numai 34%”[81]. Într-o conferinţă cu inspectorii regionali de poliţie, desfăşurată la 22 octombrie 1945, generalul Constantin Popescu afirma că efectivul total al funcţionarilor de poliţie se ridică la 7400 şi îşi exprima speranţa în creşterea numărului acestora la 9500[82].

Ca reflex al experienţei mai puţin reuşite din punct de vedere calitativ, de a înlocui rapid personalul poliţienesc cu elemente fidele comuniştilor, *Regulamentul pentru organizarea şi funcţionarea serviciilor exterioare*, datat 1 ianuarie 1946, introducea alături de excepţiile pentru completarea locurilor vacante, restricţii minime în privinţa recrutărilor de personal, iar eventualele rechemări din cadrul disponibil erau

[78] Marius Oprea, *op. cit.,* p. 295.
[79] Florian Banu, *op. cit.,* p. 465.
[80] „Fiecare poliţist trebuie să înţeleagă că orice act de indisciplină, abuz sau ilegalitate se răsfrânge defavorabil nu numai asupra instituţiei din care face parte, dar şi asupra regimului” (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13543, f. 22).
[81] Gelu Ureche, Nicolae Gârcu, *op. cit.*, p. 86.
[82] Alexandru Alin Spânu, *op. cit.,* p. 15.

condiţionate de capacitatea profesională a funcţionarului, de corectitudinea şi lipsa lui de antecedente anti-democratice:
„Recrutarea şi numirea personalului poliţienesc şi administrativ se va face în condiţiile prevăzute de Legea de organizare a poliţiei generale a statului, completată cu prevederile codului funcţionarilor publici. În mod excepţional, pentru completarea locurilor rămase vacante în poliţie în urma comprimărilor şi epurărilor din cursul anului 1945 s-au dat instrucţiuni de a se face propuneri – prin inspectoratele de poliţie – pentru numirea elementelor care verificate din punct de vedere politic, dovedesc calităţi excepţionale, deşi nu posedă studii cerute de lege şi statut (Ordinul nr. 14 400 Cabinet – 21 iulie 1945). [...]

Rechemările din cadrul disponibil (comprimaţi) să fie condiţionate de capacitatea profesională a funcţionarului, de corectitudinea şi lipsa lui de antecedente anti-democratice. Este neapărată nevoie şi de avizul prealabil al unităţii la care funcţionarul comprimat făcea serviciu, în momentul îndepărtării lui din cadrele active. În orice caz, propunerile de rechemare nu se pot face decât pentru acelaşi grad pe care funcţionarul l-a avut înainte de comprimare”[83].

Pe de o parte, începutul anului 1946 (21 ianuarie şi 10 februarie)[84] a fost marcat de noi măsuri de epurare a funcţionarilor publici cu efecte imediate şi asupra angajaţilor Ministerului de Interne. Pe de altă parte, vizita efectuată la Moscova între 2-3 aprilie 1946 de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, în vederea pregătirii P.C.R. pentru campania electorală, a prilejuit invocarea de către Teohari Georgescu, care-l însoţea, a deficitului constant de personal poliţienesc[85]. În fapt, Direcţia Generală a Poliţiei a traversat, pe parcursul anului 1946, un însemnat proces de transformare. Mai precis, primul guvern controlat de comunişti a creat baza legală pentru licenţierea funcţionarilor nesiguri sau incomozi, paralel cu angajarea şi stabilizarea de cadre a căror loialitate trebuia să servească amplelor acţiuni derulate de comunişti pentru a-şi asigura victoria în alegerile parlamentare din toamna aceluiaşi an.

---

[83] Direcţiunea Generală a Poliţiei S/30.000 1946, *Instrucţiuni pentru organizarea şi funcţionarea serviciilor exterioare ale Ministerului de Interne*, Bucureşti, Imprimeriile Penitenciarului Văcăreşti, 1946 în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 3747, vol. 1, ff. 14-15.
[84] Alexandru Alin Spânu, *op. cit.*, p. 23.
[85] Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu, *Istoria comunismului în România. Documente din perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2009, p. 59.

Într-o primă etapă, Legea nr. 394 pentru reducerea cadrului de personal al M.A.I. şi instituţiilor de sub autoritatea controlul şi tutela acestui departament, în scopul realizării de economii bugetare din 31 mai 1946 a vizat, în special, eliminarea personalului cu funcţii de conducere, schemele de personal a M.A.I. urmând a fi modificate în termen de 15 zile de la publicarea legii[86].

Paralel, la 20 august 1946, în prefigurarea modificărilor pe care avea să le aducă atât Statutul Funcţionarilor Publici din 22 septembrie 1946 cât și Legea nr. 753 din 27 septembrie 1946 referitor la modul de încadrare în funcţiile publice se instituia o comisie formată din Virgil Cristescu, Laurian Zamfir şi Marin Jianu, cu însărcinarea de a verifica şi selecţiona cererile de numiri, angajări și reprimiri în funcţie aflate la Direcţiei Generale a Poliţiei în termen de până la 1 octombrie 1946[87].

În etapa următoare, modificarea Legii nr. 394 din 31 mai 1946[88] și emiterea Legii nr. 746 pentru Statutul Funcţionarilor Publici[89] a prelungit până la 1 martie 1947 termenele pentru reducerea cadrului de personal al M.A.I., respectiv, a coborât limita de vârstă și vechime în funcția publică, necesare pensionării.

La scurt timp, Legea nr. 753 din 27 septembrie 1946 a permis legalizarea numirilor în funcţie făcute la Direcţiunea Generală a Poliţiei, la Direcţiunea Penitenciarelor și a Institutelor de Prevenţie și la Prefectura Poliţiei Capitalei, după 6 martie 1945, prin derogare de la dispoziţiile Codului Funcţionarilor Publici și a legii măsurilor financiare excepţionale aferente anului bugetar 1945-1946[90]. Totodată, prin acelaşi nou Statut al Funcţionarilor Publici, mai precis, în temeiul art. 124 şi al art. 125, încadrarea în funcţie urma a fi constatată de o comisie formată din doi funcţionari, delegaţi de șeful instituţiei și un delegat al sindicatului din respectiva instituţie, în termen de 10 zile de la publicarea acestuia în

[86] M. O. nr. 124 (partea I A) din 31 mai 1946, pp. 5506-5507. Posibil, reorganizările instituţionale nu s-au putut efectua într-un termen atât de scurt, astfel încât la 14 iunie 1946 a intervenit o rectificare a respectivei legi în sensul în care publicarea schemelor de personal urma a fi făcută în termen de 30 de zile de la publicarea legii, în loc de 15 zile (Idem, nr. 135 din 14 iunie 1946, p. 6007).
[87] Idem, nr. 202 (partea I B) din 22 septembrie 1946, p. 9625.
[88] Legea nr. 736 pentru modificarea Legii nr. 394 din 31 mai 1946 pentru reducerea cadrului de personal al M.A.I., cu rectificarea din 14 iunie 1946, Idem, (partea I A) nr. 216 din 18 septembrie 1946, pp. 10153-10154.
[89] Idem, nr. 220 din 22 septembrie 1946, p. 10 310 – 10 386.
[90] Idem, nr. 225 din 28 septembrie 1946, p. 10 508.

Monitorul Oficial[91]. La Direcţia Generală a Poliţiei, comisia formată, în acest sens, a fost alcătuită din Virgil Cristescu, directorul personalului D.G.P., Laurian Zamfir, subinspector de poliţie, ca delegaţi ai instituţiei şi Marin Jianu, subinspector de poliţie, ca delegat al Sindicatului[92], rolul jucat de Partidul Comunist în activitatea de selecţie a cadrelor fiind astfel unul major.

Totodată trebuie menţionat că, alături de reducerea vârstei şi vechimii necesare pensionării sau a introducerii de drepturi pentru organizaţiile sindicale din instituţii, noul Statut al Funcţionarilor Publici scoate din regimul incompatibilităţilor participarea la viaţa politică, mai precis în „grupările politice democrate".

În acelaşi context al apropierii alegerilor parlamentare din 18 noiembrie 1946, conducerea M.A.I. a cerut Ministerului de Război, a cărei componentă - Jandarmeria a fost în mod substanţial afectată de reducerea efectivelor[93], să revină asupra trecerii din oficiu în cadru disponibil a unor ofiţeri de jandarmi, iar prin adresa nr. 15.470 din 24 septembrie 1946, solicita să nu mai fie mutat de la o unitate la alta nici un ofiţer de jandarmi fără avizul său, cerând în acelaşi timp, să fie completate vacanţele existente la formaţiunile de jandarmi. În iunie şi octombrie 1946

[91] După alegerile din 19 noiembrie 1946, Legea nr. 746 pentru Statutul Funcţionarilor Publici din 22 septembrie 1946 a fost completată şi întărită de Regulamentul nr. 14 pentru aplicarea Statutului Funcţionarilor Publici (Idem, nr. 290 din 14 decembrie 1946, pp. 12 886 – 12 902).

[92] Decizia nr. 23 221 din 16 octombrie 1946 în M. O. nr. 251 (partea IB) din 29 octombrie 1945, p. 11 506.

[93] *Ibidem*. Din punct de vedere numeric, Jandarmeria a fost afectată major de reducerea personalului: „Începând din decembrie 1944, Comisia Aliată (Sovietică) de Control încălcând prevederile Convenţiei de Armistiţiu, a obligat Ministerul Afacerilor Interne să efectueze reduceri repetate ale efectivelor Jandarmeriei. Se declanşa astfel o nouă etapă a restructurării şi aservirii acestei instituţii. La 23 august 1944 efectivele Jandarmeriei totalizau 47 607 angajaţi din care 804 ofiţeri, 11 547 subofiţeri şi 35 256 soldaţi. Sovieticii au cerut, prin Comisia Aliată de Control, ca începând cu 1 decembrie 1944, să fie trecuţi în Cadrul Disponibil 10 442 jandarmi, din care 25 ofiţeri, 189 subofiţeri şi 10 228 trupă, adică 21,93% din efectivele de la 23 august 1944. A doua reducere de efective a fost ordonată la 16 decembrie 1944, astfel încât la sfârşitul anului 1944 efectivele Jandarmeriei erau diminuate cu 35,48% faţă de 23 august 1944, în condiţiile în care „poliţia naţională rurală", controlată de comunişti, se extindea cu rapiditate la sate" (Dumitru Şandru, *Jandarmeria română: 1944-1945*, în A.T., nr. 3/1994, p. 223-226 *apud* Florian Banu, *op. cit*., p. 461).

trupele Jandarmeriei au fost întregite de noi loturi de recruţi, cu precădere din rândurile muncitorilor. Mai degrabă, procesul de preluare a activităţilor informative ale Direcţiei Siguranţei şi Ordinei Publice de către Direcţia Generală a Siguranţei Statului la mijlocul anului 1947, decât orientarea D.S.O.P. către activităţi de poliţie politică, fără ca efectul celor două mutaţii instituţionale să se excludă, a generat, în lipsa activităţilor de prevenire informativă, o creştere a fenomenului infracţional, astfel încât către sfârşitul anului 1947 a fost necesară mărirea numărului de jandarmi[94]. În prag de înfiinţare a Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, un ultim document statistic privind efectivele Jandarmeriei – generali, ofiţeri şi subofiţeri din aparatul central şi din teritoriu a fost întocmit în baza Ordinului nr. 129 289 din 22 august 1948 emis de Inspectoratul General al Jandarmeriei. Conform acestuia, efectivul total pe ţară era compus din 2 generali, 778 ofiţeri şi 11 176 subofiţeri[95]. La nivelul Direcţiei Generale a Poliţiei, potrivit unei situaţii de la începutul anului 1947 „efectivul total era de 9.339 funcționari polițienești de toate categoriile, din care 5.615 sunt din vechile cadre poliţieneşti şi 3.724 noi numiţi"[96].

În vara anului 1947 se va desfăşura o nouă campanie de „suspendări din funcţie" paralel cu încercarea de a încadra personal cu profil politic comunist. Darea de seamă asupra activităţii Direcţiei Generale a Siguranţei Statului de la 10 iunie până la 1 septembrie 1947 adică în intervalul de timp scurs de la începutul activităţii Direcţiei Generale a Siguranţei Statului până la elaborarea primului plan de muncă, conţine informaţii concludente în acest sens. Direcţia Generală a Siguranţei Statului îşi propusese „să încadreze progresiv, personalul necesar, *într-un timp cât mai scurt* [*subl. n.*], dând prioritate serviciilor operative, însă dintr-un efectiv propus de 4.000 oameni s-a realizat 1.514 din care 1.448 au fost transferaţi de la D.G.P. şi 93 erau numiri noi"[97]. În consecinţă, Planul de muncă al Direcţiei Generale a Siguranţei Statului pentru intervalul 1 septembrie – 7 noiembrie 1947 prevedea ca „până la data de 7 noiembrie 1947, vom face 500 numiri de funcţionari, ceea ce reprezintă 20% din vacanţele existente de personal"[98]. În privinţa

[94] Alexandru Alin Spânu, *op. cit.*, p. 590. Creşterea efectivelor Jandarmeriei „la peste 20.000 militari" într-un timp atât de scurt, este însă neverosimil de mare.
[95] ACNSAS, fond Bibliotecă, dosar nr. 2877, f. 2.
[96] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 295.
[97] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 195, vol. 1, f. 92.
[98] *Ibidem*, f. 97.

încadrării şi verificării personalului din posturile de conducere se formase o comisie formată din: directorul Direcţiei Generale a Siguranţei Statului, lt. col. N. I. Popescu, inspectorii generali Marin Jianu şi Vladimir Mazuru, chestorii Alexandru Jurim şi Ervin Voiculescu, comisarul şef Alexandru Voinescu şi doi membri ai C.C. al P.C.R.

Stimularea poliţiştilor a fost avută în vedere, imediat după instalarea guvernului Groza, „din 1 aprilie 1945, acordându-se o indemnizaţie specială de poliţie, echivalentă cu 50% din salariul brut, apoi în vara anului 1946 li s-a mai acordat o indemnizaţie specială egală cu un salariu, iar de Crăciun au beneficiat de un ajutor egal cu un salariu plus un spor de 70%”[99], măsuri care în cazul Jandarmeriei s-au materializat în H.C.M. nr. 914 din 3 iulie 1946 ce acorda și jandarmilor indemnizaţia specială de poliţie[100].

O ultimă estimare în privinţa lucrătorilor S.S.I. se regăseşte într-o sinteză intitulată „Situaţia locurilor bugetare ale Serviciului Special de Informaţii” alcătuită în ianuarie 1947, conform căreia „erau prevăzute 535 posturi pentru personalul de specialitate, categoria I-a și 239 posturi pentru personalul ajutător, categoria a-II-a, în total 774 posturi. În fapt, nu existau decât 565 de angajaţi: 415 funcţionari bugetari, 134 diurniști și 16 funcţionari detaşaţi la S.S.I.”[101].

Circumscrise parcursului spre instituţionalizare a regimului comunist, în seria măsurilor represive s-a înscris și „emiterea ordinului 26 500 Cabinet M.A.I. la 15 iulie 1948, prin care, peste 12 zile, la 27 iulie, orele 2.00, urmau să fie arestaţi foştii ofiţeri de poliţie [foştii poliţişti *n.n.*], cu excepţia informatorilor valoroși”[102]. La o distanţă minimă de timp, Decretul nr. 207 din 18 august 1948 „completa Legea nr. 291 din 1947 pentru urmărirea și pedepsirea celor vinovaţi de crime de război sau de crime împotriva păcii și siguranţei. Pe baza acestei legi, Ministerul de Interne a ordonat arestarea a peste 1 000 de ofiţeri din S.S.I., Siguranţă și Jandarmerie”[103].

Reţinerea masivă a celor care au lucrat în S.S.I. s-a făcut prin Ordinul 401 200/1951 și Ordinul 420 497/noiembrie 1951. Vor fi condamnaţi retroactiv pentru „activitate contra clasei muncitoare” și

[99] Alexandru Alin Spânu, *op. cit.,* p. 15.
[100] Gelu Ureche, *op. cit.*, p. 100.
[101] Florian Banu, *op. cit.*, p. 481.
[102] Comisia prezidenţială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport final*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2007, p. 525.
[103] Mihai Pelin (coord.) *Cartea Albă a Securităţii*, vol. 2, București, 1995, p. 8.

„activitate intensă contra clasei muncitoare” introdusă prin art.193/1 C.P. din Decretul nr. 358 din 20 august 1954 ce făcea excepţie de la principiul activităţii legii penale în timp, potrivit căruia legea se aplică numai faptelor săvârşite după intrarea ei în vigoare[104].

Activitatea informativă a Poliției de Siguranță și a Direcției Siguranței și Ordinii Publice din cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei - de la căutarea informațiilor la debutul planificării activității informative

Impulsionarea profesionalizării personalului poliţienesc în cursul restructurărilor produse de venirea generalului Ion Antonescu la conducerea statului în 4 septembrie 1940 a stat la originea realizării unor planuri de activitate informativă de către unităţile de poliţie din ţară şi a unor instrucţiuni generale pe ţară. Până în anul 1941, când a intervenit solicitarea către unităţile de poliţie să întocmească planuri de activitate informativă, activitatea Poliţiei de Siguranţă s-a desfăşurat pe bază de instrucţiuni scrise sau verbale în funcţie de cazurile care trebuiau cercetate. În anul 1943, nu a fost elaborat un plan general de informaţiuni, Direcţia Generală a Poliţiei – Cabinet întocmind la 1 iulie 1943, Ordinul Circular nr. 16 666 S direcţionat spre Inspectoratele Generale de Poliţie ce cuprindea instrucţiuni referitoare la: căutarea, culegerea, exploatarea informaţiilor şi evidenţa suspecţilor.

Întocmirea şi difuzarea Ordinului şi Planului General de Informaţiuni pe anul 1944 a intervenit în urma constatării faptului că „acţiunea informativă a unităţilor poliţieneşti nu s-a desfăşurat unitar, iar planurile de activitate informativă variau ca formă şi conţinut de la unitate la unitate, iar uneori învederau lipsuri în cunoaşterea problemelor de siguranţă”[105] în ciuda aplicării normelor şi instrucţiunilor menţionate.

Anul 1945 a fost o sincopă în ceea ce priveşte întocmirea unui plan complex. Date fiind evenimentele tensionate din toamna anului 1944,

---

[104] Nelu Negru, *Sistemul părţii speciale a dreptului penal. Infracţiuni contra securităţii statului (contrarevoluţionare)*, Bucureşti, Serviciul Învăţământ al Departamentului Securităţii din M.A.I., 1957, inventariat ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 4060, pp. 58-62.

[105] Direcţiunea Generală a Poliţiei, Direcţiunea Poliţiei de Siguranţă, Serviciul de Siguranţă, *Ordinul General şi Planul General de Informaţiuni pe anul 1944*, Bucureşti, Imprimeriile Penitenciarului «Văcăreşti», în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 490, vol. 1, pp. 1-152.

problematica şi obiectivele muncii informative au fost stabilite prin Anexa III a Ordinului nr. 9. 000 din 4 iunie 1945: starea de spirit a populaţiei, acţiuni subversive, acţiuni de destrămare a autorităţii statului, activitatea partidelor politice (se va avea în vedere activitatea acelor partide sau grupări politice care activează pe linia reacţionară, cu scopul de a împiedica opera de democratizare a ţării)[106].

Ulterior acestea au fost întărite prin Ordinul circular nr. 233 385 din 18 septembrie 1945 şi Ordinul circular nr. 24 800. Conform acestuia din urmă, sarcinile de lucru pe care chesturile şi brigăzile de siguranţă din ţară urmau să le execute erau următoarele: „cercetarea persoanelor ce au iniţiat şi activau în centre teroriste de rezistenţă legionaro-hitleriste, descoperite după data de 6 martie 1945 printr-o acţiune promptă şi curajoasă a poliţiei şi jandarmeriei democratice; depistarea autorilor şi colportorilor de manifeste incendiare, a defăimărilor armatei, al autorilor răspândirii de zvonuri alarmiste, a celor dovediţi că poartă arme fără autorizaţie legală; prevenirea din vreme a acţiunilor dăunătoare intereselor opiniei publice şi siguranţei statului, păzirea regimului democratic, lovind cu toată vigoarea şi fără cruţare în orice încercare de tulburare a ordinii democratice de oriunde ar veni”[107].

A fost reglementată, de asemenea, şi activitatea Direcţiei Siguranţei şi Ordinii Publice a Inspectoratului General al Jandarmeriei. Aceasta a emis „Ordinul General de Informaţiuni în anul 1945” prin care erau nominalizate ca probleme informative pe teritoriul rural: „Populaţia rurală română; Populaţia rurală minoritară şi supuşii străini; Populaţia urbană română şi minoritară; Diverşi cetăţeni cu situaţii speciale în angrenajul Statului şi anume: a) Funcţionarii Statului, Judeţelor şi Comunelor; b) Funcţionarii particulari, liber profesionişti şi ceilalţi intelectuali; c) Pensionarii Statului; d) Orfanii, văduvele şi invalizii de război; Comercianţii şi industriaşii; Meseriaşii, muncitorii şi lucrătorii; Refugiaţii din teritoriile cedate de persoanele flotante; Situaţia economică şi agricolă; Presa şi corespondenţa; Curente politico-sociale şi anume: a) Hitlerismul; b) Legionarismul; c) Diverse acţiuni interzise; Iridenta maghiară; Secte religioase; Spionajul, terorismul, paraşutiştii; Alarmismul şi defetismul; Îndemnuri la rebeliune; Grevele şi sabotajul; Trecerile frauduloase peste frontieră şi incidentele de frontieră; Informaţiuni din

[106] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 543, ff. 45-46.

[107] Horia Brestoiu, *Cu privire la activitatea de căutare a informaţiilor,* partea a-III-a în C.S.S., *Studii şi Documente*, vol. 7, Bucureşti, decembrie 1970, în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 2539, vol. 1, pp. 65-66.

țările vecine; Starea de spirit în Jandarmerie”[108]. Obiectivele erau similare cu cele înscrise în Ordinul General de Informaţiuni nr. 1 din 1944, singura modificare de substanță fiind reprezentată de „exluderea socialismului și comunismului”[109]. Noile însărcinări care încep să transforme Direcţia Siguranţei şi Ordinii Publice din structură informativă în structură de securitate a statului au fost afirmate cu mai multă pregnanță la mijlocul anului 1945 prin intermediul unor ordine circulare care solicitau „îndeplinirea de către Jandarmerie, cu tot devotamentul, a ordinelor date de guvern”[110].

Precedat la 1 aprilie 1946 de emiterea Instrucțiunilor Tehnice pentru organizarea și coordonarea acțiunii informative[111], *Planul General de Informațiuni* datat 15 iulie 1946 fixa problemele ce preocupau acțiunea informativă a poliției de siguranță. În comparație cu Ordinul nr. 9 000 din 4 iunie 1945, acesta preciza în mod explicit preocuparea pentru curentele politice și sociale (Capitolul II) cu efect implicit în direcționarea șefilor de unități, birouri polițienești și a agenţiilor din subordine în această problemă informativă. Directivele trasate urmăreau ca activitatea curentelor politice să nu fie tratată sub aspectul general al ideologiei de partid „ci în cadrul manifestărilor care sunt contrarii sau interesează ordinea publică și siguranța statului”[112]. De asemenea, pentru dirijarea activității informative în folosul partidului comunist, în perioada campaniei electorale premergătoare alegerilor din noiembrie 1946 a fost emis Ordinul nr. 14 700 S al Direcției Poliției de Siguranță din 27 iulie 1946, ce atrăgea atenția că numai „cunoscându-se situația reală din probleme se vor cunoaște și acele stări de fapt sau acțiuni care cer luarea de măsuri preventive”[113].

[108] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 542, vol. 1, ff. 4-10.
[109] S.R.I., *op. cit.*, p. 40.
[110] *Ibidem.*
[111] *Instrucţiuni tehnice pentru organizarea și coordonarea acțiunilor informative*, Direcţia Generală a Poliţiei, 1 aprilie 1946, București, Tipografia Prefecturei Poliţiei Capitalei, 1946, în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 499, pp. 1-52.
[112] Direcţiunea Generală a Poliţiei, *Plan General de Informaţiuni pe anul 1946*, București, Tipografia Prefecturii Poliţiei Capitalei, 15 iulie 1946, în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 338, vol. 1, f. 51.
[113] Gelu Ureche, *op. cit.* p. 102.

Inspectoratul General al Jandarmeriei a întocmit, la rândul său „Planul de activitate informativă pe anul 1946”[114]. Obiectivele informative care vizau problemele de siguranţă şi împotriva cărora Jandarmeria activa preventiv sau represiv erau: *Mişcarea antidemocratică*, trecerile frauduloase peste frontieră şi spionajul, sectele religioase. Ca normă generală, fiecare problemă informativă existentă pe teritoriul unei formaţiuni trebuia să fie urmărită atât independent cât şi în legătură cu restul problemelor care existau deja. Trecerea peste frontieră, spionajul şi sectele religioase erau probleme ce au fost urmărite consecvent şi înainte de 23 august 1944, înscrise în Ordinul General de Informaţiuni nr. 1 din 1944 sau Ordinul General de Informaţiuni pe anul 1945, în timp ce, un nou obiectiv precum *Mişcarea antidemocratică* îngloba o paletă largă de urmăriţi: legionari, hitlerişti, profascişti, reacţionari, grupuri politice cu tendinţe contrarii ordinii publice democrate, sabotori, alarmişti, defetişti, instigatori la rebeliune. Practic, sub incidenţa acestei clasificări putea fi cercetată orice persoană.

În anul 1947, Direcţia Siguranţei Statului emite ultimul *Plan General de Căutare a informaţiilor*[115], acelaşi lucru fiind valabil şi pentru

---

[114] Inspectoratul General al Jandarmeriei, Direcţiunea Siguranţei şi Ordinei Publice, *Plan de activitate informativă pe anul 1946*, Bucureşti, inventariat ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 344, vol. 1, pp. 3-4.

[115] Primul capitol era consacrat stării de spirit a populaţiei şi preciza că se va avea în vedere „toată populaţia ţării”. Capitolul următor, destinat partidelor politice, era structurat în patru secţiuni, prima cuprinzând un număr de 15 organizaţii de opoziţie, în frunte cu P.N.Ţ. – Maniu şi P.N.L. – Brătianu; a doua secţiune se referea la organizaţiile din Blocul Partidelor Democratice, în care intrau P.N.L. – N. Tătărăscu, P.N.Ţ. – Anton Alexandrescu, Partidul Naţional Popular (fost Uniunea Patrioţilor), Frontul Plugarilor, Partidul Social – Democrat – aripa Lothar Rădăceanu şi Partidul Comunist Român (!). În secţiunea a treia erau repartizate „organizaţiile politice ilegale” – Mişcarea Legionară, Mişcarea de Rezistenţă şi grupurile politice dizolvate, iar în ultima secţiune se urmăreau „acţiunile de destrămare a autorităţii statului” (terorism, sabotaj, răspândire de ştiri false, spionaj). Capitolul trei cuprindea obiective de ordin economic, urmate de probleme sociale şi administrative. Capitolul patru era destinat minorităţilor naţionale, după care intrau în atenţie cultele şi sectele religioase, presa şi reprezentanţele străine din România (Florin Pintilie, *Aspecte ale activităţii organelor represive ale statului în anul 1948* în „Analele Sighet” nr. 6, *Anul 1948 – Instituţionalizarea comunismului,* Bucureşti, Editura Academia Civică, 1998, p. 309).

Jandarmerie[116]. Radiografierea stării de spirit a populației rămâne constantă, în timp ce sarcinile informative privitoare la partidele de opoziție au fost cu mult sporite.

Generalizarea represiunii în anul 1948 a fost pregătită și de Ordinul nr. 53112 din 30 decembrie 1947 care dispunea ca fiecare serviciu județean de Siguranță să întocmească o evidență nominală a celor periculoși sau suspecți că ar avea o activitate contrară regimului democrat, pentru a se dispune în orice moment de o situație clară a acestora. Evidența urma să fie întocmită pe patru categorii: „Categoria a-I-a, elemente foste legionare, maniste, etc.; Categoria a-II-a elemente din partidele politice de opoziție; Categoria a-III-a elemente din partidele politice B.P.D., inclusiv Partidul Național Liberal Tătărăscu; Categoria a-IV-a elemente apolitice. La fiecare categorie ofițerii activi proveniți din activitate [probabil ofițerii epurați *n.n.*] urmau să formeze o subdiviziune separată"[117]. În rest, evidența urma să fie nominală și înaintată Inspectoratului de Siguranță din regiunea județului respectiv.

Introducerea planificării muncii informative a marcat renunțarea la metoda căutării informațiilor prin întocmirea planului general de informații pe țară. Din punct de vedere cronologic a fost previzionată de afirmarea în preambulul Planului General de Informații pe anul 1947 a faptului că: „numai prin planificarea acțiunii se poate obține randamentul cerut, urmând a se depune toate eforturile pentru înlăturarea muncii mecanice și înlocuirea ei printr-o muncă conștientă și în aceeași măsură productivă"[118]. Elaborarea primei planificări odată cu crearea Direcției Generale de Siguranță a Statului în vara anului 1947 s-a suprapus practic Planului General de Informații pe anul 1947. Ca mod de lucru tranzitoriu

---

[116] În domeniul Poliției de Siguranță, obiectivele generale de atins constau în culegerea informațiilor referitoare la „curentul reacționar – fascist; instigări contra guvernului și regimului democrat, manifestări șovine și rasiale, propagandă subversivă, care speculează nemulțumirile cu caracter general, regional sau local, provocate de crizele de natură politică, economică, agrară, industrială, fiscală etc.; acte de sabotaj și trădare; acte de tulburare a liniștii publice" (Inspectoratul General al Jandarmeriei, Direcțiunea Siguranței și Ordinii Publice, *Plan General de acțiune pentru prevenirea și reprimarea faptelor care pun în pericol siguranța statului și ordinea publică,* 1947, în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 343, vol. 1, pp. 4-5).

[117] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 130, vol. 2, ff. 24.

[118] Horia Brestoiu, *op. cit.,* p. 74.

căutarea informaţiilor s-a menţinut, ce e drept, pentru scurt timp la nivelul unităţilor de siguranţă regionale[119].

Renunţarea la metoda căutării informaţiilor – prevederea informaţiei, determinarea ei anticipată şi implicit gradarea forţelor şi mijloacelor necesare prevenirii şi doar în cazul eşecului acesteia a întreprinderii de măsuri represive - a deprofesionalizat fără echivoc specificul activităţilor informative. De altfel, cu prilejul Conferinţei profesionale din 9-10 aprilie 1948 a D.G.P. ce a analizat îndeplinirea planului pe primul trimestru al anului 1948 s-au exprimat opinii mai curajoase conform cărora: „planificarea muncii poliţieneşti este inadaptabilă acestei profesii; funcţia poliţienească depinde de evenimente neprevăzute în consecinţă munca poliţistului nu se poate desfăşura după un plan dinainte stabilit”[120], fără ca aceste consideraţii să influenţeze copierea modelul sovietic al planificării.

Transformări în sistemul de conspirare a culegerii şi compartimentării informaţiei

Compartimentarea informaţiei în sensul conspirării agenturii s-a utilizat în mod curent până în 1945, pentru a nu primejdui întreaga reţea informativă, în cazul unor căderi.

Elementele unei linii externe puteau fi utilizate ca: agenţi rezidenţi cu misiune de informator, indicator sau recrutor; agenţi informatori; agenţi curieri; cutii de scrisori. Conform unui *Raport privind unele aspecte de organizare a S.S.I.,* redactat de maiorul Emanoil Zeides la 16 noiembrie 1967, moment de căutare a cât mai multe forme şi surse de profesionalizare a Securităţii, „agentura recrutată de rezident se cunoştea în centrală numai cu nume conspirative, iar agentura recrutată de ceilalţi lucrători ai rezidenţei era ţinută strict secret atât faţă de rezident cât şi faţă de centrală, lucrătorii răspunzând de autenticitatea informaţiilor faţă de rezident şi centrală”[121].

---

[119] În planul de lucru al Serviciului I – informaţii interne, în capitolul „Instrucţiuni”, referitor la metoda de lucru, se stabilea că „fiecare unitate de siguranţă, pentru căutarea informaţiilor îşi va căuta un plan de acţiune, în care va trata schematic problemele informative din regiune, indicându-se obiectivele pentru fiecare problemă şi dozându-se mijloacele de informare pe sectoare de activitate” (*Ibidem*, f. 77).

[120] Horia Brestoiu, *op. cit.,* p. 78.

[121] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 19, vol. 5, ff. 138-140.

Transformările suferite de S.S.I. au fost resimţite de către persoanele din interiorul serviciului, anul 1945 fiind un reper în acest sens. Traian Borcescu aprecia că „vechiul S.S.I., prin infuzia de agenţi N.K.V.D.-işti, îşi schimbă fundamental modul de lucru, devenind un serviciu aservit Moscovei. La intervenţia lui Bodnăraş, a Anei Pauker şi a lui Vasile Luca se dă un caracter deosebit fostului S.S.I., cu atribuţii de spionaj intern şi extern de tipul politic-poliţienesc”[122].

Modificarea muncii cu agentura începând din 1945, în sensul diminuării conspirativităţii ei prin cerinţa întocmirii de dosare agenţilor, a născut rezistenţa lucrătorilor mai vechi care „au refuzat să predea agentura folosită de ei până la acea dată în timp ce agenţilor noi li s-au deschis dosare care în prima perioadă au fost păstrate de către directori iar după anul 1948 de către şefii de serviciu”[123].

Pentru acţiunile informative interne aflate în curs de desfăşurare şi de importanţă majoră în anihilarea opoziţiei politice s-a mai păstrat pentru o perioadă, stricta conspirativitate în culegerea de informaţii[124]. Ulterior, înaintea declanşării valului de arestări din 1958-1960, comuniştii vor adopta o formulă asemănătoare de acoperire a agenţilor[125] însă cu

[122] Traian Borcescu, *Vieţi destrămate şi suferinţe colective* în „Analele Sighet”, nr. 3, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1996, pp. 327-336.

[123] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 19, vol. 5, ff. 138-140.

[124] Potrivit unui *Raport privind exploatarea materialului informativ în legătură cu Mişcarea Naţională de Rezistenţă* – 1946, întrucât existau „informaţii venite pe mai multe căi şi care se verificau, fără a putea însă constitui probe sigure, ţinând seama că nu s-au putut obţine nici un fel de documente compromiţătoare”, probele de culpabilitate urmau să se facă pe două căi: „prin dovedirea contactului cu membrii organizaţiei H.A.I. şi Graiul Sângelui şi prin declaraţiile pe care informatorii noştri [S.S.I.] vor fi siliţi să le dea, asupra surselor de la care am [au] cules materialul. *În acest scop informatorii vor trebui să fie şi ei arestaţi*” (Idem, fond Penal, dosar nr. 18, vol. 49, f. 99).

[125] „În desfăşurarea anchetei penale trebuie să existe o legătură permanentă între organul informativ şi organul de anchetă penală atât înainte de începerea interogatoriului, cât şi în timpul desfăşurării lui. De regulă, cazurile care vin spre a fi anchetate de organele anchetei penale de securitate apar ca rezultat al unei acţiuni informative. De aici decurg două sarcini principale şi anume: organul informativ pregătind arestarea persoanelor urmărite este dator să întreprindă măsuri operative de acoperire a agenturii care a contribuit la depistarea infractorilor, în aşa fel încât agenţii să nu figureze în cauză şi nici cei arestaţi să nu identifice pe agenţi” (Chirtu Gheorghe, Aurelian Anastasescu, *Interogarea*

rezultate parţiale, întrucât, din dorinţa de a-i folosi şi în „depistarea altor elemente duşmănoase", lăsarea lor în libertate conducea la o ușoară identificare de către ceilalţi membri ai unui lot de arestaţi.

În modelarea progresivă a societăţii şi eliminarea unei opoziţii coerente, activitatea serviciilor secrete de informaţii a fost esenţială. Definirea „suspecţilor" ideologic şi nu doar prin informaţiile poliţiei, penalizarea şi reprimarea pe criterii politice le-au transformat treptat din servicii de informaţii în servicii de securitate subordonate partidului comunist.

Fapt mai puţin uzual, din considerente care ţin de caracterul public al legislaţiei, prezentăm mai jos, *Legea numărul 417 din 31 mai 1945 pentru trecerea penitenciarelor civile, a institutelor de prevenție și a închisorilor militare la Ministerul Afacerilor Interne*, aceasta, întrucât, plecându-se de la documente de arhivă neverificate sau preluate necritic, în istoriografia actuală s-a încetățenit ca moment al acestei mutaţii instituţionale între Ministerul de Justiție și Ministerul Afacerilor Interne, anul 1948.

De asemenea, pentru cunoaşterea mai amănunțită a structurii şi atribuţiilor Direcţiei Generale a Siguranţei Statului (20 iunie 1947) ca predecesoare directă a Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, înființată la 28 august 1948, redăm un document identificat în Arhiva C.N.S.A.S., fond Documentar.

Decrete-Legi
Ministerul Afacerilor Interne
Legea nr. 417

Mihai I,

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României,

La toţi de faţă viitori, sănătate;

Asupra raportului miniştrilor noştri secretari de Stat la Departamentele Justiţiei şi Afacerilor Interne cu Nr. 48 834 din 1945,

Văzând jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 830 din 1945;

În baza dispoziţiunilor înaltului decret regal Nr. 1 626 publicat în Monitorul Oficial Nr. 202 din 2 septembrie 1944,

învinuitului, Bucureşti, Serviciul Învăţământ al Departamentului Securităţii, M.A.I., 1957, pp. 12-13, în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 4056, pp. 12-13).

Am decretat şi decretăm:

Decret-Lege
pentru trecerea penitenciarelor civile, a institutelor de prevenţie de orice fel şi a închisorilor militare la Ministerul Afacerilor Interne

Art.1. Penitenciarele civile, institutele de prevenţie de orice fel şi închisorile militare, trec la M.A.I.

Direcţiunea Penitenciarelor şi a institutelor de prevenţie, împreună cu administraţiile exterioare depinzând de aceeaşi Direcţiune, din Ministerul Justiţiei şi Direcţiunea Închisorilor din Ministerul de Război se contopesc într-o singură direcţiune în Ministerul Afacerilor Interne.

Bugetul de venituri şi cheltuieli pentru exerciţiul 1945/1946, al Direcţiunii Penitenciarelor şi institutelor de prevenţie, împreună cu administraţiile exterioare, depinzând de aceeaşi direcţiune din Ministerul Justiţiei, bugetul Direcţiunii Închisorilor din Ministerul de Război şi bugetul Administraţiei exploatării muncii penale, pe acelaşi exerciţiu se vor executa de M.A.I.

Fondul amenzilor prevăzut de art. 57 din Codul Penal şi art.482 din Codul Justiţiei Militare va fi administrat de M.A.I.

Art. 2. Organizarea interioară a penitenciarelor civile, a institutelor de prevenţie de orice fel şi a închisorilor militare se menţine conform legilor şi regulamentelor în vigoare.

Ministerul Afacerilor Interne are acţiune de priveghere şi de disciplină asupra personalului civil şi militar al penitenciarelor civile, al institutelor de prevenţie de orice fel şi al închisorilor militare.

Pentru îndatoririle militare, personalul militar al închisorilor de orice fel rămâne supus acţiunii de priveghere şi disciplină prevăzute de legile şi regulamentele militare în vigoare.

Art. 3. Controlul executării pedepselor şi a măsurilor de siguranţă se vor face de Ministerul public – civil sau militar – potrivit dispoziţiunilor din Codul de Procedură Penală şi Codul Justiţiei Militare.

Art. 4. Orice dispoziţiuni contrarii prezentei legi sunt şi rămân abrogate.

Dat în Bucureşti la 30 mai 1945,

MIHAI

Ministrul Afacerilor Interne
Teohari Georgescu

Lucreţiu Pătrăşcanu
Ministerul Justiţiei

Nr. 1.693

Raportul domnilor miniștri ai Afacerilor Interne și cel al Justiției către Maiestatea sa Regele.

Sire,

Pentru uniformizarea regimului închisorilor din România şi pentru o mai bună supraveghere şi administrare a acestora am considerat necesară contopirea Direcţiunii Penitenciarelor şi Institutelor de Prevenţie, împreună cu administrațiile exterioare, depinzând de aceeași direcţiune a Ministerului Justiţiei şi a Direcţiunii Închisorilor din Ministerul de Război, într-o singură direcţiune la M.A.I.

În acest scop, am întocmit alăturatul proiect de decret-lege, pentru trecerea penitenciarelor civile, a institutelor de prevenţie de orice fel și a închisorilor militare la M.A.I. pe care, autorizaţi fiind de Consiliul de Miniștri avem onoarea a-l supune Înaltei aprobări și semnături a Maiestăţii Voastre.

Suntem cu cel mai profund respect, ai Maiestăţii Voastre,

Ministrul Afacerilor Interne
Teohari Georgescu

Ministerul Justiţiei
Lucreţiu Pătrăşcanu

Nr. 48 834

1945, mai 19

Monitorul Oficial, Partea a I-a, Nr. 121 din 31 mai 1945, p. 4 510.

D.G.S.S.

ATRIBUŢIUNILE
DIRECŢIUNII GENERALE A SIGURANŢEI STATULUI
pe Direcţii şi Servicii

A. ORGANE SPECIALE

1. Cabinet

Are atribuţiunile obişnuite unui cabinet şi în plus este gestionarul fondului C.I.S.

2. Biroul Cifru

- Înregistrează corespondenţa de resort şi ţine la zi registrele speciale.
- Cifrează şi descifrează corespondenţa ce necesită această operaţie.
- Studiază textele cifrate interpretate şi le descifrează.
- Elaborează noi coduri de îmbunătăţire a procedeelor de cifrare.
- Efectuează grafoscopia manuscriselor pentru identificarea autorilor.

B. DIRECŢIUNEA I-a

1. Serviciul Secretariat

Compus din 5 birouri, cu următoarele atribuţiuni:

Biroul Registraturii, primeşte corespondenţa întregii Direcţiuni Generale şi o repartizează celorlalte Direcţii. În plus funcţionează şi ca o registratură specială a Direcţiei I-a.

Biroul Arhivei, primeşte corespondenţa rezolvată a Direcţiunii I-a, pe care o clasează şi coase la dosare, întocmind în prealabil fişe indivizilor vizaţi. Efectuează căutări la fişe.

Biroul Identificări, efectuează operaţiuni de identificare la arhivele: D.G.S.S., I.S.C. şi S.S.I.

Biroul Buletin-Sinteze, redactează note informative, buletinul zilnic de evenimente şi asupra stării de spirit.

Biroul Presă, urmărește presa și alte publicații, face decupaje ce interesează Siguranța Statului și le prezintă serviciilor pentru exploatare.

2. Serviciul I Informativ

Constituit dintr-un secretariat și 6 birouri, cu următoarele misiuni:

Secretariatul, primește, înregistrează și distribuie corespondența birourilor respective; Are evidența lucrărilor și ține legătura cu registratura centrală.

Biroul 1, urmărește activitatea partidelor politice legale de opoziție.

Biroul 2, urmărește activitatea elementelor dușmănoase infiltrate în partidele guvernamentale.

Biroul 3, urmărește activitatea politică a grupărilor ilegale (manistă, legionară, banderistă) și a oricăror alte forme de organizare și acțiune subversivă. Urmărește criminalii de război.

Biroul 4, urmărește starea de spirit și manifestările elementelor ostile din diverse categorii sociale; Idem activitatea antidemocratică a unor asociații fără scop lucrativ.

Biroul 5, urmărește modul în care aparatul de Stat aplică dispozițiunile Guvernului;_Idem pe funcționarii publici care duc acțiuni contrarii principiilor regimului democratic.

Biroul 6, urmărește informativ activitatea șovină în cadrul naționalităților conlucuitoare, precum și activitatea cultelor și sectelor religioase, sub aspectul amestecului lor în viața politică internă.

3. Serviciul II Contra-Informativ

Are ca sarcini generale depistarea activității, pe teritoriul țării, a agenturilor străine din slujba puterilor imperialiste, pentru a le demasca și anihila.

Serviciul este format dintr-un secretariat și 4 birouri, având ca atribuțiuni:

Secretariatul, aceleași atribuții ca la serviciul 1.

Biroul 1, urmărește acțiunea informativă a legațiilor americană, turcă, egipteană, iraniană, a celor din America Latină și a Nunțiaturii Apostolice. Urmărește ajutorul catolic american și asociația YMCA, oficine de propagandă și răspândire a informațiilor.

Idem problema Comitetului Austriac și a supușilor maghiari utilizaţi de puterile imperialiste pentru culegere de informaţii. Cercetează cererile repatriaţilor reveniţi legal şi ale fugarilor din zonele apusene ale Germaniei și Austriei, o bună parte din aceștia fiind recrutaţi de serviciile informative imperialiste.

Biroul 2, urmărește activitatea legaţiei engleze și a anexelor sale, precum şi activitatea legaţiilor daneză şi suedeză. Idem societăţile de ajutoare daneză și norvegiană. Urmăreşte problema frontierei de Est sub raportul migraţiilor clandestine și al agenturilor antisovietice.

De asemenea problema organizaţiilor clandestine paramilitare evreiești, ca fiind creaţiuni diversioniste ale serviciului secret britanic.

Servicul 3, urmărește activitatea legaţiilor franceză, italiană, elveţiană și ale Benelux-ului. Idem problema Francmasoneriei și Problema radio emisiunilor clandestine.

Serviciul 4, verifică migraţiunile, intrările și ieșirile legale din ţară. Ţine evidenţa plecaţilor clandestini.

4. Serviciul III Contra-sabotaj

Cu activitate exclusiv informativă, este constituit dintr-un secretariat şi 3 birouri, având ca sarcină prevenirea actelor de sabotaj și diversiune, în cadrul vieţii noastre economice. Atribuţiunile birourilor sunt:

Secretariat, Are aceleași atribuţiuni ca și la celelalte servicii.

Biroul 1, urmărește problema în ramurile industriei extractive – minieră și petroliferă – și a mijloacelor de producţie – siderurgică și petroliferă – și a mijloacelor de producţie – siderurgică și metalurgică prelucrătoare.

Dirijează urmărirea, prin Inspectoratele Regionale de Siguranță, a industriei bunurilor de consum.

Biroul 2, urmărește problemele financiare și comerciale (dirijarea creditelor, importuri-exporturi, oficii, etc.)

Biroul 3, Urmărește problema transporturilor feroviare, aeriane și pe apă.

Idem problema transmisiunilor.

5. Brigada Mobilă.

Compusă dintr-un secretariat și 4 brigăzi, are drept misiuni:

Secretariatul, aceleași atribuțiuni de registratură.
Brigada I-a, execută operațiunile de filaj și pe teren.
Brigada II-a, execută misiunile operative și încheie actele legale.
Brigada III-a, efectuează anchetele, întocmind dosare, pe care le înaintează forurilor în drept, împreună cu corpurile delicte.
Brigada IV-a, conduce arestul, se îngrijeşte de pază și efectuează transferări de arestați.

6. Serviciul Tehnic

Este compus dintr-un secretariat și 4 birouri, cu următoarele atribuțiuni:
Secretariatul, atribuțiuni de arhivă.
Oficiul T.T., (telefon și telegraf)
Secția radio, pe lângă legăturile cu stațiile Inspectoratelor Regionale de Siguranță, are misiunea de a controla și determina pozițiile stațiilor clandestine. Efectuează reparații, având laborator și atelier propriu.
Biroul P,,
Biroul Transmisiuni Speciale și Laborator, face lucrări de expertiză și forocopii.

C. Direcțiunea II-a Controlul Străinilor și Pașapoarte

Constituită dintr-un secretariat, cu atribuțiuni de registratură și arhivă și 4 servicii, după cum urmează:

1. Serviciul Frontierelor, are ca sarcini securitatea granițelor, în care scop urmărește trecerile legale de frontieră, efectuând controale și culege informațiuni din interior și din zona frontierei, pentru a preveni și depista evaziunile clandestine.
2. Serviciul Controlul Străinilor, ține evidența supușilor străini, a apatrizilor și a naturalizărilor.
3. Serviciul pașapoarte și repatrieri, eliberează pașapoarte și acordă vize de intrare și ieșire din țară.

Urmărește problema repatrierilor și emigrărilor.

4. Serviciul Detașamentelor de Muncă, organizează și controlează aceste detașamente, ținând totodată evidența persoanelor trimise la muncă.

D. Direcțiunea III-a Personal

Are un secretariat cu atribuțiuni de arhivă și registratură, precum și următoarele 5 servicii:

1. Serviciul Personalului, ține evidența funcționarilor din centrală și exterior.
2. Serviciul Inspecții și Măsuri Disciplinare, ține evidența inspecțiilor efectuate la unitățile de Siguranță, semnalând celorlalte Direcții constatările făcute.
   Idem evidența măsurilor disciplinare.

3. Serviciul Evidenței, Controlează munca funcționarilor, sub raport cantitativ și calitativ. Verifică cererile de numire în instituție, sub toate punctele de vedere.
4. Serviciul legitimații, eliberează carnete și legitimații funcționarilor din centrală și exterior;

Are în grija M.O.N.T. – ul instituției.

5. Serviciul Anchete Administrative, efectuează toate anchetele de asemenea natură.

E. Direcțiunea IV-a Administrativă

Execută lucrările de administrație, intendență și contabilitate ale Direcției Generale a Siguranței Statului.
Are un secretariat și 5 servicii, cu următoarele atribuțiuni:

1. Serviciul Administrativ, are în sarcina sa problema armamentului, subsistențelor, cazării, îmbrăcăminții, precum și toate chestiunile neprevăzute.
2. Servicul Bunuri, are în grijă inventarul bunurilor instituției,

Se preocupă de întreținerea localurilor;
Organizează și supraveghează atelierele.

3. Serviciul Transporturi, organizează, dirijează și controlează mijloacele de transport auto.

4. Serviciul Medical, dă asistenţă socială şi medicală funcţionarilor.
5. Serviciul Contabilităţii, încasează şi achită salariile funcţionarilor din interior şi întocmeşte formele legale, pentru acelaşi lucru, în exterior;

Ţine gestiunea diverselor cheltuieli de personal.
Efectuează ordonanţări şi face toate cumpărăturile.
Are în grijă patrimoniul instituţiei în general, precum şi chestiunea chiriilor.
Face control şi dă îndrumări contabile.

În cazul său funcţionează comisiile:
- pentru verificarea şi judecarea micilor gestiuni
- pentru propuneri de scăderi, imputări, evaluări de bunuri şi inventar.
- pentru verificări şi avizări asupra necesităţilor de cheltuieli
- pentru recepţii.

ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 10 414, vol. 3, ff. 467-472.

Imre **OKVÁTH**

SPY AGAINST SPY: MILITARY INTELLIGENCE IN THE EARLY STAGES OF THE COLD WAR (1945–1950)

Spioni contra spioni: spionajul militar maghiar în primii ani ai Războiului Rece
(1945-1950)

Subiectul studiului de față îl constituie dinamica spionajului/serviciilor de informații maghiare din perioada imediat următoare încheierii celui De-Al Doilea Război Mondial. Prezentarea situației intelligence-ului maghiar din această perioadă este pusă în contextul începutului războiului rece, când Uniunea Sovietică a implementat o rețea de agenți secreți printre aliații săi, în țările din Estul şi Centrul Europei; aşa se face că şi serviciile secrete ale Ungariei postbelice au avut la bază agenți sovietici. Este prezentat momentul creării unor organisme care să se ocupe de spionaj începând cu 1945, dar şi a rețelei de spioni, atât externi şi interni, coordonați de aceleaşi structuri.

Transformarea în serviciul de spionaj maghiar postbelic a început chiar din anul 1945, cu organizarea unui intelligence militar (departamentul politico-militar) – Katpol – în cadrul Ministerului Apărării cu scopul de a lupta împotriva grupărilor fasciste şi reacționare din rândul armatei şi de a face un intelligence ofensiv în zonele ocupate de inamici. Katpol avea un subdepartament – Recunoaştere, urmat de un altul, subdepartamentul „X", cu rol în colectarea informațiilor despre ambasadele statelor vestice în Budapesta şi politicile Vestului în general, dar acesta a fost desființat în 1946. În februarie 1947, Katpol a fost transformat în Directorat compus din 4 departamente: Cadrele, Contra-spionaj, Recunoaştere militară, Recunoaştere Radio, iar pentru spionaj a fost creat, 6 luni mai târziu, un departament special Departamentul V – Intelligence.

Cât priveşte crearea rețelei externe, Departamentul V – Intelligence a desfăşurat activități de spionaj extern, principala metodă fiind recrutarea foştilor militari maghiari din exil, rolul principal în recrutarea acestora avându-l colonelul Zoltan Gát; rolul agenților externi era de a monitoriza şi evalua forțele de ocupație militară şi serviciile de spionaj şi contraspionaj ale armatei americane în Europa. Astfel de agenți erau în Germania, Italia, Franța sau Marea Britanie, chiar şi Vatican, ei fiind cei care rămăseseră în exil după încheierea războiului şi aveau legături (de prietenie, contacte din timpul războiului în diferite zone ale Europei) în serviciile secrete occidentale. Pe plan intern, rețeaua de agenți presupunea şi existența unor agenți de spionaj în ambasadele statelor occidentale din Budapesta, cele mai intense activități fiind cele împotriva Marii Britanii.

Această acțiune de organizare a serviciilor secrete militare prin activarea rețelelor foştilor agenți a eşuat. În prima jumătate a decadei de după

război acțiunile spionajului militar maghiar aveau ca scop observarea, cooptarea reuşită sau nereuşită a celor care luptaseră în război. Aceste misiuni nu au furnizat însă informații valoroase, făcând că rețeaua de spionaj să fie una destul de scumpă, pe aceasta risipindu-se inutil importante fonduri.

Ultima parte a studiului surprinde şi aspecte legate de rivalitățile care au apărut în cadrul serviciilor de informații maghiare, dar şi schimbările de la finalul anilor ′40 odată cu schimbarea ministrului Apărării (este numit Mihaly Farkas) din septembrie 1948; importanța acordată de liderii partidului pentru Katpol a scăzut foarte mult, noul ministru descriind în termeni negativi serviciile secrete militare, punând accentul doar pe necesitatea creşterii performanței în ceea ce priveşte contraspionajul. Au urmat alte transformări, până când, în 1950 Katpol a fost desființat, rolul său fiind preluat de Primul Directorat Special din cadrul Directoratului General 4, pentru o scurtă perioadă, cu rol de a crea o rețea mai eficientă de agenți împotriva statelor NATO şi a noului adversar, Iugoslavia.

Etichete: servicii secrete militare, Katpol, rețea de agenți, recunoaştere, contrainformații
Keywords: millitary intelligence, Katpol, network of agents, reconnaissance, counterintelligence

Given the present state of our knowledge, it can be argued that the operations of civilian and military intelligence in Hungary are the aspects of state security issues about which we know the least. In addition to a dearth of pertinent records, the reason for this scarcity of information is that it was a marginal aspect of Hungarian secret service in the aftermath of World War II. The political police and the military secret service were both organized by just one person each, in those early days, namely by Major Pál Szarvas and Lt. Colonel Zoltán Gát[1]. The reason the collection of

[1] Pál Szarvas (1908–1974) participated in the underground work of the Communist Internationale in France and Germany from the 1930s. In 1943 through András Tömpe he got in touch with the Hungarian Communist Party, namely with Gábor Péter. In the aftermath of the war he organized the secret police in Pesterzsébet, a suburb of Budapest. Soon after he was employed in counterintelligence, in the Central Office of the Ministry of the Interior, at the rank of Major. In late 1946 he was asked to organize Sub-section II of the State Security Department of the Hungarian State Police. From October 1948 he was appointed to head of Sub-Section V. of the State Security Authority [ÁVH] in the Ministry of the Interior; in January 1950 he was appointed to direct the Reconnaissance section of ÁVH I/5

intelligence was relegated into the background may have been that the Communist party leaders, in their struggle to gain power over the social groups they regarded as enemies, were focusing primarily on counterintelligence. Moreover, the fact that the organization of the Hungarian political and military exiles posed no serious threat to the party leaders in the process of building the proletarian dictatorship may also have played a part in their "neglect" of collecting intelligence. The situation changed in the spring of 1947, as the Cold War confrontation became more acute and the exiles were viewed as a better organized reconnaissance force.

At the conclusion of World War II there were significant changes in the area of secret services; with the surrender of the enemy the secret services of the Allied powers were faced with fresh challenges right away. The salient task of all secret services in the occupation zones of both Germany and Austria, as well as other areas under their control, was the research work aimed at the perpetrators of war crimes and "crimes against

---

Department. In the spring of 1950 he was transferred to lead the Administrative Main Department of the Ministry of Foreign Affairs. In 1954–1955 he was ambassador in Phenjan, then, between 1961 and 1966 he became the director of the State Office of Translation and Certification. Eszter Tóth, A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete, 1945–1990.
[The History of political and economic intelligence, 1945–1990.] *Betekintő*, 2011/2. http://www.betekinto.hu/2011_2_toth_e; notes 10. Downloaded on January 10, 2012.

Zoltán Gát (1900–1986) worked in military intelligence within the 2nd Department of the General Staff from 1933 to 1944. His last assignment was as leader on the Balkan front, at the rank of Captain. He was captured by the Soviets in December 1944 and remained a POW until June 1945; upon his release and until September 1948 he organized and directed the intelligence section of the Military Political Department of the Ministry of Defense. In the fall of 1948 he became deputy commander-in-chief of the Military Counterintelligence General Directorate. He was arrested in December 1949 and interned shortly thereafter. At the internment camp at Kistarcsa he was among the busiest inmates, since the main groups of ÁVH consulted him almost weekly for information about their current affairs. He was also employed as an agent of the detained until his release in November 1953. He became a semi-skilled worker, then a journalist. The Supreme Court found him innocent of abuse of power, for lack of evidence, on November 8, 1957. He maintained contact with state security offices; in the late fifties he filed reports about his comrades in arms under the code name "Géza Felhős."

the people". The growing mutual suspicions and distrust with regard to the former comrades in arms had a strong influence on the activities of these services. Increasingly, the objectives of the services shifted; they became undertakings to ferret out the political, economic, and military goals of the other side, to set up and carry out secret operations to that end. Along the "invisible front" of this campaign, the Soviet Union occupied the best position at the beginning, thanks to the network of agents it had been able to build up already in the 1930s, particularly at the highest political and scientific circles within the USA and the UK. The USSR was also successful in securing the allegiance of moles within the secret services of the rivals before the end of World War II, hence they were able to obtain important information regarding the goals of the other side at the beginning of the Cold War[2].

The Soviet secret service was able to deploy a network of secret agents not only among its allies, but also in the countries of East Central Europe whence the German forces were pushed out, within their new establishments (governments, parties), including the State Security Agencies. Hungary was no exception: many of the employees of the political police and military security had been and continued to be agents of the Soviets.

In the last months of the war, Captain György Pálffy, appointed leader of the Military Political Department of the Ministry of Defense ["Katpol"][3], was recruited by Soviet military intelligence even before his appointment on March 12, 1945; nor did they bother to inform the leaders of the party. Mátyás Rákosi himself, the general secretary of the Communist Party, learnt only in July 1949, when Pálffy was arrested in

---

[2] I would cite the following examples, without claim to being inclusive. From July 1941, that is formation of the Office of Strategic Services, as one of the closest associates of general William J. Donovan, Duncan Chaplin Lee reported to his superiors about projected and executed sabotage activities, but also provided important State Department and Secretary of Defense documents to the leaders of the Soviet intelligence. David E. Murphy–Szergej A. Kondrasov–George Bailey, *Battleground Berlin. CIA vs. KGB in the Cold War,* Yale University Press, New Haven & London, 1977, pp. 11–12. As regards the British see the activities of Kim Philby and Donald McLean, Guy Burgess, Anthony Blunt, John Cairncross.

[3] As regards the tasks of military intelligence, reconnaissance and their organizational structures I will use the commonly accepted term of "Katpol" without specifying the department or directorate.

connection with the Rajk affair[4], that a radio transmitter was found in his apartment, though Pálffy, in the meantime had been promoted to Lt. General and Deputy Minister of Defense. The culprit argued consistently that he had received the equipment from the personnel of the Soviet secret service. After an initial fit of rage Rákosi instructed the ÁVH to investigate what he believed to be a lie and found, to his dismay, that the equipment was indeed a Soviet radio station.

The coopting of Pálffy was followed by other secret agents. At the end of March 1945, on the recommendation of Gábor Péter, István Serényi was recruited for the Katpol; until then he had functioned as the interpreter and counterintelligence officer of the general staff of the Second Ukrainian Front. At first he was employed at the counterintelligence Sub-Section, at the rank of a Lieutenant, against the remnants of the Second Hungarian Army that remained in Hungary, as well as in internal affairs within Katpol. In 1949 he became the section leader of the counterintelligence at the rank of Lt. Colonel, and was in charge of the offensive counter-espionage among Hungarian military in exile. A third agent of the Soviets was Captain Lajos Földy, who joined Katpol in July 1945; he became the head of the counterintelligence sub-section, and later of Katpol itself.

Organization of Military Intelligence

The first directive regarding the organization of military intelligence concerned setting up the Military Political Department – as mentioned earlier, on March 12, 1945 – as proposed by the Ministry of Defense. In this proposal the minister requested the chairperson of the Allied Control Commission [ACC] for permission to embark on the following activities: "I request your kind approval that, within the framework of the Ministry of Defense, I be authorized to set up military intelligence, both in an offensive and defensive capacity. The objective of the organization would be to fight against fascist and reactionary forces within the army, to actively counteract enemy intelligence, *and to execute*

[4] László Rajk (1909–1949) was the Communist ex-Minister of the Interior between 1946 and 1948, who was responsible for repression against non-Communist politicians. He was arrested in May 1949 and accused of being the agent of the former Horthy-regime and of Tito. He was hanged in October 1949.

offensive intelligence in areas occupied by the enemy"[5]. As this formulation clearly indicates, the permission requested focuses on reconnaissance in tactical and strategic matters, primarily in Western Hungary, the area still under Hungarian and German occupation at that time. Upon the conclusion of war in the European theater, and according to the organizational table of the Ministry of Defense as of May 30, 1945, and within the framework of Katpol, there was a sub-section called Reconnaissance, headed by Kálmán Bálintit[6]. Besides the detective and investigative sub-sections of counterintelligence, the first order of the day of June 5, 1945, issued by the head of Katpol, also mentioned an intelligence group, but gave no details about its tasks or makeup.

Lt. Colonel Zoltán Gát (a fourth agent planted by the Soviets into Katpol) returned from Soviet custody on June 20, 1945, with the mission of organizing military intelligence in the occupation zones of Austria and Germany. He was to be assisted in this activity by the former captains in the gendarmes Béla Korondi and Pál Nyerges, who were primarily concerned with keeping track of those Hungarian personnel who had left the country and stayed behind in the West. The conspiratorial aspect of Katpol and the intelligence sub-section were clearly reflected in the order of the day issued by Lt. Colonel Gát on August 31, 1945, regulating the integration of aliens arriving within its jurisdiction, at 9. Nádor Street. The order was warranted by the fact that the head of the sub-section had enough of the officer personnel, often Anglo-American members of the Allied Control Commission. "On several occasions" – says the order – "foreign officers and other alien personnel visited these premises unchallenged, made the acquaintance of the employees and came to me unannounced. In order to put an end to this I decree that henceforth it is forbidden to receive foreigners in the offices, without previous permission"[7]. We find out from another order of the day[8] that the

[5] HL Honvédelmi Minisztérium [Ministry of Defense, hereafter HM] Elnökségi iratok, 1945. [Records of the Head Office of the HM in 1945, hereafter HM 1945/eln. 20269.]

[6] HL HM 1945/eln. 24130.

[7] HL Magyar Néphadsereg Vezérkara [General Staff of the Hungarian People's Army, hereafter MNVK], 2. Felderítő Csoportfőnökség iratai [Records of the 2nd Reconnaissance Directorate of the General Staff) 120/08/528. Gát Zoltán alezredes 1945. augusztus 31-i napiparancsa. [Order of the day issued by Lt. Colonel Zoltán Gát for August 31, 1945.]

reconnaissance sub-section was dissolved as of October 1, 1945, albeit no justification is offered for this move[9]. We can only assume that Gát's absence in October was in connection with his first trip to Western Europe, the purpose of which was to win over employees or agents of the former 2nd Department of the General Staff. It is also possible that he was overseeing the liaison officers in charge of organizing and supervising the transport of POWs at the camps in Linz and Salzburg, while assessing the situation of the agents.

We have scattered information regarding the organization, activities and employees of the intelligence sub-section which began operations on November 1, 1945. The meager records reveal that the code name for the new sub-section, as of April 30, 1946, became Sub-Section X, and had a staff of nine, including the head of the unit. There were five officers, including Lt. Colonel Endre Tarnay[10], Lt. Gyula Tóth[11], two typists (Mrs. Endre Berényi was also secretary to Colonel Gát), and one messenger/clerk[12]. The activities of the sub-section were focused on

---

[8] *Ibidem*, Order of the day issued by Lt. Colonel Zoltán Gát for September 28, 1945.

[9] The "farewell order" stated: "The intelligence sub-section is hereby dissolved as per directive from above. You are expected to halt work on long months of fruitful labor. I was and still am fully aware of all the structural difficulties, hence I am grateful to you for your enthusiactic devotion to the task with which you tried to build up the intelligence service so critical to the nation. Watch over and cultivate the sacred flame of Hungarian democracy, and let the freedom-loving God of the Hungarians bless all of you for the loyalty and patriotism with which you are building a truly Hungarian Hungary. Let you be guided by the eternal Hungarian soldiers' fate." It is difficult to understand the pathetic tone of this farewell since, in the meantime, Gát was promoted to Colonel by order of November 1, 1945, for the reestablishment of the intelligence sub-section. In order to reinforce the, the sub-section was relocated from the headquarters of Katpol to number 1 Veres Pálné street.

[10] Endre Tarnay served with Katpol until December 21, 1948, then he was reassigned to the Horse, Train and Veterinary Section of the Ministry of Defense. HL MNVK 2. Directorate records 102/08/535.

[11] In January 1948 Gyula Tóth was already an employee of the Material and Technical Sub-Section of the Radio Reconnaissance Department, upon reorganization he became Head of Section III/5. at the rank of Captain. *Ibidem,*

[12] My former colleague, Éva Figder, was the one who supplied me with the English language document (KPO Establishment) regarding the organization plan. Its

collecting information about the embassies of the Western powers in Budapest, and the politics of the Western powers in general. In this connection we have some insight into the activities of Mrs. Géza Bíró (later on, Mrs. Dr. Sándor Széles) and Lilli Kelecsényi, who were state security agents of Colonel Gát's network in this period. The charges raised in the early fifties against Gát for abuse of power derived from his close contact with Mrs. Bíró and their meetings at the K (conspiracy)-apartments. Regarding this connection Gát declared at his rehabilitation trial on November 8, 1957, as follows: "I had intimate relations with the woman... I was even instructed by the Soviet agencies to coopt women into the organization and they were performing most dangerous tasks at some of the embassies. The Soviets knew this woman. I felt it was my duty to enroll her into the service. This woman carried out several important missions for the Soviets and for us."[13] In addition to her occupation as a violin teacher, Lilli Kelecsényi also worked "in the direction" of the British embassy, monitored by Colonel Gát[14]. Among the agents from this period, involved in collecting international political information we also know of István Stolte[15] and Gábor Demeter[16]. Sub-Section X was abolished on July 5, 1946, while its head and Lt. Colonel Endre Tarnay were transferred to the head office of the 1st district of the Army[17]. A factor which may help

original location is The National Archives of the United Kingdom, Foreign Office, General Correspondence, 371/59072.

[13] HL Katonai Törvényszék [Military Court] 702/1957, f. 11.

[14] ÁBTL O-9698/1, ff. 30–32.

[15] Between the two world wars István Stolte was active in Communist organizational work at the university level. After his arrest he became an informer for the secret police of the previous regime. He was taken to Sopronkőhida in the Fall of 1944, then to Germany. An agent of military intelligence since 1945, he was brought to Budapest as one of the crown witnesses in the Rajk trial. He was in prison from 1949 to 1956. After his release on November 4, 1956 he escaped to West Germany. See, Tibor Hajdu, "Farkas és Kádár Rajknál" [Farkas and Kádár visit Rajk.] *Társadalmi Szemle*, 1992/4, p. 88.

[16] He reported to Katpol in the Fall of 1945 with recommendation from the Soviets. He was employed by Gát directly. He travelled to the West on several missions, but did not perform satisfactorily, hence he was excluded from the network. He was in observation in the spring of 1956, as a compromised person, by the State Security Department in Veszprém County.

[17] HL MNVK 2. Directorate records 102/08/530. Order of the day of Major General György Pálffy, on July 23, 1946.

explain the frequent reorganizations was the attempt to conceal intelligence activities, particularly from the Western members of the ACC.

On February 15, 1947, Katpol was transformed into a Directorate composed of four departments – namely, the Staff, Counterintelligence, the Military, and Radio Reconnaissance. Directive 4000/1947 of the Minister of Defense did not cover intelligence, hence nothing was said about its table of organization[18]. Department V Intelligence was finally set up six months later, on August 1, 1947, and its personnel was limited to seventeen. Regarding intelligence activities during the preceding year – as Gát mentioned during the above-mentioned trial review – that in this period he coordinated all his activities with a Lt. Colonel Kamenkovich (the handwritten name is difficult to decipher) and Lt. General Belkin.

Building up the Network

From late summer of 1947 Department V Intelligence launched its foreign intelligence activities with nine agents; it attempted to recruit Hungarian military in exile, that is conducting intelligence forays aimed at individuals playing leading roles in anti-Hungarian reconnaissance (Lt. Attila Kovács, Captain Miklós Korponay, Major Pál Németh). The main organizer was Colonel Zoltán Gát, the head of the unit. He was assisted by officers Major Miklós Boros[19], Major Dr. Antal Gönyei[20], Lt. György

[18] HL MNVK 2. Directorate records 102/08/533.

[19] Miklós Boros returned to Budapest from Paris in 1947 and joined Katpol. First he was employed by Department V Intelligence, then from February 1949 at the "B" offensive counter-espionage, as its deputy head. In July 1953 he was interrogated as witness in the spy case against his former supervisor, Lt. Colonel István Serényi. He defected to France again in the first weeks of November 1956. ÁBTL 3.1.9. V-105771, 88.

[20] Antal Gönyei served with Katpol from the Fall, 1945. According to our sources he earned degrees in psyhology and pedagogy, hence he was among the most educated personnel of the department. His first assignment was with the the officer and non-commissioned officer group of the counterintelligence sub-section, then continued in various sections of counterintelligence. After serving for several months in organizing reconnaissance, he became head of the Cadre Office early in 1948, then, from October 1, 1948, head of the testing service of the Institute of Testing in the Ministry of Defense, at the rank of Lt. Colonel. HL MNVK 2. Directorate records 102/08/530. and 535.

Varsányi[21], Lt. Gyula Tóth, while the others were in charge of administrative matters. The network expanded to include the identification and recruitment of agents in reconnaissance and offensive counter-espionage. According to a report from September, 1947 the personnel of the network amounted to seventeen employees, of whom six were on official mission abroad in intelligence activities involving the circumstances of Hungarian exiles, monitoring their activities, as well as reporting on Western intelligence services, particularly the organization and operations of the American Counter Intelligence Corps [CIC] and the British Field Security Section [FSS], moreover the policy lines of particular countries, and estimating the effectives of the armed forces of the occupying powers. The agents were identified by a code, preceded by the officer's serial number within the Department. The personnel of Department V Intelligence consisted of only four officers – the head, Colonel Zoltán Gát, number I; Antal Gönyei, number II; Miklós Boros number III; György Varsányi, number IV. Major Gönyei had the largest number of agents under his control (it was seven), Gát had six, while Varsányi had three, including Edmond Ferenczy, who was to launch the Rajk trial two years later[22]. Major Boros handled but one agent in those days, namely the actress, Edit Móra whose cover number was III/114, in charge of tracking the Western contacts of leaders and members of the Social Democratic Party.

[21] György Varsányi joined Katpol on October 15, 1945, as a civilian. He soon became the leader of the Katpol contingent in the triage office at Komárom and, when the latter was abolished on September 1, 1946, he was assigned to the Main Group of Counterintelligence Sub-section I. He joined the military at the time of his transfer, with the rank of Lieutenant. By 1948 he was promoted to, with several agents working under him. He became head of a sub-section at the time offensive counter-espionage were founded in 1949. Soon after the merger with ÁVH he, too, was relieved of his duties. HL MNVK 2. Directorate records 102/08/530.

[22] Regarding Ferenczy's role see Report on the affair of Noel Field, November 5, 1954. In *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez* 1. [Documents concerning the history of the administration of justice.] Edited by Ibolya Horváth–Pál Solt–Győző Szabó–János Zanathy–Tibor Zinner. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992, pp. 174–179.

Among the agents active abroad we have data regarding the activities of the following[23]:
First Lt. Zsigmond Ákos Pokorny (I/130) was stationed in Stuttgart as a member of the Hungarian Restitution of Goods Committee; he was given the assignment of assessing the effectives of the American occupation force, of the CIC, as well as watching Hungarian exiles. Taking advantage of the Swiss background of his wife, the Department was able to keep in touch with Pokorny via the Hungarian embassy in Bern. He was able to map the size and deployment of the occupation force, its military order and nomenclature. Moreover, he was able to provide useful information regarding the activities of the CIC in West Germany, thanks to agent I/114[24]. The intelligence and counterintelligence organization of the US Army was set up on January 1, 1942, for the purpose of secret operations against the Axis[25]. After the war the headquarters of the CIC (identified as 970. CIC) were transferred to Frankfurt am Main, also the headquarters of the European command, with twelve districts in the American zone. Each of these districts included four groups of investigators each for political intelligence, counterintelligence, anti-sabotage and the background clearance of displaced persons. Regional offices were set up outside of the zone, in cities of some size, whereas there were local officers or local agents in the towns and villages. In each CIC district office there were so-called domestic and foreign departments in charge of the German population and, eventually, of the Russians and the nations within the Russian sphere of influence[26].

---

[23] Report from Department V Intelligence dated August 1, 1947: „A hírszerzésre és a támadólagos elhárításra fordított idő, személyi és anyagi erő." ["Time, personnel and material resources dedicated to intelligence and offensive counter-espionage.] PIL 274. f. 11/15. PIL report.

[24] PIL report, pp. 26–27.

[25] Its average effectives were set at 5,000, of which 10% were officers. The majority served as noncoms or in civilian capacity. The CIC was the first American military organization which accepted all personnel without regard to color or religion, solely on the basic of physical and mental capacity, of high intelligence (the average IQ being above 120), a college degree and knowledge of languages. Henry Kissinger served with the CIC at the rank of Sergeant, as did J. D. Salinger, one of the best known writers from the1950s. Ian Sayer–Douglas Botting, *America's Secret Army. The untold story of the Counter Intelligence Corps*. Franklin Watts, New York/Toronto, 1989, p. 26.

[26] *Ibidem*, pp. 273–275.

Ernő Schmidt Papp, code name II/107, also employed by the Restitution of Goods Committee stationed in Karlsruhe, was given the assignment of reconnaissance of the CIC by his superior, Major Gönyei. Katpol was informed about his appointment and foreign assignments from the Foreign Service officers and his assignment was on a "friendly basis". He was expected to report initially at the turn of 1947 and 1948, during his New Year vacation[27].

Technological university student Bálint Balázs was also used for reconnaissance against the USA (IV/102); he studied in Zurich, where he was expected to serve as well. His assignment was to watch American activities in Switzerland as well as to try and establish contact with the American secret service[28].

In addition to the above three agents working against the USA there were two others persons, living in Italy, employed by Katpol. Along with the task of securing general political information regarding Italian politics they were also asked to report on the United States. Major Jenő Puy (II/117), a former agent of the 2nd Department of the General Staff in Rome, remained in Rome after the war, and was recruited by Major Gönyei during one of his trips. In exchange for material compensation he agreed to "establish contact with the secret services of the USA, and perhaps the British, French and Italian services, whichever is easiest, and to assess the organization, personnel and foreign agents of that power". Moreover, he was asked to report on political conditions in Italy, the circumstances and activities of Hungarian exiles. Jolán Sikerle (II/106), who was staying in Rome thanks to her Italian friend, was also entrusted with establishing contact with the Western secret services. She was supposed to receive more specific instructions upon the successful completion of an assignment[29]. The above mentioned Edmond Ferenczy (IV/101) was stationed in Paris as one of the Hungarian delegates to UNESCO. He was coopted because of his leftist leanings; his assignment, as with the other agents, was to enter into contact with Western secret services and organizations of Hungarian exiles, find out about their objectives and identify their agents. He was expected to submit his initial report to headquarters in January 1948[30].

[27] PIL report, p. 28.
[28] *Ibidem*, p. 29.
[29] *Ibidem*, p. 27, 29.
[30] *Ibidem,* p. 28.

In addition to the agents stationed abroad there were ten employees in Budapest involved in offensive reconnaissance in Western embassies, with specific assignments. The most intense activities were carried out against the British, with five staff members. Three persons were given specific assignments according to their workplace in particular sections of the embassy.

Mrs. Tamás Therbócz (II/101) was enlisted because of her sympathies; her mission was to seek information from the British diplomats interested in her company, and to try to obtain employment with their help. Upon meeting with her liaison officer, Major Gönyei, she was able to provide him with much valuable data. Ferenc Zedwitz (II/102) was recruited by one of the agents under Gát under the code I/101, also because of his leftist leanings, had received encouragement from several members of the British embassy regarding his imminent employment. Dr. Béla Csánk (I/104), the head of the International Law Department of the Ministry of Justice, was enlisted because of his ties of friendship to several British employees of the ACC, including Brigadier General G. A. C. MacNab; he was expected to provide information regarding the British Secret Services[31].

Tamás Révai (IV/125), former member of the Special Operations Executive (SOE), was recruited by Captain Varsányi, who had also served with that organization during World War II. He was expected to return to the secret service thanks to the trust he enjoyed among the British. In addition to the Hungarians, they were able to secure the cooperation of John Arnold (I/113), head of consulate at the British Embassy, who had a Hungarian background; Colonel Gát was his liason officer. They succeeded because of his friendship ties with Dr. Csánk and because he felt he had been by-passed in promotion, his service was not fully appreciated. His assignment was to convey information regarding the organization and tasks of the embassy and the British trade mission[32].

In the case of the Americans the primary goal was to build in moles into the embassy personnel. Two of the three pertinent agents were given tasks along those lines. The economist Vilmos Antalffy (II/116) who was a member of the Office of Strategic Services [OSS] in World War II, was to attempt to secure reinstatement with the help of his old contacts. Judit Löffler (II/112) was on the horizons of Katpol thanks to Jolán Sikerle;

[31] *Ibidem,* p. 31.
[32] *Ibidem,* p. 30.

her assignment was to find employment with the embassy or the CIC. Major Dr. József Thomek (I/106), the former head of the A-line of the 2nd Department of the General Staff, was recruited by Zoltán Gát, since they had been colleagues. As the leader of the Czechoslovak line Thomek must have had many useful contacts in that country. His chances were enhanced by the fact that his brother (Vince Thomek), the General of the Piarist order, had been living in Rome for many years. Thus his assignment was to seek access to the diplomacy of the Vatican through his brother and to observe American policy by eans of his former Slav contacts[33].

The intelligence activity of the Katpol included the French side, with two agents. The journalist Dr. András Mikó who had been a civilian employee of the Katpol in 1945, was now asked to provide reliable information regarding French policies with regard to Hungary, under the code name I/103. As for the activities of the French military attaché, the "double agent" László Gönczy (I/109) provided detailed reports to Colonel Gát[34].

The budget of the Department V Intelligence for the operation of its network of 17 personnel was a monthly ten thousand forints; this soon proved insufficient given the employment of liaison agents and mail carriers. Therefore group leader Major General György Pálffy added 19,000 forints from the funds earmarked for his group[35]. Judging from subsequent accounts even this sum proved insufficient, hence the confidential budget of 1948–49 must have raised the amount earmarked for intelligence.

Spygames

It appears from the 1948 activities of Katpol that intelligence gathering offensive counter-espionage were still not distinct functions. The projects assigned to agents included political and military reconnaissance as well as offensive planning. The persons most active among the officers in exile were the primary targets of military reconnaissance. Katpol was most interested in Captain Miklós Korponay and Lt. Attila Kovács who were engaged in uniting the exiles and

[33] *Ibidem,* p. 29, 30.
[34] *Ibidem,* p. 32.
[35] *Ibidem,* p. 26.

organizing resistance in Hungary, in addition to providing information for the Western secret service. Preparing agents to become moles in their environment, the selection of appropriate agents, finding reliable carriers for liaison activity started already in the fall of 1947, but continued more intensively from the spring of 1948.

After the war Attila Kovács settled in Innsbruck, within the French zone of occupation of Austria. He soon joined the Hungarian detachment within the “Garde Auxiliaire Étrangère” and took charge of reconnaissance against Hungary. In January 1947 he dispatched one member of the detachment, László Salgó, home to Hungary with the mission of collecting political and military information, as well as the specific task of procuring documents. In addition to procuring blank identification cards Salgó was expected to find out about the deployment of Soviet army and air force units in the area between the Danube and the Tisza, furthermore to secure data regarding the Hungarian army, particularly about the schedule and faculty members teaching officer training courses sponsored by the 1st Division at Pécs and Tolna. He was also expected to report on the political situation, especially the opportunities arising after the signing of the peace treaty, the impact of the “antirepublican conspiracy” upon the government coalition then in power, the situation of the churches. Salgó intended to secure said information from his former acquaintances, (judge Dr. Gyula Szarka, Dr. Péter Szőke) and former fellow-officers (First Lt. Zoltán Ács and First Lt. Dénes Csáthy-Krisztom). One colleague of the latter, Captain Károly Ányok, informed him about the Katpol[36] including the Kruchina affair[37]. The records are ambiguous, it

[36] Károly Ányok is a career soldier, a graduate of Ludovika Academy, served in World War II as the commanding officer of the Machine gun company of the 32nd Infantry Regiment, attaining the rank of First Lt. He served with Katpol from May 7, 1945 to spring of 1948, then was transfered to the Museum of the Army. His former colleagues took him into custody on September 8, 1948 on suspicion of disloyalty and handed him over to the ÁVH after a few interrogations. He was held at the camps in Kistarcsa and Recsk from December 27, 1948 to August 18, 1953. Upon his release he was employed by the Real Estate Company of District XIII in Budapest, as a handyman. According to a control check in 1962, he was still at that job in 1962. ÁBTL 4.1. A-2126/73.

[37] Colonel Viktor Kruchina, the deputy commander of Katpol, regarding his activities and the assassination attempt against him see Imre Okváth, Angol kémhálózat a Katpolon. [English spy network at Katpol.] In *Megértő történelem. Tanulmányok a hatvanéves Gyarmati György tiszteletére*. [Understanding History.

is not clear whether these transactions took place after Salgó was found out and enlisted into the ÁVO, or earlier. At any rate Ányok warned him, that as far as he knew, he was being watched[38]. Later on László Salgó, agent under the code name U/3 – until June 1948 when he was arrested by French counterintelligence – travelled four times between Innsbruck and Budapest, and provided information about the Hungarian detachment in Austria and about French military intelligence, including the activities of Attila Kovács pertaining to Hungary[39].

Miklós Korponay, along with several former officer comrades from the 2nd Department of the General Staff (namely Lt. Colonel György Kollényi, Major Pál Németh, and Colonel Sándor Martsa – at first with the backing of a unit of the British secret service, the Field Security Section[40] –

Essays in honor of György Gyarmati on his sixtieth birthday.] Edited by Magdolna Baráth, Gábor Bánkuti, János M. Rainer. (L'Harmattan Kiadó, Budapest), pp. 57–66.

[38] ÁBTL 4.1. A-2126/73. (the case of Károly Ányok) 2.

[39] ÁVO abolished the Budapest "network" of Salgó after this.

[40] The designation FSS refers not to a single organization, but rather to the ensemble of "security at the front." During the war these detachments may have been assigned to fighting units – up to division level – in the hinterland, with special missions in areas under British or Allied jurisdiction, in urban center sor port cities. The personnel of a given detachment was thirteen or fourteen, and every detachment was given an identification number. Their principal tasks were intelligence, counterintelligence, interrogation and assessment of prisoners, as well as military police assignments. In the hinterland their main task was to halt the spread of false rumors and guarantee the security of military units. At the end of the war their mission changed, now it was focused primarily on the arrest and interrogation of German war criminals. In addition to the former adversary it was also operated in response to the new threat, which eventually became the primary task of the FSS units. In addition to unmasking Soviet agents in the British occupation zones, it was also reconnoitreing the political, economic and military developments in East Central Europe. There were FSS units stationed on Austrian territory until May 1955, and the biggest challenges for Hungarian security forces were unit 583 in Graz, 424 in Klagenfurt, and 62 in Villach. The 313 in Fürstenfeld near the border, and the 20, 291, and 321 units operating in Vienna counted as the most dangerous from the Hungarian point of view. The activities of FSS 20 aimed at Hungary were at one time directed by Colonel Kruchina whose escape from Hungary was facilitated by the FSS. Attila Szörényi, Adalékok az angol katonai hírszerzés történetéhez Edgar Sanders ügyének tükrében. [Data

engaged in expanding the network designed to prevent the spread of Communism, based on the "Kopjás movement"[41]. Until the break-out of the prognosticated World War III between the Anglo-American powers and the Soviets, its mission was to soften the ground politically, the dissemination of leaflets and censored publications, the observation of Soviet troop movements, as well as enlisting further agents in order to extend the network. The specific task was supposed to be conveyed to the Hungarian contact, by means of trained as well as often completely untrained agents and carriers. There were some among the agents who were soon unmasked, as in the case of Hubert Ház (Haas), a former SS soldier from the German ethnic group in Hungary, who was able to carry out several successful missions before his arrest in April, 1948. In addition to the visual reconnaissance of Soviet units (around Székesfehérvár, Veszprém, Szombathely, Hajmáskér), he was responsible for the successful smuggling out of the wife of Colonel Kruchina. His downfall, as often happens in the world of spies, was caused by the woman who helped him cross the borders, while he was under the impression that his feelings for her were shared[42]. Others were luckier in carrying out their assignment for several years. Captain Károly Mátray carried out his intelligence activities from August 1946 to November 1950, first at his place of residence in Körmend, then as a Major of the People's Army and teacher of the Honvéd Academy in Budapest. Captain János Kiss was also active for years; indeed, he became an agent of Katpol from 1948 on. In both cases – not unusual in the case of the war between secret services – their fate was sealed by an agent who was arrested and became a turncoat[43].

Assessing the threat posed by the Korponay line, the struggle against it assumed primary importance in the eyes of Katpol. One may detect, in the plans on both sides, operations aimed at the elimination of the other side's leader, the kidnapping of each other's agents; in this

---

regarding British military intelligence in the light of the Edgar Sanders affair.] *Hadtörténelmi Közlemények*, 2009/3, pp. 733–735.

[41] The Kopjás movement was launched in late October 1944, under the direction of Captain Miklós Korponay, the objective being to infiltrate the area under Soviet occupation with diversionary and sabotage activities in order to slow down the Soviet offensive.

[42] ÁBTL 3.1.9. V-80810. The affair of disloyalty of Hubert Haas and companions.

[43] ÁBTL 3.1.9. V-851140/1, 7–8.

"invisible battle" in the ensuing years it was always Katpol that gained the upper hand, given the effective assistance from the Soviet secret service.

The plan to lure Korponay to Vienna and kidnap him was elaborated already in mid-November 1947 by the Hungarian intelligence officers. It was at this time that Károly Lél (Ludwig), Captain in anti-aircraft artillery, came to the attention of the section; after an interrogation ensuing a denunciation, he was recommended for recruitment by Major György Kardos, to serve in counterintelligence. In May 1945 Lél had been taken prisoner by the British, then turned over to the French where he became a member of the Hungarian detachment. He returned to Budapest in March, 1947, where he found employment as a driver for a freight company. During a transport to Győr he was recognized by an old acquaintance, and was reported to the local office of the ÁVO as an officer who had defected to the West. The matter soon came to the attention of Katpol and Kardos quickly recognized the opportunity presented by the captured spy and recommended him to his colleagues for induction into the service. This move was performed by Major Boros on November 5. After a training period of barely ten days the agent received the code-name III/110 and he was escorted across the border into Austria at Alsószölnök. His mission was to get in touch with Korponay and Németh and reconnoiter the town of Absam, not far from Innsbruck, which served as residence for the majority of former Hungarian officers. Eventually he was to attempt to lure Korponay to Vienna. As agreed upon his secret reports were written in invisible ink (alum) and were mailed to the address of his aunt in Vienna, whence a messenger (I-C/17) carried them to Budapest. His initial report, dated February 27, 1948, included two important points: he confirmed that Hungarian intelligence was directed by Major Pál Németh, at the FSS post 583 in Graz; it also mentioned that the engineer of the Hungarian State Railways [MÁV], Vilmos Krámer, was preparing to return to Hungary, entrusted by the British to perform an act of railroad sabotage. In his report of April 14, Lél described the activities of the Korponay line, informing Major Miklós Boros, as far as he could observe, Korponay and friends were collecting information on behalf of the British, including character profile search but were also in contact with agents of the CIC and the French military secret service. They recruited their agents among every social stratum of Hungarian emigration. Their agents crossed the border into Hungary in the vicinity of Péterfa in Vas County. At the end of

April the central office extended Lél's activities to cover specific military objectives. His mission was to determine the formation, effectives, weapons, and operational assignments of British units stationed in the area of Graz–Villach–Klagenfurt. In the instructions delivered by carrier III/124 the agent was reminded to be accurate in spelling names of persons and place-names, that is, to indicate in each case how, when and through whom was the information obtained.

Lél arrived unexpectedly at Szentgothárd in Hungary, on June 22, 1948, by way of Jennesdorf. Revealing his identity to the commander of the borderguard unit, he asked by telephone for funds to travel on to Budapest. He gave a detailed report of his activities at the headquarters, including the mission he was given by Korponay. He reported that the headquarters of the British occupation forces were in Bregenz on the shores of the Bodensee; among the component units he named the 38th and 46th infantry divisions, and the 13th and 93rd regiments of Alpine infantry. His mission was to enlist a valuable intelligence agent in Budapest, who would become a kingpin in recruiting further agents; moreover, he was to ascertain the feasibility of an assassination attempt against Lt. General György Pálffy. Major Miklós Boros and the new directorate head (as of February) Major General Lajos Földy came up with the following plan of operations for him: he could not carry out the assassination of Lt. General Pálffy, because the latter was on a trip abroad, so he could collect information about the army instead. Furthermore, that he got in touch with a former comrade in arms, an officer, he had met in Passau during his POW days, and who is now serving with the General Staff at the rank of Lt. Colonel. Although he was unable to recruit that person, he received valuable data.

In the meantime the agent, bearing the new code-name I-C/3, returned to Graz on July 8, where he had an appointment with Korponay. The following day, however, he was arrested by the Austrian police – on instructions from the FSS – on suspicion of having stolen a suitcase belonging to a Hungarian auxiliary service. During his imprisonment, lasting until August 27, he was repeatedly interrogated about the stages and actions in his career. The planned meeting with Korponay took place at the restaurant of the railroad station in Graz on September 10. Korponay felt the most important task was to clear the charges raised by the FSS, but added that unfortunately he could not help in the matter. They agreed, furthermore, that once the matter was settled, they would

look for each other and decide on further undertakings. Because of his serious financial straits the agent traveled to visit his aunt in Vienna (on September 19), even though he was not supposed to leave the city. His girl-friend provided the alibi for one night. The following day the Austrian detectives arrested him again on the charge of distributing Communist leaflets and carrying out missions on behalf of the Hungarian State Security. According to this later report his "interrogation began to take an unpleasant turn", so he was forced to reveal his contacts with Korponay to his interrogators. Thus he offered a detailed account of his trip to Hungary and of his special relations with Lt. Colonel Lőrincz. His detention lasted almost three months. He was temporarily released on December 7, 1948, since they could find no proof of nefarious activity. After this, agent I-C/3 travelled to meet Korponay in Innsbruck, where he presumably gave a detailed account of his vicissitudes. Soon after he returned to Hungary once again, illegally. This was the end of his career in intelligence but, as a consequence of the reorganization of Katpol, he could continue to serve as an agent in offensive counter-intelligence. His work in intelligence was generously rewarded by Colonel Gát and colleagues, as the disbursements mentioned on the cover of this report seem to indicate: in addition to the 3,660 forints and 4,300 Schillings to cover expenses, the service provided 5,750 forints to his father (as agreed upon beforehand)[44].

The Katpol was quite generous to other agents as well, as in the cases of the brief careers in intelligence of two Austrians. Alfred Härder, former sergeant in the SS, was taken into custody during his attempt to cross the border into Hungary illegally; he was turned over to military intelligence. He was then inducted by Major Miklós Boros to collect military intellignece from Austria, particularly from the French occupation zone. The reason for his induction was that his mother was living in Innsbruck, which encouraged the prospective agent considerably. He was to be paid 2,000 Schillings a month for his services.

Even though he was a noncom and a trained radio operator, he was given extensive radio training, in addition to the basics of counterintelligence and intelligence during his stay in Budapest of several weeks in August, 1948. He was paid 3,600 forints monthly for food and other expenses, soon raised because of unexpected spending. He also

[44] ÁBTL 3.2.4. K-309.

received a reward of 5,000 forints for his positive attitude and dedication, but it seems that he managed to spend it all during a night on the town. Because of his excessive indulgence in alcohol, Katpol had to dish out another 200 forints for hospital stay. In spite of these inauspicious beginnings, the agent was assigned code I-C/18, and sent across the border at Hegyeshalom on September 6. They found out, upon his departure, that he had incurred an unpaid bill of 300 forints at the bed and breakfast pension where he was lodged. The description offered by Major Boros gives us a valuable insight into conditions at Katpol: "Our trust at the moment is not one hundred percent, since there was no opportunity for testing his trustworthiness. The outward signs, plus the fact that he earned his living by doing manual labor while attending the university, and generally the more than one month of observation, we feel he is worthy of our trust"[45]. On September 21, 1948, the agent reported by sending a postcard from Innsbruck, as previously agreed. A few days later a courier was dispatched to him, regarding the planned delivery of the radio transmitter and the time or schedule of the transmissions. In his response to headquarters he confirmed his willingness to obtain information, to accept the equipment; moreover, he indicated he had recruited someone in Tyrol who could provide valuable information. Upon receipt of the report Major Boros authorized the remittance of 3,000 Schillings with the approval of Colonel Gát by means of the next courier. The agent requested funds several times to cover the expenses for the tasks he had accepted but, according to the account of the courier, he used these funds for some kind of smuggling or bribing operation. Thereafter he was "excused from further assignments"[46].

Karl Hiebler was also arrested for illegal crossing of the border, then sent to the triage station in Körmend. He indicated a willingness to undertake certain misions, hence the commander of the triage station handed him over to the representative of the Katpol. At the beginning Captain József Sármány[47] was the one to take care of this case. Until the

---

[45] ÁBTL 3.2.4. K-67, 11.
[46] *Ibidem,* f. 4.
[47] József Sármány was the brother-in-law of György Pálffy who joined the Katpol in July 1947. Having completed a brief course in counter-intelligence, assigned to Department V Intelligence at the beginning of 1948. He became the head of the Szombathely branch, from September 1948 to January 1949. Later he worked with the offensive counter-espionage department. He was arrested alongside György

completion of the projected trial period, he was asked to provide maps of cities in Austria with the 100 Schilllings entrusted to him. Subsequently, the plan was to employ him as a radio agent, if he proved capable. In addition to the sum he received for the purchase of maps he was given 550 Schillings for expenses. With this the activity of agent A-H/4 came to an end[48].

The "B-Section" in action

With the appointment of Mihály Farkas as Minister of Defense in September 1948, the respect accorded to Katpol by the party leaders diminished considerably. At the military conference on November 13–14, 1948, the new minister described the conditions he found within military intelligence as deplorable; he spoke negatively about both counterintelligence and reconnaissance. After detailing the mistakes committed in counter-intelligence, he declared: "Those in charge of Military Political Directorate's policy turned their back on our army, merely facilitating the work of the imperialist agents who have infiltrated our army"[49]. As regards intelligence proper he spoke of the need to raise the level of performance, and to uncover as accurately as possible the plans and objectives of the enemy as the Cold War unfolds. Of course, the modification of the mission of military intelligence had to go hand in hand with the transformation of the leadership and organization. In the selection of the new leader a hitherto undetected conflict emerged between Mihály Farkas, representing the party leadership and the Soviet advisors in matters of intelligence, who favored the appointment and promotion of Colonel Zoltán Gát to a general. The conflict appeared to have been solved with the intervention of Lt. General Géza Révész, since

---

Pálffy in July 1949. ÁVH, however, was unable to prove the charge against him, that he had knowledge of the military conspiracy led by Pálffy. Nevertheless, he was interned at Kistarcsa from October 7, 1949, later at Recsk, without a charge-sheet. He was released on August 25, 1953, and rehabilitated in July 1956. The rank of Captain was restored to him, while he retired as an invalid. Moreover, he was granted 10,000 forints of compensation. ÁBTL 3.1.9. V-148966 I, f. 123.

[48] ÁBTL 3.2.4. K-218, ff. 1–3.

[49] Pál Kornis, *Tanúként jelentkezem*. [I am reporting as a witness.] Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1988, p. 193.

the new leader of General Directorate harbored professional and psychological misgivings about the person and activities of Colonel Gát.

The rivalry among leaders also surfaced in the activities of the military secret service, when the department became a General Directorate on February 1, 1949. Colonel Gát, as the deputy to the general director, appeared to continue to direct the entire course of intelligence, but with the emergence of "new cadres" loyal to Révész, and the separation of intelligence proper from the Offensive Counter-espionage Department, this could no longer work. Major Pál Demtsa[50] appointed to head the Directorate IV Intelligence began collecting the information needed to elaborate the war plans of the Hungarian army. He created four sections to collect tactical and strategic intelligence and to recruit the required network of agents. In addition to collecting military data, the offensive counter-espionage functions was given greater prominence; within the organization of the General Directorate it was under an autonomous "B" Department headed by Lt. Colonel István Serényi. At the beginning there was no clear distinction between it and earlier intelligence activities; the review of the network of agents and candidates more suitable for the new objective was done gradually, during the spring of 1949. The modifications were due mainly to the habits of the new section chief; indeed, he was not reluctant to resort to more aggressive secret service methods[51], carrying out the objective by any necessary means. The new section chief had the creativity and the energy needed for the purpose. He was given credit for introducing the method of financing the operations by means of smuggling disgruntled persons out of the

---

[50] Pál Demtsa was a career soldier, graduate of the Ludovika Academy. In the fall of 1945 he was commander of a company of the 1st Engineer Division, at the rank of Captain. In 1947 he became the head of the personnel section of the Engineer Leadership Staff and enrolled as a student of the War College in the fall of 1948. On January 15, 1949 he was appointed the Directorate IV Intelligence of the Military Counterintelligence General Directorate. In spite of his background as a Ludovika graduate he remained one of the most prominent officers of the security service until his retirement in 1972.

[51] In July 1947 Serényi participated in the abduction of Zoltán Borbély, one of the agents of the FSS, as a member of a three-man Katpol team. The action was semi-succesful, since the inebriated and drugged victim began to yell at the top of his lungs in the vehicle leaving Vienna at breakneck speed, as a consequence of which his kidnappers beat him to death with a lead pipe. ÁBTL 3.1.9. V-105771, ff. 82–84.

country. The agents of Katpol in charge of guiding dissidents safely across the border would save part of the forint or dollar sums collected and remit these to their supervisors, increasing the funds available for intelligence. In the summer of 1949 the rate for smuggling two persons (i.e. a couple), was five thousand forints and a thousand dollars, of which the agents were allowed to keep half of the dollar amount[52]. Serényi and his old or new colleagues (Major Miklós Boros, deputy department leader, Captain György Varsányi, Captain József Sármány, subsection leaders, First Lt. László Dénes, First Lt. Gyula Ravasz, First Lt. Dezső Bartha, Lt. Béla Szőke, Lt. József Bányai, Károly Papp, and Lajos Molnár civilian employees were particularly imaginative in elaborating and executing plans of assassination directed against exiled officers. Serényi and his company were also responsible for the two most notorious kidnappings, mistakenly ascribed to the ÁVH. On February 9, 1949, in accordance with instructions received from Serényi, István Marinkay, warrant officer in the air force, lured former Lieutenant Attila Dósa, the Vienna representative of the Members of the Hungarian Veteran's Association [MHBK] to the entrance of the Südbahnhof railroad station. The agent was able to lure the usually careful Dósa into the Soviet occupation zone by telling him he was able to smuggle important things out of Hungary and needed help in transporting these away. Upon his arrival at the site Dósa was seized by Soviet and Hungarian agents, jammed into an awaiting vehicle and driven away, in spite of the presence of CIC staff witnesses[53].

---

[52] ÁBTL 3.2.4. K-111. (Péter Fazekas case.)

[53] Attila Dósa was taken first to the center at Baden bei Wien, where he was subjected to repeated interrogations about his earlier activities, before being handed over to the Hungarian authorities. Katpol and ÁVH representatives also interrogated him extensively, and were able to uncover his network in Hungary. He was executed in April, 1950, in accordance with the sentence handed down by the Military Court in Budapest. The case is examined in Lajos Gecsényi, Omega jelenti. ÁVO kontra osztrák elhárítás. [Omega reports: the ÁVO against Austrian counterintelligence.] *História*, 1993/1, pp. 11–12.; Ildikó Zsitnyányi, Egy „titkos háború" természete. A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége tagjaival szemben lefolytatott internálási és büntetőeljárási gyakorlat, 1948–1950. [The nature of a "secret conflict". The internment and criminal proceedings against members of the Hungarian Veteran's Association.] *Hadtörténelmi Közlemények*, 2002/4, pp. 1086–1101.; István Fehérváry, *Börtönvilág Magyarországon, 1945–1955*. [Prison world in Hungary.] Magyar Politikai Foglyok Szövetsége, Budapest, 1990.

The outline of the plan for kidnapping Attila Kovács was drafted in November, 1949 by Serényi and his company. On November 16, 1949, in a room of the Astoria Hotel in Budapest Károly Haas, who had performed liaison and character profile searcher work since February, was summoned from Sopron. Agent V/2061 was informed by his liaison officer, First Lt. Bartha and by Lt. Colonel Serényi regarding the plan: to travel to Vienna the following day, then from there to take a bus to the town Urfahr, near Linz, where he was to meet up with Miklós Bodnár (V/2029) at the hotel Stadt zum Budweiss. The meeting with Attila Kovács, planned for November 19, would be observed by Haas in the backdrop while Bodnár was to slip a sleeping pill into Kovács's drink at the restaurant of the hotel. Then Kovács (H-10), would be placed into a taxi previously summoned by Haas and driven to Soviet headquarters in Urfahr. Then they would inform Serényi regarding the success of the operation, who would then take over the consignment, Kovács, who was assumed to be the head of intelligence and "diversion" of the MHBK. These plans, however, even though approved by Lt. General Révész, were suspended indefinitely on November 21, 1949, for reasons unknown[54].

In the meantime Katpol found out that after the Dósa affair the MHBK and its enhanced counterintelligence had collected a roster of the agents and couriers of Katpol active in Austria in a red notebook, which was kept by Attila Kovács in his room. To obtain this notebook was the top priority task of Katpol's offensive counter-espionage. First Lt. Karasov, a specialist in kidnappings, was the representative of Soviet headquarters at Baden bei Wien. Among the candidates for the operation the Soviet First Lieutenant felt Miklós Bodnár would be the most indicated, since the latter had been a roommate of Kovács and enjoyed his trust. Serényi informed Pál Szarvas, the head of ÁVH intelligence, on January 18, 1950, in the course of turning over the dossiers of former agents of Katpol – now merged with ÁVH – who had been discharged, and who could no longer be considered as candidates for the offensive counter-espionage. According to Serényi's report, two of their agents were to empty the safe kept in the apartment of Kovács in Solblad Holl, after slipping him a sleeping pill. The documents thus obtained would be immediately dispatched into the Soviet zone, whence Serényi would contact the victim the next day and offer to negotiate.

[54] ÁBTL 3.2.4. K-1120.

The action was carried out on January 21, 1950, early in the evening, but the events did not unfold as planned. Obviously, they must have been unable to spike the drink, since according to the accounts in the press the parties exchanged blows and shots were fired. In the course of exchange of fire, Bodnár delivered five deep and two superficial wounds to Kovács, and also wounded Károly Haas in the process, on his arm. The fleeing agents also fired at Ervin Gévay, who happened to live in the apartment next door, and peeked to look upon hearing the shooting; they missed him. Gévay recognized Bodnár and the Austrian gendarmes took the agents into custody at the pension where they were staying, on the basis of his description, and handed them over to French authorities. Attila Kovács died of his wounds within a few hours. The assailants were sentenced to life in prison by a French court-martial on June 12, 1950; they began to serve their time in the prison in Garsten[55].

The fiasco did not cause a major break in Serényi's career at this time[56], since he became eligible for promotion on February 1, 1950 within the Ministry of Defense, as deputy chief of the First Special Directorate within General Directorate IV (Reconnaissance)[57]. He was in charge of military policy and reconnaissance, based on the remnants of Katpol's

---

[55] In the summer of 1956, following the restoration of Austria's independence, the sentence was re-examined by a court, Haas was exonerated. Bodnár's punishment was set at six months in prison (already completed). Gecsényi, work cited, 12. Miklós Bodnár showed up in Budapest in November 1956. We have no information regarding the subsequent fate of Haas.

[56] Lt. Colonel Serényi was appointed commander of the intelligence school on November 1, 1951, then enrolled in the course for training upper staff officers of the Honvéd Academy, until his arrest on February 23, 1953. He was taken into custody on orders from Mihály Farkas, suspected, at first, of spying on behalf of Yugoslavia but, since they could not come up with nor even make up pertinent proof of any kind, he was accused of nefarious activity (the briefing presumably took place at his apartment, several persons were inducted into, merely because of the considerable pay (that was never disbursed). He was kept in "preventive custody". After his release and demotion he was appointed director of the transportation company of the Mills. In the spring of 1957, to the great dismay of the reorganized security service under Kádár, agents reported having seen István Serényi in New York.

[57] György Markó, *A Honvédelmi Minisztérium szervezete 1945–1956*. [The organization chart of the Ministry of Defense.] Argumentum Kiadó, Budapest, 2011, p. 70.

intelligence and offensive counter-espionage. It appeared, for a short while, in this transitional period, that Serényi – with the approval of his immediate supervisor Lt. General Géza Révész and the tacit understanding of the minister Mihály Farkas – would be able to form a far more effective network of agents against the NATO countries, and the new adversary, Yugoslavia. The leading role in this was played by Major György Szentpétery, formerly the leader of the 2nd Department of the General Staff, counterintelligence sub-section[58]. His intention was to realize this network with the help of former companions and their agents – stationed at home or abroad – by reinstating them in the service. He was counting first of all on Lt. Colonel Aurél Liszay, the military attaché in Belgrade, who had left for Rome in October, 1944. He tried to enhance his meager earnings by offering his services to Katpol, through an intermediary. Thus, in the Fall of 1947, a person under the name of Orbán called on Szentpétery at his workplace and produced a letter written by Liszay. In this letter Liszay asked Orbán to look up his former comrade in arms, convey his greetings, and request an appointment. Szentpétery immediately reported to his liaison officer at the time, Captain Sándor Majoros, but for a long time there were no further developments. In May 1949, however, Majoros visited Szentpétery at his apartment (187 Ady Endre street, in Pesthidegkút), along with István Serényi, and discussed the possibilities. Following this conversation with Liszay, Szentpétery

[58] György Szentpétery (1901–1978) was a career officer since 1924. In 1939 earned recognition for creating the so-called industrial secretariat network. Head of the counterintelligence of the 2nd Department of the General Staff between November 1, 1939 and November 1, 1940. Transferred to the reserves at his own request, with the rank of Captain, because of his wife's Jewish background. Director of the sugar mill of Szolnok, later of Újverbász. After 1945 he became one of the leaders of the Compensation Office. From June 1947 he wrote various counterintelligence studies at the request of Colonel Lajos Földy, then assisted domestic counterintelligence under the leadership of Major Sándor Majoros. He was transferred to Lt. Colonel Serényi's unit in the spring of 1949. Taken into custody on May 4, 1950, interned to Kistarcsa. See *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*. [Revelations from the house of the dead. Notes written by Major General István Ujszászy, the head of the 2nd Department of the General Staff and the Center of State Security while in custody of the ÁVH.] Edited by György Haraszti. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, Budapest, 2007. 403., and ÁBTL 3.1.9. V-46985, ff. 28–31.

travelled to Rome as part of a delegation from the Ministry of Agriculture interested in buying horses. The meeting was successful, Liszay agreed to cooperate on two conditions. He asked for a monthly stipend of $200 for his services, and his reinstatement into the Hungarian army in case of mutual satisfaction, at the rank (and pay) of Lt. Colonel in the reserves. On the basis of this agreement Liszay, under the code-name G-L/1 was given the task to infiltrate the CIC outpost by activating his erstwhile contacts in Germany and Austria, by way of Munich, and engage in offensive counter-espionage. In carrying out this mission Liszay planned to rely on his former section leader within the Abwehr, namely Major General Erwin Lahousen who, according to his information, was living in Munich at the time and was working for the Americans. In September 1949 there was another meeting in Zurich. Liszay reported that he had indeed located Lahousen who, however, was living not in Munich but somewhere near Salzburg, and had completely retired from politics and any kind of public service. Thereupon Szentpétery gave Liszay a new assignment aimed at political and military intelligence on Yugoslavia centered in Graz, Trieste and Leibniz, as well as launching "dark intelligence" operations aimed at Italy. After about almost a year of collaboration G-L/1 received a total of $2,500 "salary" and almost $4,000 in expenses. The rapport, however, was marred by suspicions of betrayal because, according to the reports filed by the couriers, the meetings with Liszay took place "under the very eyes" of Italian counter-intelligence. The center – presumably after a careful assessment – nevertheless decided to continue to use the agent; accordingly, Captain Imre Pehr entrusted Liszay with much more comprehensive assignments in May 1950. As a first step he was to submit detailed written reports regarding his life from 1944 up to 1949, his activities in Italy, and minute details about his collaboration with Szentpétery. After that he was to assess his future prospects in Italy and the opportunities for research in Austria and Germany. Furthermore, his most important new task was intelligence in matters of military politics (organization, effectives, deployment, armament, training, weapons production, etc.), involving not only the Italian army, but also the American armed forces stationed there and the NATO units in process of formation. We have no reliable data regarding the ensuing activities of Aurél Liszay, whose code-name was changed to

"Adolfo" in the meantime; all we know is that military reconnaissance was still in touch with him in May 1954[59].

György Szentpétery arrived in Vienna in mid-April, 1950 under the previously successful guise of purchasing animals (cattle and sheep) and with the secret assignment of contacting former acquaintances and enlists the ones willing. He contacted two individuals for the purpose of character profile search into Austrian political life. One was Aladár Lonszky, Colonel in the reserves, the chairman of the Hungarian Veterans Association of Vienna, his acquaintance since 1935. The 74 years old gentleman received him cordially, and they had been talking for hours on end about old times and acquaintances; he asked for the opportunity to meet up with former Major General Lajos Csukássy-Gartner, on the occasion of his next visit. Next he visited Mrs. Dr. Ludwig Weiser, the widow of the head of the Viennese political police, to explore the possibility of collaboration. An opportunity of collaboration did present itself, in the case of former Captain Franz Herbert. The latter had worked with Liszay on Southern Slavs line during World War II, and heard about Szentpétery as one of the leaders of the 2nd Department of the General Staff. After an exchange of information about each other's career Herbert revealed that he was in close contact with the Hungarian embassy in Vienna, and was even employed as caretaker for some houses owned by Hungarians. They discussed the possibility of reviving the Yugoslav network for eventual future opportunities. At the end of the conversation the former Captain did not reject the idea of character profile search mission, nor of building an intelligence network targeting Yugoslavia. Undoubtedly the promise of a monthly stipend of 500 Schillings influenced his decision[60].

Until his arrest in early May 1950 György Szentpétery not only called attention to his former colleagues living abroad, but worked with equal zeal in recruiting those living in Hungary. It was on his recommendation that Lt. Colonel József Garzuly, Lt. Colonel Dezső Melczer, Lt. Colonel Endre Tavaszy and Major General Rudolf Andorka were recruited[61].

Attempts at military reconnaissance (which emerged as a bigger challenge as the Cold War became more acrimonious), by resurrecting

[59] ÁBTL 3.1.9. V-46985, ff. 30–31; and 4.1. A-857, f. 24.
[60] ÁBTL 4.1. A-860, f. 90.
[61] ÁBTL 3.1.9. V-46985, ff. 28–30.

and activating networks of former agents was bound to fail. In the half decade following World War II the actions taken by Hungarian military intelligence – as far as we can tell from the sources uncovered so far – was aimed primarily at observing , coopting or failing to coopt those who had served in the Hungarian Royal Army. As a consequence of the turns in world and European politics the struggles between former comrades and friends remained inside affairs, within given circles, and never reached the political centers in charge of making strategic decision or into the executive centers of various intelligence agencies. Military reconnaissance did not even come close, given its operative mission, to gathering valuable information, or to reaching, let alone employing, high-level personnel. Thus the maintenance and operation of an intelligence network proved an expensive and perhaps futile waste of funds.

With the deepening and widening Cold War psychosis in Hungary the attitude of lack of trust, the tendency to see traitors, spies and saboteurs everywhere led to a series of real or imagined spy affairs from the early fifties on. The agents of military intelligence were no exception, hence the fate and assessment of co-workers who had aided the Communist takeover by participating in massive repression steadily deteriorated. Their fate was sealed, given the fact that the party leadership eventually regarded the rival organization, the ÁVH, as the only reliable one, the only one capable of carrying out the above-mentioned new tasks unhesitatingly. Consequently, the older officers and agents of military intelligence suffered the same fate. Sequestered in various prisons and internment camps across the country, they reconstructed the operations or events of military intelligence – poor in achievement but all the richer in fiascos – in the "recent past" heeding the orders received from their new liaison officers, spying and squealing on each other.

Nicoleta **IONESCU-GURĂ**

II. Internarea persoanelor în coloniile de muncă şi batalioanele de muncă. *Studiu de caz*: Internarea în coloniile de muncă a persoanelor care au deținut diferite funcții în „fostele partide burgheze" în baza ordinului DGSS nr. 490 Cabinet din 9 august 1952

II. The Internment of People in Labor Colonies and Labor Battalions. Case Study: The Internment in Labor Colonies of the Persons who held Various Positions in "Former Bourgeois Parties" on the Order DGSS no. 490 Cabinet of August 9, 1952

In a previous number of "Caiete CNSAS", (No. 2 (14)/2014), I dealt with the topic of people's internment in labor units and in this number I deal with people's internment in labor colonies and battalions as a consequence of the Ministers' Council Decision No. 1544 of August 22nd, 1952. I used the case study method in order to carry out this research of internment in labor colonies of those who activated, held different positions in "former bourgeois parties" and were arrested on the night of August 15th, 1952 under the order No. 490 of August 9th, 1952 of the General Directorate of State Security. This decision was taken after the arrest of the leaders of political parties and officials of the "bourgeois-landowners regime" and aimed to remove political elites of the previous regime from social life, represented mostly by the National Peasant Party (PNT), The National Liberal Party (PNL) and the Independent Social Democrat Party (PSDI). In addition, this decision was meant to remove the possibility of these parties reorganizing themselves in an illegal manner.

According to the documents of the Securitate's organs, 16.672 people had been administratively interned. These persons had been interned in labor colonies because of their political beliefs, their former political activities and their former positions in the "bourgeois-landowners" state apparatus. The Securitate's documents show that these people had been interned in labor colonies because "they represent a danger for state security by virtue of their past".

As in the case of labor units, people's internment in labor colonies was abusive because it was carried out based on administrative decisions, without a court decision and under normative documents which were not published in the state's official documents because they violated the Constitution of the Romanian People's Republic, which stipulated guarantees regarding personal freedom, the inviolability of one's residence, the right to defense and to petition.

Etichete: colonie de muncă, internare administrativă, muncă forțată, regimul Gheorghe Gheorghiu-Dej, PNȚ, PNL, PSDI, PNC, regimul comunist, batalioane de muncă

Keywords: labor colony, administrative internment, forced labor, the regime of Gheorghe Gheorghiu-Dej, PNT, PNL, PSDI, PNC, the communist regime, labor battalions

Într-un număr anterior al „Caietelor CNSAS" (nr. 2 (14)/2014) m-am ocupat de internarea persoanelor în unitățile de muncă. În prezentul număr continui să tratez internările administrative din timpul regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej, cercetând internarea persoanelor în coloniile de muncă și batalioanele de muncă ca urmare a Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952, cu un studiu de caz pe internarea în coloniile de muncă (CM) a persoanelor care au activat și au deținut diferite funcții în „fostele partide burgheze", reținute în noaptea de 15 spre 16 august 1952, în baza ordinului Direcției Generale a Securității Statului (DGSS) nr. 490 Cabinet din 9 august 1952. Măsura venea după arestarea conducătorilor partidelor politice și a demnitarilor regimului „burghezo-moșieresc" și a avut drept scop eliminarea din viața socială a elitelor politice ale vechiului regim, reprezentate în mare parte de PNŢ[1], PNL și PSDI. De asemenea, măsura întreprinsă trebuia să lichideze posibilitatea de reorganizare a acestor partide în ilegalitate.

Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952 pentru înființarea coloniilor de muncă, a domiciliului obligatoriu și a batalioanelor de muncă

Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952 au fost organizate coloniile de muncă, domiciliul obligatoriu și

[1] În 1949 a avut loc arestarea unor persoane care au făcut parte din organele de conducere ale fostului Partid Național Ţărănesc, fiind acuzate că plănuiau răsturnarea regimului democrat-popular. Conform Raportului pe anul 1949 al Direcției a V-a (Cercetări) din Direcția Generală a Securității Poporului, „în cursul anului 1949 au fost cercetate 1 275 elemente PNŢ" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 619, ff. 143-164). Vezi și Claudiu Secașiu, *Preliminarii ale asaltului final asupra PNŢ. Contribuția organelor de informații (1945-1947)*, în Anale Sighet 5, *Anul 1947. Căderea Cortinei*. Comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetu-Marmației (20-22 iunie 1997), București, Fundația Academia Civică, 1997, pp. 530-543. Pentru amănunte legate de modul de desfășurare al operațiunilor din 1949, precum și numărul de rețineri pe regiuni administrative vezi Liviu P. Nițu, *Vieți distruse. O statistică parțială*, în „Magazin Istoric", serie nouă, nr. 4 din aprilie 2005, p. 58; Idem, *Elita politică istorică 1945-1955*, București, Editura Mica Valahie, 2014, pp. 226-232.

batalioanele de muncă. De ce au fost constituite aceste forme de represiune aflăm din textul hotărârii semnată de Gheorghe Gheorghiu-Dej în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri: „Având în vedere rezistenţa tot mai activă a elementelor duşmănoase şi faptul că acestea încearcă încontinuu să saboteze în mod organizat măsurile guvernului şi partidului îndreptate spre întărirea dictaturii proletariatului și construirea cu succes a socialismului; pentru a uşura supravegherea activităţii elementelor duşmănoase şi străine de clasa muncitoare, pentru a le atrage la munca de utilitate socială și pentru a curăța cele mai importante centre vitale ale ţării de elementele duşmănoase se va admite ca măsură excepţională, provizorie, internarea administrativă pentru efectuarea muncii obligatorii”[2].

Conform HCM nr. 1554/1952, în coloniile de muncă erau reținute și internate persoanele care prin faptele sau manifestările lor, direct sau indirect, primejduiau sau încercau să primejduiască regimul de democraţie populară, îngreunau sau încercau să îngreuneze construirea socialismului în Republica Populară Română, precum și persoanele care defăimau puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituiau infracţiuni și anume:

a) „acei ce lansează sau răspândesc zvonuri alarmiste, tendenţioase, duşmănoase; ascultă și difuzează propaganda deșănțată a posturilor de radio imperialiste;

b) acei ce aduc injurii Partidului Muncitoresc Român, conducătorilor săi, guvernului, Uniunii Sovietice şi conducătorilor săi și ţărilor de democraţie populară;

c) acei cetăţeni români care întreţin legături de prietenie cu legaţiile imperialiste, care au frecventat sau frecventează manifestările propagandistice ale legațiilor imperialiste, precum şi toţi cei ce sunt în relaţii cu familiile funcţionarilor ambasadelor imperialiste, dacă faptele lor nu constituie și nu pot constitui, prin analogie, infracţiuni;

d) acei ce ațâță la manifestări rasiale și șovine;

e) instigatorii la nesupunere sau neexecutare, cei ce duc acţiuni duşmănoase, atât la sat, cât şi la oraş, în contra măsurilor guvernului, în special, cu privire la gospodării agricole colective, întovărășiri, colectări, planuri de cultură, comasări etc; elementele

[2] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952 pentru înființarea coloniilor de muncă, a domiciliului obligatoriu și a batalioanelor de muncă, p. 1.

cu un trecut reacţionar cunoscut sau foşti exploatatori, care ocupă încă în producţie posturi de răspundere şi care dovedesc continuu, prin atitudinea lor, delăsare gravă, nejustificată prin incapacitatea lor profesională, atitudine care atrage după sine defecţiuni vizibile sau frânare a producţiei;

f) toţi acei care sub masca religioasă fac prozelitism (diferite religii şi secte), speculând sentimentele religioase ale cetăţenilor, pentru a-i determina la atitudini ostile, duşmănoase regimului (minuni), prelegeri cu substrat duşmănos, şovin etc.;

g) acei care prin corespondenţă internă sau internaţională iau atitudine duşmănoasă, transmit ştiri tendenţioase, alarmiste, duşmănoase, reacţionare, instigă;

h) cadre active ale fostelor grupări şi partide fasciste şi burghezo-moşiereşti, cum sunt: fostele cadre legionare, cuziste, imrediste, nylasiste, sioniste, partide hitleriste, naţional-ţărăniste (maniste), liberale (brătieniste), titeliste, tătărăsciene, bejeniste;

i) vechea agentură a fostului Serviciu Special de Informaţii (SSI), vechea agentură a Marelui Stat Major, a siguranţei, poliţiei, agentura germană de spionaj şi contraspionaj şi maghiară;

j) foştii condamnaţi pentru trecerea frauduloasă a frontierei, începând din 1945;

k) chiaburii care sabotează măsurile luate de guvern;

l) foştii condamnaţi pentru sabotaj, începând din 1945;

m) foştii condamnaţi pentru speculă, începând din 1945, care au avut o condamnare de la 3 ani în sus;

n) rudele trădătorilor de patrie şi spioni, care au fugit peste graniţă din 1945 (tată şi copii majori bărbaţi);

o) rudele elementelor duşmănoase regimului nostru, care au fugit peste graniţă înainte de 1944 (ale fostelor cadre legionare, membri de vază ai fostelor partide burghezo-moşiereşti, care duc activitate de defăimare a regimului nostru), tată şi copii majori bărbaţi;

p) condamnaţii pentru infracţiuni împotriva securităţii Republicii Populare Române, care la expirarea executării pedepsei, prin comportarea lor, nu prezintă încredere de a fi folositori societăţii;

q) recidiviştii de drept comun care au mai mult de 3 condamnări şi care reprezintă un pericol pentru liniştea şi asigurarea avutului oamenilor muncii”[3].

Din referatul din 26 iunie 1952, semnat de Alexandru Drăghici, ministrul Afacerilor Interne, aflăm de ce a fost abrogat Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 6 din 14 ianuarie 1950 pentru înfiinţarea unităţilor de muncă şi a fost emisă Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 1554 din 22 august 1952 pentru înfiinţarea coloniilor de muncă, a domiciliului obligatoriu şi a batalioanelor de muncă:

„În urma Hotărârii Consiliului de Miniştri din 13 ianuarie 1950, Prezidiul Marii Adunări Naţionale al RPR a emis Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950 pentru înfiinţarea unităţilor de muncă. Dovedindu-se că prin legea de mai sus au rămas în afara prevederilor legii un număr important de elemente duşmănoase sau dubioase care în această perioadă de ascuţire continuă a luptei de clasă uneltesc în diferite feluri, subminează şi sabotează regimul nostru şi opera de construire a socialismului cum sunt: o serie de foşti condamnaţi pentru crime politice, rudele directe ale trădătorilor de patrie, fugiţi peste graniţă, familiile condamnaţilor pentru crime politice, de trădare de patrie şi spionaj. Că din categoriile acestora o mare parte sunt elemente parazitare şi speculative care trăiesc pe spinarea oamenilor muncii, fără a aduce nici un aport de muncă, ci din contră, punând piedici în construirea socialismului în ţara noastră; că durata de internare este prea limitată (6 luni-2 ani) şi că forma de internare nu mai poate acoperi toate aceste categorii de elemente duşmănoase sau dubioase. Pentru a curma existenţa parazitară a unor categorii de elemente duşmănoase regimului de democraţie populară. Pentru a izola aceste elemente contrarevoluţionare de centrele populate şi muncitoreşti şi a le tăia posibilitatea de a-şi duce activitatea lor criminală împotriva păcii, regimului şi a construirii socialismului în ţara noastră. Pentru a-i obişnui să muncească în folosul obştesc. Consider că este necesară revizuirea şi completarea Decretului 6 din 14 ianuarie 1950, pentru înfiinţarea Unităţilor de Muncă, pentru a i se da un conţinut mai larg. Consider că este necesar ca în Hotărâre să fie precizate clar categoriile de elemente ce vor fi incluse în prevederile legii, să fie mărit timpul de internare, pentru ca elementele periculoase să poată fi izolate

[3] *Ibidem*, pp. 2-4.

timp mai îndelungat şi în special să fie hotărâte şi alte metode de izolare și supraveghere a elementelor duşmănoase, prin înființarea unor forme de izolare cu regim mai sever sau mai puţin sever, în raport cu activitatea şi gradul de suspiciune a individului respectiv. În acest scop, vă supun alăturat proiectul de hotărâre al Consiliului de Miniștri privind înființarea coloniilor de muncă, domiciliului obligatoriu, batalioanelor de muncă. De asemenea, vă supun alăturatul proiect de decret pentru abrogarea Decretului lege nr. 6/1950, privitor la înființarea Unităților de Muncă”[4].

Prin urmare, conform HCM nr. 1554/1952, în coloniile de muncă puteau fi internate şi alte categorii de persoane în afară de cele prevăzute în Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr 6/1950 şi anume: persoanele care se opuneau măsurilor economice ale guvernului (colectări, colectivizarea agriculturii etc); familiile şi rudele deţinuţilor politici şi ale celor fugiţi peste graniţă; conducerea şi membrii activi ai fostelor partide politice; condamnaţii pentru speculă şi sabotaj, începând din 1945; agentura fostului Serviciu Special de Informaţii (SSI), agentura Marelui Stat Major, a siguranţei, poliţiei, agentura germană de spionaj şi contraspionaj şi maghiară; recidiviştii de drept comun cu mai mult de trei condamnări; foştii condamnaţi pentru trecerea frauduloasă a frontierei, începând din 1945; condamnaţii pentru infracţiuni împotriva securităţii Republicii Populare Române, care la expirarea executării pedepsei, prin comportarea lor, nu prezentau încredere de a fi folositori societăţii. Durata de internare a fost mărită: de la 6 luni până la 5 ani[5]. Trebuie reţinut că unele din aceste categorii de persoane au fost internate şi în unităţile de muncă, chiar dacă nu au fost prevăzute în Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 6/1950. Prin HCM nr. 1554/1952 se dădea o bază legală şi acestor internări administrative[6]. Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 6 din 14 ianuarie 1950 pentru înfiinţarea unităţilor de muncă a fost abrogat prin Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 257 din 22 august 1952[7].

Articolul 20 al HCM nr. 1554/1952 prevedea că unitățile de muncă, înființate pe baza Decretului nr. 6/1950, se transformau automat în colonii

---

[4] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, ff. 140-142.

[5] *Ibidem*, ff. 149-153. Durata de internare într-o unitate de muncă era între 6 luni şi 2 ani.

[6] Vezi, pe larg, Nicoleta Ionescu-Gură, *Internările administrative din timpul regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej. I. Internarea în unităţile de muncă (1950-1952)*, în „Caietele CNSAS”, Anul VII, nr. 2 (14)/2014, pp. 7-51.

[7] ANR, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 78/1950, f. 19.

de muncă[8]. Ministerul Afacerilor Interne era autorizat să organizeze coloniile de muncă și organul necesar de conducere și coordonare[9].

Internarea în coloniile de muncă se făcea prin Decizia unei Comisii Speciale înființată în cadrul Ministerului Afacerilor Interne (Comisia MAI), care lua hotărâri pe baza propunerilor Direcției Generale a Securității Statului și Direcției Generale a Miliției.

În perioada septembrie 1952-septembrie 1953, deciziile de internare au fost date de Comisia Specială din cadrul Ministerului Securității Statului (Comisia MSS) deoarece prin Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale nr. 324 din 18 septembrie 1952, Ministerul Afacerilor Interne a fost reorganizat, împărțindu-se în două ministere: Ministerul Securității Statului și Ministerul Afacerilor Interne[10]. În cadrul Ministerului Securității Statului se găseau: Direcția Generală a Securității Statului, Direcția Generală a Miliției, trupele de securitate și de grăniceri[11]. Ministerul Securității Statului a funcționat un an de zile (septembrie 1952-septembrie 1953).

În contextul morții lui I.V. Stalin în martie 1953, a vizitei delegației PCUS în RPR din iulie 1953, care a recomandat conducerii Partidului Muncitoresc Român luarea de măsuri pentru creșterea nivelului de trai al populației, are loc și reorganizarea guvernului RPR prin unificarea unor ministere pentru reducerea cheltuielilor. În ședința din 2 septembrie 1953, Biroul Politic al CC al PMR a aprobat unificarea Ministerului Securității Statului cu Ministerul Afacerilor Interne și reducerea cu acest prilej a personalului[12]. În cadrul ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 2 septembrie 1953, Gheorghe Gheorghiu-Dej afirma că prin unificarea Ministerului Securității Statului cu Ministerul Afacerilor Interne se făcea „o economie de 520 de milioane lei, 24% o sumă foarte serioasă"[13]. Tot în această ședință, Biroul Politic al CC al PMR a hotărât și unificarea ministerelor Agriculturii, Gospodăriilor Agricole de Stat și Gospodăriei

[8] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952, p. 8.
[9] *Ibidem*.
[10] ANR, fond Consiliul de Stat. Decrete, dosar nr. 5/1952, f. 184.
[11] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 093, ff. 110-111.
[12] ANR, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar 47/1953, f. 7. Biroul Politic al CC al PMR a însărcinat cele două ministere să supună Consiliului de Miniștri propuneri cu privire la repartizarea personalului ce rămânea disponibil, precum și a clădirilor ce se eliberau (*Ibidem*, f. 7).
[13] *Ibidem*, f. 11.

Silvice într-un singur minister (Ministerul Agriculturii), precum și unificarea ministerelor Industriei Alimentare și Industriei Cărnii, Peștelui și Laptelui într-un singur minister (Ministerul Industriei Alimentare), urmând ca unificarea celorlalte ministere să se facă treptat. După cum se exprima Gheorghe Gheorghiu-Dej în cadrul ședinței, unificarea ministerelor „va duce la reducerea aparatului de stat și va aduce și ceva economii"[14] la bugetul statului.

Prin Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 365 din 7 septembrie 1953, Ministerul Securităţii Statului a fost contopit cu Ministerul Afacerilor Interne, cu următoarea motivare: „Ţinând seama de necesitatea îmbunătăţirii muncii de conducere şi asigurării unor condiţii mai bune de muncă aparatului, în vederea coordonării mai juste a sarcinilor, precum şi pentru realizarea de economii (....), Ministerul Securităţii Statului şi Ministerul Afacerilor Interne se contopesc într-un singur minister, care se va numi Ministerul Afacerilor Interne"[15].

Procedura de internare în coloniile de muncă (CM)

La 25 august 1952, prin Decizia nr. 744 a Ministerului Afacerilor Interne se înfiinţa Comisia Ministerului Afacerilor Interne care avea sarcina de a lua hotărâri pentru internarea persoanelor în colonii de muncă, în conformitate cu prevederile HCM nr. 1554/1952 și ale Decretului Prezidiului Marii Adunări Naţionale a RPR nr. 258/1952, pe baza propunerilor Direcţiei Generale a Securităţii Statului şi a Direcţiei Generale a Miliției.

Comisia MAI era formată dintr-un preşedinte şi şase membri:

- ministrul adjunct al Afacerilor Interne, general-locotenent de securitate, Gheorghe Pintilie - *președinte*;
- general maior de securitate Alexandru Nicolschi - *membru*;
- colonel de securitate Corin Aurel – *membru*;
- locot. col. de miliţie Erdei Iosif – *membru*;
- maior de securitate Butika Francisc – *membru*;
- maior de securitate Marin Vintilă – *membru*;
- maior de securitate Einhorn Wilhelm - *membru*.

[14] *Ibidem*, ff. 7-8, 37.
[15] ANR, fond Consiliul de Stat. Decrete, dosar nr. 7/1953, f. 135.

Direcţiile regionale de securitate trimiteau, spre aprobare, Comisiei MAI dosarele persoanelor propuse pentru încadrare în colonii de muncă. De pildă, în 17 septembrie 1952, Regiunea Iași a DGSS a trimis Comisiei MAI un număr de 180 dosare aparţinând persoanelor reţinute în cadrul Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet din 9 august 1952 care erau propuse pentru încadrare în colonie de muncă[16].

Comisia MAI putea lucra și în lipsa președintelui, fiind condusă de unul dintre membrii acesteia desemnat de președinte spre a-l înlocui. La articolul 4 din această decizie se menţiona că Biroul unităţilor de muncă[17] din cadrul Direcţiei a VIII-a din Direcţia Generală a Securităţii Statului urma să fie scos din această direcţie şi atașat cu întreg personalul pe lângă această comisie, pentru pregătirea și prezentarea materialului și a ţinerii evidenţelor necesare[18].

În documentele organelor de securitate se arată că, în practică, Comisia MAI nu a funcţionat, în toate cazurile, în componenţa acelorași membri. Uneori au fost cooptate, ca membri, persoane neprevăzute în decizia MAI, iar în alte cazuri comisia a funcţionat cu un număr redus de membri. De exemplu, procesul-verbal nr. 1 din 9 septembrie 1952, prin care s-a dispus internarea în colonii de muncă a unui număr de 101 persoane, a fost semnat de președinte și 5 membri, în loc de 6, printre aceștia figurând ministrul adjunct Alexandru Ioan și general maior Mazuru Vladimir, care nu erau prevăzuţi în decizie. Au fost și cazuri când comisia a funcţionat numai cu președintele şi 2 membri. De exemplu, procesele verbale nr. 16 şi 17 încheiate în zilele de 27 şi 28 octombrie 1952 prin care s-a hotărât internarea în colonii de muncă a unui număr de 131 persoane și respectiv 184 persoane[19]. În alte cazuri, deciziile de internare în colonii de muncă au fost semnate numai de ministrul adjunct al Afacerilor Interne Gheorghe Pintilie, fără a le mai prezenta spre aprobare comisiei. Astfel, Porcutan Constantin, Dâmbu Vasile și alţii, au fost internaţi în colonii de muncă pe termene de la 6 luni la 12 luni, pe baza deciziilor nr. 610, 611, 615 şi 616 semnate numai de fostul ministru adjunct Gheorghe Pintilie, în calitate de președinte. Au existat și cazuri când

[16] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 117.

[17] Biroul unităţi de muncă a fost condus de locotenent Drăgănescu Elena și locotenent Mateescu Ella, care prezentau comisiei spre aprobare lucrările referitoare la persoanele ce urmau să fie internate (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, f. 93).

[18] Idem, dosar nr. 53, vol. 30, f. 69.

[19] Idem, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, f. 94.

internarea unor persoane în colonii de muncă s-a făcut din ordinul ministrului Afacerilor Interne Alexandru Drăghici, fără a mai fi supuse spre aprobare comisiei speciale. Astfel, Radu Tabacovici și Iovanovici Mladin au fost internaţi în colonii de muncă, primul pe timp de 60 de luni și al doilea pe timp de 36 luni[20]. „În mod cu totul arbitrar și fără un criteriu bine determinat, comisia stabilea durata internării”[21].

Deciziile de încadrare în colonii de muncă ale Comisiei MAI[22], constituită în baza HCM nr. 1554 din 22 august 1952 și a Deciziei MAI nr. 744 din 25 august 1952, erau puse în aplicare de către Direcţia Lagăre și Colonii de Muncă și Direcţia Închisori și Penitenciare.

Direcţia Lagăre și Colonii de Muncă (DLCM) a funcţionat în perioada noiembrie 1952-septembrie 1954[23]. DLCM avea următoarea structură organizatorică (aparat central): un Secretariat, Secţia Inspecţii și 9 Servicii (Pază și Regim, Evidenţa și Repartizarea Deţinuţilor, Politic,

---

[20] *Ibidem*. Notă privind componenţa comisiilor și procedura de urmat în vederea internării unor persoane în unităţi, colonii, locuri de muncă obligatorie și fixarea domiciliului obligatoriu (*Ibidem*, ff. 92-96).

[21] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 53, f. 186.

[22] Pentru procesele-verbale și deciziile de internare în colonii de muncă din anii 1952 și 1953 ale Comisiei MAI (Comisiei MSS), constituită în baza HCM nr. 1554 din 22 august 1952 și a Deciziei MAI nr. 744 din 25 august 1952, vezi, pe larg, ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 17, 19, 21. Volumele conţin și Deciziile MAI de majorare a termenului de internare în CM, precum și pe cele de punere în libertate prin suspendarea pedepsei.

[23] „În noiembrie 1952, DGPCUM s-a divizat în Serviciul Penitenciare și Direcţia Lagăre și Colonii de Muncă, ambele dependente de MAI. Odată cu reunificarea MSS cu MAI (în octombrie 1953), Serviciul Penitenciare s-a transformat în Direcţia Închisori și Penitenciare-UM 0618 București. Aceasta va funcţiona separat de Direcţia Lagăre și Colonii de Muncă, până la 1 septembrie 1954” (Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeș, *Dicționarul ofițerilor și angajaților civili ai Direcției Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 42). În septembrie 1954, Direcţia Închisori și Penitenciare și Direcţia Lagăre și Colonii de Muncă au fuzionat, formând Direcţia Penitenciare, Lagăre și Colonii (DPLC). În vara anului 1956, Direcţia Penitenciare, Lagăre și Colonii (DPLC) a fost reorganizată în Direcţia Generală a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă (DGPCM) (*Ibidem*, pp. 13-14). „Direcţia Generală a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă a funcţionat până la 1 august 1967, când coloniile de muncă s-au desfiinţat, iar instituţia și-a redobândit denumirea iniţială - Direcţia Generală a Penitenciarelor (între 1953 și 1 august 1967, DLCM/DPLC/DGPCM a purtat indicativul «Formaţiunea 0951 București», iar din 1 august 1967 până în 1990, pe cel de «UM 0400 București»” (*Ibidem*, p. 44).

Cadre, Plan Financiar, Cultural Educativ, Producţie, Administrativ Gospodăresc, Planificare). Direcţia Lagăre şi Colonii de Muncă (DLCM) a fost condusă de un şef de direcţie ajutat de patru locţiitori şefi direcţie. În DLCM erau încadrate 5119 persoane dintre care: 719 ofiţeri, 3975 sergenţi şi 425 angajaţi civili[24].

Direcţia Lagăre şi Colonii de Muncă (DLCM) avea următoarele unităţi: *lagăre speciale*: Peninsula (categoria I), Aiud (categoria I), Gherla (categoria I), Cernavodă (categoria II), Mislea (categoria III)), Nistru (categoria III), Cavnic (categoria III), Baia Sprie (categoria III); *lagăre comune*: Poarta Albă (categoria I), Oneşti R 10 (categoria I), Borzeşti (categoria II), Salcia (categoria II), Mărgineni (categoria III), Işalniţa (categoria III), Oneşti Baraj (Categoria III), Târgşor (categoria III); *colonii (categoria a III-a)*: Simeria, Târnăveni, Chilia, Fântânele, Lucaceşti, Depozitul Central[25].

Unităţile din subordinea Direcţiei Lagăre şi Colonii de Muncă (DLCM) erau împărţite în trei categorii, după următoarele criterii: efectivele de deţinuţi, categoria penală şi volumul producţiei[26]. Coloniile de muncă funcţionau unele pe lângă diferite penitenciare, iar altele independent de acestea. Indiferent de categoria coloniei de muncă, încarcerarea deţinuţilor se făcea în funcţie de periculozitatea socială, de condamnarea pe care o aveau de executat şi de caracterul infracţiunii, neadmiţându-se încarcerarea deţinuţilor contrarevoluţionari la un loc cu cei de drept comun[27]. De exemplu, în lagărul special de internaţi şi deţinuţi politici Peninsula Valea Neagră, la 18 decembrie 1952, se aflau 5521 persoane, dintre care 2293 deţinuţi politici, condamnaţi prin hotărâre judecătorească[28] şi 3228 internaţi administrativi.

---

[24] ACNSAS, fond Ministerul de Interne-DMRU, dosar nr. 7364, vol. 11, f. 268.

[25] Schema de organizare a Direcţiei Lagăre şi Colonii de Muncă poate fi consultată în ACNSAS, fond Ministerul de Interne-DMRU, dosar nr. 7364, vol. 11, f. 268.

[26] Pentru statele de organizare a coloniilor de muncă de diferite categorii, vezi ACNSAS, fond Ministerul de Interne-DMRU, dosar nr. 7364, vol. 11; Idem, dosar nr. 7368, vol. 9. De exemplu, în anul 1955, formaţiunea Peninsula (unitate de categoria I-a) avea următoarea formă de organizare: comanda, grupa Secretariat, biroul pază şi regim, biroul pachete şi vorbitor, grupa cultural-educativ, grupa evidenţă deţinuţi, biroul financiar, biroul administrare şi gospodărie, grupa sanitară, grupa producţii (ACNSAS, fond Ministerul de Interne-DMRU, dosar nr. 7364, vol. 11, ff. 88-89).

[27] Idem, fond Bibliotecă, volum nr. 4046, vol. 2, p. 7.

[28] Cele 2293 persoane condamnate penal aflate, la 18 decembrie 1952, la Peninsula Valea Neagră, erau: 563-legionari, 451-criminali de război, 1279-diferite infracţiuni

Prezentăm mai jos cele 3228 persoane internate administrativ la Peninsula Valea Neagră, pe categorii politice, sociale și vârstă (*vezi tabelul*):

Persoanele internate administrativ aflate, la 18 decembrie 1952, la Peninsula Valea Neagră, pe categorii politice, sociale și vârstă

Internații administrativ pe categorii politice	
Legionari	1716
PNL	457
PNȚ	488
PSDI	62
PNC	54
Polițiști	270
Alte partide contrarevoluționare	181
Total	3228
Internații administrativ pe categorii sociale	
Țărani săraci	429
Țărani mijlocași	862
Chiaburi	589
Muncitori	439
Mici burghezi	572
Burghezi	337
Total	3228
Internații administrativ pe categorii de vârstă	
De la 20 la 40 de ani	1897
De la 40 la 60 de ani	899
Peste 60 de ani	432
Total	**3228**

Sursa documentului: ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 5, ff. 205-206.

politice (răspândire de publicații interzise, uneltire contra ordinii sociale, uzurpare constituțională, trecerea frauduloasă a frontierei etc.). (Idem, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 5. f. 204).

Datele din tabelul de mai sus arată că la Peninsula Valea Neagră, la 18 decembrie 1952, din punct de vedere al categoriei politice, cele mai multe persoane internate administrativ erau legionari (1716), fiind urmate de cele din PNŢ (488), PNL (457), PSDI (62), PNC (54). Din punct de vedere al categoriei sociale, majoritatea erau ţărani (săraci şi mijlocaşi - 1291) şi burghezi (909). Din punct de vedere al vârstei, mai mult de jumătate dintre persoanele internate aveau vârsta cuprinsă între 20 şi 40 de ani (1897).

În documentele organelor de securitate se arată că internaţii administrativi de la Peninsula Valea Neagră au fost reţinuţi în două etape şi pe două probleme. Prima etapă a avut drept obiect problema legionară (operaţiunile din 18/19 iulie 1952)[29], când au fost arestaţi foştii legionari care au deţinut funcţii de la şef de garnizoană în sus şi care au avut funcţii în aparatul burghezo-moşieresc, ca foşti poliţişti, demnitari etc. A doua etapă a avut drept obiect problema fostelor partide istorice (operaţiunea din 15/16 august 1952), când au fost arestate persoanele care au deţinut diferite funcţii în partide şi în aparatul de stat[30].

Persoanele internate administrativ erau cazate în barăci supraaglomerate, în care cazarmamentul nu prea exista. Condiţiile de deţinere erau foarte grele, fapt arătat chiar în documentele organelor de securitate: „Cazarea în unele lagăre de muncă, ca Peninsula, lasă de dorit, neexistând paturi şi nici pături suficiente pentru care motiv unii internaţi dorm pe scândură şi se învelesc cu îmbrăcămintea lor proprie"[31]. Internaţii administrativ de la Canalul Dunăre-Marea Neagră munceau 12 ore pe zi.

---

[29] Ordinul din 10 iulie 1952 către şefii direcţiilor regionale de securitate privind modul de organizare a operaţiunilor de arestare a foştilor poliţişti şi a legionarilor poate fi consultat în Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente (1949-1989)*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Iaşi, Editura Polirom, 2002, documentul nr. 15, pp. 236-240.

[30] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 5. f. 206.

[31] *Ibidem*, ff. 198-199. Pentru regimul din coloniile de muncă, vezi şi mărturiile persoanelor care au trecut printr-o astfel de formă de represiune: Constantin Cesianu, *Salvat din infern*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992; Ion Cârja, *Canalul morţii*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1993; Gheorghe Bâgu, *Mărturisiri din întuneric*, Bucureşti, Editura Tehnică, 1993; Toma Virgiliu, *Mărturii acuzatoare privind regimul de exterminare în lagărul de la Salcia*, în Anale Sighet 8, *Anii 1954-1960: fluxurile şi refluxurile stalinismului*, comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetu Marmaţiei (2-4 iulie 2000), ed. Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, 2000, pp. 443-453; Alexandru Mihalcea, *Salcia, un lagăr al morţii*, Constanţa, Editura Ex Ponto, 2009.

Timpul de odihnă le era redus deoarece la orele de muncă prestate se adăuga drumul lung, pe jos, până la locul de muncă și înapoi, numărătoarea la care trebuiau să stea, diferitele corvezi[32].

În Informarea prezentată, la 16 martie 1968, în fața comisiei de partid de către colonelul în rezervă Ilie Bădică, fost prim-locțiitor al șefului Direcției Generale a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă, referitor la condițiile de detenție, se arăta:

„Întreținerea deținuților în penitenciare și colonii a fost necorespunzătoare din cauza numărului prea mare de deținuți. În nenumărate rânduri s-a raportat că spațiul de cazare este demult depășit, s-a răspuns că noi nu construim pușcării sau lăsați că nici ei nu ne-au ținut mai bine. Mâncarea era mai corespunzătoare în colonii și proastă în penitenciare. Dacă se pregătea masă mai bună pentru deținuți, tov. Pintilie era informat și trăgea la răspundere pe comandantul penitenciarului, spunându-i că dacă dă mâncare bună la deținuți pactizează cu dușmanul de clasă”[33].

Părăsirea coloniei de muncă se considera evadare și se pedepsea conform legilor în vigoare[34]. Prin Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale nr. 258 din 22 august 1952, nepublicat, au fost stabilite sancțiuni pentru cei care refuzau să muncească în condițiile și la locul de muncă destinat. Ei se făceau pasibili de pedeapsă cu închisoarea de la 3 la 5 ani. Cetățenii care părăseau domiciliul obligatoriu se făceau pasibili de pedeapsa cu închisoare de la 15 la 20 de ani, iar cei care fugeau din batalioanele de muncă se făceau pasibili de închisoare de la 5 la 10 ani. După executarea pedepsei cetățenii erau trimiși înapoi la domiciliul și locul de muncă de unde au plecat[35].

---

[32] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 5, f. 198.

[33] Idem, dosar nr. 54, vol. 3, f. 67.

[34] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952, pp. 4-5.

[35] ANR, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 78/1950, f. 21. În referatul din 26 iunie 1952, semnat de Alexandru Drăghici, ministrul Afacerilor Interne, referitor la stabilirea sancțiunilor pentru cei care încălcau hotărârile guvernului, se arăta: „Având în vedere necesitatea izolării și reeducării unor elemente dușmănoase și parazitare din Republica Populară Română, în colonii de muncă, domiciliu obligatoriu și batalioanele de muncă. Pentru a asigura disciplina și executarea în bune condiții a hotărârilor guvernului este necesar a se emite un decret-lege, care să prevadă sancțiunile corespunzătoare pentru cei care nu se vor supune întocmai

Internarea persoanelor în batalioanele de muncă

Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952 înființa și batalioanele de muncă și domiciliul obligatoriu[36], noi forme de izolare și supraveghere a persoanelor considerate de autorități ca fiind ostile construirii socialismului în Republica Populară Română.

Conform HCM nr. 1554 din 22 august 1952, în batalioanele de muncă erau obligați să muncească toți bărbații apți de muncă, dovediți că circa 6 luni pe an nu munceau și nu aveau o ocupație precisă și permanentă, ca: misiții, micii speculanți, meseriașii fără autorizație și neîncadrați în câmpul muncii, cei care trăiau din vânzarea obiectelor personale acumulate și care nu se încadrau în câmpul muncii. În batalioanele de muncă oamenii munceau sub pază și acolo unde statul avea necesități[37].

Organelor de miliție, în vederea aplicării HCM nr. 1544/1952 privind înființarea coloniilor de muncă, a domiciliilor obligatorii și a batalioanelor de muncă, le reveneau următoarelor sarcini:

- depistarea și cercetarea „elementelor dușmănoase, afaceriste, dubioase și în general a tuturor elementelor foste exploatatoare care prin activitatea lor submina regimul de democrație populară";
- întocmirea formelor de trimitere a acestora în colonii de muncă, la domicilii obligatorii și în batalioane de muncă[38].

Miliția economică avea sarcina de a depista și întocmi dosare cu propuneri de trimitere în batalioanele de muncă pentru:

---

hotărârilor organelor competente" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, f. 139).

[36] Pentru dislocările de persoane și fixările de domiciliu obligatoriu în perioada regimului comunist vezi, pe larg, Nicoleta Ionescu-Gură, *Dimensiunea represiunii din România în regimul comunist. Dislocări de persoane și fixări de domiciliu obligatoriu*, București, Editura Corint, 2010.

[37] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952, p. 7.

[38] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 53, ff. 132 și 132 verso. Vezi, pe larg, Instrucțiunile nr. 0100 din 1 septembrie 1952 ale Direcției Generale a Miliției pentru aplicarea HCM nr. 1544/1952 privind înființarea coloniilor de muncă, a domiciliilor obligatorii și a batalioanelor de muncă în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 53, ff. 130-138.

- *misiți* - adică persoanele care mijloceau vânzări și cumpărări de mărfuri, produse, mobilă, imobile, haine de pe urma cărora realizau beneficii materiale; traficanţii de aur și valută, samsarii de vite, intermediarii la vânzarea obiectelor prin magazinele de consignaţie; intermediarii la vânzarea de medicamente și obiecte provenite din pachete sociale din străinătate sau din contrabandă[39];
- *mici speculanți* – persoanele care cumpărau și revindeau produse și mărfuri, fără autorizaţie; geambașii, măcelarii clandestini, achizitorii lor, tăietorii de vite și distribuitorii de carne rezultată din tăiere; cei care prelucrau clandestin carnea; tăbăcarii clandestini; comercianţii particulari care comercializau mărfuri de provenienţă dubioasă; persoane care comercializau obiecte și mărfuri provenite din pachete venite din străinătate sau contrabandă; persoanele care se îndeletniceau cu colectarea aurului furat din mină; bijutierii, tehnicienii și proprietarii de ateliere pentru prelucrat metale preţioase, care achiziţionau, prelucrau și comercializau aceste metale fără a respecta dispoziţiile legii 638/1946;
- meseriașii fără autorizaţie și neîncadraţi în câmpul muncii;
- persoanele care practicau sistemul de înșelătorie „din unu-doi";
- falsificatorii de bancnote, monede, timbre, cecuri și hârtii de valoare[40].

În Instrucţiunile nr. 0100 din 1 septembrie 1952 ale Direcţiei Generale a Miliţiei-Cabinet pentru aplicarea HCM nr. 1544/1952 privind înfiinţarea coloniilor de muncă, a domiciliilor obligatorii și a batalioanelor de muncă, se arăta că „în general se vor interna toţi infractorii economiei, care timp de 6 luni pe an nu muncesc și nu au o ocupaţie permanentă"[41].

Miliția judiciară trebuia să depisteze și să întocmească dosare cu propuneri de trimitere în batalioanele de muncă pentru: criminali, tâlhari, hoţii de toate categoriile, excroci, proxeneţi, homosexuali, incendiatori, deţinători clandestini de armament, cumpărători și vânzători de obiecte provenite din infracţiuni, gazde de hoţi care au suferit mai puţin de 3 condamnări.

---

[39] *Ibidem*, f. 134.
[40] *Ibidem*, ff. 134-135.
[41] *Ibidem*, f. 135.

Miliţia Pază şi Ordine întocmea dosare pentru: cerşetori, vagabonzi, cei care trăiau de pe urma ghicitului, cei care organizau jocuri de noroc sau obţineau foloase de pe urma jocurilor de noroc, care erau dovediţi că circa 6 luni pe an nu munceau şi nu aveau o ocupaţie precisă şi permanentă[42].

Ministerul Afacerilor Interne a fost autorizat să organizeze batalioanele de muncă şi organul necesar de conducere şi coordonare. Conform articolelor 11 şi 17 din hotărârea Consiliului de Miniştri, stabilirea domiciliului obligatoriu şi trimiterea în batalioanele de muncă se făcea de către o comisie regională la propunerea organelor de miliţie şi securitate. Comisia regională era formată din: secretarul regional de partid, şeful regiunii Securităţii Statului şi şeful regiunii de miliţie. Comisia studia dosarele pregătite de organele de securitate şi miliţie (fiecare organ pentru persoanele care intrau în competenţa lui). Conducerea comisiei o avea secretarul regional de partid. În cazul fixării domiciliului obligatoriu, după aprobarea comisiei regionale, tot materialul, cu concluziile şi propunerile acestei comisii, era înaintat Comisiei Centrale care era formată la Ministerul Afacerilor Interne. După aprobarea Comisiei MAI hotărârea rămânea definitivă şi prin decizia acestei comisii era dusă la îndeplinire de către organele competente[43]. În cazul batalioanelor de muncă, hotărârea comisiei regionale era transmisă unei a doua comisii, formată din reprezentantul sfatului popular regional, reprezentantul regiunii de securitate şi reprezentantul regiunii de miliţie[44].

În septembrie 1952, prin ordinul circular al CC al PMR privind modul de aplicare a HCM nr. 1554 din 22 august 1952, secretarilor regiunilor de partid, care conduceau aceste comisii, li s-au fixat următoarele sarcini: să studieze cu atenţie categoriile şi criteriile de internare a persoanelor prevăzute în HCM nr. 1554 în privinţa stabilirii domiciliului obligatoriu şi internării în batalioanele de muncă, „pentru a putea lua hotărâri în spiritul luptei de clasă, pentru izolarea elementelor duşmănoase”[45]; să constate existenţa materialului documentar şi probatoriu necesar, care să justifice internarea; să hotărască cu discernământ termenul de internare, în raport cu gravitatea faptelor şi

---

[42] *Ibidem*.
[43] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952 pentru înființarea coloniilor de muncă, a domiciliului obligatoriu și a batalioanelor de muncă, p. 6.
[44] *Ibidem*, p. 7.
[45] ANR, fond CC al PCR-Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 6/1952, ff. 7-8.

situaţia reală a elementului propus; să vegheze să nu se facă abuzuri, întrucât criteriile de apreciere și categoriile prevăzute în hotărâre erau destul de largi[46].

Măsurile administrative trebuiau luate „cu tact şi discernământ", pentru a nu produce panică în oraș sau regiune[47]. Secretarul regional de partid răspundea în faţa Comitetului Central al PMR de activitatea comisiei şi de propunerile făcute. În cazul internării în batalioanele de muncă, secretarul de partid avea sarcina să comunice cetățenilor respectivi hotărârea de mobilizare pentru lucru și să-i repartizeze în unitatea de muncă respectivă[48].

Persoanele care lucrau în batalioanele de muncă erau salarizate, primind un salariu asemănător cu al muncitorilor care prestau aceeași muncă. Cei mobilizaţi pentru muncă în batalioane de muncă erau demobilizaţi atunci când terminau lucrarea sau dacă aveau merite în muncă.

Cercetarea și trimiterea în judecată a celor care nu munceau în condiţiile fixate sau fugeau din coloniile şi batalioanele de muncă o făcea Miliţia Anchete. Refuzul de a munci în condiţiile și la locul de muncă destinat se pedepsea cu închisoare de la 3 la 5 ani, iar fuga din batalioanele de muncă se pedepsea cu închisoare de la 5 la 10 ani. Urmărirea și prinderea celor care fugeau din coloniile de muncă și batalioanele de muncă se făcea de către Miliţia Judiciară și Miliţia Economică[49].

Studiu de caz: Internarea în coloniile de muncă a persoanelor care au deținut diferite funcții în „fostele partide burgheze" în baza ordinului DGSS nr. 490 Cabinet din 9 august 1952

Partidele și funcțiile din care trebuiau să se facă reținerile de persoane

În vara anului 1952, autoritățile comuniste au trecut la arestarea persoanelor care au activat și au deținut funcții de răspundere în „fostele partide burgheze". Persoanele reținute în noaptea de 15 spre 16 august 1952, în baza Ordinului Direcției Generale a Securității Statului nr. 490

---

[46] *Ibidem*, f. 8.
[47] *Ibidem*, f. 9.
[48] *Ibidem*.
[49] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 53, ff. 137-137 verso.

Cabinet din 9 august 1952[50] au fost internate în coloniile de muncă pentru activitatea politică din trecut, pentru funcţiile avute în cadrul fostelor partide politice şi în aparatul de stat „burghezo-moşieresc", fiind considerate „elemente periculoase regimului de democraţie populară"[51]. Unele dintre ele au fost reţinute şi pentru acţiunile întreprinse după instaurarea regimului democrat-popular în România. Din coraportul din 14 noiembrie 1955 al Direcţiei a III-a din MAI aflăm de ce a existat acţiunea din 15 spre 16 august 1952:

„După demascarea PNŢ ca agentură a serviciului de spionaj al ţărilor imperialiste, fapt ce a determinat dizolvarea sa, ţărăniştii împreună cu elementele liberale, social-democrate de dreapta, legionari, chiaburi etc, şi-au continuat activitatea de subminare, de astă dată folosind forme din ce în ce mai conspirative. Prin vigilenţa organelor de securitate, foarte multe dintre aceste acţiuni au fost demascate, iar elementele implicate deferite justiţiei. Amintim grupul Pop-Bujoiu, organizaţiile teroriste conduse de Ion Robu şi Tănase Ion, «Marea Rădescu», «Paladinii Regelui», «Vlad Ţepeş II», M.O.D.R., «Legiunea Albastră», «Năsărâmbă» etc.

Activitatea principală a acestor grupări constă în ţinerea de şedinţe, difuzări de manifeste şi chiar punerea la cale a unor acte de teroare în care scop şi-au procurat o însemnată cantitate de armament şi muniţii. Alte elemente au trecut direct în slujba organelor de spionaj imperialiste apărând ca elemente principale în grupurile Liciu Romanescu, Ştefan Neniţescu etc.

Această activitate criminală a determinat organele de stat să treacă la operaţiile din 15-16 august 1952, în cadrul cărora au fost reţinute şi condamnate administrativ majoritatea elementelor ţărăniste, liberale şi social-democrate de dreapta care au deţinut funcţii până la comitetele organizaţiilor de plasă"[52].

Partidele şi funcţiile din care urmau să se facă reţineri au fost prevăzute în Ordinul D.III cu nr. 312/54114 din 7 iunie 1952[53]. Deoarece în

---

[50] Ordinul DGSS nr. 490 Cabinet din 9 august 1952, semnat de general-locotenent de securitate Gheorghe Pintilie, ministru adjunct al Afacerilor Interne se poate consulta în ACNSAS, fond MAI. Direcţia Generală Juridică, dosar nr. 3610, ff. 39-47.

[51] Idem, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 500.

[52] Idem, dosar nr. 189, f. 2.

[53] Idem, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 185.

cadrul Ordinului DGSS nr. 490/Cabinet/1952 s-a trecut la reţineri de persoane fără să se ţină cont de prevederile acestui ordin, Direcţia Generală a Securităţii Statului a transmis la 23 septembrie 1952 un alt ordin (Ordinul 8/36/1952) către Direcţiile Regionale de Securitate prin care le făcea cunoscut din nou ce partide şi funcţii se încadrau în Ordinul DGSS nr. 490 Cabinet/1952. Prin urmare, partidele şi funcţiile care se încadrau în Ordinul DGSS nr. 490 Cabinet/1952 erau următoarele:

- *Partidele*: PNŢ, PNL, PSDI şi LANC (PNC);
- *Funcţiile*: membri ai fostelor conduceri centrale, ai delegaţiilor permanente, ai comitetelor judeţene, ai comitetelor orăşeneşti, ai comitetelor de sector ale oraşelor, precum şi preşedinţii, vicepreşedinţii, secretarii şi casierii comitetelor de plasă[54].

În Ordinul Direcţiei Generale a Securităţii Statului nr. 8/36 din 23 septembrie 1952 se arăta că „membrii partidelor naţional ţărăniste Anton Alexandrescu, Grigore Iunian şi dr. N. Gh. Lupu, dacă nu au deţinut funcţiile de mai sus în PNŢ Maniu”, nu se încadrau în acest ordin[55].

Ca urmare a Ordinului Direcţiei Generale a Securităţii Statului (DGSS) nr. 8/36 din 23 septembrie 1952 către Direcţiile Regionale de Securitate s-a trecut la reverificarea funcţiilor deţinute şi a partidelor în care au activat persoanele reţinute pentru internarea în colonii de muncă. Pentru cele care nu corespundeau categoriile prevăzute s-a propus punerea în libertate[56]. În arhiva fostei Securităţi se găsesc documente care

---

[54] Direcţia regională de securitate Constanţa transmitea, la 2 octombrie 1952, Direcţiei Generale a Securităţii Statului-Comisia CM, că „din materialele originale deţinute de această Direcţiune din arhiva partidelor respective cât şi din cercetările făcute cu elemente conducătoare am stabilit că comitete de plasă au existat numai la partidele: PNL, PSDI şi LANC. Partidul Naţional Ţărănesc nu a folosit această formă, ci a sectoarelor” (Idem, dosar nr. 55, vol. 53, f. 34). Ca urmare, se propunea încadrarea în Ordinul DGSS nr. 490 Cabinet/1952 şi a şefilor de sectoare, şefilor de sectoare tineret şi comandanţii de sectoare ai gărzilor ţărăneşti ai PNŢ.

[55] Idem, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 185.

[56] În termen de 5 zile de la primirea Ordinului nr. 8/36/1952 toate persoanele reţinute, care nu se încadrau în partidele şi funcţiile stabilite, trebuiau să fie puse în libertate, în colaborare cu Sect. III care primise ordine pe linia lor în acest sens. Obiectele rezultate din percheziţiile corporale şi domiciliare urmau a fi predate celor eliberaţi. Pentru persoanele eliberate trebuia să se întocmească tabele nominale care să conţină date de stare civilă, partidul şi funcţia avută, urmând a fi înaintate Direcţiei a VIII-a. Pentru persoanele reţinute, tabelele şi dosarele

arată că au fost puse în libertate persoane care nu se încadrau în Ordinul DGSS nr. 490 Cabinet/1952. De exemplu, Direcţia regională de securitate Iași transmitea, la 30 septembrie 1952, Direcţiei Generale a Securităţii Statului, următoarele: „La ordinele Dvs. Nr. 8/36 din 23 septembrie 1952 și Nr. 61 399/1952, referitor la elementele reţinute în cadrul ord. 490 Cab. raportăm că reverificând funcţiile deţinute, precum și partidele ce nu se încadrează în susnumitul ordin, am mai pus în libertate un număr de 27 elemente ce nu se încadrau, la care vă înaintăm alăturatele tabele pe partide și funcţiile avute”[57]. Persoanele puse în libertate deoarece nu se încadrau în prevederile Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet/1952 erau ţinute în supraveghere de organele de securitate prin Direcţia a III-a[58].

Au existat și persoane reţinute din eroare. De exemplu, Romanescu Constantin, născut la 12 februarie 1914, fiul lui Gheorghe și Maria, de profesie învăţător, cu ultimul domiciliu în comuna Deleni-Hârlău, a fost reţinut din eroare, „făcându-se confuzie cu un unchi al său anume Romanescu Constantin, care a făcut parte din comitetul judeţean PNL Botoșani”[59]. Ca urmare, Direcţia regională de securitate Iași propunea, prin referatul din 28 septembrie 1952, Direcţiei Generale a Securităţii Statului (DGSS) punerea în libertate a acestuia[60].

Persoanelor în vârstă și inapte de muncă, reţinute în cadrul Ordinului DGSS nr. 490/Cabinet/1952, li s-a fixat domiciliu obligatoriu în alte localităţi. De exemplu, Nicolae Bejan din Rădăuţi, în vârstă de 66 de ani, a fost dislocat în comuna Sângiorgiu de Pădure, Regiunea Autonomă Maghiară „pentru că a fost membru în partidul liberal Tătărăscu”[61]. În urma unui memoriu adresat Comitetului Central al PMR de către soţia sa,

---

trebuiau înaintate la Biroul CM, conform instrucţiunilor anterioare (*Ibidem*, ff. 185-186).

[57] *Ibidem*, f. 187. Tabele nominale cu persoane reţinute în cadrul Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet/1952, care în urma ordinului primit din partea Direcţiei a VIII-a au fost reverificate, se pot consulta în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, ff. 189-191, 193, 545-547. De asemenea, tabele cu persoane reţinute în operaţiunea din 15/16 august 1952, care au activat în PNŢ și PNL, pentru care s-a propus punerea în libertate, se pot consulta în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 14 493, ff. 205-267.

[58] Tabele cu persoane puse în libertate, care nu se încadrau în prevederile Ordinului 490 Cabinet/1952 se pot consulta în ACNSAS, fond Documentar, dosarele nr.: 14 493 și 15 568.

[59] ACNSAS fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 190.

[60] *Ibidem*, f. 188.

[61] Idem, dosar nr. 55, vol. 19, f. 301.

Olga Bejan, a fost trimis la domiciliul său din Rădăuţi pentru a fi îngrijit de soţie, fiind bătrân şi bolnav. În nota întocmită de MAI se arăta: „De când este dislocat nu a fost semnalat cu manifestări duşmănoase fiind tot timpul bolnav la pat neputând să ocupe nici un serviciu”[62]. La 2 noiembrie 1953, Gheorghe Pintilie a aprobat trimiterea sa la vechiul domiciliu, după mai bine de un an de la dislocarea sa.

În colonii de muncă au fost internate, pe diferite termene, nu numai persoanele care au deţinut diferite funcţii în partidele politice, ci şi simpli membri de partid. În arhiva organelor de securitate se găsesc astfel de exemple. De pildă, Coadălată Camen, ţăran mijlocaş din comuna Băileşti, regiunea Craiova, în vârstă de 55 de ani, a fost internat în CM pe motivul că în perioada 1926-1929 a fost membru în Comitetul de plasă PNŢ Maniu, deşi acesta nu deţinuse nici o funcţie în PNŢ Maniu, fiind doar membru în perioada 1928-1929[63]; Constantinescu Timoftei a fost încadrat în CM pe timp de 60 de luni la propunerea Regiunii Ploieşti, deoarece a candidat pe listele PNL-Bejan în anul 1948, fără a deţine o funcţie de conducere[64]. Exemplele pot continua[65].

Operaţiunea din noaptea de 15 spre 16 august 1952. Ordinul DGSS nr. 490/Cabinet

Operaţiunea reţinerii persoanelor care au deţinut diferite funcţii în „fostele partide burgheze” a fost declanşată în noaptea de 15 spre 16 august 1952, imediat după sărbătoarea religioasă de Sf. Maria, pentru a găsi cât mai multe din persoanele vizate acasă. Organizarea operaţiunii a fost stabilită de către Direcţia Generală a Securităţii Statului (DGSS) prin

[62] *Ibidem*. Popescu Dumitru a fost reţinut de organele MAI şi cercetat în cadrul Ordinului 490/Cabinet ca făcând parte din conducerea PNŢ. Fiind în etate de 78 de ani nu a fost încadrat în colonie de muncă, ci i s-a fixat domiciliu obligatoriu (*Ibidem*, f. 184). Un tabel nominal cu persoane inapte de muncă se poate consulta în Idem, dosar nr. 12 455, vol. 7, ff. 492-494.

[63] Idem, dosar nr. 55, vol. 5, f. 91.

[64] *Ibidem*, f. 90.

[65] Pentru exemple de astfel de cazuri, vezi, pe larg, *Raportul din 19 septembrie 1953 privind activitatea Comisiilor Speciale de verificarea deţinuţilor şi internaţilor contrarevoluţionari din penitenciare, lagăre şi colonii de muncă*, în *Ibidem*, ff. 68-97.

ordinul 490/Cabinet din 9 august 1952[66], fiind semnat de ministrul adjunct al MAI, general locotenent de securitate, Gheorghe Pintilie.

Conform Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet/1952, persoanelor prevăzute în tabelele trimise la DGSS de către direcţiile regionale, conform ordinului 312/54114 din 7 iunie 1952, trebuiau să li se întocmească dosare care să cuprindă: datele de stare civilă ale persoanei în cauză, antecedentele politice, materiale rezultate din arhivele organelor de securitate, materiale rezultate din arhivele fostelor partide care au fost confiscate de organele de securitate, material informativ din care reieșea funcţia ce a deţinut-o în partid.

Pe baza dosarelor şi materialelor verificate s-au întocmit noi tabele care cuprindeau următoarele rubrici: numele și prenumele persoanei; locul și data naşterii; numele părinţilor; funcţia ce a avut-o în partid; profesia și locul de muncă; domiciliul. Tabelele trebuiau semnate de șefii Direcţiilor Regionale de Securitate și înaintate cu raport până în ziua de 10 august 1952 la DGSS-Direcţia a III-a. În cazul în care printre persoanele propuse pentru reţinere erau specialişti necesari pentru a fi menţinuţi în producţie trebuiau să se întocmească tabele separate care cuprindeau, în plus, o scurtă caracterizare a lor și felul cum se manifestau în prezent. Reţinerea lor se făcea numai cu aprobarea specială a Direcţiei Generale a Securităţii Statului (DGSS). Informatorilor pe care direcţiile regionale îi considerau că trebuiau să rămână în afara operaţiunilor, li s-au creat legende pentru rămânerea lor în libertate și nu au fost incluși în tabelele de arestaţi ce au fost înaintate DGSS.

În Ordinul DGSS nr. 490 Cabinet/1952 se arăta că trebuiau luate măsuri „ca acele elemente asupra cărora se posedă material informativ sau sunt bănuieli că activează într-o organizaţie subversivă, răspândesc manifeste, întreprind acţiuni teroriste sau duc activitate de spionaj, după arestare să fie oprite la Direcţiile Regionale de Securitate și anchetate imediat asupra activităţii lor. În cazul când arestul Dvs. nu are suficiente locuri, îl veţi depune și la penitenciarele locale, aşteptând ordin de urmare”[67].

[66] Ordinul DGSS nr. 490 Cabinet din 9 august 1952 se poate consulta în ACNSAS, fond MAI. Direcţia Generală Juridică, dosar nr. 3610, ff. 39-47.
[67] ACNSAS, fond MAI. Direcţia Generală Juridică, dosar nr. 3610, f. 46.

Modul cum se desfăşura operaţiunea trebuia raportat prin cifru, din 6 în 6 ore, la DGSS-Direcţia a IV-a, în raport arătându-se și numărul celor arestaţi. Evenimentele mai importante trebuiau raportate fulger prin cifru.

După ce persoanele aprobate de DGSS au fost reţinute s-au întocmit evidenţe cu membrii familiilor de gradul I care locuiau în aceeași localitate cu cel arestat şi anume: soţia, copii, părinţi, fraţi şi surori.

În operaţiune au fost folosite efectivele regiunii de securitate, forţele de miliţie (inclusiv școlile de miliţie) și trupele de securitate (pază), precum şi efective speciale puse la dispoziţie. Operaţiunea s-a desfăşurat sub conducerea şi răspunderea organelor de securitate[68].

Pentru fiecare persoană reţinută s-a format o echipă din cel puţin trei membri, iar pentru persoanele cunoscute ca periculoase echipa era formată din 4-5 membri. Echipa era condusă de un ofiţer sau sergent de securitate. În caz de lipsă de efective, echipele puteau fi conduse de ofiţeri de miliţie. Echipele au fost dotate cu armament de care se făcea uz numai în cazul în care echipele erau atacate sau când „obiectivul după ce s-au făcut toate eforturile posibile pentru a fi prins, nesupunându-se somaţiilor legale, ar încerca să dispară”[69]. S-a organizat și o echipă sanitară de prim ajutor la sediul regiunii sau raionului de securitate. În operaţiune au fost folosite toate mijloacele auto, atât ale Direcţiei Regionale de Securitate cât și ale Miliţiei.

Cu două zile înainte de declanșarea operaţiunii, la sediul regiunii s-a ţinut o ședinţă la care au participat numai şefii de echipă. În ședinţă s-a prelucrat importanţa operaţiunilor și s-a arătat că persoanele ce urmau a fi reţinute erau „elemente periculoase”. De asemenea, li s-a arătat cum să facă percheziţiile[70] la care trebuia să se caute „material subversiv”

[68] *Ibidem*, f. 40.
[69] *Ibidem*, f. 44.
[70] Cu ocazia percheziţiei se ridicau următoarele materiale: armament şi muniţie de toate calibrele; corespondenţă şi caiete notis; mașini de multiplicat fără autorizaţie; cărţi şi ziare interzise apărute până în anul 1944, cu caracter politic, aparţinând partidelor istorice; aparate emisie şi transmisie fără autorizaţie; ştampile, indigouri şi şapilografe; hărţi militare, decoraţii, brevete, cărţi militare, referate, materiale de spionaj, clișee, tablouri, portete cu foştii monarhi şi conducători ai partidelor istorice; acte, buletine în alb sau al altor persoane care nu puteau motiva provenienţa lor; valute în cantităţi mari, aur, argint; insigne ale vechilor partide istorice. În cazul când se găseau stocuri de materiale se făcea un proces-verbal separat pe care îl semna cel în cauză şi la întoarcerea din obiectiv se

(documente, armament, valută, aur etc.) şi că trebuiau ridicate toate actele personale ale persoanei respective: buletin de identitate, livret militar, certificat de studii, diplome, diferite legitimaţii etc. În seara operaţiunilor s-a ţinut o şedinţă cu tot efectivul ce urma să participe la operaţiuni, în care s-a prelucrat importanţa politică a operaţiunilor şi s-au dat instrucţiuni asupra modului cum trebuia să se acţioneze.

Înainte de a pleca pe teren, echipele au primit câte un plic care cuprindea: ordinul de misiune[71], ordinul de arestare şi percheziţie, procesul verbal de percheziţie şi nota de depunere. Pe plic era scrisă componenţa echipei, numărul echipei, precum şi numărul obiectivelor pe care le aveau de acoperit. În ordinul DGSS nr. 490 Cabinet/1952 se arăta că: „Prezenţa o veţi anunţa prin bătăi la uşă sau sonerie şi în cazul când obiectivul refuză să deschidă veţi forţa intrarea. După pătrundere, toate persoanele din apartamentul vizat vor fi adunate într-o singură cameră şi percheziţionate, iar după aceea se va proceda la identificarea obiectivului. În cazul când se vor găsi elemente dubioase sau fără acte şi care nu pot justifica prezenţa lor, vor fi ridicate"[72].

Persoanele reţinute din comună erau depuse la posturile de miliţie, în cazurile când nu existau posibilităţi de transport imediat. De acolo urmau a fi transportate la regiunea sau raionul de securitate. Persoanele cunoscute ca periculoase trebuiau încătuşate. Persoanele netransportabile (invalizi, bolnavi grav) nu trebuiau ridicate.

Conform Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet, persoanele reţinute în noaptea de 15 spre 16 august 1952 aveau dreptul să ia cu ele trei schimburi de rufe, prosop, ciorapi, batiste şi palton. Materialele rezultate din percheziţii, actele acestora, precum şi rapoartele de executare a misiunii trebuiau înaintate odată cu cei reţinuţi. În comune, locuinţa rămasă singură a fost dată în grija sfatului popular sau a miliţiei locale.

---

luau măsuri ca ele să fie ridicate de organele de miliţie (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 590). În cazul când persoana locuia singură, percheziţia domiciliară se efectua în prezenţa ei şi apoi se luau măsuri pentru sigilarea apartamentului şi darea acestuia în grija unui locatar din imobilul respectiv (*Ibidem*, f. 45).

[71] Ordine de misiune se pot consulta în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, ff. 580, 598, 601.

[72] Idem, fond MAI. Direcţia Generală Juridică, dosar nr. 3610, f. 45.

La terminarea misiunii, şefii de echipe trebuiau să întocmească rapoarte[73] de executare a misiuni la care să anexeze notele de primire a reţinuţilor, ordinele de misiune şi plicul, pe care urmau să le depună la şeful centrului respectiv. Şeful Direcţiei regionale de securitate a răspuns personal de organizarea şi executarea întocmai a misiunilor ordonate.

După încheierea operaţiunii, Direcţia Generală a Securităţii Statului (DGSS) a trimis unităţilor din subordine câteva ordine cum trebuiau să procedeze cu persoanele reţinute în noaptea de 15/16 august 1952. Astfel, în Ordinul nr. 820/1952 al DGSS se arătau următoarele:

„Urmare a ordinului nostru nr. 490 din 9 august 1952, veţi ţine seama de următoarele: În timp de maximum 4 zile de la primirea prezentului ordin, ne veţi trimite un tabel cu toate elementele ce au fost reţinute de Dvs. în cadrul ordinului mai sus menţionat. Acest tabel trebuie să cuprindă toate datele de stare civilă, precum şi materialul pe baza căruia aţi trecut la arestarea fiecărui element în parte (A.S., verificări pe teren, material informativ, evidențe etc.). Tabelele trebuie făcute alfabetic şi pe probleme, urmând ca pentru fiecare problemă în parte să ne trimiteţi câte un tabel.

Pentru cei care au fost reţinuţi fiind ceruţi de către alte regiuni veţi lua legătura cu regiunea respectivă, pentru a stabili dacă cei reţinuţi la cererea lor urmează să fie înaintaţi regiunii sau DGSS-ului.

În ultima operaţiune s-au întâmplat cazuri când unele regiuni au trimis la DGSS elemente care apoi au trebuit să fie trimise la regiunile care au cerut arestarea lor, întrucât aceste regiuni aveau material pe baza căruia trebuiau să fie cercetate.

În cazul când aceste elemente vor fi înaintate DGSS-ului, veţi întocmi un tabel separat în care veţi arăta că individul a fost reţinut la cererea Regiunii (de ex. Arad), figurând pe tabelul acelei regiuni. Veţi ţine seama ca, pentru toţi cei ce au fost reţinuţi de Dvs., să aveţi materialul necesar.

În ultima operațiune s-au constatat anumite greșeli la regiunile Mureş, Argeş, Gorj, Buzău, Bârlad etc, care au trimis la DGSS elemente cu situaţia neclară, deşi încă de la reţinerea lor la regiune, respectivii nu au recunoscut să fi avut vreo legătură cu problema pentru care au fost arestaţi.

[73] Rapoarte de cum a decurs reţinerea persoanelor în noaptea de 15 spre 16 august 1952 se pot consulta în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, ff. 604, 607.

De la data arestării şi până veţi primi ordin de transportarea lor la DGSS veţi proceda la o identificare amănunţită a fiecărui element în parte, conform datelor ce le posedaţi.

Veţi proceda, de asemenea, la o triere minuţioasă a corpurilor delicte ridicate cu ocazia percheziţiilor, urmând a trimite odată cu arestaţii respectivi numai acele corpuri delicte care ar putea interesa ancheta, restul urmând a fi distruse de Dvs. prin ardere și nu așa cum au procedat unele regiuni când au trimis saci cu materiale care au trebuit să fie arse de noi, neinteresând ancheta și îngreunând astfel transportul și mersul cercetărilor. (…) Corpurile delicte vor fi predate tovarășilor însoţitori, care urmează a le preda odată cu reţinuţii respectivi.

Data când reţinuţii din cadrul acestui ordin urmează a fi trimiși la DGSS vi se va comunica la timp. Veţi ţine seama ca transporturile de reţinuţi să se efectueze în bune condiţii şi să fie însoţite de tov. destoinici.

Odată cu aceștia, veţi înainta și o copie de pe tabel pentru ca reţinuţii să poată fi predaţi conform tabelului"[74].

În 26 august 1952, Direcţia Generală a Securităţii Statului transmitea un alt ordin direcţiilor regionale de securitate prin care le arăta cum să fie cercetaţi cei reţinuţi, cum să fie întocmite dosarele şi tabelele care erau înaintate Comisiei MAI pentru aprobare şi darea deciziei de încadrare în colonie de muncă:

„Urmare la ordinul nostru nr. 490 din 9 august 1952, veţi trece imediat la cercetarea tuturor arestaţilor din cadrul susmenţionatului ordin, pe baza materialului informativ ce posedaţi, precum și a rezultatului percheziţiilor domiciliare și corporale, urmând a se lua următoarele procese verbale de interogatoriu:

1. Cu conţinut autobiografic în care se va descrie foarte amănunţit perioadele mai importante din viaţa lui; perioada frontului antisovietic, dacă a funcţionat în poliţie, SSI, Stat Major, Bir. II, jandarmerie, Gestapo, serviciile de spionaj străine, dacă a fost în străinătate, legăturile cu străinătatea etc. În continuarea interogatoriului se va cerceta pe bază de chestionar, trebuind a se stabili activitatea sa din trecut (partidele din care a făcut parte, funcţia avută, cât timp a activat, în ce loc) şi în special cea din prezent (activitatea contrarevoluţionară pe linie de spionaj, sabotaj etc., cu cine a avut legătură).

[74] Idem, dosar nr. 15 568, ff. 10-11.

2. Procese verbale de interogatoriu arătări ale celor arestaţi pentru elementele cu care a desfăşurat activitate. Declaraţiile pentru cei arestaţi vor fi conexate la dosarele respective, iar cele pentru cei în libertate vor fi predate imediat la S. III pentru a lua măsurile necesare.

Pentru toţi arestaţii din cadrul acestui ordin, se va întocmi câte un dosar, fie pentru justiţie, fie tip C.M., după caz, care în afară de cele două procese verbale susmenţionate va conţine: proces verbal de percheziţie cu ordinul de percheziţie, material informativ, fişă dactiloscopică cu fotografie.

Pentru cei care nu-şi recunosc activitatea veţi lua urgente măsuri pentru clarificarea situaţiei lor.

După terminarea cercetărilor veţi întocmi tabele pe grade şi funcţii avute în cadrul activităţii lor politice. Aceste tabele vor conţine 2 rubrici: prima (din stânga) va cuprinde numele şi prenumele, datele de stare civilă, profesia în trecut şi în prezent şi ultimul domiciliu; a doua rubrică (în dreapta) va cuprinde pe scurt, ce i se pune în sarcină (funcţia avută şi în ce perioadă, în partidele fasciste, profasciste şi burgheze, rezultate din declaraţii) şi propunerea de încadrare în Colonia de Muncă pe perioada de timp.

Propunerile de încadrare în colonia de muncă vor fi făcute conform noilor dispoziţii, adică până la 60 de luni.

Se vor face propuneri pentru a fi puşi în libertate cei bolnavi grav şi infirmi, inapţi de muncă, având avizul medicului organelor securităţii, urmând să fie ţinuţi numai în supraveghere.

Tabelele[75] împreună cu dosarele respective vor fi înaintate Comisiei MAI şi adresate DGSS Cabinet Biroul CM pentru aprobare şi darea deciziei de încadrare în Colonia de Muncă, urmând ca data precisă pentru înaintarea lor să vă fie comunicată ulterior de către DGSS.

[75] Tabele pe probleme (PNŢ, PNL, PSDI, PNC, persoane care au deţinut funcţii în cadrul curţii regale, legionari), cu persoanele reţinute în vara anului 1952, pe baza Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet/1952, se pot consulta în arhiva CNSAS, fond Documentar, dosarele nr.: 14 493, 15 568. Tabele cu persoanele reţinute în cadrul Ordinului DGSS nr. 490/Cabinet din Direcţia Generală a Securităţii Statului-Regiunea Iaşi se pot consulta în arhiva CNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7.

Tovarășii directori de regiuni vor controla personal dosarele pentru justiție și cele cu propuneri pentru CM, conform ordinului 626[76] pe care le vor semna, răspunzând personal de conţinutul lor.
Pentru aducerea la îndeplinire întocmai a prezentului ordin, veţi folosi lucrători din aparatul regiunii.
Termenul pentru definitivarea cercetărilor este de 20 de zile de la primirea prezentului ordin.

Ministru adjunct al Afacerilor Interne
Pintilie Gheorghe”[77]

Chestionarele indicate în Ordinul DGSS din 26 august 1952 către Direcţiile regionale de securitate, prin care trebuia stabilită activitatea desfăşurată de persoanele reţinute în noaptea de 15/16 august 1952, conţineau următoarele întrebări:

---

[76] Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 626 din 23 iulie 1952 conținea măsuri de îmbunătățire a calității anchetelor deoarece se constatase lipsuri în munca de anchetă a organelor de securitate. Pentru ducerea cercetărilor s-a fixat următorul termen: „în cazul indivizilor arestaţi pentru agitație contrarevoluţionară, răspândire de zvonuri, încadrări în UM, termenul de anchetare se stabilește la o lună din ziua arestării” (ACNSAS, fond MAI. Direcţia Generală Juridică, dosar nr. 3610, f. 53). Prelungirea termenului de anchetare se efectua numai cu avizul DGSS pe bază de referat cu indicarea motivelor necesității prelungirii termenului. Răspunderea pentru efectuarea arestărilor și starea muncii de anchetă în direcţiile regionale a fost încredințată personal directorilor regionali. În Ordinul 626/1952 se mai arăta că: „În organele de securitate mai are loc practica efectuării arestărilor pe baza materialelor neîntemeiate, neînsemnate și neverificate, de asemenea, și fără efectuarea unei documentări prealabile asupra activității criminale a indivizilor ce urmează a fi arestaţi. Ca rezultat al unei asemenea lipse de răspundere în problema arestărilor a fost aceea că au avut loc o serie întreagă de arestări a cetățenilor cu totul nevinovaţi, iar uneori din mediul social apropiat nouă, ceea ce a pricinuit prejudicii politice cauzei construirii socialismului la noi în țară și a subminat autoritatea regimului de democrație populară, precum și a organelor de securitate. Asemenea cazuri au avut loc în direcțiunile regionale Stalin, Mureş, Putna și altele” (*Ibidem*, f. 48). Vezi, pe larg, Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 626 din 23 iulie 1952 în *Ibidem*, ff. 48-56.
[77] Idem, fond Documentar, dosar nr. 15 568, ff. 13-15; Idem, dosar nr. 12 455, vol. 7, ff. 66-67 .

„Chestionar

1. Când te-ai înscris în……, unde anume și de cine ai fost recomandat?
2. Ce activitate ai desfăşurat, unde şi împreună cu cine?
3. Ce funcţii ai îndeplinit?
4. Cu ce elemente din conducerea partidului ai avut legături și în ce au constat aceste legături?
5. Cu ce elemente din conducerea celorlalte partide politice ai întreţinut legături şi în ce au constat aceste legături?
6. Ce elemente plecate în străinătate cunoşti, ce legături ai avut cu aceştia, cum ai întreţinut legăturile, prin cine ai dus corespondenţă şi cum anume?
7. Pe cine cunoşti că ar întreţine legături cu persoanele fugite în străinătate şi cu cine anume?
8. Cum și prin cine ai ajutat familiile celor închiși, în ce fel?
9. Pe cine ai ajutat?
10. Ce alte persoane cunoşti că a ajutat familiile celor închişi?
11. Ce activitate contrarevoluţionară ai depus după 23 august 1944?
12. Dacă ţi s-a propus, de cine şi ce anume propunere ţi s-a făcut?
13. Cu cine ai depus această activitate, ce știi despre aceştia și unde se găsesc?
14. Ce participare ai avut la alegerile din 1946, 1948?
15. În ce partide ai mai activat, de când, până când, cu cine, ce activitate ai depus și ce funcții ai avut?”.

Sursa documentului: ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 68.

„Chestionar

1. Când ai intrat în Poliţie, cu ce grad şi în ce localitate?
2. Ce funcţii ai îndeplinit pe perioade şi localităţi?
3. Cine ți-au fost șefii și subalternii în localitățile unde ai funcţionat?
4. Ce organizaţii comuniste şi muncitoreşti au fost descoperite în timpul cât ai funcţionat în politică?
5. Ce persoane au fost arestate cu ocazia descoperirii organizaţiilor arătate mai sus?

6. Cine a condus cercetările asupra acestor persoane, cine a încheiat actele și ce soluții a dat asupra acestora (punere în libertate sau trimitere în justiţie)?
7. Ce informatori ai cunoscut în timpul cât ai funcţionat în poliţie și în ce problemă a lucrat fiecare? Unde se găsesc în prezent?
8. Cu ce sumă de bani au fost retribuiți acești informatori pentru informaţiile furnizate?
9. Ce alte avantaje li s-au creat informatorilor în schimbul informaţiilor furnizate?
10. Unde se găsesc informatorii cunoscuți de dumneata?”.

Sursa documentului: ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 69.

„Chestionar

1. Când ai intrat în organizaţia legionară?
2. De cine ai fost recomandat?
3. În ce cuib ai activat?
4. Cine mai făcea parte din acest cuib?
5. Ce activitate ai depus în cadrul organizaţiei (şedinţe, cotizaţii, participare la excursii, colecte, ajutoare legionarilor arestaţi şi familiilor lor?
6. Ce funcţii ai îndeplinit în organizaţia legionară?
7. Ce participare ai avut la rebeliunea din ianuarie 1941?
8. Ce activitate ai avut în cadrul organizaţiei legionare după 23 august 1944?
9. Cu cine ai activat?
10. Ce legături ai avut?
11. Ce ajutor ai dat după 23 august pentru legionarii condamnaţi și familiile lor?
12. Pe cine cunoști că ar fi ajutat pe legionarii condamnaţi sau familiile lor?
13. Care din legionari cunoști că ar fi desfășurat activitate după 23 august 1944 și care mai desfăşoară și în prezent?”.

Sursa documentului: ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 70.

„Chestionar

1. În interogatoriul din.....ai arătat că în cadrul organizaţiei legionare ai avut legătură sau ai cunoscut pe X . De când îl cunoşti pe acesta sau prin cine l-ai cunoscut?
2. În ce împrejurări l-ai cunoscut pe X?
3. Ce legături ai avut cu el?
4. Ce activitate comună aţi avut în organizaţia legionară?
5. Ce activitate a avut X în organizația legionară, când și-a desfășurat-o și cu cine anume?
6. Ce funcţii a îndeplinit în cadrul organizaţiei legionare?
7. Ce participare a avut la rebeliune?
8. Ce cunoști din activitatea sa de după 23 August 1944?
9. Cum și prin cine a ajutat pe legionarii din închisoare sau familiile lor?
10. De unde şti aceasta?
11. Cine ar mai putea da relaţii asupra activităţii legionare a lui X?
12. Ce mai ai de declarat în legătură cu X (persoană sau organizaţie)?".

Sursa documentului: ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 71.

Conform ordinelor transmise direcţiilor regionale de securitate de către Direcţia Generală a Securităţii Statului, internaţilor administrativi trebuiau să li se întocmească dosare personale care să cuprindă material informativ obţinut de la fosta jandarmerie, poliţie sau organele de securitate, procesul verbal de percheziţie cu ordinul de percheziţie, procesul verbal de interogatoriu încheiat la reţinerea lor, declaraţii ale martorilor, fișa dactiloscopică cu fotografie. În practică, nu toţi internaţii administrativi aveau întocmite dosare. Majoritatea internaţilor au fost trimiși în coloniile de muncă pe bază de tabele nominale[78]. De pildă, la 1 martie 1953, din cele 3210 persoane internate administrativ la Peninsula

[78] Vezi în *anexa documentară* a studiului exemple de astfel de tabele nominale. Tabelele erau înaintate la Direcţia Generală a Securităţii Statului (DGSS) de către direcţiile regionale de securitate cu persoanele reţinute în cadrul ordinului 490 Cabinet/1952 şi conţineau date de stare civilă şi materialul pe baza căruia s-a trecut la reţinerea persoanei. Tabelele erau întocmite alfabetic şi pe probleme (PNŢ, PNL, PSDI, PNC).

Valea Neagră, 2293 persoane nu aveau dosare întocmite și ca urmare nu se cunoștea durata internării[79].

În documentele organelor de securitate se arată multe nereguli în anchetarea persoanelor internate în colonii de muncă în baza Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet din 1952. De exemplu, în *Raportul din 19 septembrie 1953 privind activitatea Comisiilor Speciale de verificarea deținuților și internaților contrarevoluționari din penitenciare, lagăre și colonii de muncă,* se afirmă că ancheta, în numeroase cazuri, s-a făcut într-un mod superficial[80], că dosarele erau incomplete deoarece nu se arăta data reţinerii, decizia pe baza căreia au fost încadraţi în coloniile de muncă, durata internării, apartenenţa politică sau funcţia avută[81]; că s-a procedat în mod abuziv la anchetarea celor reţinuţi; că unii dintre internaţi au fost forţaţi să semneze declaraţii al căror conţinut nu-l cunoșteau. Anchetatorii s-au dedat la abuzuri în timpul anchetei folosind diferite metode (bătaia, promisiuni că dacă vor semna procesul verbal vor fi eliberaţi etc.) pentru a smulge declaraţii de la cei reţinuţi, imputându-le diferite învinuiri nereale, ca aceea că au făcut parte din conducerea fostelor partide politice[82].

În ordinele transmise direcţiilor regionale de securitate de către Direcţia Generală a Securităţii Statului se stipula că faptele persoanelor reţinute trebuiau consemnate în procesele verbale de interogatoriu și întărite prin declaraţiile martorilor și materialul informativ existent la dosar. Însă, în practică, dosarele persoanelor reţinute nu conţineau toate materialele indicate în ordinele transmise referitoare la întocmirea

---

79 ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 5, f. 217.

80 În raportul din 19 septembrie 1953 se arăta că anchetatorul punea în mod mecanic întrebările din chestionar, indiferent dacă unele din întrebări erau anulate prin răspunsurile anterioare. În raport se exemplifică cu interogatoriul care a fost luat cu ocazia cercetărilor internatului Grigorescu Dumitru la Centrul de Triere Rahova: „Acesta declară la începutul anchetei că «nu recunoaște că a fost legionar, ci că a făcut politică PNŢ-Maniu din 1923 până în 1947». Totuși organul anchetator continuă cu întrebările: «De cine ai fost recomandat în mișcarea legionară?» la care i se răspunde că «nu a fost recomandat de nimeni, întrucât nu a fost legionar». În continuare, anchetatorul pune următoarea întrebare: «Cine mai făcea parte din acel cuib?»", întrebare care nu mai avea nici un sens, întrucât anchetatul declarase de la început că nu a făcut parte din mișcarea legionară. Anchetatorul continuă apoi până la sfârșit numai cu întrebări în genul acestora" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 5, f. 91-92).

81 Pentru exemple vezi ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 5, ff. 214-215.

82 *Ibidem*, ff. 73 și 93.

dosarelor. Dosarele de anchetă au fost întocmite fără probe concludente. În unele dosare nu exista material probatoriu din care să rezulte funcţiile avute în mişcarea legionară sau partidele politice, iar în alte dosare exista contradicţie între materialul informativ, fişa personală, raportul de investigaţii şi procesul verbal de interogatoriu, în sensul că în fiecare din acestea se arătau diferite funcţii, neputându-se trage o concluzie care din ele era cea reală[83]. Astfel s-a ajuns ca printre cei reţinuţi să fie persoane care n-au deţinut funcţii în partidele politice şi mişcarea legionară sau nu au fost legionari[84]. De exemplu, într-un raport din 1953 se arăta că în lagărul special Peninsula Valea Neagră majoritatea covârşitoare a dosarelor care priveau pe internaţii politici nu aveau „probe evidente pentru stabilirea funcţiei ce au deţinut în partidele contrarevoluţionare”[85]. Cele mai multe dosare conţineau doar un proces verbal de anchetă întocmit în timpul cercetărilor[86] sau doar o fişă personală semnată.

În rapoartele organelor de securitate se arăta că se ajunsese la această situaţie deoarece nu se efectuase nici un control asupra dosarelor de anchetă încheiate de către anchetatorii de la regiuni. Că aceste dosare au fost înaintate la MAI/MSS vizate în mod formal de unii directori regionali, care nu au controlat dacă la dosare exista material probatoriu împotriva celor învinuiţi[87]. „Că dacă ar fi fost verificate aceste dosare de anchetă, tov. directori regionali ar fi observat în ele adăugiri, nepotriviri, confuzii sau lipsa de pricepere a unor anchetatori şi s-ar fi putut remedia prin măsuri luate pe loc, metodele nepermise folosite în anchetă, mai ales în acele cazuri în care anchetatorul din lipsa unui material probatoriu prealabil a trecut la anchetarea pe baza unei evidenţe neprecise. Acest fapt a atras după sine arestarea unor persoane în locul altora şi forţarea de către anchetator de a fi recunoscute unele fapte nereale, dându-se prin aceasta un caracter că s-a urmărit să se pună în mod forţat în concordanţă

[83] *Ibidem*, ff. 191-192.
[84] *Ibidem*, f. 212. Pentru exemple, vezi pe larg, ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 5, ff. 73-92; 208-212.
[85] *Ibidem*, f. 219. Pentru întocmirea dosarelor de internare administrativă vezi şi raportul Procuraturii Generale a RPR din 7 august 1953 în *Ibidem*, vol. 51, partea I, ff. 203-207.
[86] În documentele organelor de securitate se arată că multe procese verbale de interogatoriu au fost întocmite superficial deoarece din conţinutul lor nu rezulta activitatea celui anchetat sau au fost falsificate de către organul de anchetă (*Ibidem*, vol. 5, f. 94).
[87] *Ibidem*, f. 94.

obiectivul cu evidenţa neprecisă şi neclară"[88]. În raportul din 19 septembrie 1953 se arăta că din această cauză „în acest ordin au fost încadrate multe elemente simple de la ţară şi de la oraşe, care n-au jucat în mod efectiv un rol conducător în partidele istorice, ci au fost eventual ca simpli figuranţi"[89]. Astfel, au fost internate administrativ multe persoane care nu se încadrau în prevederile Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet/1952 (simpli membri de partid sau simpatizanţi ai acestor partide), fiind private de libertate câţiva ani din viaţa lor.

Exemple de persoane reţinute în cadrul operaţiunii din 15/16 august 1952

Persoanele care au deţinut funcţii importante şi în aparatul de stat „burghezo-moşieresc", pe lângă funcţiile pe care le-au avut în partidul din care au făcut parte, au fost propuse la pedepse administrative mari, pe timp de 50-60 luni[90]. Prezentăm mai jos exemple de persoane reţinute cu ocazia operaţiunilor din 15/16 august 1952, care au deţinut diferite funcţii în PNŢ, PNL, PSDI, PNC şi la fosta Casă Regală, propuse a fi internate în colonii de muncă (CM) pe timp de 5 ani:

Persoane reţinute din Partidul Naţional Ţărănesc (PNŢ), cu ocazia operaţiunilor din 15-16 august 1952, propuse a fi internate în CM pe timp de 5 ani:

- *Rădulescu I. Virgil*, născut la 1 noiembrie 1908, în comuna Voineşti, regiunea Prahova, fost avocat. „Din materialul informativ rezultă că a fost membru în Comitetul Judeţean PNŢ. În declaraţiile sale arată că s-a înscris în PNŢ, în 1937, în Târgovişte. A fost membru în Comitetul judeţean Dâmboviţa şi membru în delegaţia permanentă a oraşului Târgovişte. Din anul 1946 până în 1948 a deţinut aceste funcţii"[91].
- *Chiţu Petre*, născut la 25 noiembrie 1901, în comuna Peretu, Teleorman, fost învăţător. „Din materialul informativ rezultă că a fost membru în Comitetul judeţean Teleorman. În declaraţiile sale arată că s-a înscris în PNŢ în 1934. A organizat şi ţinut

[88] *Ibidem*, f. 95.
[89] *Ibidem*.
[90] Idem, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 504.
[91] Idem, dosar nr. 15 568, f. 232.

ședințe și întruniri țărăniste. Din 1934 până în 1945 a fost președinte al Organizației PNȚ din comuna Peretu. Din 1945 până în 1946 a fost șef de sector în comuna Peretu și Albești și membru în Comitetul Județean Teleorman"[92].

- *Radoslav Ion,* născut la 13 octombrie 1891, în Giurgiu, fost comerciant. „Din materialul informativ rezultă că a fost membru în Comitetul PNȚ jud. Vlașca. În declarațiile sale arată că s-a înscris în PNȚ în 1926, în Giurgiu, având funcția de membru în Comitetul Județean Vlașca din 1946 până în 1947"[93].
- *Corina Hudiță*, născută la 25 mai 1909, sora lui Ion Hudiță, fost ministru în perioada guvernării PNȚ, în anul 1952 a fost încadrată în colonie de muncă pe timp de 24 luni, „pentru simplul fapt că era sora lui Hudiță"[94]. Exemplele pot continua.

Persoane reținute din Partidul Național Liberal (PNL), cu ocazia operațiunilor din 15-16 august 1952, propuse a fi internate în CM pe timp de 5 ani:

- *Vasilescu Zenovie*, născut la 30 octombrie 1905, în Craiova, de profesie medic. „Din materialul informativ rezultă că a fost secretar general al organizației PNL Tătărescu. În declarațiile sale arată că s-a înscris în PNL, în 1945, în Craiova. A fost secretar al organizației PNL pe jud. Dolj din 1946 până în 1947. În această perioadă a fost și deputat PNL. A participat la ședințe de comitet. A organizat întruniri în Craiova, a făcut propagandă PNL"[95].
- *Meila N. Nicolae*, născut la 2 septembrie 1896, în București, de profesie tâmplar. „În declarațiile sale arată că s-a înscris în PNL în 1928 și că a fost simplu membru până în 1945 în Circ. 16, iar din 1945 a fost vicepreședinte al Circ. 16 până în 1948. A participat la ședințe și întruniri, la cuvântări ale lui Brătianu și a plătit cotizația"[96].
- *Predescu Traian*, născut la 15 aprilie 1899, în Giurgiu, de profesie contabil. „În declarațiile sale arată că s-a înscris în PNL în 1932, în

[92] *Ibidem*, f. 233.
[93] *Ibidem*, f. 230.
[94] Idem, dosar nr. 55, vol. 60, f. 10.
[95] Idem, dosar nr. 15 568, f. 259.
[96] *Ibidem*, f. 266.

Giurgiu. Din 1932 până în 1939 a fost membru în Comitetul orășenesc PNL Giurgiu. A luat parte la ședințe, întruniri și manifestări liberale. A făcut propagandă electorală liberală"[97].

- *Bujila Gheorghe,* născut la 18 decembrie 1901, de profesie învățător. „Din materialul informativ, rezultă că a fost membru în comitetul comunal PNL din comuna Titu Gară. În declarațiile sale arată că s-a înscris în PNL în 1927 în comuna Titu Gară. Din 1927-1935 a fost simplu membru în org. PNL din comuna Titu Gară. Din 1935-1937 a fost membru în comitetul comunal PNL din comuna Titu Gară. Din 1938-1945 nu a mai dus nici un fel de activitate politică. Din 1945-1947 a fost înscris în PNL Tătărescu, fiind membru în Comitetul comunal și delegat la secția de votare la alegerile din 1946"[98].
- *Răducanu I. Teodor Florian*, născut la 5 aprilie 1908, în Roșiorii de Vede. „Din materialul informativ rezultă că a fost secretar al org. PNL Bejan în Roșiorii de Vede. În declarațiile sale arată că s-a înscris în PNL în 1945 în Roșiorii de Vede. Din 1945 până în 1948 a fost secretar al org. PNL Roșiorii de Vede. A participat la ședințe, a plătit cotizația. A participat la ședințele PNL județene"[99].
- *Maria Tătărescu*, născută la 28 septembrie 1893, cumnata lui Gheorghe Tătărescu, în anul 1952 a fost încadrată în colonie de muncă pe timp de 24 luni, pentru faptul că în urma naționalizării averii și arestării soțului ei (fratele lui Gheorghe Tătărescu) „s-a manifestat nemulțumită în cadrul familiei"[100]. Exemplele pot continua.

Persoane reținute din Partidul Social Democrat Independent (PSDI), cu ocazia operațiunilor din 15-16 august 1952, propuse a fi internate în CM pe timp de 5 ani:

- *Apostol Ion*, născut la 10 martie 1915, în Galați, de profesie operator geolog. „Din materialul informativ rezultă că a fost membru în Comitetul organizației PSDI Giurgiu. În declarațiile sale arată că s-a înscris în PSD în 1945, în orașul Giurgiu. A participat la ședințe și a plătit cotizații. Nu a avut nici o funcție în cadrul org. orășenești.

[97] *Ibidem*, f. 267.
[98] *Ibidem*, f. 271.
[99] *Ibidem*, f. 266.
[100] Idem, dosar nr. 55, vol. 60, f. 10.

După 10 martie 1946 a trecut în PSDI, fiind secretar al Comit. PSDI din orașul Giurgiu”[101].

- *Șelaru Radu*, născut la 25 septembrie 1882, în comuna Stoinești-Ilfov, de profesie cizmar. „Din materialul informativ rezultă că a fost membru în CC al PSDI. În declarațiile sale arată că s-a înscris în PSD în 1902, unde a activat până la 10 martie 1946. După 10 martie 1946 s-a încadrat în PSDI, având funcția de membru în CC al PSDI. În 1946 a fost candidat PSDI pe jud. Ilfov”[102].
- *Turcu Ioan*, născut la 17 noiembrie 1920, în comuna Băsești-Bacău, de profesie medic. „Din materialul informativ rezultă că a fost membru în Comit. Sect. III. În declarațiile sale arată că s-a înscris în PSDI în iulie 1946, la Circ. 21. A fost secretar și casier al organizației PSDI din Circ. 21 din nov. 1946 până în martie 1947”[103]. Exemplele pot continua.

În nota Consiliului Securității Statului nr. C/00516470 din 08.09.1971, care privea situația foștilor social-democrați încadrați în colonii de muncă, se arăta că: „Din datele existente în evidențele Consiliului Securității Statului, rezultă că au fost încadrați în colonii de muncă un număr de 266 foști social-democrați. Dintre aceștia, 33 sunt cunoscuți că au făcut parte și din alte partide, desfășurând activitate pe linia acestora”[104].

Persoane reținute din Partidul Național Creștin (PNC), cu ocazia operațiunilor din 15-16 august 1952, propuse a fi internate în CM pe timp de 5 ani:

[101] Idem, dosar nr. 15 568, f. 303.
[102] *Ibidem*, f. 306.
[103] *Ibidem*, f. 308.
[104] Idem, dosar nr. 15 901, vol. 11, f. 114. În nota din 1971 a Consiliului Securității Statului se arată că: „Verificările efectuate la Direcția Evidenței Populației arată că un număr de 62 de persoane din categoria menționată au decedat, 4 au emigrat, 168 se află în viață, iar 32 nu au fost identificate, urmând a se face investigații pentru stabilirea situației lor. Cercetându-se documentele Oficiului pentru primirea, evidența și urmărirea rezolvării reclamațiilor, sesizărilor și propunerilor cetățenilor, reiese că din cele 266 persoane din categoria menționată, numai 68 au solicitat – și li s-au eliberat – adeverințe pe perioada cât au fost reținute în colonii de muncă” (*Ibidem*).

- *Cojocaru Grigore*, născut la 2 ianuarie 1905, fost cârciumar, a fost propus să fie încadrat în CM pe timp de 60 luni pentru că „s-a înscris în anul 1930 în PNC şi în urma activităţii depuse a fost ales membru în Comitetul judeţean Vaslui în cadrul PNC”[105];
- *Marievici Vlad*, născut la 24 aprilie 1903, funcţionar, a fost propus pentru a fi încadrat în CM pe timp de 60 luni pentru că „s-a înscris în LANC în anul 1928. A fost numit secretar al organizaţiei județene LANC Iași”[106];
- *Chiţoveanu Octav*, născut la 12 iunie 1914, în comuna Manoleasa, profesor, a fost propus pentru a fi încadrat în CM pe timp de 60 luni pentru că „în anul 1934 s-a înscris în LANC și în urma fuzionării cu PNC a fost numit secretar și președinte al acestui partid, funcţie ce a deţinut-o până la desfiinţarea partidului”[107]. Exemplele pot continua.

Persoane care au deţinut funcţii de răspundere la fosta Casă Regală reţinute cu ocazia operaţiunilor din 15/16 august 1952 pentru care se propunea încadrarea în CM pe timp de 5 ani:

- *Mihăilescu M. Mihai*, născut la 8 octombrie 1897, în Tg. Jiu, la acea dată pensionar militar, a fost propus pentru încadrarea în colonie de muncă, pe timp de 5 ani, pentru că a fost adjutant regal. În documentele din arhiva fostei Securităţi se arată că: „din materialul informativ rezultă că a fost adjutant regal. În declaraţiile sale arată că a intrat în serviciul Casei Regale în 1937, în Bucureşti, cu funcţia de aghiotant regal, funcţie pe care a deţinut-o din 1937 până în 1940”[108].
- *Stavăr Gheorghe*, născut la 17 ianuarie 1890, în comuna Cotnari-Iași, fost secretar general al Casei Regale. „Din materialul informativ rezultă că a fost prefect și secretar general al Casei Regale. În declaraţiile sale arată că a intrat în serviciul Casei Regale în 1933 cu funcţia de prefect al palatului regal. În 1935 a fost numit ofiţer de ordonanţă la palatul regal, iar în 1938 secretar general al

[105] Idem, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 225.
[106] *Ibidem*.
[107] *Ibidem*.
[108] Idem, dosar nr. 15 568, f. 334.

casei regale. A fost administratorul bunurilor fostului rege Carol al II-lea"[109].

- *Marinescu Florian,* născut la 17 aprilie 1888, în comuna Lidza-Stoenești-Ialomița, fost inspector al Domeniilor Regale. „Din materialul informativ rezultă că a fost casier administrativ și inspector la domeniile regale. În declarațiile sale arată că a intrat în serviciul Casei Regale în 1918, fiind numit contabil. În 1920 a fost numit casier, în 1925 șef contabil, în 1927 director de casierie, în 1930 administrator peste contabilități și inspector al Domeniilor Coroanei"[110].
- *Grigorescu E. Traian*, născut la 27 mai 1887, în București, fost general de divizie. „Din materialul informativ rezultă că a fost aghiotant la casa militară regală. În declarațiile sale arată că a intrat în serviciul fostei case regale în 1930. A fost pedagog și instructor al fostului rege Mihai și director al școlii militare"[111]. Exemplele pot continua.

În referatele organelor de securitate prin care se propunea încadrarea în colonie de muncă (CM), pe timp de 5 ani, măsura luată asupra acestor persoane era motivată astfel: „Toți aceștia lăsați în stare de libertate, prezintă un pericol permanent de a trece la acțiuni contrarevoluționare"[112].

În toamna anului 1952, conducerea Partidului Muncitoresc Român s-a pronunțat asupra arestării șefilor de cuib legionari. Gheorghe Gheorghiu-Dej opina în cadrul ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 4 septembrie 1952 că trebuia lucrat împotriva dușmanilor regimului democrat-popular nu numai prin măsuri represive, ci și politice „pentru a-i apropia de regimul de democrație populară". Prezentăm mai jos poziția conducerii Partidului Muncitoresc Român în privința legionarilor și a luptei cu „contrarevoluționarii":

„*Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej*:

„La ordinea de zi avem să ne pronunțăm asupra unor propuneri făcute de Ministerul de Interne privind șefii de cuib legionari din țară. Este aici un scurt referat și alături un tabel. Tabelul este semnificativ.

[109] *Ibidem*, f. 156.
[110] *Ibidem*.
[111] *Ibidem*, f. 157.
[112] *Ibidem*, f. 154.

Referatul nu poate să cuprindă dosarele voluminoase care se găsesc la Ministerul de Interne în legătură cu toţi aceşti şefi de cuib, peste 12 mii de oameni din toată ţara. Sunt puşi pe regiuni, pe categorii sociale, profesiuni (citeşte).

Ministerul de Interne a întocmit această lucrare la indicaţiile date de mine mai de mult pentru a avea o evidenţă asupra reţelei fostei mişcări legionare, a şefilor de cuib, un studiu asupra însăşi a acestei organizaţii, cu scopul de a antrena aparatul Ministerului de Interne în a se preocupa de această problemă şi a o studia pentru a combate mai bine aceste elemente contrarevoluţionare care îşi desfăşoară activitatea, care n-au încetat activitatea lor, în ultimul timp se simte o înteţire; la aceasta se mai adaugă şi acţiunea claselor izgonite de la putere, activişti ai partidelor burgheze «democrate» Maniu, Brătianu, în principal naţional-ţărănişti, tot ce este contrarevoluţionar în ţara noastră. Ei se mişcă, fac câte ceva, unii mai mult, alţii mai puţin. Până în prezent n-am reuşit să depistăm firele unei organizaţii, să ajungem la conducerea operativă în ţară, nu e greu de ştiut de unde primesc ei dispoziţii şi cum îşi întreţin legăturile lor în afară, însă până acum n-au reuşit organele noastre de stat să ajungă la cap. Combatem deocamdată dincolo, dincoace, uneori are această acţiune aspect de apărare mai mult decât ofensiv şi în general se observă abia după ce săvârşesc acte, abia atunci constatăm că au făcut cutare şi cutare. (...)

Ce este de făcut? Sunt 12 600. Aproape 2 divizii, o armată. Însă între aceştia sunt ţărani săraci, ţărani mijlocaşi, muncitori şi tehnicieni (...) Caracteristic pentru munca politică în această privinţă sunt măsurile în Germania Democrată, acolo se ştie cine a fost în Hitlerjugend şi partidul naţional-socialist, foarte mulţi, majoritatea. Ce fac ei? Îi arestează pe toţi? Dacă este dispus să lucreze cinstit poate să lucreze şi poate să se reabiliteze. Cred că şi la noi va trebui să luăm curs de a ne ocupa de oamenii care au fost în mişcarea legionară, elemente de jos, de a sta de vorbă cu ei, de a-i dezintoxica, de a-i apropia de regimul nostru de democraţie populară, în sensul de a lucra cinstit. La cei la care avem dovezi că desfăşoară activitate, sunt duşmani, cu toate că s-a discutat cu ei şi li se spune, ştiu ce trebuie făcut. Noi ştim, am stat cu ei în închisoare la Jilava şi în alte părţi, am reuşit chiar să rupem de la ei, să provocăm între dânşii păruială. Sigur, încredere nu poţi avea în ei. Mi se pare că ar fi mai just aşa. Faţă de elementele active, la care avem dovezi că desfăşoară activitate nici vorbă nu poate fi, îi pui bine. De judecat şi după poziţia lui socială. Dacă e ţăran sărac numai pentru că a fost şef de cuib însă n-a

desfăşurat activitate şi nu ai dovezi, la fel, cu mijlocaşii e altceva. Noi putem să mergem și să-i luăm pe toţi, îi punem în ţarc, la fiecare dintre aceștia mai trebuie să numărăm încă 3 suflete în medie și să mai adăugăm aici rubedenii. Este o problemă foarte serioasă. Este sigur o măsură radicală, însă nu ştiu dacă va da rezultatul dorit, dacă n-ar fi mai oportun partidul să ia curs în sensul arătat, pe baza unui plan de activitate cunoscând acele elemente unde au fost, apropiindu-se în sensul de a discuta cu ei deschis și a le determina poziţia, ca ei înșiși să ia atitudine publică faţă de legionari în comună, regiune, în orașul respectiv. (...).

Trebuie judecaţi după poziţia lor actuală, lucrează sau nu lucrează, avem nevoie de ei într-un loc sau altul, li se poate pune în faţă chestiunea: ori-ori. Iar o parte care nicicum nu putem să-i lăsăm, despre care sunt fapte că desfăşoară activitate, să-i folosim în mod organizat tot la muncă, trataţi după felul cum şi ei se poartă. Mie mi se pare că aşa e mai cuminte să punem chestiunea. Referatul este făcut de direcţia corespunzătoare. Am oarecare motive să fiu prudent și din acest punct de vedere. Va trebui să discutăm însăşi problema cu chiaburii şi cu elementele mijlocaşe care s-au ridicat, au avut manifestări împotriva cotelor obligatorii, au mârâit, au înjurat dar până la urmă au dat. Au fost forţaţi să dea. Și alţii și-au luat traista fiind stăpâniţi de iluzia că în curând o să vină războiul şi o să scape şi o să fie bine văzuţi pentru că s-au luptat cu regimul. Este cea mai uşoară treabă să arestezi pe cineva. Este mai greu să stai de vorbă, să muncești, să lămureşti, să nu îndepărtezi, ci să apropii. Dacă mergem aşa se înţelege că toată această treabă trebuie să fie făcută, să frângem rezistenţa numai prin acţiunile organelor de stat, prin metoda arestărilor, în curând va trebui să alocăm sume speciale pentru a construi noi închisori, mai multe decât au fost la burghezie şi aceasta nici principial nu este just, ar fi fundamental greșit. Pentru că sub regimul de democraţie populară neapărat trebuie să se creeze acele condiţii care dau bază, putere acestui regim al puterii populare, se sprijină pe cele mai largi mase populare. Noi uneori lovim în efectele duşmanului, uneori lovim în victimele duşmanului, pentru că şi un ţăran muncitor este o victimă. Duşman este chiaburul pentru că el în mod activ îşi desfăşoară munca lui de complot şi subminare a regimului, care slăbeşte încrederea în regim (...).

Sunt asemenea fapte diverse care arată că mai mult apărăm prin măsuri administrative, prin organele represive. Activiştii de partid se obişnuiesc să aştepte şi ridică problema că Securitatea, Miliţia n-au luat măsuri pentru că unul a zis cutare sau că a înjurat. Dar tu de ce n-ai zis, de ce n-ai strâns oamenii să-l izolezi? Poate să fie om cinstit care

influenţat de cineva să spună şi el ceva şi gata îi fac dosar. Va trebui să analizăm foarte serios lucrurile acestea şi consider că partidul nostru va avea succes dacă nu imediat, probabil însă va avea succese politice foarte serioase pe tărâmul luptei cu contrarevoluţionarii.

Ai duşmani activi care se dedau la acte de călcarea legilor, la acte de călcarea dispoziţiilor şi hotărârilor guvernului, la acte de violenţă şi teroare, la aceştia se răspunde la violenţă, cu violenţă, la teroare cu teroare. Nu noi provocăm pe ei, ei ne provoacă pe noi. Noi nu ne-am fi atins de ei dacă ei nu ar fi ridicat piatra să azvârle în noi şi noi ridicăm atunci măciuca şi îl lovim şi atunci fiecare cetăţean poate să spună: dar cine l-a pus să lovească în stat, să calce legea? Aşa trebuie cred privite lucrurile. Iar concret v-aş ruga să vă spuneţi părerea dacă mergem la arestarea tuturor acestor 12 mii sau ne orientăm după cele ce am spus, adică: elementele la care avem dovezi temeinice că au activitatea lor, se manifestă în fel şi chip şi prezintă un pericol, care în trecut a fost în poliţia legionară, se dedă la acte de violenţă este şi element turbulent să îi ridicăm pe aceştia, indiferent dacă este ţăran sărac sau mijlocaş, muncitor, tehnician sau inginer. În ce priveşte pe chiaburi, elemente capitaliste, moşieri, funcţionari, popi, e clar. La învăţători trebuie băgat de seamă. Aceste măsuri ar trebui să le luăm. Ce ziceţi?

Tov. Miron Constantinescu:

Eu sunt complet de acord cu această orientare.

Tov. Gh. Apostol:

Şi eu sunt de acord.

Tov. Chivu:

Şi cu completarea de a intensifica munca cu ei.

Tov. Moghioroş:

Noi avem foarte mulţi şefi de garnizoană descoperiţi în partid. Aşa un şef de garnizoană comandă 10 cuiburi.

Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej:

Aceştia sigur trebuie ridicaţi, dacă n-au fost încă arestaţi. Ce ziceţi deci? (*Tovarăşii sunt de acord*).

Am să transmit Ministerului de Interne în acest sens poziţia conducerii partidului”[113].

În şedinţa Biroului Politic al CC al PMR din 4 septembrie 1952 au fost stabilite următoarele măsuri în legătură cu foştii şefi de cuib legionari:

[113] ANR, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 79/1952, ff. 6-12.

să fie ridicaţi toţi şefii de cuib legionari despre care existau dovezi că desfăşurau activitate duşmănoasă, indiferent de categoria lor socială; toţi foştii şefi de cuib legionari, chiaburi sau aparţinând „fostelor clase exploatatoare", chiar dacă nu existau dovezi că desfăşurau activitate duşmănoasă; toţi foștii șefi de garnizoană (comandanţi legionari); foștii șefi de cuib legionari muncitori, ţărani săraci sau mijlocași, tehnicieni, ingineri nu trebuiau ridicaţi dacă nu existau dovezi că desfăşurau vreo activitate duşmănoasă. Organizaţiile de partid trebuiau să ducă cu aceste persoane „o muncă de reeducare, determinându-i prin discuţii să ia poziţie faţă de activitatea lor legionară din trecut"[114].

Cele mai multe dintre persoanele care au deţinut diferite funcţii în „fostele partide burgheze" au fost internate în lagărele de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Astfel, la 18 decembrie 1952, în lagărul special de muncă de la Peninsula (categoria I), se aflau 3228 persoane internate administrativ. Din punct de vedere al apartenenţei politice, cele 3228 persoane erau: legionari (1716), PNL (457), PNŢ (488), PSDI (62), PNC (54), poliţişti (270), „alte partide contrarevoluţionare" (181)[115].

De asemenea, multe dintre persoanele internate administrativ au muncit la Canalul Dunăre-Marea Neagră. La 18 decembrie 1952, din cele 13 818 persoane lipsite de libertate care munceau la Canal, 8296 (60,04%) erau internate administrativ, iar 5522 (39,96%) erau condamnate penal prin hotărâre judecătorească. Repartizarea pe lagăre și colonii de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră a celor 8296 persoane internate administrativ era următoarea: Capul Midia - 2 142; Peninsula – 3228; Galeșul - 792; Castelul – 515; Poarta Albă – 5; UM 3 Cernavodă – 1 614[116].

La Canalul Dunăre-Marea Neagră s-a lucrat cu „muncitori liberi, militari şi deţinuţi". Însă din totalul forţei de muncă de la canal, în anii 1951 și 1952, numărul deţinuţilor (politici și de drept comun) a fost cel mai mare. „La 1 mai 1951, din totalul efectivelor «de braţe de muncă», 43,8% erau deja puse la dispoziţie la Canal de către MAI; în cursul anului 1952,

---

[114] *Ibidem*, f. 3.
[115] ACNSAS, fond Documentar, dosar 55, vol. 5, ff. 205-206.
[116] *Ibidem*, f. 185. Pentru organizarea şi funcţionarea lagărelor de la Canalul - Dunăre Marea Neagră, precum și pentru munca, abuzurile, regimul din aceste lagăre vezi, pe larg, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, studiu introductiv de Cristina Roman, prefaţă de Marius Oprea, Iași Editura Polirom, 2008, pp. 199-224; 228-252.

procentele vor spori considerabil, ajungând la 60% şi chiar 82,5% din totalul muncitorilor Canalului, în noiembrie 1952”[117].

Ion Gheorghe Maurer, în convorbirile cu Lavinia Betea, afirma că decizia construirii Canalului Dunăre - Marea Neagră a aparţinut lui Stalin şi că scopul a fost mai degrabă unul politic decât economic: „Canalul Dunăre-Marea Neagră s-a construit pentru că așa i-a cerut Stalin lui Dej. Era şi aceasta o politică după model rusesc. Era o modă a construcţiei de canale în URSS determinată nu atât de necesităţi economice, cât politice. Ca să elimini orice împotrivire, trebuia să sperii oamenii, iar pentru asta era bine să-i închizi pe cât mai mulţi. Dar unde să-i duci şi ce să faci cu ei, a fost întrebarea care s-a pus. Atunci sovieticii au construit canalul Belomor cu ţăranii ce se împotriveau colectivizării. Ce ştiam eu despre ce se întâmpla la noi?...Auzeam spunându-se că deţinuţii sunt duși la Canal...că acolo se lucrează cu deţinuţi...Eu am stat de vorbă cu niște specialiști francezi care mi-au spus că din punct de vedere al eficienței, canalul e o greșeală. I-am spus şi lui Dej ce zic ei dar Dej a spus că nu poate face altfel de cum i-a cerut Stalin. Și era evident că lucrurile nu mergeau bine. A fost şi un proces, după care s-au abandonat lucrările şi nu s-a mai vorbit de canal. Până în timpul lui Ceaușescu care l-a construit fără poruncă”[118].

Numărul persoanelor internate în CM din rândul demnitarilor și a celor care au avut diferite funcţii în „fostele partide burgheze” conform documentelor organelor de securitate

Câte persoane au fost internate în coloniile de muncă (CM) din rândul demnitarilor şi a celor care au avut diferite funcţii în partidele politice? În arhiva fostelor organe de securitate se păstrează o *Situaţie numerică a elementelor care au fost pedepsite administrativ în coloniile de muncă*, întocmită, la 2 aprilie 1956, de Serviciul ”C” din Ministerul Afacerilor Interne, fiind semnată de către şeful Serviciul ”C”, locotenent-colonel Einhorn Wilhelm. Situaţia statistică se referă la persoanele

[117] Marian Cojoc, *Istoria Dobrogei în secolul XX. I. Canalul Dunăre – Marea Neagră, 1949-1953*, București, Editura Mica Valahie, 2001, pp. 73-74. Pentru forța de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră vezi, pe larg, *Ibidem*, pp. 37-94; *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 202-204.

[118] Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Arad, Editura Ioan Slavici, 1995, p. 97.

internate administrativ în coloniile de muncă din rândul demnitarilor regimului „burghezo-moşieresc", al persoanelor care au ocupat diferite funcţii în cadrul partidelor politice şi în „organele de represiune burgheze". Situaţia arată şi durata internării administrative (*vezi tabelele*):

Situaţie a persoanelor care au fost internate în coloniile de muncă din rândul demnitarilor şi a celor care au avut diferite funcţii în partidele politice şi în „organele de represiune burgheze" întocmită, la 2 aprilie 1956, de Serviciul "C" din Ministerul Afacerilor Interne

Denumirea categoriilor	**Dintre care**						**TOTAL**
	6 luni	**12 luni**	**24 luni**	**36 luni**	**48 luni**	**60 luni**	
Demnitari	1	42	40	17	5	79	184
Organe de represiune burgheze	8	84	446	28	18	64	648
Legionari	47	394	2243	126	146	333	3289
PN Cuzist	10	13	14	27	19	105	188
PNŢ Maniu	11	64	203	154	101	868	1401
PNL Brătianu	5	38	91	99	51	597	881
PNL Tătărescu	1	6	28	43	20	164	262
PSDI	2	7	32	23	18	151	233
Alte partide şi organizaţii naţionaliste	39	114	159	120	56	176	664
Diverse	1538	4227	1933	375	210	639	8922
TOTAL	**1662**	**4989**	**5189**	**1012**	**644**	**3176**	**16 672**

Sursa tabelului: ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 1, partea I, f. 11.

Denumirea categoriilor	**FUNCȚIA**	**Dintre care**						**TOTAL**
		6 luni	**12 luni**	**24 luni**	**36 luni**	**48 luni**	**60 luni**	
Demnitari	Diferite	1	42	40	17	5	79	184
Organe de represiune burgheze	Polițiști	2	12	192	14	6	39	265
	SSI	3	66	243	9	9	21	351
	Jandarmi	3	6	11	5	3	4	32
Legionari	Până la șef de cuib	45	372	1274	93	90	123	1997
	Șef de garnizoană	-	16	795	20	37	139	1007
	Șef de sector	1	4	162	11	16	60	254
	Șef de corp	1	2	12	2	3	11	31
PNȚ Maniu	Comitet de plasă	6	42	94	72	49	283	546
	Comitet județean	4	19	95	77	48	527	770
	Comitet executiv	1	3	14	5	4	58	85
PNL Brătianu	Comitet de plasă	3	17	42	41	17	190	310
	Comitet județean	2	9	46	57	33	383	530
	Comitet executiv	-	12	3	1	1	24	41
PNL Tătărescu	Comitet de plasă	-	3	11	13	5	45	77
	Comitet județean	-	3	16	29	15	103	166
	Comitet executiv	1	-	1	1	-	16	19
PSDI	Comitet de plasă	1	4	15	14	3	27	64

	Comitet județean	-	1	15	9	15	116	156
	Comitet executiv	1	2	2	-	-	8	13
Cuziști	Diferite	10	13	14	27	19	105	188
Alte partide și organizații naționaliste	PNSG	4	7	8	6	3	11	39
	GEG	4	41	31	26	18	52	172
	Part. Ard. Maghiar	23	52	105	79	28	76	363
	Sioniști	6	9	8	4	4	23	54
	Altele	2	5	7	5	3	14	36
Diverse	Diferite	1538	4227	1933	375	210	639	8922
TOTAL		**1662**	**4989**	**5189**	**1012**	**644**	**3176**	**16 672**

Sursa tabelului: ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 1, partea I, f. 11.

Cele 16 672 de persoane din tabelul de mai sus au fost internate în coloniile de muncă pentru convingerile politice, pentru activitatea politică din trecut, pentru faptul că au avut funcţii în aparatul de stat „burghezo-moșieresc”. În documentele organelor de securitate se arată că ele au fost reținute deoarece „prin trecutul lor prezintă pericol pentru securitatea statului”[119]. Referitor la aplicarea măsurilor administrative, în raportul din 4 mai 1956 al Procuraturii Generale a RPR se arăta că „s-a avut în vedere funcţia pe care a îndeplinit-o persoana respectivă, fără a fi stabilită în mod concret activitatea desfășurată de aceasta, atât înainte de 23 august 1944 cât și ulterior până la data internării și deci fără a rezulta gradul de periculozitate care trebuia să stea la baza măsurii de internare”[120].

Internarea persoanelor în coloniile de muncă și batalioanele de muncă încălca prevederile Constituţiei Republicii Populare Române, care garanta inviolabilitatea persoanei și a domiciliului cetățenilor. Astfel, articolul 87 stipula că „Cetățenilor Republicii Populare Române le este garantată inviolabilitatea persoanei. Nimeni nu poate fi arestat decât pe baza hotărârii tribunalului sau a procurorului, conform prevederilor legii”,

[119] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12 455, vol. 7, f. 542.
[120] Idem, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, f. 200.

iar articolul 88 prevedea că „inviolabilitatea domiciliului cetăţenilor şi secretul corespondenţei sunt ocrotite de lege”[121].

Caracterul arbitrar şi abuziv al internării cetăţenilor români în coloniile de muncă şi batalioanele de muncă este arătat chiar în documentele organelor de securitate. De exemplu, în *Documentarul întocmit la 18 martie 1968 de către Consiliul Securităţii Statului privind internarea unor persoane prin măsuri administrative în unităţi de muncă, colonii de muncă, locuri de muncă obligatorie şi stabilirea domiciliului obligatoriu*[122] se arăta: „uşurinţa gravă cu care se decidea, într-o singură zi, soarta a sute de oameni prin decizii discreţionare, nesupuse nici unui control. (...). Din studiul efectuat de Procuratura Generală în anul 1953 aproape în toate penitenciarele şi coloniile de muncă se găseau persoane deţinute fără forme legale, numai pe bază de adrese şi tabele nominale[123].

---

[121] „Buletinul Oficial al Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Române”, nr. 1 din 27 septembrie 1952, p. 7.

[122] Vezi, pe larg, *Documentarul întocmit la 18 martie 1968 de către Consiliul Securităţii Statului privind internarea unor persoane prin măsuri administrative în unităţi de muncă, colonii de muncă, locuri de muncă obligatorie şi stabilirea domiciliului obligatoriu,* în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 53, ff. 177-194.

[123] Într-o notă-raport comună a Direcţiei Lagăre şi Colonii de Muncă (DLCM) şi Direcţiei Închisori şi Penitenciare (DIP), din 29 octombrie 1953, adresată ministrului Afacerilor Interne, se arată că multe persoanele au fost internate fără forme legale şi că multe persoane au rămas reţinute şi după expirarea duratei internării deoarece DGSS nu trimitea la timp comunicările de eliberare la expirarea pedepselor: „În formaţiunile Direcţiilor Penitenciare, Lagăre şi Colonii de Muncă există internaţi DGSS şi DGM care au fost depuşi fără forme la data internării lor. Astfel există în Lagăre şi Colonii de Muncă 1 065 internaţi DGSS care nu au dosare de internare. Alteori chiar dacă au dosar nu au trecut în el toate datele necesare (motivul internării, date de stare civilă etc). Se trimit decizii de internare în care nu se trec datele de stare civilă sau să se indice şi alte porecle sau nume (...) la eliberări de internaţi DGSS şi DGM se pot crea confuzii primejdioase, eliberându-se un internat în locul altuia din cauza lipsei dosarului sau a datelor insuficiente de stare civilă din dosar sau decizie” (Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, Iaşi, Editura Polirom, 2009, p. 415). În nota-raport din octombrie 1953 se făceau şi propuneri pentru înlăturarea deficienţelor. Astfel, trebuia să se dea „ordin organelor DGSS şi DGM ca în viitor să nu execute internări în penitenciare şi lagăre decât numai cu respectarea strictă a formelor de internare, adică dosar complet în care să existe copie după decizia de internare. (...) În problema eliberărilor din Penitenciare şi

Astfel, la 21.III.1953, în penitenciarul din Timişoara, se găseau în această situaţie 44 de persoane, în ianuarie 1953 la Colonia de muncă Peninsula se aflau 400, iar în martie același an 2 293 persoane. La 20 iulie 1953, în toate coloniile de muncă se găseau 402 internaţi al căror termen de reţinere expirase, fiind în continuare privaţi de libertate. În penitenciare, la aceeași dată, se găseau 1 199 persoane deţinute ilegal, din care 259 cu termene de reţinere expirate, iar 940 la dispoziţia organelor MAI fără mandate sau decizii de internare (...). Ilustrativ este următorul fapt. La 1 iulie 1954 din cca. 22 000 persoane internate administrativ, numai pentru 1 600 cazuri procuratura a emis mandate de arestare și a început ancheta penală împotriva lor. Rezultă deci că dovezi de vinovăţie s-au găsit numai pentru aceste persoane. De altfel, în urma efectuării cercetărilor penale care s-au încheiat în februarie 1956, numai 509 învinuiţi au fost trimiși în judecată, iar restul au fost puşi în libertate, cazurile fiind clasate”[124].

Abuzurile efectuate de către Ministerul Afacerilor Interne sunt recunoscute în epocă chiar de către cel care conducea acest minister. Astfel, la şedinţa care s-a ţinut în zilele de 10-11 aprilie 1956 cu activul de partid al MAI, în contextul prezentării *Raportului delegației PMR cu privire la lucrările Congresului al XX-lea al PCUS*, Alexandru Drăghici, avea să spună următoarele: „Mult timp au existat la noi comisiile acestea de internări în colonii de muncă. Mult timp la noi s-a lucrat cu foarte mare superficialitate în ceea ce privește problema legalității socialiste. Ne-am molipsit de felul acesta de a nu respecta legile, de a considera că acestea sunt făcute pentru alţii şi nicidecum pentru noi. Mult timp, sub motivul arestării şi punerii în imposibilitate a elementelor duşmănoase de a mai lovi în regimul nostru, s-au făcut arestări și de elemente cinstite ori insuficient de vinovate. Mult timp, organele din regiune şi chiar cele care lucrează în centrală foloseau metoda că ceea ce nu mergea în justiţie şi putea în felul acesta să fie pus în libertate, ori tot ceea ce nu constituiau fapte penale, se trimitea în colonii de muncă. (...) să nu se lucreze omul numai pe bază că în trecut a avut legături cu cutare și cutare. Problema se

Lagăre şi Colonii a deţinuţilor şi internaţilor contrarevoluţionari cu pedepsele expirate pentru a evita în viitor deţinerea fără forme legale, cauzate de faptul că DGSS nu trimit comunicările de eliberare la expirarea pedepselor, propunem: deţinuţii şi internaţii contrarevoluţionari, precum şi internaţii DGM cu caracterizările trimise DGSS şi DGM pentru care nu s-a primit comunicarea de eliberare să fie eliberaţi la data expirării pedepsei, fără alte forme, prin Regiunea de Securitate respectivă în care se află Penitenciarul sau Colonia” (*Ibidem*, p. 416).

[124] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 53, f. 186.

pune acum să se lucreze omul pe bază de fapte concrete, despre activitatea lui actuală (…) Duşmani avem suficienţi, aşa că nu este necesar să-i inventăm. De multe ori s-a mers pe linia de a inventa în unele cazuri duşmanul, de a judeca oamenii numai după trecut”[125].

În 1956, în contextul denunţării de către Nikita Hrușciov a cultului personalităţii lui Stalin[126] și a crimelor comise în timpul acestuia în URSS, sunt recunoscute și abuzurile organelor de securitate din Republica Populară Română în documentele de partid. Astfel, în *Raportul delegaţiei PMR cu privire la lucrările Congresului al XX-lea al PCUS*, prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej la plenara lărgită a CC al PMR din 23-25 martie 1956, se arăta că: „Trebuie să spunem deschis că în trecut au avut loc grave încălcări ale legalităţii populare din partea unor organe ale securităţii de stat. (…) Deosebit de grav este faptul că între 1950-1954 au funcţionat în cadrul Ministerului de Interne aşa numitele tribunale pentru condamnări administrative[127], care trimiteau în închisori sau în lagăre de muncă cetăţeni arestaţi și judecaţi fără respectarea normelor juridice obișnuite și fără ca inculpatul să poată lua cunoştinţă de dosar, să se poată apăra sau să-și poată angaja apărător. Aceste tribunale au condamnat un număr mare de oameni, fără a fi supuse controlului vreunei instanţe superioare juridice de stat (…). În urma hotărârii Biroului Politic al CC al PMR și a Consiliului de Miniştri, tribunalele pentru condamnări administrative au fost lichidate în anul 1954”[128].

Majoritatea persoanelor internate administrativ au fost eliberate din coloniile de muncă în anul 1954. Prin Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 337 din 11 martie 1954 a fost abrogată Hotărârea Consiliului de

---

[125] Dan Cătănuș, *Ecouri ale Raportului Hrușciov din 1956 în Ministerul Afacerilor Interne*, în „Arhivele Totalitarismului”, Anul VII, nr. 22-23, 1-2/1999, pp. 124-127.

[126] Raportul prezentat de Nikita Sergheevici Hruşciov, prim-secretar al CC al PCUS, la cel de al XX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, la 25 februarie 1956, poate fi consultat în Doina Jela, V. Tismăneanu (coordonatori), *Ungaria 1956: revolta minților și sfârșitul mitului comunist*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2006, pp. 7-82. Pentru efectele lui în România vezi, pe larg, Elisabeta Neagoe, *Raportul secret al lui Nikita Hrușciov și consecințele sale în România*, în „Analele Universităţii Dunărea de Jos din Galaţi”, tom II, Galati, University Press, 2003, pp. 135-158.

[127] De fapt este vorba despre Comisia Specială prevăzută de HCM nr. 1554 din 22 august 1952, la art. 4, și înființată în cadrul MAI la 25 august 1952, care emitea decizii pentru internarea administrativă a persoanelor pe baza propunerilor Direcţiei Generale a Securității Statului și a Direcţiei Generale a Miliției.

[128] ANR, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 27/1956, ff. 258-259.

Miniştri nr. 1554/1952[129]. În Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 337 din 11 martie 1954 se arăta că „Toate persoanele care la data prezentei hotărâri se află internate administrativ în coloniile de muncă organizate de Ministerul Afacerilor Interne în baza HCM nr. 1554/1952 vor fi deferite organelor de urmărire penală pentru cercetarea faptelor comise sau vor fi puse în libertate potrivit criteriilor stabilite în Indicaţiunile alăturate. Ministerul Afacerilor Interne va stabili domiciliu obligatoriu acelor elemente care la expirarea pedepsei executată în închisori sau lagăre, dovedesc că nu s-au reeducat și prezintă pericol deosebit pentru securitatea statului"[130].

Prin HCM nr. 337 din 11 martie 1954 a fost desfiinţată pedeapsa administrativă a internării persoanelor în colonii de muncă și batalioane de muncă, însă s-a menţinut stabilirea domiciliului obligatoriu pentru anumite categorii de persoane.

În baza HCM. nr. 337 din 11 martie 1954, Ministerul Afacerilor Interne putea stabili domiciliu obligatoriu acelor persoane care, la expirarea pedepsei executată în închisori sau lagăre, dovedeau că nu s-au reeducat și prezentau pericol deosebit pentru securitatea statului. Fixarea domiciliului obligatoriu se făcea pe o perioadă de la 6 luni la 5 ani şi se executa în cele 18 localităţi noi înfiinţate în Câmpia Bărăganului ca urmare a dislocării, în 1951, a persoanelor de la granița cu Iugoslavia: comuna *Dropia*, raionul Călărași; comuna *Pelican*, raionul Călărași; comuna *Ezerul*, raionul Călăraşi; comuna *Olaru*, raionul Călărași, comuna *Măzăreni*, raionul Brăila; comuna *Zagna*, raionul Brăila; comuna *Rubla*, raionul Călmăţui; comuna *Schei*, raionul Călmăţui; comuna *Bumbăcari*, raionul Călmăţui; comuna *Brateş*, raionul Galaţi; comuna *Salcâmi*, raionul Fetești; comuna *Valea Viilor*, raionul Fetești; comuna *Răchitoasa*, raionul Fetești; comuna *Movila Gâldăului*, raionul Fetești; comuna *Lătești*, raionul Fetești; comuna *Fundata*, raionul Slobozia; comuna *Viişoara*, raionul Slobozia;

[129] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, nr. 337 din 11 martie 1954, pp. 1-2, 9-12.
[130] *Ibidem*, p. 1. În raportul din 4 mai 1956 al Procuraturii Generale a RPR se arată că la 1 iulie 1954, când au fost anulate dispoziţiile pe baza cărora organele MAI au aplicat pedepsele administrative, a rămas un număr de circa 1 600 de deţinuţi pentru care procuratura a emis mandat de arestare și s-a început ancheta penală împotriva lor (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, f. 200).

comuna *Dâlga Nouă*, raionul Lehliu[131]. Părăsirea domiciliului obligatoriu stabilit prin HCM nr. 337 din 11 martie 1954 se pedepsea conform Decretului Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 77/1954[132], cu închisoare corecţională de la 6 luni la 5 ani[133].

Toate persoanele care la data emiterii Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 337 din 11 martie 1954 se aflau internate administrativ în coloniile de muncă organizate de Ministerul Afacerilor Interne, în baza HCM nr. 1554/1952, urmau să fie revizuite conform unor criterii stabilite în „Indicaţiile" despre care se afirma la punctul II al hotărârii și erau atașate la HCM nr. 337/1954.

Revizuirea internaţilor administrativi s-a făcut pe baza „Indicaţiilor cu privire la aplicarea dispoziţiunilor pentru revizuirea situaţiei tuturor internaţilor din lagăre și colonii de muncă", care au fost atașate la HCM nr. 337 din 11 martie 1954[134]. Conform acestora, în termen

---

[131] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, nr. 337 din 11 martie 1954, pp. 1-2. HCM nr. 1108 din 2 august 1960 a modificat art. IV din HCM nr. 337/1954 prin aceea că locurile de executare a domiciliului obligatoriu se reducea la 4 comune: Viișoara (raionul Slobozia), Fundata (raionul Slobozia), Lătești (raionul Fetești) și Rubla (raionul Călmăţui) (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, f. 171).

[132] Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 77 din 11 martie 1954 a abrogat Decretul Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 258 din 22 august 1952 (ANR, fond Consiliul de Stat. Decrete, dosar nr. 2/1954, vol. II, f. 67).

[133] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, nr. 337 din 11 martie 1954, pp. 1-2. În 1957 prin HCM nr. 237 din 12 februarie a fost completat articolul 3 din HCM nr. 337 din 11 martie 1954. Astfel, Ministerul Afacerilor Interne putea stabili domiciliu obligatoriu și celor care prin faptele sau manifestările lor primejduiau sau încercau să primejduiască regimul de democraţie populară (Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, nr. 237 din 12 februarie 1957). În baza HCM nr. 237 din 12 februarie 1957 s-a fixat domiciliu obligatoriu pe termen limitat și nelimitat unui număr de 2 241 persoane: 1997 persoane cu ocazia eliberării din detenţie și 244 persoane conform propunerilor organelor informativ-operative sau de anchetă, persoane care au favorizat sau au ajutat pe membrii unor organizaţii subversive și asupra cărora nu s-a luat măsura trimiterii în justiţie (Nicoleta Ionescu-Gură, *Dimensiunea represiunii din România în regimul comunist. Dislocări de persoane și fixări de domiciliu obligatoriu*, București, Editura Corint, 2010, p. 227-228).

[134] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, nr. 337 din 11 martie 1954, pp. 1-2, 9-12; O copie a HCM nr. 337/1954, însă fără „Indicaţiile cu privire la aplicarea dispoziţiunilor pentru

de trei luni, urma să fie revizuită situaţia tuturor internaţilor din coloniile de muncă organizate de Ministerul Afacerilor Interne, în baza HCM nr. 1554/1952. Deţinuţii care executau pedepse administrative trebuiau triaţi în două categorii şi în raport de faptele pentru care se făceau vinovaţi o categorie urma a fi eliberată, iar cealaltă categorie urma să fie trimisă organelor de urmărire penală în vederea anchetării lor. Persoanele ale căror fapte constituiau infracţiuni erau deferite instanţelor judecătoreşti.

În *Instrucțiuni* se arătau categoriile de internaţi administrativ care urmau a fi puse la dispoziţia organelor de urmărire penală pentru a fi anchetate și anume:

- „legionarii care au îndeplinit funcţia de la șef de garnizoană inclusiv, în sus;
- legionarii şi alte elemente fasciste-naţionaliste, indiferent de funcţia avută, care au desfășurat activitate contrarevoluționară după 23 august 1944, precum și acei care în timpul deţinerii lor în lagăre sau colonii de muncă au continuat activitatea lor duşmănoasă;
- SSI-iștii[135];
- polițiștii;
- jandarmii care au dus munca în legătură cu siguranţa statului burghezo-moșieresc;
- ofițerii fostului Birou 2 al Marelui Stat Major al armatei burghezo-moșierești, care au desfăşurat activitate informativă şi contrainformativă împotriva Uniunii Sovietice şi a mişcării revoluționare și democratice;
- conducătorii partidelor burgheze, începând de la comitetele judeţene în sus, care au dus acţiuni criminale împotriva Uniunii

revizuirea situaţiei tuturor internaţilor din lagăre şi colonii de muncă" despre care se afirmă în punctul II al hotărârii se poate consulta şi în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 30, f. 58.

[135] Conform unei adrese din 12 ianuarie 1955 a Serviciului "C" din MAI către Direcţia a VIII-a Anchete, în colonii şi penitenciare, la acea dată, se aflau 1031 foşti SSI-işti şi poliţişti. Cele 1031 persoane se aflau în poziţia de internaţi administrativi cu situaţia neclară, întrucât pedeapsa administrativă fusese desfiinţată. Se propunea recercetarea lor. Situaţia lor trebuia rezolvată de către Direcţia a VIII-a din MAI (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea II, f. 1). Pentru tabelul nominal cu cele 1031 persoane vezi, pe larg, ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea II, ff. 2-65).

Sovietice şi a poporului român, înainte şi în timpul celui de-al doilea război mondial sau după eliberarea ţării noastre;
- vechea agentură a fostului Serviciu Special de Informaţii (SSI), vechea agentură a Marelui Stat Major, a Siguranţei, Poliţiei, Jandarmeriei, agentura germană fascistă de spionaj și contraspionaj și agentura fascistă maghiară;
- acei care au săvârşit fapte de aţâţare la manifestări rasiale şi șovine"[136];

Conform *Instrucţiunilor* urmau a fi puse în libertate următoarele categorii de persoane:
- „membrii de rând ai partidelor burgheze, precum şi cei care au avut funcţii în comitetele comunale, de plasă, care au fost internaţi pentru activitatea lor dușmănoasă desfășurată înainte de 23 august 1944;
- foştii condamnaţi pentru trecerea frauduloasă a frontierei; foştii condamnaţi pentru sabotaj;
- foştii condamnaţi pentru speculă,
- rudele trădătorilor de patrie și spionilor care au fugit peste graniță după 1945, dacă nu sunt instigatori, complici, favorizatori sau tăinuitori;
- rudele elementelor dușmănoase care au fugit peste graniță înainte de 1945;
- foştii condamnaţi pentru infracţiuni împotriva securității RPR, dacă nu au alte fapte prevăzute de litera „a" din Indicații;
- recidiviștii de drept comun, în afară de elementele periculoase, cărora li se va stabili domiciliu obligatoriu sub stricta supraveghere a organelor de stat;
- acei cetăţeni care au fost internaţi pentru că aveau legături de prietenie cu legaţiile imperialiste, cu familiile funcţionarilor legaţiilor imperialiste sau au frecventat bibliotecile și manifestările propagandistice ale acestor legaţii, dacă faptele lor nu constituie infracţiuni;

[136] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, nr. 337 din 11 martie 1954, pp. 9-10. O copie a „Indicațiilor cu privire la aplicarea dispozițiunilor pentru revizuirea situației tuturor internaților din lagăre și colonii de muncă" se găsește și în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, ff. 145-148.

- acei care au instigat la nesupunere sau neexecutarea unor hotărâri de stat cu privire la: gospodăriile agricole colective, întovărășiri, colectări, planuri de cultură, comasări etc, exceptându-se acei care au fapte grave. Aceştia vor fi anchetaţi, iar după stabilirea faptelor lor vor fi deferiţi judecăţii;
- cei care au lansat sau au răspândit zvonuri alarmiste, tendenţioase, duşmănoase, au ascultat și au difuzat propaganda posturilor de radio imperialiste sau au adus injurii organelor de stat;
- cei care sub masca religioasă au făcut prozelitism (diferite religii şi secte) pentru a determina diferiţi cetăţeni la atitudini duşmănoase regimului, prin prelegeri cu substrat dușmănos, prin aşa zise minuni etc"[137].

Persoanele care nu au fost eliberate urmau a fi scoase din colonii și predate organelor de urmărire penală pentru a începe anchetarea faptelor lor. Direcţia Anchete din MAI trebuia să formeze grupe de anchetă care să treacă la începerea cercetărilor[138].

Pentru efectuarea operaţiunilor, în cadrul MAI a fost constituită o Comisie Centrală compusă din: General maior Ady Ladislau, colonel Popescu Gheorghe, Lt. colonel Petrescu Gheorghe, Lt. colonel Erdey Iosif, Lt. colonel Sloboda Florea, Lt. colonel Stoilescu Coman și maior Chirtu Gheorghe. Comisia Centrală, la rândul ei, trebuia să formeze 4-5 subcomisii, care să se deplaseze la locurile de deţinere, cu dosarele fiecărui deţinut, să analizeze fiecare caz în parte și să facă propuneri Comisiei Centrale care hotăra fie eliberarea, fie trimiterea lui organelor de urmărire penală. Cazurile care nu puteau fi rezolvate de comisie sau asupra cărora erau divergenţe în cadrul comisiei erau supuse spre rezolvare ministrului Afacerilor Interne[139].

---

[137] Arhiva Guvernului României, Hotărârea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, nr. 337 din 11 martie 1954, pp. 10-11.
[138] *Ibidem*, p. 11.
[139] *Ibidem*, p. 12. În prima şedinţă, Comisia Centrală a MAI a hotărât ca pentru internaţii în CM ai DGSS să se formeze 3 subcomisii a câte 8 membri, iar pentru internaţii în CM ai DGM să se formeze 2 comisii a câte 5 persoane. Referatele cu propunerile subcomisiilor erau prezentate Comisiei Centrale MAI spre rezolvare. Procesele verbale ale şedinţelor Comisiei Centrale MAI prin care s-a dispus eliberarea unor persoane, reanchetarea altora şi fixarea de domiciliu obligatoriu se pot consulta în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, volumul 14.

Conform documentelor din arhiva organelor de securitate, în vara anului 1954 au fost eliberate din coloniile de muncă 20 477 persoane, iar pentru 1 600 persoane procuratura a emis mandate de arestare în vederea efectuării anchetei penale[140]. „Dintre aceştia, până la 29 februarie 1956, în urma cercetărilor efectuate, un număr de 647 învinuiţi au fost puşi în libertate, unii direct de către organele Ministerului Afacerilor Interne, iar alţii de către procuratură, cauzele fiind clasate. Un număr de circa 509 învinuiţi au fost înaintaţi instanţei de judecată"[141]. La 1 martie 1956 se mai aflau în curs de anchetă la organele MAI un număr de 431 învinuiţi.

În urma Raportului Hrușciov, conducerea Partidului Muncitoresc Român a luat hotărârea urgentării definitivării anchetei de către organele Procuraturii împreună cu organele Ministerului Afacerilor Interne[142]. Prin urmare, Procuratura Principală Militară a luat măsuri pentru definitivarea anchetelor până la 1 mai 1956, prin participarea unui număr de procurori la efectuarea anchetelor și soluționarea cauzelor. În două luni de zile au fost definitivate anchetele privind un număr de 420 învinuiţi, dintre care 215 au fost puşi în libertate în urma clasării cauzelor, iar 205 învinuiţi au fost trimişi instanţei de judecată, rămânând în curs de anchetă numai 11 învinuiţi[143].

Decizia eliberării internaţilor administrativi din coloniile de muncă (CM) şi a scăderii în intensitate a represiunii a fost luată la Moscova. În vara anului 1953, la scurt timp după moartea lui I.V. Stalin, în Republica Populară Română a sosit o delegaţie a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS), formată din Malenkov, Molotov, Mikoian, Hrușciov și Pervuhin, care a recomandat conducerii Partidului Muncitoresc Român luarea unor măsuri în diferite domenii de activitate,

---

[140] Idem, dosar nr. 53, vol. 26, f. 4; Idem, dosar nr. 55, vol. 53, f. 186. Conform documentelor din arhiva organelor de securitate, în perioada 1950-1954, au fost internate administrativ în unități și colonii de muncă 22 077 persoane. Pe ani situația se prezintă astfel: 1950-5154 persoane; 1951-2 519 persoane; 1952-11 913 persoane; 1953-1954- 2 491 persoane (Idem, dosar nr. 53, vol. 21, f. 70).

[141] Idem, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, f. 200 (Raport al Procuraturii Generale a Republicii Populare Române din 4 mai 1956).

[142] În *Raportul delegației PMR cu privire la lucrările Congresului al XX-lea al PCUS*, prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej la plenara lărgită a CC al PMR din 23-25 martie 1956, se arăta că: „Situația celorlalți condamnați de tribunalele pentru condamnări administrative trebuie în cel mai scurt timp reexaminată și rezolvată de organele Procuraturii împreună cu organele Ministerului de Interne" (ANR, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 27/1956, ff. 258-259).

[143] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, ff. 200-201.

în special în domeniul economic, care să ducă la creşterea nivelului de trai al populaţiei. În acest context, în ședința din 13 iulie 1953, Mikoian s-a pronunţat astfel: „Să reduceţi lagărele”[144]. O jumătate de an mai târziu, în şedinţa Biroului Politic al CC al PMR din 15 ianuarie 1954, s-a hotărât ca Alexandru Drăghici, ministrul Afacerilor Interne, să prezinte Biroului Politic propuneri în legătură cu desfiinţarea unor lagăre[145].

[144] ANR, fond CC al PCR-Secţia Relaţii Externe, dosar nr. 26/1953, f. 19 şi 41. Conducerea Partidului Muncitoresc Român şi-a însuşit recomandarea venită din URSS şi a redus numărul lagărelor. De exemplu, în anul 1953 a fost desfiinţată Formaţiunea Bicaz. Prin Ordinul ministrului Afacerilor Interne, nr. 3331 din 25 decembrie 1953, pe data de 15 noiembrie 1953, Formaţiunea 0871 Bicaz a fost desfiinţată. Efectivele acestei formaţiuni au fost transferate coloniilor Oneşti, Oneşti R. 10, Borzeşti şi Poarta Albă, iar cadrele la celelalte formaţiuni, după nevoi (ACNSAS, fond MAI. Direcţia Generală Juridică, dosar 3611, vol. 2, f. 203). În anul 1954, a fost desfiinţată colonia Lucăceşti. Prin ordinul ministrului Afacerilor Interne, nr. 78 din 8 aprilie 1954, pe data de 28 martie 1954 a fost desfiinţată colonia Lucăceşti (Idem, dosar 3612, vol. 1, f. 218). În anul 1955, prin Ordinul locţiitorului ministrului Afacerilor Interne nr. 664 din 17 noiembrie 1955, Formaţiunea 0979 Cavnic din raionul Lăpuş, regiunea Baia-Mare a fost desfiinţată. De ce a fost desfiinţată colonia Cavnic aflăm din nota- raport nr. 0014029 din 27 octombrie 1955 a Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii către prim-locţiitorul ministrului Afacerilor Interne, general-locotenent Pintilie Gheorghe: „Prin aplicarea decretului nr. 421 din 24 septembrie 1955 pentru graţierea unor pedepse şi amnistierea unor infracţiuni, efectivele rămase la formaţiunile miniere Baia Sprie şi Cavnic sunt de circa 800 deţinuţi contrarevoluţionari. Având în vedere faptul că aceste efective nu pot acoperi nevoile ambelor formaţiuni pe de o parte şi faptul că Ministerul Industriei Metalurgice şi Construcţiilor de Maşini a cerut crearea condiţiilor pentru asigurarea exploatării minei cu personal civil angajat, propunem desfiinţarea coloniei Cavnic – Formaţiunea 0979 – cu data de 10 noiembrie a.c.” (Idem, dosar nr. 3613, vol. 4, ff. 193-194). În vara anului 1953, a avut loc o amnistiere în masă în URSS. A fost vorba de „peste un milion de persoane (53,8 % din efectivul total al deţinuţilor existenţi la 1 aprilie 1953” (Vasile Buga, *Revolte, dizidenţă, mişcări de protest în URSS. Pagini inedite din arhivele sovietice*, în „Arhivele Totalitarismului”, Anul XV, nr. 54-55, 1-2/2007, p. 278).

[145] ANR, fond CC al PCR-Cancelarie, dosar nr. 4/1954, f. 5. Şedinţa Biroului Politic al CC al PMR din 15 ianuarie 1954 a avut pe ordinea de zi „Măsuri în vederea realizării de economii la MFA, MAI şi Procuratura Generală a RPR”. În cadrul şedinţei s-a hotărât să se aplice impozitul pe salariu personalului militar, militarizat şi civil de la MFA, MAI şi Procuratură; să se anuleze gratuitatea la combustibilul pe care îl primea personalul MFA şi MAI; să se reducă cu 50%

În unele studii publicate până acum, privitoare la represiunea din România în timpul regimului comunist, apare informaţia că în 1954 au fost desfiinţate coloniile de muncă[146]. Informaţia este inexactă deoarece în 1954 nu au fost desfiinţate coloniile de muncă. Ele au continuat şi după această dată, în anii următori fiind înfiinţate chiar altele noi. De exemplu, în 1955 au fost înfiinţate coloniile de muncă *Brad (Musariu)* din regiunea Hunedoara[147] şi *Mamaia-Sat* din regiunea Constanţa[148]; în 1956 a fost înfiinţată colonia de muncă *Chilia Veche* din regiunea Galaţi[149], colonia de muncă *Mărculești* din regiunea București și colonia de muncă *Comănești* din regiunea Bacău[150]; în 1957 a fost înfiinţată colonia de muncă de

---

sporul la salariu ce se dădea funcționarilor civili din MFA și MAI; să se anuleze hrana în bani (81 lei lunar) ce o primea personalul de la Procuratură; personalul de pază al închisorilor să primească salariul egal cu personalul miliției (*Ibidem*, f. 10).

[146] Vezi, spre exemplu, în ordinea apariției: Ion Bălan, *Regimul concentraționar din România 1945-1964*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Academia Civică, 2000, p. 102; Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, pp. 619, 623, 627; Octavian Roske (coordonator), *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea A-E*, București, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2011, p. 355.

[147] Prin ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 500 din 29 iunie 1955 a fost înființată colonia Brad (Musariu), din raionul Hunedoara, regiunea Hunedoara ca formaţiune MAI independentă. Colonia se subordona Direcţiei Penitenciare, Lagăre și Colonii (ACNSAS, fond MAI. Direcţia Generală Juridică, dosar nr. 3613, vol. 2, f. 340).

[148] Prin ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 501 din 1 iulie 1955 a fost înființată, în cadrul Direcției Penitenciare, Lagăre și Colonii, colonia de muncă Mamaia-Sat din raionul Medgidia, regiunea Constanţa ca formaţiune independentă (*Ibidem*, vol. 3, f. 1).

[149] Prin ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 712 din 24 decembrie 1955, pe data de 1 ianuarie 1956 a fost înființată colonia Chilia Veche din raionul Tulcea, regiunea Galaţi ca formaţiune independentă. Colonia Chilia Veche se subordona Direcţiei Penitenciare, Lagăre și Colonii (*Ibidem*, vol. 4, f. 393).

[150] Prin ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 890 din 3 iulie 1956 au fost înființate următoarele colonii de muncă: Mărculești din raionul Slobozia, regiunea București și Comănești din raionul Moinești, regiunea Bacău. Cele două colonii de muncă se subordonau Direcţiei Penitenciare, Lagăre și Colonii (Idem, dosar nr. 3614, vol. 4, f. 275).

categoria I-a *Periprava*[151]; în 1958 au fost înființate coloniile de muncă de categoria I-a *Tichilești* din regiunea Galaţi și *Vlădeni* din regiunea Constanța[152]. Exemplele pot continua. La această situaţie s-a ajuns, probabil, din cauza preluării necritice a informaţiilor din arhiva organelor de securitate[153] sau din studiile publicate pe această temă.

În 1954, nu coloniile de muncă au fost desființate, ci pedeapsa administrativă a internării persoanelor în colonii de muncă a fost desființată.

Trebuie reţinut că după 1954 au continuat să existe coloniile de muncă însă în acestea nu mai erau internate persoanele pe baza unei decizii a Ministerului Afacerilor Interne (decizii administrative), ci își executau pedepsele privative de libertate cei condamnaţi de către instanţele de judecată. În 1955 a fost întocmit un *Regulament referitor la primirea, deținerea, regimul și supravegherea în lagăre și colonii*, în care se arăta că „în lagăre și colonii, execută pedeapsa cei condamnaţi de instanţele de judecată pentru infracţiuni de drept comun și contrarevoluţionare (În categoria infractorilor contrarevoluţionari, se vor considera nu numai aceia care au săvârșit infracţiuni contra securităţii statului, ci aceia care au săvârșit infracţiuni contra păcii și umanităţii). Sarcina lagărelor-coloniilor este de a izola pe condamnaţi, de a-i pune în imposibilitatea să săvârșească orice fel de acţiuni care ar putea aduce prejudicii statului de democraţie populară, de a reeduca pe condamnaţi prin muncă, de a-i obișnui cu ordinea și de a-i califica în diferite meserii pentru ca după expirarea termenului de pedeapsă ei să devină elemente

---

[151] Prin ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 2394 din 1 iulie 1957 a luat fiinţă în cadrul Direcţiei Penitenciare şi Colonii de Muncă din MAI, colonia de muncă de categoria I-a Periprava (Idem, fond MAI-DMRU, dosar nr. 7365, vol. 8, f. 480).

[152] Prin ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 1342 din 1 aprilie 1958, în cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă au luat fiinţă coloniile de muncă de categoria I-a Tichilești din raionul Brăila, regiunea Galaţi şi Vlădeni din raionul Fetești, regiunea Constanţa (Idem, dosar nr. 7367, vol. 4, f. 179).

[153] În unele documente din arhiva organelor de securitate apare informaţia desfiinţării coloniilor de muncă în anul 1954. Vezi, spre exemplu: *Documentarul privind internarea unor persoane prin măsuri administrative în unităţi de muncă, colonii de muncă, locuri de muncă obligatorie și stabilirea domiciliului obligatoriu*, întocmit, în 1968, de Consiliul Securităţii Statului, în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, partea I, f. 65; *Dinamica arestărilor efectuate de către organele securităţii statului în anii 1950-31.III. 1968*, întocmită, în 1968, de Consiliul Securităţii Statului, în *Ibidem*, f. 4.

folositoare societăţii”[154]. Conform prevederilor regulamentului de mai sus, în lagăre şi colonii erau deţinuţi numai cei condamnaţi cu sentinţe definitive pronunţate de tribunale[155].

În documentele organelor de securitate se arată că, în perioada 1955-1957, nu s-au făcut internări administrative[156]. În anul 1958, în contextul evenimentelor din Ungaria, a retragerii trupelor sovietice din România şi a intensificării ritmului colectivizării agriculturii au fost reluate internările administrative. La data de 17 februarie 1958, Prezidiul Marii Adunări Naţionale a emis Decretul nr. 89 pentru instituirea unor măsuri privind asigurarea ordinii în stat, care prevedea că „pot fi stabilite în locuri de muncă anume destinate persoanele care prin faptele sau manifestările lor primejduiesc sau încearcă să primejduiască ordinea de stat, dacă acestea nu constituie infracţiuni”[157]. În aplicarea Decretului nr. 89/1958 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale a fost emisă Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 282 din 5 martie 1958[158] care stabilea faptele şi persoanele cărora urma să li se aplice măsura internării în locuri de muncă obligatorii, procedura de urmat, durata măsurii, precum şi

[154] Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România, 1940-1962*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001, p. 189. Vezi, pe larg, *Regulamentul referitor la primirea, deţinerea, regimul şi supravegherea în lagăre şi colonii* în *Ibidem*, pp. 189-223.

[155] Conform regulamentului din 1955 se organizau „în scopul unei juste repartizări, izolări şi deţineri a condamnaţilor după natura infracţiunii, termenul de pedeapsă şi gradul de periculozitate”, următoarele lagăre şi colonii: a) lagăre speciale pentru deţinerea celor condamnaţi pentru infracţiuni contrarevoluţionare mai periculoase; b) lagăre speciale pentru deţinerea celor condamnaţi pentru infracţiuni de drept comun mai periculoase (recidiviştii); c) lagăre comune pentru deţinerea celor condamnaţi pentru infracţiuni contrarevoluţionare mai puţin periculoase; d) lagăre comune pentru deţinerea celor condamnaţi pentru infracţiuni de drept comun mai puţin periculoase; e) colonii pentru deţinerea celor condamnaţi pentru infracţiuni economice şi de drept comun. Condamnaţii erau obligaţi să muncească după categoria capacităţii de muncă stabilită de către comisia medicală, precum şi după calificarea lor (Radu Ciuceanu, *op.cit.*, p. 189).

[156] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 21, ff. 70, 77-78.

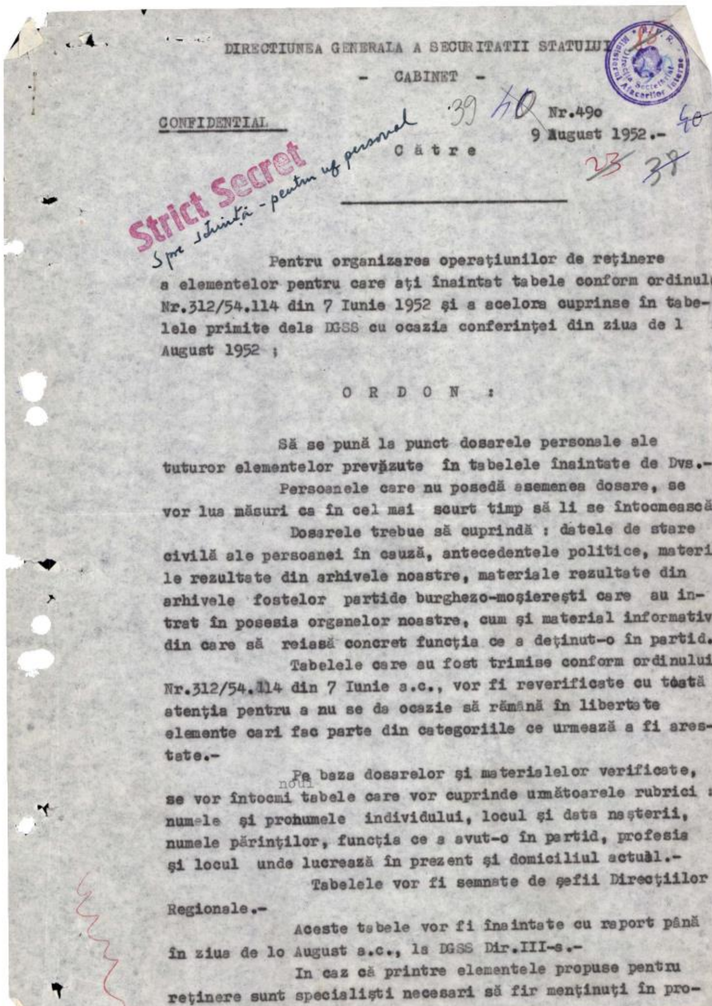
[157] *Ibidem*, vol. 30, f. 44. O copie a Decretului Prezidiului Marii Adunări Naţionale nr. 89 din 17 februarie 1958 se găseşte în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 53, vol. 30, f. 70.

[158] Prin HCM nr. 282/1958 a fost aprobat şi *Regulamentul privitor la primirea, internarea, regimul şi supravegherea în locurile de muncă anume destinate*.

organizarea, funcţionarea şi regimul locurilor de muncă (LM). Dar despre toate acestea în numărul următor al „Caietelor CNSAS”.

ANEXĂ DOCUMENTARĂ

- **Prima pagină a Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet din 9 august 1952 (facsimil);**

DIRECTIUNEA GENERALA A SECURITATII STATULUI

- CABINET -

CONFIDENTIAL

Strict Secret

Spre ştiinţă - pentru uf personal

39 40

Nr.490
9 August 1952.-

40

23 38

C ă t r e

Pentru organizarea operaţiunilor de reţinere a elementelor pentru care aţi înaintat tabele conform ordinului Nr.312/54.114 din 7 Iunie 1952 şi a acelora cuprinse în tabelele primite dela DGSS cu ocazia conferinţei din ziua de 1 August 1952 ;

O R D O N :

Să se pună la punct dosarele personale ale tuturor elementelor prevăzute în tabelele înaintate de Dvs.-

Persoanele care nu posedă asemenea dosare, se vor lua măsuri ca în cel mai scurt timp să li se întocmească.

Dosarele trebue să cuprindă : datele de stare civilă ale persoanei în cauză, antecedentele politice, materiale rezultate din arhivele noastre, materiale rezultate din arhivele fostelor partide burghezo-moşiereşti care au intrat în posesia organelor noastre, cum şi material informativ din care să reiasă concret funcţia ce a deţinut-o în partid.-

Tabelele care au fost trimise conform ordinului Nr.312/54.114 din 7 Iunie a.c., vor fi reverificate cu toată atenţia pentru a nu se da ocazie să rămână în libertate elemente cari fac parte din categoriile ce urmează a fi arestate.-

Pe baza dosarelor şi materialelor verificate, se vor întocmi noui tabele care vor cuprinde următoarele rubrici : numele şi pronumele individului, locul şi data naşterii, numele părinţilor, funcţia ce a avut-o în partid, profesia şi locul unde lucrează în prezent şi domiciliul actual.-

Tabelele vor fi semnate de şefii Direcţiilor Regionale.-

Aceste tabele vor fi înaintate cu raport până în ziua de 10 August a.c., la DGSS Dir.III-a.-

In caz că printre elementele propuse pentru reţinere sunt specialişti necesari să fir menţinuţi în pro-

ACNSAS, fond MAI-Direcția Generală Juridică, dosar nr. 3610, f. 39.

- **Capete de tabele nominale cu persoanele reţinute în cadrul Ordinului DGSS nr. 490 Cabinet/1952 din diferite formaţiuni politice (facsimile).**

D.G.S.S. REGIUNEA I A S I

221 (221)

T A B E L N O M I N A L

De elementele reţinute în cadrul ord.490 Cab.ce au deţinut funcţia în delegaţii permanente în P.N.Ţ., pentru care facem propuneri mai jos după cum urmează:

Nr. Crt.	Date personale	Faptele ce i se pun în sarcină şi propuneri.	Obs.
1.	RANG IOAN, născut la 7 Iulie 1883, fiul lui Ioan şi Paulina, de profesie avocat, cu ultimul dom. în Iaşi.	Din mater.inf.cât şi din decl.sa reese că susnumitul a fost deputat în Parlament reprezentând P.N.Ţ. A activat din anii 1924-1946. Propunem încadrarea sa în C.M. pe timp de 60 luni.	
2	RADULESCU CONSTANTIN, născut la 15 Sept.1886, fiul lui Ioniţă şi Maria, de profesie frizer, cu ultimul dom. în Vaslui.	In interg.său recunoaşte că s'a înscris în P.N.Ţ. Vaslui fiind recomandat de către VASILE PAVLOV îndeplinind funcţia de membru în comit. jud. şi în delegaţia permanentă P.N.T. Propunem încadrarea sa în C.M., pe timp de 60 luni.	
3.	OLAREANU GHEORGHE, născut la 21 Apr.1901, fiul lui Constantin şi Maria, de profesie profesor de muzică, cu ultimul domiciliu în Iaşi.	Din decl.sa şi mater.inf.a rezultat că susnumitul s'a înscris în P.N.T. în 1925 din proprie iniţiativă având funcţiile de şef de sector şi membru în delegaţia permanentă până în anul 1945 când a devenit secretar al Org.P.N.T. Huşi până în 1947. Propunem încadrarea sa în C.M. pe timp de 60 luni.	
4.	HEROVANU ALFONS, născut la 27 Sept.1881, fiul lui Neculai şi Maria, avocat, cu ultimul domiciliu în Iaşi.	Din mat.inf.şi decl.sa a rezultat că susnumitul s'a înscris în P.N.T. având funcţia de membru în comit. judeţean şi din anii 1936-1946 a făcut parte din delegaţia permanentă P.N.Ţ. împreună cu IOAN RANG, ION BOTEZ şi alţii. Propunem încadrarea sa în C.M. pe timp de 60 luni.	

Se certifică exactitatea prezentului tabel,

Cpt. de Securitate

Buzescu Ioan

ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12455, vol. 7, f. 221.

231 ~~232~~

D.G.S.S. REGIUNEA I A Ş I

TABEL NOMINAL

De elementele reţinute în cadrul ord.490 Cab.care au avut funcţii de răspundere în cadrul P.N.L.şi care se încadrează în susmenţionatul ordin.

Nr. Crt.	Numele şi Pronumele	Faptele ce i se pun în sarcină şi propuneri.	Obs.
1.	ALEXANDRU CONSTANTIN, născut la 15 Aug.1898, în com.Ciorteşti-Raionul Codeşti,fiul lui Ion şi Maria,de profesie învăţător,origina socială ţăran mijlocaş,cu ultimul domiciliu în com.Băduceneni Raionul Codăeşti.	S'a înscris în P.N.L.în anul 1922 fiind recomandat de ION DASCALU unde desfăşoară activitate până în 1938. In perioada 1928-1938 cel în cauză deţine funcţia de membru în Comitetul judeţean P.N.L.Fălciu. Propunem încadrarea sa în C.M.pe timp de 60 luni.	
2.	SERBAN MITAN,născut la 17 Sept.1889,în com. Agighiol-Tulcea,fiul lui Dumitru şi Anastasia,de profesie funcţionar,cu ultimul domiciliu în Roman.	S'a înscris în P.N.L.în anul 1923 în com.Agighiol fiind recomandat de GUSA APOSTOLESCU. Duce o vie activitate pe linia acestui partid până în anul 1938 la dizolvarea partidelor istorice, în care perioadă deţine funcţia de membru în comitetul judeţean P.N.L.Tulcea. Propunem încadrarea sa în C.M.pe timp de 60 luni.	

Se certifică exactitatea prezentului tabel

Cpt.de Securitate
Buzescu Ioan

ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12455, vol. 7, f. 231.

D.G.S.S.-REGIUNEA I A S I

444

439

T A B E L   N O M I N A L

De elementele reținute în cadrul ord.490 Cab.ce au deținut funcții de președinți și membri în comitetele județene P-S.D.I.

Nr. Crt.	Date personale	Faptele ce i se pun în sarcină și propuneri.	Obs.
	DRESARU VASILE,născut la 21 Dec.1895,fiul lui natural și al Mariei,de profesie muncitor,cu ultimul domiciliu în Roman.	S'a înscris în P.S.D.I.1946 fiind recomandat de VICTOR LAZAR.A luat parte la ședințele comitetului de conducere,a candidat pe lista P.S.D.I.în alegerile din 1946. A deținut funcția de membru în comit. județean P.S.D.I.Roman. Propunem încadrarea sa în C.M.pe timp de 60 luni.	
2.	CRIVAT VASILE,născut la 17 Iunie 1889,fiul lui C-tin și Elena,de profesie avocat,cu ultimul domiciliu în Roman.	S'a înscris în P.S.D.I.în 1946 Noem. în orașul Roman.A candidat pe listele P.S.D.I.TITEL PETRESCU în 1946. A fost președinte al org. P.S.D.I.Roman. Propunem încadrarea sa în C.m.pe timp de 60 luni.	
	CLAUDIAN ALEXANDRU,născut la 26 Martie 1898,fiul lui Ioan și Zamfira,de profesie profesor universitar. cu ultim.dom.în Iași.	S'a înscris în P.S.D.I.în Martie 1946 la Iași din proprie inițiativă. A candidat pe listele P.S.D.I. din 1946. A constituit comitetul P.S.D.I.în cadrul Universității și a deținut funcția de președinte al org.județene P.S.D.I.Iași. Propunem încadrarea sa în C.M.pe timp de 60 luni.	
4.	CHILARU GHEORGHE,născut la 19 Apr.1909,fiul lui Vasile și Elena,de profesie mecanic,cu ultimul domiciliu în Roman.	S'a înscris în P.S.D.I.în Sept.1946 la Roman.A făcut propagandă în județ în favoarea P.S.D.I.A fost casier și membru în comit.județean Roman. Propunem încadrarea sa în C.m.pe timp de 50 luni.	
5.	CONDURACHE GHEORGHE,născut la 20 Martie 1917,fiul lui Gh. și Elena,de profesie profesor,cu ultimul domiciliu în Iași.	S'a înscris în P.S.D.I.în 1946 luna Sept.recomandat de prof.CLAUDIAN AL. Lua parte la ședințele comit.iar în ziua alegerilor din 1946 a fost delegat din partea PSDI la o secție de vot. A făcut parte din comit.jud.PSDI Iași. Propunem încadrarea sa în C.M,pe timp de 60 luni.	

.///

ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12455, vol. 7, f. 439.

444 442

D.G.S.S.-REGIUNEA I A S I

TABEL NOMINAL

De elemenetele reținute în cadrul ord.490 Cab.ce au deținut funcții de răspundere în cadrul P.N.C și L.A.N.C.și pentru care facem propuneri după cum urmează:

Nr. Crt.	Date personale	Faptele ce i se pun în sarcină și propuneri.	Obs.
1.	COJOCARU GRIGORE,născut la 2 Ianuarie 1905,fiul lui Gheorghe și Sultana,de profesie fost cârciumar,cu ultimul domiciliu în Vaslui.	S'a înscris în anul 1930 în P.N.C. și în urma activității depuse a fost ales membru în comitetul județean Vaslui în cadrul P.N.C. Propunem încadrarea sa în C.M. pe timp de 60 luni.	
2.	MARIEVICI VLAD,născut la 24 Aprilie 1903,fiul lui natural și a lui Dora,de profesie funcționar,cu ultimul dom-în Iași.	S'a înscris în L.A.N.C.în anul 1928. A fost numit secretar al org.județene L.A.N.C.Iași. Propunem încadrarea sa în C.M. pe timp de 60 luni.	
3.	CHITOVEANU OCTAV,născut la 12 Iunie 1914 în com. Manoleasa,fiul lui Dumitru și Ecaterina,de profesie profesor,cu ultimul dom-în Iași.	In anul 1934 s'a înscris în L.A.N.C.și în urma fuzionării cu P.N.C.a fost numit secretar și președinte al acestui partid, funcție ce a deținut-o până la desființarea partidului. Propunem încadrarea sa în C.M. pe timp de 60 luni. A fost președintele asociației studenților creștini fracțiune cuzistă L.A.N.C.	

Se certifică exactitatea prezentului tabel,

Cpt.de Securitate
Buzescu Ioan

ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12455, vol. 7, f. 442.

Iuliu **CRĂCANĂ**

Plastografie şi înscenare judiciară într-un proces penal din anii `50

Counterfeit and Judicial Frame-up in a Criminal Trial of the '50s

The trials of war criminals are not considered to be part of political repression by judicial means. Even if after the year 1947 the trials of war criminals passed under the jurisdiction of civil courts, the fairness of these trials must be questioned, because they were treated by the communist justice in the same way as the political ones were.

In our study we have analyzed a trial that took place in 1954. Mihai Chiriacesu, a wealthier man from Jugureanu village (which had been used as a labor camp for war prisoners) in accordance with the wartime legislation), was sentenced for war crime.

The fate of our protagonist had been sealed before the Securitate started to find out any criminal guilt materialized through an illegal deed. The Securitate officer understood from the very beginning that Mihai Chiriacescu "is a direct enemy of the working class because he has lost his position as a landowner".

Therefore, the Securitate officer drew up six almost identical declarations, which he personally signed or set to be signed by some fellow villagers, which stated that Mihai Chiriacesu had mistreated and tortured 15 soviet prisoners in 1943. The fellow villagers accused him that he had treated prisoners "in a barbarous way", he had beaten them "with a cane in a savage way", he had starved them, and so on.

Although these people retracted their declarations during the trial, and their new dispositions as well as those of the defense witnesses revealed that prisoners used for agricultural labor had been treated well, the Bucharest Court sentenced Mihai Chiriacescu to 5 years of harsh imprisonment and confiscation of property. The trial was a purely political one and, judging by the way it was carried out, an instance of judicial abuse.

Etichete: justiţie, criminal de război, proces, tribunal, abuz judiciar, proces politic, martor.

Keywords: justice, war criminal, trial, court of law, judicial abuse, political trial, witness

Fondul Penal, aflat în custodia C.N.S.A.S., reprezintă cea mai importantă sursă de cunoaştere a represiunii politice comuniste cu mijloace judiciare. Importanţa dosarelor penale este aceea că în ele găsim detaliat modul cum funcţiona justiţia, procedurile, modul cum erau administrate probele şi care era legătura dintre faptele penale şi numărul anilor de condamnare. Majoritatea proceselor politice ale anilor `50 sunt

înscenări judiciare, infracţiunea fiind inexistentă sau cvasiinexistentă, iar pedeapsa este supradimensionată în raport cu faptele săvârşite. Originea socială, atitudinea duşmănoasă, erau motive suficiente pentru încarcerarea cetăţenilor aparţinând fostelor elite economice sau intelectuale.

Din punct de vedere procedural, după cum este confirmat de toate mărturiile vremii dar şi de documentele scrise, condamnările politice din anii `50 au avut la bază, în majoritatea cazurilor, probe minore sau mărturisirea inculpatului, smulsă, de cele mai multe ori, prin mijloace de tortură fizică şi psihică. Prin urmare, în anii de care vorbim, procesele politice propriu-zise, desfăşurate în cadrul tribunalelor militare şi în cadrul Tribunalelor Militare pentru unităţile MAI (MSS), impresionează prin simplitatea lor şi prin eludarea oricărei forme procedurale.

Deşi după 1956, odată cu eliminarea şedinţei pregătitoare din Codul de procedură penală, a început să se acorde o mai mare atenţie declaraţiilor martorilor şi probelor conexe, modul de desfăşurare a proceselor politice nu s-a schimbat substanţial.

În cele ce urmează ne vom îndrepta atenţia asupra unui dosar în care am constatat că probele au fost administrate cu rea intenţie, iar instanţa a pronunţat sentinţa fără să ia în considerare probele apărării.

Este vorba despre un gen de procese care nu sunt pe deplin clarificate: procesele criminalilor de război, o serie nesfârşită de procese fără o motivaţie politică evidentă.

Legislaţia împotriva criminalilor de război constituie şi astăzi un subiect sensibil, procesele desfăşurate în baza ei nefiind considerate ca făcând parte din cadrul represiunii politice cu mijloace judiciare. În acest sens aducem argumentul că Hotărârea nr. 250/2007 art. 1.3 lit. c, exclude din categoria preluărilor abuzive şi implicit de sub incidenţa Legii nr. 10/2001, confiscarea unor bunuri ca urmare a săvârşirii unor crime contra umanităţii sau crime de război în perioada 6 septembrie 1940 - 9 mai 1945. Potrivit legiuitorului, retrocedarea acestor imobile „ar echivala cu acordarea de măsuri reparatorii pentru pedepse complementare dispuse cu privire la fapte penale grave comise în perioada dictaturii fasciste/antonesciene/hortyste”.

Cu alte cuvinte, cei condamnaţi pentru crime de război sau crime contra umanităţii nu primesc dreptul de a beneficia de măsuri reparatorii

cu privire la bunurile confiscate de stat, nici ca pedeapsă complementară, nici în baza altor legi sau măsuri abuzive[1].

Putem spune, însă, că însoţite de o atitudine generală punitivă a populaţiei aproape psihotică după război, alimentată de presa comunistă și nu numai, nu de puţine ori, procesele împotriva criminalilor de război au fost doar niște grave erori și chiar înscenări judiciare. Chiar după anul 1947 când procesele criminalilor de război au trecut în competenţa instanţelor civile[2], corectitudinea acestor procese trebuie pusă sub semnul întrebării. Ca și instanţele militare, acestea judecau tot după principii de clasă.

Procesele criminalilor de război au fost tratate de justiţia comunistă în același fel ca și cele politice. Inculpaţii pentru crime de război nu aveau prea multe șanse să își demonstreze nevinovăţia. Potrivit relatărilor memorialistice, în perioada anchetei, avocatul nu putea avea legătură cu inculpatul iar, ca regulă generală, nu acuzarea trebuia să dovedească vinovăţia inculpatului ci apărarea trebuia să îi dovedească nevinovăţia. Condamnările se bazau pe prezumţii, probe sumare[3] și falsificate, care, în general, constituiau un motiv suficient pentru o sentinţă.

Mai mult, atunci când cei judecaţi erau și dușmani de clasă, procesul devenea automat unul politic.

---

[1] M.O. nr. 227 din 3 aprilie 2007.

[2] Legea nr. 291 din 18 august 1947 *de urmărirea și sancţionarea celor vinovaţi de crime de război sau împotriva păcii ori umanităţii* înlocuia Legea nr. 312 din 24 aprilie 1945 *pentru urmărirea si sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării sau de crime de război* desfiinţa Tribunalele Poporului, judecarea faptelor urmând a se face de secţiunile cu competenţă criminală ale Curţii de Apel Bucureşti sau ale Curţii de Apel Cluj. Măsurile procedurale rămâneau, însă, unele excepţionale, odată cu începerea urmăririi penale acuzatul era menţinut sub stare de arest, iar mandatele de arestare emise de Procurorul General al Curţii de Apel, nu erau supuse confirmării (M. O., Partea I, nr. 189, 18 august 1947, pp. 7.423-7.425.) Cauzele au fost date spre judecare Curţilor din Bucureşti şi Cluj şi, apoi, de la 1 august 1952, numai Tribunalului Bucureşti (Grigore Teodoru, *Curs de Drept Procesual Penal (Partea generală)*, Universitatea Al.I . Cuza din Iaşi, Facultatea de Ştiinţe Juridice, 1959, p. 84).

[3] Exemple în *Jurnal de avocat*, unde Boris Deşliu redă cazul unui ofiţer condamnat pe baza declaraţiei unui singur martor cu amintiri vagi despre persoana acuzată , Boris Deşliu, *Jurnal de avocat*, Bucureşti, Vremea, 2002, pp. 365-371

Petru Groza însuşi, din funcţia de Preşedinte al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, punea sub semnul întrebării justeţea și corectitudinea proceselor criminalilor de război şi insista pentru rejudecarea lor. Într-un document intitulat „Concluzii după Conferinţa de la Geneva", emis de cabinetul său pe 19 decembrie 1957 şi distribuit celor mai înalţi factori de decizie[4], Petru Groza punea în discuţie „necesitatea revizuirii condamnaţilor politici cu sentinţe definitive, de către instanţele judiciare, inclusiv criminali de război, urmând să își execute pedeapsa adevăraţii criminali de război[5]" după opinia lui, mult mai puţini decât cei închiși.

În cele ce urmează vom analiza un proces desfășurat în anul 1954 nu într-o instanţă militară, ci în una civilă. Spre deosebire de alte procese, putem vorbi în acest caz de o aparență de legalitate, căci formalitățile procedurale au fost îndeplinite şi probele administrate. Există mandat de arestare, există dosar de cercetare penală, există minuta şedinţei pregătitoare de trimitere în judecată, există probe, în speță proba cu martori, declaraţiile acestora, rechizitoriu, şedinţe amânate, notele inculpatului depuse prin avocatul său, motivele de recurs ș.a. Putem crede că avem de-a face cu un proces corect și cu o sentinţă minuțios fundamentată.

Cu toate acestea, soarta protagonistului nostru, Mihai Chiriacescu, fost „moșier" în satul Jugureanu, era pecetluită înainte ca Securitatea să încerce să îi găsească o vină penală, concretizată printr-o faptă care să contravină legii. Ofiţerul de securitate căruia îi cade în sarcină reprimarea lui Mihai Chiriacescu reţine de la bun început în sarcina acestuia, ca primă vină că „este un dușman direct al clasei muncitoare pentru că și-a pierdut poziţia de moşier" [6].

Urmărirea moşierului Mihai Chiriacescu pentru crime de război a fost declanșată în urma a șase declaraţii date de sătenii Nicolae Mihalache[7] (1), Radu P. Iconaru[8] (2) , Mihai Poterașu[9] (3), Gheorghe M.

[4] Documentul era trimis „personal" şi „confidenţial" lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim secretar al Comitetului Central al P.M.R., lui Chivu Stoica, preşedintele Consiliului de Miniştri, lui Emil Bodnăraş, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, lui Gheorghe Diaconescu, ministrul Justiţiei şi, încă un exemplar, Consiliului de Miniştri.
[5] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 130/1957, f. 7.
[6] A.C.N.S.A.S, fond Informativ, dosar nr. 329.541, f. 15.
[7] Idem, fond Penal, dosar nr. 50.604, v. 1, f. 80.
[8] *Ibidem*, f. 82.

Lupaşcu[10] (4), Istrate Drăgan[11] (5) şi Nicu Costache [12] (6). Potrivit referatului întocmit de sublocotentul de Securitate Nicu Nicolau în 28 septembrie 1950, ele erau rezultatul „cercetărilor informative care au fost îndreptate spre identificarea elementelor care au întrebuinţat la diferite munci prizonieri sovietici, maltratându-i, precum şi a celor care au fost uneltele acestora în timpul războiului antonescian".

În declaraţiile lor, sătenii afirmau la unison și folosind același vocabular că numitul Chiriacescu Mihai, fost moşier, care posedase avere de 150 pogoane, maltratase și chinuise în anul 1943 un număr de 15 prizonieri sovietici[13]. Consătenii îl acuzau că îi tratase pe prizonieri „în mod barbar", ţinându-i în cruntă mizerie, punându-i să doarmă iarna în grajdul vitelor, fără aşternut, pe paie ude. Prizonierii erau flămânzi, lipsiţi de libertate și bătuţi „cu bastonul în mod sălbatic" de „bestia de moşier".

Studiind declaraţiile, însă, nu putem să nu remarcăm că sunt identice nu doar din punct de vedere al conţinutului, dar și că par a fi scrise de aceeași mână, fiind, practic, schimbate doar datele de identificare ale celor șase. Interesant este efortul vizibil pe care îl face cel care scrie textele pentru a-și schimba scrisul de la o declarație la alta. Aranjarea în pagină este alta în mod intenționat, deformarea literelor și unele greșeli de ortografie sunt, la rândul lor, vizibil intenționate.

a. Schimbarea scrisului este accentuată la începutul textului și al paragrafelor atunci când autorul dovedește o atenție sporită:

1

[9] *Ibidem*, ff. 84-85.
[10] *Ibidem*, f. 78.
[11] *Ibidem*, f. 76.
[12] *Ibidem*, f. 74.
[13] Idem, fond Informativ, dosar nr. 329.541, f. 40.

2

3

4
Observăm alternarea Declaraţie/Declaraţii, schimbarea literelor D, şi ţ.

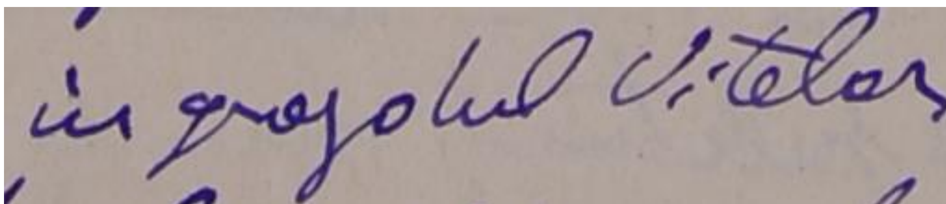
5

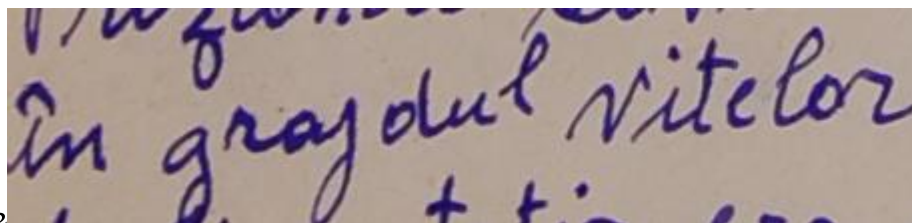
6

Observăm că fiecare literă a fost scrisă altfel iar distanța dintre litere diferită.

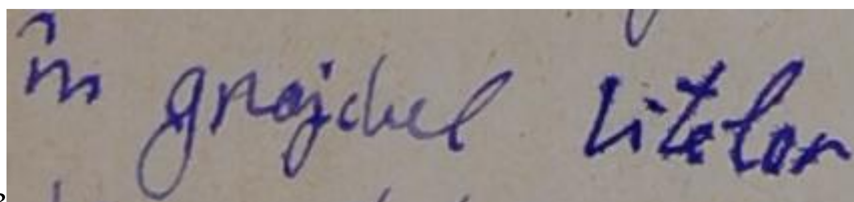
b. Tendința descendentă și ascendentă

1

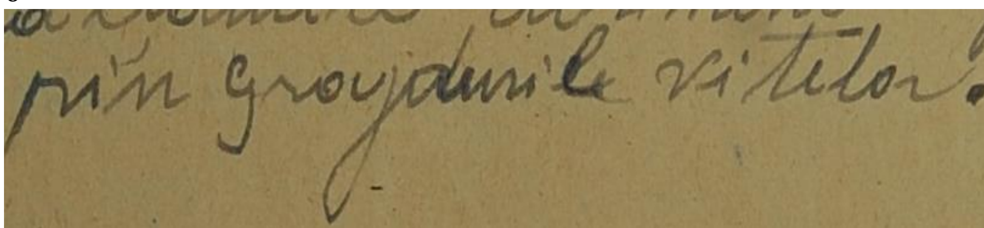

2

3

6

c. Schimbarea unor denumiri cunoscute, precum denumirea localității Jugureanu. Începerea propoziției cu literă mare sau mică. Nu putem să nu ne întrebăm cum de ei 6 săteni își amintesc fără echivoc numărul prizonierilor dar nu știu cu exactitate denumirea localității de reședință.

1

2

3

5

În celelalte declarații, unite pentru că sunt despărțite de capătul rândului.

4

6

d. Schimbarea modului cum scrie cifra 5

1

2

3

6

5

Observăm schimbarea intenţionată a literei „p”.

e. schimbarea intenţionată a literei S de la începutul propoziţiei

1

2

3

La Gheorghe Lupașcu nu apare la începutul propoziției.

4

La Istrate Drăgan, fraza este altfel. Redăm cuvântul „moșier” pentru a demonstra că este scris de aceeași mână.

5

f. Greșirea intenționată a cuvintelor propriu/propiu, susțin/subțin/supțin.

Semnătura efectuată de ofițer în clar sau indescifrabilă.

1

2

li în aciastă situație ...
Prizionerii. Aciastă îmi esté declarația pe care o
suștin și semnez propiu Radu P. Iconaru

3

Această îmi esté declarații care o dau de bună
voie nefiind silit de nimini o suștin
și semez propriu
Mihai Poteraș

4

Aceasta meste declarație pe care o dau și suștin și
a semnez propiu

5

Acesta meste declarațica pe care
o dau și semneze propiu

6

Nu există nici un dubiu că scrisul este al aceleiași persoane, sublocotenentul de securitate Nicu Nicolau:

[14]

Acesta, pe baza primelor trei declarații ale sătenilor Mihalache Nicolae, Radu P. Iconaru și Mihai Poterașu, în 28 septembrie 1950, a redactat un referat în care afirma că Mihai Chiriacescu „a maltratat și chinuit un număr de 15 prizonieri sovietici pe care îi întrebuința la cele mai grele munci pentru a-și mări profitul de câștig". Concluziona că acesta este un „element ostil și dușman înverșunat al clasei muncitoare, exploatator, dușman fățiș față de Uniunea Sovietică" și propunea „arestarea, anchetarea și înaintarea elementului în justiție"[15]. Ulterior, pentru a-și completa dosarul, același sublocotenent Nicu Nicolau a purces la culegerea altor declarații folosindu-se de aceeași metodă. La dosar sunt

[14] *Ibidem*.
[15] *Ibidem*.

anexate celelalte trei declarații, textul fiind aproape identic (Nicu Costache, Istrate Drăgan și Gheorghe Lupașcu)[16].

Și, pentru a dovedi că este scrisul sublocotenentului Nicu Nicolau, comparăm aceleași caractere din declarații:

1

2

3

4

5

[16] Idem, fond Penal, dosar nr. 50.604, v. 1, ff. 74 și 76.

6

cu cele din fișa personală a urmăritului întocmită de acesta în Biroul de Securitate Făurei pe care o găsim în dosarul informativ[17]

Iată cum scrie în aceeași fișă personală:

Potrivit documentelor, cei șase săteni declarau același lucru și foloseau aceleași date: 150 pogoane, 15 prizonieri „întrebuințați la muncile agricole cele mai grele", „tratați foarte mizerabil din punct de vede al alimentării și al cazării", „moșierul" îi înjura, „îi lovea în mod sălbatic cu bastonul". Pe timpul iernii „lipsiți de îmbrăcăminte și încălțăminte", „dormeau pe paie ude prin grajdurile vitelor"[18]. Având în vedere că cele șase declarații sunt scrise ofițerul de securitate, putem enunța mai multe variante:

a. cei care au făcut declarațiile au știut de aceste declarații, s-au întâlnit cu ofițerul de securitate care în prezența lor le-a redactat și ei și le-au asumat;

---

[17] Idem, fond Informativ, dosar nr. 329.541, f. 15.

[18] Idem, fond Penal, dosar nr. 50.604, vol. 1, f. 74.

b. Cei șase au declarat faptele în fața ofițerului, iar acesta le-a redactat ulterior, le-a armonizat, astfel încât faptele declarate să fie aceleași sau asemănătoare;
c. Nu toți cei care apar ca semnatari au știut de aceste declarații.

Cert este ofițerul își modifică scrisul în mod intenționat.

Declarațiile nu au avut nici o urmare imediată căci Mihai Chiriacescu își pierduse urma în Buzău. Securitatea l-a identificat în anul 1951, când făcuse cerere de repartiție a unei locuințe. Primise locuința în str. Dobrogeanu Gherea nr. 313[19]. Îl urmărea, însă, acuzația de crime de război, infracțiune considerată foarte gravă în regimul de democrație populară.

La 23 noiembrie 1953, lt. de securitate Stan Aldea reia munca la dosar și, pe baza declarațiilor de mai sus, propune arestarea lui Mihai Chiriacescu care „se face vinovat de crime de război" deoarece în anul 1943 la moșia sa din satul Jugureanu, raionul Brăila, având un număr de 15 prizonieri sovietici le-a acordat un tratament neomenesc întrebuințându-i la cele mai grele munci. De asemenea, transformă în acuzații toate afirmațiile „sătenilor", cum că erau cazați într-un grajd fără geamuri, fără paturi, că dormeau iarna pe paie ude, iar alimentația lor era de proastă calitate și în cantitate insuficientă.

Ofițerul propunea „arestarea prin anchetarea sa sub stare de arest", propunere aprobată de Șeful Serviciului, lt. de securitate Popa Gheorghe. Pe referat, mai există o semnătură „de acord" a șefului regiunii M.A.I. Ploiești. Potrivit practicii procedurale, procurorul militar maior Dumitrescu Nicolae era trecut dar pe referat fără semnătură[20]. Era doar începutul unui lung șir de încălcări ale procedurii penale, atât de banală în anii `50.

Formalismul birocratic nu era prea bine văzut de organele de cercetare penală, iar semnătura procurorului nu a mai fost luată niciodată. Procuratura și-a intrat însă în rol la 16 martie 1954, când Procuratura Generală a R.P.R. Direcția a 2-a, Secția a III-a Anchete Penale, îi cerea Miliției orașului Buzău trimiterea sub escortă a lui Chiriacescu Mihail[21].

Mandatul de arestare preventivă a fost eliberat de abia la data de 13 aprilie 1954[22] deși Mihai Chiriacescu se afla în arest încă de la începutul

---

[19] Idem, fond Informativ, dosar nr. 32.9541, f. 39.
[20] *Ibidem*, f. 15.
[21] Idem, fond Penal, dosar nr. 50.604, vol. 1, f. 98.
[22] *Ibidem*, vol. 2, f. 29.

lunii martie. Probabil că s-a considerat necesar să se emită nişte documente care să justifice formalităţile de transport căci, în aceeași zi, Mihai Chiriacescu este mutat din cadrul direcţiei anchete penale, unde se afla „prevenit", la penitenciarul Jilava cu menţiunea „Nu veţi confirma primirea"[23]. În aceeaşi zi, Procuratura generală a dat dosarului numărul antedatat 305/1953.

Procesul

Mihai Chiriacescu a fost trimis în judecată prin ordonanţa nr. 133 din 7 iulie 1954 a Procuraturii Generale, Secţia III anchete penale. Era vorba, de fapt, de trimiterea în faza *şedinţei pregătitoare* care se făcea de către procuratură prin eliberarea unor „concluzii de învinuire" care ţineau loc de rechizitoriu, deoarece, potrivit legislaţiei în vigoare, trimiterea în judecată se făcea de către tribunal în cadrul acestei instituţii. Ulterior, în Şedinţa pregătitoare[24] din 23 iulie 1954, Tribunalul Capitalei RPR, Colegiul I Penal, dispunea trimiterea în judecată a lui Chiriacescu Mihai pentru „Crime împotriva umanităţii prev. de art. 4 din decr. 207/1948"[25]. Chiriacescu se făcea vinovat de încălcarea art. 3, lit. f al legii care îi incrimina pe comandanţii de lagăre, directori, supraveghetori, paznici precum şi orice alte persoane care „au aprobat sau au supus la rele tratamente pe cei aflaţi sub autoritatea lor"[26]. În interpretarea completului de judecată, condus de judecătorul I. Scărlătescu şi completat cu doi asesori populari care s-au mai schimbat pe parcursul procesului, inculpatul se încadra în acest articol deoarece, acuzatul trebuia să acorde tratamentele cuvenite privind „felul de a munci, hrana şi cazarea care îi cădeau în sarcină", iar comandantul lagărului nu răspundea decât pentru paza prizonierilor.

---

[23] *Ibidem*, f. 28.
[24] În U.R.S.S. trimiterea în judecată nu se făcea de către procuror, ci de către instanţă în cadrul procedural al unei şedinţe pregătitoare. Invocându-se justiţia sovietică şedinţa pregătitoare a fost introdusă în Republica Populară Română prin Decretul nr. 511 din 3 decembrie 1953 *pentru modificarea Codului de procedură penală şi a Codului Justiţiei Militare* (A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 10/1953, ff. 350-378). Instituţia şedinţei pregătitoare a fost înlăturată în septembrie 1957.
[25] A.C.N.S.A.S, fond Penal, dosar nr. 50.604, vol. 1, f. 3.
[26] M. O. nr. 192, 20 august 1948, p. 6.781.

Trebuie spus că avocaţii s-au schimbat pe parcursul procesului. Cum colegiile de avocaţi erau în subordinea Ministerului Justiţiei, avocatul unui inculpat era desemnat colegiu care îl putea schimba dacă nu corespundea cerinţelor politice ale procesului. Primul avocat schimbat în proces a fost Stan Vasile. Acesta a ridicat excepţia că faptele nu sunt încadrabile la art. 3 lit. f din decretul nr. 207 și a fost schimbat cu avocatul din oficiu.

Primul termen de judecată a avut loc la 13 august 1954, când completul a admis proba cu martori[27]. Până în acel moment, în pofida procedurii penale, care prevedea dreptul inculpatului și a avocatului său de a cunoaşte dosarul imediat după aducerea la cunoștință a trimiterii în judecată, aceștia nu cunoșteau decât capetele de acuzare. În realitate, sub diverse pretexte, accesul la dosar era împiedicat sau, cel puţin întârziat, pentru ca apărarea să plece dintru început cu un handicap. Prin urmare, la 14 august, avocatul din oficiu îi cerea Președintelui Tribunalului să i se permită acuzatului să studieze dosarul în ziua de 3 septembrie deoarece termenul de judecată era 10 septembrie 1954[28].

Având în vedere lipsa totală de drepturi a acuzaţilor în procesele politice, nu știm dacă inculpatul a avut sau nu acces la dosar, dacă a avut la tot dosarul sau doar la o parte din el.

Procesul a demarat doar cu acţiunea acuzării, care îi citase ca martori pe semnatarii declaraţiilor. Nici unul dintre cei șase nu s-a prezentat la proces, nici măcar Gheorghe Lupaşcu, a cărui mărturie fusese cerută în mod special de acuzare, dată fiind ranchiuna personală pe care o purta familiei Chiriacescu. Pentru următoarea înfățișare procurorul a cerut citarea acestuia și a lui Istrate Drăgan cu mandate de aducere și foi de drum[29].

Dacă martorii acuzării erau greu de adus, apărarea nu a avut nici o problemă să aducă martori care să contrazică cele susţinute în declaraţii. La a doua şedinţa publică de judecată, pe lângă cei doi martori ai acuzării, instanţa a fost anunţată că există şapte martori ai apărării. Considerând că sunt prea mulţi, tribunalul a cerut să se limiteze numărul martorilor apărării la trei.

Din acest moment, procesul părea a lua o întorsătură favorabilă inculpatului. În primul rând, martorii acuzării și-au schimbat depoziţiile

[27] A.C.N.S.A.S, fond Penal, dosar nr. 50.604, vol. 1, f. 9.
[28] *Ibidem*, f. 15.
[29] *Ibidem*, f. 14.

inițiale în care afirmau că prizonierii erau bătuți, jigniți și ținuți nemâncați, afirmând că astea erau informațiile preluate „din auzite". Spre deosebire de declarațiile inițiale consătenii au afirmat în depozițiile din instanță că văzuseră doar 4-5 prizonieri, și nu 15, ca în primele declarații. Aceștia se schimbau periodic, umblau liber și că „dimineața mâncau lapte și brânză"[30], nu se mai afirma că erau ținuți nemâncați ca în declarațiile inițiale.

Ulterior, unul dintre martorii acuzării a declarat chiar că unul dintre cei trei prizonieri, basarabean, cu care discutase atunci, nu îi spusese nimic despre rele tratamente ci chiar că ține foarte mult la Chiriacescu. Cu ocazia plecării ținuse în mod special să îi mulțumească pentru bunul tratament avut[31].

Între timp, dincolo de orice regulă procesuală, în ședința din 15 octombrie 1954 procurorul a schimbat încadrarea din rechizitoriu din art. 3 lit. f în art. 1 lit a din decretul nr. 207/1948 [32].

În ceea ce privește martorii apărării, limitați, la cererea tribunalului, la trei[33], aceștia și-au amintit condițiile de lucru și de trai ale prizonierilor sovietici ca fiind chiar și mai bune.

Constantin Coșoreanu, a scris declarația din penitenciarul Jilava unde se afla deținut pentru „crime de război". El fusese în timpul războiului căpitan de jandarmi și, prin natura funcției, se interesase de soarta prizonierilor la fața locului. Constatase că erau trei prizonieri și erau bine îmbrăcați, aveau hrană bună, unul muncea la îngrijirea vitelor, altul vizitiu, altul la căruța cu cai, și că nu erau păziți[34].

Constantin Nedelcu din satul Jugureanu avea cunoștință despre un număr de 4-5 prizonieri. El a declarat că vorbise cu unul dintre aceștia, Nicolae Bălan, român din Basarabia, care i-a relatat că prizonierii erau bine hrăniți și îmbrăcați. Din spusele prizonierului, el era vizitiu iar ceilalți se ocupau de vite. Mai mult decât atât, la plecare, Nicolae Bălan îi spusese că „se duce la Chiriacescu să-i mulțumească de felul cum au fost tratați"[35].

---

[30] *Ibidem*, ff. 16-17, 22, 23.
[31] *Ibidem*, f. 27
[32] *Ibidem*, f. 18
[33] *Ibidem*, f. 14
[34] *Ibidem*, f. 11.
[35] *Ibidem*, f. 12.

Cea de-a treia martoră a apărării a fost Zenovia Stănescu, cumnata inculpatului. Ea a declarat că în 1943 se dusese pe la moșia acuzatului pentru a-l ajuta la treburile gospodărești. Acolo a găsit patru prizonieri cărora le pregătea masa împreună cu sora ei, masă compusă dimineaţa din lapte cu mămăligă, la prânz și seara mâncare gătită cu pâine iar de două ori pe săptămână carne de porumbel și de vită. Erau cazați într-o cameră încălzită, aveau două paturi, dormeau câte doi în pat și se înveleau cu pleduri. Munceau ca vizitiu și în grădina de zarzavat, iar unul dintre prizonieri îi scrisese acuzatului o carte poştală prin care își exprima dorinţa de a se reîntoarce la acuzat să îi mulţumească[36].

Ulterior, probabil de teamă, martorii acuzării au declarat că își menţin vechile declaraţii. În realitate, ei le-au schimbat „pe ici pe acolo, prin părţile esenţiale". Astfel, Gheorghe M. Lupaşcu deși afirmă despre cele declarate cu ani în urmă că: „Eu le-am citit și am semnat de bună voie", își schimbă complet depoziția inițială. Afirmă că tot ce a afirmat știa „din auzite", de la prizonieri, dar că ei „ştiau puţin limba română și de aceea am avut ocazia să înţeleg puţin din ceea ce voiau să spună". Gheorghe M. Lupașcu a evitat să mai confirme o parte dintre acuzațiile inițiale deoarece „în iernile anului 1942 și 1943 lipsise din comună", el personal nu a văzut decât că umblau zdrenţuiţi. Știa că prizonierii erau în număr de 5-6 și a confirmat faptul că acuzatul avea porumbei[37].

Martorul Istrate Drăgan a declarat că își menţine declaraţiile dar în cursul noii depoziţii a făcut rectificări fundamentale: nu erau 15 prizonieri ci doar 4 sau 5, iar „în ce priveşte hrana prizonierilor ştiu că dimineaţa mâncau lapte și brânză" așa cum își hrănea și el proprii copii, și că „prizonierii circulau liberi"[38].

Al treilea martor al acuzării, Mihai Poterașu a declarat, la rândul său, că își menţine declaraţiile cu amendamentele că prizonierii nu erau păziţi, circulau pe câmp liberi fără pază și că doar din auzite știa de numărul lor, de faptul că dormeau în grajd cu vitele și că nu l-a văzut pe acuzat bătând vreun prizonier[39].

Deși vechile și noile declarații sunt, practic, complet diferite, ne întrebăm care este motivul pentru care cel puţin formal, martorii au declarat că își menţin vechile declaraţii fără de care inculpatul nu ar fi

[36] *Ibidem*, f. 13.
[37] *Ibidem*, f. 16
[38] *Ibidem*, f. 17.
[39] *Ibidem*, f. 22.

putut fi învinuit pentru vreo faptă, nici măcar imorală, putând să fie chiar „premiat” pentru că a scos temporar din lagăr prizonieri sovietici care, în custodia lui, circulau liberi și mâncau bine. Un posibil răspuns este acela că le-a fost temă de repercusiunile care ar fi însoțit un eventual răspuns că nu își mențin declarațiile inițiale. Primii doi dintre ei erau inculpați într-un alt proces penal de drept comun pentru furt cu violență, practic tâlhărie, și nu puteau decât să fie ascultători față de organele de cercetare penală sau chiar recunoscători având în vedere că în 30 august 1954 li se schimbase încadrarea în furt simplu[40].

Singurul care și-a menținut declarațiile în mod real a fost Nicu Costache, acesta retractând doar afirmația că prizonierii nu umblau liberi[41].

Pe parcursul procesului, între două ședințe de judecată, deși dosarul nu conține nici un document în acest sens, procurorul schimbase încadrarea. Astfel, dacă la începutul procesului, Mihai Chiriacescu era acuzat de participare la săvârșirea de crime de război potrivit art. 3 lit, f, în ședința din 5 noiembrie 1954 era acuzat direct de crime de război prevăzut la art. 1 lit. a din decretul 207. Acesta îi incrimina pe cei care „nu au respectat regulile internaționale cu privire la conducerea războiului sau cu privire la tratamentul prizonierilor de război” iar pedeapsa era munca silnică pe viață[42]. Prin decretul nr. 32 din 20 ianuarie 1953 *pentru modificarea art. 4 din legea nr. 291 din 18 august 1947 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de crime de război sau împotriva păcii ori umanității, astfel cum a fost modificată prin decretul nr. 207 din 20 august 1948,* art. 4 se modificase în sensul în care cei vinovați de „crimele” prevăzute în mai multe articole, între care și art. 1 lit. a, urmau a se pedepsi cu moartea și confiscarea averii[43].

În acest timp, Mihai Chiriacescu a reușit să își schimbe avocatul. Noul avocat, Ion Gheorghiu, a depus la dosar „note scrise” în care semnala inconsecvența martorilor acuzării cărora le demonta declarațiile inițiale și îi acuza de neseriozitate[44]. Cum singurele probe erau aceste declarații iar cei șase erau singurii martori ai acuzării, în ședința publică din 5 noiembrie 1954, avocatul a demontat argumentele procurorului arătând că

---

[40] *Ibidem*, ff. 24-25.
[41] *Ibidem*, f. 23
[42] M. O. nr. 192, 20 august 1948, p. 6780.
[43] A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 1/1953, ff. 143-144.
[44] A.C.N.S.A.S, Fond penal, dosar nr. 50604, vol. 1, ff. 26-27.

„din reaudierea martorilor acuzării nu rezultă că acuzatul ar fi săvârşit vreun fapt ce i se pune în sarcină prin actul de trimitere în judecată, că înşişi martorii acuzării reaudiaţi revin şi arată că hrana era suficientă şi consistentă (...), că nici unul din martorii acuzării nu spun că ar fi văzut personal că acuzatul ar fi înjurat şi lovit vreun prizonier din cei 3 pe care îi avea, iar cazarea acestor prizonieri era într-o cameră şi nu în grajd, fapt stabilit tot cu martorii acuzării reaudiaţi care mai arată că camera era încălzită şi prevăzută cu pat (...)". Avocatul a cerut achitarea inculpatului.

Într-adevăr, din noile depoziții ale martorilor acuzării reieșea că, atât timp cât au muncit la Mihai Chiriacescu, prizonierii sovietici au fost bine hrăniţi, că dormiseră în paturi într-o cameră încălzită şi că nu fuseseră bătuți.

Instanţei îi era greu să pronunţe o condamnare în lipsă de probe și a amânat pronunţarea până pe 6 noiembrie pentru a studia dosarul. Prin încheierea din 6 noiembrie pronunţarea a fost din nou amânată până la 10 noiembrie când pronunțarea a fost din nou amânată până la 19 noiembrie. De fiecare dată, motivul amânării a fost acelaşi: „pentru a studia actele dosarului"[45].

În cele din urmă, în ședința publică din 19 noiembrie 1954, Tribunalul Capitalei Colegiul I Penal a emis Deciziunea penală nr. 2.151 prin care l-a condamnat pe Mihai Chiriacescu la 5 ani temniță grea și 5 ani degradare civică cu computarea detenției preventive și la confiscarea averii. Completul de judecată era compus din Ion Scărlătescu-președinte, Geta Tigoian și Florică Ionescu-asesori populari și Aurel Popa-procuror.

Probabil toate amânările au fost necesare pentru ca instanța să aibă timp să motiveze o adevărată inepţie judiciară. Instanța a dat crezare primelor declaraţii ale martorilor acuzării cele scrise, după cum am dovedit mai sus, de mâna ofițerului de securitate. Motivarea nu ia în seamă noile informaţii date sub jurământ de martorii Gheorghe Lupaşcu, Istrate Drăgan și Mihai Poterașu, în instanță, care, practic, îl dezincriminau pe Mihai Chiriacescu, ci doar vechile declarații scrise în anul 1951 în condițiile prezentate de noi în prima parte a studiului. Împotriva logicii elementare, instanța a considerat că presiunea a fost la originea schimbării primelor declarații, astfel că acum declară că deşi îşi menţin declaraţiile anterioare afirmă că cele menționate le știu numai din auzite și, pentru că aceștia au spus că nu, instanța a decis că au făcut

[45] *Ibidem,* f. 28.

aceasta doar „pentru a putea apăra pe acuzat de consecinţele faptelor săvârșite". Neluând în calcul nici declarațiile martorilor apărării, completul a concluzionat că prizonierii al căror număr a fost ameliorat la 4-5 au fost „rău alimentaţi, cazarea lor se făcea în condiţii inumane iar din punctul de vedere al igienei și lingeriei era lipsiţi cu desăvârşire". Mai mult, deși nici unul dintre martori nu mai afirmase asta în instanţă, bazându-se doar pe vechile declaraţii, completul a decis că „acuzatul trata prizonierii sovietici în mod barbar, îi înjura, îi bătea cu bastonul și asmuţea câinii pe ei" deci „învinuitul a supus la tratamente neomenoase pe prizonierii sovietici exploataţi pe moșia sa, nerespectând astfel regulile internaţionale cu privire la tratamentul prizonierilor de război". Prin urmare, faptele lui Mihai Chiriacescu au fost încadrate la art. 1 lit. a din decretul nr. 207 și acesta a fost condamnat la 5 ani temniţă grea și 5 ani degradare civică cu computarea detenţiei preventive. Aşa cum legea prevedea, și chiar obliga în cazul condamnărilor pentru „crime de război" completul a dispus confiscarea averii[46].

Chiar în condiţiile legislaţiei procesuale penale ale epocii, motivarea deciziei era uşor de demontat de orice avocat. Inculpatul fusese trimis în judecată pentru fapta prevăzută și pedepsită de art. 3 lit. f din decretul nr. 207/1948, încadrare asupra căreia apărătorul, încă din şedinţa din 13 august 1954, ridicase o „excepțiune" în sensul că faptele puse în sarcina acuzatului nu se încadrau în acel articol și nici într-un alt text de lege. Întrucât inculpatul nu îndeplinea nici una din calităţile cerute de text, în cel mai rău caz, dacă ar fi existat o plângere a părţii vătămate, fapta putea fi putut fi încadrată la lovire. Excepţia fusese respinsă ca neîntemeiată pe considerentul că felul de a munci, hrana și cazarea cădeau în sarcina acuzatului, comandantul lagărului având îndatorirea să asigure numai paza prizonierilor.

După cum era de aşteptat, condamnatul a declarat recurs. În realitate, recursul nu putea schimba nimic, legiuitorul se asigurase că orice sentință pentru crime de război va fi tranșată în prima instanţă, împotriva ei, neexistând, practic, nici o cale de atac. Apelul fusese scos din procedura penală în cazul tuturor proceselor iar, potrivit art. 8 al. 2 al decretului nr. 207/1948 hotărârile date în materie privitoare la cei vinovaţi de crime de război și cele împotriva păcii și umanității puteau fi atacate cu

[46] *Ibidem*, ff. 31-33

recurs la Tribunalul Suprem numai pentru rea compunere a instanţei şi greșita aplicare a pedepsei.

Șicanele au continuat, instanţa obligându-l să își schimbe avocatul. Deși la fond fusese asistat de avocatul Ion Gheorghiu, i s-a cerut un alt avocat. Pe motiv că era arestat, Tribunalul Suprem a cerul către Colegiul Avocaţilor un apărător din oficiu[47]. I s-a repartizat avocatul Menicovici. La rândul său, acesta a făcut tot posibilul pentru a întoarce soarta condamnatului. A pledat pentru greșită aplicare a pedepsei. Logica apărării a fost următoarea: Recurentul a fost condamnat pentru nerespectarea regulilor internaţionale cu privire la tratamentul prizonierilor de război. În conţinutul infracţiunii lipsea un element esențial – subiectul infracţiunii- deoarece subiect de drept internaţional public nu pot fi decât statele precum și organizaţiile recunoscute ca subiect de drept internaţional prin convenţii sau tratate, în nici un caz un particular. Regulile internaţionale cu privire la tratamentul prizonierilor de război în vigoare în timpul celui de-al Doilea Război Mondial erau cele cuprinse într-o singură convenţie internaţională, semnată la Geneva la 27 iulie 1929, publicată în M.O. nr. 215 din 15 septembrie 1931, convenţie care nu fusese semnată de URSS.

Cu alte cuvinte, decretul nr. 207/1948 viza regulile internaţionale cu privire la tratamentul prizonierilor de război, deci Convenţia de la Geneva privea doar statele contractante prin cei învestiţi cu anumite atribuţii, sarcini şi răspunderi în virtutea funcţiei şi calităţii lor şi nu persoanele particulare din ţările beligerante. În acest sens, avocatul cita articolele din convenție care precizau răspunderile „puterii deținătoare" răspunzătoare și de tratamentul prizonierilor de război care munceau în „socoteala particularilor" precum și răspunderea „comandantului lagărului".

Acestea fiind spuse, avocatul a cerut achitarea pe motiv că pedeapsa nu are suport legal deoarece textul invocat nu era aplicabil acuzatului, hotărârea dată fiind ilegală și netemeinică[48].

După cum era de așteptat, în ședința publică din 21 februarie 1955, Tribunalul Suprem al RPR – Colegiul Penal a respins recursul motivând că nu se încadrează într-unul dintre cele două posibile motive de recurs, că instanţa a fost legal constituită iar „pedeapsa aplicată este în cadrul legii".

[47] *Ibidem,* ff. 39, 41.

[48] *Ibidem,* ff. 45-46

În privinţa motivelor de recurs, probabil greu de demontat de instanţă, dezobişnuită să decidă în probleme complexe de teorie a dreptului, instanţa a decis că „nu are căderea să examineze cauza sub aspectul propus de recurent”. La modul cât mai simplist, instanţa a arătat că o greşită aplicare a pedepsei ar însemna doar ca „pedeapsa să nu fie în cadrul legii” şi a concluzionat că, dacă este mai mică decât munca silnică pe viaţă, pedeapsa maximă aplicabilă faptei reţinute în sarcina recurentului, „rezultă că recursul este neîntemeiat” şi l-a respins.[49]

Mihai Chiriacescu a murit la Poarta Albă pe 14 februarie 1955. Avea 70 de ani[50]. Iar Formaţiunea MAI nr. 0893 regiunea Constanţa transmitea către Formaţiunea MAI Nr. 0951 Bucureşti, Serviciul Pază şi Regim: „rugăm a ne da ordin dacă urmează sau nu să anunţăm decesul familiei deţinutului”[51].

Analizând cu atenţie documentele reţinute în dosarul penal, realizăm că avem de-a face cu un abuz judiciar grav. Condamnarea s-a bazat pe declaraţiile martorilor, ori este cunoscut chiar şi în literatura de specialitate a dreptului penal comunist că acestea au un caracter relativ. Drumul de la percepţie la redarea faptelor este un proces complex şi este influenţat de factori subiectivi sau obiectivi. În speţa noastră, în analiza mărturiilor, analiza persoanelor care semnaseră sau nu acele declaraţii, raporturile lor cu învinuitul, ar fi putut pune la îndoială veridicitatea probei considerată de instanţă drept esenţială. Sinceritatea mărturiei lor putea fi viciată de resentimente iar mărturia să fie de rea credinţă. În astfel de cazuri, martorul trece sub tăcere anumite împrejurări esenţiale, ori denaturează împrejurări favorabile învinuitului sau inculpatului din cauza resentimentelor faţă de acesta, resentimente care, de cele mai multe ori, se manifestă sub forma invidiei. Pe de altă parte, mărturia mincinoasă poate fi determinată de frică, de presiuni, de teama inspirată martorului, de ameninţări directe sau indirecte exercitate împotriva sa sau a familiei sale. Aici, luăm in calcul posibilitatea unor presiuni exercitate de autorităţile statului comunist care aveau interes politic să îl elimine din societate şi să îl compromită judiciar pe „moşierul” Chiriacescu. Ambele cauze sunt posibile în cazul nostru. Este foarte posibil ca locuitorii mai săraci ai satului să fi avut resentimente „de clasă” reale faţă de moşierul satului. Mihai Chiriacescu dispăruse de ceva vreme din sat, fapt care le-a

---

[49] *Ibidem* ,f. 49.
[50] *Ibidem,*vol. 2, ff. 3-6
[51] *Ibidem,* f. 10.

faciltat o declarație falsă. Mai îndepărtate în timp, declarațiile din anul 1954 sunt mai veridice căci, în mod normal, ura se mai estompase. Influența ofițerului de securitate care trebuia să îi găsească o vină penală putea fi decisivă în anul 1951, iar, în cazul în care au fost prezenți la redactarea declarațiilor, sătenii au consimțit să accepte declarațiile mincinoase la adresa „moșierului", cu atât mai mult cu cât declarațiile au fost scrise de ofițer și, o parte dintre ele chiar semnate de acesta. Odată chemați în fața instanței au fost avertizați că trebuie să îți susțină mărturia de atunci, probabil sub amenințarea pedepsei pentru mărturie mincinoasă, acesta fiind motivul pentru care au declarat invariabil că își mențin declarațiile. Când a fost vorba să povestească faptele sub jurământ în fața instanței însă, au înmuiat tonul declarațiilor și chiar au spus adevărul. De acum responsabilitatea cădea în sarcina instanței care a procedat împotriva tuturor regulilor procesuale și a principiilor de drept: nu a luat în calcul decât declarațiile inițiale ale martorilor acuzării iar martorii apărării nu au avut decât un rol decorativ.

Mihai Chiriacescu, un sătean mai înstărit care a folosit pentru muncă prizonieri, în conformitate cu legislația din timpul războiului, a fost condamnat pentru crimă de război și a murit în închisoare.

Deși, potrivit legislației actuale, nu este trecut în categoria proceselor politice, iar Mihai Chiriacescu nu este considerat legalmente o victimă politică, având în vedere considerentele care au stat la baza lui, considerăm că procesul a fost unul eminamente politic și, prin felul în care s-a desfășurat, un abuz judiciar.

Andrei ŞIPERCO

Fragmente din relatările lui Mişu Dulgheru, fost şef al Direcției Cercetări Penale din D.G.S.P.: arestarea, regimul de detenție şi judecarea sa de către tribunalul suprem

Excerpts from Reports of Mișu Dulgheru, Former Chief of the Criminal Investigation Department from State Security: Arrest, Detention Regime and Trial by the Supreme Court

Former illegalist and Communist Party devotee Mișu Dulgheru was detained before August 23rd, 1944. He acted out of conviction against all enemies of the totalitarian regime, be they real or assigned. In the end, he was a tragic character as many who believed in communist ideology.

His accounts, as well as those of former illegalists who knew him very well, reveal that the major fault for which he paid – although not with his life - was that he did not reach any results in the investigation of Lucrețiu Pătrășcanu.

The investigation, brutalities and detention regime to which Mișu Dulgheru was subjected reveal to us once again the realities of the repressive communist regime. Moreover, what happened to Misu Dulgheru proves not only the existing schizophrenia, paranoia and falsehood in the interpersonal relations of that time, but also how little value was attributed to the lives of those who were close to Gheorghe Gheorghiu-Dej, when he was pursuing his main purpose: the concentration and preservation of the entire power in his hands.

Etichete: Dulgheru, ancheta, partid, trădare, Pantiușa
Keywords: Dulgheru, investigation, party, treason, Pantiusa

Relatările lui Mișu Dulgeru au fost consemnate de Alexandru Șiperco (1920-1998), fost ilegalist, scriitor, vicepreşedinte al Comitetului pentru Cultură Fizică și Sport de pe lângă Consiliul de Miniștri (1949-1957), preşedinte (1953-1959) și vicepreședinte (1970-1998) al Comitetului Olimpic Român, redactor-şef al Editurii Politice (1958-1970), membru (1955-1998) și vicepreședinte (1982-1986) al Comitetului Internațional Olimpic.

Cuvintele marcate cu caractere italice reprezintă fie lămuriri suplimentare aduse de Mișu Dulgeru, pe care Alexandru Șiperco le-a

inserat în text în timpul interviului, fie sublinieri care îi aparţin lui Alexandru Şiperco, introduse ulterior în textul interviului;

Cuvintele care îi aparţin lui Alexandru Șiperco au fost marcate cu caractere îngroşate;

Cuvintele care nu au putut fi descifrate au fost marcate cu „... [indescifrabil]";

Cuvintele puse între paranteze drepte au fost adăugate pentru o mai bună înţelegere a textului;

Acolo unde formulările au fost ininteligibile sau eronate, s-a introdus (sic!).

Dulgheru[1] – 16.VIII 1977

La 26 noiembrie 1952 sunt chemat la telefon de directorul închisorii speciale de anchetă Uranus (erau Malmaison-ul, Rahovei, Uranus, Ministerul): „Să trăiţi, tovarăşe colonel, vă rog să veniţi aici [pentru] că trebuie cazat cineva de seamă – și foarte urgent!".

Mi-a părut un pic ciudat, dar se întâmpla. Despre ce e vorba? Îl sun pe Pantiușa[2]. Nu e la el, e la consilierul Alexei Mihailovici. Sun la

---

[1] Mişu Dulgheru (Dulbergher) (1909-?), înainte de 22 iunie 1941 a fost diurnist la reprezentanţa comercială sovietică din Bucureşti; deţinut politic; în perioada 1944-1945 a fost încadrat în Serviciul auxiliar de pe lângă Secţia a II-a Informaţii şi Contrainformaţii din cadrul Comandamentului General al F.L.P.; de la 6 martie 1945 a activat în Corpul Detectivilor, din cadrul M.A.I., fiind însărcinat inclusiv cu supravegherea generalului Nicolae Rădescu, după ce acesta a demisionat din funcţia de prim-ministru; membru în Comisia de Repatrieri din Germania; inspector general Direcţia Generală a Siguranţei Statului, din iunie 1947; colonel, şef al Direcţiei a V-a Cercetări penale din D.G.S.P. (1948-1952), a condus ancheta în cazul Pătrăşcanu, în perioada 1950-vara anului 1952; şef al grupei de anchetă la Canalul Dunărea-Marea Neagră; arestat în toamna anului 1952, pentru activitate duşmănoasă desfăşurată în cadrul organelor Securităţii statului; în 1955 a fost pus în libertate, scos din M.A.I. şi trecut în rezervă cu gradul de soldat; a lucrat la I.C.A.B., şef al unei gospodării de canalizare.

[2] Gheorghe Pintilie (Pantelei Bodnarenko, zis Pantiuşa) (1902-1977), a fost principalul reprezentant al sovieticilor în structura de securitate a României dejiste; general-locotenent de securitate la 30 august 1948; membru al C.C. al P.M.R. (iunie 1948-decembrie 1955); şef al serviciului 1 (paza sediilor şi demnitarilor) din C.C. al P.C.R. (august 1944); subşef al Secţiei a V-a Servicii din cadrul Comandamentului General al F.L.P. (septembrie 1944); director general al

Alexei Mihailovici: „Tovaraşci Pantiuşa u vas?[3]”. – Da, minuticiku[4]. Pantiuşa: „Ce-i?”. – Uite, mă cheamă la Uranus, să cazăm pe cineva mare. Nu știu nimic. Cine e? Pantiușa: „Cum? Încă n-ai plecat acolo? Du-te imediat, o să-ţi spună ei!”.

Mă îmbrac în mantaua mea de piele, lungă, pe care o făcusem în urmă cu un an, și cobor. La poartă nu găsesc mașina mea. Aveam una permanent la dispoziţie, cu doi plutonieri şoferi care se schimbau. Nimeni n-avea voie s-o ia fără aprobarea mea. Mă gândesc că o să fac eu „muzică” pe tema asta, dar fiind grăbit iau o mașină a unuia dintre adjuncți (amândoi aveau mașini). Plec la Uranus. Sosesc acolo. Comandantul *sare în picioare*: „Să trăiţi, tovarăşe colonel!”. Eu: „Ce-i aici, la voi? Ce s-a întâmplat?”. El: „Avem un caz special, trebuie să-l discutăm cu dumneavoastră”. Eu: „Unde putem discuta?”. El: „Avem o cameră aici, după colţ!”. Eu: „Hai acolo”. Intru eu, intră el cu câţiva. „Domnule colonel, din dispoziţii superioare, sunteţi arestat!” Eu mă uit la el şi tac. El: „Vă dezbrăcaţi!”. Mă dezbrac la piele. El îmi controlează hainele pe la toate cusăturile. „Vă îmbrăcaţi!” Mă îmbrac iar în uniformă. Mi se pune iavașaua pe ochi (eu am introdus-o, ca să nu se cunoască deţinuţii pe coridoare, să nu comunice, să nu știe cine a mai fost arestat). Mă duc de braţ pe diverse culoare până ajung într-o celulă. Mi se scoate iavașaua. „Vă dezbrăcaţi!” Mă dezbrac, complet gol. Mi se dă o pereche de izmene, o cămașă, ciorapi albi, niște târlici mici în care intră jumătate de talpă, și o salopetă cu un singur nasture, care cade de pe mine. Totul făcut să mă demoralizeze. N-am ţigări, rămân nebărbierit, ceea ce mă enerva totdeauna – nu mă suport nebărbierit. Întâlneam câte un ofiţer nebărbierit, îl opream și-i spuneam: „Dragă, vrei să-mi faci o favoare?”. – Cum să nu, tovarăşe colonel! – Uite, ia banii ăştia, te duci jos la frizerul Marcel și-i spui, din partea mea, să te bărbierească”. Eram poreclit „câinele roşu”.

D.G.S.P. (august 1948) şi al D.G.S.S. (martie 1951); membru al Comisiei de partid care i-a cercetat pe „spanioli„ în 1950; adjunct (septembrie 1949-septembrie 1952, septembrie 1953) şi prim-adjunct al ministrului Afacerilor Interne (eliberat la 20 ianuarie 1961); adjunct al ministrului Securităţii statului (septembrie 1952-septembrie 1953); adjunct al ministrului Afacerilor Interne (1961); la 18 ianuarie 1963, desărcinat din funcţia de adjunct al ministrului Afacerilor Interne şi trecut în rezervă.

[3] Tovarăşul Pantiuşa este la dumneavoastră? (lb. rusă).

[4] Da, un moment (lb. rusă).

O zi, alta, fără ţigări. Bat [în uşă]: „Nişte ţigări”. – Da, da. Nimic. Încă o zi. Mă duce la W.C. Trebuia să ies pe o sală până la W.C. „Regale” cu filtru – găsesc un chiştoc, o bucată de hârtie, două ţigări subţirele. Bat [în uşă]: „Te rog, un foc”. Mi-a dat să aprind. Nu mi-a spus nimic. „Frizerul nu trece?” – Da, da.

A doua zi, iar un chiştoc la W.C., pe jos. Deci, le pun special. A treia zi, de asemenea. Nu iau. Mă târăsc, dar nu mai iau. (Nu se mişca un fir fără dispoziţie). Era ordonată (sic!) treaba, studiată. Nu mai iau. Să te degradeze în halul ăsta, nu. Nu mi-a mai dat. Aducea cafeaua –„motorina” de acolo, mă vedea cu barbă. „Frizerul nu vine?” – Nu! 14 zile am stat. N-a venit nimeni. E posibil ca eu să nu fi fost chemat de unul ca Pantiuşa, cu care lucram, [sau de] Nicolschi[5]? „Ia ascultă, ce-i cu tine? Ţi se pune în sarcină, să dai socoteală…”

Am prevăzut ceva, dar nu asta. Când s-a prelucrat articolul redacţional din „Scînteia”[6], din martie (sic!) – documentul cu Ana[7]. Cadrele de conducere sunt într-o cameră în care vin Chişinevschi[8],

---

[5] Alexandru Nicolschi (1914-1992), adjunct al şefului Secţiei a IV-a Politice din Comandamentul General al F.L.P. (septembrie 1944); comisar şef la Direcţia Generală a Poliţiei şi ajutor al şefului Corpului Detectivilor (mai 1945); general-maior (1945); inspector general în Direcţia Generală a Poliţiei şi şef al Corpului Detectivilor (septembrie 1946); inspector general la Direcţia Poliţiei de Siguranţă şi subdirector al Siguranţei (aprilie 1947); director general adjunct al D.G.S.P. (august 1948); director general adjunct al D.G.S.S. (martie 1951); secretar general al M.S.S. (septembrie 1952); secretar general al M.A.I. (iulie 1957-ianuarie 1961); general-locotenent de securitate la 21 februarie 1959; trecut în rezervă la 31 ianuarie 1961.

[6] „Scânteia” din 3 iunie 1952, articolul redacţional „Pentru continua întărire a rândurilor partidului”.

[7] Ana Pauker (1894-1960), membru al C.C. al P.M.R., al Biroului Politic şi secretar al C.C. al P.M.R. (octombrie 1945-mai 1952); membru în Biroul Organizatoric al C.C. al P.M.R. (ianuarie 1950); ministru al Afacerilor Străine (noiembrie 1947) şi al Afacerilor Externe (aprilie 1948-iunie 1952); preşedinte de onoare al U.F.D.R. (februarie 1948, iunie 1950); al doilea vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (aprilie 1949-septembrie 1952).

[8] Iosif Chişinevschi (1905-1963), i se spunea Ioşca, principalul ideolog al partidului, l-a susţinut pe Gheorghiu-Dej în acţiunea de eliminare a grupării Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu, în 1952; înlăturat din conducerea partidului în 1957, împreună cu Miron Constantinescu, membru al Biroului Politic şi ministru al Învăţământului şi Culturii, pentru încercarea de subminare a poziţiei lui Dej; a fost membru al C.C. al P.C.R. (octombrie 1945-iunie 1957);

Drăghici[9], Vinţe[10]. Teohari[11] n-a fost prezent. El nu fusese oficial scos, dar

membru al Biroului Politic (februarie 1948-iunie 1957); membru al Biroului organizatoric al C.C. al P.C.R. (ianuarie 1950); secretar cu propaganda şi cultura al C.C. al P.C.R. (mai 1952; decembrie 1955-iunie 1957); vicepreşedinte (martie 1950) şi prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (august 1954-octombrie 1955).

[9] Alexandru Drăghici (1913-1993), acuzator public pe lângă Curtea Specială pentru judecarea criminalilor de război (februarie 1945) şi pe lângă Tribunalul Poporului (aprilie 1945); prim-secretar al organizaţiei P.M.R. a oraşului Bucureşti (1949); general-maior în M.A.I. la 30 decembrie 1950 şi adjunct al ministrului Afacerilor Interne şi şef al Direcţiei Generale Politice din D.G.S.P.; ministru al Afacerilor Interne (mai-septembrie 1952, septembrie 1953-iulie 1965); Ministru al Securităţii Statului (septembrie 1952-septembrie 1953); vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (martie 1961-iulie 1965, decembrie 1967-aprilie 1968, revocat); general-locotenent la 2 octombrie 1952, şi general-colonel la 20 august 1955; degradat la gradul de soldat la 14 noiembrie 1968; membru supleant (octombrie 1945) şi membru al C.C. al P.C.R. (februarie 1948-aprilie 1968, exclus); membru al Biroului organizatoric al C.C. al P.M.R. (ianuarie 1950); membru supleant (aprilie 1953) şi membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R. (decembrie 1955-aprilie 1968); membru al Prezidiului Permanent al C.C al P.C.R (iulie 1965-aprilie 1968, exclus); secretar al C.C. al P.C.R. (iulie 1965-decembrie 1967).

[10] Ion Vinţe (1910-1996), acuzator public pe lângă Tribunalul Poporului (iulie 1945); reprezentant politic (decembrie 1946) şi ministru plenipotenţiar în Ungaria (noiembrie 1947-mai 1948); ministru al Silviculturii (aprilie 1948) şi al Industriei Alimentare (noiembrie 1949-decembrie 1950); şef al Secţiei militare a C.C. al P.M.R. (1951-1952); adjunct al ministrului Afacerilor Interne şi comandant al Trupelor de securitate (27 mai 1952); general-maior de securitate la 28 mai 1952; adjunct al ministrului Securităţii Statului şi comandant al Trupelor de securitate (septembrie 1952-septembrie 1953); preşedinte al Asociaţiei de Cultură Fizică şi Sport „Dinamo” (iunie 1953); membru supleant al C.C. al P.M.R. (februarie 1948-decembrie 1955); membru (decembrie 1955-iunie 1960) şi vicepreşedinte al Colegiului Central de Partid (iunie 1960-august 1969); vicepreşedinte al Consiliului Naţional al Oamenilor Muncii Români de Naţionalitate Maghiară (1971, 1977).

[11] Teohari Georgescu (1908-1976), i se spunea Teo; în perioada 1931-1940 a făcut parte, cu intermitenţă, din Biroul Politic şi Secretariatul C.C. al P.C.R.; subsecretar de stat pentru Administraţie la Departamentul Afacerilor Interne (decembrie 1944-martie 1945); ministru secretar de stat la Departamentul Afacerilor Interne (martie 1945) şi ministru al Afacerilor Interne (decembrie 1947-mai 1952, desărcinat); vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (martie 1950-mai 1952, desărcinat); membru al C.C. al P.M.R. (octombrie 1945-mai 1952); membru al Biroului Politic şi secretar al C.C. al P.M.R. (octombrie 1945-mai 1952); membru

nu mai era prezent.

Pantiușa: „Mi-e ciudă pe unii să mă pună într-o discuţie, și nu m-am ocupat de potlogării”. Erau Drăgănescu[12] și alţi potlogari vechi.

Citeşte materialul Ioșca. În momentul când se spune ce a spus Chişinevschi în Biroul Politic, acesta iese afară, iar Drăghici citeşte ... ce a spus Chişinevschi în Biroul Politic. Apoi revine Ioșca și continuă: „Anchete importante de stat au fost tărăgănate nejustificat”. Să ne înscriem la cuvânt. M-am înscris pe la jumătate, să-mi concentrez materialul, să-mi sintetizez. Stăm de vorbă. Nicolschi: „Te dezumflă ceva?”. Eu: „Ne dezumflă pe toţi dacă suntem umflaţi”. Intrăm. Se dă cuvântul.

Primul – Mărculescu, șeful de cabinet al lui Teohari. Începe să tragă pe el, că el punea stavilă celor ce voiau să ajungă la Teo – și probabil nu întâmplător – avea interese. Al doilea, Dulgheru. Eu mă ridic: „Nu vă supăraţi, m-am înscris la cuvânt şi contam să vorbesc cam pe după masă”. Nu eram pregătit. Ioșca: „N-are importanţă. Cu devierea ... Ei cu ce treburi au deviat? Să vedem greşelile ce le-au săvârşit”. Eu: „Greşeli au fost, dar sunt probleme și probleme, ne-au depășit: spionaj francez, spionaj englez, naţionalitatea maghiară, ziariști, studenţi, Pătrășcanu[13]” (tangenţial, nu se vorbea – se făceau arestări – ce ştie dreapta, nu ştie

---

în Biroul Organizatoric al C.C. al P.M.R. (ianuarie 1950); membru supleant al C.C. al P.C.R. (iulie 1972-noiembrie 1974); director al Întreprinderii poligrafice „13 Decembrie” Bucureşti (1953-1972).

[12] Victor Drăgănescu, ulterior general-locotenent, commandant al Trupelor M.A.I.

[13] Lucreţiu Pătrăşcanu (1900-1954), ministru secretar de stat fără portofoliu (august 1944-noiembrie 1944); ministru interimar la Departamentul Justiţiei (august 1944-septembrie 1944); ministru secretar de stat la Departamentul Justiţiei (noiembrie 1944-martie 1945); ministru de Justiţie (martie 1945-februarie 1948, destituit); membru al C.C. al P.C.R. (octombrie 1945-februarie 1948); membru al Biroului Politic (iulie 1946-februarie 1948); profesor titular al Catedrei de economie politică la Facultatea de Drept din Bucureşti (1946-1948); membru al Comitetului de direcţie al ziarului „Scînteia” (iulie 1946). A fost reținut la 28 aprilie 1948 şi cercetat 17 luni de o comisie de partid; din octombrie 1949 cercetat de S.S.I. şi de un organ de anchetă condus de Petea Petrescu (Goncearuc), iar de la sfârşitul anului 1950 şi până în primăvara anului 1954 anchetat la M.A.I., iniţial de grupul de anchetă condus de Mişu Dulgheru, până în vara anului 1952, ulterior de grupul de anchetă condus de Ion Șoltuțiu. Procesul său a fost judecat în perioada 6-13 aprilie, sentinţa pronunţată la 14 aprilie şi în noaptea de 16 spre 17 aprilie 1954 a fost executat.

stânga ...).

(...)

Ședință. După ședință m-am dus la Pantiușa și i-am spus: „Tovarăşe Pantiuşa, vreau să procedez corect, vreau să stau de vorbă cu el" – ca importanţă, anchete de stat se tărăgănau. Pantiușa: „Tu ești nebun, mă, a spus cineva de tine?". Eu: „Dar eu conduc această Direcţie!". Eu aveam la mine o masă, pe masă multe telefoane, dintre care ridicam unul şi vorbeam cu Gheorghiu[14]. Dar nu voiam să iau așa direct – că mi-a intrat în cap.

Mă duc la un coleg: „Măi, se coace ceva ...".

A trecut perioada cu frământarea. Eram aşa de prins, că nu am mai dat atenţie. (...)

Material la Controlul de partid. Mi-au furat calitatea [de membru de partid]. Când am ieșit afară, acasă aveam carnetul pe care-l aveam la mine. Avea colonelul. Mi-a furat carnetul colonelul care a fost secretar la M.A.I. „Aţi venit pentru ședința de partid?" – Da! – Daţi carnetul. Îi dau. „A fost o greșeală" – A fost o greșeală că nu vi s-a retras!

Eu vin acasă în februarie 1955. În aprilie 1955 se hotărăşte excluderea mea din partid. Am cerut să mi se redea calitatea de membru de partid. Nu mi s-a redat. „Să nu faceţi memoriu. Adresaţi-vă organizaţiei de bază."

Vințe: „Du-te liniștit". Șari[15]: „S-a rezolvat". Am [vechime în partid]

[14] Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901-1965), i se spunea Ghiţă, membru al C.C. al P.M.R. şi al Biroului Politic (octombrie 1945-martie 1965); prim-secretar al C.C. al P.M.R. (octombrie 1945-aprilie 1954, octombrie 1955-martie 1965); ministru secretar de stat la Departamentul Comunicaţiilor (noiembrie 1944-februarie 1945) şi la Departamentul Comunicaţiilor şi Lucrărilor Publice (martie 1945-noiembrie 1946); preşedinte al Consiliului Superior al Economiei Naţionale (noiembrie 1945-iulie 1948); ministru secretar de stat la M.E.N. (noiembrie 1946); ministru al Industriei şi Comerţului (decembrie 1947); preşedinte al Comisiei de Redresare Economică şi Stabilizare Monetară (aprilie-iulie 1948); preşedinte al C.S.P. (iulie 1948-aprilie 1949); primul vicepreşedinte (aprilie 1948-iunie 1952) şi preşedinte (iunie 1952-octombrie 1955) al Consiliului de Miniştri; membru al Prezidiului M.Ad.N. (octombrie 1955-martie 1961); preşedinte al Consiliului de Stat (martie 1961-martie 1965).

[15] Charlotta (Șari) Gruia, combatantă în Rezistenţa Franceză – FTP-MOI; referent şi ulterior inspector la Comisia de Control a C.C. al P.C.R/P.M.R. (1949-1966); a condus secţia care i-a cercetat pe foştii luptători în Spania și în Rezistenţa Franceză. Căsătorită cu Ștefan Gruia. Primul ei soţ, Joseph Boczov (Ferenz Wolf),

din 1968. Soţia – un an de zile, de dimineaţă până seara, chemată la anchetă. Micle Teodor[16], anchetator de la S.S.I., criminal, dement: „Până seara nu pleci!”. Avea doi copii acasă. Îi cerea doar un amănunt, să spună că fac spionaj. Ea s-a dus la Apostol[17], care s-a purtat omeneşte. A dat un telefon, a liniştit-o. Când am ieşit, m-am dus la el. Era prim-secretar. Avea lacrimi în ochi: „Bine, mă, Mișule (am fost împreună cu el în Valea Jiului). Bine, am să vorbesc cu Șari, să lucreze materialul. Am spus să nu mai întrebe de unde”. Mi-a dat un plic cu bani ...[indescifrabil].

Eram uscat complet, fără dinţi în gură. Iar soţia, după un an de zile a făcut cancer. Era cu o burtă imensă, la spital, cu apă la plămâni, care jena tot interiorul. Soţia cu cancer, două pietre în vezică. Am crezut, am tras cinstit. Am crezut în ce am făcut. Alţii au făcut pungășii. **(plânge)**.

„Pentru cine ai lucrat? Ai crezut că americanii și englezii îți ridică o statuie!” M-au înfometat. Își băteau joc. Veneau: „Hai la vizetă” – cratiță cu macaroane albe cu brânză. [Gamela] – o umple, plină. Îmi întinde. Cum iau în mână „Nț!” – mi-o ia. „Greșeală!”. Și-mi dă o gamelă cu lături. Zece luni de zile m-au înfometat.

Joi la prânz la anchetă. Joi după masă, noaptea, vineri dimineaţa, vineri noaptea, sâmbătă până la ora 2. Ei se schimbau din opt în opt ore. Înnebunisem să declar. Ce să declar? În celulă – am vrut să-mi iau zilele. Am văzut ca sunt băgaţi consilierii şi cum mă „încercuiesc”. Aveam un pat

---

inginer chimist, voluntar în Războiul Civil din Spania, luptător în Rezistenţa Franceză, a fost prins şi executat la 21 februarie 1944.

[16] În epocă locotenent, a fost unul dintre anchetatorii Lenei Constante, din lotul Pătrăşcanu. Vezi Lavinia Betea, „Lucreţiu Pătrăşcanu. Moartea unui lider comunist”, Ediţia a II-a adăugită, Curtea Veche, București, 2011, p. 282.

[17] Gheorghe Apostol (1913-2010), preşedinte al C.G.M. (ianuarie 1945-iunie 1952); vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (mai 1952-aprilie 1954); ministru al Agriculturii și Silviculturii (noiembrie 1953-aprilie 1954); preşedinte al C.C.S. (octombrie 1955-martie 1961); prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (martie 1961-decembrie 1967); preşedinte al U.G.S.R. (decembrie 1967-august 1969); director general al D.G.R.S. (august 1969-martie 1975, destituit); ambasador în Argentina (aprilie 1977-mai 1983), Uruguay, cu reşedinţa la Buenos Aires (iunie 1981-1988) și Brazilia (septembrie 1983-august 1988); membru al C.C. al P.C.R. (octombrie 1945-august 1969), al Biroului Politic (februarie 1948-august 1969) şi al Prezidiului Permanent (iulie 1965-august 1969); membru al Biroului organizatoric al C.C. al P.M.R. (ianuarie 1950); secretar al C.C. al P.M.R. (mai 1952); prim-secretar al C.C. al P.M.R. (aprilie 1954-octombrie 1955). Semnatar al „Scrisorii celor şase” (martie 1989).

metalic în celulă. În fiecare zi mă dădeam cu gâtul de bara metalică, eram o rană la gât (dar țineam salopeta încheiată). La anchetă mă hârâiau ca pe un câine, să mă enerveze. Mi-am ridicat capul și au văzut: „A, vrei să-ţi iei zilele? Să fugi de răspundere?”. N-am mai găsit patul în celulă. Un an şi jumătate am dormit pe saltea. Tot timpul am fost ţinut singur. N-am văzut lumina zilei un an și jumătate. A fost în 1953 viscolul puternic. ...[indescifrabil].

Trece viscolul care opreşte zăpada. Primele zile la Uranus, apoi la Malmaison, în cameră specială, din beton patul, dar capitonat. W.C. şi duş, totul capitonat. Am făcut-o pentru Pătrăşcanu. Am stat eu acolo!

N-am fost scos la aer un an şi jumătate. Mâncare înjumătăţită. „Păi, e viscol afară, se umblă cu tancurile”. În batjocură. Eu: „Ce e porcăria asta? Eu am organizat aici depozitul”.

În septembrie 1954: „Vă îmbrăcaţi!”. Îmi pun iavaşaua, mă bagă în maşină. Mă plimbă. Când ies, sunt la Tribunalul Militar, pe Negru Vodă. „Staţi aici” – cu spatele la perete, pe o bancă. Văd pe perete cum unul din spate face o cruce – văd umbra gestului – s-a zis cu Dulgheru. Trei sferturi de oră. „Mergem!” – În sală? – Nu, înapoi la maşină şi la închisoare. Bătaie de joc. Trebuia să fiu judecat eu și un frate al Anei – (Rabinsohn). Era pentru înaltă trădare. Când eram acolo – „se scoate de pe rol, sine die”.

(...)

Momentele pe care le-am trăit – 1944-1945 – au fost ceva grozav. Am lovit în legionari cu toată puterea. M-am scăldat în sânge legionar. Am lovit. Cine a aruncat împotriva partidului, împotriva regimului, am lovit cu toată puterea. Am făcut, dar am fost cinstit. Au minţit alţii.

(...)

Cu Mata Hari[18]. (...) Anchetatorul: „Să dăm la o parte totul. Cine te-a învăţat pe dumneata mecanismul spionajului?”. [În sinea mea]: „Ori sunt nebuni, ori sunt de rea-credinţă!”. Eu: „Am să vă spun drept, o să faceţi caz, dar fără rezultat. Eu am învăţat tot ce ştiu de la mama mea. Pe care n-o cheamă aşa [cum este trecut în acte], ci Mata Hari. Ea m-a învăţat pe mine”. – Bine, am terminat!, şi a plecat. Deodată vine şi mă bagă la carceră. Am aflat că au fost ... Au stat mult. S-au dus cu asta, ca o

---

[18] Mata Hari (Margaretha Goertruida Zelle) (1876-1917), dansatoare profesionistă şi curtizană; spioană în serviciul Germaniei, în primul război mondial, a fost executată de francezi.

bombă, la consilier. „Și-a bătut joc de voi! La carceră cu el!”[19].

(...)

Dulgheru – în jur de 20 septembrie 1977

(...)

N-am stat cu Wurmbrandt[20]. Stăteam singur. Duminica începeam să vorbesc singur, cu mine însumi. La vizetă mă vedeau că vorbesc singur şi apărea anchetatorul – mă duce la anchetă. Eu: „Aţi venit aici duminica? Să ştiţi, eu am vorbit ca să mă vadă paznicul, să mă scoată afară”. **Scoate din gură ambele proteze, de sus și de jos, și-mi arată.** I-au zdrobit dinţii. I-au scos toţi dinţii. I-au pus bandaj pe cap, şi-l băteau în întuneric cu pumnii peste faţă.

(...)

Dulgheru – 25.VI.1978

(...)

Eu eram în nomenclatură. Nu puteam fi arestat fără avizul lui Gheorghiu. Soţia mea, frecată zi şi noapte – un an de zile, bolnavă de cancer. Apostol a spus lui Drăghici să o lase în pace.

Ea îl cunoştea pe Marcel Popescu[21], cu care lucrase, cu Vania[22], la

---

[19] Episodul cu Mata Hari a fost confirmat şi de Jean Coller (?-1995), fost voluntar în Războiul Civil din Spania şi emigrant politic în Uniunea Sovietică, recunoscut de către cei apropiaţi pentru povestirile, anecdotele şi informaţiile de culise referitoare la întâmplări petrecute în cercurile înalte şi mai puţin înalte ale puterii comuniste. El susţine că această „mărturisire” a lui Mişu Dulgheru l-a determinat pe Gheorghiu-Dej să decidă eliberarea acestuia, cu condiţia să scrie o autocritică cinstită. Arhiva Alexandru Şiperco, relatare a lui Jean Coller, 2 noiembrie 1975.

[20] Richard Wurmbrand (1909-2001), ilegalist, deţinut politic înainte de cel de-al doilea război mondial; s-a convertit la creştinism, devenind pastor luteran; după 23 august 1944 şi în special după 6 martie 1945, intră în conflict cu autorităţile comuniste; a fost închis timp de 14 ani, în două reprize (1948-1956, 1959-1964); a emigrat în 1965.

[21] Marcel Popescu, jurist şi colonel; adjunct al ministrului (iunie 1952) şi ministru al Comerţului Exterior (mai 1954); ministru al Comerţului (martie 1957-august 1959, desărcinat); vicepreşedinte al Camerei de Comerţ (1965, 1966). Primul soţ al Licăi Gheorghiu.

[22] Ion Vidraşcu (Vania Didenko) (?-1978), şef al Serviciului Contrainformaţii din Secţia a II-a din cadrul Comandamentului General al F.L.P. (septembrie 1944);

S.S.I. Ea lucra la sectorul economic al partidului. Ea ducea de la S.S.I., care lua aur etc., și vindea pe piața [neagră], se transforma în bani și se aducea în Orlando, la sectorul economic de care răspundea Pantiușa. Marcel Popescu, avocat, venit cu H.C.C., a fost pus administrator la fabrica de dopuri etc. Bodnăraș[23] avea nevoie de secretar la Preşedinţie, la cabinetul său. Așa s-a cunoscut cu Lica[24]. La C.C. am fost chemaţi Teo, Ioșca, eu. Ne plimbam în biroul mare, venisem la Gheorghiu. Eram în dreptul ușii, a intrat Gheorghiu. Eu: „Te felicit, ţi-ai măritat fata" – eram la per tu cu el din lagăr. El: „Da, dar nu e ce voiam eu".

Soţia s-a adresat lui Marcel, pe care-l cunoștea. Marcel: „Vorbește la telefon cu Vladu[25], spune-i că te-am trimis eu". Vladu s-a purtat excepţional. A transmis cuvânt cu cuvânt lui Gheorghiu. Ea, până la urmă, se înfuriase: „Dacă nu se rezolvă cazul soțului meu, ori judecat, ori să vină acasă, mă arunc cu cei doi copii de la balcon". ...[indescifrabil].

Vladu o cheamă: „Am vorbit cu tovarășul secretar general. El [Gheorghiu]: Spune-i Lizei să stea liniștită, se va rezolva!". A doua zi,

---

adjunct al șefului S.S.I. (1944);director general al Societăţii "Întreprinderile Metalurgice de Stat" (august 1947); secretar general (octombrie 1948) şi adjunct al ministrului Industriei (februarie 1949); adjunct al ministrului Metalurgiei şi Industriei Chimice (decembrie 1949); preşedinte al Comisiei Controlului de Stat (octombrie 1950); ministru adjunct la Ministerul Agriculturii (martie 1951); ministru al Gospodăriilor Agricole de Stat (iulie 1952-noiembrie 1953); membru al Biroului de ramură Agricultură, Comerţ şi Colectări (februarie-mai 1954); locţiitor al ministrului Comerţului Exterior (mai 1954).

[23] Emil Bodnăraş („Spătaru", „Felix", „inginerul Ceauşu") (1904-1976), a făcut parte din conducerea provizorie operativă a P.C.R. din aprilie 1944, după înlăturarea lui Ştefan Foriş; comandant al Gărzilor Patriotice (august 1944); secretar general (martie 1945) şi subsecretar de stat la P.C.M. (noiembrie 1946); ministru al Apărării Naţionale (decembrie 1947) şi ministru al Forţelor Armate (februarie 1950-octombrie 1955); general-colonel la 30 decembrie 1948; general de armată la 2 octombrie 1951; vicepreşedinte (august 1954-octombrie 1955, martie 1957-decembrie 1967) şi prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (octombrie 1955-martie 1957); ministru al Transporturilor şi Telecomunicaţiilor (martie 1957-aprilie 1959); vicepreşedinte al Consiliului de Stat (decembrie 1967-ianuarie 1976); membru al C.C. al P.C.R. (aprilie 1944-1976); membru al Biroului Politic şi al C.P.Ex. (februarie 1948-1976); membru al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. (iulie 1965-noiembrie 1974).

[24] Vasilica (Lica) Gheorghiu (1928-1987), actriţă, fiica cea mare a lui Gheorghiu-Dej.

[25] Ion Vladu, şef de cabinet al lui Gheorghiu-Dej.

Securitatea nu s-a mai ocupat de mine. Eram a doua oară la spital.

Sunt pus la dispoziția Procuraturii. Mă duc la Procuratură. Era generalul Bucșan[26], procuror general (sic!): „Poftiţi, luaţi loc. Știţi unde vă aflaţi?” – Nu ştiu. – Aici Procuratura Generală, ne ocupăm de dumneavoastră. Fumaţi? – Da! – Ce ţigări fumaţi? (eu aveam ţigări „Minerva” în buzunar). Înainte ce ţigări fumaţi? – „Carpaţi”. – Fumaţi, fumaţi. A jucat un circ întreg.

Eu: „Să ştiţi, vă spun de la început. Cât timp voi mişca buzele, strig nevinovăţia mea. Posibil să fi săvârșit greșeli. Dușman nu sunt”.

El: „Să discutăm problema de greşeli, lipsuri. Uite, să ştii că dacă eşti nevinovat, o lămurim. Îţi dau hârtie, scrie liniştit. Ești în spital. (Îngrijire excepţională. După înfometarea de zece luni, s-au purtat excepţional). Scrie. Nu va citi nimeni. Trimite încoace. Un memoriu autocritic, aşa, tovărăşeşte”. Mi-am stors creierii: autocritic, m-am înconjurat de elemente nesănătoase, „greşeli”. Am scris. A venit cineva, a luat plicul. Apoi m-au tot adus cu mașina. Într-un mod foarte civilizat, discuţii o zi, două, trei. Eu: „Nu mai pot. Nu mai suport situaţia”. El: „Staţi liniștit. Nu mai avem mult” (o cheamă și pe soție). Într-o seară, eu eram la ușă, el deschide ușa, mă vede după ușă: „Fiţi liniștit, se va rezolva bine în curând”. M-au luat, a trecut puţin și mă duc cu mașina la Tribunalul mare, cu gardă la spate, la stânga, la dreapta. Ajung la Tribunalul militar. Am intrat. Sala goală, m-au așezat pe bancă, singur, cu două gărzi în spatele meu. Vine un căpitan, se așează la masă.

Mă cheamă: „Numele dumneavoastră? Știţi pentru ce sunteţi?”.

– Nu!

– Azi se judecă cazul dumneavoastră Veţi avea un avocat din oficiu, care va veni acum. Veţi discuta cu el.

Stau pe bancă. Vine un cetățean civil. Îmbrăcat civil.

– Ce vreţi?

– Spuneţi-mi ce aveţi în apărarea dumneavoastră.

– Aveţi dosarul?

– Am.

– Acolo e tot.

A intrat tribunalul (sic!): generalii Voitinovici[27] și Demeter[28] (șeful

[26] Gheorghe Bucșan, general-maior, procuror general adjunct în anii ‘50.

[27] Alexandru Voitinovici (1915-1986), președinte al Tribunalului Poporului (1946); consilier la Curtea de Apel Bucureşti (demisionat în noiembrie 1947); secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (noiembrie 1947-mai 1948) și la

Direcţiei de cadre), şi colonelul Gogu Popescu[29], fostul meu coleg. Procuror – generalul Bucşan. Grefier. Începe: conform articolului … se trimite în judecată etc.

Procurorul: „Îmi permiteţi? Cerem schimbarea calificării din … în neglijenţă în muncă. Ce zice maestrul Feraru[30], ne judecăm?”.

Au citit actul de acuzare. Se făcea actul de acuzare. Favorizarea arestaţilor: cazul lui Oprişan[31] (a fost arestat, l-a dat în urmărire pe ţară, deşi cunoştea strada unde se afla el); a tărăgănat ancheta cu Comerţul Exterior (i-a trimis pentru sabotaj, de ce nu spionaj? S.S.I.-ul mi i-a băgat pentru sabotaj, iar eu să răspund de ce nu i-am prezentat ca spionaj).

Voitinovici: „Îmi daţi cuvântul?” „Recunoaşteţi declaraţiile de la Securitate?”.

– Nu!

– Dar [de] la Procuratură?

– Da!

– Aveţi un memoriu aici, autocritic. E al dumneavoastră? Recunoaşteţi?

– Da! Dar să ştiţi, cât o să-mi mişc buzele, [o să spun că] sunt nevinovat.

Avocatul: „Datorită educaţiei mic burgheze… I s-a acordat o încredere foarte mare, dar n-a făcut faţă”.

Tribunalul (sic!) intră în deliberare. Se întoarce. Citesc: conform

---

Ministerul de Justiţie (mai-septembrie 1948); procuror general al R.P.R. (septembrie 1948-iunie 1952); preşedinte al Tribunalului Suprem (iulie 1954-martie 1967, revocat); membru al Curţii Permanente de Arbitraj de la Haga (iulie 1964).

[28] Alexandru Demeter (1920-), instructor la C.C. al P.C.R. (1945); colonel, director Direcţia Cadre, M.S.S. (1952-1953); membru al Consiliului Central al Asociaţiei „Dinamo” (1953, 1955, 1957); general-maior (1954) şi şef Direcţia Cadre; şef Serviciul Inspecţii, M.A.I. (1960).

[29] Alexandru Gogu Popescu (?-2009), ilegalist, prefect al judeţului Dâmboviţa (1946); colonel, director al Direcţiei a II-a Contrasabotaj, D.G.S.P. (1948) şi al Serviciului „C”, M.S.S. (1952); succesiv ambasador în Ghana, Birmania şi Republica Centrafricană.

[30] Avocatul Emil Feraru.

[31] Niculae Oprişan, fost procuror la Brăila, a fost arestat, iar Dulgheru ar fi divulgat acest lucru fratelui acestuia, Aurel Oprişan (vezi „Securitatea. Structuri/Cadre, Obiective şi Metode 1948-1967”, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2006, p. 185.

articolului ... condamnă pe inculpatul Dulgheru la doi ani şi trei luni, pentru neglijență în muncă, și va fi pus în libertate!

Mă întorc, plecând. Ei stăteau și se uitau după mine.

Seara, la 11, am sosit acasă.

M-a primit Apostol, m-a trimis în muncă. „Vrei în provincie?" – Nu! Liza[32] e aici, e grav. – Am să vorbesc cu ...[indescifrabil] (Sencovici[33]), te duci la el.

...[indescifrabil], Apostol mă cheamă, îmi dă câteva mii de lei. L-a chemat pe Atanasiu: „Tovarășul a fost în lagăr cu mine. A avut necazuri. Să-l trimiţi să stea liniştit, să nu se agaţe de el, că de unde vine". M-a trimis la Direcţia generală articole casnice ...[indescifrabil]. Fabrica de foarfece și bricege. M-a trimis șeful serviciului de investiţii. Erau de toate. Acolo am stat. Am terminat investiţiile, apoi la „Metaloglobus". Însă între timp să mi se revizuiască procesul. M-am dus la M.Ad.N., la Bunaciu[34]. A fost impresionat. L-a chemat pe Pintilie: „Tu-l știi pe Dulgheru?".

– Da!

– Ce facem cu el?

Pantiușa a răspuns că sunt nevinovat.

---

[32] Liza Dulgheru, soţia lui Mişu Dulgheru.

[33] Alexandru Sencovici (1902-1995), secretar al C.C. al P.C.R. (martie-august 1932, ianuarie-aprilie 1934, octombrie 1934-ianuarie 1935, iulie 1936-început 1937); membru al Comisiei Centrale de Revizie (decembrie 1955-iunie 1960, august 1969-noiembrie 1974); membru al C.C. al P.C.R. (iunie 1960-noiembrie 1979); adjunct al ministrului Muncii şi Prevederilor Sociale (iulie 1948-decembrie 1949); ministru al Industriei Uşoare (decembrie 1949-martie 1957, martie 1961-martie 1969); ministru al Industriei Bunurilor de Consum (aprilie 1959-martie 1961); preşedinte al Comisiei pentru Industrii, Construcţii şi Transporturi a M.Ad.N. (1975).

[34] Avram Bunaciu (1909-1983), jurist, membru supleant (februarie 1948) şi membru al C.C. al P.C.R. (decembrie 1955-august 1969); membru al Biroului organizatoric al C.C. al P.M.R. (ianuarie 1950); acuzator public şi acuzator-şef la Tribunalul Poporului (aprilie 1945); secretar general al M.A.I. (decembrie 1945-ianuarie 1948); ministru subsecretar de stat la P.C.M. (ianuarie 1948); ministru secretar de stat la Ministerul Justiţiei (februarie 1948); ministru al Justiţiei (aprilie 1948-septembrie 1949, decembrie 1957-ianuarie 1958); preşedinte al C.C.St., cu rangul de ministru (septembrie 1949); prim-adjunct al ministrului Afacerilor Externe (octombrie 1950-iulie 1952); secretar al Prezidiului M.Ad.N. (aprilie 1954-decembrie 1957); ministru al Afacerilor Externe (ianuarie 1958-martie 1961); vicepreşedinte al Consiliului de Stat (martie 1961-august 1965); preşedinte al Comisiei constituţionale a M.Ad.N. (august 1965).

– Hai să facem ceva pentru el. Vorbește tu cu Voitinovici, să se rejudece procesul.

– Va vorbi cu Drăghici.

– Bine atunci …[indescifrabil].

Nimic.

Îl cheamă Bunaciu pe Voitinovici. [Acesta] mă primește imediat (era președintele Tribunalului Suprem). Eu îi cer să se rejudece procesul. El: „Nu se poate, că ai intrat în ordin de amnistie şi ca atare ca amnistiat, deci fapta e stinsă și n-avem ce rejudeca". A dat dispoziţie unui colonel să-mi comunice, în scris, că faptele au fost stinse şi n-are ce să rejudece. Când am început să merg la Șari, îi arăt adresa de la Tribunalul Suprem. A oprit adresa.

(...)

Magdolna **BARÁTH**

SOVIET ADVISORS AT HUNGARIAN STATE SECURITY ORGANS

Consilierii sovietici din structurile de securitate maghiare

Consilierii sovietici au apărut în Ungaria, ca şi în Europa Centrală şi de Est, în contextul instaurării, după Al Doilea Război Mondial, regimurilor comuniste, cu lideri obedienți Moscovei. În Ungaria aceşti consilieri au apărut în domenii cheie ale statului: în poliție (primii consilieri sovietici au fost delegați în poliția politică şi apoi în conducerea Ministerului Apărării începând cu 1948), în armată (consilierii au apărut din 1950 când vechile cadre au fost înlocuite cu altele noi – țărani şi muncitori – fără pregătire militară), în economie (primul sector unde consilierii au apărut a fost industria de război, după întâlnirea dintre secretarii generali şi miniştrii Apărării ai statelor satelite, din 8 ianuarie 1951 la Moscova).

Consilierii sovietici erau însă necesari și Partidului Comunist din Ungaria, pentru că acesta îşi constituia un cadrul organizatoric legal, dar îi lipseau specialiştii loiali din domeniile importante.

La început nu se ştia exact dacă statele din centrul şi estul Europei au cerut din proprie inițiativă sau Moscova le-a sugerat trimiterea consilierilor sovietici. În Ungaria, inițiativa a aparținut liderilor naționali, secretarul general Rákosi cerând de mai multe ori consilieri sovietici, dar nu a fost luat în seamă până în 1949. După ce l-a vizitat pe Stalin la 20 august 1949, Stalin şi alți oficiali sovietici au considerat că aceşti consilieri erau necesari. Drept urmare, două zile mai târziu, ministrul sovietic al Securității de stat (M.G.B.), Abakumov, a dispus crearea unui grup de 12 persoane condus de Kartashov, pe care să-l trimită în Ungaria chiar în aceeaşi zi. Rolul consilierilor sovietici era de a implementa metodele şi mecanismele serviciilor secrete sovietice în securitatea de stat ungară şi de a o remodela în stil sovietic. Apoi, numărul consilierilor a crescut constant, până în 1958.

După moartea lui Stalin, apar schimbări: Beria, noul șef al Ministerului de Interne sovietic și al NKVD, a dat o serie de directive privind reglementarea activității consilierilor în statele satelit. Directiva pentru consilierii din Ungaria, dată pe 23 mai 1953, aducea critici consilierilor sovietici pentru interferența prea mare a acestora în serviciul operativ, în loc să asigure asistență pentru problemele zilnice, dar şi alte critici. Dar, după moartea lui Beria, măsurile lui au fost revizuite şi numărul consilierilor a crescut.

În 1956, în timpul revoluției maghiare, o parte din consilierii sovietici a plecat, dar o parte a rămas şi alături de ofițeri KGB, au orchestrat arestările din

noiembrie-decembrie şi investigațiile în cazul revoluționarilor. Apoi numărul consilierilor sovietici s-a mărit din nou.

În 1958, când Hruşciov a vizitat Ungaria, a pus problema retragerii consilierilor sovietici, lucru agreat şi de Ungaria, dar cu condiția ca aceştia să fie retraşi treptat, iar câțiva consilieri să mai rămână în armată sau la societatea care se ocupa cu extracția de uraniu. Cu toate acestea, consilierii nu au plecat definitiv, în 1964 fiind făcut chiar un acord pentru înființarea unei reprezentanțe KGB în Ministerul de Interne ungar, care a funcționat până la schimbarea regimului politic. Ca urmare a prăbușirii regimului comunist, în prima jumătate a anului 1990, consilierii sovietici au părăsit Ungaria.

Etichete: consilieri sovietici, Securitatea statului, cazul Rajk, poliția politică, retragerea consilierilor sovietici

Keywords: Soviet advisors, State Security, Rajk case, political police, withdrawing Soviet advisors

Soviet advisors appeared in East Central Europe after World War II, as a consequence of the profound transformation of the political system at the time, the change of the political elite, and of the occupation of key state and government positions by new groups of society that had neither the experience, nor the necessary knowledge for the task. While for the leaders of Socialist Bloc countries it was the lack of adequately trained cadres that spurred requests for advisors and specialists, Moscow used its nascent advisor system to put the political leaders of certain countries under pressure and to control internal development in those countries[1].

Like in other Soviet Bloc countries, the establishment of the advisor system in Hungary began with police and military functions. The first Soviet advisors were delegated to the political police, then to the

[1] On Hungary's history after 1945, see László Borhi, *Hungary in the Cold War 1945–1956. Between the United States and the Soviet Union.* CEU University Press, Budapest, 2004; and György Gyarmati, Tibor Valuch, *Hungary under Soviet domination 1944–1989*. Columbia University Press, Atlantic Research and Publications, Inc., New York, 2009. Certain elements of the advisor system evolved earlier already. Soviet advisors were working in Mongolia since the end of the 1920s and they were also present in Spain during the civil war.

Ministry of Defence from 1948 on. In the army, the system of advisors was rolled out in 1950–1951. Their appearance took place simultaneously to the dismissal of old regime cadres and their replacement with new, reliable, worker-peasant cadres who, however, had no professional military training. In the economy, obviously the war industry was the first sector where advisors appeared, actually after the meeting of party general secretaries and ministers of defence of satellite countries held in Moscow on January 8, 1951. Their role was to prepare the way for standardizing the weaponry of Eastern European armies, making these forces self-reliant and connect them to the Soviet Union's defence complex. In state administration and economic organizations, the advisor system and the related complex hierarchies were established a little later, in 1951–1952[2].

In the Ministry of the Interior, a Soviet "helper" was already aboard in early 1945. A plain-clothes NKVD officer named Orlov was assigned to the Budapest center of political investigation organs. Working in the capacity of advisor, his role was to function as a liaison to Hungarian political investigation forces. As recalled by András Tömpe, head of the Police Investigation Department at the time, the Hungarian Communist Party received assistance from the Soviet military command in setting up the Political Department of the Hungarian State Police. He himself was in regular contact with the Allied Control Commission led by Marshal Climent J. Voroshilov and with the special political group[3] led by Lieutenant General Michail Ilich Bielkin. The latter was contacted earlier by Gábor Péter, head of the secret police and, according to Tömpe, "cooperated closely with him in various operations that were unknown to me at the time"[4].

[2] For details about the activities of Soviet advisors in Hungary, see Magdolna Baráth, „Testvéri segítségnyújtás". Szovjet tanácsadók és szakértők Magyarországon. ["Brotherly assistance". Soviet advisors and experts in Hungary.] *Történelmi Szemle*, 2010/3, pp. 357–386.

[3] According to the manual of biographies of Soviet state security leaders, Bielkin was leader of a SMERS (Soviet Counter-espionage) operational group in Budapest between July 1945 and June 1946, and then led the Soviet State Security Ministry's Counter-Espionage Directorate in Austria until March 1950. N. V. Petrov, *Kto rukovodil organami gosbezopasnosti 1941–1954. Spravochnik*. [Who Directed the State Security Organs? 1941–1954. Manual.] "Memorial" international organization–Zvenia Publishing House, Moscow, 2010, pp. 188–189.

[4] PIL 867. f. t-101.

Soviet "helpers" were the more needed as the Hungarian Communist Party was just building its legal organizational framework at the time and they were lacking loyal specialists and professionals in every field. In a letter written to László Háy, the Communist Party's representative in Moscow in early March 1945, party general secretary Mátyás Rákosi bitterly complained about the shortage of cadres that caused difficulties mostly at the police, in the army and in state administration. The example he cited to describe the absurdity of the situation was that he had to teach the leaders of the Budapest secret police "the absolute basics of investigation and interrogation"[5].

As known from recently revealed sources in Russian archives, the operational units of the Soviet Union's State Security Commissariat were set up already in 1945, and the associates of these units worked in cooperation with Soviet military commands and NKVD directorates. In occupied territories, the resident offices recruited agents from members of civilian parties and from local public administration organs[6]. The ministry's resident in Hungary between 1946 and 1949 was Arsenin Vasilievich Tishkov, who first worked as an advisor at the Soviet Embassy in Budapest and then served as ambassador for a few months in 1949[7]. As recalled by Vladimir Farkas, one of the subsequent leaders of the State Security Authority [ÁVH], the Soviet State Security Ministry had a

[5] PIL 274. f. 10/43. Mátyás Rákosi's letter to László Háy dated March 5, 1945.

[6] Pavlenko O. V., *Strategii sovietskoy diplomacii v Centralnoy Evrope*. (1943–1945 gg.). *Rossiysko-avstriskiy almanah: istoricheskie i kulturnye paralelli*. [The Strategy of Soviet Diplomacy in Central Europe (1943–1945). Russian–Austrian Almanac: Historical and Cultural Parallelisms.] Issue 2. Moscow–Graz–Vienna–Stavropol, 2006. 22. While conducting research in Moscow's archives, I found agent reports among the documents of the Allied Control Commission in Hungary, signed by a certain Lieutenant Artamonov. E.g. a report dated on July 22, 1945 disclosed that an informer heard from a high-ranking member of the Smallholders Party that the party intended to launch a major campaign against Zoltán Vas, the mayor of Budapest. AVP RF f. 0453 op. 2v papka 22. d. 10.

[7] Nikita Petrov, *Po scenariu Stalina: Rol organov NKVD–MGB SSSR v sovietizacii stran Centralnoy i Vostochnoy Evropi 1945–1953*. [Following the Script of Stalin: The Role of Organs of the Soviet Union's People's Commissariat for State Security–Ministry for State Security in the Sovietization of East Central Europe, 1945–1953.] ROSSPEN, Moscow, 2011, p. 190.

permanent representative office in Budapest already in 1947[8], but no document whatsoever surfaced to date concerning its activities.

Formally, Soviet advisors were sent to Hungary on Hungarian request. However, it is not known whether country leaders in the region came up with this initiative themselves or if the request was actually suggested from Moscow. On the proposal of party general secretary Mátyás Rákosi, the Central Leadership [KV] of the Hungarian Workers' Party [MDP] passed a resolution on November 4, 1948 on inviting Soviet specialists. Probably this resolution served as a basis for the State Security Commission's decision at its November 17, 1948 session to submit a request for Soviet military and police experts and for sending Hungarian army and police officers to the Soviet Union[9]. Back then the Ministry of the Interior's requisition was for eight experts or advisors for a period of six months. Their task would have been to review the organizational structure of the police and, separately, the work of the state security organization. For that very reason, four state security specialists and four other advisors proficient in general law enforcement issues (training, organizing, traffic patrol, reporting and inventory system review) were expected. The resolution passed at the State Security Commission session, however, already included the delegation of 12 advisors (six to the state security, six to the police) for a year[10].

Following the decision, Mátyás Rákosi informed the Soviet leadership about the specific needs of the Hungarian government in a letter dated on November 23, 1948. However, the advisors never came and thus Rákosi turned to the Soviet Embassy in Budapest on July 12, 1949, repeating his request of more than six months earlier, asking the Soviet ambassador for help in having (already) 14 state security advisors delegated to Hungary because "Hungarian organs have nothing but their own experience for training their associates"[11].

---

[8] Vladimir Farkas, *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam.* [No excuse. I was a Lieutenant Colonel at the ÁVH.] Intertart Stúdió, Budapest, 1990, p. 135.

[9] MOL M-KS 276. f. 84/12. Minutes of the November 17, 1948 session of the State Security Commission.

[10] *Ibidem.*

[11] Rákosi requested the 14 advisors to the following areas: one senior advisor to direct the work of other advisors; one to the border guard; three advisors with experience in operational matters (counter-intelligence, counter-espionage, combating Trotskyism), one person proficient in operational techniques, one advisor trained in official investigation, one person who would have dealt with

The reason of the delay was that A. V. Tishkov, the Soviet Union's ambassador to Hungary only forwarded Rákosi's letters of November 1948 and July 12, 1949 to deputy Minister of Foreign Affairs Andrei A. Gromiko on July 13, 1949. Regarding Rákosi's request for interior and state security advisors, Tishkov considered that it was not necessary to send road traffic patrol or criminal investigators to Hungary as the country had pretty good experts in these fields. Similarly, the ambassador did not think it was necessary to send advisors to deal with the general organizational issues of state security as he believed the chief advisor was able to provide this advice, too. The ambassador supported the rest of the requests saying that "the presence of our advisors at the key operational departments of the Hungarian State Security Authority, at the border guard and at internal law enforcement units enables us to control fully the situation at these important organizations"[12].

At the time, Rákosi asked Soviet state security for help in the showdown with his opponents within the Communist Party, namely minister László Rajk and his associates. As shared by one former head of ÁVH's Investigation Department, Gyula Décsi in 1954, "by then nobody could tell anymore what was true and what was lie"[13]. Once Lieutenant General Michail Bielkin, the leader of the Soviet counter-espionage center in Baden bei Wien reported to Moscow on July 20, 1949 that duress is used against László Rajk and that the opinion of advisors is disregarded by Hungarians, Stalin and State Security Minister Viktor Semyonovich

---

the ÁVH's general organizational matters, one person knowledgeable in operating guard issues, one expert to deal with the personal security of leaders and two advisors to train the ÁVH's armed forces. In addition, Rákosi also asked for two people to be assigned to the police: one to handle traffic and another to handle criminal issues. RGASPI f. 82. op. 2. d. 1153. Documents published in *Sovietskiy faktor v Vostochnoy Evrope 1944–1953*. Volume 2. *1949–1953. Dokumenti*. [The Soviet factor in Eastern Europe 1944–1953. Documents.] Edited by T. V. Volokitina–G. P. Murashko–A. F. Noshkova. ROSSPEN, Moscow, 2002, pp. 135-136.

[12] AVP RF f. 077 op. 29. papka 135. d. 39.

[13] G. P. Murashko–A. F. Noshkova, Sovetskoye rukovodstvo i politicheskie processi T. Kostova i L. Rajka (po materialam rossiyskih arhivov). [Soviet leadership, and the political lawsuits of T. Kostov and L. Rajk (based on documents in Russian archives).] In *Stalinskoye desiatiletie holodnoy voini. Fakti i gipotezi.* [The Stalin Decade of the Cold War. Facts and Assumptions.] Nauka, Moscow, 1999. p. 29.

Abakumov decided to dispatch Bielkin from Baden and Colonel Nikolai Ivanovich Makarov[14] from Moscow to Budapest to investigate the Rajk case[15] thoroughly and objectively.

Finally, the Soviet state security officers under the command of Michail Bielkin arrived in Hungary in early July, 1949 to take part in the investigation[16] of trial against László Rajk. Their reports sent to Moscow suggest that their main role was to provide for the necessary "political concept" during the investigation and the preparation of the trials, i.e. to ensure that the latter have an anti-Tito and anti-Yugoslavia edge.

Bielkin and his men began to work around July 19, 1949. One of their first measures was to reshuffle the investigation team, assigning Soviet-Hungarian investigator pairs to key detainees. They participated in legal confrontation sessions, in recording confessions, collecting documents on the subject, plus they also dealt with the informers or so-called "prison agents" assigned to Rajk and his people. László Rajk was interrogated by Bielkin himself and State Security Colonel Ernő Szücs, a secret associate of Soviet state security organs, albeit the Soviet interrogator's name was never mentioned in the interrogation protocol. Bielkin was said to have met Rákosi three times per week, with the two of them deciding on further actions together. As for Russian historian Nikita Petrov, based on Gábor Péter's October 1954 confession that was found in the archives of the KGB's successor organ, there were occasions when Rajk and Bielkin were on their own and even Gábor Péter was forbidden to join them[17].

The speech of the state prosecutor was drafted by Soviet advisors in cooperation with the Hungarian investigators. Concerning the latter, the Soviets criticized Rákosi's actions and proposals, saying that "the political foundation" of the case is "unclear", that the indictment lacks legal weight and includes wording that is not supported by documents. Rákosi was said to have rejected these criticisms saying that he did not

---

[14] Makarov was the deputy head of General Directorate II of the Soviet Union's State Security Ministry from June 1946 and then the head of it in 1949–1951. *Kto rukovodil organami gosbezopasnosti, op. cit.* pp. 568–569.

[15] Bielkin's report quoted by Nikita Petrov, *op. cit.,* pp. 193-194.

[16] Farkas, *op. cit.,* p. 210. Regarding the Rajk lawsuit, see George H. Hodos, *Show Trials: Stalinist Purges in Eastern Europe, 1948–1954,* Praeger Publishers, New York, 1987.

[17] Petrov, *op. cit.,* p. 196. László Rajk did not speak Russian, thus presumably Bielkin communicated with him through an interpreter.

think they were important as the text was subject to further review in Moscow anyway, where "specialist lawyers are available, like comrade Vishinsky among others"[18].

It was the Soviet advisors who worded the press statements for the radio and the written press and they also participated in the selection of trial locations. During the lawsuit that lasted from September 16 to 24, 1949, it was them who drafted, before the court hearings, the questions which judges had to ask from the defendants, the answers of the defendants and even their speeches under the right to the last word. Further, it was also the advisors who prepared the witnesses (whom they did not consider to be any better than the convicts) for the hearings[19].

While investigating the Rajk case, secretary general Rákosi requested several times the extradition of Lazar Brankov, a Yugoslav diplomat arrested in Moscow on June 19, 1949. The Soviet leadership already sent over Brankov's testimony that incriminated Rajk earlier but only handed over Brankov himself to the Hungarians on July 15. However, it was concealed from Hungarian leaders that Brankov was not only a resident of the Yugoslav state security organization, the UDB [Uprava Državne Bezbednosti], but he also worked for Soviet intelligence simultaneously and had 40 agents in Hungary. Actually, the assumption that Brankov was "coached" by Soviet state security in Moscow before he was delivered to the ÁVH might be true[20].

Not long before Brankov was handed over to the Hungarians, one of the Communist leaders of the army, Lieutenant General György Pálffy was arrested. He represented the "military angle" in the lawsuit. After the arrest, Pálffy's home was searched and a Soviet radio transmitter and a code book were found. It turned out that Pálffy was in touch with Soviet military intelligence via the Soviet military attaché, M. A. Malevsky. Rákosi resentfully complained about this to Soviet leadership[21].

As a direct consequence of Pálffy's case, ambassador Tishkov and Malevsky were ordered back to Moscow. The long-term consequence was

[18] T. V. Volokitina–G. P. Murashko–A. F. Noshkova–T. A. Pokivailova, *Moskva i Vostochnaya Evropa. Stanovlenie politicheskih rezhimov sovetskogo tipa. 1949–1953.* [Moscow and Eastern Europe: The establishment of Soviet-style political systems in 1949–1953.] ROSSPEN, Moscow, 2002, p. 621.

[19] Petrov, *op. cit.,* pp. 203-205.

[20] *Ibidem,* p. 199.

[21] *Ibidem,* pp. 200–201.

that the Soviets prohibited their own intelligence work in the so-called people's democracies. Instead, official intelligence representative offices were set up at the Soviet embassies.

In all their reports, Bielkin and Makarov kept suggesting that Rákosi needed continual help in state security work[22]. Stalin himself came to the same conviction when he received Rákosi on August 20, 1949 for finalizing the indictment in the Rajk trial. Two days later State Security Minister Abakumov reported to Stalin, Beria and Malenkov that they had selected the right personnel as instructed, and that the twelve-person group led by chief advisor S. N. Kartashov was dispatched to Hungary on that day already. Abakumov also reported: "I gave thorough instructions to comrade Kartashov on the role and tasks of advisors in respect of the assistance to be provided to Hungarian state security organs"[23].

Colonel S. N. Kartashov's deputies in Hungary were Colonel G. S. Evdokimenko and Colonel Poliakov. Their role was to help the organizing of a State Security Authority that is fully independent from the Ministry of the Interior. The Soviet advisors had a significant role in implementing the operating mechanisms and methods of Soviet secret services at Hungarian state security organs, and in reshaping the state security organization into a Soviet-style unit.[24] Kartashov usually met Rákosi once a week. Vladimir Farkas never heard the Soviets being offensive or commanding. True, they did not need to be. According to Farkas, there was only one initiative of the Soviets that Rákosi did not like and thus it was not implemented: in line with Soviet practice, Poliakov elaborated a

---

[22] Originally, the assignment of Bielkin and his staff was limited to conducting the Rajk lawsuit, but the work of the Soviet advisors did not end with the trial. Bielkin and one of his deputies, Colonel Poliakov participated in the preparation and execution of the show trials that followed Rajk's trial. Soon after that Makarov passed on his experiences gained with preparing the Rajk trial to Gottwald and the secretary general of the Czechoslovak Communist Party at the time, Slansky.

[23] Petrov, *op. cit.*, p. 206.

[24] On February 10, 1950, Kartashov sent a detailed report to Abakumov on his findings gained in Hungary. See Magdolna Baráth (publ.) Szovjet tanácsadó feljegyzése Magyarországról, 1950. [A Soviet advisor's note on Hungary, 1950.] *Betekintő*, 2008/4. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/2008_4_barath.pdf, downloaded on January 8, 2012. The note was presented in detail in Nikita Petrov, *op. cit.*, pp. 214–218.

proposal on establishing separate state security courts in Hungary, too, envisaging the exclusion of even the formal role of prosecution and courts in political cases.

As recalled by Vladimir Farkas, two Soviet advisors were working for the Operational Techniques Department of the State Security Authority. E.g. Soviet-type operational record keeping was established with their participation, with the new system resulting in an atmosphere of total mistrust. One "invention" of Soviet advisors was the "sewing" of investigation documents into the folders, lest anyone should take out a document secretly.

There were Soviet advisors working for the Budapest Police Headquarters, too. The two Soviet advisors there were actually colonels, but they kept their rank secret and attended the police headquarters building in plain clothes, with ID cards for the false names of Alex Petőfi and Mihály Magyar. They attended every meeting and had everything translated into Russian, with their interpreters writing short Russian-language minutes[25].

In certain cases, the Soviet advisors directly interfered with specific matters: e.g. Colonel G. S. Evdokimenko, who was initially the deputy of the state security advisor and from 1951 chief advisor at the Hungarian state security organization. According to his reports to State Security Minister Abakumov on the military lawsuits and the case of former social democrat leaders, the Hungarian state security organs (on Rákosi's instruction) strove to set up an anti-government conspiracy story. Evdokimenko reported that when the generals' case was investigated, the detainees were physically forced to sign the interrogation protocols. He took specific measures to stop this method. "At a discussion with ÁVH chief Péter and his deputy Szücs on June 14 this year, we drew their attention to the aforementioned facts regarding the interrogation methods applied by investigators and expressed our opinion that these methods make the investigation confusing. Péter agreed that these investigation methods are inappropriate but he also complained that comrades Rákosi and Farkas routinely set very short deadlines for «obtaining the right confession from detainees», and if their

[25] Sándor Kopácsi, *Életfogytiglan.* [Life Sentence.] Bibliotéka Kiadó, Budapest, 1989, pp. 51–54.

demand is not fulfilled in time, ÁVH leaders are accused of doing a poor job"[26].

In Evdokimenko's presence, Gábor Péter instructed his deputy, Ernő Szücs to review the confessions of detainees, take out false elements and to stay away from applying inappropriate investigation methods in the future. Still, the material put to together by the ÁVH for Minister or Defence Mihály Farkas for his upcoming trip to Moscow suggested that an organized conspiracy involving the detainees had really existed.

In October 1949, Rákosi asked for additional advisors and his request was fulfilled: pursuant to the October 31, 1949 decision of the CC CPSU(b) [Central Committee of the Communist (Bolshevik) Party of the Soviet Union], 15 advisors were delegated to Hungary to provide assistance to the state security organs and the border guard[27]. Interior Minister Sergei Nikiforovich Kruglov was assigned to prepare and carry out the dispatching of advisors. His memo to Stalin on the selection of the advisors shows that the Soviet Ministry of the Interior took the matter seriously and sent high-ranking advisors to Hungary who had several years of experience[28].

The role of the advisors was not only to inform the Soviet Union's Ministry for State Security on progress with the preparation of trials. They also sent to Moscow the investigation documents, most of all the interrogation protocols. Translated into Russian, the documents then

[26] RGASPI f. 82. op. 2. d. 1154. Published by Magdolna Baráth, „Minden vizsgáló megalkotja a maga összeesküvését." Szovjet tanácsadó feljegyzése a tábornokper vizsgálatáról, 1950. június. ["Every investigator creates an own conspiracy." Note of a Soviet advisor on investigating the generals' trial.] *Betekintő*, 2010/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/2010_1_barath.pdf, downloaded on January 8, 2012.

[27] It was not by accident that advisors were assigned to the border guard, as the Soviet–Yugoslav conflict was aggravating at the time. T. V. Volokitina–G. P. Murashko–A. F. Noshkova–T. A. Pokivailova, *Moskva i Vostochnaya Evropa….*, p. 622.

[28] The advisors: Colonel M. V. Petrunkin, Lieutenant Colonels F. Denisov, S. V. Petrov, A. Ye. Pronchenko, Majors Ye. V. Sacharov, G. M. Egorov, G. M. Zabolotny. Police Colonels L. S. Emelianov and P. Ya. Merkulov were just delegated to the police at the time. Kruglov's note published by *Sovetskii faktor v Vostochnoy Evrope…*, pp. 165–166.

went directly to Stalin,[29] who not only obtained thorough information from them but also used the materials to put top leaders of other Soviet Bloc countries under pressure when necessary. On March 16, 1951, Stalin sent the confession of Czechoslovak Communist leaders Clementis and Sling to party leaders Bierut of Poland, Gheorghiu-Dej of Romania, Chervenkov of Bulgaria and Rákosi of Hungary, explaining that the extensive lawsuits in Hungary and in the so-called people's democracies in general failed to eliminate enemy positions. Rákosi responded to this in his letter to Stalin dated March 27, 1951. He admitted that Sling's statement is true and that enemy forces intensified activities but he immediately assured the generalissimo that "We will be alert and will use our experience and the warnings received to uncover and demolish enemy organizations"[30].

The privileged financial position of the high-ranking Ministry for State Security officers delegated to Hungary irritated their Hungarian partners and with good reason. What is more, time to time tensions evolved between the number one leaders of countries in the region and between their advisors. In March 1950, Rákosi made insinuating remarks to Kominform staff representative S. G. Zavolzhsky about the "poor activity" of advisors, mainly Kartashov, noting that "Soviet comrades do not help much, and sometimes they fail to pay attention to the many spy groups arrested by Hungarian authorities. [...] For the most part of each day, I carry out the investigations and it has been like this for almost a year now"[31]. The relationship between Rákosi and Evdokimenko was not very good either, and Evdokimenko was ordered to return to Moscow on the Hungarian leader's demand[32].

---

[29] T. V. Volokitina–G. P. Murashko–A. F. Noshkova–T. A. Pokivailova, *Moskva i Vostochnaya Evropa,* p. 629.
[30] *Vostochnaya Evropa v dokumentah rossiyskih arhivov 1944–1953.* Volume II. *1949–1953.* [Eastern Europe in the documents of Russian Archives 1944–1953.] Edited by T. V. Volokitina–T. M. Islamov–G. P. Murashko–A. F. Noshkova–L. A. Rogovaya. Sibirskiy Hronograf, Moscow–Novosibirsk, 1998, p. 498.
[31] *Ibidem,* p. 318.
[32] T. V. Volokitina–G. P. Murashko–A. F. Noskova–T. A. Pokivailova, *Moskva i Vostochnaya Evropa….,* pp. 629–630. This was not an unusual case: the relationship was similarly tense between the top leader of the Romanian party, Gheorghiu-Dej and A. M. Sacharovsky, the Soviet advisor assigned to him. As a consequence, Sacharovsky was also replaced in November 1952. *Ibidem,* p. 630.

With all these developments, Soviet leadership came to the conclusion that standard regulations must be developed concerning the obligations and rights of advisors. In October 1951, the Political Committee of the CC CPSU(b) adopted the document titled "Directive for the advisors of the Soviet Union's Ministry for State Security working for the state security organs of countries of people's democracy". According to the directive, the main task of advisors was to provide help to state security and police organs in "implementing, in an operationally appropriate way, the instructions and directives of these countries' leaders on organizing security there, in improving the organization of operational and investigation work of agents, and in preparing border guard and internal police for combat and service". According to the document, advisors were only entitled to give "practical advice" on these matters and only verbally, staying away from mechanically replicating the work methods of the Soviet Union's state security organs, and bearing personal liability for the appropriateness of all advice they and their staff provided.

The directive accurately defined the "levels" regarding the relationships between advisors and their staff, and between the state security organs and the political leaders of the country concerned: the advisors must have a working relationship with the minister (or the leader of the state security organization) and his deputies. Similarly, working relations must be in place between the instructors and the chiefs and heads of departments at state security organs or units. The chief advisor of the Ministry for State Security was entitled to point out to the leader of the country concerned any deficiencies detected in operational agent work, at the border guard or at internal police. However, such notification was subject to the prior consent of the Soviet Union's Ministry for State Security.

Advisors were not allowed to interfere with appointments and reassignments or to meet agents of state security organizations. Similarly, they were not allowed to be present at interrogations or to inform the leadership of the host country without permission from the Soviet Ministry for State Security. In case they received seriously insinuating materials about an associate of a state security organ, they were required to inform the leaders of those organization and, if necessary, the country's leader on permission from the Ministry for State Security. However, they

In the 1960s, Evdokimenko was working as a KGB associate in the Krasnodar area where Rákosi was in exile; that is where they met again. *Ibidem,* p. 628.

were not allowed to interfere with how the issue would be solved. Still, advisors were allowed to inform the leader of the country concerned on the assistance provided by the advisor and his staff to the state security organs[33].

By the time the directive was released, the Soviet Union's Ministry for State Security was not only present with its system of advisors at law enforcement organizations in the region (including military courts and prosecution offices), but also at border guards, internal police and political intelligence. In the spring of 1950, "based on the unity of political ideas and objectives, and mutual trust between the Soviet Union and the countries of people's democracy", the Soviet government forbade Soviet intelligence to carry out any intelligence work in these countries. Almost simultaneously to that, the April 17, 1950 session of the Political Committee of the CC CPSU(b) deemed it necessary to "build relationships between Soviet intelligence and its counterpart organizations in countries of people's democracy for the mutual provision of assistance in intelligence efforts against capitalist states and Tito's clique in Yugoslavia". To this end, they decided that adequately staffed representative offices of Soviet political intelligence must be established at the counterpart organizations of countries of people's democracy, through which they can provide assistance to each other in intelligence work and carry out joint intelligence measures if necessary. Soviet envoys and ambassadors were sent a directive ordering them to inform the number one leader of their host country about this decision in person, and to ask them for their opinion, requests and proposals. The Political Committee of the CC CPSU(b) decided on the candidates for these positions on June 5 and 6, 1950. In the case of Hungary, it was V. D. Filatov (as far as Vladimir Farkas remembered, a five-member team of intelligence advisors led by Filatov arrived in Budapest. They and their families were accommodated in villas[34]).

The representative of the Soviet Union's foreign policy intelligence center working at the Hungarian intelligence organization maintained personal contacts with the leader of the latter and his deputy. The representative had operational associates and a technical staff in Hungary, and the leader of the Hungarian intelligence was required to help with

---

[33] T. V. Volokitina–G. P. Murashko–A. F. Noskova–T. A. Pokivailova, *Moskva i Vostochnaya Evropa…*, pp. 630–631.

[34] Farkas, *op. cit.*, p. 289.

arranging for offices and homes for them, and with providing protection for these sites.

In the first half of the 1950s, the official representatives of Soviet state security organs appeared at the Soviet embassy in Budapest. Their task was to assist and establish cooperation with the State Security Authority. In the beginning, this assistance encompassed the establishment of state security functions, the training of cadres, provision of advice and practical assistance. Later on, as the local staff gained experience, it also included the coordination of operational plans, the exchange of obtained information and even the execution of joint operational measures. Cooperation with the state security organs of the so-called countries of people's democracy was supervised by A. M. Sacharovski, one of the leaders of Soviet intelligence. The KGB's representative in Hungary between 1953 and 1956 was Colonel Ye. T. Sinitzin, and his first deputy was Colonel G. F. Grigorenko. To some extent, they were the ambassador's subordinates[35].

After Stalin's death, there were changes in this area, too. L. P. Beria, the new leader of the unified State Security and Interior Ministry issued a number of directives regulating the work of advisors in the so-called countries of people's democracies. The directive for advisors operating in Hungary was issued on May 23, 1953 and pointed out several discrepancies. It criticized advisors for interfering with hands-on work, for giving instructions and for practically standing in for the management of the ÁVH and intelligence, instead of providing assistance on a day-to-day basis.

Beria believed that several advisors (e.g. those working at the government guard and at the fire department) were not really needed and some of them were actually withdrawn from Hungary. He also criticized them for establishing an own "chancery" at a different location than the ÁVH building and that they failed to make efforts to learn Hungarian even after several years of stay in the country. In order to improve the efficiency, he wanted to merge the staff of advisors and the representative

[35] Concerning cooperation between Hungarian and Soviet intelligence, see Magdolna Baráth, Additional data about the cooperation of Hungarian and Soviet intelligence organs. In *Megértő történelem. Tanulmányok a hatvanéves Gyarmati György tiszteletére*. [Understanding History. Essays in Honor of György Gyarmati on his sixtieth Birthday.] Edited by Magdolna Baráth–Gábor Bánkuti–János M. Rainer. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2011, pp. 29–41.

office of Soviet intelligence, but finally it did not happen. After Beria's arrest, these measures of him were also revised and the number of advisors increased[36] again after the KGB was established in the spring of 1954.

Although the exact number of Soviet advisors working at Hungarian state security organs is unknown, we can make estimations for specific periods based on the payroll lists of the Ministry of the Interior. In 1952, the payroll lists included 33 advisors for interior affairs. Their number went down to 29 in the spring of 1953, but later (after the autumn of that year), 42 advisors were working in Hungary again[37]. KGB head Ivan Serov proposed the reduction of advisors in early December 1954, thus their number was decreased by eight[38].

The salary, benefits and additional services provided to Soviet advisors in Hungary were regulated in an agreement between the Soviet Union and the Hungarian government. In 1952, their pay ranged between 2,550 and 9,570 forints per month[39]. They were also provided with a furnished home and a domestic worker, with all home maintenance costs and utility bills paid, and all this topped with an entertainment budget[40].

At the end of July 1953, the new Soviet chief advisor, G. A. Ishchenko paid a visit to Budapest. His trip was urged in particular by Prime Minister Imre Nagy. As he explained to Soviet ambassador Evgeny Kiselyov, the reason was that "although certain transformation already began at the Ministry of the Interior, we lag behind considerably in this area and we will definitely need the Soviet comrade's help"[41].

The Soviet chief interior affairs advisor usually attended the sessions of the Ministry of the Interior College, along with other advisors

---

[36] Petrov, *op. cit.*, p. 256.

[37] Erzsébet Kajári, *A magyar Belügyminisztérium szovjet tanácsadói*. [The Soviet advisors of Hungary's Ministry of the Interior.] *Múltunk*, 1999/3, pp. 222–223.

[38] Petrov, *op. cit.*, p. 260.

[39] At the time, only 2.6% of Hungarian workers had a wage exceeding 2,000 forints. The average wage for the majority of them was 600–1,000 forints. *Statistical Yearbook 1949–1955*. Statisztikai Nyomtatvány és Folyóiratkiadó Vállalat, Budapest, 1957, p. 60.

[40] Kajári, *op. cit.*, pp. 222–223.

[41] *Szovjet nagyköveti iratok Magyarországról. Kiszeljov és Andropov titkos jelentései.* [Documents of Soviet ambassadors about Hungary. Secret reports of Kiselyov and Andropov.] Edited by Magdolna Baráth. Napvilág Kiadó, Budapest, 2002, pp. 65–66.

"competent" in specific agenda items. The minutes of college sessions usually state the names of advisors in attendance, but no data is available on their active contribution if any.

The Soviet advisors to the Budapest Police Headquarters were evacuated to Moscow on a Soviet military airplane before day on October 29, 1956[42]. Quite probably that is when other Soviet advisors and specialists working in different areas also left the country. During the revolution, arbitrary occupiers moved in their abandoned houses.

However, not all advisors left Hungary. In addition to advisors from Soviet state security organs, several KGB leaders and officers stayed in Hungary during the 1956 revolution. It was mostly them who carried out the arrests in November–December, and investigated the cases of arrested revolutionists. Even the interrogation protocols were drafted in Russian. Through November 1956, Serov kept Soviet party leaders informed on retaliation measures taken by the KGB.

It was Serov who forced Ferenc Münnich, a minister of the new Kádár government at the time to issue a directive that ordered the establishment of political departments within the police to fulfill the role of former state security organs. Further, in order to develop Hungarian state security functions, he prepared various documents for János Kádár, e.g. about the organizational structure[43] of these organs. Serov also initiated that a staff of 27 KGB advisors should be set up for organizing operational work. Eighteen of these advisors would have been assigned to state security organs, five to the police and four to a state security unit that dealt with special techniques[44]. On December 3, 1956, referring to their discussions with Serov, János Kádár and Ferenc Münnich requested 23 state security advisors from the CC CPSU. Based on talks with the Soviet Union's Ministry of the Interior, the head of the KGB found the Hungarian request feasible, not least because the requested 23 advisors

---

[42] Sándor Kopácsi, *op. cit.,* p. 151.

[43] For details about the role of Soviet state security organs in reorganizing Hungary's political police, see Magdolna Baráth, *A politikai rendőrség újjászervezése 1956 után*. [Reorganizing the Political Police after 1956.] *Történelmi Szemle*, 2008/4, pp. 535–563.

[44] See Serov's telegraph to the CC CPSU dated November 27, 1956. *Sovetsky Soyuz i vengersky krizis 1956 goda*. [The Soviet Union and the 1956 Crisis in Hungary.] Edited by Ye. D. Orechova–V. T. Sereda–A. S. Stykalin.] ROSSPEN, Moscow, 1998, pp. 704–705.

were already in Hungary by then.[45] In addition to the Soviet advisors to the Ministry of the Interior, further thirteen and three persons were employed as interpreters at the Investigation Department, effective November 15 and December 1, 1956, respectively[46].

During his visit to Hungary in April 1958, N. S. Khrushchev raised the issue of withdrawing Soviet advisors from the country. In September 1958, the CC CPSU officially proposed the elimination of the Soviet advisor system saying that "outdated forms of mutual relations should not hinder the development and deepening of friendship between our states"[47]. The Hungarian side completely agreed with the Soviets' proposal, but they also requested that in order to avoid further difficulties in operations, the advisors should not be withdrawn overnight. Further, the Hungarians requested that a few advisors should remain in Hungary at the armed forces and in uranium mining, provided the Soviets agree.

At that time, forty Soviet advisors were stationed permanently at the Hungarian People's Army, 23 at the Ministry of the Interior and there were 9 uranium industry experts, too. The Hungarian side proposed that four of the advisors working at the army and 20 of those serving at the Ministry of the Interior should return to the Soviet Union by the end of the year. Four of the uranium industry advisors also returned with them[48].

The assignment of interior affairs advisors delegated to Hungary in 1956 expired on January 1, 1959. On grounds that these advisors "provided significant assistance in crushing and eliminating the counter-revolution",

---

[45] *Ibidem,* pp. 720–721. New advisors were delegated to the Ministry of the Interior even after the revolution. E.g. in a letter dated January 21, 1958, János Kádár requested a consultant for the Ministry of the Interior, for a period of one year. [Soviet] Interior Minister Drozdov considered the request feasible and asked the CC CPSU for permission to dispatch the advisor to Hungary in Quarter 1 1958, as per the conditions of the intergovernmental agreement signed on February 7, 1950. GARF f. 9401 op. 2. d. 497.

[46] Commands no. 24 and 25 of the head of Department II of the Ministry of the Interior on personnel. November 15 and December 1, 1956; ÁBTL 2.8.1. box 576. The number of interpreters decreased subsequently. E.g. at the end of 1958, only one interpreter was employed instead of the former three at the Investigations Department. Proposal of the Ministry of the Interior's Organization Department on organizational changes regarding Department II/8, December 28, 1958. MOL XIX–B–1–au 16-746/1/58.

[47] MOL M-KS 288. f. 9/1956/7.

[48] MOL M-KS 288. f. 5/98.

the Ministry of the Interior proposed to the Political Committee of the Hungarian Socialist Workers' Party to award high state honors to all 23 Soviet advisors and the chief advisor, Major General Aleksei Dmitriyevich Beschastnov which the committee approved at its December 31, 1958 session[49].

Even after the departure of the last Soviet advisors, so-called "liaisons"[50] still remained at the Ministry of Defence and the Ministry of the Interior. During the Budapest visit of KGB head Semichastny in March 1964, an agreement was made that a KGB representative office would be established at the Ministry of Interior Affairs. Colonel Nikolai Grigorievich Turko, the former deputy of the chief advisor working in Hungary was appointed as head of the representative office. Turko arrived in Budapest on November 1, 1964[51].

The KGB representative office in Hungary remained in place until the change of the political system. On September 28, 1989, at a meeting of deputy minister Sándor Ilcsik and the head of the KGB representative office, Major General Rostislav Vasilievich Yuschuk, an agreement was made that earlier forms of cooperation must be changed and that a part of them should be "covered up", meaning that the representative office was proposed to continue operation under diplomatic coverage. From then on, their office was not at the Ministry of the Interior but at the Soviet Embassy. However, the Ministry of the Interior continued to provide them with cars, furnished homes and paid their rent and related expenditures[52].

Presumably, Soviet advisors left Hungary in the first six months of 1990, after the establishment of the new national security organs on February 14, 1990. The new organs did not need the services of the Soviet advisors.

---

[49] MOL M-KS 288. f. 5/110.

[50] Kajári, *op. cit.,* p. 225.

[51] MOL XIX–B–1–ai 1-a/1091/1964 2579. Semichastny's letter to Hungarian Minister of the Interior András Benkei dated October 24, 1964.

[52] ÁBTL 1.11.1. 111. d. 4-657/1989. Memo of meeting about the accommodation and boarding of associates of the Soviet representative office at the Ministry of the Interior, October 6, 1989.

Luminița **BANU**
Florian **BANU**

Securitatea, bancherul şi vânătoarea - o acțiune de „lobby cinegetic" în anii '70

The Securitate, the Banker and the Hunt A '70s "Hunting Lobby" Action

The present research reveals, by means of an analysis of a precise operation, the way in which The Romanian Securitate was involved in the state's conceiving and running of some actions of international economical collaboration, as a part of the wide program of the country's modernization. More precisely, the establishment of French-Romanian Bank in Paris is placed in the complex context of French-Romanian relations of late 1960s and early 1970s.

This study aims to exhibit the complex mechanisms through which this kind of operations was achieved. On the other hand, the present study aims to analyze the collateral consequences resulting from the complex actions carried out by the Romanian diplomacy and secret services of that time.

Etichete: Securitate, spionaj, România, Franța, relații economice internaționale, banca franco-română

Keywords: The Securitate, spying, Romania, France, international economic relations, the French-Romanian Bank

„Faptele trebuie corelate, altfel interpretările sunt false"[1]. Acest îndemn, deși nu vine din partea unui istoric, ci a unui economist, ar trebui să fie un veritabil *memento* pentru orice cercetător al trecutului, mai cu seamă pentru cei interesaţi în descifrarea istoriei unui regim totalitar nu demult încheiat. Ignorarea acestui criteriu de interpretare nu poate conduce decât la evaluări și reconstituiri de o pertinență îndoielnică, marcate de partizanate, porniri vindicative, în măsură să conducă, în ultimă instanță, la conturarea unui tablou istoric profund deformat.

Evident, o bună corelare a faptelor nu este o întreprindere facilă, căci reclamă o prealabilă cunoaştere aprofundată a faptelor, ea însăși condiționată de studierea minuţioasă a izvoarelor istorice, uneori greu accesibile, ample și, câteodată, contradictorii. Pentru a ilustra cât de dificil îi este istoricului să identifice resorturile intime ale unei acțiuni sau

---

[1] Cuvintele sunt desprinse dintr-un interviu acordat de Alexandru Bârlădeanu în anii '90 – cf. Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, Bucureşti, Editura „Evenimentul Românesc", 1997, p. 130.

decizii cu caracter istoric, vom încerca în paginile de față să reconstituim, printr-un studiu de caz, legăturile inextricabile care s-au construit în timpul regimului comunist între politică, economie și serviciile secrete.

Desigur, demersul nostru nu-şi propune să se constituie într-un „model", ci urmăreşte doar să pună în evidenţă faptul că, adesea, în evoluţii aparent haotice, contradictorii şi criticabile secvenţial există o ordine ascunsă, greu decelabilă la prima vedere, dar, prin aceasta, nu mai puţin lipsită de semnificaţie istorică.

În acest sens, vom încerca să prezentăm contextul în care a avut loc schimbarea de azimut din politica externă românească, modul în care aceasta s-a reflectat în programele economice ale regimului, precum şi meticulozitatea cu care au fost gândite și executate manevrele pregătitoare pentru acţiunile de mare impact. Pe acest fundal, vom proiecta o operaţiune punctuală de *lobby*, proiectată şi executată de Securitate și având ca primi beneficiari sistemul bancar românesc și Ministerul Afacerilor Externe. Astfel, sperăm să putem evidenţia complexitatea extraordinară a procesului prin care România s-a transformat dintr-un satelit obedient al Moscovei, atent controlat şi dirijat, într-o ţară independentă, cu o poziție distinctă în plan internaţional, membră cu drepturi depline în organisme şi organizaţii internaţionale de mare anvergură.

Reorientarea României spre Occident – reacție antisovietică sau necesitate obiectivă?

La începutul anilor '60 ai secolului trecut conducerea de la Bucureşti a iniţiat un amplu şi controversat proiect de distanţare faţă de „farul călăuzitor" de la Kremlin. Fricţiunile în plan economic, datând încă din prima jumătate a deceniului precedent[2], s-au intensificat în cadrul dezbaterilor din C.A.E.R., pe tema aşa-numitei „specializări" şi „diviziuni internaţionale a muncii" şi apoi a „întreprinderilor comune"[3], şi au fost

---

[2] Vezi Florian Banu, *Pași spre autonomia R.P.R. - desfiinţarea sovromurilor,* în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «A.I. Cuza» - Iași", seria Istorie, tomul XLIV – XLV, 1998-1999, pp. 133-150.

[3] Cu privire la negocierile dure purtate de reprezentanţii României la C.A.E.R., vezi o excelentă sinteză a problemei în cap. „Divergenţele româno-sovietice din C.A.E.R., 1962-1963", din lucrarea lui Dan Cătănuș, *Tot mai departe de Moscova… Politica externă a României. 1956-1965*, București, I.N.S.T., 2011, p. 265-292; o abordare mai detaliată a problemei se regăsește în capitolul „România și

dublate, în scurt timp, de o serie de tensiuni în domeniul colaborării militare şi al serviciilor secrete.

Confruntată cu atitudinea de superioritate a hegemonului lagărului socialist[4], prea puţin dispus să ţină seama de interesele naţionale ale statelor considerate vasale[5], conducerea P.M.R./P.C.R. a demarat proiectarea discretă a unor variante alternative de dezvoltare socio-economică a României.

Ca urmare, mai cu seamă după „criza rachetelor", din octombrie-noiembrie 1962[6], Bucureştiul a început construirea minuţioasă a unui

---

divergenţele din C.A.E.R. (1959-1965), din volumul lui Liviu Ţăranu, *România în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (1949-1965)*, cuvânt înainte prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2007, p. 121-188; pentru documentele esenţiale privind aceste negocieri, vezi şi Mihai Retegan, *Război politic în blocul comunist: relaţii româno-sovietice în anii șaizeci. Documente*, Bucureşti, Editura RAO, 2002.

[4] Această atitudine a fost percepută cu acuitate de conducerea românească, aşa cum o ilustrează şi afirmaţia pe care o făcea Alexandru Moghioroş într-o şedinţă a Biroului Politic din 17 februarie 1963: „Ăsta este spiritul de mare putere, nesocotirea ţărilor, a partidelor comuniste mici. În vorbe recunoaşte egalitatea de drepturi între partidele mari şi mici, dar practic este încălcat" – *apud* Mihai Retegan. *op. cit.*, p. 125.

[5] Potrivit unor cercetători ai problemei, deciziile liderilor români de edificare a aşa-numitei *politici de independenţă* au fost influenţate şi precipitate tocmai de perceperea Uniunii Sovietice drept o posibilă ameninţare la adresa dezvoltării şi siguranţei naţionale a României – cf. Elena Dragomir, *New explanations for Romania's detachment from Moscow at the beginning of the 1960's,* în „Valahian Journal of Historical Studies", vol. 13, Summer 2010, p. 51.

[6] Pentru impactul „crizei Caraibelor" asupra trasării liniilor de forţă ale politicii externe româneşti, vezi Raymond L. Garthoff, *When and Why Romania Distanced Itself from the Warsaw Pact*, în „Cold War International History Project. Bulletin", Issue 5, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington, D.C., Spring 1995, p. 111 (disponibil on-line la http://www.wilsoncenter.org/publication/bulletin-no-5-spring-1995, consultat la 20 mai 2015). Fostul diplomat american nu ezită să afirme că, în procesul de individualizare a poziţiei româneşti în cadrul Pactului de la Varşovia, „the precipitating event was the Cuban Missile Crisis of October 1962"; vezi şi Mircea Suciu, *Criza rachetelor din Cuba și apropierea româno-americană*, în „Dosarele istoriei", nr. 6/1997, p. 30-31.

sistem special de relații cu China[7], S.U.A.[8], Franța și R.F.G.[9], state în măsură să ofere un sprijin consistent pentru construirea unui „drum propriu” de dezvoltare și pentru diminuarea dependenței politice, militare și economice față de U.R.S.S.

Dincolo de contactele politice, de o importanță incontestabilă, relațiile României cu țările capitaliste dezvoltate au cunoscut în această perioadă o intensificare rapidă în plan economic. Delegații guvernamentale românești făceau o adevărată navetă între marile capitale[10], desfășurând negocieri și vizitând capacități de producție ale

---

[7] Vezi Romulus Ioan Budura (coord.), *Politica independentă a României și relațiile româno-chineze: 1954-1975. Documente*, București, Arhivele Naționale ale României, 2008.

[8] Deosebit de relevant pentru deschiderea și flexibilitatea manifestate de conducerea de la București este episodul convorbirilor purtate de ministrul de externe Manea Mănescu și secretarul de stat Dean Rusk în octombrie 1963 – cf. Dan Cătănuș, *Dialoguri secrete: noi informații despre întâlnirea Mănescu-Rusk. 4 octombrie 1963*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 58-59, 1-2/2008, p. 161-170 și Constantin Moraru, *Raport al M.A.E. privind convorbirea Mănescu-Rusk, New York, 4 octombrie 1963*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 62-63, 1-2/2009, p. 166-180.

[9] Claudiu M. Florian, *România – R.F. Germania 1949-1967: argumente pentru un nou început în relațiile româno-germane*, în Ambasador Nicolae Ecobescu (coord.), „România. Supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece. Comunicări, articole, studii”, vol. 2, București, Fundația Europeană Titulescu, 2013, p. 675-704.

[10] În expunerea cu privire la politica externă a partidului și guvernului, prezentată de Nicolae Ceaușescu la sesiunea Marii Adunări Naționale din 24-26 iulie 1967, acesta sublinia această activitate efervescentă, neuitând să-l ironizeze, în treacăt, pe I. Gh. Maurer: „...delegații guvernamentale în frunte cu președintele Consiliului de Stat, tovarășul Chivu Stoica, cu președintele Consiliului de Miniștri, tovarășul Ion Gheorghe Maurer, alți reprezentanți ai țării noastre au vizitat un șir de țări din Europa, Asia, Africa, America Latină. Doresc să menționez activitatea largă, pe plan internațional, a tovarășului Ion Gheorghe Maurer, care, după cum știți, a avut în ultimii ani întâlniri și convorbiri cu mulți șefi de state și conducători de guverne. S-ar putea spune că în ultima perioadă mai mult de jumătate din timpul său l-a petrecut în străinătate (*animație în sală*); de altfel acest fapt l-au resimțit și colegii lui de la Consiliul de Miniștri (*râsete, aplauze*)” - Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste. Rapoarte, cuvântări, articole. Septembrie 1966 – decembrie 1967*, București, Editura Politică, 1968, p. 435-436.

unor firme de renume mondial, în vederea achiziţionării de patente industriale și linii de producţie performante.

Se încerca, astfel, depășirea atitudinii ostile[11] a Uniunii Sovietice faţă de industrializarea accelerată şi diversificată a „aliatului rebel", atitudine concretizată fie în refuzul de a livra anumite materii prime şi utilaje, fie în livrarea parţială a acestora[12] sau cu mare întârziere[13]. Nu în ultimul rând, se urmărea evitarea situaţiilor în care partea sovietică încerca să plaseze pe piaţa românească unele utilaje şi capacităţi de producţie depășite moral. Totodată, reorientarea României spre Vest reprezenta şi o exteriorizare a nemulţumirilor faţă de sincopele înregistrate în funcţionarea Băncii Internaţionale de Cooperare Economică (B.I.C.E.), înfiinţată în octombrie 1963 ca un „centru multilateral de decontare a plăţilor dintre statele membre C.A.E.R."[14].

---

[11] În ședința Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 27 februarie 1963, Gh. Gaston Marin, vice-președinte al Consiliului de Miniștri și președinte al Comitetului de Stat al Planificării, remarca: „Vechile metode de lucru continuă, se menţine tendinţa de a se asigura un control absolut asupra fiecărei ţări socialiste. De multe ori [sovieticii – n. ns.] au simţit iritare şi nemulţumire faţă de anumite rezultate pe care le-am obţinut în ţara noastră", fiind completat de către Dej: „Vă aduceţi aminte ce spunea Hruşciov: eu nu sunt de părere ca România să facă tractoare, camioane". – *apud* Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 184-185.

[12] Într-o discuţie extrem de tensionată, purtată cu liderii sovietici la 9 iulie 1964, Alexandru Bârlădeanu le reproşa acestora: „Noi am cerut minereu de fier, în expresie de 100% fier, 1,8 mil. tone şi în etapa actuală a discuţiilor nu ni se asigură decât exact jumătate, adică 0,9 mil. tone; la cocs am cerut 1,7 mil. – eu vorbesc la nivelul anului 1970 – şi ni se oferă 550.000 tone; laminate, am cerut 850.000 tone şi ni se oferă 300.000 tone; cupru, am cerut 14.000 tone, nu ni se oferă nimic. La metale neferoase, care se livrează şi în cursul acestui cincinal, nu ni se oferă nimic; benzen şi naftalină – nimic; la celuloză şi hârtie ni se oferă cu mult sub cererile noastre" – *apud* Vasile Buga, *O vară fierbinte în relaţiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, Bucureşti, I.N.S.T., 2012, p. 101.

[13] Potrivit lui Alexandru Bârlădeanu, „faţă de U.R.S.S., plângerea noastră esenţială a fost că unele livrări de utilaje complexe se fac într-un timp extrem de îndelungat. O fabrică de îngrășăminte azotoase durează 7 ani de zile de la convenţie până la punerea în funcţiune" – *ibidem*. De asemenea, potrivit lui Gh. Gaston Marin, în cazul combinatului siderurgic de la Galaţi, un proiect neagreat de U.R.S.S., „ni s-a dat termen pentru primul laminor din 1959 în 1967", tergiversare făcută „tocmai în scopul de a frâna dezvoltarea noastră industrială" - *apud* Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 184.

[14] Brândușa Costache, *Activitatea României în Consiliul Economic de Ajutor Economic Reciproc. 1949-1974*, Bucureşti, I.N.S.T., 2012, p. 170. Poziţia României

Criza de valută și căile de soluționare a acesteia

Evident, reorientarea către ţările occidentale pentru asigurarea materiilor prime și mai ales a tehnologiilor necesare dezvoltării diverselor ramuri industriale ridica o problemă dificilă: finanţarea acestor importuri[15]. Întrucât posibilităţile de export ale României pe valute convertibile erau limitate atât de nivelul dezvoltării producției industriale și agricole, cât și de sistemul așa-numitelor contingente cantitative și de barierele vamale, iar acordurile de tip *clearing* nu erau prea atrăgătoare pentru multe dintre statele cu economie de piaţă, era evident că principala sursă alternativă de finanţare a procesului de industrializare și modernizare a economiei românești o reprezentau creditele externe în valută forte.

---

faţă de tendința U.R.S.S. de a transforma B.I.C.E. dintr-un centru de decontare într-un organism internaţional financiar care ar căuta „să aibă un rol de coordonator al operaţiunilor în devize libere cu ţările capitaliste" a fost sintetizată de Ceaușescu în ședința B.P. al C.C. al P.M.R. din 24 mai 1965: „Noi trebuie să declarăm de la început că prin aceasta noi nu vom recunoaște nici un fel de amestec în operațiile noastre cu alte bănci. Noi să spunem clar că sub nici o formă nu vom admite, fiecare își păstrează independenţa de a avea relații cu cine consideră că e mai util pentru economia sa" – *ibidem*, p. 180.

[15] În cuvântarea ţinută la consfătuirea privind activitatea în domeniul comerțului exterior, din 23 februarie 1967, Nicolae Ceaușescu evidenţia dificultăţile acestui proces: „Ţinând seama că noi nu avem alte mijloace de plată a importului în afară de cele rezultate din exportul de mărfuri, apare cu toată claritatea că o asemenea stare de lucruri este de natură să creeze dificultăţi serioase în dezvoltarea economiei naţionale". Totodată, Ceaușescu sublinia una dintre deficienţele importante ale comerțului exterior al României - exportul a numeroase produse cu un grad scăzut de prelucrare: „Este cunoscut că în lumea ţărilor capitaliste dezvoltate exportul de mașini și utilaje reprezintă circa 30% din volumul total al exportului. La noi, ponderea mașinilor și utilajelor în totalul exportului reprezintă numai 19%, ceea ce ne situează în urma multor ţări europene, cum sunt: R.P. Bulgară – 24%, R.S.F. Iugoslavia – 23,6%, Franța – 26%, Italia – 30%. Printre ţările socialiste europene, la acest capitol ne situăm pe ultimul loc, atât ca pondere, cât și ca volum absolut. În același timp, materiile prime, combustibilul și metalul reprezintă în exportul nostru 25%, în timp ce în exportul R.S.F. Iugoslavia 11%, al Austriei 16,4%, al Italiei 8,7%" – Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste. Rapoarte, cuvântări, articole. Septembrie 1966 – decembrie 1967*, București, Editura Politică, 1968, p. 216.

Tatonările României în direcţia obţinerii unor credite avantajoase nu au rămas prea mult timp un secret şi au produs reacţii atât în Occident, cât și în Uniunea Sovietică. Factorii politici din ţările occidentale erau, în mod evident, interesaţi în adâncirea disensiunilor din cadrul lagărului socialist, prin încurajarea drumului separat al României, dar marile bănci își aveau propria politică, ghidată după regula de aur a maximizării profitului. În acest context, deşi guvernele occidentale s-au arătat destul de receptive la „noul curs" economic al României, negocierile concrete cu oamenii de finanțe se dovedeau a fi dure.

Pe de altă parte, U.R.S.S. devenea conștientă că pierde tot mai multe pârghii de control asupra aliatului său, astfel că reproşurile faţă de căutarea unor finanţări occidentale au devenit făţişe. Ca urmare, premierul Ion Gh. Maurer îi răspunea, în iulie 1964, omologului sovietic: „Discutând această problemă cu tov. Chivu Stoica, tovarășii Mikoian şi Podgornîi au spus: este foarte bine să faceţi comerţ cu aceste ţări, însă să nu vă vindeţi sufletul. De ce această teamă, tovarăși? Există vreo posibilitate de a crede că vom trece în lagărul capitalist, că vom abandona construcţia socialistă? (...) Oare posibilitatea de a discuta cu discernământ cu ţările capitaliste este monopolul numai al câtorva ţări socialiste și nu al tuturor?"[16].

Maurer nu făcea decât să reitereze ideile susţinute de Gh. Gheorghiu-Dej în cadrul plenarei C.C. al P.M.R. din 15-22 aprilie 1964, moment în care Dej, referindu-se la atitudinea lui Hruşciov faţă de relaţiile economice cu lumea capitalistă, susţinea că liderul sovietic „pune așa chestiunea ca și cum Uniunea Sovietică n-ar avea relaţii cu lumea capitalistă. Ce, înseamnă că dacă ai relaţii cu lumea capitalistă nu mai ești o ţară socialistă? Aceasta a fost o aluzie destul de transparentă la adresa noastră"[17].

Cu aceeași ocazie, referindu-se la creditele occidentale, Gheorghiu-Dej afirma foarte tranșant:

„Luarea de credit nu poate într-adevăr să fie o problemă. Însuşi tov. Hrușciov a declarat la Budapesta și cu alte prilejuri că sunt dispuși să ia credite de la ţările capitaliste. Şi noi suntem gata să luăm credite. Nu trebuie făcută o speculaţie că cine ia credite s-a și vândut capitaliştilor. Şi

[16] Vasile Buga, *op. cit.*, p. 105.

[17] Florian Banu, Liviu Ţăranu (editori), *Aprilie 1964 – „Primăvara de la Bucureşti". Cum s-a adoptat „Declaraţia de independenţă" a României?*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, p. 61.

nouă dacă ne-ar oferi cineva mâine credite, am lua. Englezii ne-au și oferit credite pe 15 ani, numai că aceștia îți dă pielea jos de pe tine”[18].

Liniile de forţă pentru orientarea politicii externe şi pentru dotarea industriei româneşti cu tehnologiile cele mai avansate pe plan mondial trasate de Gheorghiu-Dej au fost preluate şi dezvoltate de succesorul acestuia, Nicolae Ceaușescu, în pofida trecerii graduale în umbră a inițiatorului. Ca urmare, goana după devize convertibile s-a intensificat după 1965, fiind căutate noi şi noi variante de obţinere a sumelor necesare pentru importurile de pe pieţele libere[19].

În acest context, au fost dinamizate și unele inițiative de obţinere a valutei pe căi atipice, care datau chiar din primii ani ai deceniului şapte: obţinerea de valută în schimbul eliberării vizelor de emigrare pentru cetăţenii români de origine germană şi evreiască, recuperarea unor moşteniri provenind de la cetăţeni români decedaţi peste hotare, creșterea fluxului de turiști occidentali prin dezvoltarea bazei materiale a turismului românesc ș.a.m.d.

În toate aceste strategii de obţinere a valutei necesare industrializării ţării Securitatea își avea rolul său, mergând de la simpla supraveghere informativă a mediului respectiv, în vederea identificării vulnerabilităţilor şi a disfuncţionalităţilor de tot felul, până la inițierea și derularea unor activităţi proprii generatoare de valută.

Emigrarea din România - „compensată” prin valută, tehnologie și credite avantajoase

Încă de la finele anilor ’50 atât statul german, cât şi cel izraelian s-au arătat interesate de sprijinirea demersurilor făcute de cetăţenii români de origine germană şi evreiască pentru obţinerea vizelor de emigrare. Prin

[18] *Ibidem*.

[19] În februarie 1967, Nicolae Ceaușescu sublinia necesitatea identificării unor noi surse de finanțare a importurilor aflate în continuă creștere: „Este cunoscut că resursele noastre de materii prime și materiale sunt limitate, de aceea dezvoltarea economiei este strâns legată de import și, ca atare, de crearea mijloacelor necesare de plată. Acest lucru trebuie să-l înțeleagă și ministerele producătoare, care, solicitând cantități de materii prime și materiale din ce în ce mai mari, nu se preocupă în aceeași măsură de asigurarea produselor necesare exportului, acoperirii contravalorii mărfurilor importate” - Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste. Rapoarte, cuvântări, articole. Septembrie 1966 – decembrie 1967*, București, Editura Politică, 1968, p. 217.

intermediul unor organizaţii internaţionale, precum Crucea Roşie Internaţională, a unor case de avocatură, dar mai ales prin contactele confidenţiale stabilite de oameni din serviciile secrete ale celor trei state s-a pus la punct, treptat, un sistem confidenţial prin care cei interesaţi primeau mult râvnitul paşaport, iar statul român obţinea o serie de compensaţii.

Fără a insista asupra detaliilor şi a sumelor de bani vehiculate în anii de „rodaj" ai acestui sistem, vom spune că în 27 iulie 1965, când Alexandru Drăghici a părăsit funcția de ministru de Interne, în conturile M.A.I. se găseau 6 milioane de dolari[20].

Începând din anul 1969 partea germană a propus includerea în sistemul de compensaţii și de accelerare a emigrării a unor tehnologii avansate, deţinute de firme precum *Manesmann* și *Thyssen*, angrenate deja în construirea combinatului siderurgic de la Galaţi[21].

Următorul pas în direcţia diversificării mijloacelor de compensare a fost făcut de partea română, în cadrul negocierilor din 19-21 ianuarie 1970. Cu această ocazie, a fost discutată posibilitatea ca avocatul german care reprezenta interesele R.F.G. să faciliteze obţinerea de către statul român a unui credit particular în valoare de 50 sau 100 milioane D.M.W. cu o dobândă de cel mult 8%. Din această dobândă, partea germană ar fi urmat să suporte patru milioane D.M.W. În cadrul discuţiilor, a fost abordată și problema acordării unui sprijin în direcţia obţinerii unui credit pe linie de stat în valoare de 450 milioane D.M.W.[22]

Discuţiile legate de împrumutul de 100 milioane D.M.W. au fost și ele foarte încordate, partea germană arătând că dobânda curentă este de 8%, exemplificând cu un împrumut acordat recent, în aceste condiţii, Argentinei. În cele din urmă, germanii au căzut de acord să încerce o reducere a dobânzii cu 0,5%.

Problema creditului de 100 milioane D.M.W. a fost reluată în cadrul unor noi negocieri purtate la Bucureşti în 3-5 mai 1970. Condiţiile impuse de partea română erau următoarele:

- durata: minimum 5-6 ani;
- dobânda: 5,5% - maxim 6%;
- diferenţa de dobândă să fie suportată de partea germană;

[20] C.N.S.A.S., *Acțiunea „Recuperarea". Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, editori Florica Dobre, Florian Banu, Luminiţa Banu, Laura Stancu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011, p. XXXVII.

[21] *Ibidem*, p. XLIII.

[22] *Ibidem*, p. XLV.

- acordul să se încheie între Banca Română de Comerţ Exterior şi o bancă vest-germană aleasă de partea germană.

Cu acest prilej, s-a subliniat de către ofiţerii de securitate care purtau negocierile că „de rezolvarea acestei cereri va depinde continuarea înţelegerii privind emigrările”[23].

La acel moment, ofiţerii din cadrul Direcţiei Generale de Informaţii Externe reuşiseră să finalizeze cu succes negocierile cu partea israeliană pentru un credit în valoare de 20 de milioane dolari S.U.A. Dobânda de 9,25%, plătibilă în opt rate, era suportată de Israel în proporţia în care graficul emigrării cetăţenilor români de origine evreiască era respectat. În caz contrar, o parte a dobânzii urma a fi suportată de către statul român[24]. Un alt credit, în valoare de cinci milioane de dolari, era negociat cu reprezentanţii Israelului în luna august 1970.

O altă cale de a obţine valută a fost identificată de Securitate în această perioadă prin acordarea contra cost a vizelor de emigrare și cetăţenilor de altă etnie decât cea germană sau evreiască. Operaţiunea, orchestrată de către D.G.I.E., a purtat numele de cod „Peregrinii” şi a fost coordonată de general-maior Eugen Luchian [25] și general-maior Gheorghe Bolînu. În urma devoalării acestor practici de către unii „beneficiari”, operaţiunea, iniţiată în iunie 1970, a fost stopată în 14 decembrie 1973, prin nota-raport nr. PK/001598[26]. Potrivit unui raport întocmit în 1978, după dezertarea lui I.M. Pacepa, în cadrul acestei acţiuni s-au adus în ţară

[23] *Ibidem*, p. XLVI.

[24] *Ibidem*, p. 137.

[25] Generalul-maior Luchian Eugen îndeplinea funcţia de secretar permanent al Comisiei guvernamentale pentru vize și pașapoarte, fiind asimilat funcției de ministru adjunct la Interne – Ion Mihai Pacepa, *Orizonturi roșii. Amintirile unui general de securitate*, Bucureşti, Editura Venus, 1992, p. 188; vezi și Liviu Ţăranu, *O figură din umbra politicii românești: generalul Eugen Luchian*, „Caietele C.N.S.A.S.”, anul III, nr. 1(5)/2010, pp. 83-99.

[26] Cea mai bună prezentare a operaţiunii o datorăm lui Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955-1980*, Bucureşti, Editura „Evenimentul Românesc”, 1997, p. 89-92 și p. 112-114; potrivit aprecierii acestuia, „a fost una dintre operaţiunile (...) care au produs cele mai mari prejudicii de ordin moral României, desfigurându-i pur și simplu imaginea în lumea civilizată” – *ibidem,* p. 89.

devize străine de ordinul milioanelor, precum şi un număr apreciabil de autoturisme”[27].

Turismul internaţional şi vânătoarea sportivă ca surse de valută

În cazul turismului, efortul principal în atragerea turiştilor plătitori în valută forte a căzut în sarcina reînfiinţatului Oficiu Naţional al Turismului, binecunoscut în epocă drept „O.N.T. Carpaţi”. În patrimoniul acestei organizaţii au fost trecute cele mai reprezentative hoteluri şi cabane, pentru transportul turiştilor au fost achiziţionate autocare de ultimă generaţie, au fost încadraţi absolvenţi ai secţiilor de limbi străine din facultăţile de filologie pe post de ghizi şi au demarat activităţile de promovare externă, sperându-se în obţinerea unor rezultate pe măsura investiţiilor.

Un set amplu de măsuri a fost elaborat pe baza H.C.M. nr. 528 din 30 aprilie 1960 „privind unele măsuri necesare creşterii numărului turiştilor străini ce vizitează Republica Populară Română”[28]. Prin această hotărâre se introduceau vizele turistice, care se acordau imediat de către oficiile diplomatice ale R.P.R., pe baza unei dovezi că agenţia de voiaj are un contract cu O.N.T. „Carpaţi”. În dovada respectivă trebuia menţionate obligatoriu itinerariul şi durata şederii în ţară a turistului. De asemenea, turiştii străini care aveau rude în România şi doreau să le viziteze puteau obţine vize turistice. Pentru turiştii din ţările socialiste se desfiinţa viza turistică, aceştia călătorind pe baza listelor colective întocmite de agenţiile turistice[29].

În ciuda deficienţelor şi neajunsurilor din sistemul românesc de turism[30], în cursul anului 1966 România a fost vizitată de 212.000 turişti

---

[27] C.N.S.A.S., *Ion Mihai Pacepa în dosarele Securităţii. 1978-1980*, studiu introductiv, selecţia documentelor şi indice de nume de Liviu Ţăranu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2009, p. 315.

[28]http://www.crimelecomunismului.ro/ro/arhiva_biblioteca/acte_normative_nepublicate/, consultat în 21 august 2015.

[29] Luminiţa Banu, *Implicarea Securităţii în monitorizarea turismului internaţional din România*, Muzeul Marinei Române, „Studia in honorem magistri Ion Calafeteanu LXX. Istorie şi istoriografie contemporană”, editor coordonator: dr. Florin C. Stan, Constanţa, Editura Muzeului Marinei Române, 2010, pp. 398-399.

[30] Vezi, pe larg, Luminiţa Banu, *Turismul internaţional din România în anii ’60. Ecouri din arhivele Securităţii*, în „Magazin istoric”, nr. 1/2010, p. 22-27.

străini[31]. Totuşi, posibilităţile de creştere a acestui număr de turişti şi, implicit, a sumelor în valută încasate de statul român erau reale, astfel încât conducerea de la Bucureşti s-a gândit să folosească declararea anului 1967 drept an turistic internaţional[32], cu deviza „Turismul – paşaport pentru pace", pentru a obţine sprijinul O.N.U. în proiectele sale de dezvoltare a turismului. Preşedintele Oficiului Naţional de Turism, Nicolae Bozdrog, l-a contactat în iulie 1967 pe I. Barnea, director adjunct al Diviziei Resurse şi Transporturi din cadrul O.N.U., pentru a stabili modalităţile de obţinere a asistenţei tehnice O.N.U. pentru un proiect de tip fond special în domeniul dezvoltării turismului.

Discuţii în acelaşi sens au fost purtate pe timpul vizitei efectuate în România de Paul Hoffman, administratorul Programului de Dezvoltare al Naţiunilor Unite, acesta sugerând realizarea unui proiect regional în domeniul dezvoltării turismului la care să participe şi ţara noastră. Sugestia a fost întâmpinată cu reticenţă de partea română, încă refractară la ideea întreprinderilor mixte şi a cooperării internaţionale după experienţele avute cu sovromurile şi cu proiectatul „complex economic interstatal", promovat de N.S. Hruşciov în prima parte a anilor '60.

Totodată, factorii de decizie au luat în calcul şi posibilităţi inedite de atragere a turiştilor străini, cum ar fi aşa-numitul „turism cinegetic", materializat prin organizarea unor partide de vânătoare şi pescuit. Reglementarea acestora s-a făcut prin H.C.M. nr. 187 din 1 februarie 1968 „privind organizarea vânătoarei şi pescuitului în apele de munte pentru turiştii şi invitaţii străini"[33]. Prin această hotărâre, Oficiul Naţional de Turism era împuternicit să organizeze „venirea de turiști străini care vor să exercite vânătoarea sau pescuitul în apele de munte pe teritoriul Republicii Socialiste România".

În acest scop, O.N.T.-ul colabora cu Ministerul Economiei Forestiere şi Asociaţia Generală a Vânătorilor şi Pescarilor Sportivi

[31] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Cancelarie, dosar nr. 17/1967, f. 30.

[32] Decizia a fost luată în şedința plenară a Adunării Generale a O.N.U. nr. 1.458, din 4 noiembrie 1966, şi avea în vedere în mod expres încurajarea turismului în țările în curs de dezvoltare, turismul fiind considerat un „export invizibil" şi o „contribuție vitală la creşterea economică" a acestor țări – cf. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2148%20%28XXI%29, consultat în 21 august 2015.

[33] http://www.crimelecomunismului.ro/ro/arhiva_biblioteca/acte_normative_nepublicate/, consultat în 21 august 2015.

(A.G.V.P.S.), care stabileau anual, de comun acord, fondurile de vânătoare şi de pescuit în care puteau să aibă acces turiştii, precum şi speciile şi cantitățile ce puteau fi recoltate. Tarifele ce urmau a fi plătite de turişti erau stabilite de O.N.T., cu consultarea Ministerului Economiei Forestiere şi cu avizul Ministerului Finanţelor şi Ministerului Comerţului Exterior. Desfăşurarea propriu-zisă a vânătoarei şi pescuitului se făcea pe baza unui regulament întocmit de Ministerul Economiei Forestiere.

În ceea ce priveşte tarifele practicate, acestea erau stabilite în funcţie de specie şi punctajul Consiliului Internaţional de Vânătoare (puncte C.I.C.) al trofeului. De exemplu, în cazul cerbului carpatin, pentru un trofeu de până la 160 de puncte C.I.C. se percepeau 300 $, în vreme ce un trofeu evaluat la 219-220 puncte C.I.C. costa 4.800 $. Pentru trofeele de urs brun, se pleca de la 1.000 $ pentru exemplarele de până la 200 puncte C.I.C., ajungându-se la 1.800 $ pentru trofee de 281-300 puncte. Pentru fiecare punct C.I.C. suplimentar se plăteau alţi 80 $. În cazul pescuitului, pentru păstrăv şi lipan se plăteau 8 $/zi, până la 10 bucăţi, iar ce depăşea această cantitate se taxa cu 0.25 $/buc. Pentru captura lostriţei, se plătea o taxă de 8 $/zi pentru autorizaţie şi câte 50 $/bucată prinsă.

Erau percepute taxe şi pentru vânatul rănit şi negăsit, precum şi pentru fiecare foc de armă tras greşit. Astfel, pentru un cerb carpatin rănit şi negăsit se percepeau 300 $, iar pentru un foc de armă tras greşit în vânarea acestei specii se plătea o penalizare de 100 $.

Bogăţia cinegetică a României şi ocazia de a petrece sejururi în peisaje de o sălbăticie mirifică par să fi convins un număr semnificativ de turişti occidentali să apeleze la acest gen de servicii, astfel încât în anul următor posibilităţile de practicare a acestui gen de turism, care să-l reapropie pe om de natură, au fost extinse prin adoptarea unui nou act normativ, H.C.M. nr. 505 din 24 martie 1969 „privind organizarea unor activităţi pentru turiştii străini de către Consiliul Superior al Agriculturii, în colaborare cu Oficiul Naţional de Turism al R.S.R.”.

Era vorba, de fapt, de includerea unor întreprinderi agricole de stat (I.A.S.-uri) în circuite turistice, putându-se practica astfel ceea ce astăzi este cunoscut drept *eco-turism* sau *agro-turism*. Turiştii erau cazaţi în spaţii rustice şi aveau posibilitatea de a asista/participa la unele activităţi specifice, putând, de asemenea, consuma şi chiar achiziţiona produse agro-alimentare tradiţionale. Din sumele în valută încasate de O.N.T. din astfel de activităţi, o cotă de 60% era bonificată Departamentului Întreprinderilor Agricole de Stat din Consiliul Superior al Agriculturii, sumele fiind virate într-un cont deschis la Banca Română

de Comerţ Exterior. Încasările în valută puteau fi folosite de I.A.S.-urile incluse în aceste circuite pentru a-și procura utilaje agricole din import.

Organismele financiar-bancare internaționale și băncile occidentale în atenția Bucureștiului

Evident, acţiunile de tipul celor enumerate mai sus nu reprezentau decât simple paliative în soluţionarea nevoilor în continuă creştere de valută. Nici cei mai optimiști planificatori nu puteau spera că sumele în valută obţinute prin combinaţiile obscure ale Securităţii sau prin dezvoltarea turismului vor fi în măsură să acopere necesităţile economiei naţionale. În acest context, obţinerea unor credite externe în condiţii cât mai avantajoase se impunea de la sine, iar identificarea surselor cele mai convenabile de finanţare a reprezentat o preocupare principală pentru economiştii vremii.

Încă în 3 iulie 1965 preşedintele Băncii Naţionale a R.P.R., Vasile Malinschi, îi înainta lui Nicolae Ceauşescu o notă privind sistemul monetar internaţional și lichiditatea internaţională[34]. Preocupările pentru descifrarea mecanismelor financiare internaţionale și pentru identificarea modalităţilor optime prin care România s-ar putea integra în fluxurile mondiale de capital s-au intensificat în perioada următoare. Astfel, la 30 iulie 1966 în planul de cercetare al Consiliului Naţional al Cercetării Ştiinţifice (C.N.C.S.) era introdusă tema „Rolul și funcţiile principalelor organisme economico-financiare internaţionale în economia mondială contemporană", finalizarea lucrării fiind preluată ulterior de Banca Română de Comerţ Exterior, instituţie bancară specializată în administrarea disponibilităţilor valutare ale României, creată în 1968[35].

De altfel, și interesul Occidentului faţă de evoluţiile politice și economice ale României se situa la cote înalte. Așa cum observa istoricul Ion Alexandrescu, „în perioada 1967-1972, România a primit vizita a numeroase personalităţi din domeniul financiar-bancar din Occident,

[34] Textul notei în Ion Alexandrescu, *România între Est și Vest.* Vol. I *Aderarea României la FMI și BIRD (1972)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2012, pp. 97-102.

[35] *Ibidem*, p. 103. Banca Română de Comerţ Exterior a fost înfiinţată, pe baza Legii nr. 16 din 21 iunie 1968, prin reorganizarea Departamentului Operaţiilor Externe din cadrul Băncii Naţionale a R.S.R., urmând să realizeze „politica partidului și statului în domeniul plăţilor, creditării și controlului bancar valutar, privind operaţiile cu străinătatea" – „Buletinul Oficial", nr. 80, 22 iunie 1968.

reprezentanţi ai FMI şi BIRD, printre care directorul general al FMI, Pierre-Paul Schweitzer[36], președintele BIRD, Robert McNamara[37], și a unui

---

[36] **Pierre-Paul Schweitzer** (n. 29 mai 1912, Strasbourg, d. 2 ianuarie 1994, Geneva), înalt funcţionar francez, era nepotul filosofului german Albert Schweitzer. A studiat la Universitatea din Strasbourg, la Universitatea din Paris şi la Şcoala de Ştiinţe Politice din Paris, fiind licenţiat în drept, economie şi ştiinţe politice. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a fost înrolat în armata franceză, ca locotenent, iar după capitulare s-a alăturat Rezistenţei franceze. Capturat, a fost internat în lagărul de la Buchenwald până în 1945. Şi-a început cariera în 1936 ca inspector de finanţe, ocupând ulterior o serie de funcţii din ce în ce mai importante: director adjunct al Departamentului Finanţelor Externe al Trezoreriei statului francez (1946), director executiv supleant al Franţei la FMI (1947), atașat financiar la Ambasada Franţei la Washington D.C. (1949-1953), director al Trezoreriei Franţei (1953-1960). În 1960 a fost numit viceguvernator al Băncii Franceze. A mai deţinut funcţia de director al Băncii Europene de Investiţii şi al Air France. Pe 21 iunie 1963 a fost numit director general şi preşedinte al consiliului executiv al FMI, iar al doilea mandat de cinci ani l-a obţinut pe 15 mai 1968. Este considerat „părintele” drepturilor speciale de tragere (D.S.T.), o monedă internaţională scriptică, creată în anul 1969 în special pentru a înlocui aurul monetar în marile tranzacţii internaţionale - https://fr.wikipedia.org/wiki/Pierre-Paul_Schweitzer şi http://www.nytimes.com/1994/01/04/obituaries/pierre-paul-schweitzer-ex-head-of-imf-and-french-official-81.html (consultat în 10 august 2015).

[37] **Robert Strange McNamara** (n. 9 iunie 1916, San Francisco, d. 6 iulie 2009, Washington) a fost un important om de afaceri şi politician american; născut într-o familie de origine irlandeză, McNamara a urmat studii de economie la University of California Berkeley (1937) şi a apoi a obţinut un MBA la Harvard Business School. A fost înrolat în armată în 1943 şi a rămas sub arme până în 1946, când a fost trecut în rezervă cu gradul de locotenent-colonel. Reintegrat în viaţa civilă s-a ilustrat prin activitatea sa energică în cadrul firmei Ford. În 9 noiembrie 1960, McNamara a devenit primul preşedinte al „Ford Motor Company” care nu provenea din familia Ford. A fost considerat de analişti drept „cel mai influent secretar al Apărării din întreg secolul XX”, ocupând această funcţie între anii 1961-1968, în timpul preşedinţilor John F. Kennedy şi Lyndon B. Johnson. Adus la Washington în ianuarie 1961, de către preşedintele Kennedy, McNamara era apreciat de către acesta drept „cel mai inteligent om pe care l-am întâlnit”. În funcţia de secretar al Apărării s-a ilustrat prin eforturile de câştigare a războiului din Vietnam. La 1 aprilie 1968 a preluat conducerea Băncii Mondiale, păstrând această poziţie timp de 13 ani. În acest interval, banca pe care a condus-o a realizat proiecte în 100 de state, iar valoarea însumată a acestora a depășit 100 miliarde de dolari -

număr de 39 de bancheri sau înalţi responsabili din domeniul monetar şi financiar al S.U.A., cu care prilej au fost discutate şi s-au obţinut informaţii foarte utile pentru înţelegerea sistemului de funcţionare a instituţiilor create la Bretton Woods şi pentru evaluarea obligaţiilor şi avantajelor care rezultau pentru România în cazul integrării în sistemul respectiv”[38].

Deosebit de semnificative pentru înțelegerea rațiunilor care ghidau conducerea României din acea perioadă, dar și pentru modul în care șefii instituțiilor financiar-bancare internaționale încercau să-l stimuleze pe Nicolae Ceaușescu în politica sa de ieșire de sub tutela sovietică sunt discuțiile purtate în zilele de 3 și 4 iulie între liderul român și Pierre-Paul Schweitzer[39], respectiv Robert McNamara[40].

După cum reiese din stenogramele discuţiilor, atât şeful FMI, cât şi şeful BIRD deţineau date exacte asupra atitudinii lui Nicolae Ceauşescu faţă de cele două instituţii, precum şi referitoare la principalele reticenţe ale acestuia: riscul impunerii unor condiţii de natură politică şi obligativitatea contribuţiei în aur.

Pierre-Paul Schweitzer i-a prezentat lui Ceaușescu FMI-ul ca fiind... o cooperativă[41] (stârnind replica acestuia: „Chiar cooperativă nu este”), subliniind că „dintre toate organizaţiile internaţionale, Fondul Monetar Internaţional este organizaţia cea mai puţin politică”[42] şi

http://www.nytimes.com/2009/07/07/us/07mcnamara.html?pagewanted=all și https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_McNamara (consultat în 10 august 2015).

[38] Ion Alexandrescu, *op. cit.,* p. 17.

[39] Stenograma discuțiilor avute cu ocazia primirii de către Nicolae Ceaușescu a președintelui Fondului Monetar Internaţional, Pierre-Paul Schweitzer, la 3 iulie 1968, în Ambasador Nicolae Ecobescu (coord.), *România. Supravieţuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece. Comunicări, articole, studii*, vol. 4, București, Fundația Europeană Titulescu, 2014, p. 422-428.

[40] Stenograma convorbirii dintre Nicolae Ceaușescu și Robert McNamara, din 4 iulie 1968, în *ibidem*, p. 429-441.

[41] „Fondul Monetar Internaţional poate fi comparat cu o cooperativă. (...) Există, în momentul de față, 107 țări-membre; fiecare țară a depus o anumită sumă în aur și o altă parte în moneda națională. Este tocmai ca într-o cooperativă: țările care au dificultăți se servesc de banii depuși de țările care au excedent” – *ibidem*, p. 424.

[42] De fapt, așa cum remarca un laureat al Premiului Nobel pentru științe economice, atât FMI, cât și Banca Mondială, încă de la înființare, „erau cluburi ale țărilor bogate, iar modul în care erau conduse reflecta acest lucru. Au fost stabilite rapid reguli bazate pe precedență care aveau rolul de a spori controlul

evidenţiind faptul că „organizaţia noastră nu este o oribilă instituţie capitalistă". Răspunsul lui Nicolae Ceaușescu a fost unul pe măsură: „În relaţiile internaţionale, trebuie să te obișnuiești și cu instituţiile capitaliste. (...) Noi suntem pentru o largă cooperare, când nu se pun condiţii politice"[43].

Sensul demersului întreprins de Schweitzer, de a transforma România în membru al FMI, era exprimat foarte clar: „tot ce vă pot spune este că personal aş fi încântat dacă România și alte ţări din Europa Răsăriteană ar participa la FMI", neuitând să-i reamintească lui Ceaușescu: „dacă vrei să fii independent cu adevărat, trebuie să fii independent din punct de vedere financiar"[44].

Referitor la necesitatea de a depune o cantitate de aur, ca viitor membru FMI, şeful instituţiei încerca să risipească ezitările lui Ceaușescu spunând: „Pretindem aur, dar nu mult. De altfel, aurul depus la Fond contează în rezervele ţării respective, deoarece poate fi retras oricând"[45].

---

acestora: Statele Unite au consimţit ca preşedintele FMI să fie desemnat de către Europa, având drept secundant un american, iar Europa a căzut de acord ca preşedintele Statelor Unite să numească şeful Băncii Mondiale" – Joseph E. Stiglitz, *Mecanismele globalizării*, traducere de Miruna Andriescu, Iaşi, Editura Polirom, 2008, p. 31. Dincolo de *modul de desemnare* al conducerii, care, oricum, spune multe (acelaşi Stiglitz sublinia că şeful Băncii Mondiale „a fost desemnat dintotdeauna de către preşedintele Statelor Unite, care nu trebuie nici măcar să se consulte cu propriul Congres" – *ibidem*, p. 26), nici *funcționarea* celor două instituţii nu are prea mult de-a face cu democraţia. Astfel, „în cadrul Fondului Monetar Internaţional, instituţia internaţională însărcinată cu supervizarea sistemului financiar global, o singură ţară are drept efectiv de veto. Voturile nu se acordă în funcţie de numărul de reprezentanţi, nu fiecare ţară are dreptul la câte un vot: dolarii votează" – *ibidem*, p. 26.

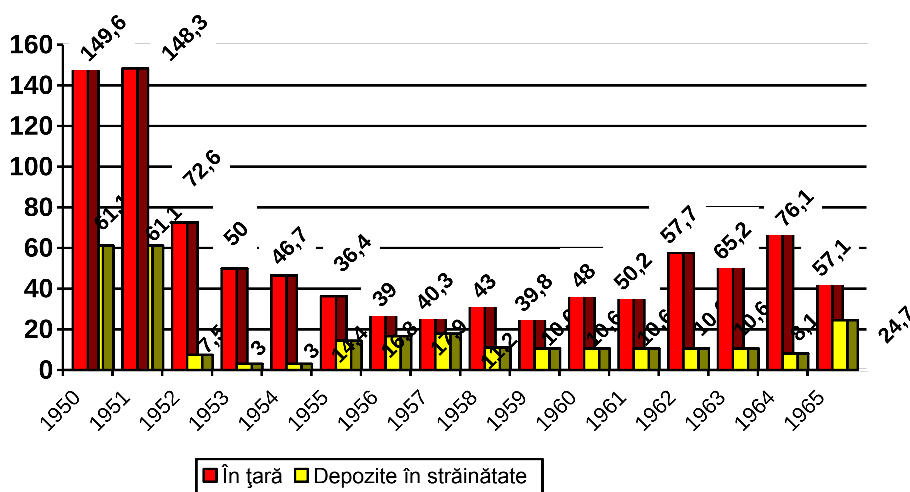
[43] Ambasador Nicolae Ecobescu (coord.), *România. Supravieţuire şi afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece. Comunicări, articole, studii*, vol. 4, Bucureşti, Fundaţia Europeană Titulescu, 2014, p. 427.

[44] *Ibidem*; răspunsul lui Ceauşescu a indicat că ţinta fusese atinsă: „e un lucru cunoscut: nu poţi fi independent din punct de vedere politic, dacă nu eşti independent din punct de vedere economic" – *ibidem*, p. 428.

[45] *Ibidem*, p. 424. Contrar celor susţinute de conducerea FMI, într-o notă a Serviciului Operaţii Externe din Direcţia Valutară şi Metale Preţioase a Băncii Naţionale, datată 31 ianuarie 1973, se preciza că „în conformitate cu Decizia nr. 170-3 din 20 mai 1947 a directorilor executivi FMI, aurul subscris la Fond de ţările membre este proprietatea nerestrictivă a acestuia şi nu aparţine în nici un fel celor care l-au subscris, ţara membră având numai dreptul de a dispune de o

În acest punct, se cuvine subliniat faptul că reticențele lui Nicolae Ceaușescu față de depunerea unei cantități de aur nu erau generate de „mentalitatea de țăran” a acestuia, cum s-a „argumentat” uneori, ci de situația stocurilor de aur ale României, aflate într-o îngrijorătoare scădere, după cum se observă din graficul următor:

Situația
stocurilor de aur (lingouri și monede) ale României
din perioada 1950-1965
(în tone)*

La rândul său, în timpul întâlnirii cu Nicolae Ceaușescu, Robert McNamara și-a plasat argumentația cam pe aceleași coordonate, după cum se poate desprinde din următorul dialog:

„**Robert McNamara**: Dvs. ați vorbit despre restricții[46], însă aș vrea să vă spun că Banca Mondială ar fi foarte bucuroasă să primească o cerere din partea României de a deveni membru al Băncii Mondiale.

---

tranșă aur la Fond (gold tranche position in the Fund)” – Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 76.

*Diagrama a fost realizată pe baza tabelelor prezentate lui Nicolae Ceaușescu la 22 februarie 1966, publicate de Petre Opriș, *Industria românească de apărare. Documente. 1950-1989*, Ploiești, Editura Universității Petrol-Gaze, 2007, p. 189.

Nicolae Ceauşescu: Ce condiţii trebuie să se îndeplinească pentru a deveni membru al acestei bănci?

Robert McNamara: În ceea ce o priveşte pe Bancă, propriu-zis nu există nici un fel de condiţii, în afară de cele prevăzute în statutul Băncii. Însă, una dintre condiţiile puse pentru a fi membru al Băncii Mondiale este ca țara respectivă să fie și membru al Fondului Monetar Internaţional, iar Fondul Monetar Internaţional – existând condiţia aceasta ca o ţară să fie întâi membră a FMI înainte de a fi membră în Banca Mondială – cere anumite informaţii în legătură cu situaţia financiară a ţării, cu rezervele de aur și alte asemenea informaţii.

Nicolae Ceauşescu: Informaţiile sunt mai uşor de dat, dar ei cer să depunem o anumită parte din aur.

Robert McNamara: La Fond?

Nicolae Ceaușescu: Da. La Fondul Monetar Internaţional.

Robert McNamara: Numai o cantitate mică de aur.

Nicolae Ceaușescu: Noi analizăm acum această problemă și vom vedea la ce concluzii vom ajunge. Desigur, cu toată dezvoltarea aceasta şi cu toată cooperarea internaţională, trebuie găsite și posibilităţi de a avea legături cu Fondul Monetar Internaţional, cu Banca Internaţională, cu GATT-ul, dar încă nu am luat nici o hotărâre și nu avem o poziţie rigidă sau vreo prejudecată. Vrem să vedem ce avantaje vom avea din toate acestea”[47].

Tot în cadrul acestui dialog, referindu-se la faptul că România aloca peste 30% din venitul naţional pentru acumulare, pentru investiţii, Nicolae Ceaușescu și-a făcut cunoscută și viitoarea sa politică cu privire la obţinerea de credite, în termeni care merită reproduşi:

Nicolae Ceaușescu: Facem un efort mare. (...) Propriu-zis, credite nu am luat până acum, în afară de credite comerciale. Însă, în viitor, o să ne gândim la ceva credite, deși cu creditele este și un avantaj și un dezavantaj. În orice caz, creditele sunt bune dacă sunt folosite pentru dezvoltarea economiei, nu pentru scopuri de consum sau militare. În aceste cazuri, nu sunt bune.

---

[46] Nicolae Ceaușescu îi reproșase americanului dificultăţile cu care se confrunta România în încercările sale de extindere a relaţiilor comerciale cu S.U.A. şi în încercarea de a obţine tehnologii din domeniul atomic și al electronicii.

[47] Ambasador Nicolae Ecobescu (coord.), *România. Supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece. Comunicări, articole, studii*, vol. 4, București, Fundaţia Europeană Titulescu, 2014, p. 433.

Robert McNamara: Aceasta ar fi ca și când ai folosi stupefiante"[48].

Nu vom încheia scurta relatare a întâlnirilor dintre Nicolae Ceaușescu și cei doi înalți funcționari, fără a sublinia că liderul român i-a tatonat pe cei doi în privința... vânătorii[49]!

Toată această „desfășurare de forțe" și ritmul dinamic al negocierilor și tatonărilor desfășurate de reprezentanții României au intrat, în mod firesc, în atenția serviciilor de informații occidentale, interesate în a descifra intențiile de viitor ale conducerii de la București. În acest sens, potrivit unui „Raport privind organizarea și desfășurarea muncii informativ-operative în rândul turiștilor străini ce ne vizitează țara", întocmit de Consiliul Securității Statului la 16 decembrie 1968, agenții serviciilor de informații occidentale veniți în România sub acoperire de turiști erau preocupați, printre altele, să stabilească „ce interes manifestă R.S. România pentru a deveni membră a Fondului Monetar Internațional și a Băncii de Investiții pentru Reconstrucție și Dezvoltare"[50].

Securitatea și operațiunile de captatio benevolentiae vizând personalități occidentale

Printre atribuțiile compartimentului de informații externe din cadrul Securității, indiferent de denumirea pe care a purtat-o de-a lungul timpului, alături de activitatea informativă, s-a aflat la loc de cinste și *activitatea de influențare pozitivă* a anumitor ținte din străinătate (lideri politici, oameni de afaceri, lideri de opinie etc.)[51]. Acest gen de acțiuni au

[48] *Ibidem*, p. 431.

[49] Din nefericire, nici unul dintre cei doi nu era amator de vânătoare: la întrebarea „Sunteți vânător?", Schweitzer a răspuns „nu, dar îmi place să văd animale", iar McNamara a precizat: „Nu. Însă schiez și pescuiesc". Ceaușescu însă nu a dezarmat, invitându-i pe cei doi să viziteze România, „la mare, la munte, unde doriți", mai cu seamă că McNamara și-a exprimat dorința de a vizita mânăstirile din Moldova și combinatul siderurgic de la Galați.

[50] C.N.S.A.S., *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. II (1967-1989), coordonator Florica Dobre, editori Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 366.

[51] Influențarea este definită de specialiștii domeniului drept „o metodă de acțiune subtilă folosită de serviciile secrete în vederea determinării unei persoane să acționeze în direcția dorită de ele. Ea poate să fie pozitivă sau negativă și se realizează atât prin agentura pregătită în acest sens, cât și prin intermediar,

cunoscut o impulsionare deosebită în a doua parte a anilor ’60, odată cu lărgirea relaţiilor externe ale României şi îmbunătăţirea pregătirii profesionale a ofiţerilor de securitate.

De asemenea, un puternic imbold în derularea unor astfel de operaţiuni l-a constituit şi înfiinţarea Serviciului „D” (*Dezinformare*), la finele anului 1967, această structură stabilind, în scurtă vreme, relaţiile strânse de colaborare cu Direcţia Generală de Informaţii Externe şi Direcţia Generală de Contraspionaj, în principal, dar şi cu alte structuri centrale şi teritoriale ale Securităţii. Serviciul „D” a fost condus în perioada pe care o vizează studiul nostru de lt.-col. Bozianu Mihail (1 ianuarie 1968-15 ianuarie 1971), apoi de gen.-mr. Ilie Mihai (1 decembrie 1971-22 aprilie 1977), ambii foşti ofiţeri de informaţii externe, cu o bogată experienţă[52].

În acest context, trebuie subliniat faptul că acţiunile de dezinformare derulate de Securitate nu aveau ca obiectiv doar serviciile de spionaj şi contraspionaj străine, ci şi „organisme politice, militare, economice şi culturale, guvernamentale sau neguvernamentale, din străinătate”, urmărindu-se „promovarea intereselor statului nostru în legătură cu unele acţiuni ce urmează a fi întreprinse atât pe plan intern, cât şi extern”[53]. În mod explicit, se avea în vedere „promovarea intereselor R.S. România în încheierea unor acorduri politico-economice şi în realizarea unor tranzacţii comerciale avantajoase pentru ţara noastră”[54]. Mijloacele folosite pentru finalizarea acţiunilor de dezinformare şi influenţare erau *informatorii*, *colaboratorii* şi *legăturile oficiale*, plasaţi „în sectoarele unde nevoile muncii impun”.

---

atunci când agentul nu poate accede la persoana care interesează” - Radu Cristescu, *Spionajul şi contraspionajul pe înţelesul tuturor. Mic dicţionar al serviciilor secrete. 100 de termeni uzuali. Principalele servicii de informaţii secrete ale lumii. 20 mari spioni*, prefaţă de Ion Cristoiu, Bucureşti, Editura „Evenimentul Românesc”, 2000, p. 61.

[52] Pentru fişele lor biografice, vezi Nicolae Ioniţă, *Şefii unităţilor centrale şi teritoriale de Securitate. 1948-1989*, în „Caietele C.N.S.A.S.”, anul VII, nr. 1(13)/2014, p. 37.

[53] Vezi, pe larg, „Instrucţiuni ale Consiliului Securităţii Statului privind activitatea de dezinformare”, 25 aprilie 1969 - A.C.N.S.A.S., fond M.A.I.-D.G.J., nr. inv. 3.627, dosar nr. 5/1969, f. 180-186, disponibil on-line la http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/D%203627_005%20fila%20179-186.pdf (consultat în 11 august 2015).

[54] *Ibidem*, f. 181.

Semnificativă pentru intensificarea acţiunilor derulate de Securitate în străinătate în această perioadă este şi acţiunea „Cocorii", desfăşurată între 17 octombrie 1968 şi 18 mai 1973, prin care erau selectate persoane din rândul cetăţenilor români de origine etnică germană şi evreiască pentru recrutarea ca informatori şi implantarea lor în statele în care aceştia doreau să emigreze[55]. Printre obiectivele vizate prin această acţiune se număra şi „întreprinderea de acţiuni pe linia formării unei *reţele de influenţă* (subl. ns.) în aceste ţări, cu scopul îndeplinirii unor sarcini de conjunctură politico-economică şi militară"[56].

Aşadar, cu începere din anul 1968, Securitatea a căpătat competenţa de a acţiona pentru sprijinirea acelor structuri ale statului român care aveau atribuţii oficiale în negocierea şi încheierea unor acorduri politico-economice.

Franța – un „cap de pod" pentru desantul românesc în Occident

Pe lângă aderarea la organisme financiar-bancare internaţionale, conducerea României a început să analizeze în această perioadă şi posibilitatea c*onstituirii unor bănci mixte, cu capital românesc şi străin*. Această intenţie se înscria în politica mai largă, de intensificare a cooperării economice internaţionale, inclusiv cu „ţări cu orânduiri sociale diferite".

Fără a abdica de la principiile promovate de echipa lui Dej în cadrul disputelor din cadrul C.A.E.R., din prima jumătate a anilor '60, Nicolae Ceauşescu era un susţinător fervent al cooperării internaţionale în domeniul industriei, construcţiilor, comerţului, în activitatea tehnico-ştiinţifică, dar şi în cea financiar-bancară.

Poziţia sa a fost clar exprimată încă din februarie 1967: „Pornind de la înţelegerea necesităţii obiective a cooperării în producţie şi tehnică-ştiinţifică cu alte ţări, trebuie să avem criterii precise care să stea la baza întregii activităţi desfăşurate în această direcţie. Cooperarea trebuie să se bazeze desigur pe respectarea suveranităţii şi independenţei naţionale, să

---

[55] Vezi detalii la Luminița Banu, *Securitatea și zborul „cocorilor" peste „Cortina de Fier"*, în „Magazin istoric", nr. 10/2013, p. 46-50.

[56] A.C.N.S.A.S., fond M.A.I.-D.G.J., nr. inv. 3.626, dosar nr. 8/1968, f. 76, disponibil *on-line* la http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/D%203626_008%20fila%20072-082.pdf (consultat în 11 august 2015).

asigure deplina egalitate în drepturi, neamestecul în treburile interne şi avantajul reciproc. Suntem împotriva unor forme de proprietate comună asupra mijloacelor de producţie, din motivele cunoscute. Dar aceasta nu înseamnă că nu pot fi găsite şi aplicate nenumărate forme acceptabile de cooperare între ţări"[57].

Una dintre ţările occidentale cele mai receptive la iniţiativele româneşti s-a dovedit a fi Franţa, condusă la acea vreme de generalul Charles de Gaulle[58]. Retorica celor doi şefi de state, angajaţi în construirea unor noi identităţi naţionale, degrevate de orice subordonare în cadrul blocurilor politico-militare antagoniste, avea numeroase elemente comune şi a facilitat găsirea unor căi de cooperare pe teren economic[59].

---

[57] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvârşirii construcţiei socialiste. Rapoarte, cuvântări, articole. Septembrie 1966 – decembrie 1967,* Bucureşti, Editura Politică, 1968, p. 225.

[58] Unul dintre cunoscătorii sferelor decizionale din epocă consideră că, „în alegerea Franţei, cred că a intervenit şi alt factor, afinitatea politică. Pe de-o parte, Ceauşescu intrase în psihologia românului rudă cu francezul. Se apropiase mult mai mult de Franţa decât de Germania, Franţa însăşi manifestând o simpatie sporită faţă de România. Pe de altă parte, Ceauşescu îl admira pe de Gaulle din punct de vedere politic, pentru că de Gaulle prefigura propria lui carieră. De Gaulle a fost revoltatul blocului militar occidental, adversarul tutelei americane, personajul romantic purtător al steagului mândriei franceze, al dreptului Franţei de a rămâne ea însăşi. Acelaşi rol l-a jucat Ceauşescu în estul Europei, în lagărul socialist" – Dumitru Popescu, *Am fost şi cioplitor de himere. Un fost lider comunist se destăinuie. Convorbire realizată de Ioan Tecşa, ziarist,* Bucureşti, Editura Expres, 1993, p. 121.

[59] În timpul vizitei pe care preşedintele Franţei, generalul Charles de Gaulle, a efectuat-o în România, între 14-18 mai 1968, acesta a vizitat unele obiective economice edificate cu sprijin francez, cum ar fi uzina de aluminiu de la Slatina, construită după proiectele firmei Pechiney. De asemenea, viziunea acestuia asupra scenei politice internaţionale a fost exprimată în termeni lipsiţi de echivoc în cadrul marelui miting de la Bucureşti, ocazie cu care acesta a subliniat: „românii şi francezii dorim să fim noi înşine, adică potrivit cuvintelor lui Eminescu: «statul naţional şi nu statul cosmopolit»", „destinul nostru, calea noastră să ne aparţină", „Franţa... se desprinde, fireşte nu de prieteniile ei occidentale, ci de orice subordonare atlantică, fie ea politică, militară sau monetară" – *apud* Academia Română, Secţia de Ştiinţe Istorice şi Arheologie, *Istoria românilor, vol. X, România în anii 1948-1989,* coord. Dinu C. Giurescu, membru titular al Academiei Române, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2013, p. 309.

Astfel, încă din 1966 la Mioveni a demarat construirea unei uzine de automobile în care urmau a fi produse mașini sub licență *Renault*. Producţia primului model, numit *Dacia 1100*, licenţă *Renault R8*, a început chiar în 1968, urmată după numai un an de fabricarea modelului *Dacia 1300* (*Renault 12*)[60].

Tot în anul 1968, cu ocazia vizitei lui de Gaulle, s-a reușit semnarea unui acord secret de colaborare în domeniul informaticii, acordul fiind posibil datorită poziţiei autonome a Franţei în cadrul N.A.T.O. La acel moment Franța decisese fabricația unei familii proprii de calculatoare, în cadrul programului naţional „Plan Calcule", ca urmare a unor restricţii impuse de S.U.A. la importul de calculatoare performante (modelul CDC 6600 – cel mai puternic computer la acea dată), necesare programelor militare, spaţiale, nucleare ale Franţei. România a fost acceptată de Franța ca partener în realizarea primului model de calculator din familia IRIS (IRIS 50) al firmei *CII* (*Compagnie internationale pour l'informatique*). Calculatorul IRIS 50 al companiei *CII* a fost astfel adaptat în România sub numele de Felix C-256, fiind un model evoluat pentru acea vreme. Modelul a fost prezentat lui Nicolae Ceaușescu în octombrie 1970, în cadrul „Târgului Internaţional București"[61].

Cooperarea pe multiple planuri dintre România și Franța a căpătat un contur și mai ferm odată cu semnarea, la 17 ianuarie 1969, a unui acord între cele două guverne cu privire la înființarea „Comisiei mixte guvernamentale româno-franceze de cooperare economică, științifică și tehnică"[62]. Prin acest acord se urmărea „explorarea tuturor posibilităţilor noi în vederea dezvoltării schimburilor comerciale și a cooperării economice, ştiinţifice şi tehnice dintre cele două ţări"[63]. Prima sesiune a acestei comisii mixte guvernamentale a avut loc la Paris, chiar în zilele de

---

[60] Florin Chivoci, *Cum investea Franța în România lui Ceaușescu*, disponibil on-line la http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/cum-investea-fran-n-rom-nia-lui-ceau-escu, (consultat la 5 mai 2015).

[61] Alexandru Rădescu, *„Felix" și industria românească de calculatoare*, în „Jurnalul Național", 28 aprilie 2009, disponibil la http://jurnalul.ro/scinteia/special/felix-si-industria-romaneasca-de-calculatoare-505768.html (consultat la 5 mai 2015); vezi și S. Jeleș, *A fost odată ca niciodată... calculatorul românesc*, în „Magazin istoric", nr. 5/2015, pp. 24-27.

[62] „Buletinul Oficial", nr. 45, 29 martie 1969.

[63] *Ibidem*. În această perioadă, dar și în anii următori, a fost convenită și cu alte state înființarea unor astfel de comisii mixte de cooperare economică, industrială și tehnică: R.F.G., Austria, Turcia, Norvegia, Olanda,

17-20 ianuarie 1969, celeritate care dovedeşte interesul viu al ambelor părţi pentru dezvoltarea şi diversificarea relaţiilor economice[64]. De altfel, evoluţiile din anii următori au demonstrat că „explorările" pot conduce la domenii neaşteptate de cooperare.

Succesul proiectului derulat împreună cu *Renault*, i-a determinat pe francezi să propună în 1970 un alt parteneriat, pentru producerea în România, sub licenţă, a elicopterelor *Alouette* şi *Puma*. Prin asimilarea celor două modele, fabricate de I.A.R. Braşov începând din 1971 sub numele *I.A.R. – 316 B* şi *I.A.R. – 330*, România avea acces la tehnologie aeronautică de vârf, producând aparate de zbor aflate în dotarea N.A.T.O.[65]

Exact în această perioadă, când crearea noilor industrii reclama fonduri tot mai mari, sistemul bancar românesc a fost reorganizat, prin crearea unor bănci cu o destinaţie precisă[66], iar tatonările externe pentru identificarea unor linii de finanţare au fost intensificate. Sondajele iniţiale ale României se îndreptaseră către puternicul grup financiar Rothschild, primele negocieri fiind purtate la „sucursala" londoneză a renumitei familii de bancheri[67]. Oferta a fost însă mult sub aşteptări: un credit de 10-

---

[64] Fundaţia Europeană Titulescu, *Istoria politicii externe româneşti în date*, coord. Ion Calafeteanu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 405.

[65] Florin Chivoci, *loc. cit.;* Încă în 27 februarie 1968 conducerea partidului analizase o „Notă asupra studiilor preliminare privind înfiinţarea Industriei Aeronautice Române", iar delegaţii alcătuite din specialişti ai Ministerului Industriei Construcţiilor de Maşini şi ai Ministerului Comerţului Exterior au vizitat Anglia (16-23 sept. 1968) şi Franţa (23 sept. – 6 oct. 1968) pentru a purta discuţii cu reprezentanţii industriilor aeronautice ale celor două ţări. Deciziile luate pe baza datelor culese erau cât se poate de pragmatice, ţinând cont de avantajele prezentate pentru România şi nu de orientarea politică a producătorilor. În acest sens este elocventă prezentarea comparativă a caracteristicilor şi performanţelor avioanelor franceze *Mirage III C*, *Mirage F1* şi a celor sovietice *MIG 21 PFM-SPS* şi *MIG 25* – cf. Petre Opriş, *op. cit.*, p. 261-263.

[66] După înfiinţarea Băncii Române de Comerţ Exterior, a urmat crearea Băncii Agricole (Decret nr. 55 din 6 februarie 1970 privind organizarea şi funcţionarea Băncii Agricole – B.O., nr. 21, 18 martie 1970) şi a Băncii de Investiţii (Decret nr. 125 din 17 martie 1970 privind organizarea şi funcţionarea Băncii de Investiţii – B.O., nr. 23, 18 martie 1970). Pentru transformările din sistemul bancar, vezi şi Decretul nr. 504 din 16 decembrie 1970 „privind Statutul Băncii Naţionale a R.S.R." – B.O., nr. 143, 16 decembrie 1970.

[67] Ilarion Ţiu, *Primele contacte ale lui Ceauşescu cu bancherii capitalişti*, în „Historia", http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/primele-

20 milioane de dolari, cu o perioadă de grație de cinci ani, însă dobânda solicitată era cea practicată pe piață în acel moment (8-8,5%).

În condițiile în care nevoile României preliminate pentru cincinalul 1971-1975 erau de circa zece ori mai mari (plăți externe și achiziții), în ședința din 13 aprilie 1970, Prezidiul Permanent al C.C. al P.C.R. a autorizat Ministerul de Finanțe și B.R.C.E. să demareze negocieri și cu alte bănci, în vederea obținerii unei dobânzi sub nivelul pieței[68]. Printre primele vizate s-a numărat Banca Rothschild din Paris.

În acest context, a fost aprobată și propunerea constituirii unei bănci mixte franco-române. În opinia istoricului Ilarion Țiu, secretarul general al PCR a ales Parisul drept sediu al preconizatei instituții întrucât comerțul României cu Franța atingea 12,5% din totalul schimburilor cu țările capitaliste, iar creditele externe se contractaseră de la băncile franceze în proporție de 14%[69].

Desigur, și în acest proiect cerința conducerii superioare de partid era aceea de a se obține maximum de înlesniri și avantaje pentru partea română. Proiectul unei bănci franco-române prezenta, în opinia specialiștilor români, o sumă de avantaje:

„- prezența capitalului francez și a unor oameni de afaceri cunoscuți ar facilita formalitățile de înființare a băncii, obținerea localului într-un loc potrivit, introducerea pe piața financiară și atragerea unor fonduri și operații de natură să-i asigure condiții favorabile de dezvoltare a activității;

- banca va putea să-și înceapă activitatea cu un capital mai mare, ceea ce îi va crea de la început prestigiul necesar;
- efortul valutar în ceea ce privește capitalul băncii ar fi redus cu cota ce revine părții franceze”[70].

Viitoarea bancă urma să asigure efectuarea următoarelor operațiuni:

- primiri de depuneri și acordarea de credite pe termen scurt în franci francezi;

---

contacte-ale-lui-ceau-escu-bancherii-capitali-ti#disqus_thread (consultat la 5 mai 2015).

68 *Ibidem.*

69 *Ibidem.*

70 Vezi „Notă privind înființarea unor formațiuni bancare românești în străinătate”, 6 aprilie 1970 - A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Cancelarie, dosar nr. 47/1970, f. 11 (îi mulțumim și pe această cale domnului Ilarion Țiu, care ne-a pus la dispoziție acest document).

- atragerea de depozite în alte devize liber convertibile decât francul francez și plasarea lor cu diferență de dobândă favorabilă;
- organizarea, împreună cu alte bănci, a finanţării unor importuri şi exporturi românești în ţările vestice, inclusiv a acţiunilor de cooperare;
- efectuarea unor operaţiuni curente de decontări externe privind importul şi exportul, inclusiv emiterea de garanţii;
- participarea cu capital la societăți comerciale mixte româno-franceze;
- sprijinirea în problemele financiar-bancare a întreprinderilor românești care tratează pe piața franceză exporturi, importuri şi acţiuni de cooperare;
- asigurarea legăturii cu băncile corespondente din Franţa, precum și îndeplinirea sarcinilor de informare care cădeau în sarcina reprezentanţelor[71].

Odată stabilite avantajele pe care le prezenta un astfel de proiect, toate forţele în măsură să contribuie la realizarea sa în condiţii optime au fost puse în mişcare.

Obiectiv „luat în studiu": Baronul Élie de Rothschild

Ca și în cazul altor operaţiuni economice derulate de statul român peste hotare, Securitatea a fost implicată prin „braţul" său extern – Direcţia Generală Informaţii Externe – în tatonarea „mediilor de interes", în culegerea de informaţii preliminare despre „obiective", precum și în derularea unor operaţiuni menite să faciliteze atingerea ţintelor economico-financiare stabilite de guvernul de la București.

În cazul de față, rezidența D.G.I.E. de la Paris, puternic lovită de devoalarea în presa occidentală a „succeselor" repurtate de „reţeaua Caraman"[72] şi compromisă prin dezertarea ofiţerului deplin conspirat Ion

---

[71] *Ibidem*, f. 12.

[72] Într-un „Raport cu privire la rezultatul cercetărilor efectuate asupra cauzelor care au determinat și a condiţiilor care au favorizat actul de trădare săvârşit de Pacepa Mihai", datat 1 octombrie 1978, cu privire la Caraman se arăta: „este de neînţeles că, deși în toată această perioadă de cca 11 ani au căzut doi agenţi din legătura nemijlocită a gral. mr. Caraman Mihai, a fost divulgat organelor de poliţie franceze de către o femeie din cadrul N.A.T.O. care nu acceptase colaborarea, totuși autorităţile franceze l-au lăsat să acţioneze nestingherit, iar

Iacob (Iacobescu), a început tatonarea mediilor financiar-bancare din „Orașul Luminilor”, decisă să-și „repereze onoarea”. Printre obiectivele asupra cărora s-a oprit atenţia ofiţerilor de securitate s-a numărat şi baronul Élie Rothschild, unul dintre cei mai influenţi oameni din cercurile financiare pariziene.

Baronul Élie de Rothschild s-a născut la Paris, în 29 mai 1917, fiind fiul baronului Robert Philippe de Rothschild, căsătorit cu Nelly Beer, așadar un reprezentant al ramurii franceze al celebrei familii de bancheri Rothschild[73]. Și-a petrecut copilăria și adolescența la Château de Laversine, lângă Chantilly, și la somptuoasa reședință pariziană a familiei sale, din 23 Avenue de Marigny, în apropierea Palatului Elysée.

A participat la Al Doilea Război Mondial în calitate de ofiţer de cavalerie şi a fost luat prizonier în timpul invadării Franţei de către trupele naziste, împreună cu fratele său Alain. Trece prin mai multe lagăre de prizonieri, unde a fost tratat ca un ofiţer şi nu a avut nimic de suferit din cauza ascendenţei sale evreieşti, fiind eliberat în 1944.

După război, Élie şi fratele său, asistaţi de vărul lor, Guy de Rothschild, se ocupă intens de relansarea băncii de investiţii a familiei, dar și de *Compagnie des chemins de fer de Paris à Lyon et à la Méditerranée,* deţinută, de asemenea, de familia Rothschild, căreia îi diversifică activitatea prin implicarea în industria hotelieră şi turism. Totodată, Élie preia conducerea afacerii cu vinuri, derulată de familia sa

conducerea D.G.I.E. a luat măsura retragerii de la post a acestuia numai după ce gral. mr. Caraman Mihai devenise cunoscut de către toate serviciile străine de informații” – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 35, f. 327.

[73] Pentru o istorie a celebrei familii, vezi cele două volume publicate în germană și engleză de istoricul austriac Count Egon Caesar Corti, *The Rise of the House of Rothschild (1770-1830)*, translated from the German by Brian and Beatrix Lunn, New York, Cosmopolitan Book Corporation, 1928 și idem, *The Reign of the House of Rothschild (1830-1871)*, translated from the German by Brian and Beatrix Lunn, New York, Cosmopolitan Book Corporation, 1928 (în finalul acestui de-al doilea volum se află și un arbore genealogic al ramurii din Paris potrivit căruia Robert Philippe de Rothschild, născut la 19 ianuarie 1880, s-a căsătorit cu Nelly Beer la 6 martie 1907). Pentru o istorie mai recentă, vezi Niall Ferguson, *The House of Rothschild. A history of the World's Banker*, New York, Viking, 1998 și, mai ales, Herbert R. Lottman, *The French Rothschilds: the great banking dynasty through two turbulent centuries*, New York, Crown, 1995, analiză care urmărește istoria acestei familii de la Napoleon Bonaparte și până la președintele socialist Mitterand, cel care a propus naționalizarea imperiului Rothschild.

sub brandul *Château Lafite-Rothschild*, de reputaţie mondială, încă din secolul XIX.

Sfârşitul anilor ’60 reprezenta pentru baronul Élie de Rothschild o perioadă de *boom* economic, afacerile mergându-i mai bine ca oricând. Vechiul sediu din 21, rue Laffitte a fost demolat şi înlocuit cu o clădire modernă din beton şi sticlă, iar banca pe care o conducea, specializată până atunci în furnizarea de servicii de investiţii, a început să accepte depozite, iar numele i-a fost schimbat în *Banque Rothschild*. De asemenea, lanţul de moteluri şi restaurante pe care *Compagnie des chemins de fer de Paris à Lyon et à la Méditerranée* îl construise, începând din 1956, în Franţa şi Elveţia, se dovedea foarte profitabil, astfel că Élie de Rothschild iniţiază construirea la Paris a hotelului *Saint Jacques*, cu 812 camere, care va fi inaugurat în 1972[74].

Cunoscut ca un tip elegant, îmbrăcat în costume englezeşti şi purtând o mustaţă tunsă „englezeşte”, baronul avea reputaţia unui veritabil *sportsman*, mare amator de polo şi bun vânător[75]. În plus, baronul nu părea să aibă prejudecăţi de natură ideologică, ghidându-se după imperativul obţinerii de profit[76].

Având în vedere cele de mai sus, ofițerii de securitate au considerat că excedentul de lichidităţi de care părea să se bucure baronul ar putea fi direcţionat spre România, iar calea de abordare şi captare a bunăvoinței acestuia trebuia să fie dictată de regula de aur a exploatării unei patimi, a unei slăbiciuni. În cazul baronului, aceasta s-a dovedit a fi vânătoarea[77].

În consecinţă, grupul operativ al D.G.I.E. din Paris, condus de Mihai Ilie, viitorul șef al Serviciului „D” – Dezinformare – și-a pus în

---

[74] http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/1559621/Baron-Élie-de-Rothschild.html (consultat la 5 mai 2015).

[75] http://www.nytimes.com/2007/08/07/world/europe/07rothschild.html?_r=0 (consultat la 5 mai 2015).

[76] După moartea sa, la vârsta de 90 de ani, a ieşit la iveală faptul că acesta a construit de-a lungul timpului o reţea de companii paravan şi *offshore* în Insulele Cook, un teritoriu independent din Pacificul de Sud, cu legături strânse cu Noua Zeelandă - http://www.icij.org/offshore/secret-files-reveal-rothschilds-offshore-domain (consultat la 5 mai 2015).

[77] De altfel, moartea baronului, la 6 august 2007, s-a petrecut în urma atacului de cord avut în timpul unei vânători desfășurate în apropierea satului Scharnitz din Tirol - http://infowars.net/articles/august2007/060807_b_Rothschild.htm (consultat la 5 mai 2015).

mişcare „relaţiile" şi, într-un timp relativ scurt, a reuşit „contactarea" bancherului francez. După toate probabilităţile, au fost folosite bunele oficii ale lui Alfred Fischler, director general al *Compagnie Européenne de Céréales* (înfiinţată în 30 august 1956, cu capital oferit de băncile *Toepfer* şi *Rothschild*) şi consilier al guvernului francez pe probleme de comerţ exterior.

Fischler era o figură extrem de interesantă: născut la 12 iunie 1910 în Dragomireni, județul Suceava, colaborase în perioada 1942-1944 cu S.S.I., fiind remunerat pentru serviciile sale informative cu sume cuprinse între 6.000 și 30.000 de lei și cu o scutire de la munca obligatorie la care erau obligaţi cetăţenii de origine evreiască[78]. De asemenea, în epocă, era semnalat cu legături foarte bune la Legaţia Elveţiei și ca membru al unei loji francmasonice. După 1944, a emigrat în Franţa, a lucrat în cadrul băncii Rothschild şi din 1956 se ocupa cu comerţul de cereale. Într-un timp relativ scurt, a devenit un om foarte bogat, cu întinse relaţii în lumea economică franceză și în mediile evreiești internaționale[79].

Din această postură, a încheiat o serie de contracte cu ICE „Agroexport", apoi, fiind „o fire întreprinzătoare și cu tupeu" (după cum suna o caracterizare a unei surse a Securității!) și beneficiind de numeroase contacte, şi-a extins colaborarea cu întreprinderile româneşti de comerţ exterior („Românoexport", „Tehnoforest", „Exportlemn"), intermediind diverse contracte în schimbul unui comision de 5%.

Treptat, a devenit un intim al ambasadei române, dar mai cu seamă al Agenţiei Economice din Paris, unul dintre funcţionarii agenţiei declarând că „este pur și simplu uluit de amănuntele pe care le cunoaște Alfred Fischler despre problemele noastre interne". O relaţie deosebit de strânsă a stabilit cu Mihai Caraman, păstrând legătura cu acesta chiar şi după retragerea de la post, vizitându-l ori de câte ori venea în România, uneori soţia lui Caraman preluându-l cu un „Mercedes" direct de la aeroport.

De altfel, tocmai acest lucru a ridicat primele semne de întrebare serioase asupra lui Fischler, căci, după cum se menţiona într-un raport, „deși a avut legături strânse cu tov. Caraman, cunoscute de trădătorul Iacobescu, organele de contrainformaţii franceze nu au luat nici un fel de măsuri împotriva lui Alfred Fischler. Dimpotrivă, aceste organe îl folosesc

[78] A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 16.547, f. 1.

[79] Cf. Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955-1980*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 292; vezi și A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 35, f. 327.

intens pentru cunoaşterea situaţiei din cadrul coloniei române şi în acelaşi timp pentru coruperea unor salariaţi ai noştri"[80].

Totodată, Fischler reuşise să-şi creeze relaţii mai mult decât apropiate cu Eugen Luchian, ofiţer de securitate acoperit care deţinea funcţia de şef al Secţiei speciale din cadrul Secretariatului General al Consiliului de Miniştri, precum şi pe cea de secretar al Comisiei pentru probleme de paşapoarte şi vize (din 1968). În această calitate, Luchian a fost implicat în soluţionarea pe „canale confidenţiale" a unor cereri de emigrare din România, sprijinite sau chiar formulate de diverse personalităţi din state occidentale. Abilitatea sa deosebită în negocieri îl transformase, de altfel, în „omul de taină" al premierului Ion Gheorghe Maurer, fiind folosit în mai multe rânduri în negocierile purtate la acea vreme pentru obţinerea de către România a unor credite cu dobânzi reduse[81].

Aşadar, Alfred Fischler şi Eugen Luchian erau două personaje al căror destin trebuia să se intersecteze şi, la vremea respectivă, păreau a fi cei mai indicaţi oameni pentru a trata adecvat o problemă de tipul celei analizate aici.

În acest context, trebuie menţionat faptul că Securitatea primise ordin expres de la Nicolae Ceauşescu să identifice toate personalităţile româneşti care trăiau peste hotare şi care, la un moment dat, ar fi putut să sprijine o acţiune sau alta a României.

De exemplu, în Franţa erau identificaţi, ca potenţiale persoane cu influenţă, alături de Fischler, şi Apostolescu Vespasia, inginer, şef de serviciu în Diviziunea geologică a unui institut de cercetări, Martha Bibescu, scriitoare, Ion Brătianu, inginer, director la Compania „Thomson – Houston", Brola Gavril – director general adjunct al firmei „Generale Thermique", autor al mai multor invenţii, Jean Cantacuzino, inginer chimist, director ştiinţific la Şcoala Normală Superioară, Alex. Cantacuzino, biolog de reputaţie internaţională, Carp Petre, inginer, consilier la Institutul pentru motoare cu combustie internă, Emil Cioran, scriitor, Irina Codreanu, sculptoriţă, Constant Marius, dirijor la Radioteleviziunea Franceză, Natalia Dumitrescu, pictoriţă, Economu

[80] A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 16.547, f. 4.

[81] Liviu Ţăranu, *op. cit.*, p. 86. De exemplu, se pare că Eugen Luchian avea relaţii personale foarte bune nu doar în Franţa, ci şi cu personalităţi din lumea politică şi din mediul de afaceri vest-german, cum ar fi Berthold Beitz, preşedinte al Consiliului de Administraţie Krupp, sau Werner Figgen, ministrul Sănătăţii şi Problemelor Sociale din landul Rhenania de Nord – Westfalia – *ibidem*.

Martin, ziarist, proprietar al ziarului „Le Petrole”, Michel Făgădău, directorul teatrului „Gaité-Montparnasse”, Gheorghiu Constantin Virgil, scriitor și preot; Gheorghiu Mircea, director tehnic la întreprinderea „Romplastic”, N.A. Gheorghiu, prof. universitar, „director al emisiunilor în limba română la posturile de radio franceze”, Golea Antoine, muzicolog, Grama Aurel, ziarist, director al firmei „Codige”, producătoare de aparataj frigo-electrotehnic, Ioaniţiu Radu, inginer chimist, Istrati Alex., pictor, Monica Lovinescu, scriitoare, Marcel Mihalovici, compozitor, Bazil Munteanu, profesor la Sorbona, Nandriș Octavian, lector de limba română la Strassbourg, Jean Neagoe, medic stomatolog, „vechi socialist”, Leon Negruzzi, scriitor, Elvira Popescu, actriţă, Traian Popescu, dirijor şi profesor la Conservatorul Naţional din Nantes, Gustav-Augustin Pordea, profesor la Universitatea Internaţională a Pirineilor, Rădulescu Magdalena, pictoriţă, Răut Gheorghe, colecţionar de artă, Salabert Eugenia, proprietara editurii muzicale „Salabert”, Râmniceanu Hugo, coproprietar al firmei „Valmont”, care „importă anual produse textile româneşti de cca 2 milioane dolari”, Mihai Sturza, salariat la M.A.E. francez, Alexandru Teodorescu, „mare acţionar la bănci elveţiene şi americane, proprietar al unei colecţii valoroase de artă”, Emil Turdeanu, profesor de limba şi literatura română la Institutul de studii orientale şi cercetător la „Centrul Naţional de Cercetări Ştiinţifice”[82].

Evident, nu toate aceste personalităţi au fost contactate de Securitate şi nu toate au dovedit disponibilitate pentru sprijinirea demersurilor iniţiate de autorităţile de la Bucureşti, ba chiar dimpotrivă, dar unele dintre ele s-au dovedit utile într-un moment sau altul[83].

Baronul Élie de Rothschild și vânătoarea în România – de la pasiune, la afacere

Bogăția cinegetică a României a fost folosită cu succes, de-a lungul timpului, de către liderii români pentru a impresiona și capta bunăvoința unor personalităţi străine. Astfel, dacă entuziasmul şi admiraţia baronului Manfred von Killinger, ambasador al celui de-al III-lea Reich la Bucureşti, faţă de trofeele de vânătoare obţinute în Carpaţi sunt mai puţin

82 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Cancelarie, dosar nr. nr. 11/1972, f. 40-41.

83 Vezi Dinu Zamfirescu, *Cârtițele Securității. Agenți de influență din exilul românesc*, Iași, Editura Polirom, 2013.

cunoscute[84], modul în care Gh. Gheorghiu-Dej îl „prepara" pe N.S. Hruşciov la memorabile partide de vânătoare, pentru cele mai dificile negocieri, este notoriu în rândul celor interesaţi de istoria regimului comunist din România[85].

În cazul bancherului francez, prima atestare a participării lui Élie de Rothschild la o vânătoare în România datează din luna februarie 1970. Mai precis, în ziua de miercuri, 18 februarie 1970, la ora 15,10, pe aeroportul Băneasa ateriza cursa de Paris, la bordul avionului aflându-se baronul Élie de Rothschild și amicul său, Alfred Fischler. Aceștia au fost

[84] Impresiile lui Killinger despre vânătorile din România au fost consemnate în numărul din noiembrie 1941 al revistei „Carpaţii" – „revistă de vânătoare, pescuit şi chinologie" - cf. Ștefan Borcea, *De ce a vrut ambasadorul lui Hitler să se stabilească în România după încheierea războiului. Cu toate astea, Killinger s-a sinucis: „Am împușcat cerbul vieții mele"* - http://adevarul.ro/locale/focsani/de-vrut-ambasadorul-hitler-stabileasca-romania-incheierea-razboiului-astea-killinger-s-a-sinucis-am-impuscat-cerbul-vietii-mele-1_55e82354f5eaafab2c354389/index.html?ref=yfp (consultat la 5 mai 2015).

[85] Ion Gh. Maurer, referindu-se la negocierile delicate purtate de conducerea românească cu Hruşciov, susținea, fără echivoc, că „aceste discuţii se întâmplau când Hruşciov venea la vânătoare. Şi venea des, în felul acesta, la noi. Comunicatele oficiale spuneau că este în vizită de prietenie. Făcea vânătoare, dar şi discuta cu Biroul Politic, cu oamenii din conducere aflaţi acolo" - Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Arad, Editura Ioan Slavici, 1995, p. 144. Referitor la crearea unei stări de spirit optime pentru viitoarele negocieri, Maurer sublinia că Hruşciov „era un vânător prost, dar un mare îndrăgostit de vânătoare. De tras, trăgea prost. Aşa încât, sub podiumul unde stătea el – că nu se aşeza pe pământ unde era mai periculos – îi ascundeam un vânător bun, cu sarcina ca, imediat ce trage Hruşciov în urs sau în mistreţ, să tragă şi el, ca să-l omoare. Şi treaba a ieşit aşa de bine că Hruşciov nici nu-şi dădea seama că vânatul nu cade din focul lui" – *ibidem*, p. 200. Un astfel de episod este relatat şi de către generalul Nicolae Pleşiţă: „Am fost nevoit să puşc. A tras şi Hruşciov. În ciori. Dej mi-a făcut cu ochiul. «Spune-i că el l-a împuşcat...». «Vot tak! Vot tak! În ăsta am tras eu! În ăsta am tras eu!», striga Hruşciov. S-a suit călare pe ursul mort. «Ce-o să spună deti (copii), vnuciki (nepoţii) mei!...». Îl încălzisem şi cu un vin special, care-i plăcea teribil: Ştaimingher de Bistriţa! Grozav! Numai într-un loc anume se face. Un vin tare, de piatră. Mergea doar cu carne la proţap. Aşa se făcea brichiseala noastră" - *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999-ianuarie 2001*, Bucureşti, Editura Lumea, 2001, p. 84.

întâmpinaţi de Gheorghe Rădulescu[86], vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, Eugen Luchian şi Ilie Voicu, preşedintele B.R.C.E.. Cei doi au fost preluaţi de gazde şi transportaţi la casa de oaspeţi din Şoseaua Kiseleff, nr. 28, unde au luat dejunul. A urmat apoi o scurtă vizită la Muzeul Satului, iar după dineul luat la reşedinţă, cei doi oameni de afaceri francezi au

[86] **Gheorghe (Gogu) Rădulescu** (n. 5 sept. 1914, București; d. 1991, București), a urmat cursurile Liceului Comercial „Dimitrie Cantemir" şi Şcolii Superioare de Comerţ nr. 2 din București (1925-1931); a absolvit apoi Facultatea de Economie Generală din cadrul Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale Bucureşti (1932-1937); doctorat în economie la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale București. Membru al U.T.C. din 1933, a devenit apoi preşedinte al Frontului Studenţilor Democraţi (1934-1937). Din punct de vedere profesional, a lucrat ca referent la Institutul de Conjunctură Economică (1938-1940) şi apoi la Institutul de Statistică (mart.-mai 1941); după 23 august 1944 a muncit ca economist în Sectorul comerțului exterior (dec. 1946-6 febr. 1947) şi director general (6 febr. 1947-29 nov. 1948) la Ministerul Industriei și Comerțului; consilier economic la Ministerul Economiei Naţionale (6 febr. 1947-11 mai 1948); secretar general al Ministerului Comerțului (din 11 mai 1948); secretar general (29 nov. 1948-15 sept. 1949) și ministru adjunct (15 sept. 1949-1 iul. 1952) la Ministerul Comerțului Exterior. Exclus din partid în oct. 1952, fiind acuzat de „deviere de dreapta", a fost reprimit în febr. 1957 și, în scurt timp, și-a reluat ascensiunea, deţinând o serie de funcţii de conducere în P.C.R.: membru al C.C. al P.M.R./P.C.R. (25 iun.1960-22 dec.1989); membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. (23 iul.1965-28 nov.1974); membru al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. (12 aug.1969-28 nov.1974); membru al Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. (28 nov.1974-22 dec.1989); membru al Biroului Permanent al Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. (din 25 ian.1977). În același timp, pe linie de stat, a ocupat posturi de primă importanţă: ministrul Comerțului (17 aug.1959-30 apr.1962); ministrul Comerțului Exterior (30 apr.1962-31 oct.1963); vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (31 oct.1963-18 mart.1975); reprezentant permanent al R.S.R. la C.A.E.R. (1965-în nov.1974); președinte al Comisiei de Colaborare Economică și Tehnică (1965-în nov.1974); membru al Consiliului Apărării R.S.R. (4 mai 1970-29 apr.1974); președinte al Consiliului de Conducere al Curții Superioare de Control Financiar (22 mai 1973-22 dec.1989); vice-prim-ministru al Guvernului (18 mart.1975-29 mart.1979) - C.N.S.A.S., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar*, Florica Dobre (coord.), Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareş, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 505.

plecat cu un tren special din gara Băneasa cu destinaţia Chevereş[87] (Timiş), fiind însoţiţi chiar de premierul României, Ion Gh. Maurer.

Dincolo de pasiunea notorie a premierului român pentru vânătoare, prezenţa sa la această partidă are o dublă explicaţie: rangul înaltului demnitar era în măsură să flateze orgoliul bancherului francez şi, pe de altă parte, abilitatea de vânător, dublată de cea a unui rafinat diplomat, reprezenta o veritabilă garanţie a succesului vânătorii. Relevantă în acest sens este mărturia lui Maurer din anii '90:

„Era o pasiune reală. Dar am folosit-o şi pentru faptul că dădea posibilitatea creării unor relații mai personale (...). Mi-amintesc de Giscard d'Estaing şi de o conversaţie ce-am avut-o, împreună, după vânătoare. Stăteam în dreapta lui, mistrețul a trecut pe lângă el, dar d'Estaing a ratat lovitura. L-am doborât eu. Dar, bineînțeles că l-am felicitat pe el. I-am spus că el îl lovise, mistreţul a mers, înainte, din inerţie, focul meu fiind de prisos. Victoria era, deci, a lui. (...) Se crea o atmosferă plăcută care topea gheaţa firească dintre oameni care nu se cunosc, iar funcţiile lor cer cântărirea cuvintelor. D'Estaing s-a simţit atunci atât de bine cu noi încât, la masa ce-a urmat vânătorii, a cântat la armonică. Iar amintirile şi opiniile plăcute dintre oamenii politici contează în relațiile diplomatice dintre ţările lor"[88].

Aşadar, dincolo de „poveştile vânătoreşti" (care îşi au şi ele rostul lor!), se dovedește că oamenii politici români dovedeau o bună cunoaștere

[87] Pentru o relatare echilibrată a modului în care se desfăşurau vânătorile „speciale" la Chevereşul Mare, vezi Bogdan Piticariu, *Cabanele de vânătoare ale lui Ceauşescu, la mare căutare*, în „Timpolis", 13 februarie 2014, disponibil *on-line* la http://timpolis.ro/cabanele-de-vanatoare-ale-lui-ceausescu-la-mare-cautare/ ; vezi şi http://timpolis.ro/print.php?id=6096 (consultat la 5 mai 2015).

[88] Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 200. Satisfacţia vânătorului norocos transpare şi din răspunsul pe care Valéry Giscard d'Estaing i-l dădea lui Nicolae Ceaușescu, în timpul audienţei din 12 ianuarie 1970, la întrebarea acestuia: „Aţi participat la vânătoare, aţi reuşit să faceţi ceva?". Cu modestie, ministrul francez răspundea: „Am patru mistreţi pe conştiinţă." - A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Relații Externe, dosar nr. 2/1970, f. 2; ulterior, prezent la Bucureşti la cea de-a IV-a sesiune a Comisiei guvernamentale de cooperare economică, ştiinţifică şi tehnică româno-franceze, Valéry Giscard d'Estaing recunoştea, în cadrul unei convorbiri cu Nicolae Ceauşescu din 12 noiembrie 1971, rolul relațiilor personale create în România: „Mă bucur foarte mult de contactul cu delegaţia română. Ne cunoaştem bine acum şi acesta este un factor care, fără îndoială, înlesnește soluționarea problemelor" – idem, dosar nr. 99/1971, f. 24 (îi mulţumim, din nou, domnului Ilarion Ţiu, care ne-a pus la dispoziţie acest document).

a psihologiei umane, reușind să găsească strategiile optime pentru atingerea obiectivelor vizate!

Vânătoarea de mistreţi s-a desfăşurat a doua zi la punctul de vânătoare Chevereş, între orele 8,30 şi 15,30. După încheierea vânătorii, a urmat deplasarea cu autoturismele la Timișoara, pentru un dejun la casa de oaspeţi a Comitetului Judeţean P.C.R. Timiş., desfăşurat în acordurile unor formaţii de muzică populară şi uşoară. A doua zi a vizitei în România a luat sfârșit la ora 22, când, îmbarcaţi într-un tren special, vânătorii au plecat spre Bucureşti (mai puţin I. Gh. Maurer, care, însoțit de suita sa, a coborât la Predeal).

Ziua următoare a fost rezervată afacerilor, între orele 11,30 şi 13,30 fiind purtate o serie de discuţii cu cei doi bussinesmani de către Gh. Rădulescu, la reşedinţa din Șoseaua Kiseleff, încheiate printr-un dejun intim. La ora 16,15 oaspeţii francezi au fost îmbarcaţi în maşini cu destinaţia Predeal, unde au fost cazaţi la vila „Izvorul". Ziua s-a încheiat cât se poate de plăcut cu un dineu la restaurantul „Carpaţi" din Braşov, urmat de o „seară de bar".

Sâmbătă, 21 februarie, era programată cea de-a doua vânătoare de mistreţi, de această dată la Baraolt. Programul zilei a început la ora 6,30 cu un mic dejun la vila lui Ion Gh. Maurer din Predeal, urmat apoi de vânătoarea propriu-zisă, care s-a întins până la ora 16,30. După dejunul luat la cabana de vânătoare Esigman, a urmat plecarea cu mașinile spre Predeal, iar la ora 22,15 spre Bucureşti.

Vizita în România s-a încheiat pe 22 februarie 1970, baronul Élie de Rothschild și Alfred Fischler fiind conduși la aeroport de Gheorghe Rădulescu, Eugen Luchian și un vicepreședinte al B.R.C.E. (Ilie Voicu plecase între timp în R.F.G.)[89].

Vădit impresionat de bogăția de vânat și de farmecul peisajelor din România, bogatul vânător parizian s-a gândit la o modalitate de a îmbina plăcutul cu utilul, astfel încât, la scurtă vreme după întoarcerea sa la Paris, a venit cu o propunere surprinzătoare pentru autoritățile române.

În opinia lui Élie Rothschild, extraordinarul potenţial cinegetic al României nu era folosit în mod corespunzător şi, pe cale de consecinţă, nici profiturile obţinute de statul român nu se situau la un nivel optim. Potrivit baronului, ţări mult mai sărace în resurse cinegetice, precum Polonia, Cehoslovacia și chiar Ungaria, realizau profituri incomparabil mai mari decât România.

[89] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 57, f. 42-44.

Cea mai bună cale pentru a spori sumele de bani în valută încasate de statul român ar fi fost organizarea unui parc de vânătoare model, în cadrul căruia să se desfăşoare partide de vânătoare cu „succes garantat”, hazardul specific acestui gen de activitate trebuind a fi limitat la maximum. Detaliind organizarea parcului, Élie Rothschild era de părere că „populaţia” acestuia ar trebui constituită nu numai din „fazani şi animale mici, ci şi din mistreţi şi vânat mare”. Pe de altă parte, detaliind acest din urmă aspect, vânătorul parizian atrăgea atenţia oficialilor români că „oricât de mare ar fi abundenţa mistreţilor, ea nu trebuie lăsată totuşi la voia întâmplării”.

Cu alte cuvinte, nu era suficientă crearea unei simple rezervaţii, în care fauna să se dezvolte după legile proprii, ci trebuia înfiinţată o crescătorie de mistreţi, care să ofere „o abundenţă constantă de vânat”. În plus, nu era necesar ca mistreţii să aibă dimensiuni mari, fiind chiar mai indicat ca dimensiunile lor să fie mai modeste, întrucât, potrivit experienţei sale, la preconizatele partide de vânătoare urmau a veni nu doar vânători experimentaţi, „capabili să aştepte două-trei zile un mistreţ”, ci şi „mulţi snobi, care vor pretinde să vadă şi să tragă încă din prima zi în vânat”. Desigur, aşa cum sublinia baronul, „nimeni nu va fi vinovat că mulţi dintre aceştia nu vor nimeri, organizatorii români nefiind răspunzători de calitatea de trăgători a vânătorilor”.

Pentru succesul comercial al viitorului parc de vânătoare se aprecia că o condiţie esenţială va fi „primirea excelentă” a vânătorilor, la un nivel apropiat de cea de care beneficiase iniţiatorul proiectului. Alături de aceasta, erau avute în vedere şi anumite operaţiuni psihologice, „de influenţare pozitivă” şi persuadare a vânătorilor cu portofele bine garnisite.

Astfel, baronul Élie de Rothschild sugera ca, la hotelurile şi cabanele unde vor fi găzduiţi vânătorii, să ruleze obligatoriu, într-un moment bine ales din punct de vedere psihologic – eventual după o partidă de vânătoare reuşită – un film despre vânătoarea de urşi şi cerbi. După această „pregătire a terenului”, ghizii şi călăuzele care însoţeau vânătorii urmau să le sugereze „spectatorilor”, cu mult tact, că o asemenea vânătoare ar putea fi organizată şi pentru ei, dar că obţinerea unui trofeu (blănuri de urs, coarne de cerb etc.) costă destul de scump (cca 1.000-1.200 de dolari). Baronul, bun psiholog şi rafinat cunoscător al potentaţilor vremii, îşi exprima convingerea că „nici un vânător bogat nu va rezista tentaţiei de a cere organizarea unei astfel de partide şi pentru el”.

Cunoaşterea psihologiei viitorilor clienţi ai parcului este relevată şi de sugestia lui Rothschild de a fi „eliminate tracasările vamale și administrative” ale acestora. În acest sens, el era de părere că s-ar putea organiza un sistem prin care vânătorii să predea armele şi muniţiile la Paris, unde să fie sigilate de vameşii francezi, și să le primească la sosire, prin vama românească, „fără a mai fi nevoie să se completeze formulare inutile”. Eventual, „un acord vamal între cele două ţări în această problemă ar putea aranja lucrurile”, astfel încât „onorabilii vânători” să nu fie stresaţi de chestiuni administrative.

De altfel, referindu-se la modalităţile practice de organizare a parcului, Élie de Rothschild era de părere că această întreprindere, chiar dacă formal va fi subordonată Oficiului Naţional de Turism, va trebui să-și păstreze o oarecare independenţă, în sensul de a fi condusă de oameni de specialitate. În acest fel nici nu ar fi fost nevoie de reclame sau afişe, precum în cazul activităţilor turistice „clasice”, întrucât partidele de vânătoare organizate în acest parc „nu vor fi accesibile maselor largi de turişti, ci numai oamenilor bogaţi şi foarte bogaţi”.

Transpunerea în practică de către partea română a acestor recomandări organizatorice minimale ar fi permis, în opinia baronului, garantarea faptului că „cei ce vor veni o dată, vor reveni şi în viitor şi, la rândul lor, vor face o propagandă reușită condiţiilor de vânătoare din România”.

Pornind de la aceste considerente, baronul de Rothschild a arătat oficialilor români că „ar fi gata să ia asupra sa organizarea unui astfel de centru, bineînțeles în schimbul unei cote din beneficiu sau a concesionării pe o perioadă de timp, proporţională cu investiţiile făcute”. Cea de-a doua variantă era și cea dezirabilă pentru iniţiatorul proiectului, baronul sugerând faptul că, fără doar și poate, „concesionarea ar fi o formă mai convenabilă părţii române, întrucât riscurile inerente începutului vor fi suportate numai de banca sa”.

Propunerea baronului a fost primită cu interes de partea română, conducerea Securităţii apreciind că materializarea sa ar fi un pas înainte în acţiunea de influenţă desfăşurată asupra acestuia. Totodată, prin crearea unui astfel de parc de vânătoare se întrezărea, pe lângă beneficiile economice, posibilitatea unor viitoare acţiuni de acest tip, care să fie desfăşurate în condiţii optime asupra altor personalităţi din Occident.

La 21 mai 1970, preşedintele Consiliului Securităţii Statului, Ion Stănescu, informa conducerea superioară a partidului asupra faptului că baronul de Rothschild, în dorinţa de a realiza o înţelegere concretă în

această problemă, invita la Paris, în prima jumătate a lunii iunie, doi reprezentanţi români, „oameni de specialitate" din conducerea O.N.T. sau din alt departament, pentru a pune la punct diferitele aspecte practice ale proiectului. Acţiunea preconizată de Ion Stănescu obţinuse deja aprobarea lui Iosif Banc, la acea dată vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, dar se pare că Nicolae Ceaușescu nu a agreat acest proiect.

Aprilie 1970 - un demnitar comunist pe malurile Senei: caviar, șampanie și… bussines!

În aprilie 1970 Gheorghe Rădulescu a efectuat o vizită în Franţa, ocazie cu care a avut întrevederi și cu o serie de oameni de afaceri influenţi, relaţiile personale ale acestuia cu mediile franceze de interes fiind consolidate. În programul lui Gh. Rădulescu, ponderea timpului rezervat pentru discuţiile cu baronul Élie de Rothschild era una considerabilă. Astfel, prima zi a vizitei, 14 aprilie 1970, a fost rezervată vizitării sediului băncii, urmată de un dejun la etajul opt al clădirii. În timpul prânzului, la care au participat oameni de afaceri și specialiști francezi din domeniile petrolier, bancar, minier, s-au stabilit o serie de întâlniri de afaceri cu omologii români. După amiază, la orele 14.00, a avut loc o ședință de lucru consacrată strict domeniului bancar. Seara zilei de marţi a fost, de asemenea, era rezervată baronului.

A doua zi, discuţiile de afaceri și prânzul au fost rezervate conducerii *Société minière et métallurgique de Peñarroya*, societate înfiinţată încă din 1881 și ale cărei capitaluri fuseseră asigurate, în parte, prin filiala franceză a familiei de bancheri Rothschild. După-amiază au urmat alte întâlniri cu oameni de afaceri din bănci și din domeniul petrolului, iar seara s-a încheiat cu un dineu în 11 rue Masseran, în celebrul *L'hôtel de Masseran* (achiziţionat de baronul Élie de Rothschild după moartea contelui Étienne de Beaumont, în 1956)[90]. Meniul era alcătuit din: *Scampi Thermidor, Aiguillette de boeuf en croûte, Jardiniĕre de légumes, Salade, Omelette soufflée*. Vinurile servite erau pe potriva mâncărurilor oferite: *Champagne Pol Roger*, an de producţie 1961, și *Château Lafite Rothschild*, an de producţie 1941[91].

---

[90] https://fr.wikipedia.org/wiki/H%C3%B4tel_de_Masseran (consultat la 15 mai 2015).

[91] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 57, f. 14.

Programul celei de-a treia zi a vizitei era în bună măsură rezervat tot baronului, incluzând un dejun numai cu acesta, vizitarea galeriei de artă a familiei Rothschild, un cocktail la ora 19, oferit de doamna Cécile de Rothschild în 29 Faubourg St. Honoré (cu participarea a doi ambasadori), iar cina a fost luată la celebrul restaurant *Alcazar*, 62 rue Mazarine.

Vineri, 17 aprilie, demnitarul român a avut o altă serie de întrevederi şi negocieri, iar la finalul zilei ambasada României a oferit o cină, la care au fost invitaţi atât baronul Élie de Rothschild, cât şi alte personalităţi politice şi din mediul francez de afaceri. Meniul a constat din *Caviar du Delta du Danube, Consommé au parmesan, Chateaubriand grande sauce aux truffes, „Mititei" (hachis de viande) grillés, Bouquetières de légumes, Salade de laitue, Plateau de fromages, Charlotte aux fraises, Café*. Ca băuturi, au fost servite *Riesling de Târnave*, *Cabernet „Dealul Mare"*, *Champagne „Jidvei"*, *Cognac „Milcov"* şi *„Dacia"*[92].

Sâmbătă, Gheorghe Rădulescu, însoţit de Eugen Luchian, a luat micul dejun la una din proprietățile baronului Élie de Rothschild, *Château de Ferrières*. Acest castel, aflat la cca. 26 km de Paris, se afla în posesia familiei Rothschild încă de la începutul secolului XIX, fiind considerat, de departe, drept cel mai mare şi luxos castel, reamenajat de arhitectul englez Joseph Paxton între anii 1855-1859, la ordinul baronului James de Rothschild[93].

După cum se poate lesne observa, atenţia pe care bancherul francez a arătat-o delegaţiei române a fost una cât se poate de evidentă, tratamentul de care s-a bucurat demnitarul român dovedind, în opinia noastră, faptul că ambele părţi erau cel puţin la fel de interesate în finalizarea cu succes a negocierilor.

De altfel, după revenirea lui Gheorghe Rădulescu la Bucureşti, bancherul nu a fost uitat, sarcina „cultivării" sale fiind încredinţată lui Eugen Luchian. „Mici atenţii", printre care şi caviarul care fusese apreciat la cina oferită de ambasada României, au fost direcţionate, cu discreție, către Paris, reușindu-se menţinerea unor relații mai mult decât amiabile. Dovadă stă o scrisoare din 28 octombrie 1970, prin care baronul îi mulţumea lui Luchian pentru deliciosul caviar pe care i-l trimisese prin intermediul lui Alfred Fischler.

---

[92] *Ibidem*, f. 10.

[93] https://en.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%A2teau_de_Ferri%C3%A8res (consultat la 15 mai 2015).; vezi și Anka Muhlstein, *Baron James. The Rise of the French Rothschilds*, New York, Vintage Books, 1984.

Rezultatele vizitei lui Gheorghe Rădulescu au fost consolidate şi extinse în timpul vizitei întreprinse de Nicolae Ceauşescu în Franța, în perioada 15-19 iunie 1970. În cursul convorbirilor avute cu preşedintele Georges Pompidou, Nicolae Ceauşescu a insistat pe „dezvoltarea cooperării reciproc avantajoase" în domeniile comercial, cultural, al cooperării ştiințifice[94].

Problemele referitoare la colaborarea economică şi în domeniul financiar-bancar au fost discutate, iniţial, la nivel înalt, de premierul Franţei, Jacques Chaban-Delmas, şi prim-vicepreşedintele Consiliului de Miniştri al României, Ilie Verdeţ[95]. În cadrul negocierilor privind căile de îndeplinire a obiectivului general, enunţat încă de la începutul discuţiilor – dublarea volumului relaţiilor economice şi al schimburilor comerciale în următorii cinci ani – partea română a adus în atenţie dorinţa României de a obţine un credit din Franţa, care ar fi înlesnit rezolvarea unor probleme de ordin financiar legate de dezvoltarea relațiilor economice româno-franceze.

Aceeaşi problemă a fost abordată şi de Nicolae Ceauşescu, în discuţia cu Georges Pompidou, acesta arătând că „guvernul român a purtat discuţii în legătură cu obţinerea de credite, cu diferite ţări, inclusiv cu ţările socialiste, care nu au posibilitatea să ni le acorde, deoarece apelează ele însele la credite. România ar dori să obţină credite cu dobândă redusă, la nivelul celei prelevate de la ţările în curs de dezvoltare şi pe termen lung, de minimum 10 ani, cu începerea rambursării după 1975"[96]. Cunoscând competiţia economică dintre Franţa şi R.F.G., Nicolae Ceauşescu nu a uitat să adauge că „discuţii sunt în curs cu alte ţări, inclusiv cu R.F.G. Desigur, România ar fi foarte bucuroasă să obţină un credit din Franţa, credit ce ar fi de o mare utilitate pentru dezvoltarea relaţiilor de cooperare franco-române"[97].

Chestiunile de detaliu au fost discutate de Cornel Burtică, ministru al Comerţului Exterior, şi Gheorghe Cioară, prim-vicepreşedinte al Comitetului de Stat al Planificării, cu Valery Giscard d'Estaing, ministrul Finanţelor. Principalele subiecte abordate au fost schimburile comerciale curente, cooperarea economică bilaterală, cooperarea cu terţe state şi crearea unei bănci franco-române. Opinia exprimată de Giscard

[94] Ion Calafeteanu, Cristian Popişteanu (coord.), *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 288.
[95] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Relaţii Externe, dosar nr. 17/1970, f. 30-31.
[96] *Ibidem*, f. 32.
[97] *Ibidem.*

d'Estaing în privinţa creării băncii a fost „favorabilă faţă de această propunere", ministrul francez subliniind că „vom încuraja în special băncile naţionale pentru a uşura crearea acestor contacte bancare"[98].

Evoluţia ulterioară a relaţiilor bilaterale a dovedit că ambele state erau deopotrivă de interesate în consolidarea cooperării.

Negocierile oficiale pentru înființarea băncii româno-franceze

Aşa cum am arătat, conducerea partidului a aprobat în luna aprilie 1970 ca Banca Română de Comerţ Exterior să fie autorizată să trateze în mod oficial cu unele bănci franceze, precum și cu autorităţile competente, înfiinţarea unei bănci cu capital mixt româno-francez.

Ca urmare, B.R.C.E. a demarat discuţii cu autorităţile franceze şi cu băncile franceze corespondente și a stabilit cu *Credit Lyonnais* întocmirea unui studiu de fezabilitate din care să rezulte viabilitatea băncii româno-franceze. Acest studiu a fost finalizat în noiembrie 1970 şi, pe baza sa, în perioada 7-18 decembrie, au continuat discuţiile româno-franceze în legătură cu înfiinţarea băncii.

La negocieri au participat următoarele bănci:

1. *Banque Française du Commerce Extérieur* – bancă guvernamentală;
2. *Banque Nationale de Paris* – bancă naţionalizată;
3. *Credit Lyonnais* – bancă naţionalizată;
4. *Société Générale* – bancă naţionalizată;
5. *Banque de Paris et des Pays Bas* – bancă particulară;
6. *Credit Industriel et Commercial* – bancă particulară;
7. *Credit du Nord* – bancă particulară;
8. *Credit Commercial de France* – bancă particulară;
9. *Banque Rothschild* – bancă particulară;
10. *Banque de Suez et de l'Union des Mines* – bancă particulară;
11. *Banque de l'Union Parisienne* – bancă particulară;
12. *Banque de l'Union Europeenne* – bancă particulară.

După prima şedinţă de lucru româno-franceză, în care, pe baza studiului de fezabilitate, s-a ajuns la concluzia că banca proiectată este viabilă, reprezentanţii băncilor franceze au avut o reuniune proprie pentru stabilirea poziţiei cu privire la participarea la capital. Pe parcursul

[98] Idem, dosar nr. 31/1970, f. 4.

discuţiilor, *Banque de l'Union Parisienne* şi *Banque de l'Union Europeenne* s-au retras, declinând interesul pentru proiect, iar reprezentanţii *Banque de Suez et de l'Union des Mines* au cerut un răgaz, pentru o analiză mai aprofundată a proiectului.

Celelalte nouă bănci franceze și-au dat acordul de principiu cu privire la participarea cu capital la banca româno-franceză, în următoarele condiţii:

„1. Capitalul subscris al băncii, 22 milioane franci francezi (4 milioane dolari S.U.A.), din care 50% subscris de partea română și 50% de partea franceză. Din totalul capitalului subscris, 50% să se verse imediat, iar diferenţa de 50% în termen de până la 5 ani"[99].

Se preconiza ca băncile franceze să fie împărțite în două grupe:

- o grupă, alcătuită din băncile mari (*Credit Lyonnais, Banque Nationale de Paris, Société Général* şi *Banque de Paris et des Pays Bas*), care să participe într-o proporție egală, mai ridicată, la capital;
- o a doua grupă, reunind *Banque Française du Commerce Extérieur* şi băncile particulare, participa la formarea capitalului tot în proporţii egale, dar aportul lor era mai redus.

O a doua condiţie era aceea ca „banca să poată acorda credite în valoare de maximum 200 milioane franci francezi, din care maximum 130 milioane franci francezi unei singure ţări"[100]. Această condiţie a fost acceptată de partea română sub rezerva ca în protocolul de constituire al băncii, care urma a fi semnat de toate băncile participante, să se stipuleze că atât capitalul, cât și plafonul de risc să poată fi majorate pe măsura necesităţilor rezultate din creșterea volumului de operaţii.

O a treia condiţie era aceea a remunerării capitalului vărsat, încă din primul an de funcționare, cu o dobândă de 6%, provenită din profitul băncii. În lipsa beneficiilor în primul an de activitate, acest coeficient urma să fie plătit efectiv până la sfârșitul primilor trei ani de activitate.

O altă condiţie se referea la faptul că, pentru a se asigura fondurile necesare plăţilor curente și pentru a se evita fiscalitatea excesivă, atât băncile franceze, cât și B.R.C.E. vor face depozite la banca româno-franceză în valoare de 11 milioane franci francezi (diferenţa între capitalul

[99] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Cancelarie, dosar nr. 1/1971, f. 31.
[100] *Ibidem.*

subscris şi capitalul vărsat). Constituirea acestor depozite urma a fi făcută de către bănci în mod proporţional cu participarea lor la capital.

Pentru asigurarea unor venituri care să acopere cheltuielile băncii încă din primul an, s-a convenit ca în protocolul de constituire a băncii mixte să se precizeze că părţile se angajează să furnizeze băncii într-un mod cât mai echilibrat posibil volumul de operaţii necesare pentru asigurarea bunei funcţionări. În același scop, băncile participante se angajau să însărcineze Consiliul de Administraţie și Comitetul de direcţie să ia măsurile optime de reducere a cheltuielilor și de majorare a veniturilor, astfel încât să se asigure buna funcţionare a băncii din primul an de activitate.

În pofida acestor prevederi, băncile franceze se încăpățânau să impună în protocolul de constituire a băncii un paragraf conform căruia, dacă veniturile nu vor acoperi cheltuielile şi nu va putea fi asigurată plata dobânzilor la capital, diferenţele să fie suportate în mod unilateral de partea română.

Întrucât o astfel de prevedere contravenea principiilor de funcţionare a societăților mixte, potrivit cărora atât beneficiile, cât și riscurile se împart în mod proporţional cu participarea la capital, reprezentanţii B.R.C.E. nu au semnat protocolul de constituire a băncii româno-franceze și s-au retras de la negocierile oficiale.

Aproximativ în aceeași perioadă, baronul Élie de Rothschild își exprima dorința de a mai veni la o vânătoare în România[101], iar plasarea sa la începutul lunii ianuarie 1971[102] oferea o ocazie excelentă pentru partea română de a continua într-o manieră informală negocierile începute la Paris și care intraseră în impas. Ca urmare, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri întocmea la 22 decembrie 1970 Nota nr. P.K. 3636 către conducerea partidului în care arăta:

[101] Exprimată la începutul lunii noiembrie 1970, această dorință a baronului a fost imediat „pusă în lucru" de către Eugen Luchian. Deși Gogu Rădulescu lipsea din țară până pe 28 noiembrie, Luchian a trecut la organizarea vânătorii de mistreți, eventual și cerbi, pentru zilele de 4 și 5 decembrie 1970, fără a mai aștepta aprobările de rigoare, anunțându-l în 25 noiembrie, printr-un telex, pe Fischler asupra „probabilității" venirii celor doi în România pe 3 decembrie 1970 - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 57, f. 35.

[102] Alfred Fischler a răspuns cu o telegramă la telexul lui Luchian, precizând că baronul nu va putea veni în România în luna decembrie, ci „de preferință în ianuarie" – *ibidem*.

„Până în prezent Banca Rothschild s-a declarat de acord să participe cu o cotă de 8-10% la capitalul băncii româno-franceze ce urmează a lua fiinţă, precum și să acorde un împrumut de 20 milioane dolari Băncii Române de Comerţ Exterior.

Deoarece consider că este în interesul nostru să menţinem bune relaţii cu această bancă, în scopul finalizării şi a altor acţiuni ce au fost abordate cu ocazia vizitei subsemnatului în Franţa în luna aprilie a.c., propun a se aproba invitarea baronului Élie Rothschild la o partidă de vânătoare (2-3 zile) în prima jumătate a lunii ianuarie 1971”[103].

Aprobarea „acţiunii” a venit fără întârziere, Cancelaria C.C. a P.C.R. transmiţând acordul conducerii superioare de partid (Hotărârea Secretariatului C.C. al P.C.R. nr. 3.463 din 23 decembrie 1970)[104], pentru invitarea unei delegaţii de oameni de afaceri francezi, condusă de baronul Élie de Rothschild, toate cheltuielile urmând a fi suportate de Secretariatul General al Consiliului de Miniştri.

În luna ianuarie 1971 era programată reunirea la Paris a comisiei mixte de cooperare economică româno-franceză, o bună ocazie pentru o încercare de a determina factorii guvernamentali francezi să efectueze unele presiuni pentru ca băncile franceze implicate în proiectul comun să renunţe la clauza potrivit căreia eventualele pierderi ale băncii franco-române să fie suportate numai de partea română. În acest context, o „influenţare pozitivă” paralelă cu lucrările comisiei apărea ca o acţiune dezirabilă. Așadar, Ilie Mihai („Baciu”) l-a vizitat în data de 7 ianuarie 1971 pe baron pentru a-i transmite invitaţia vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri, Gogu Rădulescu, de a participa la o vânătoare de mistreţi în România, timp de două zile, în perioada 15-31 ianuarie[105].

Élie de Rothschild a mulţumit foarte mult, dar „și-a manifestat profundul regret de a nu putea răspunde favorabil, așa cum ar fi dorit, invitaţiei”. În aceeași zi, acesta i-a expediat (prin intermediul lui Ilie Mihai) lui Gogu Rădulescu o scrisoare în care îi mulţumea pentru invitaţie, explicându-i că „din păcate, toate week-end-urile mele sunt ocupate până în luna martie și din nefericire sunt extrem de ocupat și am multe călătorii de făcut, atât în Franţa, cât și în străinătate”, neuitând să adauge „datoria înainte de toate”[106].

---

[103] *Ibidem*, f. 27.
[104] *Ibidem*, f. 24.
[105] *Ibidem*, f. 32.
[106] *Ibidem*, f. 30

Probabil că nu vom şti niciodată dacă situaţia era reală sau baronul a dorit să evite o „prelucrare” din partea românilor. Cert este că negocierile purtate la Paris pentru înfiinţarea băncii franco-române au fost deblocate doar după ce partea română a ameninţat că renunţă la proiect, urmând să înfiinţeze la Paris doar o reprezentanţă a B.R.C.E.

În acest punct, îndrăznim să afirmăm că partea franceză era cel puţin la fel de interesată ca cea română în materializarea proiectului, multe din așa-zisele „facilităţi” acordate românilor reprezentând, de fapt, un deziderat al partenerilor francezi într-o continuă căutare de plasamente financiare și extindere a relațiilor comerciale[107].

Nu lipsite de semnificaţie sunt şi interesele strict personale ale unora din personajele implicate în negocieri. De exemplu, potrivit informaţiilor culese de Securitate, Alfred Fischler se visa preşedintele viitoarei bănci franco-române, acţionând pe multiple paliere pentru desemnarea sa în această funcţie (de altfel, ulterior, Fischler a fost primul care a deschis un cont la Banca Franco-Română, pe numele *Compagnie Européenne de Céréales, Importratice-Exportratice de céréales*)[108].

Congruenţa intereselor celor două părţi, poziția fermă adoptată de negociatorii români și apariția riscului ca proiectul să se prăbușească au condus la îndepărtarea ultimelor obstacole, la masa tratativelor.

În același timp, în România a fost creat cadrul legal pentru înfiinţarea unei bănci mixte, prin Legea nr. 1/17 martie 1971 „cu privire la activitatea de comerţ exterior, de cooperare economică și tehnico-științifică a Republicii Socialiste România”. Potrivit art. 58, „organizaţiile

[107] Potrivit unui raport al lui Eugen Luchian, Élie de Rothschild s-a sesizat că România nu a folosit linia de credit de 20 milioane de dolari oferită de Banca Rothschild pentru că dobânda solicitată era cu 1,5% mai mare decât cea practicată de alte bănci – A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 16.547, f. 9-11. În acest context, apare întrebarea legitimă cine manevra pe cine? Gogu Rădulescu și Eugen Luchian îl „influenţau pozitiv” pe baron sau acesta, folosind largul concurs al lui Alfred Fischler, încerca să încheie afaceri cât mai avantajoase, în detrimentul statului român?

[108] *Ibidem*, f. 58. De altfel, jocul dubios al lui Fischler i-a determinat pe ofițerii de securitate să-l pună sub urmărire pe acesta atunci când se afla la Bucureşti (nume de cod „Facla”) și să ia măsuri de a-i limita contactele cu funcționarii români ai Agenţiei Economice din Paris. Obstrucționarea nu a trecut neobservată, astfel încât Fischler nu a ezitat să-i reproșeze direct șefului agenţiei schimbarea de atitudine: „dacă vrei informaţii despre mine, întreabă poliţia voastră secretă, unde am un dosar gros, sau poliţia politică din Franţa, unde sunt, de asemenea, binecunoscut!” – *ibidem*, f. 5-6.

economice române pot constitui, cu aprobarea organelor în drept, societăţi mixte în străinătate și în Republica Socialistă România, în domeniul producției industriale și agricole, al activității de construcţii, transporturi, comerţ, cercetare tehnico-ştiinţifică și servicii"[109]. Statul român asigura și garanta aportul financiar al organizațiilor economice române la societățile mixte din străinătate, precum și funcționarea societăţilor mixte în România[110].

După numai trei săptămâni de la adoptarea acestei legi, echipele de negociatori români și francezi semnau, la 23 martie 1971, *Protocolul de acord* privind înființarea Băncii Franco-Române. Într-un timp relativ scurt a fost elaborat și „Statutul Băncii Franco-Române", documentul fiind semnat de reprezentanţii băncilor participante, în prezența notarilor, în ziua de 10 iunie 1971. Activitatea operațională a băncii a început la data de 1 septembrie 1971[111].

În mod firesc, înființarea băncii franco-române era privită ca un succes nu doar de partea română, ci și de către francezi, deopotrivă de interesaţi în lărgirea relaţiilor economice, mai ales că, în acel moment, competitorii vest-germani se arătau foarte activi în relația cu blocul socialist. În acest sens, ministrul de finanțe și viitorul președinte al Franţei, Valéry Giscard d'Estaing, în cadrul discuţiilor purtate la Bucureşti cu Nicolae Ceaușescu, în timpul audienţei din 12 noiembrie 1971, aprecia că „realizarea problemei cu banca a sosit la un moment foarte bun, deoarece asigură prezenţa României în problemele financiare internaționale, şi cred că o ţară ca a dumneavoastră, care, în orice caz are o vocație de a participa la comerţul internațional, nu poate fi absentă din problemele financiare"[112].

---

[109] B.O., nr. 33, 17 martie 1971.

[110] Constituirea de către organizaţiile economice române a unor societăţi mixte pe teritoriul României a fost reglementată prin Decretul nr. 424/2 noiembrie 1972 „pentru constituirea, organizarea și funcţionarea societăţilor mixte în Republica Socialistă România" – vezi, pe larg, Cristina Bumbac, *Analiza legislației referitoare la investițiile de capital străin în vigoare în România până la edictarea Decretului-lege nr. 96/1990*, în Academia Română, Institutul Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu", „Tezaur. 1990", vol. III, Centrul de Informare și Documentare Economică, 1990, p. 166-179.

[111] Aceste informaţii ne-au fost puse la dispoziţie de d-na. dr. Brândușa Costache, căreia îi mulţumim și pe această cale.

[112] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Relaţii Externe, dosar nr. 99/1971, f. 5.

Disponibilitatea Franţei pentru consolidarea şi extinderea cooperării şi a relaţiilor economice era afirmată fără ezitare de ministrul francez:

„Preşedintele Pompidou m-a rugat să vă transmit că îşi aminteşte de obiectivele pe care le-aţi definit şi care vizau să facă din Franţa primul partener al României. Nu am ajuns încă la acest stadiu, însă la rândul nostru vom continua efortul în această direcţie, în ce priveşte deschiderea comerţului nostru exterior produselor româneşti. Astăzi vom semna dispoziţiile referitoare la suprimarea sau lărgirea anumitor contingente şi avem intenţia să continuăm pe această cale. (...) Să fim cu totul obiectivi: dintre toate proiectele de cooperare industrială, în momentul de faţă cooperarea cu România este aceea care merge cel mai bine”[113].

Epilog „vânătoresc”: punct ochit, punct lovit!

Incursiunea noastră în culisele unei operaţiuni obscure a Securităţii şi-a propus mai puţin să demonteze *mecanismele concrete* de acţiune în Occident ale acestei instituţii, cât să se constituie într-un prilej pentru a sublinia *complexitatea deosebită a politicii externe şi a strategiei de dezvoltare economică* edificate de oamenii de stat de la Bucureşti în deceniile şapte şi opt ale secolului trecut.

Investigarea documentelor de arhivă, cumulată cu mărturiile participanţilor direcţi la evenimente, indică fără putinţă de tăgadă faptul că îndepărtarea de bagheta conducătoare de la Moscova nu a reprezentat o politică de conjunctură, o ambiţie personală a unui lider frământat de grija prezervării puterii personale, ci a fost un fenomen complex, cu cauze multiple, iar identificarea strategiilor optime pentru integrarea României cu succes în economia mondială[114] şi pentru construirea unei poziţii respectate în concertul relaţiilor internaţionale nu a fost deloc un proces simplu. În acest efort au fost angrenaţi factori diverşi, de la forţele de producţie internă, la aparatul birocratic al ministerelor Comerţului Exterior şi Afacerilor Externe, de la mesagerii culturii române, până la ofiţerii de securitate deplin conspiraţi.

Bilanţul acţiunii de *lobby* pe care am prezentat-o în paginile de faţă a fost, în opinia noastră, unul pozitiv. Mai exact, *Banque Franco-*

---

[113] *Ibidem*, f. 3-4.

[114] Semnificativă este fie şi numai creşterea exporturilor României, de la 8,3 miliarde lei valută în 1967, la 12,3 miliarde lei valută în 1971, din care în devize libere de la 3,0 la 4,9 miliarde - Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 46

Roumaine a luat fiinţă la Paris în 1971, investiţia de constituire fiind împărţită de cele două părţi în mod egal. Statul român a fost reprezentat de Banca Română de Comerţ Exterior - la acea vreme, una dintre cele mai importante bănci ale Europei Centrale și de Est (la acea vreme B.R.C.E. avea legături de corespondent cu cca 800 de bănci cu sediul în ţări capitaliste[115]), iar statul francez de opt dintre cele mai importante bănci franceze. Structura acţionariatului s-a păstrat timp de 30 de ani aproape aceeaşi, pachetul majoritar aparţinând astăzi Băncii Comerciale Române - 50% , iar restul unui grup de bănci franceze de prim-rang: 1. *BNP Paribas* 18,80% 2. *Credit Lyonnais* 16,25% 3. *Societe Generale* 6,15% 4. *Credit Industriel et Commercial* 4% 5. *Credit Commercial de France* 2,40% 6. *Credit du Nord* 2,40%[116].

De altfel, succesul din Franţa a reprezentat o adevărată „spargere a gheţii", România finalizând în aceeaşi perioadă o serie de alte acţiuni semnificative: intrarea în GATT (14 noiembrie 1971), dezvoltarea unor contacte comerciale cu Piaţa Comună, iar peste un an, la 7 decembrie 1972, preşedintele Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, semna Decretele nr. 493 și 494 pentru aderarea ţării noastre la FMI şi, respectiv, BIRD, acestea urmând să intre în vigoare după două zile, la 9 decembrie 1972[117].

Acţiunea de succes derulată în Franţa a încurajat România să iniţieze proiecte similare şi în alte state occidentale, cel mai semnificativ pas fiind înfiinţarea în 1973 a *Anglo-Romanian Bank Limited*, având ca acţionari B.R.C.E. (50%), *J.P. Morgan Chase* (20%) şi *Barclay's* (30%). Noua bancă s-a specializat în finanţarea activităţilor de comerţ internaţional în Europa Centrală și de Est și în operaţiuni de nişă de piaţă, axându-se mai cu seamă pe activităţi de finanţare a operaţiunilor de export-import[118]. Pe aceeaşi strategie au fost create şi *Misr Romanian*

[115] *Ibidem,* p. 48.

[116] http://www.granturi.ro/finantatori/banci/banque-franco-roumaine-1266.html

[117] Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 75. Evident, cercetările ulterioare vor trebui să elucideze proporţiile în care aceste acţiuni au fost într-adevăr succese ale statului român, în paralel cu analiza intereselor majore ale respectivelor instituţii pentru crearea unor pârghii de intervenţie în interiorul lagărului socialist. Interesul a fost reciproc, a venit România în întâmpinarea unor strategii occidentale de destabilizare a adversarilor ideologici, a avut câştig de cauză *lobby*-ul românesc sau cel al cercurilor occidentale? Iată doar câteva întrebări care, până în momentul de faţă, nu au primit decât răspunsuri parţiale.

[118] http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1254003-anglo-romanian-bank-singura-banca-britanica-capital-romanesc.htm

Bank, cu sediul la Cairo, împreună cu *Banque Misr, Frankfurt Bukarest Bank*, împreună cu mari bănci germane, și Banca Italo-Romena, împreună cu bănci italiene.

Viabilitatea noii bănci, *Banque Franco-Roumaine*, a fost dovedită nu doar pe parcursul existenţei regimului comunist din România, ci şi ulterior. Astfel, după 1989, banca a continuat să funcţioneze, deschizând în 1991 o sucursală la Bucureşti. Extinderea portofoliului de clienţi a determinat ulterior deschiderea unor birouri de reprezentare la Timişoara (1997) şi Constanţa (1998), transformate în agenţii în anul 2003. Ulterior, în anul 2004, Banca Comercială Română, care preluase controlul asupra *Banque Franco-Roumaine* (ca succesoare a B.R.C.E.[119] şi *Bancorex*), a decis fuzionarea subsidiarelor sale *Anglo-Romanian Bank Limited* din Anglia, *Frankfurt Bukarest Bank*, din Germania şi *Banque Franco-Roumaine,* din Franţa. Noua instituţie bancară, care poartă numele *Anglo-Romanian Bank* şi are sediul la Londra, dispunea de un capital de 101 milioane de euro, iar activele sale sunt de 319 milioane de euro[120].

În ceea ce priveşte Departamentul de Informaţii Externe al Securităţii, ofiţerii acestei structuri au fost implicaţi în anii următori în tot mai multe operaţiuni menite să conducă la obţinerea de credite în condiţii avantajoase pentru ţara noastră. Potrivit unui raport din 15 mai 1975, cu privire la acţiunea „Delfinul", fuseseră finalizate credite în valoare de 980.000.000 dolari S.U.A., dintre care credite financiare în valoare de 680.000.000 $ şi credite industriale şi linii de finanţare totalizând 300.000.000 $. Creditele respective au fost obţinute pe perioade de 5-8 ani, cu dobândă sub nivelul pieţei (între 4 – 9,25%). La acel moment se aflau în lucru, într-o fază înaintată, o serie de alte operaţiuni speciale vizând obţinerea de:

a) credite financiare - din Kuweit, Abu-Dhabi, R.F. Germania şi Libia.
b) credite industriale şi linii de finanţare – din Japonia, Anglia, Austria şi S.U.A.

---

[119] B.R.C.E. a fost „primenită" și adaptată noilor condiții prin Hotărârea de guvern nr. 1.356 din 28 decembrie 1990, privind înființarea Băncii Române de Comerț Exterior – S.A. – M.O., nr. 10, 18 ianuarie 1991. Din rațiuni de marketing, în 1995 și-a schimbat numele în „Bancorex", funcționând sub această titulatură până la falimentul din 1999.

[120] http://www.bizwords.ro/article/economie/5784/Subsidiarele-din-Occident-ale-BCR-au-fost-absorbite-de-Anglo-Romanian-Bank.html

Concomitent, se întreprindeau o serie de acţiuni pentru a se depista noi posibilităţi de obţinere a unor credite sau linii de finanţare din Iran, Venezuela, R.F. Germania, Elveţia şi S.U.A.[121]

Aşadar, se impun cercetări viitoare pentru a face lumină în acest domeniu atât de complex şi pentru a permite reconstituirea adevăratelor dimensiuni ale activităţilor desfăşurate de Securitate peste hotare, mai cu seamă în ceea ce priveşte acţiunile de *lobby* şi de influenţă. În acest punct, reiterăm interesul aparte pe care îl prezintă delimitarea câştigătorului în aceste operaţiuni din „tranşeele" frontului secret. Cine a influenţat pe cine? Cine a câştigat şi cine a pierdut în astfel de afaceri? Sau a fost vorba de afaceri „reciproc avantajoase"? Credem că singurul element de validare îl reprezintă… timpul, sau, mai precis, efectele pe termen mediu şi lung ale unei operaţiuni sau alteia!

Pe de altă parte, „contactele speciale" stabilite cu baronul Élie de Rothschild nu au fost fructificate doar în domeniul bancar, ci au facilitat în anii următori şi derularea unor alte operaţiuni comerciale şi de cooperare în domeniul industrial. În plus, fără a plăti „drepturi de autor", proiectul „parcului de vânătoare model" nu a fost dat uitării, conducerea de atunci a României conștientizând tot mai bine valoarea extraordinară a fondului cinegetic naţional şi necesitatea administrării cât mai chibzuite a acestuia în scopul sporirii încasărilor bugetare şi a prezervării fondului cinegetic, problemă rămasă deosebit de acută până în ziua de astăzi[122].

---

[121] C.N.S.A.S., *Acțiunea „Recuperarea". Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, editori Florica Dobre, Florian Banu, Luminiţa Banu, Laura Stancu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011, pp. 191-193.

[122] Desigur, acţiunile de protecţie a fondului cinegetic au fost interpretate după dispariţia regimului comunist în fel şi chip, de obicei în cheia „anticomunismului cu orice preţ", cei angajaţi în astfel de „critici" eludând uneori propria responsabilitate în derularea evenimentelor. Astfel, Vasile Crişan, un oficial al Inspecţiei de Vânătoare, organizator al vânătorilor oficiale, aprecia că Nicolae Ceauşescu „pentru a putea vâna cât mai mult, la numai doi ani de la preluarea puterii a dispus ca în domeniul vânătorii să se ia o serie de măsuri deosebit de favorabile lui, dar dezastruoase pentru întregul sector de vânătoare şi mai ales pentru vânători. Iată câteva dintre aceste măsuri. Încă înainte de anul 1965, existau deja unele fonduri de vânătoare pe care vâna numai conducerea superioară a partidului comunist şi a statului. Dar pentru Ceauşescu nu era suficient. De aceea, prima măsură care a impus-o a fost constituirea aşa-numitelor «rezervaţii speciale de vânătoare» în care au fost cuprinse cele mai bune fonduri de vânătoare din ţară, situate din Delta Dunării şi până în golul alpin al Carpaţilor. La sfârşitul anului 1989, din totalul de 2.100 de fonduri de

Prin Legea nr. 26 din 5 noiembrie 1976 privind economia vânatului și vânătoarea au fost introduse reglementări stricte în acest domeniu, plecând de la considerentul că „în Republica Socialistă România, vânatul constituie o bogăţie naturală de interes naţional, prin rolul pe care îl are în menţinerea echilibrului ecologic, prin importanța sa socială în valorificarea frumuseţilor patriei”[123].

Principalele atribuţii în domeniu au fost încredinţate Departamentului Silviculturii, din Ministerul Economiei Forestiere, și Asociației Generale a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi, iar fondurile de vânătoare erau clasificate astfel:

a) fonduri de vânătoare gospodărite de unităţi de stat;
b) fonduri de vânătoare date în folosință Asociaţiei Generale a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi;
c) fonduri de vânătoare folosite în scop ştiinţific sau didactic.

Din nefericire, modul în care autoritățile locale au înțeles să „valorifice” potenţialul cinegetic s-a dovedit a fi dezastruos. Într-o relatare din anii 2000, Ion Stănescu, fost preşedinte al Consiliului Securităţii Statului și fost ministru al Turismului, așadar un bun cunoscător al problemei, aducea o importantă mărturie asupra a ceea ce a însemnat în

vânătoare, un număr de 350, respectiv 16 la sută, erau numai la dispoziția lui Ceaușescu. (...) Deși nu vâna acolo, nu-i lăsa nici pe alții să o facă. (...) Iată o situație unică, cred eu, în lume: să rezervi aproape un sfert din suprafața pădurilor și peste o treime din efectivele de vânat dintr-o țară, pentru ca să facă vânătoare un singur om și, din când în când, invitații lui. Este ceva de necrezut!” – Vasile Crișan, *La vânătoare cu Ceaușescu. Un sfert de veac în preajma „primului vânător al țării*”, Bucureşti, Editura Adevărul Holding, pp. 18-20. Astfel de relatări ne amintesc de plângerea unui ofițer de securitate către ministrul de Interne, Alexandru Drăghici, precum că șeful de direcţie „nu are o atitudine binevoitoare față de ei, nu are poziție caldă”, întrucât... „pleacă la vânătoare și «nu ne ia și pe noi»” – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Cancelarie, dosar nr. 83/1954, f. 57.

[123] B.O., nr. 99, 12 noiembrie 1976. Proiectul legii a fost discutat în ședința Comitetului Politic Executiv din 18 august 1976, ocazie cu care Elena Ceaușescu s-a dovedit o protectoare a speciilor rare: „Cred că este nevoie să se revadă unele lucruri. De exemplu, la păsările care sunt pe cale de dispariție, lebedele, dropiile, de asemenea și cu zimbrul; sunt unele lucruri care trebuie exceptate”. Replica lui Vasile Patilineț („în ultimii doi ani nu s-a împușcat deloc, iar perioada de împușcare este foarte mică, între 15 martie și 15 aprilie”) nu a mulţumit-o pe Elena Ceaușescu, aceasta apărându-și ideea: „Să se analizeze și cu oameni de știință, pentru că sunt monumente ale naturii” – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Cancelarie, dosar nr. 72/1976, f. 54.

epocă vânătoarea „pe valută" şi a distanţei dintre *prevederile legale* şi *realitățile* din țară.

Astfel, dacă accesul ornitologilor în Delta Dunării era restricţionat de autorităţile vremii, întrucât aceştia erau „înarmaţi" cu aparate de fotografiat, în schimb „erau căutaţi cu înfrigurare vânătorii occidentali, în special italieni și spanioli, cu armele lor performante, care făceau prăpăd în păsăretul autohton și cel de pasaj"[124]. Potrivit lui Ion Stănescu, acești vânători, cu concursul unor organizatori români, „doborau două-trei sute de exemplare, mai ales rațe și gâște, iar pentru a șterge urmele, le incinerau". Paznicii de vânătoare închideau ochii „pentru o sticlă de băutură frumos ambalată şi colorată, un binoclu, câteva zeci de cartușe ori pentru un pachet de ţigări". La rândul lor, mai-marii paznicilor, în schimbul unor comisioane substanţiale, „permiteau așa-zișilor vânători, fără etică şi moralitate, să tragă până se înroșea țeava la pușcă".

Goana după valută, atât a statului, cât mai ales a mărunţilor satrapi locali, ajunsese să pună în pericol fondul cinegetic al României, căci lucrurile nu erau prea diferite nici în alte areale de vânătoare. Astfel, conform relatărilor fostului şef al C.S.S., „vânătorul străin obţinea autorizaţie să vâneze un cerb, iar el, cu concursul pădurarilor și al responsabililor din domeniul silviculturii, culca la pământ trei-patru, până își alegea trofeul cel mai convenabil, pe care, cu același concurs criminal, îl depuncta, pentru a plăti cât mai puţin"[125].

De altfel, potentaţii regimului comunist au înţeles şi ei că pot trage „un ce profit" de pe urma extraordinarelor exemplare de vânat din pădurile României. Astfel, Vasile Patilineţ, numit în 24 ianuarie 1972 ministru al Economiei Forestiere și al Materialelor de Construcţii (funcţie păstrată până în 15 decembrie 1977), i-a sugerat generalului Nicolae Doicaru ca, prin intermediul ofiţerilor de informaţii externe, să identifice pe piața occidentală amatori pentru blănurile de urs provenite din partidele de vânătoare organizate de D.G.I.E. în cadrul unor „acţiuni speciale". Potrivit relatărilor col. Vasile Goga, ofiţerul însărcinat de Doicaru cu această delicată misiune, au fost vândute în Kuweit şi R.F.G.

[124] Ion Stănescu, *Potențialul turistic al României – El Dorado al viitorului. Convorbiri realizate de generalul Neagu Cosma cu Ion Stănescu – fost ministru al Turismului în perioada 1984-1989*, ediția a II-a, București, Editura Paco, 2010, p. 147.

[125] *Ibidem.*

cel puţin 30 de piei de urs care-i aparţineau lui Patilineţ personal, contra a 4.000 de dolari bucata[126].

În finalul analizei noastre, ţinem să reiterăm convingerea referitoare la necesitatea integrării informaţiilor istorice în ansamblul epocii investigate, la analiza lor prin raportarea la sincronia şi simfonia proceselor evolutive din plan intern, cu cele din plan extern.

În absenţa acestui efort de refacere a vastului „puzzle" reprezentat de viaţa socială dintr-un anumit decupaj cronologic, comprehensiunea fenomenului istoric rămâne la stadiul de deziderat. Concret, extrăgând vizitele baronului Rothschild din vastul proces de modernizare a economiei româneşti prin apelul la tehnologiile occidentale, am risca să ajungem la concluzia falsă că un „baron" comunist satisfăcea din interes personal pasiunea pentru vânătoare a unui alt baron, de această dată veritabil! Iar înfiinţarea băncii franco-române, cine ştie?, ar putea fi „descifrată" drept încă o dovadă a „megalomaniei" lui Nicolae Ceaușescu, o măsură „forțată", ca atâtea altele catalogate astfel de „istorici" care, găsind inutilă cercetarea documentelor de arhivă, își exersează fantezia asupra unei perioade sau alteia!

[126] Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955-1980*, București, Editura „Evenimentul Românesc", 1997, p. 156. Evident, Patilineț nu era singurul beneficiar de acest tip. La ancheta derulată după dezertarea lui I.M. Pacepa a ieșit la iveală că șeful acestuia, generalul Nicolae Doicaru, era și el implicat în operațiunea „Blănuri de urs", împușcând câte un urs în octombrie 1972, noiembrie 1973, aprilie 1974, septembrie 1974, aprilie 1975 și aprilie 1977. În aprilie 1976 împușcase doi urși! – *ibidem*, p. 157.

II. Sub lupa Securității

Carmen-Elena **POTRA**

Arhidieceza Romano-Catolică de Bucureşti în perioada comunistă. Mons. Traian Stanislau Iovanelli

**The Roman-Catholic Archdiocese of Bucharest during the Communist Regime.
Mons. Traian Stanislau Iovanelli**

The tragedy experienced by the Catholic Church in Romania starting with the fifth decade of the twentieth century, whose consequences may be perceived even nowadays, requires comprehensive research in order to draw conclusions that may bring the reader a clearer image of the way the events were carried out.

The historiography that deals with the issue of the Catholic Church in Romania between 1948 and1989, grips the reader with the image of a totalitarian regime which oppressed the Catholic religion by means of arresting hierarchs, priests, monks, nuns and everyone who declared themselves supporters and defenders of "Papal sovereignty". More thorough research on this topic draws attention to the period between 1951 and 1962, "the period of capitulary vicars", when the Monsignor Traian Stanislau Iovanelli led the Roman-Catholic Archdiocese of Bucharest. He was unknown, yet criticized for an alleged collaboration with members of the Securitate, he was excommunicated, but the decision was subsequently canceled; he was a thorn in the back for communists who wanted to subdue the Catholic Church.

In this research I used the information stemming from primary sources found at the Central Historical National Archives of Romania and Archives of the National Council for Study of Securitate Archives and I aim to analyze and correct, as much as possible, ambiguities or inaccuracies of this topic gripped by overwhelming emotion.

Etichete: Securitate, excomunicare, teroare, Biserica Romano-catolică.
Keywords: The Securitate, excommunication, terror, the Roman-Catholic Church

Începutul represiunii:

Când vorbim despre relațiile dintre statul român comunist și Biserică (după părerea noastră un subiect extrem de delicat, ce nu va putea fi epuizat foarte curând, întrucât există documente de arhivă la care

cercetătorii nu au ajuns încă), putem afirma faptul că, de la apariţia pe scena politică românească a primului guvern de factură comunistă (6 martie 1945) şi până la instaurarea efectivă a regimului în România anului 1948, cultele religioase au beneficiat de o aparentă libertate. La o primă vedere, această afirmaţie ar putea fi îndreptăţită dacă luăm în considerare faptul că noile guverne apărute după anul 1944 au declarat că, în ceea ce priveşte politica religioasă, intenţia lor va fi aceea de a introduce principiul libertăţii şi egalităţii cultelor religioase. Dacă ne gândim la faptul că, în timpul regimului Antonescu, cultele religioase beneficiaseră de un „tratament special", majoritatea celor care practicau diferite culte religioase fiind consideraţi sectanţi, cu principii comuniste, periculoşi pentru stat şi Biserică (printre aceştia aflându-se: baptiştii – prin Decretul Naţional nr. 927/1942, emis de mareşalul Antonescu, cultul baptist este scos în afara legii; Martorii lui Iehova; mileniştii; penticostalii; stiliştii; adventiştii reformişti etc.), am putea spune că măsurile ce-au fost luate în privinţa cultelor religioase au fost unele menite să ofere o oarecare libertate necesară funcţionării normale a acestora.

În acest sens, un prim pas spre „libertatea cultelor religioase" l-a constituit aprobarea Legii nr. 86 din 7 februarie 1945 pentru Statutul Naţionalităţilor Minoritare, publicată în Monitorul Oficial nr. 30 din 7 februarie 1945, unde la Capitolul 1, art. 4 (2), se specifica faptul că: „Orice îngrădire, directă sau indirectă, a drepturilor cetăţenilor, sau invers, stabilirea de privilegii, directe sau indirecte, pentru cetăţeni, pe temeiul rasei, religiei sau naţionalităţii lor, precum şi orice propovăduire a exclusivismului sau a urii şi dispreţului de rasă, religie sau naţionalitate, se pedepsesc de lege"[1]. De asemenea, la Capitolul 2, Secţiunea a III-a se specifică următoarele: autorităţile bisericeşti recunoscute îşi pot administra singure bunurile fără amestecul autorităţilor, preoţii vor fi remuneraţi în mod egal în funcţie şi de pregătirea teologică.Tot în categoria măsurilor ce le-am putea considera „privilegii acordate cultelor religioase" o să includem şi faptul că cei deportaţi în Transnistria pentru motive religioase au revenit în ţară; comunităţii evreieşti i s-a permis exercitarea liberă a cultului; baptiştilor le-au fost recunoscute drepturile; religiile considerate „secte" au primit permisiunea pentru exercitarea cultului; a fost revocată „uniunea" lipovenilor şi a stiliştilor cu Biserica Ortodoxă.

[1] www.legex.ro/Legea-86-1945-83.aspx, accesat la data de 16.12.2011.

Judecând după aceste aparenţe, lucrurile păreau să se îndrepte într-o direcţie bună. Însă nu era decât o linişte ce pregătea terenul pentru marea furtună ce venea dinspre Uniunea Sovietică şi se îndrepta cu paşi repezi şi spre România. Biserica Unită cu Roma/Biserica Greco-Catolică din Uniunea Sovietică şi Ucraina fuseseră deja zdruncinate din temelii: la Moscova, Patriarhul Alexei I ordona preoţilor convertirea la ortodoxie iar cei care refuzau erau arestaţi, torturaţi, omorâţi; în Ucraina, sub supravegherea strictă a N.K.V.D.-ului, sute de preoţi în frunte cu Mitropolitul şi episcopii care refuzaseră convertirea la ortodoxie, vor fi încarceraţi şi condamnaţi la ani grei de închisoare, bisericile şi şcolile catolice vor fi închise. În faţa acestor atrocităţi, Sfântul Părinte, Papa Pius al XII-lea (1876-1958), un militant pentru apărarea drepturilor omului, al cărui scop a fost salvarea păcii pe principiul *Opus justitiae, pax* (Pacea e opera dreptăţii)[2], nu a rămas indiferent şi, la 23 decembrie 1945, a condamnat ororile comunismului în enciclica „Orientales Omnes Ecclesias" dând exemple, din istoria catolicismului, de clerici care nu au vrut să abandoneze credinţa catolică pentru a deveni „schismatici estici ortodocşi" fapt pentru care au fost torturaţi sau ucişi (Sfântul Isofat ucis în ziua de 12 noiembrie 1623).

La Bucureşti începea încet, dar sigur, instaurarea celei mai negre perioade din istoria Bisericii Catolice de ambele rituri, prima ţintă fiind, conform modelului sovietic, Biserica Greco-Catolică. O primă măsură, la vedere, a vizat controlul prin legislaţie şi a constat în înfiinţarea Ministerului Cultelor (care funcţionase până atunci sub diferite denumiri), ca minister independent, prin aprobarea Legii nr. 188 din 24 martie 1945 (denumirea de Ministerul Cultelor s-a păstrat până în anul 1957). Aproape două luni mai târziu, la 12 mai 1945, va fi adoptată şi Legea nr. 384 ce privea organizarea şi funcţionarea Ministerului Cultelor, printre principalele atribuţii ale acestui minister fiind: „supravegherea şi controlul cultelor şi asociaţiilor religioase, organizarea, administrarea şi controlul învăţământului religios, conservarea şi restaurarea bisericilor"[3]. În

---

[2] În seara zilei de 2 Martie 1939, Eminenţa Sa Cardinalul Eugeniu Pacelli devine Suveran Pontif, luându-şi numele de Pius al XII-lea. Deviza aleasă de noul Pontifice Roman a fost „Opus justitiae, pax" – „Pacea e opera dreptăţii" (profetul Isaia), iar ca emblemă pontificală şi-a ales porumbelul cu simbolul păcii, ramura de măslin.

[3] http://www.arhivelenationale.ro/images/custom/image/serban/Culte%20final.pdf, accesat la data de 10.07.2012.

componenţa noului minister intra şi o Direcţie Generală în subordinea căreia se afla o direcţie pentru cultul ortodox și cultul greco-catolic și o altă direcţie ce se ocupa de cultele romano-catolic, evanghelic-luteran, baptist, reformat, mahomedan, unitarian, mozaic, armeano-gregorian. Şi tot pentru controlul cultelor religioase, în cadrul Ministerului Cultelor mai funcţiona un serviciu pentru asociaţii religioase, dar și un corp cu atribuţii de inspecţie și control.

O altă măsură, pe cât de ascunsă pe atât de eficientă, utilizată foarte des din anul 1948, a constat în infiltrarea unor agenţi ai Securităţii în rândul preoţilor catolici (ulterior s-a trecut la recrutare chiar din rândul preoţimii), scopul acestora fiind acela de a afla sau a fabrica informaţii utile pentru deschiderea viitoarelor dosare de urmărire, a căror finalitate trebuia să fie condamnarea și întemniţarea pe termen cât mai lung (este cunoscut faptul că orice proces ce trebuia deschis oricui era considerat duşman al regimului trebuia să aibă o baza informaţională solidă: interceptări cu tehnică operativă – T.O., urmărirea permanentă a persoanei/persoanelor, recrutarea de noi membri care să ofere, în scris, note informative despre persoanele vizate etc.). Analiza documentelor din arhiva C.N.S.A.S. a scos la iveală faptul că, cel puţin în privinţa cultului catolic, lucrurile au depăşit orice închipuire. Un prim exemplu l-ar putea constitui dosarul întocmit de Ministerul Afacerilor Interne, Direcţia Generală a Poliţiei, *privind activitatea Nunciaturii Papale în perioada 1948 – 1949*. Deşi titlul dosarului ne face să credem că Nunţiatura Apostolică (Ambasada Vaticanului pe teritoriul României) a intrat în atenţia autorităţilor vremii începând cu anul 1948, întocmirea dosarului a avut ca punct de plecare anul 1945; este anul în care Corpul Detectivilor începe denigrarea cultului catolic, prin toate mijloacele deţinute la acel moment, deoarece autorităţile vremii considerau că „propaganda Vaticanului ia extensiune în România", iar „Prin armata clericală pe care o are la dispoziţia sa, Vaticanul, în toate colţurile lumii unde locuiesc catolici, are posibilitatea de a desfăşura la un moment dat o propagandă politică pe plan mondial"[4].

Dacă ar fi să amintim aici cuvintele preotului Matei Boilă, care afirma într-un interviu acordat Luciei Hossu Longin pentru documentarul „Memorialul durerii", că: „un reporter de la New York Herald Tribune l-a întrebat pe Stalin, era în jurul anului 1945, dacă se teme de vreo armată?

[4] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 68, f. 9.

Acesta a zis: nu mă tem de nici o armată decât de armata neagră a Papei"[5], aş putea spune că explicaţia comuniştilor de la Bucureşti nu putea să sune mai sovietic decât atât. Acuzaţiile ce se aduceau Nunţiaturii Apostolice erau din cele mai halucinante: de la „propagandă anticomunistă", până la „organizarea unui vast sistem de informaţii cu ajutorul preoţimii catolice din ţară, ascuţişul acestui serviciu fiind îndreptat împotriva mişcării muncitoreşti şi a aliaţilor noştri sovietici"[6].

În documentele Securităţii, aceste mişcări ce se desfăşurau sub stricta supraveghere a Nunţiaturii Apostolice erau dictate direct de la Vatican. Drept urmare, Nunţiatura Apostolică şi toţi care intrau în contact direct cu Nunţiul Apostolic, Andrea Cassulo, trebuiau supravegheaţi şi verificaţi astfel încât Securitatea să prevină, prin orice mijloace, *ofensiva papală* ce se răspândea pe întreg cuprinsul ţării.

Pe lângă vasta operaţiune de urmărire a preoţilor catolici, s-a trecut şi la o campanie de denigrare a întregului cult catolic afirmându-se că Biserica Catolică, în ansamblul ei, nu şi-a dorit decât să fie recunoscută ca Biserică Unică, toţi credincioşii închinându-se aceluiaşi conducător spiritual – Papa de la Roma: „Este într-adevăr un fapt cu totul semnificativ, deoarece se ştie că Biserica Catolică a adoptat totdeauna o atitudine complect separatistă faţă de celelalte culte căutând să evite orice contact între preoţii săi şi slujitorii altor altare, mai mult Biserica Catolică a îndemnat totdeauna credincioşii săi să evite orice colaborare pe tărâm spiritual cu adepţii altor religii"[7]. De asemenea, persoanele care participau la întrunirile/conferinţele organizate de preoţii catolici sprijiniţi de Nunţiatura Apostolică, la sediul diferitelor instituţii din Bucureşti (Institutul Sfântul Augustin - condus de preoţi franciscani, Capela Saint Vincent de Paul – biserică franceză, Catedrala Sfântul Iosif, Institutul Francez de Studii Bizantine, Institutul „Notre-Dame de Sion" etc.), erau considerate elemente cu „tendinţe profund anti-democratice" şi, pentru că îndrăzneau să aducă critici la adresa statului şi a regimului de democraţie populară prin constituirea unui „bloc catolic anti-comunist"[8], trebuiau luate măsuri de urgenţă, pentru ca toate aceste întruniri să fie suspendate.

---

[5] www.56.com/u/ipad-NTc5MzE1MDg.html, Lucia Hossu Longin, „Memorialul durerii", dvd4, partea a 3-a, minutul 02:20, accesat la data de 30.12.2012.

[6] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 68, f. 2.

[7] *Ibidem*, f. 9.

[8] *Ibidem*, f. 23.

Nunţiatura Apostolică reprezenta un pericol, întrucât regimul considera că aceasta își exercita influența asupra micii și marii burghezii; Nunţiul Apostolic, Andrea Cassulo, era văzut ca fiind omul de încredere al papei Pius al XII-lea şi, în consecinţă, unul dintre spionii de seamă ai Vaticanului pe teritoriul României, iar oamenii din jurul Nunţiului erau locotenenţii ce ascultau cu stricteţe ordinele Vaticanului: „Nunţiul papal – întreţine legături cu toate parohiile din ţară, nunciatura le furnizează broșuri și ordin de activitate în fiecare lună. Misiunea ecleziastică a nunciaturii papale este de a menţine prestigiul și
propaganda catolică din România...”[9].

Anul 1948 debutează cu schimbări în cadrul normelor ce priveau Biserica Ortodoxă Română. În ziarul „Scânteia” din 2 ianuarie 1948 apăreau două comunicate date de Patriarhia Română către toate eparhiile şi parohiile orodoxe de pe teritoriul românesc. Primul comunicat anunţa că datorită abdicării regelui Mihai I al României, până la noi dispoziții, se va folosi formula „Înaltul Prezidium al Republicii Populare Române” atunci când preoţii se vor referi, în cadrul rugăciunilor, la şeful statului român. Al doilea comunicat spunea că întreg personalul creștin-ortodox al tuturor eparhiilor și parohiilor din țară trebuia să depună, până la data de 2 ianuarie 1948, un nou jurământ: „Preoţii şi diaconii vor depune jurământul în fața protoiereilor respectivi sau la sediul celei mai apropiate proteierii, cântăreţii în fața preoţilor parohi, iar funcţionarii bisericești în fața șefului ierarhic respectiv”[10].

De asemenea, formula „Mântuieşte Doamne poporul tău” era înlocuită cu vechea formulă „biruință binecredincioșilor creștini”. Se instaurase „regimul de democraţie populară”, abolirea monarhiei fiind considerată o biruință întrucât se eliminase o piedică din calea „dezvoltării” ţării. Însă momentul crucial rămâne, după părerea noastră, moartea Patriarhului Nicodim Munteanu, al doilea Patriarh al României, în ziua de 27 februarie 1948 şi alegerea noului Patriarh al României, în persoana lui Justinian Marina.

În privința Bisericii Catolice, măsurile luate de guvern urmau pas cu pas modelul sovietic. Politica anticatolică a regimului de la Bucureşti înainta în ritm alert și urmărea desființarea cultului greco-catolic, desființarea unor eparhii catolice și controlul asupra ierarhiei și numirii

[9] *Ibidem*, f. 28.
[10] „Scânteia”, 2 ianuarie 1948, seria III, anul XVII, nr. 1011, p. 1.

episcopilor. Roma trebuia să piardă „privilegiul” de a mai numi episcopi, jurământul de credinţă urmând a fi făcut în faţa autorităţilor statului român şi nu în faţa Papei a cărei autoritate trebuia ştirbită cu orice preţ. Ruperea Bisericii Greco-Catolice de Sfântul Scaun şi transformarea „armatei Vaticanului” în instrumente ale propagandei comuniste, era ca o palmă dată Suveranului Pontif.

Startul a fost dat la 2 martie 1948 când Legea Cultelor este modificată prin Legea nr. 62 astfel încât numirile unor şefi de culte nu mai puteau fi făcute în baza vechii legi. Noile modificări vizau art. 12, 18, 27, 34 şi 51 prin care obligau mitropoliţii şi episcopii să depună un jurământ de credinţă la învestitură, jurământ ce trebuia rostit în faţa *Înaltului Prezidium şi a ministerului Cultelor*. Mai mult, cultele recunoscute erau obligate să oficieze slujbe religioase nu numai pentru Biserică şi credincioşi, ci şi atunci când erau organizate festivităţi naţionale sau ocazionale.

În zilele de 31 martie – 1 aprilie, întregul cler al cultelor religioase recunoscute au depus jurământul de credinţă. Singurii care au manifestat reticenţă în faţa acestei noi schimbări au fost catolicii, întrucât considerau că acesta este un prim pas spre desfiinţarea Concordatului semnat de România cu Sfântul Scaun în anul 1927 şi ratificat de Parlamentul României în anul 1929. Cultul Catolic începuse, cu ceva timp în urmă, să irite conducerea comunistă, fapt arătat în cadrul primului Congres al Partidului Muncitoresc Român – P.M.R., ce s-a desfăşurat în zilele de 12-23 februarie 1948. Atunci, pentru întâia dată, secretarul general al P.M.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej, a rostit un discurs împotriva catolicilor români şi a Sfântului Scaun, afirmând: „Frontul Democraţiei Populare va fi o armă de făurire a unităţii politico-morale a întregului popor muncitor din ţara noastră. Reacţiunea nu se dă înapoi de la nici un mijloc pentru a submina această unitate. Voi da în această privinţă un exemplu caracteristic. O parte din credincioşi aparţin în ţara noastră Bisericii Catolice. Suntem nevoiţi să constatăm că cercurile clerului catolic nu au o atitudine potrivită cu regimul democratic al României, cu interesele ţării şi ale poporului. În întreaga lume clerul catolic ascultă de ordinele Vaticanului, a cărui furibundă activitate reacţionară şi pro-imperialistă este bine cunoscută. Nu este admisibil ca cercurile clerului catolic să abuzeze de posibilităţile pe care le au de a-i influenţa pe credincioşi, pentru ca, urmând directivele Vaticanului, să utilizeze biserica drept mijloc de propagandă îndreptată împotriva orânduirii democratice şi menită să

slăbească voința poporului de a-și apăra independența împotriva imperialiștilor străini”[11].

La 6 iunie 1948, cu ocazia înscăunării sale în funcția de Patriarh al României, Justinian Marina a adresat preoților greco-catolici un apel prin care le cerea acestora din urmă să renunțe la convingerile religioase din acel moment, alăturându-se Bisericii Ortodoxe Române. Probabil că nu întâmplător, între 15-30 iunie 1948, Nunțiul-Regent, O'Hara, va efectua câteva vizite în Franța, Belgia și Anglia (scopul vizitelor nu a fost cunoscut organelor Siguranței; în toată această perioadă cât a fost plecat din țară, vila sa din Predeal și sediul Nunțiaturii au fost supravegheate de agenții Siguranței). După părerea noastră, scopul acestor vizite a fost acela de a informa Sfântul Scaun și întreaga lume catolică internațională despre cele ce se întâmplau în România: începuse persecuția fraților catolici. Trebuie menționat și faptul că, încă din ianuarie 1948, Nunțiul Apostolic aflase despre arestările ce avuseseră loc în rândul preoțimii catolice și chiar intervenise la Ministerul Afacerilor Externe pentru eliberarea preoților arestați[12].

O altă lovitură dată catolicismului din România a fost și organizarea Conferinței panortodoxe de la Moscova, din 9-18 iulie (scopul Conferinței fiind acela de a se statua proeminența Patriarhiei Moscovei în cadrul Ortodoxiei; tot aici s-a hotărât și soarta Bisericii Române Unite). Delegația B.O.R. care a onorat invitația la Moscova a fost condusă de Patriarhul Justinian. În acest timp, în România arestările preoților continuau iar regimul de democrație populară a decis denunțarea Concordatului cu Sfântul Scaun. Așa cum se va observa din cele ce urmează, politica dusă de regimul de democrație populară împotriva Bisericii Catolice își găsea „justificarea” într-un raport realizat în anul 1948, de *Secția Relații Externe a Comitetului Central al Partidului Comunist Român (C.C. al P.C.R.)* despre *Concordatul dintre România și Statul Papal*[13], unde la Capitolul I, intitulat: „Concordatul în dreptul

[11] http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/congrese/1948, accesat la data de 07.05.2012.

[12] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 68, f. 146. Nunțiul Apostolic fusese înștiințat de către Episcopul din Alba-Iulia, Marton Aron, printr-o telegramă, că un număr de 6 preoți catolici fuseseră arestați. Conform notei sus-menționate, la 9 ianuarie 1948 din cei 6 preoți catolici, numai trei se mai aflau încarcerați.

[13] Concordatul dintre Statul Român și Sfântul Scaun a fost semnat la data de 10 mai 1927. Deși a fost considerat un act neconstituțional, care aducea privilegii

internaţional”, punctul 1: *Principii*, se specifică următoarele: „Concordatele ca pacte, tratate sau convenţii internaţionale, încheiate între Statul Papal și Statele suverane, au scopul de a asigura hegemonia politică a Papei, în acele ţări în care Suveranitatea statului abdică, din slăbiciune, dela rostul său firesc”[14]. Ideea de suveranitate papală (firește, în plan religios) nu putea coexista alături de noul regim de democraţie populară, întrucât, conform aceluiași raport, suveranitatea presupunea: „1. Un teritoriu de stat; 2. O populaţie de Stat; 3. O organizaţie sau aparat de Stat, care să fie expresia forţelor politice ale populaţiei și 4.Puterea de Stat, care se afirmă și în interior și în exterior ca suveranitate”[15]. Drept urmare: „O suveranitate care să se întemeieze pe altceva, nu există, şi nu este nici cunoscută și nici recunoscută în nici un chip, nici de doctrina dreptului în general şi nici în dreptul ginţilor/internaţional/în special. Statul, reprezentantul şi expresia celor trei elemete constitutive ale lui: teritoriu, populaţie şi organizaţie, are suveranitate; unei altfel de organizaţii, de orice natură și extensiune, în alcătuirea căreia nu intră cele trei elemente de mai sus, nu i se poate zice și nu este Stat, ci orice altceva, și prin urmare, nu i se poate acorda sau recunoaște, atributul suveranităţii, și nici drepturile în orice fel, care decurg din acesta”[16].

Denunțarea Concordatului, în ziua de 17 iulie 1948 a fost considerată o masură ce trebuia luată pentru „protejarea” credincioşilor, „a massei credincioșilor catolici care refuză să se lase păcălită de agenţii imperialismului american travestiţi în haină bisericească”[17]. De altfel, regimul comunist considera că „Prin Concordat, întreaga ierarhie a bisericii catolice era dependentă direct de Vatican, iar jurământul faţă de papă, conţinea obligaţia de a combate și prigoni celelalte culte şi pe oricine nu se supune papei. Acceptarea unei asemenea situaţii nedemne, oglindește încă un aspect al modului cum burghezia română umilea ţara și poporul, supunându-l la un regim de vasalitate și faţă de acea instituţie

cultului catolic în dauna Bisericii Ortodoxe, la 12 iunie 1929 a fost publicat în M.O. nr. 126 Decretul nr. 1842/1929 privind promulgarea Legii pentru ratificarea Concordatului. – Constantin Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XVII, pp.: 521-526.

[14] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secţia Relaţii Externe, dosar nr. 8/1948, f. 2.

[15] *Ibidem*.

[16] *Ibidem*, f. 3.

[17] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 68, f. 218.

– Vaticanul – care sub masca bisericească slujeşte interesele politice şi economice ale capitalului internaţional"[18].

Lucrurile nu s-au oprit aici; a urmat o serie de măsuri menite să ducă la îndeplinire ambiţia comuniştilor de a subordona Biserica Catolică: în 2 august este aprobat Decretul nr. 175 pentru reforma învăţământului publicat în Monitorul Oficial nr. 177 din 3 august; Decretul nr. 177 pentru regimul general al cultelor religioase publicat în Monitorul Oficial nr. 178 din 4 august (textul a fost corectat, iar rectificarea a apărut în Monitorul Oficial nr. 204 din 3 septembrie 1948) – art. 40, extrem de sugestiv în privinţa raporturilor de subordonare: „Relaţiile cultelor religioase cu străinătatea, vor fi numai de natură religioasă. Nici un cult religios şi nici un reprezentant al vreunui cult nu va putea întreţine legături cu cultele religioase, instituţiuni sau persoane oficiale în afara teritoriului ţării, decât cu aprobarea Ministerului Cultelor şi prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe"[19]. Şi, cum nimic nu este întâmplător, la 30 august 1948 va fi aprobat şi Decretul nr. 221, prin care se înfiinţa Direcţia Generală a Securităţii Poporului (D.G.S.P.), în subordinea Ministerului Afacerilor Interne. Atribuţiile acestei noi Direcţii vizau apărarea cuceririlor democratice şi asigurarea securităţii Republicii Populare Române „împotriva uneltirilor duşmanilor interni şi externi".

A urmat predica Patriarhului Justinian din data de 13 septembrie, ţinută în Catedrala din Caransebeş, predică în care Patriarhul pomenea despre „anularea" Concordatului cu Vaticanul şi despre faptul că nu s-a cerut decât să se facă dreptate pentru cultul ortodox încercat de suferinţa pricinuită de catolici.

Şi pentru că eparhiile catolice erau „prea multe", în 17 septembrie este aprobat Decretul nr. 243, prin care se fixa următoarea organizare ecleziastică: Biserica Ortodoxă Română cuprindea 17 eparhii, Biserica Română Unită – 2 eparhii, Biserica Romano-Catolică – 2 eparhii (un episcop pentru 750.000 de enoriaşi), Biserica Reformată – o eparhie şi o superintendenţă. Acest Decret nu decidea şi care dintre cele 5 dieceze romano-catolice urmau să aibă recunoaşterea legală. Tot în aceeaşi perioadă, o serie de episcopi au fost retraşi din funcţie, în vreme ce alţii erau arestaţi. Parcă se încerca crearea unei legături între arest şi Biserică,

[18] *Ibidem*, f. 217.

[19] www.legislatie.resurse-pentru-democraţie.org/177_1948.php, accesat la data de 27.05.2013.

astfel încât fiecare preot să conştientizeze ce-l aştepta dacă refuza noile condiţii impuse.

Acţiunile vor continua și în luna octombrie, aportul B.O.R. fiind de data aceasta extrem de important. La 1 octombrie are loc, la Cluj, Congresul/Adunarea de reunificare, în cadrul căreia se semnează „Proclamaţia de unire" a credincioşilor uniţi cu B.O.R.; un număr de 36 de preoţi uniţi decid să „revină" la Ortodoxie. Gestul a fost condamnat de catolicii din România, în frunte cu Nunţiatura Apostolică, care, realizând pericolul, a început să trimită la Vatican o parte din Arhiva de la Blaj, precum și de la Vicariatul Greco-Catolic din Bucureşti și de la Arhiepiscopia Romano-Catolică.

La rândul său, regimul comunist a condamnat atitudinea Nunţiaturii Apostolice și a preoţilor catolici. Pe parcursul câtorva zile s-a desfășurat chiar o operaţiune de amploare, cu scopul de a urmări reacţiile din toate colțurile ţării; acolo unde ele au existat și au fost nefavorabile guvernului, s-au luat măsuri. Zilnic, la departamentele Securității soseau zeci de telegrame prin care se comunica starea de spirit a populaţiei şi a preoţilor, iar, acolo unde se sesizau probleme, Securitatea ordona rezolvarea rapidă a situaţiei pentru ca lucrurile să nu degenereze.

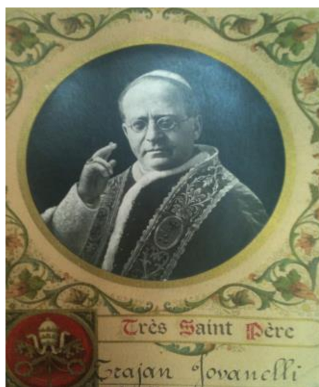
Pentru anul 1948, totul a culminat cu aprobarea Decretului nr. 358 din 1 decembrie, ce anunţa încetarea activității Bisericii Greco-Catolice pe teritoriul României și al cărui efect a deschis drumul preoţilor greco-catolici spre clandestinitate.

Reacţia Sfântului Scaun nu a întârziat să apară; la 1 iunie 1949, Biserica Catolică, prin Sfântul Oficiu, anunţa că se delimitează de ideologia comunistă și ameninţă cu excomunicarea pe canonicii care vor adera la aceasta. Persecuţiile au continuat şi-n anii următori, ajungându-se până la ruperea definitivă a relaţiilor cu Sfântul Scaun: pe plan extern, prin închiderea Ambasadei României de la Vatican, iar, pe plan intern, angajaţii Nunţiaturii Apostolice de la Bucureşti, în frunte cu Nunţiul Apostolic, au fost declaraţi „persona non grata" și expulzați din România.

Monseniorul Traian Stanislau Iovanelli

Așa cum am afirmat anterior, în 1945, când a început acțiunea de urmărire a Nunţiaturii Apostolice, organele Securităţii au considerat că un rol important în răspândirea propagandei catolice în spaţiul românesc îl avea și Arhiepiscopia/Arhidieceza Romano-Catolică de București –

A.R.C.B., reprezentată de Episcopul Alexandru Teodor Cisar. Drept urmare, s-a hotărât ca și acest caz să fie urmărit la fel de intens, prioritatea constând în demascarea preoților ce ajutau Nunțiatura Apostolică în întregul ei demers. Cu ajutorul agenților infiltrați s-a descoperit faptul că cel care întreținea cu informații legătura dintre București și Sfântul Scaun era Monseniorul Traian Stanislau Iovanelli, un preot de cetățenie română, ce provenea dintr-o familie de italieni care, în timpul războaielor napoleoniene, au fugit din Italia în România, la Schela-Cladovei (lângă Drobeta Turnu-Severin), dobândind cetățenia română prin împroprietărire[20].

Până în 1945, Monseniorul Iovanelli dusese o viață liniștită, încununată de realizări profesionale: la numai 13 ani era înscris la Seminarul „Spiritus Sancti" din București unde, pe parcursul a 7 ani (din anul 1903 până în anul 1910), va urma cursuri de tip gimnazial-liceal. În ultimii doi ani ai cursului gimnazial, tânărul Iovanelii va face în paralel și studii filosofice. Din anul 1910 activitatea sa didactică se va muta la Roma, unde va frecventa, timp de patru ani, cursurile teologice ale „Colegiului de Propaganda Fide"; aici „...iubitul nostru în Cristos Cuc. Sa Traian Stanislav Iovanelli din Colegiul Urban a studiat cu asiduitate și sârguință în școlile acestui Colegiu pe întregul curs al sfintei Teologii, a sfintei Scripturi și a Istoriei bisericești, și fiindcă a fost găsit prevăzut cu cinstea vieții și a moravurilor, cu evlavie creștinească, cu erudiție, și știință, voind a executa voința lăudatului Papa Urban și a urmașilor, după conținutul suszisului act"[21], va fi hirotonit în tonsură la data de 6 iunie 1914, (ceremonia tunderii

[20] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 1, ff. 9-10.
Monseniorul Traian Stanislau Iovanelli, s-a născut la 6/18 decembrie 1890, la Drobeta Turnu-Severin, din părinți de religie ortodoxă. Tatăl său, Nicolae Iovanelli/Iovănel Nicolae (numele de Iovănel apare, în mod eronat, în registrele oficiale ale *Sfatului Popular al Orașului Turnu-Severin, Starea Civilă. În* Dosarul 21 II/II al A.A.R.C.B., Fond Dosare Preoți, Pr. Iovanelli Stanislau Traian*, la fila 108, conform actului de identitate numele era Iovanelli* – Anexa 8) era căpitan de vas, iar mama sa, Tereza Iovanelli/Terezia Iovănel era menajeră.
[21] A.A.R.C.B., fond Dosare Preoți, dosar nr. 21 II/II, Pr. Iovanelli Stanislau Traian, f. 179.

părului din creştetul capului la consacrarea unui cleric catolic), procesiunea religioasă a avut loc în *Basilica Sf. Giovanni in Lateran*, după care a fost hirotonit preot, depunând profesiunea solemnă de credinţă şi jurământul de fidelitate în faţa Cardinalului Pompily, titlul de hirotonire fiind „Titulus Missionis” (titlu acordat pentru misiunile teritoriale ce se desfăşurau sub *Sfânta Congregaţie pentru Propagarea Credinţei*).

Câteva zile mai târziu, la 23 iunie, aceeaşi „Sfânta Congregaţie de Propaganda Fide” îi conferă titlul de Doctor în Teologie: „Noi l-am declarat demn de gradul de Doctorat al Teologiei, şi având mai întâi cuvenita siguranţă cu privire la religia şi credinţa catolică a zisului (n.r. Traian Iovanelli) Student; depunând dânsul în mâinile noastre mărturisirea publică a credinţei, după formula dată de Pontifii Supremi Papii Piu al IV-lea şi Piu al IX-lea, ambii de fericită amintire; şi depunând el jurământul, atingând şi sărutând preasfintele Evanghelii ale lui Dumnezeu; privind la moravurile, ştiinţa şi virtuţile, cu care l-a înzestrat Dumnezeul cel Atotputernic pe Cuc. Sa Traian Stanislav Iovanelli”[22]. După doi ani, la 25 iulie, este făcut subdiacon de către Monseniorul Cepetelli, Patriarh de Constantinopol.

Va reveni în România şi va începe activitatea ecumenică ca preot-capelan la Biserica Parohială din Craiova; în paralel, va fi profesor la Şcoala Reală a Parohiei. În august 1917 vine în Bucureşti şi pentru aproape o jumătate de an (august 1917 – februarie 1918) va fi Director Provizoriu al Convictului Sfântul Andrei şi al „Şcoalelor Arhiepiscopale primare şi secundare”. Din 2 februarie 1918 şi până la 1 septembrie 1919 este pus în funcţia de cooperator şi profesor la Şcoala Arhiepiscopală din Craiova. Din 14 septembrie 1919 devine paroh la Biserica Parohială a Bărăţiei din Bucureşti (îşi va păstra funcţia până în 1926, când va ajunge la Arhiepiscopia Romano-Catolică de Bucureşti, Catedrala Sfântul Iosif). Dintre funcţiile bisericeşti şi civile deţinute le voi enumera pe următoarele: paroh, director spiritual al Asociaţiei Catolicilor din Bucureşti, director Ordinul III Franciscan Bucureşti, preşedinte al Societăţii Tinerilor Catolici din Bucureşti (funcţie deţinută până în anul 1928), casier al Administraţiei Cimitirului Catolic din Bucureşti[23]. Din anul 1926 devine cancelar al A.R.C.B. îndeplinind următoarele atribuţii: ţine evidenţa tablourilor, colectelor diecezane pentru seminar, misiuni şi

[22] *Ibidem*.
[23] *Ibidem*, f. 6.

locuri sfinte, parohiilor, instituţiilor dependente de Economat, preoţilor, școlilor, mănăstirilor; se ocupă cu trimiterea de formulare și circulare; se îngrijeşte de celebrarea miselor; are în îngrijire arhiva arhiepiscopală şi corespondenţa. Tot din 1926 și până în 1948, pe lângă activitatea ecumenică, va preda și cursuri la Seminarul Teologic aflat în curtea Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București. În anul 1929 devine Secretar Consistorial, la 7 august 1930 este numit Capelan la Parohia Catolică din Craiova iar în 1932 este ales în funcția de Econom General al Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București (va deţine această funcţie până în anul 1949). Rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941, îl găseşe pe Monseniorul Iovanelli în funcţiile de Canonic Titular (funcţie obţinută în anul 1933), Econom General și Cancelar al Arhidiecezei Romano-Catolice de Bucureşti asupra căreia, în lunile ce au urmat anchetelor privitoare la *Rebeliunea Legionară*, planau acuzaţii grave conform cărora A.R.C.B. ar fi oferit ajutor și găzduire unui număr însemnat de evrei. Din postura de Cancelar al A.R.C.B., Monseniorul Iovanelli s-a văzut nevoit a da o declaraţie (răspuns pentru circulara nr. 265/8 martie 1941 a A.R.C.B. impusă de Ministerul Cultelor și Artelor prin Ordinul nr. 11.880 din 3 martie 1941) prin care își exprima nevinovăția și dezaprobarea față de cele întâmplate: „...nu am activat în nici un fel la rebeliunea din zilele de 21-23 Ianuarie 1941, nici direct, nici indirect, nici prin grai viu sau scris, nici prin îndemn, instigaţie sau participare cu fapta; ci dimpotrivă am detestat și osândit odioasele fapte ale celor nesocotiţi sau rătăciţi”[24].

În ziua de 4 aprilie 1951 devine Vicar Capitular iar în anul 1952 este ales, în împrejurări total nefericite pentru Biserica Catolică și pentru el personal, în funcţia de Vicar General al A.R.C.B., funcţie deţinută până la moartea sa, în anul 1961. O alegere controversată ce a dus la excomunicarea Monseniorului de către Sfântul Scaun în anul 1952. La 1 februarie 1954, Ministerul Cultelor decide să-l treacă în grila de salarizare specifică funcţiei de Episcop, deoarece pe lângă atribuţiile de Vicar General, îndeplinea și atribuţiile conducerii efective a Episcopiei vacante[25].

Aşa cum am afirmat la început și aşa cum reiese din cele descoperite în documentele din arhiva A.R.C.B., viaţa și activitatea Monseniorului Iovanelli (până în 1945 când intră în atenţia comuniştilor)

[24] *Ibidem*, f. 35.
[25] *Ibidem*, ff. 12-13.

au urmat cursul firesc ales de orice persoană care dorea să îmbrăţişeze haina monahală. Venirea comuniştilor la putere în România va aduce mari schimbări și-n ceea ce-l privește pe Monseniorul Iovanelli. La început, deşi este considerat un „element duşmănos", comuniştii nu vor lua nici o măsură împotriva sa, ci se vor limita numai la urmărirea activităţii sale canonice. Însă, cum probabil lucrurile scăpau de sub control, iar Monseniorul devenea, în opinia comuniştilor, tot mai vehement în manifestările sale anticomuniste, în anul 1949 funcţia de Econom General al A.R.C.B. (considerată o demnitate, întrucât însemna încredere deplină în administrarea banilor A.R.C.B.) va fi și cea care-l va arunca, pentru un an şi două luni, în închisoarea de la Caransebeş.

Autorităţile comuniste se vor folosi de funcţia ce o deţinea, și-n martie 1949 Monseniorului îi vor înscena un proces. Conform notelor informative furnizate de colaboratorii Securităţii, la 6 martie 1949 Iovanelli va fi chemat de urgenţă la Topoloveni, prin telefon, de cumnata sa (la momentul respectiv, A.R.C.B. deţinea în proprietate o vie în comuna Topoloveni, vie ce era administrată de cumnata Monseniorului Iovanelli). Ajuns la Topoloveni, Monseniorul Iovanelli a fost invitat la sediul Miliţiei locale, unde i se va aduce la cunoștință faptul că este acuzat și va fi trimis în judecată pentru „subminarea economiei naţionale" deoarece „nu a îngropat via și n-a curăţat pomii de omizi"[26]. La faţa locului s-a deplasat şi un reprezentant al Ministerului Cultelor, cu însărcinarea clară de a-l face pe Monseniorul Iovanelli să conştientizeze pericolul în care se afla și să accepte colaborarea cu Ministerul Cultelor (în fapt, se dorea acceptarea colaborării cu Securitatea). Monseniorul a refuzat, motivând că „preferă mai bine să fie arestat, decât să colaboreze și să informeze pe acel inspector"[27]. Deşi organele statului au încercat din răsputeri să-l convingă să cedeze (i s-a spus că este foarte bine văzut de domnul Stanciu Stoian, ministrul de la Culte, și că acesta o să-i ofere sprijin și ajutor de câte ori va fi nevoie, inclusiv în această situaţie), atitudinea Monseniorului a rămas neschimbată, iar cei de faţă au concluzionat că Monseniorului îi era frică, în cazul în care ar fi acceptat o colaborare, să nu fie judecat de enoriaşi. În urma procesului-verbal încheiat, Monseniorul și cumnata sa vor fi eliberaţi, sub supravegherea strictă a organelor Securităţii, însă nu se vor

[26] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 1, f. 13.
[27] *Ibidem*.

bucura prea mult timp de starea de libertate întrucât vor fi arestaţi în data de 23 decembrie 1949.

Procesul desfăşurat la 9 ianuarie 1950, la Tribunalul Judeţului Muscel, avea sentinţa corecţională nr. 41: „pentru astăzi fiind la ordine judecarea acţiunii penale pornită prin rechizitoriul Parchetului jud. Muscel nr. 11.114/1949, contra inculpaţilor preot Iovanelli Traian, domiciliat în Bucureşti, str. Al. Popov nr. 19 şi Antoaneta Iovanelli domiciliată în comuna Topoloveni, jud. Muscel, pentru infracţiunea prevăzută şi pedepsită de art. 3 şi 6 din decizia Ministerului Agriculturii nr. 547/1949, şi ordonanţa nr. 90/1949, a Comitetului Provizoriu Judeţean Muscel, combinat cu art. 2 lit. a din decretul nr. 183/1949"[28]. Monseniorul era considerat „un adevărat burghez exploatator" care a stat liniştit la Bucureşti, conştient fiind că avea o vie în administraţie, vie de care nu s-a îngrijit aducând astfel prejudicii productivităţii statului. În urma expunerii de motive şi a audierii martorilor, Tribunalul a luat următoarea Hotărâre: „Condamnă pe inculpatul Preot Iovanelli Traian domiciliat în Bucureşti, str. Al. Popov nr. 19, ca pentru faptul prevăzut şi pedepsit de art. 3 şi 6 din decizia Ministerului Agriculturii nr. 547/1949, şi ordonanţa nr. 90/1949, a Comitetului Provizoiu judeţean Muscel, combinat cu art. 2 lit. a din decretul nr. 183/1949, ce s-a constatat că a comis, să sufere un an şi 2 luni închisoare corecţională. Condamnă pe inculpata Antoaneta Iovanelli, în vârstă de 67 de ani, domiciliată în comuna Topoloveni, jud. Muscel, ca pentru acelaşi fapt ce s-a constatat că a comis, să plătească suma de 20.000 (douăzeci mii) lei amendă corecţională, - cu aplicaţia art. 6 din Decretul nr. 183/1949, pentru ambii inculpaţi..."[29]. Pe lângă acestea, Monseniorul a fost obligat şi la plata a 2.000 lei cheltuieli de judecată şi 1.000 lei reprezentând cheltuielile de procedură.

După arestarea Monseniorului Iovanelli, se pare că Episcopul Cisar ar fi mers la Ministerul Cultelor cu doleanţa de a oferi Statului moşia de la Topoloveni „pe care ei nu mai pot să o administreze, că la Episcopie domneşte un adevărat haos deoarece acum neavând un econom general care să se ocupe de administraţie şi Vicarul Barciovschi nevrând să se ocupe, fiecare face ce vrea aşa că acolo este o adevărată debandadă"[30].

---

[28] A.A.R.C.B., fond Dosare Preoţi, dosar nr. 21 II/II, Pr. Iovanelli Stanislau Traian, f. 48.

[29] *Ibidem*, f. 52.

[30] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 152, f. 32.

La 20 februarie 1951, Monseniorul Iovanelli obţinea biletul de eliberare cu numărul 889/1951 din Penitenciarul de la Caransebeș, în urma expirării pedepsei. Cercetările în arhive nu au scos la iveală amănunte legate de regimul de detenţie la care a fost supus Monseniorul Iovanelli, însă putem deduce, ca urmare a unei scrisori anonime primite de Monsenior, probabil undeva în cursul anilor '58-'59 (menţionez că scrisoarea nu conţine o dată concretă iar semnătura nu este lizibilă), că experienţa carcerală l-a marcat, personajul respectiv vorbind despre perioada petrecută de Monsenior în închisoare ca despre o perioadă „în care D-ta erai distrus”[31].

După închisoare, Monseniorul a revenit la Bucureşti. Vremurile grele veniseră deja peste Biserica Catolică și un nou proces era fabricat împotriva clericilor ei; este vorba de „Procesul unui grup de spioni, trădători şi complotişti în slujba Vaticanului şi centrului de spionaj italian”, ce se va desfăşura la Bucureşti, între 10-17 septembrie 1951 şi care va avea un mare ecou atât în ţară, cât și în presa internaţională. Monseniorul avea motive să fie îngrijorat; soarta preoţilor catolici din România nu mai era de mult timp una sigură și ideea că oricând puteau ajunge în închisori îi înfiora și-i teroriza, transformându-i în oameni ce priveau mereu peste umăr şi-şi alegeau cuvintele cu mare grijă. Lăcaşurile de cult fuseseră închise, preoţii erau prigoniţi, arestaţi, torturaţi şi ucişi, legăturile cu Sfântul Scaun fuseseră și ele întrerupte prin închiderea Legaţiei României de la Vatican și prin expulzarea Nunţiului-Regent (corespondenţa reală cu Sfântul Scaun se realiza acum numai prin oameni de mare încredere, care plecau din România); eparhiile nu mai puteau comunica liber între ele, ci doar prin Ministerul Cultelor; preoţilor nu li se mai permitea deplasarea dintr-o localitate într-alta fără acordul aceluiași Minister (totul trebuia să treacă pe la Ministerul Cultelor: de la corespondenţă până la cereri de învoire sau concediu de odihnă, liste de materiale necesare funcţionării bisericilor, tipărirea broşurilor cu caracter religios sau a calendarelor bisericeşti etc.).

Cu toate acestea, mesajele Sfântului Scaun reușeau uneori să ajungă la urechile preoţilor (la început, mulţi dintre ei ascultau posturile de radio străine, inclusiv Radio Vatican). Astfel, pentru a-şi proteja preoţii de represiunea anticatolică din ţările comuniste, Sfântul Părinte comunicase, prin Radio Vatican, tuturor capilor Bisericii Catolice faptul că

[31] Idem, fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 2, f. 53.

de acum înainte fiecare Episcop trebuia să-și numească, în secret, doi succesori (pentru a nu lăsa Scaunul Episcopal descoperit, în cazul în care Episcopul și înlocuitorul acestuia erau arestaţi); era singura măsură de protecţie ce o putea oferi Sfântul Părinte pentru protejarea clerului catolic.

La Bucureşti, Monseniorul Iovanelli a găsit o situaţie destul de complicată, întrucât Arhidieceza Romano-Catolică rămăsese fără conducător: „După arestarea lui Schubert Iosif și a unor preoţi, nu s-a prezentat nimeni că ar fi jurisdicţionarul. Ministerul a insistat ca acela, care conduce să se prezinte, ca să fie rezolvate chestiunile urgente de atunci, în special să fie restabilită legătura dintre minister şi eparhiile. Fiindcă nimeni nu s-a prezentat, Capitlul a ales pe Iovanelli ca vicar capitular. Iovanelli a luat conducerea. Abia după un an, pe neașteptate apară Menges şi spune, că el e jurisdicţionar, având jurisdicţiune de la Nunţiatură. Roma a fost anunţată, că Iovanelli a fost ales și a excomunicat pe Iovanelli. Curios este că la alegerea lui Iovanelli au participat și Horvath şi încă unul care aveau cunoștinţă, că Menges e jurisdicţionarul, însă nu au spus nimic. În situaţiunea aceasta a revenit mitropolitul Cisar și deocamdată situaţiunea era clară”[32].

Pentru o înţelegere cât mai clară a situaţiei, vom încerca să explicăm cele găsite de Monseniorul Iovanelli la întoarcerea sa la Arhidieceza Romano-Catolică de Bucureşti. Așa cum se cunosc faptele deja, în 1951, episcopul Cisar Alexandru (cel care conducea Arhidieceza înainte de arestarea Monseniorului) fusese înlăturat din funcţie și fiind trimis cu domiciliul obligatoriu la Mănăstirea Franciscană din Orăștie. Se pare că, urmând sfatul Suveranului Pontif, Alexandru Cisar își desemnase succesorii în secret, unul dintre ei fiind părintele Hieronymus Menges, iar celălalt (dacă ar fi să ne luăm după cum s-au desfășurat lucrurile), ar fi fost Monseniorul Iosif Schubert cel care a și urmat, pentru foarte scurt timp, la conducerea Arhidiecezei Romano-Catolice de Bucureşti. Însă în 1951, Iosif Schubert este arestat împreună cu Hieronymus Menges, Pojar Mathias, Baltheiser Johann și Xaveriu Heider, toţi fiind desemnaţi ca succesori ai săi (Iosif Schubert a fost unul dintre cei judecaţi în „Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști în slujba Vaticanului și centrului de spionaj italian”, fiind condamnat la închisoare pe viaţă).

[32] *Ibidem*, f. 481.

Aşadar, la sosirea Monseniorului Iovanelli la A.R.C.B., nici unul dintre succesorii desemnaţi nu puteau să-şi ocupe funcţia, deoarece erau arestaţi şi condamnaţi la ani grei de închisoare. Ca urmare a acestui inconvenient, și pentru că, de frica închisorii şi a torturii, nimeni nu îndrăznea să-i înlocuiască pe cei amintiţi mai sus, la 4 aprilie 1951 Capitlul Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti s-a reunit şi, conform Canoanelor Bisericești nr. 429 – 444 și 160 – 182 din Codul Canonic, a hotărât în unanimitate numirea Monseniorul Iovanelli în funcţia de Vicar Capitular; totodată, Monseniorul prelua și conducerea A.R.C.B. până la reglementarea situaţiei. Hotărârea odată luată, a fost comunicată Ministerului Cultelor care a și aprobat-o[33]. Actul de numire al Monseniorului Iovanelli în funcţia de Vicar Capitular a fost întocmit de către Canonicul Dwucet și semnat de către Canonicii Gheorghe A. Horvath, Gustav Müller şi Tr. St. Iovanelli. În data de 25 iulie 1951, preotul Hieronymus Menges recunoștea această numire: „preot-ajutător al Parohiei romano-catolice Sinaia-Azuga, declar prin prezenta că nu posed nici un fel de jurisdicţie canonică pentru conducerea și administrarea Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti. Totodată recunosc alegerea Vicarului Capitular al acestei Arhiepiscopii, făcută în persoana Mons. Canonic Capitular Traian Stanislav Iovanelli la 4 aprilie 1951 în conformitate cu canoanele bisericești"[34]. Dacă judecăm după natura faptelor enunțate aici, am putea afirma că Monseniorul Iovanelli a fost sacrificat de preoţii catolici ce alcătuiau Capitlul deoarece părea aproape imposibil să poţi conduce o Arhiepiscopie, aşa cum cereau canoanele bisericești, în vreme de prigonire comunistă.

De asemenea, nu trebuie să trecem cu vederea faptul că Monseniorul Iovanelli, înainte de a fi ales Vicar Capitular, s-a interesat dacă există vreun succesor pentru Arhidieceza de București. Pentru veridicitatea acestor aspecte, vom reda un pasaj din declaraţia dată de Canonicul Gh. Horvath, în data de 3 septembrie 1953: „Eram în 1950 bolnav la Bărăţie. A venit la mine Msgrele. Delmestri și mi-a comunicat că Msgrele. J. Schubert a fost numit Administrator Apostolic. Mi-a spus că numirea sa este secretă și o va da de ştire numai canonicilor și decanilor. Data când mi s-a făcut această comunicare nu o mai ştiu. În 1951, luna martie, Msgrele Dr. St. Tr. Iovanelli mi-a trimis o misivă – era după

---

[33] A.A.R.C.B., fond Dosare Preoţi, dosar nr. 21 II/II, Pr. Iovanelli Stanislau Traian, f. 21.

[34] A.N.I.C., fond Ministerul Cultelor, dosar nr. 9/1957-1958, f. 137.

arestarea Msrelui Schubert, în care mă întreba, dacă nu cumva dețin eu jurisdicțiunea episcopală sau dacă nu știu eu cine o deține. I-am răspuns la ambele întrebări: negativ"[35]. Deși acest „privilegiu" va atârna atât de greu pe umerii Monseniorului (și acest fapt se va regăsi în starea sa precară de sănătate ce se va agrava cu trecerea anilor), el va reuși să conducă Arhidieceza Romano-Catolică de București.

Scopul real pentru care Ministerul Cultelor aproba în 1951 numirea Monseniorului Iovanelli în funcția de Vicar Capitular era unul foarte simplu: Marton Aron, episcopul de Alba-Iulia era „cel mai înfocat și principalul susținător al curentului șovin și iredentist maghiar din Ardeal"[36] și singurul episcop catolic aflat în activitate.

Condițiile păreau prielnice pentru instalarea în fruntea A.R.C.B. a unui individ care cunoscuse regimul detenției comuniste astfel încât, de teama închisorii, colaborarea cu organele Securității să fie utilă. Iovanelli părea „omul potrivit la locul potrivit" și, drept urmare, nu au existat discuții nefavorabile referitoare la numirea sa. Noua schimbare de statut a fost comunicată imediat Sfântului Scaun, însă, în februarie 1952, Radio Vatican anunța comunicatul Papei Pius al XII-lea cu privire la excomunicarea lui Iovanelli.

În 25 aprilie 1952, Hieronymus Menges, în calitate de Ordinarius Substitutus (locțiitor de Episcop) al Arhidiecezei de București și în „virtutea facultăților extraordinare", ridică excomunicarea Monseniorului Iovanelli și „...în conformitate cu canonul 366 din Codicele Dreptului Canonic, prin prezenta numesc pe P.S. Sa Msgr. Traian St. IOVANELLI în calitate de VICAR GENERAL, cum potestate ordinaria in toto territorio hujus dioecesis Bucarestinesis. Subsemnatul declar că nu voi exercita concomitent jurisdicțiunea mea. Totodată confirm toate actele jurisdicționale săvârșite în cuprinsul acestei Arhiepiscopii dela data de 4 aprilie 1951, până la data de astăzi"[37].

Cu toate acestea însă, pe parcursul celor 10 ani cât a condus A.R.C.B., Monseniorul Iovanelli a încercat să lămurească situația și în fața preoților din țară (mulți dintre ei considerându-l un excomunicat), trimițând scrisori tuturor acelor pe care îi considera superiori, prin care explica situația în care se afla.

---

[35] *Ibidem*, f. 132.
[36] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 68, f. 109.
[37] A.N.I.C., fond Ministerul Cultelor, dosar nr. 9/1957-1958, f. 139.

Alegerea Monseniorului Iovanelli în funcţia de Vicar General a fost comunicată Ministerului Cultelor. Prin Decizia nr. 109/1952, la 8 mai era recunoscut în noua funcţie și de Ministerul Cultelor. În martie, același an, Papa Pius al XII-lea adresa o scrisoare apostolică de încurajare, „Veritatem facientes", adresată preoţilor români, scrisoare prin intermediul căreia protesta împotriva persecuţiilor din ţara noastră. Era pentru a doua oară când Papa Pius al XII-lea condamna ororile comunismului după ce, în 1949, la 20 februarie, într-un discurs ţinut la Acţiunea Catolică din Roma, își arătase indignarea faţă de arestarea Cardinalului Primat al Ungariei, Mindszenty.

În zilele de 5-7 decembrie 1952, la Bucureşti, are loc Primul Congres Naţional pentru Apărarea Păcii, Congres în cadrul căruia Monseniorul Iovanelli a vorbit în numele Bisericii Romano-Catolice. Din acel moment a participat frecvent la sesiunile Marii Adunări Naţionale, alături de reprezentanţii celorlalte culte, sesiuni despre care afirma că „...sunt chemaţi numai când e ceva important, dar ei nu iau parte la discuţii, ei stau doar în lojă ca invitaţi, cei care discută sunt deputaţii care sunt jos; aceștia votează și spun da"[38].

După arestarea Monseniorului Menges se pune din nou problema conducerii Arhidiecezei Romano-Catolice de Bucureşti. Drept urmare, Capitlul se reuneşte în data de 19 ianuarie 1953. Cei trei Canonici Capitulari (Iovanelli, Horvath și Müller), în conformitate cu canonul 429, part. 1, potrivit căruia atunci când conducătorul Arhidiecezei se afla în imposibilitatea de a mai conduce, atribuţiile în materie de conducere îi revin Vicarului General, adică Monseniorului Iovanelli. Acesta din urmă a considerat necesar ca cele petrecute să fie aduse la cunoştinţă Sfântului Părinte, astfel încât în data de 2 martie, Monseniorul Iovanelli redactează o scrisoare pe care o expediază la Roma. Din câte se pare, această scrisoare nu a ajuns niciodată la destinaţie, fiind interceptată de organele de Securitate.

În relaţiile cu Ministerul Cultelor/Departamentul Cultelor, Monseniorul considera că: „s-a purtat întotdeauna bine cu ei, a fost sincer cu ei şi că n-a avut nimic de ascuns fată de ei, a procedat drept întotdeauna"[39]. Nu de puţine ori aceste afirmaţii i-au adus critici şi, uneori, chiar ameninţări din partea unor „credincioși" care considerau că

[38] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 5, ff. 52-53.
[39] *Ibidem*, f. 73.

pentru a face pe plac Cultelor, Monseniorul a trebuit să se înconjoare numai de oameni de cea mai joasă calitate, de o moralitate îndoielnică, ce nu făceau decât să „târâie numele Domnului prin mocirlă”. Cu toate acestea, Monseniorul a căutat pe cât posibil să calmeze situaţia, cel puţin la Bucureşti „a ştiut să împace lucrurile, să facă legătura cu ministerul, cu parohiile şi să nu admită dispute în cadrul preoţilor”[40]. Chiar şi atunci când, în 1956, la un an după ieşirea lui Francisc Augustin din închisoare, a aflat că acesta era „ordinarius subtitutus”, desemnat de Menges, Monseniorul a decis reuniunea Capitlului, pentru ca drepturile Monseniorului Augustin să fie recunoscute. Însă, frica de autorităţile comuniste l-ar fi determinat pe Francisc Augustin să păstreze secretul şi să-l lase pe Monseniorul Iovanelli să conducă în continuare (această situaţie va dura până în 1959-1960 când Iovanelli începe demersurile pentru recunoaştrea lui Augustin ca „ordinarius substitutus”): „Abia după un an, după ce a fost transferat ca paroh de la Tîrgovişte la Cioplea atunci a început să spună la lume că şi el este desemnat ca succesor. Iovanelli când a auzit aşa, l-a chemat la Bucureşti şi i-a spus că dacă e adevărat ce spune, adună Canonicii, şi să depună jurământ în faţa lor şi să le spună în ce împrejurări a fost trecut pe listă. După ce au făcut procesul verbal s-au dovedit cele spuse de Augustin. Datorită faptului că şi el a stat clandestin, ministerul nu vrea să-l recunoască în public ca ordinarius, decât aşa în secret”[41].

S-a preocupat mereu de soarta bisericilor catolice, căutând să afle informaţii despre preoţii catolici, iar atunci când situaţia i-a impus-o a intervenit pentru salvarea lor. Spre exemplu, atunci când în ianuarie 1954 circulau zvonuri conform cărora Episcopul Durcovici ar fi murit în închisoare (deşi mereu se auzeau astfel de zvonuri), a avut „îndrăzneala” de a cere Ministerului Cultelor ajutor pentru eliberarea din închisoare a Episcopului (Episcopul Anton Durcovici murise în închisoarea de la Sighet, la 10/11 decembrie 1951, de inaniţie; acest fapt nu fusese făcut public de autorităţile comuniste şi, drept urmare, nimeni nu ştia cu certitudine că se întâmplase o asemenea nenorocire).

În 1954, la 21 august, prin Decretul nr. 368 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, Monseniorul Iovanelli „este decorat cu Ordinul Steaua

[40] *Ibidem*, f. 82.
[41] *Ibidem*, f. 116.

Republicii Populare Române, Clasa III-a"[42], o distincţie ce nu-i va face cinste şi cu care nu se va mândri. Monseniorul devenea acum membru în Comitetul Naţional pentru Apărarea Păcii din Republica Populară Română: „Iovanelli era foarte posomorât când a venit Dogaru de la Minister să-i comunice că va primi o distincţie. Lui Despina ca şi lui Dobrescu, le-a spus că este omul cel mai nenorocit şi că-l fericeşte pe Cisar că este mort, pentru că natural ar fi urmat ca să fie decorat şi acesta. Întrebându-l de cauza deprimării, a răspuns: 1. – Radiourile străine vor anunţa aceasta, iar Vaticanul se va uita la dânsul cu ochi neîncrezători şi va fi înfierat de colaboraţionism cu regimul. 2. – Faptul că mulţi credincioşi au citit în ziare de distincţia lui, îi va crea o atmosferă care-l va face imposibil în rândul credincioşilor"[43].

În 1955, Monseniorul Iovanelli a avut o întâlnire cu ziaristul vest-berlinez Hartmut Bunke, care se afla într-o vizită în România. Folosindu-se de acest prilej, Monseniorul i-a adus la cunoştinţă ziaristului situaţia preoţilor catolici din România: „De asemenea, l-a informat că episcopul Pacha a eşit orb din închisoare, murind după puţin timp. Tot aşa şi arhiepiscopul Cisar a încetat din viaţă la cîteva luni după ce a revenit din domiciliul său obligatoriu de la Orăştie. Jovanelli a mai arătat, referindu-se la foştii credincioşi greco-catolici, că din cauza unor legi, jumătate din credincioşii catolici sunt lipsiţi de dreptul de a-şi exercita credinţa. A mai menţionat, că bisericile sunt astăzi mai pline ca oricând, probabil din cauza greutăţilor prin care trec oamenii"[44].

În anii ce-au urmat, Monseniorul a început să devină conştient de faptul că trebuia să se ferească cât mai mult de oamenii din jurul său. A încercat să se înconjoare de prieteni devotaţi însă nu ştia că, în realitate, era înconjurat de oamenii Securităţii, care din 1957, anul când Securitatea deschide acţiunile de urmărire împotriva Monseniorului Iovanelli, periodic dădeau note informative despre activităţile şi întâlnirile Monseniorului (singurul om de încredere din jurul său rămăsese nepotul său, Chincovici, şi el urmărit de Securitate în „Operaţiunea Italianul"): „Din materialele verificate şi neîndoielnice ce le posedăm asupra celui de mai sus rezultă că: Iovanelli Traian în funcţia pe care o deţine ca şef al clerului catolic din Bucureşti, are o atitudine de duplicitate pe linia

[42] A.A.R.C.B., fond Dosare Preoţi, dosar nr. 21 II/II, Pr. Iovanelli Stanislau Traian, f. 20.

[43] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 3, f. 556.

[44] *Ibidem*, f. 562.

colaborării cu Departamentul Cultelor şi a îndeplinirii îndatoririlor ce-i revin în această funcţie, căutând să se eschiveze de la şedinţele pentru pace şi de la manifestaţii cu caracter democrat. Iovanelli Traian întreţine corespondenţă suspectă cu Vaticanul şi cu alte persoane din străinătate, folosind pentru expedierea şi primirea corespondenţei adresa unei persoane dintre credincioșii săi de încredere (Căsuţe poştale). În această corespondenţă Iovanelli Traian a trimis informaţii tendenţioase cu privire la situaţia cultului catolic din R.P.R. etc. Iovanelli Traian s-a folosit de contactul pe care l-a avut în funcţia sa de vicar general – cu diferite persoane oficiale venite din străinătate să ne viziteze ţara (ca reprezentanţi ai cultelor, ziarişti, sportivi etc.) faţă de care a calomniat realizările regimului nostru, furnizându-le totodată informaţii tendenţioase cu privire la situaţia religioasă din R.P.R. (despre preoţii închişi, cei decedaţi în penitenciar) etc. (Badea 11 iulie 1955). Desfăşoară propagandă duşmănoasă în mediul clerului catolic cu care vine în contact, îndemnându-i la nesupunere faţă de Departamentul Cultelor precum şi faţă de credincioşii săi de încredere, cărora caută să le imprime o orientare potrivnică R.P.R. A avut legături dubioase cu preotul Pâclişanu Zenovie (fost episcop clandestin greco-catolic), în prezent arestat, care-l informa pe Iovanelli Traian despre activitatea unor preoţi catolici din Bucureşti etc. (Sursă: «Vall» din 6.V.1955 şi «Badea» 10.VI.1954). Întreţine legături suspecte cu episcopul clandestin Duma Ioan (urmărit în acţiune de Direcţia a III-a a M.A.I.), pe care-l sprijină şi materialicește, intervenind cu insistenţă la Departamentul Cultelor pentru a obţine fonduri şi materiale de construcții pentru Duma Ioan şi făcându-i astfel un serviciu necesar lui Duma Ioan în activitatea sa clandestină. A dat directive clerului catolic din dieceza Bucureşti-Iaşi de a stabili relaţii cu preoţii catolici din străinătate, de a le cere cărţi religioase. Recent a dat dispoziţii preoţilor din subordine să ia legătura prin corespondenţă cu preotul Haik Ernst din R.F. Germană, care face parte din conducerea «Misiunii Catolice Române din Germania», pentru a primi din Germania cărţi și alte materiale”[45].

[45] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 1, ff. 1-2.

Arhidieceza Romano-Catolică de București în vremea Monseniorului Iovanelli

În 1951 situaţia Arhidiecezei Romano-Catolice de Bucureşti era încă neclară (și s-a păstrat așa până în 1961): arestarea episcopilor şi a înlocuitorilor acestora, neputința de a comunica Sfântului Scaun ce anume se întâmplă, starea de tensiune și de frică instaurată de noul regim, au creat o dezordine favorabilă comuniştilor în cadrul Bisericii Catolice. În opinia autorităţilor, alegerea Monseniorului Iovanelli trebuia să aducă supunerea A.R.C.B. și a Arhidiecezei de Iași, însă toate încercările comuniştilor de a-l recruta şi a-l „instrui" împotriva celor ostili regimului și, mai ales, împotriva Episcopului Marton Aron n-au dat rezultate, cu toate că, de la Alba-Iulia, episcopul îi transmitea Monseniorului că nu-l recunoaşte ca Vicar General în lipsa unui document din partea Sfântului Scaun. Mai mult, Marton Aron va refuza chiar hirotonirea preoţilor de la București, motiv pentru care Monseniorul se hotărăște să întocmească un raport pe care, după ce-l prezenta Ministerului Cultelor pentru aprobare (așa cum prevedea procedura), urma să-l trimită Sfântului Scaun. Se pare că raportul a fost scris și prezentat Ministerului Cultelor, însă lipsa unui răspuns din partea Sfântului Părinte l-a determinat pe Monseniorul Iovanelli să concluzioneze că raportul nici măcar nu a fost trimis Vaticanului. Pentru că bănuia posibilitatea aceasta, Monseniorul fusese precaut și făcuse copii după raportul respectiv, în ideea că va găsi totuși o cale de a-l trimite Sfântului Părinte.

Cum atitudinea Monseniorului Iovanelli nu era cea sperată de Securitate, fiind bănuit, printre altele, și că-i ajuta pe canonicii greco-catolici aflaţi în clandestinitate, s-a decis infiltrarea și recrutarea de noi agenţi ai Securităţii în anturajul Monseniorului. Astfel, cu ajutorul Ministerului Cultelor, organele Securităţii Statului au trecut, rând pe rând, la mutarea preoţilor şi a angajaţilor A.R.C.B. din Catedrala Sfântul Iosif şi din bisericile catolice aflate sub jurisdicţia A.R.C.B., și înlocuirea acestora cu „elemente favorabile regimului". Deși, Hotărârea de deschidere a dosarului individual pe numele Monseniorului Iovanelli a fost înregistrată în data de 19 iunie 1957, dosarul individual fiind deschis în 27 iunie, găsim în A.C.N.S.A.S., câteva note informative cu privire la activitatea Monseniorului Iovanelli înregistrate în anul 1953 când este menţionată legătura Monseniorului cu diferiţi preoţi catolici aflaţi în clandestinitate.

Vestea excomunicării Monseniorului a fost un prilej favorabil Securităţii, care nu a ratat ocazia de a-l folosi în ruperea relaţiilor dintre A.R.C.B. şi parohiile din ţară, creând confuzii şi discuţii, astfel încât dezbinarea preoţilor romano-catolici să fie garantată. Pentru clarificarea situaţiei din A.R.C.B., în repetate rânduri, Episcopul de Alba-Iulia, Marton Aron, l-a invitat pe Monseniorul Iovanelli la el, însă aceste întâlniri n-au avut loc, deoarece Ministerul Cultelor a considerat aceste deplasări ca fiind „inutile". În fapt, Ministerul Cultelor: interzicea deplasarea preoţilor romano-catolici dintr-o localitate în alta fără aprobarea sa – scopul fiind acela de a se evita posibile întruniri care să ducă la comploturi împotriva regimului; cerea ca adresele trimise Ministerului să fie redactate cât mai clar; „transferările cu post cu tot dintr-o eparhie în alta să se facă numai de două ori pe an şi anume: în luna iunie şi decembrie, pentru a se evita desele modificări în fişele de înregistrare ale eparhiilor respective în afară de cazurile excepţionale"[46].

De asemenea, tot ce ţinea de administrarea în bune condiţii a bisericilor catolice din Vechiul Regat (aprovizionare cu materiale de construcţii, cheltuieli de reparaţii, aprovizionare, prelucrare parafină etc.) se putea realiza numai prin adrese trimise spre aprobare Ministerului Cultelor de A.R.C.B. conform legilor existente (la începutul anilor'
50, A.R.C.B. mai avea în administrare următoarele unităţi: Catedrala Sfântul Iosif, Administraţia Cimitirului Catolic, Parohia Bisericii Bărăţia, Parohia Bisericii Dudeşti – Cioplea, Biserica Romano-Catolică Popeşti-Leordeni şi Biserica Sfânta Tereza).

Un exemplu în acest sens este *Adresa cu nr. 1391/1953* trimisă de A.R.C.B., Serviciului Administrativ al Ministerului Cultelor în care se specificau următoarele: „Pentru necesităţile cultului romano-catolic, ni s-a repartizat de către Minister parafina necesară spre a fi transformată în lumânări. Cum noi nu avem atelier pentru fabricarea lumânărilor şi dorind a respecta H.C.M. nr. 1089/951, am cerut la U.C.E.C.O.M. să ne indice o Cooperativă de producţie meşteşugărească chimică populară care însă ne-a răspuns că nu execută prestări de servicii. În conformitate cu dispoziţiunile cuprinse H.C.M. nr. 1089/951, vă rugăm a ne da aprobarea Dvs. de a lucra această parafină în sectorul particular, aprobarea ne este

[46] A.A.R.C.B., fond Secretariat-Cancelarie, dosar 1951-1954, f. 273.

cerută de Banca de Stat pentru a ne pune la dispoziţie fondurile necesare manoperei”[47].

Tot pentru „buna funcţionare” a A.R.C.B., Ministerul Cultelor a impus şi „Dările de seamă” trimestriale asupra activității Controlului Financiar Intern, care cuprindeau informaţii referitoare la administrarea banilor distribuiţi de Minister sub forma unor plafoane valorice (banii erau repartizaţi în funcţie de necesitățile/cantitățile sesizate de A.R.C.B. în adresele trimise Ministerului; la rândul său, Ministerul aproba şi repartiza cantitățile prin unitățile de desfacere aflate în subordinea sa).

În august 1953 au loc primele „mutări” și numiri de preoţi. Conform cerinţelor, Monseniorul Iovanelli trimite Ministerului Cultelor, prin consilierul A.R.C.B., o listă cu 13 preoţi propuși pentru transferări și alţi 6 preoţi pentru numiri în funcţii de vicari parohiali. Deși se confomase hotărârilor legale, criticile la adresa Monseniorului nu au întârziat să apară; în vreme ce el considera acestea demersuri ca fiind „o scăpare” a preoţilor de sub autoritatea regimului, a fost acuzat că face aceste transferuri şi numiri numai pentru a se „pune bine” cu organele Statului. Din cele studiate, putem afirma că, în relaţia cu Ministerul Cultelor/Departamentul Cultelor, Monseniorul a dat dovadă de mult tact și înțelegere. Așa se explică, după părerea noastră, corespondenţa Monseniorului cu ministerul amintit, o corespondență ce, măcar în privinţa beneficiilor materiale, a fost productivă: lunar, Ministerul aproba fonduri, uneori sub formă de donaţii, pentru reparaţia
bisericilor şi a caselor parohiale aflate în nevoie, pentru procurarea materialelor necesare funcţionării aparatului administrativ, pentru aprovizionarea cu parafină, hârtie (pentru lucrările ce urmau a fi editate), legume, subvenţii pentru corul Catedralei Sfântul Iosif a A.R.C.B. etc. Părea un fel de *modus-vivendi*, însă totul se limita la supraviețuire. Altfel stăteau lucrurile în privința corespondenţei personale sau profesionale a preoţilor, a deplasărilor în ţară sau în afara ţării, a procurării materialului bisericesc (cărţi, calendare, biblii), a obiectelor bisericești și a încurajării enoriașilor să participe la slujbele religioase; misiunea Monseniorului și a preoţilor catolici trebuia să se limiteze numai la ceea ce Ministerul dispunea (și Ministerul nu putea permite ca bisericile să fie neîncăpătoare – astfel de „derapaje” ar fi stagnat productivitatea și ar fi îndoctrinat poporul cu principii „anti-imperialiste”).

[47] *Ibidem*, f. 267.

La sfârşitul anului 1953, se produce al doilea transfer de preoţi; de data aceasta A.R.C.B. va propune numai trasfer, nu și numiri în funcţii. Această situaţie nu era privită cu ochi buni de preoţii catolici, iar neîncrederea se va adânci şi mai tare atunci când, la 30 august 1954, Monseniorul va fi decorat cu „Ordinul Steaua României". O parte a preoţilor vor refuza chiar să mai aibă legătură cu A.R.C.B.; este reluată problema excomunicării şi începe un schimb de scrisori între canonicii nelămuriţi de situaţia în care se afla A.R.C.B. De asemenea, la Legaţia Italiană din București se spunea că relaţiile cu A.R.C.B. vor fi întrerupte, deoarece acolo existau „numai preoţi excomunicaţi". Cu toate acestea, Monseniorul își va continua activitatea, iar, în paralel, va încerca să ia legătura și cu Sfântul Scaun, pentru lămurirea situaţiei, încercări ce vor eşua deoarece întreaga corespondenţă a Monseniorului era urmărită şi tot ce părea suspect era reţinut de autorităţi pentru verificare amănunţită. Însă, nu tot clerul catolic condamna situaţia de la A.R.C.B.; existau și preoţi catolici care îl considerau pe Monseniorul Iovanelli „Ordinariul legitim al Arhidiecezei noastre", așa cum reiese din scrisoarea trimisă Monseniorului, la 30.10.1955, de către părintele Rafael Friedrich. În același an, în urma Decretului nr. 421, Francisc Augustin (al doilea succesor desemnat de Hieronymus Menges) va fi eliberat din închisoare „și cu toate că susţinea că avea dreptul să se prezinte pentru a prelua conducerea Arhiepiscopiei de București a renunţat, acceptând conducerea Monseniorului Traian Iovanelli. Menţionăm că Augustin Francisc susţinea că avea acest drept întrucât atât Menges H. cât și Haider Xaveriu continuau să fie reţinuţi, iar el era ultimul succesor care încă nu funcţionase ca ordinar înainte de arestare"[48].

În anul 1957 autorităţile comuniste decid deschiderea dosarului de urmărire a Monseniorului Iovanelli, deoarece era bănuit că a început să-și pregătească retragerea din fruntea A.R.C.B., pregătindu-i locul lui Francis Augustin (abia în anul 1961 când Monseniorul Iovanelli moare, Francis Augustin va prelua conducerea Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București); în acest sens a făcut nenumărate demersuri pentru ca acesta din urmă să fie recunoscut ca „ordinarius substitutus", fapt ce va fi posibil abia din anul 1959.

Acţiunea informativă, desfășurată cu numele de cod „Italianul", cuprinde atât informaţii referitoare la Monseniorul Iovanelli, cât și

[48] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 1, f. 86.

informaţii referitoare la cei cu care Monseniorul intra în contact: de la simplele enoriașe care veneau la slujbă și care beneficiau de ajutorul material al Monseniorului, până la agenţii Securităţii infiltraţi în anturajul său. Este interesant de remarcat faptul că, pe parcursul studierii dosarelor, se observă o scădere a încrederii organelor Securităţii în proprii agenţi (se pare că volumul notelor informative nu era suficient și atunci deveneau din agenţi, suspecţi). La fel de interesant este şi modul în care Securitatea acţiona atunci când în sediul A.R.C.B. sau în Catedrala Sfântul Iosif apăreau persoane străine sau delegaţii ale cultului catolic din afara ţării: pentru salvarea aparenţelor, securiștii „apelau" la preoţi și enoriași astfel încât, dincolo de graniţe, să se răspândească ideea conform căreia regimul de la București nu prigonește preoţii catolici și nu închide bisericile lor. Acţiunea de urmărire a avut ca scop principal „aducerea monseniorului pe linia Departamentului Cultelor", însă cu ajutorul informaţiilor, organele Securităţii au putut realiza și portretul fizic și moral al Monseniorului, despre care se spunea că este gurmand, că-i plac vinurile bune și discuţiile despre politică. Din notele informative reiese faptul că Monseniorul era un om citit și mereu pus la curent cu tot ce se întâmpla în spaţiul internaţional. Nu de puţine ori a fost interceptat cu tehnica operativă instalată în dormitorul său, purtând discuţii pe teme politice, vorbind despre Statele Unite ale Americii sau despre Moscova (fapt ce stârnea interesul organelor de Securitate, deoarece Monseniorul Iovanelli îl considera pe Hrușciov un mincinos și un îngâmfat), despre ce se întâmpla la O.N.U, despre situaţia din China. În fiecare zi asculta posturi străine de radio, pentru a fi mereu informat și comunica, oricui părea interesat, situaţia politică internaţională. De asemenea, își sfătuia apropiaţii să nu comunice prea mult cele auzite la A.R.C.B. și să se ferească, deoarece „pereţii au urechi". Fiind un bun cunoscător al limbii germane, se folosea de acest lucru în corespondenţa și conversaţiile private ce la avea cu cei care cunoșteau situaţia din ţară.

În 1959, Securitatea decide că Iovanelli era „prea periculos", astfel că acţiunea operativă se intensifică: se aprobă instalarea la sediul A.R.C.B. a aparaturii de tehnică operativă pentru monitorizarea permanentă a discuţiilor de interes pe care Monseniorul le-ar putea avea în camera sa: „Pentru instalarea de T.O. s-a ales perioada de timp în care Traian Iovanelli se află plecat în concediu la Costinești regiunea Constanţa"[49] iar

[49] *Ibidem*, f. 67.

„Intrarea în obiectiv se va face în jurul orei 23, şi va fi acoperită de un autocamion cu prelată care va staţiona în faţa portalului pe unde se va face pătrunderea. În cazul în care va fi nevoie, autocamionul va putea fi folosit şi pentru a acoperi zgomotele produse de lucrătorii tehnici"[50]. În afară de instalarea de T.O., toţi apropiaţii Monseniorului sunt atent supravegheaţi, iar nepotului său – Chincovici Ion i se deschide dosar separat de urmărire, fiind considerat la fel de periculos precum Monseniorul Iovanelli. De altfel, Chincovici era persoana cea mai apropiată de Monsenior în compania căruia îşi petrecea cea mai mare parte a timpului. Fiind omul de încredere al Monseniorului, Chincovici este şi cel care se ocupă de toate nevoile Monseniorului (de cumpărăturile personale, de trimiterea corespondenţei, de aranjarea mesei, de plimbările de seară ale Monseniorului). După părerea noastră, şi încercările de a trimite corespondenţă Sfântului Scaun se făceau tot cu ajutorului nepotului Chincovici. Am studiat cu atenţie cele câteva zeci de file ce cuprind acţiunea de filaj împotriva lui Chincovici şi am constatat că, în majoritatea zilelor cât a fost supravegheat, Chincovici avea cam acelaşi traseu, iar persoanele cu care intra în contact nu erau necunoscute Securităţii (de exemplu: la atelierul de croitorie din strada Dr. Sion nr. 6, lucra un anume Aurel Ionescu, fost deţinut politic; în închisoare aderase la o mişcare pro-religioasă, motiv pentru care s-a continuat urmărirea sa şi după eliberarea din închisoare se spunea că transmitea mesajele celor închişi familiilor şi cunoscuţilor acestora).

Referitor la A.R.C.B., într-o notă informativă „privind conducerea Arhiepiscopiei romano-catolice de Bucureşti", din data de 31 octombrie 1959, înaintată Cabinetului Ministrului, se face referire la situaţia Monseniorului Iovanelli, afirmându-se următoarele: „Cu toate că Traian Iovanelli a fost repus în dreptul de a conduce Arhiepiscopia de Bucureşti, prin absolvirea lui de la excomunicare şi prin numirea sa ca vicar general, în mai multe rânduri şi îndeosebi în ultimul timp dreptul său de a conduce Arhiepiscopia a fost mult comentat ca în cele din urmă însăşi Vaticanul a cerut episcopului Marton Aron, în anul 1958, să facă cercetări în acest sens. Menţionăm că principalul element care a creat cele mai multe suspiciuni în legătură cu dreptul de a conduce al vicarului general Traian Iovanelli a fost chiar episcopul Marton Aron...."[51]. Episcopul de

[50] *Ibidem*, f. 69.
[51] *Ibidem*, ff. 86-87.

Alba-Iulia, în lipsa unei comunicări venite din partea Sfântului Părinte, refuza să recunoască autoritatea Monseniorului Iovanelli şi recunoaşterea lui Francis Augustin ca ordinarius substitutus: „S-au întocmit documentele canonice – 1/. Recunoaşterea din partea capitlului a lui Augustin ca ordinar şi luarea în posesia a Arhiepiscopiei din partea acestuia şi 2/. numirea din partea lui Augustin a lui Iovanelli Traian ca vicar general. Nu am putut vedea până acum documentele, dar Augustin mi-a promis că le va cere lui Iovanelli T. şi mi le va da ca să fac copii şi pentru Departamentul Cultelor. Augustin mi-a spus că în decretul lui Iovanelli T. de numire ca vicar general el a propus să se treacă şi clauzula că el (Augustin) nu-şi va exercita jurisdicţia decât prin Iovanelli T., dar că Iovanelli T. a spus că nu este nevoie și a propus formula strict canonică”[52]. După recunoașterea lui Francis Augustin, Monseniorul Iovanelli a trimis o scrisoare Episcopului Marton Aron, prin preotul Despinescu Anton care mergea la Alba-Iulia la procesiunea de învestire a trei preoţi catolici, copie ce conţinea înștiințarea trimisă de Monsenior, Departamentului Cultelor. Cu toate că fusese informat, Episcopul de Alba-Iulia a continuat să refuze recunoașterea celor de la A.R.C.B., deoarece „pentru el nu s-a schimbat nimic în situația de la București”[53], Marton Aron fiind singurul Episcop în funcţiune care avea dreptul de a hirotoni preoţii catolici din România și de a-i recunoaşte pe aceia care urmau să înlocuiască un episcop.

Răspunsul celor de la A.R.C.B. nu a întârziat să apară; ei l-au catalogat pe Marton Aron ca fiind un „șovin ungur” ce nu are dreptul de a-i judeca pe ceilalţi. În aşteptarea aprobării din partea Departamentului Cultelor, Monseniorul Iovanelli a expediat o primă scrisoare Sfântului Scaun, prin care comunica situația lui Francisc Augustin din prezent și cum s-a ajuns la această situaţie. O a doua scrisoare a fost trimisă tuturor parohiilor din ţară, pentru a aduce la cunoştinţa celor în drept, recunoașterea lui Francisc Augustin și numirea sa ca Vicar General al A.R.C.B.

Între timp, starea de sănătate a Monseniorului se agrava. La recomandarea medicului personal, Monseniorul avea nevoie de odihnă şi trebuia să se retragă o perioadă de timp pentru refacerea stării de

[52] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211527, vol. 3, f. 186. Conform notelor menţionate anterior, la 16 octombrie 1959 a avut loc cea de-a doua ședinţă capitulară în cadrul căreia Francis Augustin a primit recunoaşterea de „ordinarius substitut”.

[53] *Ibidem*, f. 188.

sănătate. Însă nu i se va aproba concediul cerut decât după doi ani şi în urma recomandării scrise a medicului personal: „Vicarul general Can. St. T. Iovanelli pleacă din ordinanţarea medicală a doctorului curant Dr. Szifferth Carol în concediu de odihnă şi tratament cardiac pe luna Iulie 1961 la Covasna, raionul Tg. Săcuiesc, regiunea Braşov. Pe timpul absenţei sale din Bucureşti este înlocuit de drept de către Mons. Augustin Francisc, ordinarul substitut de Bucureşti"[54]. Între timp, organele Securităţii Statului încercau finalizarea dosarului de urmărire şi prezentarea celor în drept pentru deschiderea acţiunii penale împotriva Monseniorului: „Asupra sus-numitului s-a deschis acţiunea informativă având la bază faptul că acesta în funcţia pe care o are s-a dovedit potrivnic unor măsuri date de Departamentul Cultelor şi a îndeplinirii îndatoririlor sale patriotice. De asemenea a întreţinut şi întreţine legături cu Vaticanul prin corespondenţă, bănuind în acest sens şi legăturile neoficiale folosind în acest sens căsuţe poştale, preoţi de încredere ai lui cu posibilităţi în această direcţie etc."[55].

În ziua de 7 septembrie 1961, Monseniorul Iovanelli s-a stins din viaţă în camera sa de la Arhidieceza Romano-Catolică de Bucureşti: „Cu profundă durere Arhiepiscopia Romano-Catolică de Bucureşti, anunţă decesul mult regretatului Vicar General al Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Bucureşti, Monsegnior Canonic dr. Stanislau Traian Iovanelli. Funerariile vor avea loc la Cimitirul Bellu Catolic, duminică 10 septembrie, ora 17"[56]. În urma sa a rămas *Testamentul Monseniorului*, întocmit la 2 iunie 1961, în care sunt trecute, în ordinea priorităţilor stabilite de Monsenior, umilele sale doleanţe ca procesiunea sa funerară să fie cât mai simplă iar locul înmormântării să fie ales de Venerabilul Ordinariat al A.R.C.B; cheltuielile pentru înmormântarea sa să nu fie suportate de A.R.C.B. ci să fie folosiţi banii „depuşi de mine la CEC"; lucrurile ce i-au aparţinut să fie trecute în proprietatea Venerabilul Ordinariat Arhiepiscopal Romano-Catolic de Bucureşti (hainele, cărţile, obiectele liturgice etc.): „Eu nu am nimic pământesc de lăsat ca moştenire după moartea mea; toate le-am avut în uz din partea Venerabilul Ordinariat Arhiepiscopal Romano-Catolic de Bucureşti. Rudelor mele le-am căutat a

[54] A.A.R.C.B., fond dosare Preoţi, dosar nr. 21 II/II, Pr. Iovanelli Stanislau Traian, f. 7.
[55] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 1, f. 224-225.
[56] A.A.R.C.B., fond Dosare Preoţi, dosar nr. 21 II/II, Pr. Iovanelli Stanislau Traian, f. 11.

le da ajutor şi sprijin după puterile mele în timpul vieţii mele pământeşti; mor sărac, fără a putea lăsa cuiva ceva ca moştenire materială”[57].

Abia în 1962 Securitatea a decis închiderea „dosarului de urmărire individuală” a Monseniorului Iovanelli, „preot catolic fanatic”, concluzionând că a desfăşurat „activitate duşmănoasă împotriva R.P.R. pe linia clandestinităţii catolice”[58], hotărârea finală fiind aceea de „menţinere în evidenţă”.

Concluzii

Deşi în Raportul Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România se afirmă faptul că: „Monseniorul Stanislau Traian Iovanelli, ieșit din arest în anul 1951, a decis să adopte linia de colaborare cu regimul, semnând condiţiile impuse de Securitate, faptă ce i-a atras excomunicarea”[59], singurul argument adus în susţinerea celor declarate în privinţa Monseniorului Iovanelli în acest Raport este o notă de subsol ce indică o lucrare a preotului Hieronymus Menges, apărută în Bucureşti, la Editura M.C., în anul 2000, intitulată *Témoignages sur mgr Ghika, în Voix de l'effroi. La Roumanie sous le communisme. Récits et Témoignages*.

În urma studierii dosarului Monseniorului Iovanelli, aflat în Arhiva C.N.S.A.S., considerăm că afirmaţia conform căreia Monseniorul Traian Stanislau Iovanelli ar fi fost un colaboraţionist este una falsă deoarece nu există argumente clare care să indice faptul că Monseniorul ar fi colaborat cu Securitatea (mă refer aici la angajament semnat cu Securitatea, nume de cod, note informative etc., aşa cum am întâlnit în cazul altor preoţi). Vremurile impuneau ca Monseniorul Iovanelli, proaspăt ales în funcţia de Vicar Capitular, şi apoi de Vicar General, să informeze şi să comunice direct cu Ministerul Cultelor în orice problemă care viza cultul catolic. Monseniorul Iovanelli nu a fost o excepţie, deoarece toate cultele religioase ce funcţionau pe teritoriul României, cu recunoaşterea directă a regimului comunist, erau obligate de lege la subordonare faţă de Ministerul Cultelor.

Singurele „informaţii” semnate de Monseniorul Iovanelli erau adrese sau cereri pentru rezolvarea diferitelor chestiuni bisericești trimise nu unor direcţii ale Securităţii Statului, ci numai Ministerului Cultelor.

---

[57] *Ibidem*, f. 222.
[58] *Ibidem*, f. 238.
[59] http://www.corneliu-coposu.ro/u/m/raport_final_cadcr.pdf, p. 466.

Cât priveşte situaţia excomunicării, se pare că Monseniorul Iovanelli a fost excomunicat de Papa Pius al XII-lea, în februarie 1952 (așa cum reiese și din afirmaţiile sale), însă nici în acest caz nu există un document real care să confirme şi să comunice motivul excomunicării. În lipsa unui document oficial, nu putem emite judecăţi de valoare eronate ci, cel mult, ne vom limita la afirmaţiile făcute de Monseniorul Iovanelli, conform cărora anunţul a fost făcut la Radio Vatican. Până la obţinerea unor informaţii concludente, după părerea mea, ideea conform căreia Monseniorul ar fi fost excomunicat pentru că ar fi colaborat cu Securitatea, nu se suţine. O altă ipoteză care o aduc în sprijinul afirmaţiilor mele este aceea că, de la alegerea sa ca Vicar Capitular și până la moartea sa, regimul comunist l-a denumit în permanenţă „element duşmănos, ostil guvernului", „preot fanatic", iar în „Hotărârea de deschidere a dosarului individual de urmărire" erau specificate următoarele: „În baza materialelor verificate și neîndoielnice anexate care dovedesc activitatea contrarevoluţionară pe care o desfășoară susnumitul împotriva R.P.R., propunem deschiderea dosarului de acţiune informativă. Scopul deschiderii dosarului este de a stabili: întreaga activitate duşmănoasă dusă de Iovanelli Traian pe linia clandestinităţii catolice precum şi a complicilor săi pe care-i foloseşte în această activitate. Identificarea și controlarea canalelor de legătură cu străinătatea pe care le folosește obiectivul, ce transmite în afara ţării, ce instrucţiuni primește pentru clandestinitatea catolică, mijloacele și metodele folosite pentru transmiterea şi primirea unor materiale secrete din străinătate (material de propagandă religioasă etc.). Să stabilim concret legăturile suspecte pe care le are cu episcopul clandestin Duma Ioan, practic cum ţine legătura cu acesta etc. Documentând astfel activitatea criminală practică şi intenţiile duşmănoase pentru demascarea completă a acestei activităţi"[60].

În concluzie, nu ne rămâne decât să aducem întreaga noastră recunoştinţă faţă de Monseniorul Traian Stanislau Iovanelli pentru viaţa sa pastorală, pentru modul în care a reușit, în cele mai negre momente din istoria Bisericii Catolice Române, să-și păstreze demnitatea și principiile ce l-au consacrat, precum și pentru curajul de a se opune unui regim politic abject.

[60] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 211.527, vol. 1, f. 3.

Monica ENACHE

Coborâri în subteran. Câteva cazuri de critici de artă și artiști plastici în arhivele Securității

Runs Underground. A few Cases of Art Critics and Artists in the Securitate Archives

The main purpose of this study is to depict a more detailed picture of the collaboration of the artists and art critics with the Securitate, taking into account the motivation and benefits which laid the basis of this collaboration. The determinants and freedom of choice in each case of adherence to the party differed under various aspects.

On the other hand, with respect to the relation with the regime, plastic artists and art critics represent the least studied category of intellectuals. From this point of view, this study also aims to describe to what extent the personal desire for affirmation led to the acceptance of the politicization and total control over the artistic act between 1948 and 1965. The control measures and coercion over the artistic act had existed since 1944, but starting with 1948 we could no longer speak about choice, because the alignment to the party doctrine became compulsory.

In order to achieve this research, I have studied the informative files of a number of 25 plastic artists, art critics and historians, within the archives of the CNSAS.

Etichete: artiști plastici, critici de artă, colaborare, Securitate, recrutare, beneficii, căsuță poștală, deținut politic

Keywords: plastic artists, art critics, collaboration, The Securitate, recruitment, benefits, blackmail, imprisonment

„Procesul zilnic de falsificare a trecutului, cu care se ocupă Ministerul Adevărului, este, în egală măsură, vital în menținerea stabilității regimului, cum este munca de represiune și spionaj cu care se ocupă Ministerul Iubirii”[1].

[1] George Orwell, *1984*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 152.

În răstimpul scurs de la căderea regimului comunist din România prea puține studii au investigat relația dintre artiștii plastici/criticii de artă și putere sau resorturile care au determinat un anume tip de atitudine a acestora în interiorul sistemului. Colaborarea artiștilor și a criticilor de artă cu Securitatea, spre deosebire de alte categorii de intelectuali, a rămas în continuare un subiect tabu, investigat puțin, incomplet și cu discreție[2]. Considerăm necesară conturarea unei imagini cât mai detaliate a fenomenului, asemeni celei realizate în cazul scriitorilor de pildă, a conexiunilor, a motivațiilor precum și a beneficiilor care au stat la baza pactizării artistului cu sistemul represiv. Pornind de la studiul Caterinei Preda[3], care pornește de la premiza existenței a două direcții ce definesc relația plasticienilor cu puterea, respectiv angajarea artistică și colaborarea nemijlocită cu Securitatea, subliniem că aserțiunea este valabilă pentru oricare altă categorie profesională. Am adăuga însă la acestea și înregimentarea unora dintre artiști în PMR, ca expresie a aceleiași relații cu puterea. Se conturează deja ideea că determinanții și libertatea de alegere, în cazul fiecărei manifestări de adeziune, sunt diferiți.

Ca zonă subterană a regimului comunist din România, lumea aparatului de supraveghere și represiune a populației, dar mai ales aceea a informatorilor[4]/ colaboratorilor[5]/ candidaților la recrutare[6]

---

[2] În acest sens stau mărturie fișele de consultare ce însoțesc fiecare dosar aflat în arhiva CNSAS. Dacă cea mai mare parte a acestora, dintre cele solicitate de mine, au fost cercetate de un număr mic de petenți, există și o categorie, deloc neglijabilă, de dosare încă nestudiate.

[3] Caterina Preda, „Forms of Collaboration of Visual Artists in Communist Romania of the 1970s – 1980s”, *Hungarian Historical Review 4*, no. 1 (2015), 172-196, accesat 27 iulie 2015, https://www.academia.edu/12657527/Forms_of_Collaboration_of_Visual_Artists_in_Communist_Romania_of_the_1970s_1980s.

[4] Persoană încadrată în rețeaua informativă, acționând sub un nume conspirativ, recrutată spre a aduna și transmite informații comunicate în scris, sub formă de note informative, ofițerului de legătură sau rezidentului în grija căruia se afla.

[5] Persoană din rețeaua informativă cu posibilități limitate de informare, folosit ocazional.

[6] Persoană aflată în atenția Securității, ce urma a fi atras și inclus în rețeaua informativă; nu are nume conspirativ.

racolați din toate mediile și într-un număr impresionant[7], sunt, la modul general, insuficient studiate. Încă și mai puțin ca alte categorii de intelectuali, artiștii plastici și criticii de artă, care au activat pe acest teritoriu, au beneficiat de cea mai mică atenție din partea cercetătorilor. Cel mai probabil, cauzele pot fi puse pe seama desecretizării târzii a Arhivelor Securității[8] realizată între 2005-2006, precum și pe aceea a interesului general redus în ce privește studiul artei epocii. O cercetare exhaustivă a domeniului ar putea oferi însă date noi, poate chiar noi dimensiuni, asupra biografiei, parcursului artistic și politico-administrativ al artiștilor, ca privilegiați ai sistemului.

Încă de la început se naște întrebarea ce rol putea juca opțiunea individului în cadrul acestui proces și ce rațiuni stăteau la baza acesteia? În cazul colaborării cu poliția secretă nu putem omite pe de-o parte efectele, de o gravitate mai mică sau mai mare, pe care depozițiile informatorilor/ colaboratorilor le-au avut asupra urmăriților, și pe de altă parte beneficiile. De asemenea, dorim să stabilim în ce măsură individualitatea și dorința/nevoia de afirmare a artistului, ca parte a împlinirii destinului creatorului, au contribuit la acceptarea politizării și controlului total asupra actului artistic. Ne interesează sinusoidala cenzură – delațiune desfășurată în perioada 1948-1965 și legătura ei cu modificările de discurs politic.

De la bun început, intelectualii au fost priviți cu teamă de către regimul comunist, ei fiind asociați vechiului regim și tarelor/ inconvenientelor acestuia. Aceste persoane aveau, în perspectiva comuniștilor, un potențial uriaș de a mina întregul proiect de impunere a monopolului partidului; ei îndeplineau încă rolul de anticorpi pentru o lume, o structură socială, aflate în plin și violent asediu. În acest sens, într-o primă etapă, lucrurile s-au desfășurat întocmai după modelul sovietic, în direcția dezbinării și anexării unei categorii socio-profesionale vitală pentru configurarea ideologică și legitimarea sistemului. Procesul este limpede descris de Hannah Arendt în lucrarea sa dedicată totalitarismului:

---

[7] Caterina Preda, „Forms of Collaboration of Visual Artists in Communist Romania of the 1970s – 1980s”, *loc. cit.*, pp. 175-176.

[8] Predarea masivă a arhivei fostei Securități, de către Serviciul Român de Informații la Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității, a avut loc în anii 2005-2006.

„(...) iubitorii ‹‹artei de dragul artei›› sunt elemente încă recalcitrante într-o societate de mase a cărei uniformitate absolut eterogenă constituie una din condițiile primare pentru totalitarism.

(...) Atomizarea masivă în Uniunea Sovietică a fost săvârșită prin aplicarea abilă a epurărilor repetate care precedau invariabil lichidarea propriu-zisă a grupurilor. Pentru a distruge orice legături sociale și familiale, epurările sunt executate în așa fel încât să amenințe cu aceeași soartă pe cel învinuit ca și pe toate persoanele legate de el, de la simplele cunoștințe până la cei mai apropiați prieteni și rude. Urmarea procedurii simple și ingenioase de ‹‹vinovăție prin asociere›› constă în faptul că, îndată ce un om este acuzat, foștii săi prieteni sunt transformați imediat în cei mai mari dușmani ai lui; pentru a-și salva propria piele, ei se oferă voluntari cu informații și se întrec în denunțuri pentru a corobora dovezile inexistente împotriva lui; e evident că acesta este singurul mod de a-și demonstra fidelitatea față de autorități. (...) conducătorii bolșevici au reușit să creeze o societate atomizată și individualizată cum nu s-a mai văzut niciodată și pe care doar evenimente uriașe sau catastrofe ar fi putut-o crea"[9].

Începe să se contureze, chiar dinaintea preluării oficiale a puterii[10], imaginea direcției unice și a lipsei de opțiune, în ce privește actul de creație. Anexarea intelectualilor, cenzurarea/ filtrarea

[9] Hannah Arendt, *Originile totalitarismului,* București, Editura Humanitas, 1994, pp. 425-426.

[10] În spatele marotei unei așa-zise arte românești pusă în sprijinul fascismului, concept introdus în mediul artistic de agitația simpatizanților comuniști, apar primele excese în direcția eliminării din organismele de breaslă și din viața artistică a personajelor asociabile acestei categorii (susținute și de Legile nr. 486, 594/ 1944, 217/ 1945 cu privire la purificarea administrației publice de colaboratori ai vechiului regim, amintite anterior). În consecință, Sindicatul Artelor Frumoase va numi o comisie ce avea ca obiectiv punerea în aplicare a acestor legi. Componența „Comisiei de epurație a artiștilor înscriși în Sindicatul Artelor Frumoase" era următoarea: Corneliu Medrea, Nicolae Dărăscu, George Talaz, M.H. Maxy și Lucian Grigorescu. Vor face obiectul investigațiilor și anchetelor acestui organism numeroși artiști.

În februarie 1948 se înființează Direcția de Propagandă și Agitație, moștenitoare a vechii Secții Centrale de Educație Politică (SCEP) a PCR; ea va rămâne printre cele mai importante secții ale aparatului Comitetului Central al PMR, reprezentând actul de naștere al cenzurii pe criterii ideologice.

producției lor exclusiv pe criterii ideologice, reducerea rolului lor la simpli transmițători în haină artistică ai mesajului politic, conceput de propaganda de partid, sunt tot atâtea semne asupra instituirii terorii cu toate consecințele sale în plan uman[11]. Această presiune, transformată în unele cazuri în represiune, nu poate fi expediată sau minimalizată în dorința de a separa persoanele în categorii nete. Factorul uman, împreună cu sensibilitățile, labilitățile sale a fost ingredientul principal, puternic exploatat de toate regimurile totalitare. Aspectul psihologic, alături de constrângere, reprezintă baza acestora, cea pe care se poate ridica orice edificiu politic.

Iată câteva reflecții din jurnalul lui Petre Comarnescu, dovedit informator al Securității între 1953-1969[12]. Acestea sunt datate 14 decembrie 1947 și, le considerăm revelatoare pentru atmosfera apăsătoare a acelor ani:

„(...) în ultima vreme, eu care zilele astea poate voi semna o adeziune la partidul comunist, dacă voi fi acceptat să ader, căci îmi dau seama că trebuie să optez, iar de optat pentru a nu mă anula ca om, ca scriitor, ca locuitor al țării acesteia nu pot opta decât pentru stânga. Vreau sa fiu loial acolo unde trebuie să lucrez, dar loialitatea mea înseamnă sângeroase renunțări și desigur în bună parte anularea mea, a aceluia de până acum. Cine ar crede drama asta tipică intelectualului pe care o trăiesc cumplit în ultimele două săptămâni, de când mi-am dat seama că trebuie să optez, dacă vreau să am ce mânca, dacă vreau să lucrez (inactivitatea sau ilegalitatea m-ar anula complet, m-ar distruge), dacă vreau să trăiesc? Cei care îmi citesc articolele din Timpul sau din Revista Fundațiilor Regale mă cred de mult înscris în partid, căci în ultimele luni aproape că nu se mai poate scrie și publica decât ceea ce e pe linie, cum se spune”[13].

[11] Mioara Anton, „‹‹Progresiști›› versus ‹‹reacționari››. Subordonarea intelectualilor. 1944-1955”, în *Intelectuali români în arhivele comunismului,* coord. Dan Cătănuș, București, Editura Nemira, 2006, pp. 26-27.

[12] Lucian Boia, *Dosarele secrete ale agentului Anton. Petru Comarnescu în arhivele Securității*, București, Editura Humanitas, 2014, p. 16.

[13] Petru Comarnescu, *Pagini de jurnal*: 1923-1947, vol. 1, București, Editura Noul Orfeu, 2003, pp. 279-280.

După cum observa și Jean-François Soulet „expuși la presiuni puternice, ei (n.a. intelectualii) nu mai aveau decât două posibilități: de a se supune, punându-se pe deplin în slujba noii orânduiri; sau de a dispărea într-o tăcere totală”[14]. În opinia Magdei Cârneci sunt identificabile, după raportul stabilit de artiști cu puterea, trei categorii distincte: „conformiștii, falșii nonconformiști (sau falșii conformiști) și nonconformiștii”[15]. Din punctul de vedere al artei oficiale această clasificare nu este însă valabilă. Segmentul constituit de creațiile de atelier sau subversive în raport cu tematica și stilistica decise de aparatul de stat nu poate fi luat în considerare aici, întrucât o operă nevalidată de cenzură nu putea ajunge sub niciun chip pe niciuna dintre simezele expozițiilor naționale. Chiar dacă de-a lungul perioadei 1948-1965 apar modificări tematico-stilistice sau mai degrabă extinderi ale ariei permise, în funcție de modificările de parcurs politic, aceasta înseamnă de fapt că, odată intrate în spațiul oficial, ele sunt legitimate și asumate ideologic. În consecință, autorul unei compoziții referitoare, de exemplu, la tradițiile populare românești, utilizând un limbaj formal de extracție post-impresionistă, se înscrie, o dată cu inițierea, la început prudentă, a politicii naționaliste (post 1953), în discursul oficial. Așadar, această artă ce parazitează sistemul poate fi relevantă exclusiv pentru un studiu recuperator, ce tratează întreaga producție artistică a epocii.

Chiar dacă au existat măsuri de control și coerciție încă din 1944, în ce privește actul creator am putut stabili că, începând din 1948, nu mai putem vorbi de alegere, alinierea la doctrina de partid devenind obligatorie. Cât despre celelalte două forme de relaționare cu puterea - înscrierea în Partid și colaborarea cu Securitatea - lucrurile nu au stat la fel. Chiar dacă aparatul a dorit de la început subordonarea intelectualilor, atât din dorința de a controla o categorie considerată imprevizibilă, cât și din rațiuni de propagandă, în principiu, posibilitatea de a opta, în cazul celor de mai sus, s-a păstrat pe parcursul întregului interval analizat.

[14] Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre,* Iași, Editura Polirom, 1998, p. 43.
[15] Magda Cârneci, *Artele plastice în România 1945-1989. Cu o addenda 1990-2010,* București, Editura Polirom, 2013, p. 91.

Menționăm în sprijinul acestei idei un pasaj din jurnalul lui Constantin Rădulescu-Motru[16], datat 11 ianuarie 1949:

„mai culpabili sunt aceia de origine română, care prin situația lor erau chemați să apere statul românesc: un Sadoveanu, un Săvulescu, un Parhon, Andrei Rădulescu chiar, care ales președinte de vechime [în] Academia Română, a primit să fie membru în Academia cea nouă; Iorgu Iordan, Părintele Galaction și toți intelectualii de seamă, care prin trecutul lor reprezentau o chezășie... aceștia sunt niște adevărați dezertori din posturile ce le fuseseră încredințate. Au făcut pe români să creadă că sunt patrioți adevărați și... la urmă au trădat. Mihail Sadoveanu mai ales este de neiertat... românii prin dezertarea lui au păgubit mai mult decât prin trădarea lui Bodnăraș...”[17].

Astfel, notăm ca relevant faptul că „în octombrie 1948, procentul intelectualilor intrați în partid se ridica la 4,76%, reprezentând 46.636 persoane”[18], interesant fiind că, din dorința de „cuprindere totală”[19], au fost primiți în partid chiar și intelectuali cu trecut socotit compromis, „elemente cunoscute ca reacționare, care au purtat cămăși albastre, verzi și care i-au scris lui Antonescu”[20]. Considerăm numărul important și revelator pentru o anume tendință centripetă evidentă, manifestată în decurs de mai puțin de un an de la

[16] „După 1945 a fost ameninţat de persecuţii, percheziţii şi sărăcie. Din cauza presiunii psihice se gândea tot mai insistent la sinucidere. A avut interdicţie de a publica, fiind considerat rasist. În 1948 i s-a anulat dreptul la pensie pentru că era etichetat drept ‹‹bestie moşierească››. Expropriat la 2 mar. 1949. Domiciliu obligatoriu la Bucureşti. El şi soţia au fost ridicaţi în timpul nopţii din casă şi nu li s-a permis să-şi ia decât două schimburi de rufe. A trăit în continuare din mila cunoscuţilor și a foştilor elevi”. (http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_r/r/dictionarr_16.htm, accesat 29 iulie 2015).

[17] Maria Someșan, Mircea Iosifescu, „Momente ale anilor 1949-1952 în jurnalul lui C. Rădulescu-Motru”, în *Analele Sighet 7. Anii 1949-1953. Mecanismele terorii*, București, Fundația Academia Civică, 1999, p. 890.

[18] Anton, „‹‹Progresiști›› versus ‹‹reacționari››”, 29.

[19] *apud* Ioan Scurtu, coord., *Stenogramele Ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român,* vol. 2, București, Arhivele Naționale ale României, 2002, p. 237.

[20] *Ibidem.*

preluarea oficială a puterii de către comuniști[21]. În orice caz, oamenii regimului au practicat mai degrabă metodele persuasiunii și a seducerii prin oferirea de avantaje (funcții administrative sau de reprezentare, acordarea de premii, onoruri concretizate în beneficii bănești etc.) pentru atragerea intelectualilor în partid. Faptul că unii au cedat iar alții nu, certifică existența posibilității de a alege.

„desigur că nu-mi imaginez că trebuie să ne ducem la toți aceștia, să întrebăm dacă vor să intre în Partid, ci pur și simplu să aprobăm celor care s-au adresat cu cereri.

(...) Noi cum am putea proceda? Am putea să publicăm cererea lui Ralea, așa cum am făcut-o și cu a lui Codarcea.

Și dedesubt că Biroul Politic, având în vedere cutare și cutare, a aprobat cererea.

Imediat ce vor citi intelectualii lucrul acesta, să vedeți ce vor veni cereri din toate părțile (...) Va avea și rezonanță în public, va fi un câștig mare pentru partidu nostru."[22] (Gheorghe Gheorghiu-Dej, 1962).

Cea din urmă formă de colaborare cu puterea, respectiv activitatea de informator al Securității, desfășurată și de unii artiști și critici de artă, impune o analiză nuanțată. Rămâne, până astăzi, un subiect sensibil, din cauza impactului pe care vastele și repetatele campanii de represiune (1948-1953, 1958-1961[23]) le-au avut asupra populației. Ecouri ale acestei perioade teribile se păstrează și astăzi în mentalul colectiv iar persoanele ce au servit acestui scop sunt în general „condamnate" *in corpore* și sancționate prin *damnatio memoriae.* Evident, nu toate notele informative oferite de persoanele, care au făcut parte din asemenea structuri, ca informatori sau colaboratori, au avut același efect asupra destinului urmăritului. În

---

[21] La Congresul al IX-lea al PCR din august 1965, numărul membrilor de partid se gonflase până la 1.411.066 de membri, de la 256.863 de membri în 1945, vezi Florica Dobre, coord., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicționar,* București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 21.

[22] „Stenograma ședinței Biroului Politic al CC al PMR din ziua de 10 mai 1962", în *Intelectuali români în arhivele comunismului,* coord. Dan Cătănuș, București, Editura Nemira, 2006, pp. 549-550.

[23] Ana-Maria Cătănuș, „Represiunea împotriva intelectualilor: forme și manifestări", în *Ibidem*, pp. 178-180.

același timp, trebuie făcută o diferență între informatori, ținând cont de metoda de recrutare practicată de Securitate. În unele dintre situații, putem opina că alegerea ieșea din discuție.

Astfel, recrutarea[24] ca informator sau colaborator al Securității se putea realiza benevol sau prin șantaj, amenințare, realizate fie folosindu-se informații compromițătoare din trecutul individului (sexualitate, apartenența în trecut la mișcarea legionară, partide istorice, masonerie, originea „nesănătoasă", apropierea de regalitate, cosmopolitism etc.), fie direct din închisoare[25], din rândurile condamnaților politic. Evident situațiile nu pot fi comparabile. În același timp, nu putem să nu ținem cont de aspectul psihologic, variabilă care determină răspunsuri diferite în funcție de rezistența fiecărui individ la teroare, în funcție de valorile etice și de importanța acordată acestora. „Mișcările totalitare sunt organizații masive ale unor indivizi atomizați și izolați"[26], iar conturarea universului concentraționar și dezlănțuirea terorii pe un asemenea teren asanat au o rată de succes impresionantă.

Pentru a exemplifica, evocăm aici două cazuri de colaboratori ai Securității, pe care le considerăm relevante în ce privește posibilitatea de a alege. Este vorba despre Petre Comarnescu, alias agentul „Anton", care a intrat în joc probabil din considerente materiale și sub amenințarea cu închisoarea pentru „comportament indecent"

---

[24] „De obicei, în munca practică se folosesc două metode de recrutare: pe baza convingerilor patriotice ale celui vizat, arătându-i-se necesitatea de a da ajutor organelor Securității Statului (...); pe baza materialelor compromițătoare asupra activității subversive sau de drept comun a celui vizat, dusă în trecut sau în prezent, împotriva regimului de democrație populară din RPR. În timpul recrutării celui vizat pe baza materialelor compromițătoare, la început este necesar ca activitatea dușmănoasă sau criminală a celui vizat să fie în întregime demascată și toate mărturiile lui să fie consemnate în scris. După aceasta, pe baza mărturiilor lui, să i se propună colaborarea cu organele Securității Statului, pentru a se putea reabilita în fața poporului muncitor și a organelor Securității" vezi Directiva referitoare la munca cu agentura - 1951 în *„Partiturile" Securității: Directive, ordine, instrucțiuni (1941-1981),* eds. Cristina Anisescu, Mirela Matiu, Silviu B. Moldovan, București, Editura Nemira, 2007, pp. 210-211.]

[25] *Ibidem*, pp. 180-182.

[26] Hanna Arendt, *op. cit.*, p. 426.

(homosexualitate)[27], și de Alexandru Paleologu, alias „Marin Oltescu”, recrutat din închisoare, în timp ce „ispășea” o condamnare la muncă silnică[28], retras mai târziu din rețeaua informativă pe motiv de „nesinceritate”[29].

În consecință, se pot face distincții între cazuri și pe baza motivațiilor care au stat la baza intrării în sistem, pe aceea a beneficiilor rezultate dintr-o asemenea adeziune, dar și evaluând efectele pe care declarațiile le-au avut asupra urmăritului. Astfel, identificăm motivații dintre cele mai ordinare, precum: marginalizarea profesională, invidia, dorința de a obține un post mai bun etc., continuând cu cedarea la șantaj, agresiuni fizice ș.a.m.d. Ca o opinie generală, am observat, studiind câteva dosare de rețea din arhiva CNSAS, că, cel puțin în mediul artistic, rațiunile ce se aflau la baza semnării adeziunii erau mai degrabă din prima categorie, aceea a avansării pe scara socială, precum și din cea a șantajului mic, realizat pe baza „erorilor” trecutului.

Au existat fără discuții și beneficii în urma activității de informator. În ce privește retribuirea informatorilor pentru serviciile aduse exista cadrul legal acoperitor:

„Informatorii și rezidenții pot fi retribuiți pentru munca dusă de ei în vederea depistării și demascării elementelor dușmănoase din țară.

Retribuirea nu poate fi un salariu fixat dinainte și acordat lunar, ci sub forma unor sume de bani acordate periodic și câteodată sub forma unor pachete sau cadouri în alimente sau îmbrăcăminte. Suma retribuită este determinată de valoarea materialelor date nouă de informatori și rezidenți”[30]

În unele dosare se păstrează chitanțe pentru sume de bani plătite informatorilor în chip de retribuții. Pentru celelalte forme de recompensare, neavând însă documente care să ateste fără tăgadă legătura de cauzalitate între cele două, putem doar să „recitim” biografiile unor asemenea persoane și să interpretăm eventualele foloase în cheia răsplatei pentru servicii aduse statului. Fără doar și poate, furnizarea de informații poliției secrete a contribuit, poate chiar

[27] Lucian Boia, *op. cit.*, pp. 16-17.
[28] Ana-Maria Cătănuș, *loc. cit*., pp. 180-181.
[29] Mihai Pelin, *‹‹Arthur››. Dosarul Ion Caraion*, București, Editura Publiferom, 2001, p. 70.
[30] „Directiva referitoare la munca cu agentura - 1951” în *„Partiturile” Securității: Directive, ordine…*, p. 215.

a determinat direct, obținerea, de exemplu, a permisiunii de a călători în străinătate[31] (evident în anumite condiții), de premii de stat[32] și alte onoruri sau propulsarea în diverse funcții de conducere[33] etc. În orice caz, comuniștii nu se sfiau să se folosească de aceste persoane, iar atunci când nu mai ofereau informații consistente și relevante, să se descotorosească de ele fără prea multe explicații. Pentru a evoca mai bine abjectul lucrurilor și dorința regimului de control total al societății, există cazuri de foști informatori care ajung la rândul lor să fie urmăriți informativ.

Efectele delațiunilor acoperă un spectru larg, de la inofensive, insignifiante pentru formularea de acuzații până la destituiri, eliminări din diverse funcții sau organisme, demascări, epurări, obligația autocriticii publice, interdicția de a mai expune sau a publica și chiar închisoare.

Ceea ce considerăm interesant este faptul că oportunismul și teama de declasare socială i-au îndemnat pe cei mai mulți, dintre informatorii ce fac obiectul acestui studiu, spre astfel de practici; mai puțin întâlnim persoane convinse de doctrină și, prin extensie, încrezătoare în practicile prin care aceasta era instituită. Lucru explicabil, credem, dacă luăm în considerare că mișcarea comunistă avusese în România o tradiție modestă, sub o mie de membri până în 1944[34].

„Revoluțiile făcute sub conducerea idealului sunt revoluții de ‹‹producție››. Rezultatul lor este o creștere de energie socială. Revoluțiile neconduse de ideal sunt revoluții de ‹‹consumație››. De pe urma lor nu rezultă niciun spor în energia socială”[35].

---

[31] Caterina Preda, „Forms of Collaboration of Visual Artists in Communist Romania of the 1970s – 1980s”, pp. 185-186.

[32] Cristian Vasile, *Politicile culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej*, București, Editura Humanitas, 2011, pp. 107-112.

[33] Cristina Anisescu, „‹‹Partiturile›› agenturii”, în *„Partiturile” Securității: Directive, ordine…*, p. 41.

[34] Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, București, Editura Humanitas, 2014, 109.

[35] Constantin Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român,* București, Editura Paideia, 1999, pp. 133-134.

Devine firesc, în acest context, ca cele mai primitive porniri ale individului - delațiunea, oportunismul etc. -, desprins acum de comunitatea pulverizată și de morală, să iasă la suprafață. Apreciem că faptele petrecute, mai mult sau mai puțin grave, chiar dacă inacceptabile, sunt imposibil (și ar fi incorect!) de judecat în afara acestui cadru generator de opresiune.

Celălalt termen al binomului este reprezentat firesc de categoria persoanelor urmărite. Conform datelor furnizate de Cristina Anisescu „în cartoteca evidenței generale a organelor Securității Statului, se regăseau, în anul 1965, circa 7.000.000 de cetățeni, ceea ce reprezenta 1/3 din populația adultă țării”[36]. În ce privește ultima observație considerăm că s-a strecurat o greșeală: conform recensământului populației din 15 martie 1966 se înregistrau în granițele țării un număr de 19.103.163 cetățeni. Între aceștia, adulții nu puteau reprezenta mai mult de 75%, adică cca. 14.327.372 persoane. Rezultă că 7.000.000 de urmăriți reprezintă de fapt 1/2 din populația adultă, ceea ce demonstrează dimensiunile operative impresionante ale Securității. Motivele erau, în perioada cercetată, deviaționismul, spionajul, păstrarea legăturilor cu diverse ambasade occidentale sau organisme susținute de acestea, „manifestări naționaliste” și „naționalist-iredentiste” (în cazul evreilor sau maghiarilor), rude sau prieteni în străinătate, „activitate dușmănoasă la adresa regimului”, agitație, intenția de a părăsi definitiv țara etc. Mijloacele folosite erau „supravegherea operativă” (filaj), „interceptarea corespondenței”, note furnizate de informatorii sau colaboratorii desemnați, „instalarea de măsuri I.C.O. și I.T.X” (tehnică de ascultare ambientală și a telefonului).

În continuare ne vom referi la cercetarea efectuată în cadrul CNSAS, unde am studiat o sumă de dosare informative și de rețea aparținând unor cunoscuți artiști plastici și critici de artă, selectați pe baza influenței și a importanței avute în epocă. Am examinat dosare aparținând unui număr de 25 de artiști plastici și critici/ istorici de artă, pornind de la un număr mult mai mare de persoane pe care le-am bănuit fie de colaborare fie de a fi subiecți de urmărire. Foarte mulți, precum Petre Oprea, Marcel Breslașu, Alexandru Ciucurencu, Camil Ressu, Milița Petrașcu ca și alții, lipsesc în mod curios din arhivele Securității. În orice caz, între documentele parcurse se aflau dosare de

[36] Cristina Anisescu, „Evidențele și arhivele Securității”, în *„Partiturile” Securității: Directive, ordine...,* pp. 52.

rețea (informatori) pentru 4 persoane[37] (Mircea Deac, Vasile Drăguț, Ion Bițan, Ion Pacea). Ultimii trei au și dosare informative, anterioare cooptării ca informatori. Alături de aceștia, am mai identificat informații cu privire la existența a încă 6 persoane ce pot fi subsumate aceleiași categorii. Unii apar menționați ca au desfășurat activitate informativă în trecut iar alții apar în chip de „candidați" pentru racolare, cu note oferite serviciului pentru convingerea aparatului de bunele intenții și utilele conexiuni sau cu mențiuni, în cadrul dosarelor de urmărire, ce fac referire la calitatea anterioară de informator (Lucian Grigorescu, Ion Frunzetti, Mac Constantinescu, Mircea Popescu, Ion Nicodim). Se adaugă acestora cazul binecunoscut deja al lui Petru Comarnescu. Ceilalți 21 beneficiază de dosare de urmărire pe considerente diverse, o parte dintre ele fiind analizate în cele ce urmează.

Vom începe prin a analiza dosarele de urmărire consultate; intenționăm să stabilim temeiurile de pornire a urmăririlor în această perioadă, precum și formula de derulare a diverselor proceduri și concluziile cercetărilor. Considerăm relevante diversele mărturii, observații, înregistrări, conținute în aceste dosare secrete, pentru identificarea unei stări de fapt, a formulelor de gândire a actorilor implicați (agenți, informatori, colaboratori, urmăriți). Acest univers subteran ne poate oferi informații prețioase cu privire la opțiunea pentru o direcție și motivația individului pentru respectivul parcurs. De asemeni, sunt disponibile date din culisele artei, care ne pot oferi o imagine mai largă asupra relațiilor dintre artiști, critici și regim, filierele și justificările care stăteau la baza distribuirii comenzilor oficiale, a acordării premiilor, distincțiilor, funcțiilor etc.

Chiar în cadrul acestei categorii, a urmăriților, se remarcă, pe lângă masa celor supravegheați pentru diverse devieri considerate periculoase de regim, un grup aparte, extras din rândul comuniștilor ilegaliști, din vechea gardă, care s-au aflat în primii ani în poziții cheie. Treptat, Gheorghiu-Dej a pornit o politică de îndepărtare a acestora, în dorința de a-și consolida puterea și de a-i oferi comunismului un caracter din ce în ce mai „național", înțelegând prin aceasta, în primul rând, o cât mai mare independență față de Moscova. Încadrăm aici pe Radu Bogdan, M.H. Maxy, Jules Perahim și Gavril Miklossy. Toți invocă

[37] Dosarele aflate în fondul Rețea din ACNSAS: R 0419757 (Mircea Deac), R 0020891 (Vasile Drăguț), R 0289264 (Ion Bițan), R 0313613, 3 vol. (Ion Pacea).

marginalizarea și acuză în sprijinul acesteia politica naționalistă a regimului. Chiar dacă inițial, în prima parte a intervalului analizat aici, aceștia au susținut vehement sau au practicat realismul socialist, ulterior se vor pronunța ca susținători ai avangardelor sau ai altor formule plastice anterioare schimbării regimului politic[38]. Se poate lua în calcul și ipoteza deziluziei, fiind vorba aici, cel puțin în cazul primilor trei, de persoane care s-au apropiat din convingere de mișcarea comunistă de dinainte de 1944. Dincolo de această variantă, în mare, situația acestora pare mai degrabă aceea a unor persoane vexate că, din diverse considerente, nu mai ocupau sau nu ajunseseră să ocupe poziții importante pentru care se considerau îndreptățiți. Cel puțin pentru Radu Bogdan, M.H. Maxy și Jules Perahim (chiar dacă poate fi aplicată și lui Gavril Miklossy, și el aparținând unei minorități și invocând discriminarea etnică drept cauză a marginalizării), ni se pare relevantă opinia lui Liviu Rotman[39], care susține că, în cazul evreilor care au avut poziții în structurile PCR, nu se poate vorbi de o prigoană pe criterii etnice, ci, mai degrabă, diversele manifestări antisemite din cadrul luptelor intestine din partid au fost folosite, invocate, ca pretexte pentru eliminarea unor persoane devenite incomode, indezirabile politic. În viziunea sa, evreii înregimentați politic nu au fost niciodată văzuți de către conaționalii lor ca parte a comunității, după cum nici ei nu se mai declarau ca aparținători ai acesteia.

Dosarul operativ în 8 volume al lui Miklossy, cu nume de cod „Mareș Gică”, derulat cu întreruperi între 1959-1978, vizează următoarele acțiuni ale urmăritului: „manifestări naționalist iredentiste”, „manifestări dușmănoase și naționaliste”, „întreține relații cu elemente naționaliste din rândul artiștilor plastici”, „suspect de activitate mistico-spiritistă”. Dintr-un referat nedatat, semnat de Șeful Direcției Regionale Cluj, lt. col. Nicolae Pleșiță, prin care se argumentează propunerea de instalare a unor mijloace de ascultare în atelierul artistului („I.T.X.”), redăm următoarele:

„Miklossy Gabor și-a câștigat renume prin unele lucrări executate, fapt ce atrage atenția unor turiști și vizitatori străini, care în trecere prin Cluj îl vizitează. Cu aceste ocazii obiectivul îi informează

[38] Menționăm că M.H. Maxy și Jules Perahim fuseseră în perioada interbelică exponenți de marcă ai avangardei românești.

[39] Liviu Rotman, *Evreii din România în perioada comunistă 1944-1965*, Iași, Polirom, 2004, pp. 153-154.

denaturat și tendențios asupra felului cum a fost rezolvată situația naționalităților conlocuitoare în România"[40].

Dintr-un Plan de măsuri din 12.03.1959 aflăm următoarele:

„(…) a arătat (n.a. Miklossy) *celor prezenți că nu mai vrea să lucreze decât peisaje și natură moartă, ce poate să vândă imediat deoarece nu mai are încredere în regim.*

(…) în ultimul timp Miklossy Gabor a refuzat să mai dea lucrări realist-socialiste ci numai portrete – peisagii și natură moartă, motivând că ‹‹statul nu îl plătește ci îl fură››"[41].

Din Nota din 4 aprilie 1959 extragem:

„Și de data aceasta s-a plâns că e muritor de foame și, arătând spre pânza Lupeni 1928, adaugă: ‹‹Cu toate că pictez temele acestea care în fond nu mă interesează››. (…) Statul mă fură cu zeci de mii de lei, comercializează în zeci de mii de exemplare lucrările mele fără ca să mă plătească.

(…) Apoi mi-a arătat două sertare pline cu schițe (în ulei) de compoziții ‹‹preferate››. Sute de compoziții cu femei goale, mergând până la imagini indecente și chiar obscene"[42].

Într-o notă din 14 mai 1974 semnată de informatorul „Istvan" sunt consemnate următoarele:

„achizițiile pe care statul le face cu ocazia unor expoziții, poartă la fel amprenta naționalismului, cumpărându-se lucrările slabe ale unor români, în timp ce artiștilor maghiari mai buni nu li se cumpără.

(…) că la noi arta este comandată, dirijată de stat și acest lucru rezultă și din lucrări.

(…) Dacă un artist încearcă să facă o lucrare care nu este pe placul statului, nu i-o cumpără nimeni, munca lui fiind inutilă"[43].

Pare curios ca autorul pânzei „Grivița '33" (1952), compoziție atât de apreciată de propaganda comunistă încât a fost transformată în imagine-simbol, fiind reprodusă și distribuită în toate mediile, atât în țară cât și în alte țări socialiste, laureat al Premiului de Stat și cu distincția „Maestru emerit al artei", să devină brusc deranjat de intruziunea politicului în artă; de altfel, nu fusese niciodată altfel. Cât

[40] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 263994, vol. 1, ff. 16-17.
[41] *Ibidem*, vol. 3, ff. 7-12.
[42] *Ibidem*, vol. 3, ff. 23-24.
[43] Ibidem, vol. 6.

despre invocarea nivelului material precar al artiștilor, situația era reală însă nu pentru toți și ne vine greu să credem că Miklossy se încadra în această categorie. Numai dacă luăm în considerare suma impresionantă care însoțea acordarea Premiului de Stat – 50.000 lei (în perioada 1950-1965 salariul mediu net se situează între 337 lei – 1028 lei) și adăugăm la aceasta și celelalte beneficii[44] asociate artiștilor cu un anume statut – împrumuturi primite de la UAP, pensii, ajutoare speciale, scutiri de impozite, acces la rețeaua de case de creație etc. – teza sărăciei, invocată de Miklossy, pare falsă. Mai degrabă, cum vom vedea mai departe și în cazul lui Radu Bogdan și al lui Jules Perahim, avem de-a face aici cu duplicitate și cu decepția prilejuită de eliminarea lor treptată din diversele poziții/ funcții ocupate. Chestiunea este reală și explicabilă în contextul modificărilor de traseu politic și a consolidării politice a lui Gheorghiu-Dej începând din 1952, însă nu va fi dezvoltată aici.

Din dosarele operative deschise pe numele lui Radu Bogdan[45], sub numele de cod „Radan", „Bone" și, respectiv „Bogza", pentru „discuții dușmănoase la adresa politicii partidului", „relații cu diplomați străini", „manifestări naționaliste[46] violente" sau „relații neoficiale cu diplomați străini suspecți de contraspionaj", aflăm informații interesante precum:

„caută să îndrume pe artiștii plastici să valorifice cubismul, suprarealismul și futurismul românesc dintre cele două războaie, astăzi nedreptățite"[47].

„Pentru unele greșeli făcute în critica sa, în Plenara U.A.P. din 1952 s-a luat împotriva sa o atitudine nejustă, care a dus la înlocuirea sa din muncă de la Muzeul de Artă (n.a. Muzeul de Artă al R.P.R.) *și de la Institut* (n.a. Institutul de Istoria Artei, Academia R.P.R.)."[48].

„B. a spus că arta reală e în atelierele unora ce nu figurează – și indicându-l pe Perahim – i-a spus lui J. Lassaigne că e un critic neoficial, liber și persecutat de criticii regimului, Frunzetti (n.a. Ion) *și Popescu*

[44] Alexandru-Murad Mironov, *Beneficii, privilegii și recompense sau prețul intelectualității din R.P.R.*, în *Intelectuali români în arhivele comunismului,* coord. Dan Cătănuș, București, Editura Nemira, 2006, pp. 457-472.
[45] Dosar I 0310551, 4 vol. și dosar I 0310554, 2 vol., CNSAS.
[46] Se referă la manifestări anti-românești și pro-evreiești.
[47] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 310551, vol. 1.
[48] *Ibidem*, Nota UAP – Serviciul de Cadre, 25.02.1960.

(n.a. Mircea), *Hăulică* (n.a. Dan) *și Mândrescu* (n.a. Anatol)*”*[49]. *„înverșunarea lui vine din faptul că nu mai are un cuvânt hotărâtor de spus, cum avea înainte”*[50].

„El crede că această situație e în fond rezultatul unei atitudini antisemite a unora dintre membrii din conducerea secției de critică (Frunzetti și Hăulică) care promovează o nouă formă de naționalism”[51].

„După 1948, RB favorizat de Nicolae Moraru, tot evreu, secretar general al Ministerului Artelor și de N.T. Vlad, tot evreu, a fost numit inspector în acest minister. În această calitate RB se ocupa și hotăra de soarta artelor românești după dorința lui N. Moraru, stângist, care a dus, cu ajutorul acestor oameni, artele plastice pe marginea prăpastiei”[52].

„Dinu Pillat spunea că l-a avut student (n.a. pe Radu Bogdan); *că a profitat de situația de după război ca să se prezinte la facultate fără liceu terminat și apoi chiar la universitate a luat examenele pentru mai mulți ani într-un timp foarte scurt”*[53].

„Maxy și RB ca și Brunea Fosc (sic!), prietenul lor, urmărit de Direcția a II-a ca suspect de spionaj sunt obsedați de ideea că evreii n-ar fi băgați în seamă suficient. Peste tot văd antisemitism”[54].

„R – Pentru că m-am păcălit, tanti Feri, și o păcăleală care-ți mănâncă 20 de ani de viață este o păcăleală gravă, care nu poți s-o refaci. (...) m-am păcălit în ’44, nu? Sau în ’42, cum vrei s-o iei. 25 de ani până acum”[55]. *„În preajma lui 1950 RB a deținut funcții importante pe linie de partid, remarcându-se prin duritatea cu care acționa pentru realizarea sarcinilor. Ulterior, după 1960, intrând în dizgrație, și-a schimbat radical atitudinea, a părăsit scena politică, dedicându-se cercetării artei”*[56].

Dosarul lui M.H. Maxy[57], având nume de cod „Pictorul”, conține o sumă de documente rezultate în urma unei acțiuni de urmărire desfășurată între 30.11.1965-9.06.1966, preschimbată apoi în acțiune informativă, derulată până la 26.11.1968. Motivele deschiderii acțiunii de

[49] *Ibidem*, Nota din 9.11.1967, informator „Zola”.
[50] *Ibidem*, Nota din 16.03.1967, informator „M. Vasilescu”.
[51] *Ibidem*, Nota din 2.02.1967, informator „M. Vasilescu”.
[52] *Ibidem*, Nota din 20.10.1966, informator „Costel”.
[53] *Ibidem*, Nota din 12.08.1965, informator „Maria Săndulescu”.
[54] *Ibidem*, Nota din 4.05.1964, informator „Zola”.
[55] *Ibidem*, vol. 3, Raport din 29.11.1967, Discuție cu „Tanti Feri”.
[56] Idem, fond Informativ, dosar nr. 310554, vol. 1, nota din 19.07.1989.
[57] Idem, fond Informativ, dosar nr. 73559, 4 vol.

urmărire consemnate în referatul justificativ sunt: „element dușmănos. În discuțiile cu diverși prieteni de naționalitate evrei se manifestă de pe poziții naționaliste. Comentează dușmănos politica partidului și statului nostru în problema națională, în special cu privire la situația populației evreiești. Suspect de activitate dușmănoasă naționalistă în favoarea statului Israel". Mijloacele de supraveghere folosite au fost, pe lângă notele unor agenți repartizați în acest caz, controlul corespondenței și „măsuri speciale de tip ITL și ITX". În final, se trag următoarele concluzii: „Maxy facilitează sau influențează scoaterea din țară a unor obiecte de artă, favorizând o serie de elemente de naționalitate evrei. A vizitat de două ori Ambasada Engleză ca invitat. Se consideră victimă a unui curent antisemit". Din documente rezultă poziția lui Maxy de susținere și încurajare a reevaluării artei de avangardă practicată în România interbelică. În același timp, se pronunță împotriva realismului socialist, pe care-l consideră perimat și incapabil să răspundă nevoilor unei societăți comuniste. Totuși, apreciază că publicul român nu este suficient educat pentru a putea aprecia valorile plastice ale avangardei; explică în acest sens și refuzarea de către statul român a donației propuse de Brâncuși în 1951.

Ca în cazul celor mai mulți activiști comuniști cu vechime, M.H. Maxy își schimbă pe parcurs opinia în legătură cu formula plastică oficială, revenind la o stilistică de extracție avangardistă, practicată anterior. Nu cunoaștem resorturile acestei mutații însă putem pune în evidență opinia inițială a lui Maxy: „metoda realistă folosită de Repin, Serov, Surikov, Vasnețov, însușită și dezvoltată mai departe de plasticienii sovietici, reprezintă o comoară de neprețuit pentru felul în care trebuie considerată tradiția realismului, tradiția unei arte autentice."[58] În același timp, menționăm funcțiile ocupate de artist între 1944-1950, pe care le considerăm importante pentru politica partidului de impunere în forță a unui nou set de valori estetice: Conduce Sindicatul Artelor Frumoase între 1944-1950, este membru al „Comisiei de epurație a artiștilor înscriși în Sindicatul Artelor Frumoase", care s-a ocupat de purificarea sindicatului de colaboratori ai vechiului regim (1944-1945), este Director al Fondului Plastic 1949-1950, Director al Muzeului de Artă al RPR de la înființarea sa din 1950 (până

[58] *Apud* Mihai Pelin, *Deceniul prăbușirilor (1940-1950). Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților români între legionari și comuniști,* București, Editura Compania, 2005, p. 455.

în 1971), Membru în Comisia de îndrumare, secția pictură, ce funcționa pe lângă UAP.

Pe de altă parte, apar în documentele analizate mărturii ale lui Maxy în legătură cu o presupusă grupare a artiștilor tradiționaliști, având-ul drept reprezentant pe Lucian Grigorescu, care se împotrivea permanent oricărei viziuni avangardiste în artă. Nu putem omite, de asemeni, momentul primei expoziții a grupului plastic „Flacăra" din aprilie 1948. Lucrarea expusă de Maxy cu acest prilej, astăzi dispărută, respectiv *Portretul Anei Pauker,* va suscita atenția criticii, cu păreri ce vor trece rapid de la apreciere la desființare. Situația îl va obliga pe artist să-și facă autocritica, mulțumind Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Jurnaliști „pentru ajutorul adus creației sale, prin criticile făcute". Cazul este simptomatic pentru atmosfera apăsătoare, încărcată de acuzații, demascări, excluderi din branșă, moment al luptelor intestine pentru configurarea în noua paradigmă a organismelor artistice. Cazul Maxy rămâne unul controversat și deschis discuțiilor, ce reclamă cercetări aprofundate.

Dosarul de urmărire al lui Jules Perahim[59], codificat „Avarul", ce se dezvoltă pe parcursul a 5 volume, conține un impresionant material rezultat în urma aplicării întregului arsenal de supraveghere disponibil. Este bănuit de „atitudine negativă față de poporul român, de politica statului și partidului" și de „agitație cu caracter dușmănos la adresa politicii și statului". Se dorește în același timp și „prevenire a plecării din țară a lui JP". Iată câteva extrase pe care le considerăm interesante și utile pentru conturarea unei imagini de ansamblu:

„Politica statului și partidului nostru este naționalistă, dovedește antisemitism, este îndreptată împotriva cetățenilor evrei. El (n.a. Jules Perahim) *se plânge că toți îl lucrează, îi stau cu cuțitul în spate, în jurul său nu vede decât ură, mitocănie, lipsă de civilizație"*[60].

Nu ne îndoim de prezența unor atitudini xenofobe în conducerea de partid, a vorbi însă de o politică în acest sens ni se pare exagerat, ținând cont că există persoane precum Leonte Răutu, M.H. Maxy, Alexandru Moghioroș, Gheorghe Gaston-Marin etc., care au rămas în structuri de conducere pe parcursul întregii perioade analizate aici. Cel mai probabil, după cum observa și Liviu Rotman, menționat

---

[59] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 552638, 5 vol.

[60] *Ibidem*, vol. 1, ff. 2-3, Hotărâre pentru preschimbarea dosarului de verificare nr. 8545 în dosar individual, 19.02.1965.

anterior, a fost vorba, pe de-o parte, despre manifestări xenofobe în interiorul partidului folosite ca „argument” în cadrul luptelor interne pentru supremație și, pe de altă parte, de invocarea xenofobiei de către cei trimiși pe linie moartă de facțiunea câștigătoare. Adevărata motivație însă era instituirea autorității unui grup în defavoarea altuia. Nu trebuie omisă aversiunea noilor cadre față de ilegaliști, care se datora mai ales legăturii pe care aceștia din urmă o avuseseră și o păstrau (se pare) cu Moscova. Iar regimul reprezentat de Gheorghiu-Dej dorea, mai presus de orice, desprinderea treptată de sub această tutelă.

„I se reproșează lui P. spiritul de gașcă, exclusivismul în alegerea colaboratorilor, mercantilismul exagerat, dar mai ales o insuficientă orientare a revistei pe problemele specifice artei noastre”[61].

„Activitatea sa, cât și persoana sa a fost puternic susținută de persoane care dețineau posturi importante în conducerea superioară (tov. Răutu)[62].

„Am făcut o operă prea subtilă pentru gustul ordinar al poporului de pe meleagurile noastre. Acest regim nici pe departe nu are nimic în comun cu ideile mele despre comunism”[63]. *„Ea (soția) arată că Puiu de 18 ani lucrează în uniunea Artiștilor Plastici și face legi și apără drepturile fiecăruia. Această uniune cuprindea o mână de artiști realist-socialiști. Cei care nu erau realiști nu aveau voie să intre în uniune.(...) După Congresul XX (n.a. 1956) au înnebunit, au intrat în balamuc. (...) Ei cred că terminându-se cu rușii s-a terminat cu Perahim, cu Baba, cu Irimescu și că acum intră ei și banii sunt ai lor”*[64]. *„Până mai ieri, dacă cineva nu făcea oameni zâmbind, era criticat oficial, de dumneavoastră doi* (n.a. Jules Perahim, Vasile Kazar), *plus Maxy. Acum, cereți dreptul de a vă exprima durerea. Ce vă doare așa de tare? Faptul că nu mai suntem obligați să mâncăm ... ce ziceați dumneavoastră?*[65] Dintr-o notă din 1963

[61] *Ibidem*, Nota din 6.07.1965, informator „Miron”. Este vorba despre demisia lui Jules Perahim din funcția de redactor-șef al revistei „Arta Plastică”, petrecută în 1964.
[62] *Ibidem*, Nota 30.03.1965, informator „Costel”.
[63] *Ibidem*, Nota din 7.08.1967.
[64] *Ibidem*, vol. 4, Notă de înregistrare secția a III-a din 7.07.1965.
[65] *Ibidem*, vol. 1, Nota din 6.03.1967, informator „Zola”.

semnată Vasile Celmare (poate candidat la recrutare? Dacă nu o simplă delațiune) aflăm că:

„Eugen Mihăescu, care este un fel de om de încredere al tov. Perahim, mă asigură pe mine că Perahim o să-l distrugă pe Hăulică, având în vedere relațiile pe care le are cu conducătorii politici de seamă ca tov. Pojar, Leonte Răutu, Popescu Dumitru etc. Toate aceste relații le folosește el pentru a-și asigura comenzile. (...) Popescu Dumitru, cu tov. Mircea Deac și cu alții care îi aprobă lui (n.a. Jules Perahim) *contractele fără să aibă vreunul curajul să controleze cum sunt executate calitativ din care cauză mă tem, având în vedere că sunt tânăr și nu am acoperire cu lucrări și nici cu relațiile lui pentru a rezista la toate intemperiile”*[66].

În Nota din 20.10.1962, semnată de informatorul „I. Dragomir" găsim câteva informații interesante despre influența lui Perahim în UAP și despre obținerea comenzilor monumentale generos retribuite. În urma scandalului iscat, astfel de mărturii, alături de altele, au stat la baza eliminării în 1964 a lui Perahim din funcțiile ocupate (redactor-șef al revistei „Arta Plastică", vicepreședinte al Comitetului pentru Artă), precum și încetarea atribuirii de comenzi oficiale. *„Eminența cenușie, care a polarizat în jurul său numeroase elemente, a fost și este Jules Perahim. Fără ca să se angajeze într-o muncă concretă, organizatorică, el domină întreaga activitate a UAP. (...) Autoritatea lui Perahim este aproape instituțional susținută de cei grupați alături de el pe aceeași arie, pictori, sculptori și critici: Ștefan Szonyi, Radu Bogdan, Eugen Schileru, Andrei Szobotka, Ovidiu Maitec, Spiru Chintilă, Eugen Popa și alții. Între acest grup și Baba s-a realizat o oarecare comunitate de interese. (...) s-a legalizat un fel de sistem patronal, în care un număr destul de important de artiști lucrează pentru un salariu minim la executarea unor comenzi mari obținute de un număr mic de ‹‹maeștri››”*[67].

Chestiunea este menționată și de Agnia Bogoslava, soția lui Perahim din acea perioadă, consemnată în dosarul de urmărire al artistului în urma unei înregistrări ambientale:

„Explicându-i-se că s-a luat această măsură pentru a se pune la punct calomniatorii care insinuează că profitând de acea funcție și-a însușit anumite execuții de lucrări foarte rentabile”[68].

---

[66] *Ibidem*, vol. 1, ff. 38-43.
[67] *Ibidem*, vol. 1, ff. 118-124.
[68] *Ibidem*, vol. 4, Raport din 12.06.1965.

Continuând analiza dosarelor operative, menționăm motivațiile pentru deschiderea acțiunilor de urmărire, elemente ce oferă o imagine de ansamblu asupra marotelor sistemului: „comentarii ostile la adresa politicii de stat”, „preocupări teozofice” (Paul Gherasim), „diversiune ideologică în sectorul creației artei plastice”, „manifestări naționaliste” (Ion Vlasiu), „simpatii legionare”, „manifestări împotriva realismului socialist” (Lucia Dem. Bălăcescu), „suspect spionaj” (Paul Miracovici), „soție fugară” (Ion Bițan), „meditație transcendentală” (Ovidiu Maitec), „dorința de a emigra” (Tania Baillayre), „activitate de agitație cu caracter contrarevoluționar”, „activitate dușmănoasă contra regimului” (George Oprescu, Oscar Han), „legături cu diplomați străini” (George Oprescu, Corneliu Baba, Henri Catargi), „legionarism” (Ion Frunzetti, Ion Jalea, Oscar Han, Mac Constantinescu), „francmasonerie” (Lucian Grigorescu, Ion Jalea, Iosif Iser). Multe dintre aceste dosare conțin declarații și susțin existența unor fapte ridicole, construind situații ireale, neverosimile. Aici se încadrează, de exemplu, dosarul lui Paul Miracovici, care este cercetat între 1960-1962 pentru spionaj. Conform declarațiilor informatoarei „Maria” (Maria Tănase), Miracovici l-ar fi cunoscut, prin intermediul ei, pe un comerciant englez, căruia i-ar fi oferit „două tablouri ale sale, pretinzând în schimb un palton” această întâmplare a dus la deschiderea unei cercetări ce a durat 2 ani, pentru „spionaj pe linie engleză”[69].

În cele ce urmează am ales să detaliem câteva dintre dosarele de mai sus, care ni s-au părut mai relevante pentru subiectul cercetat.

Dosarul lui George Oprescu[70], codificat „Cercetătorul”, ne oferă numeroase date despre culisele activității din cadrul Institutului de Istoria Artei. Pe baza documentelor analizate, personalitatea lui George Oprescu se conturează într-o lumină nouă, căpătând noi dimensiuni, necunoscute. Este singurul caz, dintre cele analizate, de individ asupra căruia insistențele, prin diverse metode, ale aparatului de partid de a-l încorpora și a-l alinia doctrinar au eșuat lamentabil. Situație particulară, din cauza anvergurii interne, dar mai ales internaționale a lui Oprescu, precum și a nevoii presante a regimului de intelectuali de asemenea altitudine, s-a preferat o tolerare a acestuia, cu toate dezavantajele ei, asimilarea dovedindu-se imposibilă în acest caz:

[69] Idem, fond Informativ, dosar nr. 414028, f. 70.
[70] Idem, fond Informativ, dosar nr. 3608, 2 vol.

„mergând pe linia luării de măsuri împotriva lui Gh. Oprescu nu putem ajunge la niciun rezultat. O prelucrare de asemenea nu ar aduce o schimbare în atitudinea obiectivului, acesta fiind foarte încăpățânat în concepțiile sale iar o demascare este inoportună în urma înaltei aprecieri care s-a dat activității sale”[71]*;*

„este lăsat mai departe la conducerea institutului datorită competenței sale profesionale și a popularității de care se bucură”[72].

Agenții folosiți în dosar au fost „Zola”, „Oprea Lucian”, „Maria Săndulescu”.

Rezultă de asemeni activitatea onorabilă de acoperire, protejare pe care George Oprescu a dus-o în apărarea unora dintre cercetătorii institutului, pe care-i aprecia și-i considera valoroși:

„rezultă că Gh. Oprescu în calitate de director al acestui institut a sprijinit pentru încadrarea în acesta, a unor elemente dușmănoase. De asemeni, cu ocazia arestării lui Remus Niculescu, Theodor Enescu și Voinescu Teodora, acad. Gh. Oprescu a căutat să-i scape de pedeapsă susținând că aceștia sunt nevinovați”[73].

„În timp ce Niculescu Remus și Enescu Teodor se aflau arestați, Oprescu Gh. a insistat și a obținut atestarea lor ca cercetători. Pe Voinescu Teodora de asemeni arestată de organele noastre, a intervenit și a insistat peste tot ca procesul ei să fie rejudecat. Depunând ca martor în proces, împreună cu Berza Mihai au luat apărarea lui Voinescu Teodora și au făcut agitație, cerând eliberarea ei, spunând că este nevinovată”[74].

Notăm și atitudinea de respingere continuă și susținută a lui Oprescu față de realismul socialist, estetica marxistă, denaturarea istoriei, politizarea științei etc.:

„se ridică împotriva tratării subiectelor de artă de pe poziția marxistă, sfătuind în acest sens și pe ceilalți cercetători”[75].

„mai încetați cu politizarea articolului despre mânăstirea Sucevița și despre Movilești, spuneți ritos adevărul. Cu excepția lui Petru Movilă, am fost aliați cu polonezii și dușmanii cazacilor și ai rușilor. Ce tot să mințim, să transformăm lucrările noastre în minciuni. (…) să nu

---

[71] *Ibidem*, vol. 1, f. 191, Nota de stadiu din 19.12.1962.

[72] *Ibidem*, Hotărâre pentru închiderea dosarului individual 2939, 19.12.1962.

[73] *Ibidem*, f. 189, Nota de stadiu din 19.12.1962.

[74] *Ibidem*, Nota din 24.02.1960.

[75] *Ibidem*, f. 189, Nota de stadiu din 19.12.1962.

lăsăm să fie atacat spiritul științific de ideile politice. (...) să mai lăsăm pe Engels în pace. Să căutăm o explicație și în arta însăși, nu numai în vânzarea grâului"[76].

Dosarul lui Henri H. Catargi[77], deschis pentru „spionaj belgian", abundă în detalii biografice, precum și în fotografii realizate de agenți ai Securității, în acțiunea de filaj, pentru punerea în evidență a legăturilor urmăritului. Oficial, acțiunea de verificare asupra lui Henri H. Catargi, în speța menționată anterior, este deschisă din 23.02.1955, chiar dacă era în atenția serviciului cu mult înaintea acestei date. La numai o lună de la aceasta, în 26.03.1955, apar o Hotărâre și un Referat, prin care *„numitul se face vinovat de următoarele culpe:*

1. Este folosit pe linie informativă de către Legația Belgiană din București;

2. Este un dușman aprig al regimului nostru, aducând injurii guvernului și partidului, preamărind pe americani.

3. A făcut parte din grupul conspirativ al lui Krupenski Pavel, în prezent arestat pentru activitate de spionaj."

Se solicită prin acestea reținerea urmăritului, *„întrucât Catargi Henry a avut relații cu foștii funcționari ai Legației Belgiene iar în prezent întreține relații cu André de Vogelaere care desfășoară o intensă activitate de spionaj, propunem arestarea și anchetarea lui Caragi Henry în legătură cu activitatea sa"*[78]. Nu avem informații dacă această arestare s-a produs de fapt și dacă da, care au fost urmările. Semnalăm însă că unul din pionii importanți ai acestei cercetări a fost agentul „Gică", respectiv Lucian Grigorescu. Vom analiza mai jos activitatea dublă a acestui artist.

Alături de acestea, aflăm, printre altele, și opinia lui Henri H. Catargi în legătură cu metoda realismului socialist:

„Este foarte nemulțumit de pictura ce i se cere să o facă. Subapreciază pictura sovietică, afirmând că-i displace profund, fiind o pictură nenorocită"[79].

„Este cunoscut ca bun pictor, dar în toată activitatea sa a dat dovadă de formalism, lucru ce nu a reușit să-l lichideze nici până în prezent"[80].

---

[76] *Ibidem*, Nota din 24.02.1960.
[77] Idem, fond Informativ, dosar nr. 484371.
[78] Ibidem, f. 338, Referat din 25.03.1955.
[79] Ibidem, Nota din 26.03.1953, informator „Gică".

Dosarul lui Ion Vlasiu[81], codificat „Plasticul”, cuprinde 3 volume și reunește date interesante și surprinzătoare. Categoria de evidență a acțiunii este aceea de „diversiune în sectorul ideologic”, stabilindu-se (cf. Hotărâre din 23.06.1958, vol. 1) că „este adeptul promovării unui curent naționalist în arta plastică”, „arta socialistă nu are valoare”, „se ridică împotriva măsurilor luate de partid, denigrând pe conducătorii săi”. Conform unui Referat din 30.04.1960 (vol. 1), ce invocă aceleași „delicte” de mai sus, se propune arestarea lui Ion Vlasiu, în urma unei „verificări și adâncirea celor semnalate prin agentură”. Acestea au dus fără îndoială la stabilirea „activității dușmănoase” a urmăritului. Selectăm câteva dintre acestea:

„Lucrările sale de sculptură, prezentate cu ocazia diferitelor expoziții, reflectă expresia convingerilor lui, reprezentând un naționalism mistic, arhaic. (...) militează pentru specificul național în artă, înțelegând prin aceasta opunerea naționalismului șovin realismului socialist. (...) O tendință net dușmănoasă poate fi ilustrată și prin macheta făcută de acesta pentru monumentul Horia, Cloșca și Crișan. Această machetă fiind prezentată în fața unei comisii, a fost respinsă, întrucât ea a fost făcută în mod naționalist, adică nu se arată în machetă și contribuția țăranilor maghiari la această răscoală”[82].

La trei ani distanță, printr-un Referat datat 25.07.1963 (vol. 1), se propunea recrutarea lui Ion Vlasiu:

„Considerăm necesară recrutarea lui Vlasiu Ion ca agent al organelor de securitate, în primul rând pentru:

- *Influențarea directă a acestuia la adoptarea poziției pozitive atât în artă cât și în înțelegerea și interpretarea vieții politice din țara noastră în modul cel mai just și obiectiv.*
- *În al doilea rând pentru cunoașterea activității dușmănoase a elementelor cu care vine în contact și, prin el, influențarea acestora la o atitudine corespunzătoare.*

Recrutarea se va face prin metoda atragerii treptate”.

În Nota sinteză din 30.05.1964 (vol. 3) tonul se schimbă, după cum și preferințele Partidului în materie de plastică se schimbaseră, și se menționează că:

---

[80] Ibidem, f. 336, Referat din 25.03.1955.
[81] Idem, fond Informativ, dosar nr. 143887, 3 vol.
[82] *Ibidem.*

„Printre cele mai evidente mulțumiri pot fi enumerate: primirea fiicei sale la Școala Medie de Arte Plastice (1962), editarea unui tiraj de peste 15.000 exemplare a volumului mai sus amintit și reîncadrarea sa în rândul artiștilor talentați ai UAP și a scriitorilor cu rezultate meritorii în cadrul Uniunii Scriitorilor. Acestea l-au determinat pe Vlasiu să revină la adevărata realitate. (...) în prezent, Vlasiu are vederi sănătoase, este muncitor, pasionat de artă și meserie, atent la evenimentele epocii sale, sincer și prietenos, preocupat asiduu de a aduce ceva nou și personal în artă, folositor semenilor, om de o înaltă cultură, de la care se pot învăța multe. (...) Vlasiu consideră că regimul nostru dă posibilitatea artiștilor să educe masele, poporul, într-un spirit sănătos (...) Pentru meritele sale (...) Vlasiu a fost de curând confirmat candidat de partid, ca urmare a cererii sale de a intra în rândurile partidului”[83].

Observăm modificarea radicală a descrierilor întocmite lui Ion Vlasiu de agenții Securității, între 1960-1964. Cât privește propunerea de recrutare enunțată anterior, nu avem nicio confirmare a vreunui eventual accept de colaborare a artistului cu Securitatea.

Oscar Han, sub numele de cod „Criticul”[84] a fost pus sub urmărire pentru „agitație cu caracter dușmănos” și pentru activitatea sa politică anterioară (legionară). Dosarul său ne oferă câteva informații despre mișcările intestine din cadrul breslei:

„A dat exemplu pe sculptorii Vlad, Irimescu, Jalea care au venit la el și i-au solicitat să scrie un memoriu adresat C.C. al P.M.R., în care aceștia cereau să fie lăsați să facă sculptură decadentă, să nu li se mai comande ce fel de sculptură să facă. Han i-a spus agentei că i-a refuzat categoric pentru că el structural este împotriva artei decadente și pentru prezentarea realității așa cum este ea”[85].

„În permanență indispus de lipsa de autoritate și atenție ce i se acordă înjură conducerea Uniunii, și în general pe toți sculptorii mai apreciați acuzându-i de mașinații, mită, servilism etc. (...) Nu vorbește de rău regimul socialist ci doar afirmă că conducerea partidului este indusă în eroare de oameni interesați și lipsiți de scrupule care au sarcina să orienteze artele în RPR”[86].

[83] *Ibidem*.
[84] Idem, fond Informativ, dosar nr. 501444, 2 vol.
[85] *Ibidem*, vol. 1, Nota din 15.09.1964, informator „Pascu Roxana”.
[86] *Ibidem*, Nota din 19.06.1963, informator „Marcu Ion”.

„În convorbiri, se referă mai mult la chestiuni profesionale, cu invidii și concurență, crede regimul foarte solid și nu-și face planuri de reacționar. Dimpotrivă caută să facă pe dezinteresatul (a îngrijit gratuit deplasarea statuilor de la grota din Parcul Libertății, opera lui Paciurea etc.) și să fie un model de artist-cetățean”[87].

„Pentru lucrările sale, Han încasează anual cca. 90.000 lei. (n.a. salariul mediu brut în 1964 era de 965 lei) Han se declara de două ori mai mulțumit și recunoscător: întâi, că i s-a creat posibilitatea să lucreze, după un timp când fusese simplu ipsosar și în al doilea rând, fiindcă i s-a acordat titlul de maestru emerit, deși fusese aspru cu colegul său Irimescu, într-un articol”[88].

Fragmentele reproduse ni se par revelatoare pentru atmosfera încărcată a epocii, dar și pentru evoluția, aceeași în aproape toate cazurile, către temperarea discursului, îndulcirea asperităților în arta lor și în atitudinea față de conducere, pe care unii dintre artiștii și criticii de artă le-au avut inițial.

De menționat că, între dosarele operative analizate, se află și dosare de analiză, care se întocmeau, de obicei, înaintea recrutării unui individ, pentru stabilirea conexiunilor și a relevanței pentru scopul propus, dar și pentru identificarea „slăbiciunilor”, utile în procesul de „convingere”. Curios este faptul că, deși avem informații că, ulterior, unii dintre aceștia au devenit informatori, dosarele de rețea lipsesc.

Lucian Grigorescu are un dosar operativ[89], derulat în perioada 1960-1962, pentru activarea „în anturajul unor elemente dușmănoase regimului” și pentru adeziunea în trecut la francmasonerie. Aflăm de-aici diverse referiri ale artistului la impunerile în artă, precum și informații despre diversele grupuri ce activează în interiorul UAP:

„L-am lămurit că eu nu fac pictură, ci pete de noroi, așa cum mi s-a spus în plină ședință la Uniune. (...) realismul socialist nu înseamnă să pictăm otova, ci să aducem ceva nou...”[90];

„Ar fi putut da mai mult în acest domeniu dacă n-ar fi căzut victimă a uneltirilor mascate și directe ale unui grup format din Maxy, Perahim, Kazar, Szony, Labin etc. (...) sancțiunea de partid aplicată lui (n.a. se referă la excluderea lui Lucian Grigorescu din partid în 1949) *a*

[87] *Ibidem*, Nota din 21.05.1959, informator „Anton”.
[88] *Ibidem*, Referat din 19.09.1964.
[89] Idem, fond Informativ, dosar nr. 487364.
[90] *Ibidem*, Nota din 29.02.1960, informator „Ștefan Dragomirescu”.

fost rodul intrigilor, a acțiunilor directe ale grupului amintit mai sus care dispuneau pe atunci de soarta artelor plastice din țara noastră”[91].

Foarte interesant însă este faptul că se regăsesc între filele acestui dosar note cu privire la bogata activitate de informator pe care Lucian Grigorescu a avut-o între 1952-1956, oferind informații în mai multe cauze, fiindu-i atribuite diferite nume conspirative. Menționăm că, în mod inexplicabil, nu există un dosar de rețea pe numele acestui artist.

„La data de 28 oct. 1952 pictorul LG, membru al UAP și membru corespondent al Academiei RPR a fost recrutat ca informator, pentru a supraveghea informativ pe pictorul Henri Catargi, care era urmărit prin dosar de verificare. (...) colaborator serios, era atent atunci când i se trasau sarcini, pe care apoi le ducea la îndeplinire”[92].

„L. Grigorescu este informatorul nostru sub numele conspirativ „Gică” în acțiunea de verificare a lui Catargi Henri”[93].

„Lucian Grigorescu a fost agent la tov. Rotaru (11.03.1953-28.04.1956) care este cunoscut de el sub numele de „Rodeanu”. A fost agent cinstit. Și la tov. Ghiță Ion – 30.10.1952 – 11.03.1953 („Costel”).

Acest caz straniu de dedublare nu este singular în peisajul plasticii românești a momentului. Șantajul căruia foarte mulți, se pare, i-au cedat, a reprezentat metoda câștigătoare în cazul artiștilor și criticilor de artă, e drept și pe fondul recurentelor și sonorelor campanii de arestări și condamnări, care au răvășit și îngrozit societatea românească până în 1964.

În aceeași categorie îl încadrăm și pe sculptorul Mac Constantinescu, care, conform dosarului operativ[94], este deconspirat ca apropiat al mișcării de dreapta și „element exploatator, nesincer, oportunist, care în trecut s-a pus în slujba tuturor regimurilor burghezo-moșierești și de dictatură și care după 23 August 1944 a continuat să dea dovadă de nesinceritate, carierism și oportunism”. În consecință, este exclus din partid în 1950 și reprimit în 1966 în rândul membrilor P.C.R. Conform unui Raport din 18.11.1954, se cere recrutarea lui Constantinescu Mac „în scopul lămuririi activității dușmănoase desfășurată” de Alexandru Brătescu Voinești, cu care sculptorul era în

[91] *Ibidem*, Nota din 25.08.1964, informator „N. Grigorescu”.
[92] *Ibidem*, Referat din 14.05.1960.
[93] *Ibidem*, Caracterizare din 17.01.1956.
[94] Idem, fond Informativ, dosar nr. 488295.

relații de prietenie. În acest scop, se recomanda ca „recrutarea susnumitului se va face pe baza materialului compromițător existent, și ne propunem să dureze 24 de ore". Documentul este urmat de o autobiografie rescrisă pentru a rezulta adeziunea lui Constantinescu la mișcarea de stânga încă din perioada interbelică, precum și de trei „Referințe" olografe, nedatate, despre „tov. Alex. Brătescu", „tov. Paul Miracovici", „tov. Dan Ialomițeanu". Toate sunt scrise în termeni laudativi, lipsite de orice intenție de denunț. De asemeni, regăsim, în dosarul lui Oscar Han, analizat anterior, o Notă din 3.02.1961, întocmită de același Mac Constantinescu, acum în calitate de candidat la recrutare. Alte elemente legate de o eventuală activitate de informator a lui Mac Constantinescu nu am identificat, iar în fondul Rețea nu figurează niciun dosar pe numele său.

„Această notă caracterizare i-a fost cerută candidatului M.C. (Mac Constantinescu) de la precedenta întâlnire, în urma discuțiilor ce au fost purtate cu acesta despre arta plastică și despre unii artiști plastici. (...) Nu a refuzat legătura cu organele noastre, considerând-o ca o datorie și este de acord să sesizeze aspecte negative din viața artiștilor plastici."

Aici tonul general nu mai este același, strecurându-se deja un limbaj acid, chiar vehement, vindicativ, în acest caz, la adresa lui Oscar Han: „prototip de oportunist calculat care știe să-și servească interesele", „lingușitor față de cei de la care calcula sau sconta un avantaj", „rău, de o răutate înnăscută", „ranchiunile sale se resfrâng asupra criticilor de artă care nu sunt destul de laudativi", „creația sa actuală se axează pe temele vechi pe care le transformă după noile cerințe" etc.

Încheind un scurt periplu printre câteva dintre dosarele din Arhiva Operativă pe care le-am studiat în arhiva CNSAS, continuăm cu analiza dosarelor de rețea identificate.

Vasile Drăguț era recunoscut sub numele conspirativ „Robert"[95]. Data înființării dosarului său este 11.08.1951, iar scopul a fost acela de a oferi informații din „mediul grupului Papu Edgar[96], Hâncu Radu[97] și

[95] Idem, fond Rețea, dosar nr. 20891.

[96] Eseist și critic literar, de confesiune catolică, apropiat al Monseniorului Vadimir Ghika. În decembrie 1961 este arestat pentru „înaltă trădare" și condamnat la 8 ani de închisoare.

[97] Traducător, asistent la catedra de limbi clasice, arestat în 1953.

alții". Aceeași dată se regăsește și pe angajamentul prezent în dosar prin care Vasile Drăguț se oferea „a aduce la cunoștință și a spune totul ceea ce mi se cere și voiu auzi în diferite împrejurări", alături de care se află Lista de persoane cunoscute în București. Din „Caracterizarea informatorului Robert" din 17.04.1952 rezultă următoarele:

„Robert a fost recrutat la 11 August 1951, recrutarea făcându-se mai mult pe bază de convingere decât pe bază de material compromițător. A semnat angajamentul fără obiecțiuni afirmând că aceasta o consideră ca o datorie a lui față de R.P.R."

Ulterior este abandonat, considerându-se că „nu are perspective de creștere". Va fi reactivat succesiv, în 1953 și 1957, „ca agent în problema spionajului american", cu slabe rezultate însă:

„Numitul D.V. (...) s-a declarat oarecum nemulțumit, invocând motivul că colaborarea sa cu organele noastre pe viitor l-ar împiedica în rezolvarea sarcinilor pe linie profesională"[98].

În același timp, în 1956 i se deschide și un dosar de urmărire[99], prin care se stabilește că Vasile Drăguț se încadrează „în categoria elementelor care a făcut parte din organizații proamericane", ceea ce, probabil, a determinat reactivarea sa din 1957 menționată mai sus.

Mircea Deac, sub numele conspirativ „Mircea"[100], a furnizat, conform dosarului său de rețea destul de sumar, materiale despre Mihnea Gheorghiu, Mihai Oroveanu, Dan Hăulică, Paul Rezeanu ș.a.

Similar arată și dosarul lui Ion Bițan[101], care a activat sub numele de cod „Banu" și „Bratu".

Ion Pacea[102] a fost recrutat în 1965, atribuindu-i-se numele conspirativ „Pompiliu". Misiunea sa era aceea de a oferi informații „pe linia spionajului american". Va fi reactivat în 1975, operând sub numele „Pătru" și „Pascu". Ca și în alte cazuri, Pacea a avut, din 1962, un dosar de urmărire[103] „pentru faptul că a făcut parte din organizația legionară". Conform concluziilor acestui dosar: „s-a stabilit în mod neîndoielnic că Pacea Ion a fost legionar"[104]. După metoda cunoscută deja, informațiile

[98] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 20891, Raport din 24.09.1957.
[99] Idem, fond Informativ, dosar nr. 259338, 3 vol.
[100] Idem, fond Rețea, dosar nr. 419757.
[101] Idem, fond Rețea, dosar nr. 289264.
[102] Idem, fond Rețea, dosar nr. 313613, 3 vol.
[103] Idem, fond Informativ, dosar nr. 3653.
[104] *Ibidem*, Raport din 5.01.1962.

obținute în urma urmăririi erau, în multe cazuri, folosite ca șantaj pentru a se obține acceptul individului de a colabora cu Securitatea. Cel mai probabil, metoda a fost aplicată și în cazul lui Ion Pacea, chiar dacă, după cum am văzut anterior, au existat cazuri de persoane care au acceptat colaborarea de bunăvoie, fără să se ajungă până la șantaj.

Aflăm câteva informații utile din dosarul de rețea, care cuprinde, printre altele, și documente anterioare racolării, care abundă în detalii din sfera artistică:

„L-am luat în studiu pe pictorul Pacea Ioan deoarece:

- *Pe linie artistică este apreciat ca punând accent pe realismul socialist în artă, (...) bucurându-se de stima colegilor săi;*
- *Este laureat al premiului de stat pe anul 1963”*[105].
- *„Este un pictor de foarte bună calitate, având o structură autohtonă în meserie, vederi sănătoase și nefăcând temenele în fața artei occidentale, apreciind numai lucrurile care pot folosi artei noastre”*[106].
- *„Iau comenzi mari* (n.a. Ion Pacea și Ion Gheorghiu*), de ordinul sutelor de mii (împreună cu Bițan Ion, Simona Vasiliu Chintilă, Spiridon Gheorghe, Baroi Ion, Anastasiu Anastase; ultimul exemplu este lucrarea de la laminorul din Galați în valoare de 950.000 lei)”*[107].

Alături de informatorii cu dosare de rețea și de cei amintiți anterior, am identificat în documentele consultate referiri la alți artiști și critici de artă care au activat în rețelele Securității. Arhiva nu păstrează însă documente pe numele acestora.

Numele lui Ion Nicodim apare menționat ca fost agent în dosarul de urmărire al lui Ion Vlasiu: „Nicodim Ion (fost agent)...”[108].

Din dosarul operativ al lui George Oprescu (vol. 1) se află fără tăgadă identitatea agentului „Zola”: „Ion Frunzetti, agent al tov. lt. col. Olimpiu”. Ample și detaliate informări semnate „Zola” se regăsesc în foarte multe dintre dosarele de urmărire, cazul asemănându-se, în opinia noastră, atât din punct de vedere al bogăției datelor, a plăcerii de-a scrie, cât și a atenției pentru stil, cu cel al lui Petru Comarnescu,

[105] *Ibidem*, Referat din 2.04.1965.
[106] Ibidem, Nota informativă din 1.04.1965, informator „Ardeleanu”.
[107] *Ibidem*, Nota informativă din 19.03.1965, informator „V. Popescu”.
[108] Idem, fond Informativ, dosar nr. 143887, vol. 1, Referat din 25.07.1963.

alias agentul „Anton". Menționăm că Ion Frunzetti nu are dosar de rețea, însă are unul de urmărire[109], pentru activitate legionară. Găsim aici un Referat din 22.12.1952 (vol. 1) ce propune „recrutarea lui Frunzetti Ioan ca informator" pentru a informa „asupra activității ce o desfășoară elementele dușmănoase ce sunt în cadrul Institutului (n.a. Institutul de Istoria Artei)." Într-un Studiu din 3.05.1954 (vol. 1) apare următoarea precizare interesantă:

„Față de caracteristicile lui Frunzetti Ion arătate în studiul respectiv putem conclude că numitul poate fi folosit ca informator".

Iar într-un Raport din 28.12.1962 (vol. 2) prin care se cerea trecerea la „pasivi" a lui Ion Frunzetti, se consemnează că:

„La 23 mai 1959 a fost recrutat ca agent al organelor noastre. Recrutarea s-a făcut prin metoda constrângerii în baza materialului compromițător privind activitatea sa legionară trecută. (...) De la recrutare până în prezent a dat o serie de materiale informative importante și a dovedit atașament față de organele noastre".

Tot din dosarul lui Oprescu aflăm date importante despre istoricul de artă Mircea Popescu: „acest lucru (n.a. sarcina de a-l influența) este posibil prin agentul «Lucian Oprea», adjunctul său, despre care agentul „Zola" ne informează că este singurul dintre colaboratorii săi apropiați de părerea căruia ține, cât de cât, seama"[110]. În această perioadă, director adjunct al Institutului de Istoria Artei era Mircea Popescu, om de încredere și protejat al lui Oprescu.

Semnalăm prezența unei ample sesizări (10 pagini) din 25.02.1959 a lui Petre Oprea, în care se descrie detaliat, de pe poziția unui apărător al sistemului, într-un limbaj mai degrabă polițienesc, bogat în referiri malițioase, intime, uneori chiar deplasate, sectorul criticii de artă din cadrul Institutului de Istoria Artei. Nu am identificat niciun dosar pe numele lui Petre Oprea. În același timp, data la care a fost scrisă informarea ni se pare interesantă, dacă judecăm în contextul sonorului val de arestări în procesul Noica-Pillat, care au debutat în 11.12.1958. Cu această ocazie, au fost arestați și mai apoi condamnați și doi angajați ai Institutului de Istoria Artei, membri ai „grupului Oprescu", după mărturia lui Petre Oprea, respectiv Theodor Enescu (arestat pe 16.09.1959, condamnat la 7 ani închisoare corecțională) și Remus Niculescu (arestat pe 12.12.1959, condamnat la 7 ani închisoare

[109] Idem, fond Informativ, dosar nr. 257937, 4 vol.
[110] *Ibidem*, vol. 1, f. 190, Nota de stadiu din 19.12.1962.

corecțională). „Procesul intelectualilor mistico-legionari” va începe în 24.02.1960.

Petre Oprea face apel la numeroase formulări/ aluzii de ordin sexual sau referitoare la ocupații, afilieri politice sau sociale din trecut ale subiecților analizați („persoane deochiate”, „decorat de naziști”, „mason”, „legionar”, „trimis la studii în Germania nazistă”, „căsătorit cu o moșiereasă”, „maică-sa mamoșă a fost închisă”, „ea cumula funcții”, „este pizmăreț și intrigant”, „incapabilă intelectualicește”). În același timp, concluziile acestei sesizări sunt frapante și par ale unui individ încunoștiințat de foarte multe:

„Scuturat bine poate fi folosit (n.a. Mircea Popescu) întrucât are și resurse să se îndrepte. Frunzetti Ion de asemeni strunit poate fi folosit. Niculescu Remus (...) este total în neștiință de spiritul doctrinei marxist-leniniste. (...) Sectorul ideologic nu este cel mai indicat pentru el. Teodor Enescu (...) trebuie mult timp să fie dezintoxicat.

(...) De fapt o cercetare mai amănunțită dă la lumină că acolo nu există o organizație de bază puternică, iar cei câțiva membri de partid sunt nejust repartizați în sectoarele de muncă. Secția modernă și contemporană nu-l are decât pe Radu Bogdan care este inconsecvent uneori (...)”

Ceea ce transpare ca notă generală din materialul studiat, este mai degrabă o atmosferă apăsătoare, produsă de coborârea în tenebrele caracterului uman. Considerăm că documentele Securității vorbesc singure, de foarte multe ori comentariile fiind inutile. Dincolo de rolul fiecăruia, de susținător, real sau de circumstanță, ori de contestatar al regimului comunist, nu există câștigători în acest joc; sunt numai perdanți. Lucrurile se întrepătrund, circulă în ambele sensuri și, asemeni experimentului Pitești dar la o scară mult redusă, unii dintre urmăriți s-au transformat în informatori și viceversa. E un joc perfid, care se va încheia prin spargerea comunității și dezumanizarea întregii societăți românești. Considerăm astfel necesară și justă interpretarea oricăror fapte exclusiv în interiorul acestei paradigme.

În același timp, se impune o evaluare nuanțată a documentelor din arhivele Securității, fiind absolut obligatorie o coroborare a acestora cu alte surse primare disponibile, pentru obținerea unei imagini complete, cât mai apropiată de complexitatea stării de fapt a acestei perioade.

István **PAPP**

HUNGARIAN EMIGRATION AND STATE SECURITY THE STORY OF IMRE KOVÁCS

Exilul maghiar şi Securitatea Statului. Cazul Imre Kovács

În studiul de faţă este prezentat modul cum Securitatea statului ungar l-a tratat pe Imre Kovács şi implicit exilul maghiar în întregul său. Imre Kovács a fost un politician care a intrat în scenă după al Doilea Război Mondial, el fiind un apărător al ţărănimii, luptând pentru emanciparea ei, pentru drepturi politice. A fost şi membru fondator al Partidului Ţărănesc Naţional, în 1939.

Datorită orientării sale politice, mai întâi antifasciste şi apoi anticomuniste, care vedea în Partidul Comunist Ungar o ameninţară letală pentru democraţie, Kovács a fost supravegheat de comunişti începând cu 1937 (datorită cărţii radicale „Revoluţia tăcută"), dar primul raport care dovedeşte atenta supraveghere de către Securitatea Statului datează din 5 septembrie 1945. Până la începutul lui 1947 Kovács s-a aliat cu politicienii din Partidul Micilor Proprietari pentru a bloca instaurarea dictaturii. Din această cauză era socotit un pericol pentru comunişti, dar şi pentru că nu putea fi compromis din cauza angajamentului său statornic pentru democraţie, expertizei sale în problemele agrare şi trecutului său antifascist.

În urma degradării situaţiei politice interne, (desfiinţarea formaţiunii politice conduse de Kovács precum şi a Partidului Micilor Proprietari, la sfârşitul lui 1947) Kovács a emigrat în Elveţia la începutul lui 1948 şi apoi în S.U.A. În exil, Kovács a intrat în contact cu politicieni democrat-ţărănişti şi ai Partidului Micilor Proprietari; a avut o relaţie bună cu politicienii americani mai ales cu administraţia prezidenţială a lui Kennedy.

După ce a emigrat, Securitatea maghiară a avut informaţii sporadice despre activitatea sa în exil, îndeosebi din prima perioadă (1948-1955). Datorită dorinţei şi acţiunilor sale de a uni pe cei plecaţi în exil, Kovács a fost acuzat, în 1952, de acţiuni împotriva Republicii Populare Maghiare şi participant la organizarea emigraţiei fasciste maghiare. Dar emigraţia maghiară nu au devenit unită, ci s-a divizat în mai multe facţiuni. De această, situaţie au profitat serviciile de informaţii maghiare, care au încercat să îl abordeze şi să îl folosească pe Kovács pentru a accentua divizarea exilului, dar şi pentru a aduna informaţii. Pentru a-l contacta, serviciile de informaţii au luat întâi legătura cu rudele şi apropiaţii cu care Kovács ţinea legătura din SUA. Dar activitatea nu foarte rodnică a acestor servicii de a aduna informaţii despre Kovács a fost oprită odată cu revoluţia din 1956 şi reluată apoi abia în 1960. Până în 1958, Kovács nu a avut legături cu

oficiali maghiari, însă după ce a stabilit astfel de relații, serviciile de informații maghiare au aflat mai multe despre el, dar tot nu au putut întreprinde vreo acțiune semnificativă împotriva lui.

Kovács a fost numit în fruntea Centrului Internațional pentru Cercetare Socială fondat de americani în 1961 pentru a cerceta agricultura statelor sud-americane şi planurile de reformă pentru a întări democrația. Din această poziție, Kovács a adunat informații despre Ungaria, iar în replică, serviciile de informații au început să-l supravegheze atent pe Kovács, inclusiv rudele sale, mai ales cei doi frați ai săi din Ungaria, dorind să-l recruteze, fiind denumit cu numele de cod „Xavier". Dar în final, toate strădaniile serviciilor de informații maghiare au dat greş, Kovács refuzând să colaboreze. Cazul a fost închis în 1967.

Etichete: Imre Kovács, Partidul Național Țărănesc, emigrație, supravegherea de către Securitatea de Stat, intelligence, Partidul Comunist Ungar

Keywords: Imre Kovács, National Peasant Party, emigration, State Security Surveillance, intelligence, Hungarian Communist Party

The Peasant Democrat Politician

"Imre Kovács told friends that the political police had not only persecuted him in the past, but were watching him in the present, too. Often he would notice that he was being followed, but he just laughed". The agent planted in the National Peasant Party [NPP] who worked for the Political Police of the Budapest Police Headquarters under the sign a/1/1 wrote those lines in April of 1946[1]. Imre Kovács who appears in the report was one of the most talented members of the generation of Hungarian politicians who entered the scene after World War II. He belonged to the same generation who represented the interests of the peasants and the democratic efforts of the middle class, as the Polish Stanisław Mikołajczyk or the Bulgarian Nikola Petkov. He was convinced that Hungary, similar to other Eastern European countries, could not go

[1] ÁBTL 2.1. VII/I, ff. 26–29.

down the path of modernization, without solving the social, economic, and cultural problems of the great mass of the agrarian population[2].

Kovács had already joined the anti-German independence movement before World War II. He was a founding member of the National Peasant Party in 1939, whose objective was primarily to defend the political interests of the poor peasantry. This wasn't the only agrarian party in Hungary; the Independent Smallholders' Party, however, was interested in defending the interests of the better-off farmers, village intellectuals, and the citizenry who were committed to reform. Kovács's radical program was not aimed primarily at breaking up the large land holdings, but he would have liked to have a viable and modern productive agriculture based on voluntary cooperatives. He saw clearly that this could be established only within the framework of a middle-class democracy. That was why he joined the anti-fascist resistance. He was one of the leaders of the Hungarian Front, which wished to persuade the country's regent, Miklós Horthy, to bail out of the war. This didn't succeed in the end, and after the extreme-right Arrow-Cross Party came into power, Imre Kovács was forced into hiding. Finally, in 1945, he was elected secretary general of the National Peasant Party, then as one of its vice-presidents. From the outset, he saw that the Soviets and the Hungarian Communist Party, which served them faithfully, were a mortal threat to democracy, which was just being established. Up to early 1947 Kovács in the National Peasant Party, and allied with a former Smallholders politician, within the frame of a different party, tried to block these dictatorial efforts[3].

Imre Kovács was particularly dangerous for the Communists, because he could not be blackmailed or compromised because of his unwavering commitment to democracy, his expertise in agrarian issues, and his anti-fascist past. In addition, he was the politician of his party,

[2] Between the two World Wars, see Péter Gunst, Hungarian Agrarian Society during the Inter-War Period for information about Hungary's agrarian problems. In *Hungarian Agrarian Society from the Emancipation of Serfs (1848) to the Re-Privatization of Land,* edited by Péter Gunst, Columbia University Press, New York, 1998, pp. 199–249.

[3] Unfortunately, Imre Kovács's political biography has yet to be written. For a brief summary of his life, see Péter Benkő, *A magyar népi mozgalom almanachja.* [Almanach of the Hungarian Popular Movement.] Deák, Budapest, 1996, pp. 219–223.

who had the best grasp of the essential nature of democracy based on parties and parliamentarism. This predestined him to become the leading politician of the National Peasant Party in case middle-class democracy became strengthened[4]. Unfortunately, however, that is not what happened. Owing to the deteriorating political situation, Kovács emigrated to Switzerland via Prague in early 1948. First he lived in Zurich, then in New York as of 1949, becoming one of the defining personalities of the Hungarian political emigration. He was elected member of the Hungarian National Board, then the Hungarian Committee after 1956. In the emigration, Imre Kovács sought contact with democratic peasant politicians, like the Smallholders' Party member Ferenc Nagy and Béla Varga, who were on the same wavelength as he. Later he built up a good relationship with certain circles of American political life, above all, the presidential administration of John F. Kennedy.

Imre Kovács's story is interesting, because he provides an excellent example of how the Hungarian secret police approached the emigrés. Disintegration, gathering intelligence, compromising the person, perhaps inducting and/or persuading him to return home, all turned up as varying objectives of State Security. The aim of our paper is to show how State Security viewed Imre Kovács, and through him, the Hungarian democratic emigration as a whole[5].

The Beginnings of State Security Surveillance

The above-mentioned political attitudes and fundamental positions, explains why Kovács was kept under surveillance. Or, more precisely, why they continued to watch him, which, according to all signs, they had already begun in 1937 when a lawsuit was launched against him

[4] János Gyurgyák wrote a brilliant analysis of Imre Kovács's political thinking: *Ezzé lett magyar hazátok.* [This is What Became of Your Hungarian Homeland] Osiris, Budapest, 2007, pp. 418–424.

[5] Imre Kovács's fate can be compared to that of other Hungarian social-democratic emigré politicians. About the latter, see Zsuzsanna B. Kádár, *Elrabolt remények. A magyar szocialdemokrácia a párt felszámolása után.* [Stolen dreams. Hungarian Social Democracy after the party's liquidation.] Napvilág, Budapest, 2012.

for a radical book, *Néma forradalom* [Silent Revolution][6]. This is what the report said made by the Political Investigation Department of the Hungarian police between the two world wars some time in late summer and early autumn of 1939, after the establishment of the National Peasant Party. A brief summary report lists the stations of the party's creation, beginning with the statutory meeting to the first official meeting of the leadership. It listed the 14 members of the executive committee, including three writers: Ferenc Erdei, Imre Kovács and Péter Veres. The Communist cadres, who set up the secret police, found the police report in 1945, and with noble simplicity put it in the file named, "Organic construction of Synopsis of fascist organizations and parties"[7]. Neither the origin of the document nor the fact that the National Peasant Party governed Hungary in a coalition with the Hungarian Communist Party disturbed them.

The earliest report that bears witness to the surveillance of Imre Kovács by State Security dates from September 5, 1945. The politician who spoke up at the meeting of the leaders of the National Peasant Party was primarily concerned with the preparations for the approaching elections in Budapest and the National Assembly, or the relationship between the Soviet Union and Hungary. His speech was noted down word for word by someone who was present, and forwarded to the State Security. The text was filed in the personal dossier entitled, "Imre Kovács NPP", no. 586[8].

The intelligence gathered by the secret police was placed on the Communist leadership's desk. Not only did these ensure the principled conviction, but the fact that Gábor Péter, who headed the State Security Agencies from 1945 to 1953, was a member from the outset of the Central Leadership of the MKP [Hungarian Communist Party][9]. This kind of intelligence informed them of the political measures taken by the coalition partners, and kept them abreast of the confidential opinions or those expressed to a tight circle of friends, and the content of positions that could not be stated officially. In late 1947, the Communist Party,

---

[6] In this book Imre Kovács surveys the social and economic problems weighing heavily on the peasants, and sharply attacks the system of large land holdings.

[7] ÁBTL. 4.1. A-550, f. 82.

[8] ÁBTL. 3.2.4. K-1869/67, ff. 167–171.

[9] Gábor Péter must have been directly informed of the intentions of the highest leadership of the Party, primarily Mátyás Rákosi, Ernő Gerő and Mihály Farkas; thus, the influence and power of the secret police grew as the dictatorship was solidified.

which was fully aware of the political intentions of its adversaries, and which deployed the secret police, essentially considered its true rival to be the Independent Smallholders' Party[10] or the wing of the National Peasant Party led by Imre Kovács, and put an end to their activities.

As every circle was closed, Kovács had no other alternative than to emigrate. In possession of an official passport, he boarded the express train to Zurich via Prague, and left the country. He did not announce in public that he was leaving for good; he merely sent a message in the first days of January, 1948 to his supporters at home that he did not wish to return home. This information was passed to the State Security Department of the Ministry of the Interior by the agent who went by the code name of "X/2"[11].

The Early Period of Emigration

The narrow paths of political emigration did not leave much room for manoeuvre for such an energetic and ambitious politician as Imre Kovács. Although at first he believed in the possibility of politicians who lived far from Hungary and belonging to various parties to work together, he soon began to strike out on his own. The Hungarian State Security apparatus, and within it intelligence gathering, which was being organized and which struggled throughout with serious structural and personal problems, had only sporadic information about the first phase of his life in emigration between 1948 and 1955. A report dated February 23, 1948, reports Imre Kovács's activities in Zurich. It mentions the book he was writing, which was published under the title *Im Schatten der Sowiets* [In the Shadow of the Soviets][12] and which presented the events that took

---

[10] The Independent Smallholders' Party was destroyed in the so-called Hungarian Community trial, through which they eliminate from the political life the most important leaders of the party: Béla Kovács, Ferenc Nagy, and Béla Varga. About this process, see Mária Palasik, *Chess Game for Democracy: Hungary between East and West 1944–1947*. McGill-Queen's University Press, Montreal & Kingston–London–Ithaca, 2011, pp. 101–135.

[11] ÁBTL 3.2.4. Kü1869-67, f. 126.

[12] Imre Kovács, *Im Schatten der Sowiets,* Thomas Verlag, Zurich, 1948.

13. Serious criticism was leveled at Imre Kovács, as he criticised mercilessly his political colleagues, and fellow representatives, whom he considered to have served Communist interests within the National Peasant Party. Several people

place between 1944 and 1947[13]. Furthermore, they mention that he carried out talks with the two Smallholder politicians, Ferenc Nagy, and Dezső Sulyok, or the Social Democrat Károly Peyer. The agent, who seems to be in the inside circle thought he knew that the American intelligence agency had looked up Kovács and scolded him for attempting to collaborate with the French, rather than with them. This last statement fits beautifully with the mythic fog that always seems to surround intelligence[14].

Nevertheless, the State Security Authority [ÁVH] were lacking a great number of concrete facts. It was only in 1950 that they managed to intercept a letter Imre Kovács had written to a friend of his, named Pista[15] in Washington, D.C. The letter could be more interesting for historians dealing with the history of the emigration, since it is about the quarrelling among the various tendencies and personalities, Tibor Eckhardt and Ferenc Nagy, and between the Smallholders and the Peasant Party. The lack of information or extremely imprecise information did not prevent Hungarian intelligence from opening a new personal file on Imre Kovács on July 12, 1952, on the pretext that "he was carrying out activities against the Hungarian People's Republic, and taking part in organizing the Hungarian fascist emigration"[16]. They justified their view that Kovács was dangerous by alluding to the fact that he had worked together with the "Group to Free the Peasants" led by Ferenc Nagy and the former Polish Prime Minister, Mikołajczyk, which was a "fascist organization". Indeed, it thought its task was "to unite the kulaks and landowners who had left the countries of Central and Eastern Europe". In reality, the danger of the organization that brought together the emigré agrarian party politicians established in 1947 under the name of International Peasant Union was

---

had the opinion that in this way he put his colleagues who had stayed at home in danger, even physically.

[14] ÁBTL. 3.2.4. K-1869/67, ff. 152–154.

[15] The addressee of the letter could be two people: István Mikita or István Pap, both of whom had been politicians in the Peasant Party, and they too had left Hungary soon after Imre Kovács.

[16] ÁBTL 3.2.4. K-1869/67, f. 85.

that it could have gained the support of the peasantry, which would have wielded enormous power in case of a possible political change[17].

This change did not happen, and over the years the not very solid unity of the Hungarian National Board, which was considered to be the most important organization of the emigration, split even further. Imre Kovács had already left the organization in 1951. The emigrés were divided over, among other things, when they should pick up the threads of political development that had been dropped in case they returned home, beginning from 1947, 1945, or perhaps 1939. Imre Kovács, as a believer in radical land reform and limiting big capital, wanted to return to conditions at the turn of 1946/47, and so he came into conflict with several emigré leaders, such as the Christian Democrat István Barankovics. Hungarian intelligence that had long considered emigrant life to be homogenous began to resonate with more sensitivity in 1956 to the palpable differences of opinion and to mine the possibilities that lay therein[18]. This was the time when the secret police began to evolve slowly, during which they broke with the schematic, Stalinist approach that was the main obstacle to effective intelligence gathering. This was also justified, though unvoiced, because they had not been able to create an effective intelligence network, neither in the United States nor within the Hungarian emigration there. Owing to its inflexible, monolithic image of the enemy, Hungarian intelligence gathering, groping its way in the dark, was essentially condemned to failure. In 1956, however, they began to weigh how could they use Kovács to divide the emigration and/or for gathering information. There was an extraordinarily long and dark road to possible success.

[17] Gyula Borbándi, *A magyar emigráció életrajza, 1945–1985*. [Biography of the Hungarian Emigration, 1945–1985.] Európa, Budapest, 1989, p. 282.

[18] They began to collect the newspaper articles and publicistic writings from the emigré journals that betrayed the conflicts and arguments among the various tendencies and personalities. That was how they came across the knife fight between István Barankovics and Imre Kovács, as well as an article by Imre Kovács in which he expressed his opinion on conditions in Hungary. The latter justified their belief that Imre Kovács was keenly interested in the events of Hungarian domestic politics. ÁBTL 3.2.4. K-1869-67, ff. 264–265.

First Steps in Approaching Imre Kovács

The intelligence officials of the Hungarian Ministry of the Interior sought out Imre Kovács's acquaintances and Hungarian connections with the intention of finding the person through whom he could be reached. From the outset the plan did not promise to be easy, since the former Peasant Party politician was living in the United States, where Hungarian agents had limited room to manoeuvre. There was not a single agent near Kovács, so they tried to find a person with whom he was corresponding. How much in the dark the state protection were groping was demonstrated by the fact that they focused first on Zoltán Földes, Kovács's father-in-law in August of 1956. They did not even know that Kovács had divorced his Hungarian wife four years before, which was not a minor circumstance, and in 1953 had married an American university student. Information gathered from Kovács's father-in-law was old news, as it reflected the situation of four years before. The state security agents simply dusted off a report that had been made in 1953. This fact is clear evidence of the superficial, inane intelligence that the Hungarian secret police gathered at this time.

Then they tried to approach Imre Kovács's brothers, László and Endre, or more precisely, they asked for their biographies from the personal resources person of their workplace. The two brothers behaved in a completely contradictory fashion. László did not even mention his brother who was living in the United States, while Endre wrote down the facts; indeed, he even stressed that he had hidden his older brother in 1944 from the extreme right and the Germans. The agents jumped to the audacious conclusion from this that they could use Endre in collecting information about Imre. They didn't even exclude the possibility that Endre would voluntarily agree to collaborate with them. All this they based on Endre Kovács's participation in the anti-fascist resistance. According to their tortuous logic, they thought that he would be willing to work against his brother. They brought up reasons for inducting him: for example, although Endre Kovács had not joined any party after 1945, he was close to a cousin of his who was working as a chauffeur for the Hungarian Communist Party. We are hardly exaggerating when we say that intelligence tried to bridge the deficiencies in its work partly by constructing fantasies.

In late September of 1956, the transcription of intelligence arrived at the so-called Environment Investigation Department of the Interior Ministry, so that they should make a report about Endre Kovács's family, workplace, friends, acquaintances, political activities. In other words, in the jargon of the state security, they were to write an environment study. In most cases, this meant making inquiries at the individual's workplace and home, which in an urban environment gave great power to malicious persons and concierges. They got information about Endre Kovács from three concierge women and two neighbors. The text was extremely imprecise, and teemed with false allegations. For example, Endre Kovács was described as a Smallholder politician, who was persecuted by the Arrow-Cross and the Germans in 1944, because he had published a book "that was against them". The neighbors thought they knew that "he had fled to the West to escape the order of the State Security Authority to arrest him". The only useful information obtained was that the two brothers corresponded regularly[19].

The report was dated September 28, but the slow moving intelligence – and the Imre Kovács action or rather the effort to approach Endre Kovács – was swept away by the 1956 revolution. The case gathered dust for years, and it was only in February 24, 1960 that the case of the Kovács brothers was taken up again[20]. József Tóth, police lieutenant, intelligence officer of the Political Investigation Department of the Ministry of the Interior drafted two copious reports. The first document is an extraordinarily superficial summary of Kovács's political career. The parliamentary elections of 1945 were dated at 1946. His resignation from the Peasant Party was dated in May instead of February, 1947. These mistakes could have been rectified by looking at any newspaper of the time. In addition, the agents didn't even know about Kovács's divorce, and they continued to approach his former father-in-law. More exciting was the so-called operative plan, which prescribed how State Security wished to monitor Imre Kovács. This revealed the fact that, while four years before, they had counted on the possibility of winning his confidence, they now dealt with him again as a person who "was carrying out hostile activities"; thus, they "considered him an object of counter-espionage". Disregarding the assault on the Hungarian language

[19] ÁBTL 3.2.4 K-1869/67, ff. 270–271.
[20] ÁBTL 3.2.4 K-1869/67, ff. 276–280.

committed by the officer who wrote the text, the change in intention was worthy of attention. They listed seven points of what they had to do, including some that were absurd, such as surveillance during the trips taken by agents from Hungary. They took into account the use of the Hungarian residence in Washington. At the same time, they could not decide whether their objective was the continuous surveillance of Kovács or was it to compromise him among the emigrés.

The only concrete point of the verbiage was that it recommended that contact be made with Endre Kovács. But nothing happened in this regard for a further three years, during which time a few sporadic bits of information that Kovács had again resumed contact with the public life of the emigration. He became a member of the Hungarian Committee established in 1958, to cultivate good relations with individual politicians of the Democratic Party. Thus, he was given a role in the Kennedy administration. Up to that time, however, so long as Imre Kovács himself didn't seek contact with official Hungary, State Security was not able to get close to him. In other words, the entire plans of State Security trod on thin ice, since they were built on a single emotional standpoint, Kovács's homesickness.

The case was similar with other leading emigré politicians. We can mention as an example, the world famous physicist, Leó Szilárd, whom they tried to lure into a trap with emotional blackmail in the 1960s and persuade him to collaborate with Hungarian intelligence[21]. After a long struggle, Szilárd rejected the dishonorable proposition. In the case of Imre Kovács, intelligence reasoned rightly that, with the passage of time, and the softening of the political situation, the intention of returning home or at least going back home for a visit grew stronger in him. It is enough to evoke Imre Kovács's memoirs that were published in Toronto in 1979, whose last sentence reads, "I am not homesick!"[22]. We don't have to lay out the price in renunciation and self-denial that must have cost him to write this.

During those years it was the embassy in the United States that could help the work of Hungarian intelligence truly effectively, mostly by carefully surveying the news reports of the emigrés and immediately informing Budapest whenever any hairline fissure appeared in these

[21] About the case, see ÁBTL 3.2.4. K-1527/1–2.

[22] Imre Kovács, *Magyarország megszállása*. [The Occupation of Hungary.] Katalizátor Iroda, Budapest, 1990, Back cover.

circles. On February 14, 1961 when there was temporary silence with respect to Imre Kovács, an unexpected telegram cheered the intelligence agents[23]. The telegram told the news that a minor polemic had flared up between Kovács and a moderate conservative, formerly Smallholders' Party, politician, Zoltán Pfeiffer in the columns of the Amerikai Magyar Népszava [American Hungarian Voice of the People] and the Hungarian Quarterly. It was a genuine emigré quarrel; in their impotence the two sides opened a debate on why Soviet political interests had been able to prevail in Hungary already between 1945 and 1947. Kovács thought that the main reason was the lack of preparation and political inexperience of the Smallholders' Party and the Social Democratic Party. Pfeiffer who had filled a secretary of state position thought it was rather the superior force of the Soviets. The employees of the embassy saw clearly that the emigrés had differing views in interpreting the past. True, but all this was useless information, which didn't bring Hungarian intelligence any closer to Kovács.

What is more, they were so far from launching any viable action that they resorted to meaningless measures. Since Hungarian State Security received no information that was worth anything, they turned inward. Intelligence asked the so-called counter internal reaction, which monitored the political adversaries of the Communist system, to look around. They might find something of use concerning Imre Kovács. After a certain amount of searching they found two agents, who had provided information before about the Smallholders' and National Peasant Party politicians. It turned out that already in 1957 and 1958, they had them write down everything that they knew about Imre Kovács's career up to 1948; it might be useful for something[24]. The opportunity was now at hand, so the file grew thicker. The trouble was that, although State Security had more thorough and extensive information in its possession about Imre Kovács's activities in Hungary, they couldn't get very far with this knowledge at that moment.

[23] ÁBTL. 3.2.4. K-1869-67, f. 288.
[24] ÁBTL 3.3.4 K-1869/67, ff. 290–295.

The Meeting of "Xavier" and "Szabados" – the Closing of the Kovács Case

Imre Kovács's hopes pinned on the Kennedy administration were not built on sand. The new government began a new approach to the Latin American region, with which the United States had always had a special relationship. That is why they announced the generous cohesion program known as the *Alliance for Progress*. The Democratic administration thought that the spread of revolutionary ideals could be stopped best through a well-organized land reform, partly owing to their social political principles and partly as an effective defense against the Soviets. In preparing this, they turned to the experiences of agrarian reform in Eastern Europe. In 1961 they established a research institute, the International Centre for Social Research, which was financed, presumably, by the American government through a background foundation. The objective of the centre was to study the agriculture of Central and South American countries and work out land reform plans. They concentrated financial and human resources on, among others, Brazil and Columbia. Imre Kovács was appointed as head of the institute; thus, he was given the opportunity to play a worthwhile political role in serious matters. Kovács used this opportunity to gather information about Hungary, too. On January 30, 1963 he wrote a letter to the secretary general of the Magyarok Világszövetsége [MVSZ, World Alliance of Hungarians, WAH] requesting Hungarian literary and scientific books[25].

Since the WAH and intelligence gathering were fairly well intertwined during the Kádár era, the correspondence attracted the attention of State Security Agencies. Imre Kovács and secretary general Ottó Beöthy, corresponded several times, and more than two dozen books on agriculture, literature, history, and sociology were sent from Budapest to New York. Kovács thanked Beöthy politely, but didn't do any more than that. His cautious attitude is understandable, as this was contact, after all, with official Hungary. He had to be careful of what he did, not only because of his American partners, but also his emigré colleagues, so as not to put himself into a difficult position through excessive curiosity.

From March 1963 on, the two Kovács brothers who lived in Hungary were kept under surveillance to see whether they received any

[25] ÁBTL 3.2.4.K-1869/67, f. 302.

letters in which their brother wished to meet them. The State Security Agencies were not disappointed; they discovered that Imre Kovács intended to travel to Europe and wished to meet his brother Endre.

The Kovács case entered a new phase with this news. From then on Imre Kovács was handled as a possible agent, in the vocabulary of State Security as a "candidate for recruitment". From then on in the writings he was called by the code name "Xavier." Endre's code name was "Szabados" [Libertine]. Recruitment was conceived as follows: an intelligence agent looked up Endre Kovács on the pretext that he worked for the World Alliance of Hungarians. He would tell him that the primary goal of the organization was to help bring together emigrés and those living at home. He would offer to help him obtain a passport, and after establishing a friendly relationship, try to persuade Endre to convince his brother to come home, or at least come for a visit. Although the plan was on fairly thin ice, and was built always on hopes of achieving the most advantageous conditions, at the same time the home-coming or visit of one of the most respected, and decidedly anti-Communist leaders of the emigration would have been a great success. The Kádár regime hoped that this not only would increase its own prestige, but it would lead to the confusion of the Hungarian emigration. The thaw in Hungarian domestic politics could help in achieving the plan: a significant number of those who were imprisoned after the 1956 revolution would be released under a general amnesty. In exchange the UN general assembly would take the Hungarian question off the agenda, and thus the Kádár government could take the first steps toward easing its isolation in the international community[27]. In this general opening in foreign policy the situation and role of the Hungarian emigration was reassessed. They tried to map out the break lines, conflicts of ideals and personalities within the diaspora. In its foreign policy, the Kádár regime searched for allies in the international community. Since several former Smallholders, Peasant Party and Social

[27] The matter of the Hungarian question on the UN agenda interested the Soviet state security agencies much more than, for example, approaching Imre Kovács. This was demonstrated clearly by the case of the Danish diplomat working for the UN special committee investigating the events of 1956, in connection with which both the Soviet and Hungarian tate security apparatus made serious efforts. András Nagy, *A Bang Jensen-ügy.* [The Bang Jensen Affair.] Magvető, Budapest, 2005.

Democrat politicians were drawn into public life, they tried to do the same with the emigrés, too.

The risky plan of recruiting Imre Kovács as an agent began fairly well at first: Endre Kovács cordially welcomed the secret agent who introduced himself under an assumed name (technical term: operative officer), who said he was an employee of the World Alliance of Hungarians. He later informed Kovács that he was now working for the Foreign Ministry. This almost proved to be a fatal error, as Endre Kovács did not at first understand the sudden change in workplace; he may have become suspicious. After a few meetings, he confided that he was corresponding with his older brother, but it soon turned out that the planned visit in 1963 was put off. The Hungarian agencies asked for outside assistance. They wished to find out from the KGB what the institution led by Imre Kovács was up to, or whether the former Peasant Party politician was in contact with any part of the FBI. The Hungarians stressed that Imre Kovács played an important part in directing Radio Free Europe, and consequently they wished to thoroughly process his person, in other words, keep him under surveillance.

The collaboration of Hungarian-Soviet State Security was presumably intensive; nevertheless, the case of Imre Kovács was one of the rare occasions when they were caught red-handed[28]. After two months, the Soviets couldn't provide any information whatsoever. The reason for this is unknown, whether it was because there really was no information or they weren't interested in this concrete case, or because of their contempt for Hungarians. One can venture to suggest the possibility that the KGB certainly had information about the Kennedy government's new Latin-American policies, its plans for land reform, and bringing democracy to the region. But they did not even inform the Hungarian counterpart agencies in general lines, however, which they could have done without making a special effort. This reinforces the suspicion that Moscow was one-sided in its considerations about the collaboration of the Hungarian and Soviet State Security Agencies. Every piece of information

[28] About this relationship see Magdolna Baráth, Adalékok a magyar és szovjet hírszerző szervek együttműködéséhez. [Data on the collaboration of Hungarian and Soviet intelligence.] In *Megértő történelem Tanulmányok a hatvanéves Gyarmati György tiszteletére.* [Understanding History. Essays in Honor of György Gyarmati on his sixtieth Birthday.] Edited by Magdolna Baráth, Gábor Bánkuti, János Rainer M. L'Harmattan, Budapest, 2011, pp. 29–41.

from Budapest had to be handed over, while data from the Soviet capital must have come fairly sporadically.

After the falling off of events in a year and a half, things came to life again in October, 1965. Intelligence found out from an intercepted letter that Imre and Endre Kovács would like to meet in Vienna. They obtained a passport for Endre Kovács with dispatch, and an operative officer masquerading as a foreign office official looked him up again, to give him detailed instructions concerning the meeting. Intelligence would have liked to persuade Endre to ask his brother to exchange ideas about emigration issues with a Hungarian diplomat in Vienna. They would have offered him the possibility of returning home, but in exchange they expected him to give exhaustive information about the leading organization of the emigration, the Hungarian Committee, or its relationship with the American government[29].

This daring plan was not carried out: although the two Kovács brothers did in fact meet, Imre wasn't willing to meet any kind of "representative of the foreign office". He merely sent a packet of American cigarettes to the diplomat who helped his brother Endre travel to Vienna. It isn't difficult to make a joke in all this about State Security. Nonetheless, he managed through Endre to get a handwritten letter to Prime Minister Gyula Kállai, with whom he had worked in the anti-fascist resistance. In his letter, Imre Kovács asked Kállai to give Endre Kovács an intellectual job due to his work in the resistance. Imre Kovács's act can be interpreted as a symbolic rap: he wasn't willing to make the slightest concession; on the contrary, it was he who came forward with a concrete request. Ultimately, Hungarian State Security came to the obvious conclusion that Imre Kovács wasn't willing to collaborate with them. His file was closed and placed in archives on February 20, 1967, with the following commentary: "We determined during the work of investigation that he sought contact in 1964 with our embassy, with the idea of possibly returning home. In this respect, a sudden change happened in 1966. He resumed hostile activities. Thus, there is no realistic foundation for approaching him"[30].

[29] ÁBTL 3.2.4. K-1869.67, ff. 313–314.
[30] *Ibidem*, ff. 322–323.

Conclusions from the Kovács Case

The failure of State Security's surveillance of Imre Kovács as the defining politician of the Hungarian democratic emigration provides several conclusions. As we saw after 1945 the secret police continually watched his every step already during his activities in political life in Hungary. Later they tried to put to use information gathered at this time, but with less and less success. They did not take into consideration that the emigrés began a new life abroad, often started families, took on work, and learned languages. Parallel with this, their ties to Hungary loosened. This meant that it was very difficult to approach them directly, although the character of the given politician made a big difference. Imre Kovács knew very well the price he would have to pay to return home, and the kinds of sacrifices he would have to bring to the altar of the Kádár system, and the damage this would cause the emigration. For this reason, he was very cautious in cultivating relations with official Hungary, as well as with his brother. Although by closing his file, they gave up the idea of recruiting him as a state security agent, this idea had been completely unrealistic from the outset. Nevertheless, up to his death they tried to persuade him to come home somehow. At the PEN Congress in Vienna of 1976, for example, they tried to approach him during supper with the help of a beautiful woman, but Kovács arrived at the rendezvous with a friend, so this didn't work either[31]. The agents and employees of Hungarian intelligence stood out conspicuously among the writers, poets, and journalists at the PEN Club Congresses. Already at the meeting of the PEN Club in Budapest in 1964 the question came up of Imre Kovács's return home, but it was only a Protestant Minister friend of his, András Hamza who came from Washington[32].

In the case of other politicians, the harmonized activities of Hungarian State Security, diplomatic service, and party leadership were successful or almost successful. The Smallholder politician, Ferenc Nagy, was prevented only by his death in 1979 from choosing between coming home and abandoning his fellow émigrés. The outstanding essay writer, László Cs. Szabó, came home on visits several times beginning with 1980, and the party leadership under Kádár tried to use this to burnish its own

[31] The author's interview with György Haas, Manuscript Budapest, 2012.
[32] ÁBTL 3.2.4. K-1869/67, f. 323.

image.

State security's surveillance of Imre Kovács was at the same time a good example of the attitudes of the Hungarian secret police. In the first period, between 1948/49 to 1956 they had a simplistic image of the emigration: they saw everyone who didn't wish to live under the dictatorship of the time as a fascist. Partly due to this, and partly due to the uncultivated intelligence-gathering staff, who didn't speak languages and lacked the most basic intelligence, knew hardly anything about the emigration. Slowly they realized around 1956 that by watching friends and relatives who stayed at home they could obtain results, but they didn't think through how they could persuade an anti-Communist emigré to spy for Communist Hungary. In the 1960s especially after the general amnesty issued in 1963, the issue of luring emigrés home came to the fore. They would have liked to persuade Imre Kovács too, and that was why they tried to entangle his brother Endre in their web. Their state security game, colored with complex and unrealistic elements, could have been successful if Imre Kovács had been serious about visiting Hungary. Such a visit would in itself have demonstrated that Hungary had changed, and now respected their former companions-in-arms; secondarily, it provoked great disputes among the emigré organizations. In the early and mid-1960s anyone who returned to Hungary to live at this time or even paid a visit could scarcely have avoided being branded a traitor, an unprincipled opportunist by the emigrés.

Later, as the system softened and with the aging of the diaspora the road opened more and more to interchanges. The case of Gyula Gömbös, who lived in the United States, was a good example of all this on every level. He visited already in the 1980s, a book of his even appeared in Hungary. He was able to do all this without losing respect within the emigration[33]. In the case of Imre Kovács, State Security not only chose the wrong person and wrong methods but also the wrong time. Visiting home in the early 1960s was impossible for the Hungarian emigrés for moral reasons. A decade and a half or two decades later State Security's attempts would have been met with more success, although by then they tried to win over the aging emigré elite with much softer methods. From their own standpoint, State Security missed an excellent opportunity in the autumn of 1977 when a scholar of the Sociological Institute of the Eötvös

[33] ÁBTL 1.11.13.0001-731-6-G.

Loránd Scientific University, Tibor Huszár, looked up several Hungarian emigré intellectuals living in London and New York, including Imre Kovács. In the course of the conversations, the question of the Hungarian intellectual movements between the two world wars came up, which Kovács was willing to discuss in exhaustive detail[34]. In the state security papers there was no sign indicating that Hungarian intelligence would have used this obvious opportunity to approach the emigré politician. The machinery sputtered not only earlier but even at that time.

[34] The texts of the often quoted interviews considered to be an important historical source to this day was published later. Tibor Huszár, *Beszélgetések.* [Conversations.] Magvető, Budapest, 1983.

Miodrag **MILIN**

Clericii ortodocşi sârbi din România şi Securitatea. Documente

Serbian Orthodox Clergy from Romania and the Securitate. Documents

This documentary comes to the readers with stories about ways to seize and control by the Securitate of the entire hierarchy of the Serbian Orthodox Church in Romania. The beginning of these actions was in the late '40s when using the fact that exposure of clergymen in various political activities (agitation for annexation villages Clisurii Danube to Tito's Yugoslavia, pro - Tito propaganda in Timiş villages, unrest started around catching dignity of vicar bishop of Timisoara), the Securitate had blackmailed some of the priests: some o f them willingly agreed to collaborate, others were forced and thus, the Securitate succeeded to infiltrate its people in important positions and to take our control of the whole institution.

Etichete: OZNA, Securitatea, preoţi, colaboratori, Belgrad, Biserica Ortodoxă Sârbă

Keywords: OZNA, the Securitate, priests, colaborators, Belgrad, the Serbian Ortodox Church

Aminteam cu alte ocazii[1] că o exaltare de necontrolat a cuprins întreaga minoritate sârbă în împrejurarea sosirii şi prezenţei Armatei Roşii pe pământ bănăţean. Toţi se pretindeau „antifascişti" şi „democraţi", în slujba unui nou destin al României, sub semnul „frăţiei" slave şi ateiste cu iugoslavii şi sovieticii. Au apărut astfel Frontul antifascist slav şi ideea Congresului slav de la Timişoara pentru democratizarea României (gândit, parcă întru slava PCR-ului, pentru 8 mai 1945).

Dacă congresul cu pricina a fost scos în ultimul moment de pe agenda politicii cotidiene româneşti, ateismul „militant" inspirat de „organele" iugoslave a continuat să facă ravagii în sânul bisericii pravoslavnice din cuprinsul Eparhiei de Timişoara. Structura ierarhică a acesteia, subordonată Patriarhiei de la Belgrad, a fost supusă unui înverşunat tir propagandistic atât din partea diplomaţiei („organelor")

---

[1] Miodrag Milin, Andrei Milin, *Sârbii din România şi relaţiile româno – iugoslave (1944 – 1949),* Timişoara, 2004, pp. 33 - 52; Andrei Milin, Miodrag Milin, Ţvetco Mihailov, *Sârbii din România în vremea Comunismului,* Timişoara, 2011, pp. 42 – 53; 318 – 328; *Sârbii din România în secolul XX,* Editor Miodrag Milin, Cluj-Napoca, 2012, pp. 51 - 64.

iugoslave acreditate la Bucureşti, cât şi din interiorul Casei Domnului. Ierarhia de la Timişoara s-a aflat expusă politic încă din timpul războiului, prin aderarea formală la Mişcărea drajistă a "cetnicilor"[2], în vara lui 1942. Faptul ar fi trecut aproape neobservat de Regimul antonescian, dacă nu intervenea cu presiuni Gestapo-ul, alarmat de iniţiativele de peste hotare ale insurgenţilor antigermani. Presiuni, urmate de un simulacru de proces şi de condamnări formale, care mai mult i-au ocrotit decât sancţionat pe cei împricinaţi.

Dacă au trecut cu bine de încercările războiului, preoţii vor avea însă mai multe de ispășit de pe urma Poliţiei secrete iugoslave (OZNA)[3]. Ierarhul Scaunului episcopal la datorie în Timişoara a fost de-acum supus unei hărţuiri neîncetate de către agenţii ce orchestrau UACDSR[4]-ul, continuatorul mai paşnic al pretins-belicosului Front antifascist din vremea sfârşitului de război. Toţi tinerii voluntari-partizani repatriaţi (voluntar sau „în misiune") se vor manifesta de acum zgomotos, sub comanda acelorași comisari de îndoctrinare, transformaţi de această dată în „consilieri" de Ambasadă şi „atașaţi" de presă ai Belgradului pentru România. Aceștia și alţii de aceeași calitate, infiltraţi prin intermediul PCR-ului în structurile Siguranţei române, și-au intensificat lucrarea împotriva instituţiei Bisericii, agitând în presa „democrată" timişoreană de tip *Pravda*[5] şi în ieşirile publice nevoia unei biserici comuniste, a „tovarășilor" popi și a unui învățământ nou, de stat, cu abandonarea tradiţiei şcolilor confesionale şi în duhul Ortodoxiei Sfântului Sava.

[2] Mișcarea „drajistă", cea a aderenților cololelului Draža Mihajlović, ministrul de Război aflat în rezistență al Guvernului regal iugoslav din exil, cu sediul la Londra. În timp, aceasta va evolua spre un conflict cu rezistenții comuniști ai mareșalului Tito. Cetnicii = cetașii, partizanii colonelului Mihajlovic.

[3]OZNA, Odbor za zaštitu naroda, Consiliul de apărare al poporului, Securitatea iugoslavă (titoistă). Urmașa ei este UDB-a, Ured državne bezbednosti, Departamentul Securității Statului.

[4] UACDSR, Uniunea asociațiilor culturale democrate slave din România. Pentru detalii vezi Andrei Milin, Miodrag Milin, *UACDSR sau sârbii din România pe baricadele Războiului Rece,* Timișoara, 2009, 313 pag.

[5] *Правда (Pravda=Dreptatea),* organ de presă de orientare comunistă-stalinistă al FAS – Frontul Antifascist Slav din România; a luat ființă la Timișoara, în luna octombrie a anului 1944.

Protopopului – administrator episcopal Slobodan Costici[6] i s-a „inventat" o opoziţie internă de coloratură „roșie", expunând o serie de figuri cu trecut şi nostalgii revoluţionare, precum inspectorul şcolilor minoritare, părintele Radivoi (Rada) Fenlacichi[7], fost voluntar în gărzile roșii pe vremea Revoluţiei ruse. Acesta s-a limitat la defăimarea învățământului confesional și pledoaria pentru şcoala mixtă de tip nou, de stat proletar. Un alt preot, Milan Nicolici[8], deși om în vârstă, către 60 de ani, a fost „înrobit" de mitologia iugoslavismului titoist, fiind propulsat în fruntea opoziției la linia oficială, a protopopului Costici. De aici lucrurile au scăpat de sub control, serviciile secrete presând asupra unei desprinderi de sub tutela Pateriarhiei sârbe a Belgradului şi „înregimentarea" credincioșilor sârbi în oastea supușilor statului și ai Bisericii române. Administratorul eparhial Costici a rezistat eroic tuturor presiunilor, până ce agenţii OZNA au intervenit brutal şi în stil gangsteresc, răpindu-l de pe stradă pe fiul său Nemania, dispărut apoi fără de urmă, în toamna anului 1946, în împrejurările unei mai mari campanii de răfuieli sângeroase cu „dușmanul de clasă". Bătrânul Costici a ieșit frânt de această tragedie; s-a pensionat, şcolile confesionale s-au închis, a triumfat învăţământul de stat. Lucrurile s-au încurcat însă pe planul ierarhic: formula cu preotul Nicolici n-a mai mers în ochii „organelor",

[6] Slobodan Kostić, protopop de Timișoara și apoi administrator - vicar episcopal de Timișoara (1942 – 1947). Vezi detalii la Стеван Бугарски, *Српско Православље у Румунији,* Темишвар – Београд – Нови Сад (Stevan Bugarski, *Ortodoxia sârbească din România,* Timișoara – Belgrad – Novi Sad), 1995, pp. 43 – 44.

[7] Radivoj Fenlački, preot și învățător sârb din Timișoara, fost voluntar în armata sârbă pe frontul din Dobrogea, din 1916; în vremea Revoluției ruse a luptat de partea bolșevicilor, fiind privit cu neîncredere după război de conaționalii săi. În anii 1944 – 1945 a fost unul dintre fruntașii orientării pro-comuniste din sânul comunității sârbe din România. Apoi, deținut politic în anii '50. A lăsat și un interesant volum de mărturii, Радивој Фенлачки, *Живот кроз казивања (Viața prin mărturii),* volum îngrijit de Stevan Bugarski, Timișoara, 2010, 103 pag.

[8] Milan Nikolić (1888 – 1969), paroh în satul timișean Gelu. A înființat un liceu particular sârbesc în sediul parohiei sale (1921), contribuind la educarea și îndoctrinarea în spirit iugoslav a tineretului sârb. Exponent al deschiderii Bisericii sale spre rânduielile comuniste de tip titoist. A îndurat prigoana Securității și temnițele comuniste din anii '50, fiind considerat un adevărat lider spiritual al celor prigoniți pentru crezul național de inspirație iugoslavă.Vezi С. Бугарски, *Српско Православље у Румунији...,* pp. 189 – 261.

acesta fiind considerat prea ataşat de periculoasele, de-o vreme, idei titoiste in care își îndoctrina enoriașii. Iar problema subordonării față de stat şi Patriarhia de la Bucureşti a intrat pe-o altă fundătură, a dreptului canonic, şi în condiţiile în care a căzut ratificarea Acordului de prietenie româno-iugoslav de la finele anului 1947.

Lucrurile s-au complicat şi mai mult în primăvara şi apoi în vara anului 1948, când, în urma incriminantei Rezoluţii anti-iugoslave a partidelor comuniste și „frățești" celui sovietic, sârbii din România, la grămadă, au fost identificaţi drept principali vinovaţi pentru toate relele sistemului comunist de la noi. Iar popii, cu atât mai mult! Spuneam cândva că acesta (dimensiunea anticlericală a represiunii orchestrate)[9] a fost, poate, singurul consens major al celor două servicii de Securitate, de la Belgrad şi Bucureşti. De-acum prind viaţă tabelele cu preoţii sârbi de prin sate, toţi până la unul fiind descrişi ca dușmani de moarte ai regimului şi democraţiei proletare româneşti.

Mergând după această logică deviantă, toţi meritau să fie exterminaţi, cu biserică cu tot. Era însă prea mult şi nu exista motiv concret de-asemenea răfuială extremă. Nu că n-ar fi fost posibil... dovadă masivele procese politice, în care au fost întemniţaţi mai toţi foştii partizani şi apropiaţii lor, cu vină dar mai ales fără de vină (cei mai mulţi, că s-au aflat în situaţia cu pricina, ca martori, la vreme nepotrivită).

Prin urmare, Biserica era, în fața Securității poporului, din principiu, vinovată. Aceasta, însă, ca o instituţie „specializată", a preferat să lucreze „selectiv", adică, mai pe româneşte, şantajând pe alese. Acum, faimoasa şi incriminanta Rezoluţie nu putea fi imputată popilor de vreme ce era o „afacere" inter-partinică şi statală. Dar, dacă popii se „pătau" politic, ei deveneau de îndată vulnerabili; şi, conform noului catechism securist, şantajabili, de pus la treburi murdare, în slujba unor „idealuri înalte" dar în afara legilor oamenilor ori celor ale lui Dumnezeu.

La fel de exaltat, ca mulţi conaţionali din Clisura, preotul Iancovici Ivanco din Zlatița s-a pornit, precum şi alţi popi „roşii", să-şi ridice propria panoplie de „icoane" ale noilor „sfinţi"ai momentului; în zilele fierbinţi de vară ale lui 1948 s-a apucat să rupă tablourile Anei Pauker, ale lui Gheorghiu-Dej şi mai ales pe cele ale lui Stalin, înlocuindu-le cu imaginea adulată a mareşalului Tito. Era în această atitudine şi ceva din fronda

[9] Andrei Milin, Miodrag Milin, *Biserica Ortodoxă Sârbă din Banat și comunismul românesc,* în „Studii și cercetări bănățene. Banatul, istorie și multiculturalitate. Actele Simpozionului Internațional", Reșița – Novi Sad, 2012, pp. 276 – 306.

consătenilor săi, „republicanii” de la Zlatiţa din anii ’20, dar şi proaspăta aducere-aminte a zilelor celeilalte „republici” a Clisurii, de la Biserica Albă[10]. Popa Ivanco fusese în tinereţile sale puţin şi „cetnic” pe la Liupcova, apoi „antifascist cinstit” şi acum „titoist” şi comunist. N-ar fi fost mare lucru dacă nu era surprins „în flagrant” răspândind noaptea târziu manifeste titoiste, aduse de peste graniţă, prin gospodăriile oamenilor. L-au ridicat jandarmii, anchetă, proces, temniţă[11]. A devenit, în timp, unul dintre destoinicii colaboratori ai Securităţii.

La începutul anilor ‘60 începuse însă și o relativă destindere politică. În închisoare se ajungea mai rar pentru delicte politice, iar delincvenţii de drept comun erau de puţin, dacă nu chiar fără de folos. Securitatea de-acum își diversificase metodologia de „convingere” a potenţialilor colaboratori. Chestiunea cu „titoismul” nu mai impresiona pe nimeni, sperietoarea își pierduse din tenebroasa fascinaţie. Iovan (Iova) Marcovici din Radimna[12] ajunsese și el pe listele negre ale celor din Clisura ce visau la Iugoslavia, în anul 1947. A ajuns curând în „laboratorul” Securităţii, unde nu a dezamăgit. Cea mai bună dovadă este angajarea „din convingere” printre colaboratori, cu nume de cod „Velcovici Dumitru”[13], a propriului său fiu, preot, ajuns în timp figura dominantă a Bisericii sârbe din Eparhia timișoreană. O ascensiune spectaculoasă, din

[10] „Republicile” de la Zlatița și Biserica Albă, naive experimente sociale orchestrate de foști prizonieri intoxicați cu demagogia revoluționară din Rusia, la începutul anilor 20. Totul s-a sfârșit cu administrarea a câte 25 de bastoane pe spinarea celor implicați, de către jandarmi, în piața publică din Biserica Albă.

[11] Împărtăşind opinii asupra acestui caz cu un temeinic cunoscător al problemelor din sânul Bisericii sârbe, istoricul Stevan Bugarski îmi spunea că popa Ivanco a ieşit cu bine din încercările puşcăriei comuniste, fiind reîncadrat şi slujind cu succes mulţi ani la rand apoi. Mă gândeam că, după rechizitoriul împovărător de care a avut parte atunci, va fi zdrobit în închisoare; aparent inexplicabil, lucrurile s-au desfăşurat însă cu totul diferit: tocmai a prins viaţă un om „de nădejdie” al Securităţii din Clisura, informatorul „Toma Gheorghe” sau, după caz, şi „Tudor Gligore”.

[12] Miodrag Milin, Andrei Milin, *Clisura bănățeană (a Dunării) – enclavă iugoslavă nord-dunăreană în anii 1944 - 1947 sau experiment comunist românesc „avant la lettre”,* în „Analele Banatului. Serie nouă. Arheologie - Istorie“. XXII, 2014, pp. 445 - 474.

[13] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 254344 *„Velcovici Dumitru”,* vol. I, ff. 96 – 101 (Notă privind aportul adus de agentul „Velcovici Dumitru” în colaborarea cu organele noastre. Căpitan Vasa Grubacichi, Moldova Nouă, 22 iulie 1964).

modest preot din Clisura Dunării, la cea de inspector bisericesc la Timişoara, funcţie nou-creată, pe lângă vicarul George Hranisavlievici[14], pentru „a-l sprijini" în relaţia cu autorităţile, și cu precădere cele de la Consulatul iugoslav nou-deschis la Timişoara. Ajuns în această importantă funcție bisericească, acesta își promova, la rându-i, cumnatul din Clisura Dunării pentru o altă funcţie nou-creată, de inspector de protocol (cu nume de cod preacreştine, de „Constantin" ori „Sava"), vehiculându-se prin rapoartele secrete din această perioadă, tot felul de sume uriașe pentru dobândirea de parohii sau felurite demnităţi. O promiscuitate morbidă desfășurată împreună cu inspectorul de la Departamentul de Culte și cu ofiţerii de securitate de la „Culte și minorităţi", adusă până în pragul anilor revoluţiei.

În concluzie, după prigonirea iniţială a Bisericii, văzută ca răul cel mai mare pentru curăţenia spirituală a „omului nou", cel ocrotit de Securitate, lucrurile s-au mai nuanţat: au rămas pentru o vreme cazurile-problemă din anii marilor procese și ai represiunii („încadrarea informativă" a preotului Milan Nicolici și a celor apropiaţi lui, ginerii-preoţi Milorad Ilici din Moldova-Veche și Pavle Marcovici din Timișoara); apoi, neîncrederea și suspiciunea s-au tot diluat, făcând loc unei cârdășii murdare, în care sunt de remarcat și „complicităţi" peste regula jocului, în adevărat stil mafiot, aflându-l chiar pe maiorul de securitate Vasa Grubacichi ca promotor al informatorului său de la Moldova-Nouă, pentru a fi inspector bisericesc la Timișoara, iar la moartea vicarului Hranisavlievici, pentru succesiunea în funcţie. Dar, despre toate acestea, cu detalii, într-un documentar viitor.

Documente:

1.

7 noiembrie 1946 Timișoara. Raport al Poliţiei de siguranţă privind împrejurările răpirii și dispariţiei lui Costici Nemania.

Chestura Poliţiei Municipiului Timișoara

[14] George Hranisavlievici, vicar de Timișoara (1971 – 1978). Vezi С. Бугарски, *Српско Православље у Румунији...* pp. 44 – 56.

Biroul Poliției de Siguranță
Nr. 267 Cab. Sig.
7 noiembrie 1946

Către Inspectoratul Regional de Poliție Timișoara

La ordinul Dvs. telefonic nr. 8202 din 7 noiembrie 1946, referitor la răpirea numitului Costici Nemania, avem onoare a Vă raporta următoarele:

Numitul Costici Nemania este născut în Timișoara la 21 februarie 1912. După terminarea studiilor în Losane [Lausanne] – Elveția, unde a studiat [la] Facultatea de Drept și diplomația, a abzis de cetățenia română și a fost numit ca secretar general și consilier economic la Camera de comerț româno – iugoslavă în Beograd, în anul 1941.

În anul 1941 luna aprilie a fost concentrat în garnizoana Vârșeț – Iugoslavia, și a luat parte în operațiunile militare contra germanilor, până la capitularea Regatului iugoslav.

S-a refugiat în România și a venit împreună cu soția sa la Timișoara unde s-a stabilit la tatăl său protopopul Slobodan Costici, cu domiciliul în Timișoara, Piața Unirii nr. 5.

Costici Nemania a fost foarte rău văzut de către sârbii din Banat, unde s-a creat o atmosferă dușmănoasă contra lui în special în rândurile antifasciștilor slavi.

În anul 1942 a venit la Timișoara un delegat special din partea generalului Draja Mihailovici, în persoana maior[ului] Dușan Ristici, care a fost găzduit de Slobodan și Nemania Costici. Scopul tratativelor a fost organizarea sârbilor regaliști din Banat și strângerea unui fond, pentru finanțarea acțiunilor militare ale lui Draja Mihailovici.

Maiorul Dușan Ristici a plecat înapoi în Iugoslavia, fără niciun rezultat, fiind refuzat de către protopopul Slobodan Costici iar la înapoierea lui a fost prins de *Feldjagerpolizei* [Poliție de frontieră n. n.] și împușcat.

Tratativele nu au rămas fără zvon. Chestura Poliției municipiului Timișoara, în urma informațiilor primite, a fost sesizată că Nemania Costici organizează în Banat organizația de rezistență contra germanilor.

Tot în acest timp a fost informat și Comandamentul german despre cazul desfășurat în casa lui Slobodan Costici.

La data de 16 octombrie 1942 au fost arestaţi; astfel, a fost condamnat Nemania Costici la 5 ani şi Slobodan Costici la 3 şi jumătate închisoare de către Curtea marţială a Corpului 7 Armată, împreună cu alţi sârbi implicaţi în cauză.

În anul 1943 sârbii au fost graţiaţi de către Antonescu; în schimb Nemania Costici a primit domiciliul forţat în Craiova.

După 23 august Nemania Costici a fost pus în libertate, dar fiind sfătuit de familie, a mai rămas la Craiova.

În acest timp a fost prins de către Siguranţa Craiova colonelul Velimir Piletici din armata lui Draja Mihailovici. Fiind interogat de către Siguranţa din Craiova, la data de 17 septembrie 1944 a fost chemat şi Nemania Costici în cauză. La Siguranţă a fost sub stare de arest şi Petru Pantovici din Bucureşti, Str. [Gh.] Buzdugan nr. 27, care a stat în legătură cu Velimir Piletici. (Acest Petru Pantovici este comerciantul dispărut la Bucureşti la data de 14 oct. a. c. fără urme, despre care a scris întreaga presă din ţară. A dispărut la aceeaşi dată cu Nemania Costici).

Colonelul Velimir Piletici, Petru Pantovici şi Nemnia Costici au fost ridicaţi de către organele contra-informative sovietice şi transportaţi la Moscova cu un avion special.

La data de 20 noiembrie 1945 au fost puşi în libertate.

Nemania Costici a venit acasă din Rusia la 26 noiembrie 1945, ca prizonier şi a rămas la Timişoara, iar cei doi au fost obligaţi să se ducă în Iugoslavia, dar au rămas în România. Colonelul Piletici Velimir la Craiova, iar Petru Pantovici la Bucureşti.

Între timp familia Costici nu a ştiut nimic despre [cele întâmplate] şi [Nemania] a fost declarat dispărut fără urmă.

OZNA[Poliţia politică secretă a Federaţiei iugoslave] a curentat [a fost informată] între timp de Nemania Costici ca un colaborator al lui Draja Mihailovici şi ca criminal de război.

În luna noiembrie 1944 au venit câţiva partizani din partea OZNa şi [l]-au căutat pe Nemania Costici în locuinţa tatălui său, protopopul Slobodan Costici. Negăsindu-l pe fiul său [l]-au ridicat forţat pe Slobodan Costici, care a fost transportat la Vârşeţ – Iugoslavia şi internat.

După interogare a fost transportat la [punctul de] frontieră Stamora-Moraviţa şi astfel după 5 zile a venit acasă.

La data de 2, 3 octombrie 1946 între orele 10 – 12 au sunat 3 domni la locuinţa lui Slobodan Costici, când era acasă şi Nemania Costici. Necunoscuţii au fost conduşi de portarul casei, s-au prezentat unul ca

delegatul Casei cercuale iar cei doi ca [și] comisari din partea Siguranţei Capitalei. Au făcut un control la familie, dacă au servitoare, fiindcă se vor aduce la Timișoara servitoare pentru odihnă și vor fi plasate la familii care au încăperi deajuns. Au stat de vorbă 10 minute şi au plecat.

De la acest timp Nemania Costici a fost filat de către unul dintre ei, de statură înaltă, părul negru, nasul lung, faţa ovală și manta de piele.

La data de 7 octombrie 1946 orele 18,30 a venit Nemania Costici în str. [Emanoil] Ungureanu cu soția și fetița sa spre biserica sârbă, când s-a întâlnit în faţă cu individul care l-a filat. Costici a trimis pe soţia sa înainte, iar dânsul l-a oprit pe agentul necunoscut și l-a întrebat ce mai face în oraş, numitul i-a răspuns că mai are de lucru câteva zile şi a plecat.

La data de 10 octombrie 1946, orele 18 au venit în casa lui Costici în mod brusc 4 tineri bine îmbrăcaţi care [l]-au căutat pe Nemania Costici, care era ascuns în locuinţă; iar după ce cei 4 au plecat din casă şi au stat în curte, s-a ascuns dincolo în locuința sorei lui, unde a primit pe urmă pe unul dintre tineri.

La data de 14 octombrie 1946, orele 07 dimineaţa a oprit un limuzin [o limuzină] negru cu nr. de circulaţie *Craiova 174* în faţa casei din Piața Unirii nr. 5, în care au fost cei 3 indivizi care au făcut controlul în locuinţă.

Pe la orele 11,30 a ieşit Nemania Costici, în societatea lui Velico Petkov din Satu Mare [jud. Arad] și un ţăran. În strada V. Alecsandri în fața prăvăliei lui Șalinacichi a oprit mașina care [l]-a urmărit pe N. Costici, iar cei trei indivizi [l]-au ridicat pe Costici, vroind să-l tragă în mașină.

S-a iscat un mare scandal; Costici s-a opus iar unul dintre cei 3 a scos o legitimaţie roșie, arătându[-i]-o lui Costici. De acest scandal a fost sesizat și un ofiţer sovietic, neidentificat până în prezent, care [l-]a legitimat pe unul dintre cei trei; ofițerul sovietic s-a declarat mulţumit, în urma cărui fapt cei trei au plecat cu mașina după ce au șoptit ceva la urechea lui Nemania Costici, care s-a suit benevol în mașină și au plecat cu mare viteză cu dânsul.

După răpirea numitului Costici Nemania Chestura Poliţiei municipiului Timişoara, biroul Siguranţei a luat toate măsurile pentru urmărirea şi identificarea maşinii, pentru care scop a fost pus[ă] sub urmărire la toate poliţiile din subordine și la punctele de frontieră cu nr. 244 Cab. Sig. din 14 octombrie 1946 și tot cu același număr a[u] fost cerută[e] de la Chestura Poliției Craiova lămuriri referitor la maşina cu nr. de circulaţie *174 Craiova,* care a comunicat Chesturii Timișoara că mașina

în cauză a fost proprietatea d-lui Marin Creţean din Craiova şi a fost radiată și vândută d-lui căpitan Constantinescu Traian din București, str. Dr. Brândză nr. 8.

Prin nota telefonică nr. 6145 S. din 14 octombrie 1946 a fost cerut Prefecturii Poliţiei Capitalei să ne comunice dacă au cunoștință de existenţa acestei mașini în raza Capitalei, întrucât cu ajutorul susnumitei maşini s-a răpit o persoană din localitate în ziua de 14 octombrie 1946.

Nota telefonică a fost trimisă de 3 ori Prefecturii Poliţiei Capitalei; și anume, în 14 octombrie 1946 a fost primită de către comisarul adj. Ene Nicola, în ziua de 18 octombrie 1946 a fost primită de agentul Bovan de la Serviciul circulaţiei al Prefecturii şi în ziua de 19 octombrie a fost primită de comisarul Popescu tot de la Serviciul circulaţie din Prefectura Poliţiei Capitalei.

De la acea dată până în ziua de 7 noiembrie 1946 Chestura Poliţiei municipiului Timișoara nu a [mai] primit nici un răspuns referitor la mașina în cauză decât numai în ziua de 7 noiembrie 1946 Prefectura Poliţiei Capitalei – Serviciul Circulaţiei – ne comunică, prin adresa nr. 40813 din 22 octombrie 1946, rezultatul cercetărilor, pe care o anexăm în copie, din care rezultă că mașina în cauză numai poartă numărul de circulaţie *174 Craiova* decât *nr. 11688 B. Tx.* [Bucureşti Taxi?], înscrisă la data de 3 octombrie 1946 la Serviciul circulaţiei din Prefectura Poliţiei Capitalei, [ca] fiind proprietatea d-lui căpitan rez. Constantinescu Traian din str. Dr. Brândză nr. 8.

Din cercetări rezultă că în intervalul de la 12 octombrie până la 14 inclusiv ziua în care a fost răpit numitul Costici Nemania a circulat numai în Capitală.

În concluzie: numitul Nemania Costici a fost răpit de agenţii partizani încredinţaţi cu această misiune, fiind implicat în cauza lui Velimir Piletici și având legăturtă cu maiorul Ristici Dușan trimisul generalului Draja Mihailovici, care a fost împușcat de *Feldjäger Polizei.*

Astfel este declarat în Iugoslavia – Beograd, ca [și] criminal de război.

A doua posibilitate este că a fost din nou răpit de organele contra-informative sovietice, pentru a fi transferat în Iugoslavia.

Cu onoare vă rugăm să binevoiţi a dispune.

Chestor — Șeful biroului Poliţiei de Siguranţă

Cpt. Lazăr Petru (m. p.) — Comisar Steiner Tiberiu (m.p.)

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 329930, ff. 26 – 29.

2.

17 septembrie 1948, Timișoara. Raport al Direcției regionale a Securității statului privind implicarea preotului Iancovici Ivanco în distribuirea de manifeste subversive prin satele din Clisura.

Secțiunea I-a, Biroul 2 nr. 9021 S.
Dosar nr. 041541/ 11.IX.1948

Direcțiunea Regională a Securității Poporului Timișoara

[Rezoluție de mână: *Cercetările vor fi făcute cu toată seriozitatea. Din anchetă trebuie să rezulte clar nu numai cine a răspândit materialul ci și cu ce rost a fost plănuit. Cei în cauză, cu actele dresate vor fi înaintați instanțelor judecătorești. Vor fi ținuți la arest în cursul cercetărilor.* Semnătură, 17.09.1948]

Către
Direcțiunea Generală a Securității Poporului
Direcția I București

Urmare a raportului nostru nr. 6147 S/ 1948 și la ordinul Dvs. nr.111/ 35262 referitor la broșurile ce au fost găsite asupra unui grup de indivizi în frunte cu Iancovici Ivan, avem onoare a vă raporta că Serviciul de securitate Oravița în urma cercetărilor efectuate a stabilit că broșurile găsite în comuna Zlatița au fost împrăștiate de unii membri din Biroul politic al Organizației de bază din comuna Zlatița care s-au strâns în noaptea de 26/ 26 iulie a. c. în casa preotului Iancovici Ivanco membru în Comitetul de plasă a PMR-ului din Moldova Nouă, cu scopul de a descoperi pe eventualii indivizi ce ar încerca difuzarea unui asemenea material.

Faptele s-au întâmplat după cum urmează:

În ziua de 24 iulie a. c. s-au descoperit de către organele noastre din Baziaș broșuri ce conțineau răspunsul PCI [Partidul communist iugoslav] la Rezoluția celor 9 partide comuniste, prin comunele Socol și

Sușca. Șeful Biroului de securitate sesizat de acest fapt s-a deplasat în comunele Cârpa [de fapt, Câmpia] și Zlatița, pentru a lua măsuri preventive împreună cu jandarmii și grănicerii, pentru a organiza patrule în cursul nopţii și pentru a face pânde, spre a prinde pe cei ce ar încerca să împrăștie acest material.

Bănuielile s-au îndreptat împotriva preotului Iancovici Ivanco din Zlatița, cunoscut ca un element dușmănos regimului, deși făţiș activează în fruntea organizației PMR din comuna Zlatița și plasa Moldova Nouă.

Patrulele s-au organizat de către jandarmi începând de la orele 21 noaptea împreună cu grănicerii care după patrulările efectuate în comună până la 1 noaptea nu au observat nici un individ și n-au găsit nici un fel de broșuri.

La fel au organizat un post de pândă în fața casei preotului Iancovici Ivanco. La orele 1 noaptea din locuința susnumitului au ieșit un număr de 12 persoane care se îndreptau cu direcţia spre primărie, întâlnind patrula de jandarmi în drum aceștia au afirmat că au găsit un număr de 8 broșuri pe care le-a(u) și predat șefului patrulei. Jandarmii, intrigaţi de faptul că ei au controlat tot satul și nu au găsit nimic, au chemat pe cei prezenţi să controleze restul satului.

Din controlul efectuat nu s-a găsit nici o altă broșură(;) iar jandarmii după control sesizându-se de acest fapt au legitimat pe cei prezenţi spunându-le: cum se poate că ei, în toată patrularea efectuată nu au putut găsi broșuri, în schimb d-lor care au ieșit din casa preotului Iancovici Ivanco au găsit broșuri, iar în restul satului nu s-a găsit nimic. Din această cauză s-au ivit o serie de discuţii între jandarmi și preotul Iancovici Ivanco, în urma cărui fapt s-au despărţit certaţi.

Iancovici Ivanco împreună cu toţi ceilalţi s-au întors din nou la locuința sa unde au stat până la orele 5 dimineața când au plecat din nou acasă. Întâlnindu-se cu patrula de jandarmi din nou le-a comunicat că au găsit încă 5 broșuri tot pe drumul pe care au găsit cele 8 broșuri.

Din declaraţiile patrulelor rezultă că în întreg satul a fost liniște și nu a fost observată nici o persoană străină, iar în urma controlului efectuat nu s-a găsit nici un fel de broșură.

Broșurile găsite de cei în cauză au fost găsite la orele 1 noaptea pe o distanță numai de 100 de metri deși în acea noapte era întuneric și broșurile aveau culoarea pământului, astfel că cu greu s-ar putea distinge pământul de material.

Declarațiile celor vizați se contrazic și în ceea ce privește locul unde s-a găsit, precum și persoanele care le-au găsit la locurile indicatre. De asemeni Iancovici Ivanco mai declară împreună cu ceilalți că tot pe același loc unde au găsit primele 8 broșuri la un al doilea control efectuat între orele 1 – 2 noaptea au mai găsit încă 5 broșuri tot pe aceeași distanță (100 – 200 metri). La fel este suspectă ședința care s-a ținut prima oară între orele 21 – 01 noaptea în casa preotului și a doua între orele 2 – 5 dimineața tot în casa acestuia, mai ales că în urma predării celor 8 broșuri de către Iancovici Ivanco jandarmilor s-au ivit o serie de discuții în legătură cu posibilitățile găsirii acestor broșuri pe terenul indicat de către cei de mai sus.

Se bănuiește că reîntoarcerea în casa preotului Iancovici Ivanco și prelungirea ședinței până la orele 5 dimineața a fost făcută în scopul de a se consfătui și a lua măsuri pentru contrabalansarea afirmațiilor făcute de către jandarmi că ei ar fi împrăștiat materialul. Iancovici Ivanco susține că a făcut a doua ședință care a ținut până la orele 5 dimineața cu scopul de a întocmi raportul către organizația de plasă, cărora le-a înaintat celelalte 5 broșuri găsite ulterior.

La percheziția făcută după cca. 15 – 20 de zile de la întâmplarea faptelor de mai sus preotului Iancovici Ivanco s-a găsit la acesta un tablou al mareșalului Tito precum și un ziar sârbesc ce conține Rezoluția Biroului informativ.

Concluziile cercetărilor făcute de către Biroul de securitate Baziaș sunt că Iancovici Ivanco și Seculici Branca (Branco?) care au făcut parte din grupul celor de mai sus au fost aceia care au împrăștiat materialele și la care concluzii s-a ajuns în urma cercetărilor făcute.

Susnumiții se găsesc reținuți la Serviciul de securitate Oravița.

Față de cele de mai sus rugăm să binevoiți a dispune.

Director regional, Șef serviciu de secție
Lt. colonel Ambruș Coloman (m. p.) Maior, Moiș Aurel (m. p.)
LS

ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 13927, ff. 47 – 51.

3.

12 aprilie 1950, Bucureşti. Fişa de cercetare penală asupra preotului Ilici Milorad, în cauza “Contrarezoluţiei”.

Fişa personală

A numitului Milorad Ilici, domiciliat în comuna Saravale, judeţul Timiş-Torontal, de profesiune preot.

Acesta apare din declaraţia dată de Giurgev Pera la data de 27 aprilie 1950, în care arată că: susnumitul individ a participat la compunerea unei scrisori în care s-au afirmat contra Rezoluţiei Biroului informativ şi care scrisoare a dat-o lui Miatov Ioţa din aceeaşi comună, pentru ca acesta să strângă semnături de la conducătorii organizaţiilor slave din comunele indicate de el.

Această scrisoare trebuia să fie trimisă lui Tito în mod clandestin peste frontieră, prin Organizaţia slavă din Timişoara.

Acesta [Milorad Ilici, n. n.] la fel ca şi Miatov Ioţa a fost arestat din această cauză şi pus în libertate după câteva zile, de către Securitatea din Timişoara.

Bucureşti, la 27 aprilie 1950. [nesemnat]

ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 329928, f. 85.

4.

12 aprilie 1950, Bucureşti. Fişa de cercetare penală asupra agricultorului Miatov Ioţa, în cauza „Contrarezoluţiei”.

Fişa personală

A numitului Miatov Ioţa domiciliat în comuna Saravale, judeţul Timiş-Torontal, de profesiune agricultor.

Acesta apare din declaraţia dată de Giurgev Pera la data de 27 aprilie 1950, în care arată că: după Rezoluţia Biroului informativ acesta a primit o scrisoare de la preotul Milorad Ilici care domiciliază tot în aceeaşi comună şi unde îşi exercita funcţiunea de preot, cu sarcina de a strânge semnături.

Această scrisoare avea ca scop înlăturarea [îndepărtarea] oamenilor slavi de la Rezoluţia Biroului informativ şi urma să fie trimisă în mod ilegal peste graniţă în iugoslavia şi predată lui Tito.

Această scrisoare trebuia să fie semnată de către conducerile organizaţiilor slave din comunele indicate acestuia de preotul Milorad Ilici, care conţinea alăturarea lor la Tito, împotriva Rezoluţiei Biroului informativ.

Tocmai când acesta strângea semnăturile (Giurgev arată în continuare) a fost arestat iar peste câteva zile pus în libertate de către Securitatea din Timişoara.

București, la 27 aprilie 1950. [nesemnat]

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 329928, f. 86.

5.

28 aprilie 1950 [Timişoara]. Menţiune privind implicare preotului Ilici Milorad din Saravale în difuzarea „contrarezoluţiei" sârbilor bănăţeni.

Notă

Grupul II Anchetă
Camera 156

Din cercetările întreprinse asupra numitului Giurgev Pera [Petru], rezultă că după apariţia Rezoluţiei Biroului informativ a fost redactat[ă] o scrisoare contra acestei rezoluţii; scrisoarea a fost preluată de preotul sârb Milorad Ilici, prin intermediul lui Miatov Ioța (ambii din Saravale Timiş) și trimisă pentru iscălit comitetelor organizaţiilor slave, urmând ca după iscălire să fie trimisă lui Tito, precum că organizaţiile slave din RPR sunt împotriva Rezoluţiei Biroului informativ.

Numitul preot pentru aceasta a mai fost arestat atunci de DRSP Timiş împreună cu cel care strângea semnături, însă după 2-3 zile a fost eliberat.

Propunem arestarea numitului și înaintarea acestei direcțiuni pentru adâncirea cercetărilor.

Numitul astăzi este preot în Moldova Veche, jud. Caraş

28 aprilie 1950 Anchetator, Balog Ignat

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 329928, f. 116

6.

21 august 1950 Timişoara. Declaraţie a preotului Ilici Milorad, negând implicarea sa ca informator în „activităţi subversive".

Declaraţie [în manuscris]

[Consemnarea anchetatorului:] *Dată în faţa noastră, 21. VIII. 1950. Lt. de Securitate Neda (m. p)*

Subsemnatul Ilici Milorad, născut în anul 1911 luna aprilie ziua 15 în comuna Moldova Veche, jud. Caraş, din părinţii Ioţa şi Stana, de profesiune preot paroh al bisericii ortodoxe sârbe din comuna Moldova Veche, jud. Caraş, căsătorit, studii Licenţă în Teologie, serviciul militar... la cele întrebate, declar următoarele:

Pe Adamov Milorad l-am cunoscut din vedere, ținând o convorbire la Saravale în anul 1945.

Ca informator n-am fost recrutat de nimeni şi nicicum. [Sublinierea noastră, M. Milin]

În faţa nimănui n-am semnat niciun angajament.

Despre activitatea subversivă a protopopului Milan Nicolici de la Gelu nu știu nimic.

Despre activitatea subversivă a preotului Paia Marcovici din Timişoara nu știu nimic.

Nu am dat niciodată nimănui informaţii subversive.

Niciun fel de broșuri titoiste n-am primit și nici nu am distribuit.

Aceasta îmi este declaraţia, pe care o dau, susţin şi semnez propriu.

Timişoara, la 21 august 1950 Pr.[eot] Ilici Milorad (m. p.)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 329928, f. 105.

7.

29 decembrie 1950, Timişoara. Acuzatul preot Milan Nicolici îl identifică pe preotul Ilici Milorad ca ginerele său.

Declaraţie [manuscrisă]

[Nota anchetatorului:] *29 decembrie 1950. Dată în fața noastră, Lt. de Securitate Neda (m. p)*

Subsemnatul Milan Nicolici născut în anul 1888 luna noiembrie ziua 20, în comuna Satchinez jud. Timiş, fiul lui Vlada şi Persida, de profesiune preot, cu ultimul domiciliu în comuna Gelu, jud. Timiş, declar următoarele:

Cunosc pe Ilici Milorad, preot din Moldova Veche, jud. Caraş, din anii 1928/29, de când era teolog.

În anul 1941 s-a căsătorit cu fiica mea Gordana, devenind astfel ginerele meu. Nu am nicio cunoştinţă că ar fi desfăşurat vreo activitate politică sau subversivă.

Aceasta declar, susţin şi semnez de bunăvoie.

Timişoara, 29 decembrie 1950 M. Nicolici (m. p.)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 329928, f. 109.

8.

10 mai 1951, [Colonia de muncă nr. 2]. Angajament de colaborare al internatului Rada Fenlacichi împotriva „manifestaţiilor ostile”.

Angajament

Subsemnatul Fenlacichi Rada, născut la 25 aprilie 1896 în comuna Fenlac, jud. Timiş-Torontal, având ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Constantin Mille nr. 18, de profesiune profesor, căsătorit cu Fenlacichi Vidosava, născ. Nicolici, cu 4 copii, în prezent internat la U.[unitatea, de fapt colonia] M.[de muncă] nr. 2,

Îmi iau angajamentul că voi aduce informaţii din rândul internaţilor acestei colonii în ce priveşte manifestările ostile, cât şi afară colonii [în afara coloniei] în ceea ce priveşte legăturile lor cu anumiţi indivizi ce corportează [colportează] zvonuri tendenţioase la adresa regimului şi care formează diferite organizaţii subversive sau dacă au arme şi alte obiecte interzise de lege.

În caz de divulgarea secretului ce mi s-a încredinţat de forurile în drept sau de nerespectarea prezentului angajament consimt să fiu pedepsit cu 5 ani muncă silnică şi de legile cunoscute şi necunoscute al[e] RPR.

Acesta îmi este angajamentul pe care îl semnez de bună voie nesilit de nimeni.

10 mai 1951 Rada Fenlacichi (m. p.)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 9.

9.

10 mai 1951, [Colonia de muncă nr. 2]. Angajamentul de informator al internatului Rada Fenlacichi.

Angajament

Subsemnatul Fenlacichi Rada, născut în ziua de 24 aprilie 1896, în comuna Fenlac, raionul Periam, regiunea Timişoara, cu domiciliul în comuna [oraşul]Timişoara, raionul Timişoara, regiunea Timişoara, Strada Piaţa Unirii nr. 5, actualmente condamnat pentru [?], bănuit fiind de activitate titoistă,

Fiind horărât să mă reabilitez faţă de legile RPR, mă oblig de bună voie să aduc informaţii din rândurile deţinuţilor cu care sunt în contact.

Astfel voiu informa pe acei în drept despre toţi acei deţinuţi care ar căuta să se organizeze cu scopul de a unelti împotriva legilor RPR sau împotriva regulamentului penitenciar.

Despre acei deţinuţi care ar căuta să saboteze munca, prin stricarea maşinilor, prin a instiga deţinuţii să nu muncească sau prin alte mijloace.

Despre acei deţinuţi care ar încerca să evadeze sau să îndemne pe alţii de a evada individual sau în mase.

Despre acei deţinuţi care ar căuta să facă educaţie altor deţinuţi, cu scopul de a-i menţine pe poziţie legionară, peneţistă [PNŢ, Partidul Naţional Ţărănesc] sau orice nuanţă duşmănoasă RPR-ului.

Voi informa despre toate încercările care le-ar face ceilalţi deţinuţi, în scopul de a lua legătura cu exteriorul indiferent prin cine ar face această încercare sau prin ce mijloace.

Voi informa de asemeni despre acei deţinuţi care lansează şi colportează diferite zvonuri alarmiste şi tendenţioase cu scopul de a influenţa masa deţinuţilor.

De asemeni voi informa despre anumite elemente din afară, care prin activitatea lor se fac vinovaţi contra legilor RPR.

Voiu furniza orice informaţie care ar interesa Securitatea statului.

Aceste informaţii le voiu preda d-lui ofiţer cu care am făcut acest angajament precum şi altor persoane care-mi vor fi indicate de d-l ofiţer cu care am făcut prezentul angajament.

În legătură cu prezentul angajament mă oblig să păstrez un secret absolut atât în timpul detenţiei cât şi după eliberearea mea.

În cazul când am să divulg acest secret încredinţat sau în caz de nerespectarea lui ştiu că mă fac pasibil de pedeapsă conform legilor RPR.

Mă oblig să respect întocmai şi la timp prezentul angajament.

Făcut astăzi 10 mai 1951

Semnez propriu: Rada Fenlacichi

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, ff. 7-8.

10.

28 iulie 1951, [Colonia de muncă nr. 2]. Referat de recrutare ca informator a internatului Rada Fenlacichi.

Referat

de propunere pentru recrutarea ca informator în obiectivul Coloniei de muncă nr. 2 al internatului Fenlacichi Rada

- Urmărind îndeaproape pe internatul Fenlacichi Rada, fost internat în această colonie pentru bănuială de activitate titoistă, pet imp de 24 [de] luni, a cărui pedeapsă expiră la....[?] Am dedus următoarele:
- Numitul internat ne-a fost semnalat pe linie informativă ca un element muncitor, care ca[u]tă să îndemne și pe alţii la muncele [muncile] de șantiere, de asemeni ne-a fost semnalat tot pe linie informativă ca un element care caută să evite discuţii cu caractel [caracter] politic; iar când se ivesc anumite cazuri de provocare, numitul caută să combată elementele reacționare.
- Verificând dosarul și stand de vorbă cu el personal, am putut constata într-adevăr că este o persoană care tinde foarte mult spre reabilitare, căutând să spună că el va dovedi Partidului cât va sta

în această colonie că ceea ce a făcut nu a fost intenţionat ci datorită lipsei de vigilenţă.

- De asemenea numitul internat, când a fost întrebat despre felul de comportare al deţinuţilor şi manifestările lor în general, ne-a răspuns că a întâlnit o serie de elemente care sunt putrede de reacţionare şi care se ocupă numai cu lansarea de zvonuri.
- Numitul Fenlacichi Rada recunoaşte că a greşit şi regretă foarte mult faptul că nu a fost mai vigilent.
- În urma tuturor verificărilor reiese că este un element care ar putea face faţă munci[i] de demascare, pentru care fapt propunem recrutarea lui ca informator.

28 VII 1951 Şeful biroului inspecţii
Slt. Florea Ştefan (mp)

ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 8123, f. 5.

11.

2 august 1951, [Colonia de muncă – penitenciar nr. 2]. Spectaculoasa autobiografie a internatului Rada Fenlacichi. Voluntar în Dobrogea la 1916, în gărzile roşii la 1917-1918, arestat şi condamnat pentru complot antigerman în 1942-1943, preot şi inspector şcolar, activist comunist la „Pravda” în 1944, martor la Procesul antititoist din 1950 şi privat de libertate, ca internat, fără sentinţă judecătorească, până în 1954.

Autobiografia

Subsemnatul Rada Fenlacichi, născut la 25 aprilie 1896 în comuna Fenlac jud. Timiş-Torontal, fiul lui Arsenie Fenlacichi şi Sidonia născută Dragoş, muncitori agricoli, căsătorit cu Vidosava Nicolici, învăţătoare, cu 4(patru) copii.

Şcoala primară am făcut-o în comuna Fenlac, de la 1902 până la 1907, liceu 6 clase în Novi-Sad, de la 1907 până la 1913. Şcoala normală cl. VII-a şi a VIII-a de la 1913 până la 1915, luna mai.

Armata, austro-ungară, de la 15 mai 1915 până la 6 iunie 1916. Pe front am fost ca elev plt.[plutonier] pe frontul italian, de la 1 oct. 1915 până la 20 mai 1916. În Bucovina pe frontul rusesc de la 25 mai 1916 până în ziua de 6 iunie 1916, când am trecut la ruşi ca prizonier.

În ziua de 15 iunie 1916 am intrat voluntar în armata sârbă, care se organiza la Odessa. Cu gradul de sublocotenent am luat parte în luptele din Dobrogea, contra germanilor, bulgarilor şi turcilor, de la 24 august 1916 până la 8 octombrie [1916] când am fost rănit sub [pe lângă] Cocardgea şi transportat în spital în Rusia, la Ecaterinoslav [azi Dniepropetrovsk, Ucraina].

În Rusia am rămas şi în timpul Marii Revoluţii din octombrie 1917, slujind în Armata Roşie, Reg. 1 inf.[anterie] sovietic din Astrahan. În lupte am luat parte în calitate de comandant de batalion la Sarepta, lângă Ţariţân [mai târziu, Stalingrad] şi în Astrahan. În luna septembrie, octombrie şi noiembrie 1918 am fost instructor al Armatei Roşii la fabrica de conserve din Astrahan şi după terminarea războiului m-am întors acasă, în luna decembrie 1918.

Am avut bursă pentru studii şi fiind venit din Rusia şi suspect bolşevic, nu am primit. Am primit postul de învăţător la colonia Rastina şi terminând două cursuri pedagogice am fost numit profesor la Gimnaziul din Stari Bečej (Bacica).

În tot acest timp de la 1919 la 1924 fiind suspect am fost persecutat şi silit să fug din Iugoslavia, întorcându-mă în comuna natală Fenlac şi fiind silit să-mi schimb ocupaţia. Pe lângă învăţător am funcţionat, ca funcţie secundară şi ca preot în comuna Soca şi în Diniaş, de la 1924 până la 1937 noiembrie când am fost numit referent şcolar la şcolile sârbeşti din România.

În anul 1942, luna octombrie, am fost arestat şi condamnat la 3 ani şi 6 luni, pentru complot contra armatei germane. Am fost eliberat când Armata Roşie se apropia de hotarele României, în noiembrie 1943.

În Partidul bolşevic am intrat în luna septembrie 1918. Întorcându-mă în ţară am simpatizat şi ajutat acţiunea şi lupta de partid în Iugoslavia şi România. Din iniţiativa PCR şi cu instrucţiunile primite de la PCR am organizat, începând din 1943, la Închisoarea militară – Timişoara, Organizaţia antifascistă şi apoi tot cu ajutorul şi instrucţiunile PCR am înfiinţat Frontul antifascist slav şi ziarul *Pravda* din Timişoara, în limba sârbo-croată.

Ca membru activ, am intrat în Partid la 8 martie 1945. De la Reforma învăţământului am fost profesor de limba sârbă şi literatura şi limba rusă în Liceul sârbesc din Timişoara. De la 5 august 1948 am fost transferat la Bucureşti, unde am lucrat la redactarea manualelor şi numit

inspector general la acest Minister până în ziua de 4 iunie 1950, când am fost arestat și anchetat în cauzele titoiste de la noi din țară.

În Procesul de la 1 august 1950 am fost martorul acuzării din RPR şi reţinut până în prezent.

Aceasta-mi este autobiografia pe care o dau și semnez.

2. 8. 1951 (m. p.) Rada Fenlacichi

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, ff. 10-11.

12.

2 august 1951, [Colonia de muncă Cuza-vodă nr. 2]. Referat despre felul cum a decurs jalnica procedură de constrângere a internatului Rada Fenlacichi să accepte umilitoarea condiție de informator.

Referat de felul cum a decurs recrutarea internatului Fenlacichi Rada

- În urma aprobării referatului de propunere pentru recrutare ca informator în obiectivul Coloniei de muncă nr. 2 C.[uza] Vodă a internatului Fenlacichi Rada, am trecut la recrutarea lui, care a decurs în condiţiuni foarte bune.
- Făcându-i propunerea dacă vrea să ajute comandamentul la demascarea elementelor ostile Regimului actual, numitul internat ne-a răspuns că el este oricând gata pentru a demasca elementele reacţionare, care se pun în calea actualului Regim, deoarece el a luptat și în ilegalitate.
- Văzând că numitul internat este de acord cu propunerea făcută am trecut la înființarea dosarului, luându-i un angajament, o autobiografie și celelante [celelalte] necesare pentru înființarea unui dosar.
- De asemeni numitului internat i s-a[u] dat instrucţiuni de felul cum trebuie să ducă munca de demascare în rândurile deţinuţilor, ce trebuie să semnaleze Biroului inspecţii și ce nu trebuie, cum trebuie întocmită o notă și felul cum trebuie să ea [ia] legătura cu noi pentru a nu se desconspira în faţa celorlalţi deţinuţi.

- Totodată în urma instructajului făcut i s-a dat un nume conspirativ cu care trebuie să semneze notele informative pe care le semnalează în scris şi i s-a indicat obiectivul principal pe care trebuie să-l urmărească continu[u].

2 VIII 1951 Şeful biroului inspecţii
Slt. Florea Ştefan (mp)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 6.

13.

2 august 1951, [Colonia Cuza-vodă nr. 2]. Biografia oficială a internatului Rada Fenlacichi.

Fişa biografică ce aparţine internatului Fenlacichi Rada

- Născut în anul 1896, luna aprilie 25, în comuna Fenlac, jud. Timiş-Torontal, cu ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Constantin Mille nr. 18, de profesie profesor [de fapt, învăţător-preot], căsătorit cu Fenlacichi Vidosava Nicolici, cu care are patru copii.
- Fiul lui Fenlacichi Arsenie, de profesie muncitor agricol şi al Sidoniei (născută Dragoş), ambi domiciliaţi în comuna Fenlac, judeţul Timiş-Torontal.
- Cetăţenia român, naţionalitate sârbă.
- Originea socială, ţărani săraci
- Studii, Bacalaureatul [în text: Bacalorieatul]
- Situaţia militară, satisfăcută la austro-ungari, ctg. 1918, gradul Cpt. Rezervă
- Starea materială, în trecut nu a posedat nimic şi nici în prezent nu posedă nimic, trăind din salariu
- Apartenenţa politică, în trecut nu a făcut nici un fel de politică, fiind numai membru PCR din ilegalitate până în anul 1948 când a devenit membru de partid [adică, PMR]
- Numitul Fenlacichi Rada a dus activitate în cadrul Organizaţiei locale PMR, datorită cărui fapt a fost avansat la inspector al învăţământului public.

- Condamnări suferite. În trecut a fost condamnat la 5 ani şi 6 luni pentru complot împotriva armatei germane (1942) iar în prezent este internat pe timp de doi ani pentru activitate titoistă.
- Cunoaşte limba română, germană, sârbă, rusă şi maghiară. În străinătate nu a fost de curând, dar între anii 1914 – 1924 a fost în Iugoslavia.
- Stare fizică bună (puţin debil)

2 VIII 1951

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr 8123, dosar Rada Fenlacichi, nume conspirativ „Gogu”, f. 2.

14.

26 decembrie 1951, [Penitenciarul Aiud]. Declaraţie de interogatoriu a deţinutului Golub Liubomir despre vicarul Ștefan Tomici și apropiații acestuia.

Declaraţie (copie)

26 decembrie 1951. Dat în faţa noastră. Slt. indescifrabil.
Pe margine, scris de mână: *Întrebări puse foarte prost*. Indescifrabil.

Subsemnatul Golub Liubomir, născut în anul 1903, septembrie 5, în comuna Timișoara, județul Timiș, fiul lui Constantin și Elisabeta, de profesiune funcţionar, în prezent încarcerat la Penitenciarul Aiud, condamnat pentru Înaltă trădare de Tribunalul din Timişoara pe 12 ani temniţă grea, declar următoarele:
Întrebare: - Care au fost legăturile dvs. cu vicarul sârbesc Ștefan Tomici din Timişoara?
Răspuns: - Ca legături, am avut cu vicarul Ștefan Tomici, ce privește cancelaria Vicariatului sârbesc din Timișoara, a cărui șef era susnumitul iar eu am fost funcţionar la acest vicariat. În Organizaţia slavă nu știu dacă a fost, nu l-am întâlnit niciodată la organizaţie.
Întrebare: - Veţi arăta în mod amănunțit tot ce știți despre legăturile acestui vicar cu numiţii Nicolici Milan, preot din comuna Gelu – Timişoara, Marcovici Pavel, Ilici Milorad, Marechici Bojidar, Fenlacichi Rada și alţii.

Răspuns: - Legăturile vicarului Ștefan Tomici cu Milan Nicolici, Pavel Marcovici și Milorad Ilici erau după câte știu eu legăturile unui șef bisericesc față de funcționarii lui, care erau toţi trei preoţi ai vicariatului. Menţionez [că] Milan Nicolici, Pavel Marcovici şi Milorad Ilici erau şi membri activi ai Organizaţiei cultural-democrate slave din Timişoara, unde au activat în mod activ. Membri ai acestei organizaţii erau şi Marechici Bojidar şi Fenlacichi Rada, însă aceştia doi au fost, în anul 1947 sau 1948, excluşi din organizaţie: primul pe motiv că a scris în ziarul sârbesc din Timişoara *Pravda* un articol despre Biserică, iar al doilea nu-mi amintesc pentru ce motiv a fost exclus. Nu ştiu dintre aceştia, afară de preotul Nicolici Milan, [dacă] a semnat vreunul un angajament pentru Iugoslavia, pe care l-am semnat eu.

Legăturile acestora doi cu vicarul Ștefan Tomici cred că au fost numai legături ai unor cunoscuţi. Despre alte legături eu nu am cunoștință.

Aceasta îmi este declarația pe care o dau și o semnez propriu.

Aiud, 26. XII. 1951 Golub Liubomir

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257215, ff. 241-242.

15.

20 martie 1951, [Colonia Cuza-vodă nr. 2]. Notă de informare, privind convingerile politice pro-comuniste ale internatului Rada Fenlacichi.

Notă

Stând de vorbă de mai multe ori, conform instrucțiunilor primite, cu Fenlacichi Rada vă informez următoarele:

Și dacă anii și sănătatea lui nu-i permite să facă eforturile, el caută în toate locurile să fie exemplu pentru toți aceia care se sustrag de [la] datoriile lor.

Încercând părerile lui de[spre] politica lui Tito, întotdeauna a condamnat pasul lui din cauza căruia suferă muncitorimea sârbă, care c u multă vărsare de sânge [și-]a câștigat libertatea, pe care „Iuda” [Tito] o vânduse.

În colonie şi pe şantier are o atitudine frumoasă faţă de tovii [tovarășii] ofițeri din colonie.

Ideile comuniste îmbrăţişate în inima lui din anul 1917, atunci când a luptat în rândurile bolşevicilor nu au slăbit[;] el pe acei care au pornit pe un drum greşit dintre [din sânul] clasa muncitoare, căuta să-l [i?] convingă șiu să-l [i] îndrepte; iar pe dușmani căuta să-i demaște fără milă.

Cunoscând puterile clasei muncitoare, nu crede într-un război.

Pentru cele de mai sus răspund și semnez.

20 III 1952

(mp) „Castor"

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 3.

16.

7 aprilie 1952, [Colonia Cuza-vodă nr. 2]. Notă de informare, de la un alt preot sârb deținut ("Rusu"), despre opiniile politice ale internatului Rada Fenlacichi.

Notă

Conform instrucţiunilor primite, vă informez:

Pe Fenlacichi Rada îl cunosc din 1942, de la Curtea marţială Timişoara când am fost arestaţi ptr. activitatea noastră antifascistă.

Din cele vorbite cu el înainte de a ajunge în această colonie a re[i]eşit că e un anti-titoist. Vorbind aici cu el, am putut observa că e oarecum pesimist în ceea ce privește eliberarea sa; a fost întotdeauna foarte activ și bun marxist.

7. 04. 1952 (mp) „Rusu"

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 4.

17.

7 aprilie 1952, [Colonia Cuza-vodă nr. 2, Canal]. Declaraţia internatului Rada Fenlacichi despre împrejurările condiţiei sale nefericite, de martor al acuzării la procesul titoiștilor care, deși „nejustiţiabil", a fost totuși privat de libertate.

Declarație

Subsemnatul Fenlacichi Rada, născut în anul 1896 luna aprilie 25, în comuna Fenlac – Timiş, fiul lui Arsenie şi Sidonia Fenlacichi, cu ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Constantin Mille nr. 18, declar următoarele:

În ziua de 4 iunie 1950 am fost arestat de Direcţiunea Generală a Securităţii Poporului şi deţinut pentru cercetări la această direcţiune pe lângă Ministerul de interne. Anchetat am fost la Direcţiunea Securităţii Poporului şi fiind nejustiţiabil am fost numit primul martor al acuzării în procesul banditţilor titoişti care a fost la începutul lui august 1950.

Anchetatorul mi-a spus că se cere un mic sacrificiu de la mine: să stau puţin timp izolat până se va mai linişti atmosfera între sârbii din Banat.

Am stat la Direcţiunea Generală a Securităţii de la 4 iunie 1950 până la 4 ianuarie 1951 şi la Jilava de la 4 ianuarie 1951 până la 8 februarie 1951. La Gencia [Ghencea?] am intrat în ziua de 12 februarie 1951 şi la UM3 am sosit pe ziua de 15 februarie 1951. Aci mi s-a spus că am de făcut o pedeapsă de 2 ani la Canal, adică până la 15 februarie 1953. La UM2 am venit în ziua de 15 aprilie 1951.

După eliberare şi reprimirea serviciului mă voi stabili unde voi şi munci, în Bucureşti, str. Constantin Mille nr. 18 sau Timişoara, Piaţa Unirii nr. 5.

Pentru care dau prezenta declaraţie.

7. 4. [19]52. (mp) Rada Fenlacichi

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 12.

18.

19 aprilie 1952, [Timişoara]. Adresă din partea Securităţii din Timişoara, către Direcţia generală de la Bucureşti, privind „încadrarea informativă” a vicarului Ștefan Tomici („drajist”) de către conaţionali informatori.

MAI Regiunea Timișoara
Nr. 133/67262, 19 aprilie 1952
Către Direcţiunea Generală a Securităţii Statului Bucureşti

La ordinul dvs. nr. 133/356656 din 18 septembrie 1951 și urmare raportului nostru din 8 februarie cu privire la numitul Tomici Ștefan, drajist, raportăm:

Conform ordinului dvs. de mai sus, la data de 3 noiembrie 1951 s-a deschis dosar de verificare asupra susnumitului, în vederea verificării activității lui, ca unul care în trecut a făcut parte din rețeaua de spionaj a lui Draja Mihailovici.

Pentru verificarea activității susnumitului a fost recrutat un număr de 3 informatori, anume Kalinovici Milan, Curici Alexandru, Petrovici Spasa. La fel pentru verificarea activității susnumitului a fost folosit și informatorul S.[ecției?] a III-a, care lucrează în Problema Cultelor.

Tot în această perioadă a fost interceptată corespondența precum și telefonul susnumitului.

Din toate măsurile de mai sus s-a constatat că numitul TOMICI ȘTEFAN are o serie de legături cu preoții sârbi și unele persoane din sânul populației sârbe, din Timișoara și regiune, însă aceste legături nu au fost constatate să fie de natură subversivă sau de spionaj.

Tot din munca informativă dusă în jurul susnumitului a reieșit că preotul Tomici Ștefan într-adevăr în trecut a făcut parte din grupul drajist condus de către protopopul Kostici Slobodan, având legătură cu unii ofițeri trimiși de către Draja Mihailovici din Iugoslavia.

La fel a mai reieșit că după 23 august 1944 numitul Tomici Ștefan a avut ieșiri naționaliste șovine, în special până în anul 1948/49, de la care dată duce o viață retrasă, arătând prin predicile pe care le ține în biserică atașamentul lui (de formă), că este simpatizant al regimului de democrație populară din țara noastră.

Întrucât Secția a III-a din această direcțiune regională de Securitate urmărește și are ca obiectiv în cadrul Biroului Culte pe susnumitul și întrucât din verificările arătate mai sus nu a reieșit că numitul Tomici Ștefan în prezent ar depune vreo activitate de spionaj în favoarea unei puteri străine, am procedat la închiderea dosarului de verificare, iar întreg materialul a fost predat S.[ecției] a III-a pentru a-l urmări pe mai departe.

Totuși de [către] noi s-a[u] luat măsuri ca informatorii recrutați în problema iredentistă să fie dirijați și pe mai departe pe lângă Tomici Ștefan, iar în caz că va reieși că susnumitul ar depune vreo activitate pe linie de spionaj, să fie urmărit informativ pe mai departe.

La fel a fost trecut pe tabele-fişe de suspecţi în problema respectivă.

Lt. colonel de Securitate Moiş Aurel (m. p.)
Lt. major de Securitate Bodor Petru (m. p.)

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257215, vol. I, ff. 115-116.

19.

13 iunie 1952, [Colonia de muncă nr. 2, Canal]. Notă informativă despre nedreptăţirea internatului Rada Fenlacichi, având convingeri comuniste, și de către PMR și de către iugoslavi.

Notă informativă

Fenlacichi Rada mi-a spus că Partidul face multe erori, provocând multe victime, printre care se numără şi el, ca fiind un mare nedreptăţit. În timp ce la radio Belgrad s-a vorbit de dânsul, fiind înfierat ca un trădător al poporului sârb și denunțat ca *lacheul lui Chișinevski*, el se aflâ internat şi supus la *munci istovitoare.*

Partidul mai greşeşte - mi-a spus Fenlacichi - *gândind că prin internări poate reeduca pe oameni. Nu reușește decât să-i facă mai răi decum au fost. Mă dau ca exemplu: am fost paşnic și liniștit, dar acum clocotește în mine ura, dorul de răzbunare. Am fost un convins pacifist, acum aştept războiul – potopul de sânge!*

Povestindu-mi că a vorbit cu dl. Slt. Florea, Fenlacichi a spus: *Plângându-mă că sunt istovit de muncă, mi-a răspuns: Mai las-o dracului de muncă pe șantier, pe care poate s-o facă oricine. De la d-ta aştept o altă „muncă", pentru a dovedi că ești alături de noi și de regimul nostru. Am înțeles,* - mi-a spus Fenlacichi – *că vrea să facă din mine o unealtă a sa, dar am refuzat, căci sunt sătul de a mai servi Partidul care m-a nedreptățit după ce l-am servit. Voi muri poate muncind pe șantier, care cândva vor trebui să răspundă de moartea mea.*

13. VI. 1952 (mp) „Găinaru"

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, ff. 20-21.

20.

7 august 1952, [Colonia de muncă nr. 2, Canal]. Caracterizare de serviciu, din partea ofiţerului de securitate, despre „utilitatea” internatului Fenlacichi.

Caracterizarea
asupra internatului Fenlacichi Rada

- Numitul internat Fenlacichi Rada de când a fost recrutat ca informator necalificat și până în prezent a furnizat anumite informaţii, dar nu în măsura capacităţi[i] și posibilităţilor lui.
- Informaţiile ce le[-]a furnizat s[-]au mărginit numai la probleme cu caratel [caracter] secundar, ca: lansări de zvonuri, manifestări dușmănoase și în general despre starea de spirit.
- Se constată din partea lui foarte multă comoditate în ceea ce privește această muncă, fapt ce face ca să necesite dese întâlniri.
- În ceea ce privește avantaje sau îndemnizaţii, nu s-a constatat a ff [adică, a fi foarte] pretenţios.
- În munca de șantier a dat rezultate mulţumitoare, în raport cu posibilităţile.
- Până la data curentă nu este desconspirat, aceasta pentru faptul că se orientează foarte bine.
- Pentru faptul că până în prezent nu s-a desconspirat și pentru faptul că informaţiile furnizate de el s-au dovedit juste și concrete [?], propun să se menţină legătura cu el și pe mai departe.

7. VIII. 1952 Ofiţer de Securitate Slt. Florea Ștefan (mp)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 17.

21.

17 noiembrie 1952, [Colonia de muncă nr. 2]. Caracterizare de serviciu despre internatul Rada Fenlacichi devenit informatorul (cam indolent) al Securităţii.

Caracterizare Unitatea de muncă nr. 2 C.[uza] Vodă asupra internatului informator Fenlacichi Rada, cu numele conspirativ „Gogu”

- Susnumitul informator de când a fost recrutat și până în prezent s[-]a dovedit un element cu bună voință de a duce munca de demascare în rândurile deținuților criminali politici, dar rezultatele munci[i] lui nu au fost printre cele mai bune deoarece este mai puțin orientat în această muncă.
- Materialul informativ furnizat de către el s-a mărginit la probleme de suprafață, adică la demascarea elementelor ce lansau zvonuri sau instigau deținuți[i] să nu muncească cum trebuie pe șantiere.
- Nu s[-]a constatat a fi un element care să umble după avantagii sau îndemnizați[i].
- Cu toate că are mai mult de un an de când lucrează în cadrul acestei munci, nici până în prezent nu s[-]a desconspirat în fața celorlanți (!) deținuți.
- Ca slăbiciuni, se constată a fi un element foarte comod și desorentat (!), fapt ce a determinat și slaba lui muncă.
-Pentru faptul că nu este desconspirat, precum și pentru faptul că în munca de suprafață poate da rezultate bune, propun să se mențină legătura cu el și pe mai departe, dar organul respectiv să[-]i facă instructajul mai des.

17. XI. 1952 Șef birou operativ și regim,
Slt. Florea Ștefan (mp)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 16.

22.

26 septembrie 1953, Colonia Galeșu. Repartizarea internatului Rada Fenlacichi la un nou obiectiv.

Caracterizare Colonia Galeșu, 26. 9. 1953.

Deținut[ul] Fenlacichi Rada cu numele conspirativ [lipsă, n.n.] a lucrat ca informator și a ținut legătura cu birou[l] operativ.

Menţionăm că sus numitu[l] deţinut a venit la întâlnirele(!) care a[u] fost fixate de către birou[l] operativ.

Notele care le[-]a dat s[-]a constatat că sunt reale și am mai putut constata că sus numitu[l] are capacitat[e] și se pricepe să lucreze în această muncă dar trebuie să i se facă instructaj mai des în sensul cum trebu[ie] să lucreze.

Propunem să fie întrebuinţat mai departe în munca de informare și să i se facă instructaj de felul cum trebu[ie] să lucreze în obiectivu[l] unde va fi repartizat.

Slt. Nazâru [Ilie] (m. p.)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 15.

23.

[? noiembrie 1953, Timișoara]. Sinteză despre „mișcarea drajistă” a simpatizanţilor pro-monarhici din Serbia în cursul războiului și implicarea preoţilor din România.

MAI Regiunea Timișoara

Istoric. Mișcarea drajistă pe raza regiunii Timișoara.

[Concept, nedatat. Noiembrie 1953?]

Ca urmare a politicii Iugoslaviei dusă pentru alipirea Banatului românesc, începând din anul 1920, la Iugoslavia, a avut ca drept rezultat în mijlocul populaţiei sârbeşti din România formarea unui curent şovinist revizionist. Un factor principal care a contribuit la dezvoltarea acestui curent a fost Biserica Ortodoxă Sârbă, care și-a desfășurat activitatea ei conform directivelor primite din partea Sfântului sinod de la Belgrad.

Privind manevrele Bisericii sârbești se poate vedea că Clerul ortodox sârb din România, ca reprezentant al Sinodului de la Belgrad, a educat populaţia sârbă în spirit naţionalist şi regalist. Tot prin biserică se susţinea[u] revendicările teritoriale ale statului iugoslav asupra Banatului românesc. Această politică a fost primită cu o mare simpatie de către intelectualitatea sârbă din Banat, deoarece ele încadrau în foarte mare măsură interesele lor politice.

În anul 1932 sârbii din România au făcut primele încercări pentru a se organiza într-un partid politic. Astfel din inițiativa avocatului Milan Kalinovici se ține în sala Consistoriului sârbesc din Timișoara o consfătuire, la care au participat un număr de 70 de persoane, unde se hotărește convocarea unei adunări generale pentru formarea unui partid politic. Însă această adunare eșuează din cauza certurilor și ambițiilor personale. Abia în anul 1934 din inițiativa învățătorului Popov și a comerciantului Mircetici care au fost sprijiniți de Episcopia sârbă, se convoacă o adunare generală, unde se pune baza partidului politic sârbesc din Banat, alegând[u-se] și un comitet de conducere.

Acest partid și-a desfășurat activitatea lui până în preajma războiului mondial, când este desființat.

În întreaga perioadă, atât înainte, cât și în timpul războiului, întreaga viață politică și culturală era sub directă îndrumare și conducere a Episcopiei sârbești din Timișoara. Ca organ de presă a populației sârbești era în această perioadă ziarul săptămânal *Temišvarski vesnik,* condus de către Milutin Manoilovici, funcționar bancar.

Tot în această perioadă au funcționat diferite asociații culturale și de ajutorare sârbești, care în fond mascau activitatea partidului sârbesc. Astfel întreaga activitate politico-culturală era condusă de către Clerul ortodox sârb, reprezentat prin Kostici Slobodan, care primea toate ordinele de la Sinodul din Belgrad.

Odată cu izbucnirea războiului, în Iugoslavia a luat ființă o mișcare de partizani [pe fond] naționalist, care se aflau sub conducerea generalului sârb Draja Mihailovici. Pentru sprijinirea acestei acțiuni Clerul ortodox sârb din România începe să desfășoare o intensă propagandă în rândurile elementelor sârbești. Centrele partizanilor din Iugoslavia aveau legături cu mișcarea de partizani din România, prin parohiile sârbești situate pe teritoriul Dunării de jos iar spre apus tot prin parohiile care erau situate pe lângă frontieră. Clerul ortodox [sârb] din România a desfășurat o intensă activitate pentru lămurirea tineretului sârbesc de a se încadra în Armata de partizani a generalului Draja Mihailovici. Au mai pus un mare accent și pe sprijinirea acestei mișcări cu alimente și alte articole de care avea nevoie în timpul luptelor. Mai târziu dirijarea acestei acțiuni s-a făcut de către ofițeri de stat major britanici care în cursul anului 1942 au înființat un comandament între munți, situat în sudul Dunării, teritoriu ce în acel timp era ocupat de către cetnicii lui Draja Mihailovici. Acest comandament britanic funcționa la sediul Brigadei a 2-

a care s-a aflat sub comanda locotenentului [de fapt colonelului] drajist Piletici. Însă în realitate conducerea acestei brigăzi o avea maiorul britanic Thompson, care era bine dotat cu surse materiale, mijloace de transmisiuni TFF şi în plus de aceasta şi un serviciu de curieri de aviaţie.

Unul dintre diversele procedee folosite de către acest comandament era lansarea pe teritoriul României a diferiţilor agenţi care au fost recrutaţi din rândurile prizonierilor polonezi și partizani români, care au evadat din lagărele de prizonieri germane din Iugoslavia și care înainte de lansare au fost bine pregătiţi și instruiţi.

Astfel subcentrul de contraspionaj care a funcţionat în această perioadă la Orşova, a prins diferiţi agenţi trimişi cu misiuni de spionaj de către comandamentul Brigăzii a 2-a, printre care era și un grup de polonezi care au trecut Dunărea la Drencova şi cu acte false au fost cazaţi în Timişoara. Ulterior, fiind arestaţi, s-au găsit asupra lor aparate de transmisiune TFF.

Un alt grup de spioni a fost arestat după o activitate de 5 luni, din a căror mărturisiri a rezultat că aceştia au fost trimişi pentru efectuarea unor acte de sabotaj în România de către locotenentul [colonelul] sârb Piletici.

În mare parte misiunile acestor agenţi erau de a culege informaţii despre concentrarea trupelor germane din Banat precum și locul precis unde se aflau depozitate materialele de război ca muniţii, armament, carburanţi și alte materiale. Prin aceşti agenţi au căutat să ridice şi moralul populaţiei sârbeşti, prin difuzarea de ştiri îmbucurătoare şi pamflete îndreptate împotriva germanilor.

Pentru organizarea unei formaţiuni paramilitare de autoapărare din elementele sârbești aflate pe teritoriul Banatului românesc, a fost trimis în anul 1942 un delegat din parte generalului Draja Mihailovici, anume maiorul Dușan Ristici. Care după sosirea lui a fost găzduit la Timişoara în casa protopopului Kostici Slobodan. Prima şedinţă are loc în sala Consistoriului sârbesc din Timișoara. Participă următorii: Tomici Ștefan, Gaier Ioan, Manoilovici Milutin, Fenlaciki Rada, Raicici Teodor, Marechici şi alţii. Scopul acestei şedinţe după cum s-a arătat mai sus a fost posibilitatea creierii unei forme de rezistenţă împotriva trupelor germane din Banat. Un alt scop era și posibilitatea de strângere a unui fond, pentru finanţarea acţiunilor militare ale lui Draja Mihailovici împotriva trupelor germane ce acţionau în Iugoslavia.

În această şedinţă s-a prelucrat şi regulamentul organizaţiei paramilitare, semnând[u-se] de către participanţi și un angajament față de Mihailovici, pentru organizarea rezistenţei împotriva germanilor.

Fiind denunţate aceste trata[tiv]e de către preotul Rada Fenlaciki comandamentului german, maiorul Ristici a fost prins în momentul când încerca să treacă frontiera în Iugoslavia și împușcat de către autorităţile germane iar cei care au participat la şedinţă au fost arestaţi şi condamnaţi la câte 3-5 ani închisoare corecţională de către Curtea marţială din Timişoara.

După un scurt timp în Iugoslavia se dezvoltă mişcarea de partizani a lui TITO. În urma divergenţelor ce se crează între Tito şi Draja Mihailovici, acesta din urmă din conducător al luptei împotriva germanilor trece în tabăra acestora. Fapt ce a contribuit ca şi la noi să fie graţiaţi aceia care au participat la organizarea formaţiunilor paramilitare menţionate mai sus.

Faptul că Draja Mihailovici a trecut în sprijinirea germanilor în războiul mondial a făcut ca mulţi dintre aderenţii lui să treacă de partea lui Tito, înrolându-se în trupele de partizani care luptau împotriva germanilor.

După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, în urma victoriei obţinute de Armata sovietică împotriva Armatei germane hitleriste, elementele drajiste trec în retragere de pe arena politică din regiunea noastră. Unii dintre preoţii ortodocşi sârbi cum este Gaier şi Fenlaciki se încadrează în PCR şi în Frontul antifascist slav, îmbrăţişând mişcarea titoistă ce ia amploare mare în regiunea noastră. Din cauza activităţii ce o depun aceștia ajung în dizgraţia lui Tomici Ştefan[15], cel care după trecerea în pensie a lui Costici Slobodan ajunge vicar. Astfel Gaier este mutat la o parohie în mediul rural, de unde se reîntoarce la Timişoara numai după verificarea membrilor de partid, când acesta a fost exclus fiind preot.

Fenlaciki Rada a fost unul dintre principalii organizatori care a depus o vie activitate pentru convocarea congresului care urma să se ţină la Timişoara în cursul anului 1945, unde s-ar fi cerut alipirea Banatului românesc la Iugoslavia.

[15] Stevan Tomić, vicar episcopal de Timișoara (1947 - 1971). Vezi С. Бугарски, *Српско Православље у Румунији...*, pp. 44 - 45.

După apariţia Rezoluţiei Biroului informativ în legătură cu activitatea Partidului comunist din Iugoslavia, prin care este demascată activitatea trădătoare a Clicii fasciste-titoiste, elementele drajiste îşi schimbă atitudinea lor, făcând afirmaţii în cercurile lor intime prin care aprobă atitudinea lui Tito, spunând că poporul sârb nu dorește comunismul, că a fost întotdeauna anglofil, iar Tito conduce Iugoslavia în interesul „poporului iugoslav".

În timpul Procesului titoist din august 1950 elementele drajinoviste, în frunte cu Tomici Ștefan, au compătimit foarte mult pe acuzaţi; însă au fost foarte satisfăcuţi când au aflat de arestarea lui Fenlaciki Rada 'care juca pe două tablouri', trădând în 1943 mişcarea drajistă, ca după aceea să devină un aderent înfocat al lui Tito.

După ce s-au desfăşurat principalele procese titoiste drajiştii devin foarte precauţi, evită discuţiile cu caracter politic chiar şi în cercurile lor intime, de frică să nu fie denunţaţi organelor de stat.

Preoţii ortodocşi sârbi se încadrează în comitetele de luptă pentru pace, în frunte cu Tomici Ștefan, la început ducând activitate mai slabă însă din anul 1952 încoace, prin discursurile lor demască Clica titoistă de la Belgrad.

În luna august 1953, când era la Timişoara comisia româno-sârbă pentru reglementarea incidentelor de frontieră, delegaţii iugoslavi au luat legătură cu vicarul Tomici Ștefan, discutând cu acesta problemele Bisericii ortodoxe sârbe din RPR, unde Tomici a făcut declaraţii favorabile despre situaţia cultelor din RPR. Este de menţionat că delegaţia iugoslavă a luat legătură cu Tomici Ștefan pe stradă, tocmai în momentul când ieșea din birou de la Vicariat.

Elementele drajinoviste, deși au fost încadrate informative, nu s-a putut stabili dacă ar desfășura vreo activitate subversivă îndreptată împotriva regimului nostru. Informatorii ce există și sunt recrutaţi din mediul preoţilor ortodocşi sârbi sunt nesinceri, nu caută să furnizeze material de calitate; ba mai mult, evită să stea de vorbă cu alţii în chestiuni politice. Restul agenturii are putere de pătrundere limitată în acest obiectiv și, deși au bunăvoință, nu ne furnizează material informativ de valoare.

Până în prezent s-a putut stabili că Vicariatul ortodox sârb caută să readucă la preoţie pe foşti preoţi sârbi precum sunt Petrovici Eugen, Petrovici Dragomir şi Fenlaciki Rada.

Pentru viitor, organele noastre vor trebui să ducă o muncă informativă intensificată, folosind combinaţii şi marşutizări, deoarece prin metodele de muncă folosite până în prezent nu vom putea ajunge la rezultatele dorite.

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257215, vol. I, ff. 11-16.

24.

11 noiembrie 1953, [Timişoara]. Notă informativă privind încadrarea vicarului Tomici Ştefan, cu trecut „drajinovist", prin informatori din anturajul său.

Nota informativă
Sursa: „Milan Costa", 11. XI. 1953
Strict secret
Primeşte: Lt. Reghiş Gheorghe

Conţinutul.

Prieteni cei mai apropiaţi ai vicarului Tomici Ştefan sunt: Bugarschi Gheorghe, preot sârb de la Vicariatul sârbesc din Timişoara, care este și cumnatul său. Gaier Ioan, la fel preot la Vicariatul sârb din Timişoara. Popovici Borislav, decan la Institutul Pedagogic din Timişoara. Curici Alexandru, funcţionar la Sfatul popular al raionului Timişoara. Nenadov Radivoi, preot sârb din comuna Parţa, raionul Timişoara.

Observaţii. Aceste informaţii au fost cerute pentru a cunoaște mai bine anturajul vicarului Tomici Ştefan, care are deschis dosar de acţiune informativă la grupa IV din cadrul Serviciului III.

Instrucţiuni date informatorului.

Va sta de vorbă cu vicarul Tomici Ştefan și prin descuţii va căuta să afle dacă în prezent mai are legături cu elemente foste drajinoviste (Kostici, Marechici și alţii) și în ce constau.

La fel va sta de vorbă cu preotul Bugarschi Gheorghe, în sensul de mai sus; precum și dacă primeşte sau face vizite și natura lor.

Măsuri propuse.

Gaier Ioan, fiind colaboratorul nostru, va fi dirijat în jurul lui Tomici pentru a stabili întreaga activitate duşmănoasă a acestuia și a ne semnala toate elementele suspecte care îi fac vizite susnumitului.

De asemeni va fi reactivizat numitul Curici Alexandru, care a lucrat cu organele noastre pe o altă linie și va fi dirijat în mod temeinic în jurul lui Tomici Ștefan.

Lt. de Securitate Reghiş Gheorghe
Loc pentru rezoluţii.
12. XI. 1953. Reactivizat inf.[ormatorul] Curici A. şi penetrat în jurul lui Tomici.
Lt. major Hășmășan Valer

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257215, ff. 156-157.

25.

12 decembrie 1953, [Colonia Peninsula]. Scoaterea din activitate a deţinutului-informator Rada Fenlacichi.

Formaţiunea O. 841 Peninsula 12 decembrie 1953.
Biroul operativ
Referat
Obiect: privind propuneri de scoatere din agentura intormativă a deţinutului informator Fenlacichi Rada cu numele conspirativ „Gogu".

- Deţinutul Fenlacichi Rada este născut la data de 25 aprilie 1896 în comuna Fenlac, regiunea Timişoara, fiul lui Arsenie şi Sidonia, fost profesor, cu ultimul domiciliu în Timișoara, strada Unirii nr. 5, internat pe timp de 24 luni pentru activitate titoistă și prelungit cu încă 24 de luni.
- Susnumitul a fost arestat la data de 4 iunie 1950 și după 8 luni de cercetări la MAI a fost depus la Penitenciarul Jilava, iar în februarie 1951 a fost trimis la UM 3 Cernavodă, unde a stat până în luna aprilie 1951, când a fost transferat la UM 2 Cernavodă.
- La UM 2 Cernavodă a fost recrutat ca informator de către slt. Florea Ștefan, dar cu toate acestea nu a lucrat direct cu el ci a lucrat prin intermediul deţinutului informator Mircov Milan.
- La data de 16 noiembrie 1952 a fost transferat la Colonia Galeşu unde a stat până la data de 26 septembrie 1953, când a fost transferat la Colonia Peninsula, unde se găsește și în prezent.

- La lagărul Galeşu, din cele relatate de susnumitul, slt. Nazâru Ilie i-a spus față de deținutul Sebeșan Ioan, să-și respecte angajamentul și să dea material, că la colonia Galeșul are de unde să dea. Acest fapt a dus iarăşi la desconspirarea lui.
- Cu toate acestea slt. Nazâru Ilie nu a ținut legătura în mod regulat cu susnumitul informator și astfel că acesta în decursul anului 1953 a furnizat numai 1 notă informativă.
- Pentru faptul că deţinutul informator Fenlacichi Rada a lucrat prin intermediul unui alt deținut informator și prin faptul că acesta este desconspirat și față de deținutul Sebeșan Ioan care se găsește tot în acest lagăr, propunem ca acesta să fie scos din agentura informativă.

Lt. Bacheş Ioan (m. p.)

De acord, Lt. maj. Iulian (m. p.)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 19.

26.

19 decembrie 1953, Arad. Preotul Milorad Ilici din Moldova Veche a fost mutat la Arad-Gai. Este foarte popular și iubit.

Notă informativă

Data 19. XII. 1953
Informatorul: „Ivan”
Indicativ: 331

Vă informez că pe preotul sârb Ilici Milorad din Arad-Gai îl cunosc de când a venit la Gai, știu că a făcut schimb cu fostul preot Pasculovici. A venit la Arad din comuna Moldova Veche, reg. Timişoara, nu ştiu care este cauza.

De când a venit în cartierul Gai am observat că este foarte popular. Este căsătorit, are doi copii. Este foarte popular și simpatic, populaţia îl iubeşte şi îl respectă. Serviciul divin îl face conştiincios, vorbeşte foarte popular, glumește și stă de vorbă cu orice om.

Timpul liber îl petrece acasă cu familia, de care se îngrijește. Este iubit de popor şi este ajutat materialiceşte de aceştia, s-a împrietenit foarte repede cu populaţia și a reușit să fie simpatizat în scurt timp.

Sarcini trasate: I s-au trasat informatorului alte sarcini, iar pe susnumitul să-l scoată din supraveghere.

Modul de exploatare: Se va anexa prezenta la dosarul de verificare deschis asupra susnumitului.

Arad, 19 decembrie 1953 Plutonier de Securitate Șipoș Gheorghe

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 329928, f. 92.

27.

15 martie 1954, Lagărul Peninsula. Caracterizarea necorespunzătoare a informatorului Rada Fenlacichi, la care „organele" au renunțat.

Lagărul special Peninsula

Caracterizare

asupra informatorului Fenlacichi Rada, cu numele conspirativ „Gogu".

Susnumitul de când a fost transferat de la lagărul Galeșu la Peninsula nu a mai dat nicio importanță munci[i] informative și nici material nu mai furniza de mare importanță și dădea material de suprafață.

De câte ori i se dădeau întâlnirile nu le respecta, motivând că a uitat și este urmărit și de alți deținuți.

De mai multe ori i s-a făcut instructaj de felul cum trebuie să se comporte cu restul deținuților dar nici acest lucru nu l[-]a făcut.

Susnumitul a lucrat în această muncă prin intermediu[l] altor deținuți de la care el culegea materialul pe care îl furniza lucrătorului operativ, iar în anul 1953 nu a furnizat decât o singură notă informativă.

Susnumitul a fost un element care căuta să furnizeze materrial nereal, cu scopul de a[-]și putea cere unele avantagi[i].

Susnumitul a fost scos din agentura noastră din motivul că nu a furnizat decât foarte puțin material informativ și că a fost desconspirat de deținuți.

15. III. 1954 Lucrător operativ, Lt. Iulian [?], indescifrabil] (mp)

ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 8123, f. 14

28.

14 iulie 1955, Arad. Referat de închidere a urmăririi asupra grupului de spionaj constituit în jurul protopopului Milan Nicolici.

Ministerul Afacerilor Interne
Dir.[ecția] reg.[ională] Arad
Se aprobă,
Şeful dir. reg. maior Paul Nicolae
14 iulie 1955

Referat

Cu propuneri de închiderea acțiunii de grup deschisă asupra lui Ostoin Andrei și alți, din comuna Gelu, raionul Sânnicolaul Mare, reg. Arad.

Serviciul II din MAI Regiunea Arad, la data de 29 iulie 1954 a deschis dosar de verificare asupra numitului Ostoin Andrei și încă un număr de 12 elemente, toți din comuna Gelu, raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad.

La baza deschiderii dosarului de verificare a stat următorul material:

O notă obținută de la Secția „C" MAI Regiunea Arad întocmită în anul 1949 de către fostul plt.[plutonier] de jandarmi Jianu Anton, fost șef al Postului de jandarmi din comuna Vinga, raionul și regiunea Arad, din care rezultă că în comuna Gelu, raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad, există mai multe elemente care au avut legături cu protopopul sârb Nicolici Milan din acea comună, sub conducerea căruia au desfășurat activitate de spionaj în favoarea Iugoslaviei.

Declarația numitului Jereb Ștefan din comuna Gelu, raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad, care confirmă nota dată de fostul plt. major de jandarmi Jianu A.

Trecându-se la identificarea protopopului Nicolici Milan s-a stabilit că a fost arestat în anul 1950 și condamnat la 15 ani închisoare, pentru activitate de spionaj desfășurată în slujba Serviciului de spionaj iugoslav, împreună cu Petrov Bora (condamnat la 20 de ani închisoare tot

pentru aceeaşi infracţiune). S-a trecut apoi la reanchetarea numiţilor Nicolici Milan și Petrov Bora stabilindu-se următoarele:

În anul 1945 protopopul Nicolici Milan a fost recrutat ca agent de către spionul iugoslav Adamov Milorad (declaraţia lui Nicolici Milan, fila 142), care s-a prezentat la el sub numele conspirativ de Neşici Paia zis Brataş, pentru a-i furniza informaţii cu caracter economic, politic și militar de pe teritoriul RPR serviciului de spionaj iugoslav.

Spionul Adamov Milorad după ce [l-]a recrutat pe protopopul Nicolici Milan i-a dat sarcina de a recruta la rândul lui agenţi de naţionalitate sârbă din comuna Gelu, raionul Sânnicolaul Mare, reg. Arad, care să furnizeze informaţii cu caracter de spionaj. (Declaraţia lui Nicolici Milan, fila nr. 142). [S-a renunţat la reproducerea tuturor declaraţiilor adiacente prezentului referat – obs.ns. M. Milin]

Conform instrucţiunilor primite din partea lui Adamov Milorad protopopul Nicolici Milan a recrutat în rezistenţa sa pe numiţii:

1. Ostoin Andrei. S-a născut la 6 noiembrie 1914 în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. Fiul lui Milutin şi Elena. Cetăţean român, de naţionalitate sârbă. Căsătorit cu Elisabeta. De profesiune agricultor, membru în GAC din comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. În anul 1937 susnumitul se încadrează în mişcarea legionară, unde depune o intensă activitate devenind şef de cuib legionar, activând până în anul 1941, având în cuibul său un număr de 20 de membri legionari, cu care ţinea şedinţe etc. (vezi fila 66, 67, 68). După 23 august 1944 reuşeşte să se infiltreze în PCR, la unificare devine membru PMR, iar în anul 1953 este exclus. În anul 1944 pleacă voluntar în Armata iugoslavă de unde se reîntoarce în anul 1945. După reîntoarcerea lui din Iugoslavia este recrutat ca agent de protopopul Nicolici Milan, căruia îi furnizează informaţii până în anul 1949 despre cooperative, cum sunt aprovizionate, ce mărfuri primesc (vezi fila 107, 112, 113), la fel a mai furnizat informaţii despre elementele care au fost în Armata iugoslavă, poziţia lor faţă de regim, etc. (vezi fila 121), informaţii pe care le dădea verbal rezidentului Nicolici Milan la domiciliul acestuia. În anul 1947 Ostoin Andrei împreună cu protopopul Nicolici Milan a participat la un miting şi banchet organizat la Bucureşti cu ocazia vizitei făcute de către Iosip Broz Tito. Tot cu această ocazie vizitează și Ambasada iugoslavă de la București. (Declarația lui Nicolici Milan, fila 144).

2. Iancov Dobromir. Născut la 1 martie 1905 în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad. Fiul lui Mladen și Vata. De profesiune

agricultor, în prezent angajat ca agent agricol la Sfatul popular al comunei Gelu. Cetăţean român de naţionalitate sârbă. Studii are 6 clase primare. Căsătorit are 1 copil. Domiciliază în comuna Gelu nr. 238, raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad. Înainte de 23 august nu a făcut politică, iar după această dată reuşeşte să se infiltreze în PCR, la unificare devine membru PMR, iar în anul 1949 este exclus prin faptul că a întreţinut legături cu protopopul Nicolici Milan. Susnumitul în anul 1945 a fost recrutat de către protopopul Nicolici Milan ca agent, căruia îi furnizează informaţii până în anul 1949 (declaraţia lui Nicolici Milan, fila 144). Numitul Ioancov [Iancov] Dobromir fiind anchetat a recunoscut faptul că a furnizat informaţii cu caracter economic protopopului Nicolici Milan informaţii pe care le scotea din registrele Sfatului popular al comunei Gelu (fila 106). La fel susnumitul a avut cunoştinţă de venirea clandestină în ţară în anul 1948 a unui număr de 3 ofiţeri UDB-iști din Iugoslavia, care au luat legătură cu Nicolici Milan fiind de faţă și Ioancov[Iancov] Dobromir la discuţiile ce au avut loc între aceștia (fila 106).

3. Lazici Dobromir. S-a născut la 20 decembrie 1910 în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. Fiul lui Milivoi și Lenca. De profesiune funcţionar, angajat la Sfatul popular al comunei Gelu. De naţionalitate sârbă, cetăţean român. Studii are 8 clase de liceu. Stare civilă necăsătorit. Cu stagiul militar satisfăcut. Domiciliază în comuna Gelu nr. 144 regiunea Arad. În anul 1945 se infiltrează în PCR, la unificare devine membru PMR, fiind exclus în anul 1949 pentru faptul că a întreţinut legături cu protopopul Nicolici Milan. Lazici Dobromir a fost recrutat în organizaţia de spionaj a protopopului Nicolici Milan căruia începând din anul 1947 i-a furnizat informaţii până în anul 1949 (vezi fila 78, 106, 116). Informaţiile pe care susnumitul le-a furnizat protopopului Nicolici Milan erau cu caracter economic și politic, privind probleme agricole, numărul membrilor de Partid etc. Din declaraţia protopopului Nicolici Milan rezultă că Lazici Dobromir a avut cunoștinţă de faptul că el, adică Nicolici, a fost recrutat de Serviciul de spionaj iugoslav (fila 128).

4. Stoicov Dușan zis Dule. S-a născut la 7 februarie 1927 în comuna Variaş, raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad. Fiul lui Boian și Desanca. De profesiune agricultor, membru în GAC. Studii are 7 clase primare. Cetăţean român de naţionalitate sârbă. Cu stagiul militar satisfăcut. Domiciliază în comuna Gelu nr. 11 raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad. În anul 1944 pleacă în Iugoslavia unde se înrolează voluntar în armată și stă până în anul 1945. După reîntoarcerea lui în ţară se

infiltrează în PCR şi la unificare devine membru PMR, reuşind să ajungă în Comitetul organizaţiei de bază PMR din GAC. Menţionăm că acest element nu este exclus încă din PMR. Susnumitul în anul 1945 a fost recrutat ca agent de către protopopul Nicolici Milan căruia îi furnizează informaţii despre Organizaţia slavă din comuna Gelu, câți membri are această organizaţie, poziţia acestora faţă de organizaţie etc. (vezi fila 80), fapt ce se confirmă şi în declaraţia numitei Iorgovan Biserca (vezi fila 78). În anul 1948, când a apărut Rezoluţia Biroului informativ al Partidelor comuniste și muncitorești, numitul Stoicov Dușan a primit sarcina din partea lui Nicolici Milan – rezident al Serviciului de spionaj iugoslav – să culeagă semnături împotriva Rezoluţiei, fapt ce l-a și făcut, culegând semnături din comuna Gelu, după care predă memoriul numitului Danici Stoia (arestat, fost rezident al Serviciului de spionaj iugoslav), pentru a culege semnături în continuare în comuna Sânpetru Mare (vezi fila 100, 152, 153, 154). Din materialul informativ furnizat de informatorul Eberhard Zablonsky rezultă că numitul Stoicov Dușan în repetate rânduri cântă cântece naţionaliste sârbe, având și manifestări naţional-şovine (vezi fila 39). De asemeni intenţionează să fugă din ţară în Iugoslavia, pentru a nu fi arestat.

5. Vasilievici Ilie. Născut la 1 mai 1910 în comuna Chirovenia (?) URSS. Fiul lui Vladimir și Evdochia. Cetăţean român, de naţionalitate ucraineană. Studii are 4 clase primare. De profesiune frizer, membru în GAC din comuna Gelu. Starea civilă căsătorit, fără copii. Domiciliază în comuna Gelu nr. 285 raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. În anul 1945 se infiltrează în PCR, la unificare devine membru PMR, pe care linie activează și în prezent. Tot în anul 1945 susnumitul este recrutat ca agent de către protopopul Nicolici Milan căruia îi furnizează informaţii cu caracter economic și politic, care cuprindeau printre altele numărul membrilor de partid, hotărârile luate în ședinţele de Partid – el fiind secretarul organizaţiei de bază PMR – despre problemele agricole, planul de însămânţări etc., până în anul 1949, când Nicolici Milan a fost arestat (vezi fila 107, 114, 130, 144). În anul 1948 susnumitul a luat legături cu 3 ofiţeri UDB-iști veniţi fraudulos din Iugoslavia, cu care a discutat mai mult timp în casa protopopului Nicolici Milan (declaraţia lui Iancov Dobromir, fila 106).

6. Simionov Milan. S-a născut la 10 iulie 1912 în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. Fiul lui Milan și Liubiţa. Cetăţean român de naţionalitate sârbă. Studii are 4 clase primare. Starea civilă, căsătorit cu

Zagorca. De profesiune croitor, membru în GAC. Stagiul militar satisfăcut. Domiciliază în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad. În anul 1945 se infiltrează în PCR, la unificare devine membru PMR, de unde este exclus în anul 1949 pentru faptul că a întreţinut legături cu protopopul Nicolici Milan. În anul 1944 pleacă voluntar în Armata iugoslavă, unde este numit comandant de pluton având gradul de slt.[sublocotenent], iar comandant de companie l-a avut pe spionul Laţici Boşco. După reîntoarcerea lui în ţară, în anul 1945, este recrutat de către protopopul Nicolici Milan ca agent, căruia i-a furnizat informaţii cu caracter politic, până la arestarea lui Nicolici. Informaţiile pe care le furniza erau despre numărul membrilor de Partid care activau în cadrul organizaţiei PMR din comuna Gelu, fiecare ce activitate depunea, care sunt atașaţi Partidului şi care nu sunt atașaţi, rezultatul precis al alegerilor electorale [sic!] şi instrucţiunile ce au primit în legătură cu aceste alegeri etc., lucru ce rezultă din declaraţia lui Nicolici Milan (vezi pagina 131, 146), precum și declaraţia lui Iancov Dobromir (vezi fila 107).

7. Iorgovan Svetozar. Născut la 1 septembrie 1918 în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. Fiul lui Ceda și Cata. Cetăţean român de naţionalitate sârbă. Studii are 7 clase primare. Starea civilă, căsătorit are 1 copil. De profesie agricultor, membru GAC. Domiciliază în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. În anul 1945 se infiltrează în PCR, la unificare devine membru PMR, de unde în anul 1949 este exclus pentru faptul că a întreţinut legături cu protopopul Nicolici Milan. În anul 1944 cel în cauză pleacă în Iugoslavia, unde se înrolează în Armata iugoslavă, de unde se eliberează în anul 1945, dată la care se reîntoarce din nou în ţară. Imediat după reîntoarcerea lui a fost recrutat ca agent de către protopopul Nicolici Milan căruia îi furnizează informaţii până în anul 1949 despre activitatea partizanilor care au fost cu el în Iugoslavia, care dintre aceştia activează în Organizaţia slavă, cine nu depune activitate, dacă aceştia sunt de acord cu instrucţiunile primite din Iugoslavia etc., aceasta rezultă din declaraţia lui Nicolici Milan (vezi fila 130), precum și din declaraţia numitei Iorgovan Biserca (vezi fila 78).

8. Iorgovan Miroslav. Născut la 22 iulie 1922 în comuna Gelu raionul Sânnicolau mare, regiunea Arad. Fiul lui Petru și Stefania. Cetăţean român, de naţionalitate sârbă. Studii are 7 clase primare. De profesiune tâmplar, membru în GAC. Starea civilă, căsătorit, având 2 copii. Cu stagiul militar satisfăcut. Domiciliază în comuna Gelu nr. 94 raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. În anul 1945 se infiltrează în PCR, la unificare devine

membru PMR, iar în urma arestării protopopului Nicolici Milan a fost exclus, întrucât a întreţinut legături cu acesta. În anul 1945 este recrutat ca agent de către protopopul Nicolici Milan în rezidenţa sa, căruia îi furnizează informaţii până în anul 1949, care tratau despre activitatea Organizaţiei de tineret slavă, hotărârile ce se luau, întrucât era secretarul Organizaţiei de bază, la fel a mai furnizat informaţii și despre Liceul sârb din Timişoara „Diaconovici Loga", câţi profesori are, ce materii se predau, comportarea faţă de elevi etc. De asemeni a furnizat informaţii privind alegerile electorale, instrucţiunile ce le-au primit, unde va fi punctul de votare etc., fapt ce rezultă din declaraţia protopopului Nicolici Milan (vezi fila 130, 131), precum şi din declaraţia numitei Iorgovan Biserca care confirmă că susnumitul a făcut parte din organizaţia de spionaj a protopopului Nicolici Milan (vezi fila 78).

9. Iovanov Radivoi. Născut la 21 martie 1916 în comuna Variaş raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad. Fiul lui Misirca, tatăl necunoscut. Cetăţean român, de naţionalitate sârbă. Studii are 6 clase primare. Starea civilă, căsătorit având doi copii. De profesiune agricultor, membru în GAC. Domiciliază în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. Susnumitul în anul 1945 s-a infiltrat în PCR, la unificare devine membru PMR, iar în anul 1949 este exclus pentru faptul că a întreţinut legături cu protopopul Nicolici Milan. În anul 1944 pleacă în Iugoslavia și se înrolează voluntar în Armata iugoslavă, de unde se reîntoarce în luna iulie 1945. În anul 1948 prin luna octombrie, după apariţia Rezoluţiei Biroului informativ al partidelor comuniste și muncitoreşti, respectiv după ce au fost arestaţi spionii Ioţa Sapungin și Stanoevici Bojidar, numitul Petrov Bora (fost activist al Organizaţiei slave din Timişoara), se reîntoarce în comuna Gelu, unde luând legătura cu Iorgovan Biserca aceasta îl sfătuieşte să fugă în Iugoslavia pentru a nu fi arestat, în care sens îi indică drept călăuză pe numitul Iovanov Radivoi, menţionând că acesta a fost grănicer în armata iugoslavă, în dreptul comunei Vălcani şi pe unde îl va putea trece în Iugoslavia. Petrov Bora însă renunţă la fugă, pentru a nu confirma prin aceasta legăturile lor de spionaj cu Iugoslavia, respectiv pentru a nu îngreuna situaţia celor doi arestaţi (vezi fila 90). La fel susnumitul apare şi în declaraţia numitei Iorgovan Biserca că a întreţinut legături cu protopopul Nicolici Milan (vezi fila 78).

10. Prodan Zorca. Născută la 2 aprilie 1922 în comuna Gelu regiunea Arad. Fiica lui Ioţa şi Miliţa. Cetăţeancă română, de naţionalitate sârbă. Studii are 7 clase primare. Starea civilă, căsătorită fără copii. De

profesiune casnică. Cu domiciliul prezent în comuna Sânpetru Mare raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. În anul 1945 se infiltrează în PCR, la unificare devine membră PMR, iar în prezent face parte din Organizaţia de bază PMR a comunei Sâmpetru Mare raionul Sânnicolaul Mare regiunea Arad. Susnumita în anul 1945 a fost recrutată de către protopopul Nicolici Milan în organizaţia de spionaj căruia îi furnizează informaţii până în anul 1949. Informaţiile pe care le furniza numita Prodan Zorca erau cu caracter politic, anume: câţi membri de Partid sunt în comună, cum activează organizaţia de tineret etc., pe care le putea procura cu uşurinţă, fiind membră în Biroul organizaţiei de bază PMR, cunoscând astfel toate măsurile luate de Partid, fapt ce rezultă din declaraţia protopopului Nicolici Milan (vezi fila 145), precum și din declaraţiile numitului Iancov Dobromir (vezi fila 107, 108).

11. Jichici Gheorghe. Născut la 24 martie 1916 în comuna Gelu regiunea Arad. Fiul lui Arsenie și Lida. Cetăţean român, de naţionalitate sârbă. Ca studii are, 4 clase comerciale. Starea civilă, căsătorit are 2 copii. De profesiune comerciant. Stagiul militar satisfăcut. Cu domiciliul în comuna Izvorul Crişului, regiunea Cluj. În anul 1941 trece fraudulos frontiera din România în Iugoslavia, unde stă până în anul 1946, la care dată se reîntoarce tot fraudulos în ţară, stând până în anul 1948 când trece din nou fraudulos frontiera din RPR în RPU, intenţionând de acolo să plece în Iugoslavia, însă este prins de autorităţile maghiare și condamnat la 6 luni închisoare, pe care o execută la Seghedin, după care este expulzat în ţară, fapt ce rezultă din declaraţia lui Petrov Bora (vezi fila 102). Susnumitul a fost recrutat de către protopopul Nicolici Milan în organizaţia de spionaj, căruia i-a furnizat informaţii cu caracter economic, privind cooperativa, cum este aprovizionată, mărfurile depozitate, starea de spirit a populaţiei, etc., până în anul 1949, rezultă din declaraţia lui Nicolici Milan (vezi fila 145). Numitul Jichici Gheorghe a găzduit la domiciliul său în anul 1948 pe spionul iugoslav Adamov Milorad. Spionul a luat legătură cu Petrov Bora în casa lui Jichici Gheorghe (vezi fila 102).

12. Jichici Alexandru. Născut la 8 octombrie 1914 în comuna Gelu regiunea Arad. Fiul lui Lazăr și Liposava. Cetăţean român, de naţionalitate sârbă. Starea civilă, căsătorit având doi copii. Studii are Facultatea de medicină umană. De profesiune medic. Cu domiciliul în comuna Izvorul Crişului, regiunea Cluj. În anul 1945 se infiltrează în PCR, la unificare devine membru PMR, iar în anul 1949 este exclus. Tot în anul 1945 este recrutat ca agent de către protopopul Nicolici Milan căruia îi furnizează

informaţii până în anul 1949 cu caracter politic, dând activitatea membrilor de Partid, hotărârile luat în şedinţe, cine este mulţumit cu linia Partidului, fapt ce rezultă din declaraţia lui Nicolici Milan (vezi fila 125). Aspectul de mai sus este confirmat şi de numita Iorgovan Biserca şi Ierep Ştefan (vezi fila 78, 109), care declară că doctorul Jichici Alexandru face parte din Organizaţia de spionaj creată de protopopul Nicolici Milan.

13. Iorgovan Biserca. Născută la 22 mai 1921 în comuna Gelu regiunea Arad. Fiica lui Vasile şi Liubiţa. Cetăţeancă română, de naţionalitate sârbă. Studii are 7 clase primare. Starea civilă, necăsătorită. De profesiune casnică. Domiciliază în comuna Gelu raionul Sânnicolaul Mare, regiunea Arad. În anul 1945 se încadrează în PCR, la unificare devine membră PMR, iar în anul 1949 este exclusă prin faptul că a întreţinut legături cu protopopul Nicolici Milan. Numita Iorgovan Biserca în anul 1945 a fost trimisă ca delegată la conferinţa femeilor care a avut loc la Belgrad în Iugoslavia, iar la reîntoarcerea ei în ţară a ţinut o şedinţă cu femeile din comună, făcând propagandă titoistă (vezi fila 75). În anul 1947 pleacă din nou în Iugoslavia, pe şantierul Şamaţ – Sarajevo, împreună cu mai multe elemente, de unde se reîntoarce tot în acel an. Susnumita în anul 1945 a fost recrutată ca agentă în organizaţia de spionaj a protopopului Nicolici Milan, căruia îi furnizează informaţii până în anul 1949, fapt ce rezultă din declaraţia lui Nicolici Milan (vezi fila 144) precum şi din declaraţia ei, prin care recunoaşte că a furnizat informaţii protopopului Nicolici Milan privind activitatea femeilor din Organizaţia slavă din comuna Gelu, câte femei sunt înscrise, dacă sunt de acord cu măsurile luate, ce hotărâri se iau în şedinţe, etc. (Vezi fila 75, 76). Despre activitatea de spionaj a numitei Iorgovan Biserca a avut cunoştinţă şi numitul Iancov Dobromir care de asemeni a declarat că cea în cauză a făcut parte din organizaţia de spionaj a protopopului Nicolici Milan (vezi fila 107).

Aşadar protopopul Nicolici Milan între anii 1945 – 1949 prin grupul descris mai sus a cules informaţii cu caracter politic şi economic în mod organizat. Toţi membri organizaţiei de spionaj furnizau informaţiile, primite numai verbal, protopopului Nicolici Milan care centraliza informaţiile primite, le scria şi aşa le preda spionului Adamov Milorad zis Brataş, legătură superioară a protopopului. Protopopul Nicolici Milan a îndeplinit funcţia de rezident al Serviciului de spionaj iugoslav.

Toţi membrii grupului lui Nicolici Milan au cunoscut că informaţiile ce le furnizau protopopului se transmit de fapt UDB-ei din Iugoslavia (vezi fila 143).

Menţionăm că în luna decembrie 1945 s-a trecut la recrutarea ca informatoare pe bază de material compromiţător a numitei Iorgovan Biserca. [A] primit numele conspirativ de „Lupşici Zoriţa" care cu ocazia recrutării confirmă parţial declaraţiile protopopului Nicolici Milan şi numitului Petrov Bora.

În cadrul verificării dusă asupra elementului cât şi din munca informativă s-a stabilit că elementele ce compun grupul au fost recrutate de protopopul Nicolici Milan în perioada anului 1945, furnizând informaţii până în anul 1949, când a fost arestat Nicolici.

Din anul 1949 şi până în prezent din munca informativă dusă în jurul elementelor nu s-a putut stabili că ele în momentul de faţă să desfăşoare activitate de spionaj.

De asemeni menţionăm că acţiunea este desconspirată prin faptul că atât membri grupului cât şi alţi cetăţeni din comuna Gelu au cunoştinţă că protopopul Nicolici Milan şi Petrov Bora au fost anchetaţi, iar ei discută că va urma rejudecarea procesului; aceste amănunte membrii grupului le cunosc de la un element neidentificat încă din comuna Vinga, raionul Arad, care a fost în închisoare la Aiud, împreună cu protopopul Nicolici Milan şi Petrov Bora, cunoscând faptul că aceştia au fost transferaţi la Arad.

Faţă de cele de mai sus propunem:

Închiderea acţiunii de verificare care a fost deschisă asupra numitului Ostoin Andrei şi trecerea elementelor în evidenţă şi lucrarea lor pe mai departe informativ, în afară de numiţii Şolimoşan Lazăr, Petrov Bora şi Petrov Ştefan, care vor fi scoşi din evidenţă, fiind condamnaţi.

Şeful Biroului, locotenent Blejan Carol (m. p.)
Lucrător operativ, locotenent Ionescu Dumitru (m. p.)

De acord, Locţiitor şef Serviciu, locotenent Anca Cornel

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257696 ff. 48-59.

Vadim **GUZUN**
Valeriy **VLASENKO**

Nikolai Vasilievici Sablin: ancheta, procesul şi detenția liderului emigrației ruse din România, 1958-1962

Nikolay Vasilievich Sablin: the investigation, trial and detention of the leader of the Russian emigration in Romania, 1958-1962

Kidnapped in 1944 by Soviet counterintelligence, Nikolai Vasilievich Sablin, leader of the Russian emigration in Romania during the interwar period, was tried and sentenced to 20 years in Soviet camps. After he returned to Bucharest in 1955, Sablin was entered under the Securitate surveillance and arrested in 1958 for writing a paper describing his detention for more than ten years in Soviet camps - "Memories about the journey thorough Eldorado".

Persecuted, tried and convicted for his anti-Soviet activity to another 20 years in prison and total confiscation of his assets, Nikolay Vasilievich Sablin died in Dej prison in 1962.

This paper deals with the investigation of the Securitate which led to the prosecution of Sablin and his wife, Elena; the two phases of the trial (at the Military Tribunal of the Second Military Region and at the Military College of the Supreme Court) which convicted the two and the detention in prisons in Bucharest, Jilava, Pitesti, Dej and Miercurea Ciuc.

The sources this paper is based on reveal the interest the Securitate had, inspired by the Soviets, in the clandestine regrouping of the organization of the White emigrants in Romania. Given that the country ceased to be a breeding ground for anti-Soviet activity, as it was in interwar period, the repressive approach focused on activity of Sablin.

Etichete: Nikolay Vasilievich Sablin, emigrația rusă din România, relații româno-sovietice
Keywords: Nikolay Vasilievich Sablin, Russian emigration in Romania, Soviet-Romanian relations

După evenimentele din 1917 cel puţin 1,5 milioane de persoane au părăsit spaţiul fostului Imperiu Rus. Nikolai Vasilievici Sablin (*Николай*

Васильевич Саблин), născut la 12 octombrie 1880, în Sankt Petersburg, într-o veche familie nobiliară, a fost unul dintre ofiţerii superiori fideli Ţarului Nikolai al II-lea al Rusiei care, în 1920[1], a ales să emigreze în România[2].

La 2 decembrie 1930 a fost numit reprezentant al Marelui Duce al Rusiei, Kiril Vladimirovici, în Bucureşti. Desemnat în acelaşi an şi preşedinte al filialei române a Uniunii Militare Navale Ruse, a colaborat foarte strâns cu centrele emigraţiei monarhiste ruse din Europa.

Fratele lui Nikolai, Evghenii Vasilievici Sablin (1875-1949), ultimul reprezentant diplomatic al Rusiei Imperiale la Londra, a fost, în aceeaşi perioadă de timp, liderul emigranţilor ruşi din Marea Britanie.

Sablin a organizat şi condus, în calitate de vice-preşedinte, Societatea de Ajutor Mutual a Foştilor Combatanţi Ruşi de pe Frontul Român (1916-1918) în Războiul Mondial aflaţi în România, timp în care a făcut parte şi din Marina Regală Română.

Împreună cu alţi emigranţi albgardişti, în contextul reluării relaţiilor româno-sovietice, Nikolai Vasilievici Sablin a înfiinţat şi condus, în calitate de director şi finanţator, publicaţia filoromână şi antisovietică „Golos Buharesta”. De asemenea, a condus şi a deţinut, până în anul 1944, tipografia „Litera”.

[1] Există şi surse referitoare la stabilirea lui N.V. Sablin în România care menţionează anul 1921.

[2] Vezi cadrul general al emigrării politice ruse în România în V. Guzun (editor), *Chestiunea refugiaţilor de peste Nistru: documente diplomatice şi ale serviciilor române de informaţii, 1919-1936*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2012; V. Guzun, *Indezirabilii: aspecte mediatice, umanitare şi de securitate privind emigraţia din Uniunea Sovietică în România interbelică*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2013; V. Guzun (ed.), *Emigraţia belarusă, caucaziană, rusă şi ucraineană în timpul celui de al Doilea Război Mondial: organizarea, activitatea şi orientarea în corespondenţă diplomatică română şi note ale Serviciului Special de Informaţii*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2013; V. Guzun (ed.), *Emigraţia albă şi Biserica Rusă pe teritoriul României Socialiste: documente din arhiva fostei Securităţi, 1950-1952*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014.

În perioada interbelică, din cauza legăturilor strânse cu numeroşi emigranţi ruşi, suspiciunea de colaborare cu Uniunea Sovietică a planat asupra comandorului, dar nu s-a confirmat[3].

Răpit în anul 1944[4] de o echipă a contraspionajului sovietic[5], Sablin a fost condamnat de către o instanță specială de pe lângă NKVD[6], în temeiul art. 58-1, lit. b) şi art. 58-11 din Codul Penal al Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse, la 20 de ani de lagăr. La 8 octombrie 1954 a fost eliberat înainte de termen, din motive de sănătate, însă predarea către autoritățile române s-a realizat abia la 15 mai 1955[7].

În intervalul mai 1955 - martie 1958 N.V. Sablin rămâne în câmpul de observaţie al Securităţii Statului – supravegherea în cei aproape trei ani care s-au scurs de la data revenirii în România, organizată prin utilizarea informatorilor poliţiei politice provenind, în principal, din mediul emigranţilor ruşi din Bucureşti, fapt care este pe deplin ilustrat de sursele incluse în partea a doua a volumului *Comandorul Sablin, 1926-1959*[8].

Documente și materiale identificate recent în Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (fond *Penal,* volumele I-VI ale dosarului nr. 83010; fond *Informativ*, dosarul nr. 416958) scot la lumină ultima parte a vieţii liderului emigraţiei ruse din România interbelică și a soției sale, marcată de următoarele etape:

[3] Vezi pe larg viața și activitatea lui N.V. Sablin în perioada interbelică în V. Guzun (editor), *Comandorul Sablin: liderul monarhiştilor ruşi urmărit de Siguranţă şi de Securitate, 1926-1959*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014.

[4] Din documentele române, inclusiv din cele ce fac obiectul prezentului studiu, rezultă că „arestarea" lui N.V. Sablin, pe teritoriul României, în fapt răpirea, s-a efectuat în decembrie 1944 (în data de 28 sau 29), însă în studiul introductiv al volumului *Николай Саблин. Десять лет на императорской яхте "Штандарт"* (*Nikolai Sablin. 10 ani pe iahtul imperial „Ştandart"*), Sankt-Petersburg, Editura Petroniu, 2008, editat de M.E. Malinovskaia, se arată că data „arestării" ar fi fost 14 ianuarie 1945.

[5] SMERȘ (rusă) - Direcţia Generală de Contrainformaţii Militare din cadrul Comisariatului Poporului al Apărării al Uniunii Sovietice.

[6] NKVD (rusă) – Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne.

[7] Vezi M.E. Malinovskaia (editor), *Николай Саблин…, op. cit.*, pp. 12-13.

[8] V. Guzun (editor), *op. cit., passim.*

- ancheta penală instrumentată de către Direcţia Anchete Penale din cadrul Departamentului Securităţii al Ministerului Afacerilor Interne, finalizată cu trimiterea în judecată a celor doi;

- cele două faze ale procesului aflat pe rolul Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militare Bucureşti (fond), respectiv, al Colegiului Militar al Tribunalului Suprem al Republicii Populare Române (recurs), finalizate cu condamnare;

- detenţia în penitenciarele Unităţii Militare 0123/E Bucureşti, Jilava, Piteşti, Dej, Miercurea Ciuc.

Într-un context politic internaţional tensionat şi în cel al evoluţiilor din cadrul acţiunii informative individuale nr. 923, demarată la 24 mai 1957, arestarea lui Nikolai Sablin (18 martie 1958) apare drept inevitabilă[9].

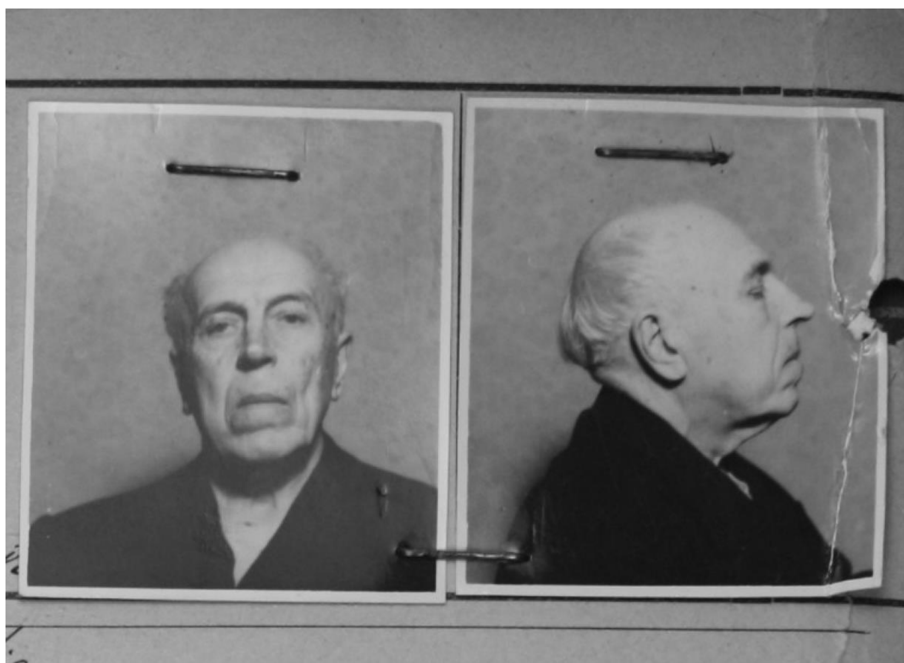
„Contribuţia” decisivă la arestare (în fapt, date fiind vârsta înaintată şi starea de sănătate deplorabilă a victimei, lichidare fizică) i-a revenit agentului Securităţii Statului cu numele de cod „Popescu Alexandru”, a cărui identitate reală am stabilit-o coroborând documentele şi datele selectate pentru studiul de faţă cu cele din volumul în care am tratat acţiunea informativă – Alexandr Mojaiski.

Prin Mojaiski, agent sovietic, Securitatea a obţinut textul integral al lucrării *Impresii din călătoria prin Eldorado* – principalul corp delict al cercetării declanşate împotriva fostului lider al monarhiştilor ruşi din România. Formal, pornirea procesului penal s-a efectuat prin ordonanţa Direcţiei Anchete Penale din cadrul Departamentului Securităţii al Ministerului Afacerilor Interne din 17 martie 1958[10].

Tot la 17 martie 1958 anchetatorul penal de securitate Ovidiu Mateuşanu a dispus reţinerea lui Sablin pentru 24 de ore, de la 18 martie până la 19 martie 1958[11], precum şi percheziţia domiciliară la locuinţa acestuia din Bucureşti, Calea Griviţei nr. 33[12].

---

[9] Documentele în cauză vor fi publicate în volumul nr. XVI din seria „Afaceri Orientale” - Vadim Guzun (editor), *Nikolai Vasilievici Sablin: ancheta, procesul şi detenţia liderului emigraţiei ruse din România, 1958-1962*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2016, în curs de apariţie.
[10] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 83010, vol. VI, f. 2.
[11] *Ibidem*, vol. V, f. 39.
[12] *Ibidem*, vol. VI, ff. 19-21, 24.

Fotografie N.V. Sablin, fișa Închisorii „B" a MAI

Pe 20 martie 1958 procurorul militar a aprobat mandatul de arestare, având în vedere concluzia ofițerului de securitate, potrivit căruia „din cercetările făcute rezultă suficiente probe de culpabilitate"[13] pentru „activitate contrarevoluţionară şi duşmănoasă" desfăşurată împotriva regimului democrat-popular din RPR și împotriva Uniunii Sovietice.

Pe parcursul anchetei penale, încadrarea juridică a faptelor imputate va suferi mai multe modificări, dar acuzaţiile converg preponderent către URSS, „firul roșu" al dosarului reprezentându-l opera lui Sablin – „cu caracter dușmănos și calomniator împotriva URSS și a ţărilor socialiste"[14].

Chiar la primul interogatoriu Sablin recunoaşte: „Sunt un duşman al regimului democrat-popular din RPR și al formei de guvernământ din

[13] *Ibidem*, vol. VI, f. 4.
[14] *Ibidem*, vol. VI, ff. 97-102.

Uniunea Sovietică, în sensul că nu sunt de acord cu regimul comunist din URSS”[15]. Conform aceluiaşi document, „duşmănia” faţă de regimul sovietic şi conducerea de la Kremlin s-a manifestat prin redactarea lucrării *Impresii din călătoria prin Eldorado*.

Relaţiile cu Legaţia Franţei la Bucureşti, prin intermediul căreia Nikolai Sablin corespondează cu soţia fratelui său Evghenii din Londra, Nadejda Cambon (fostă Sablina, recăsătorită după decesul fratelui cu Roger Cambon, fost ambasador al Franţei în Marea Britanie), precum şi cu alţi emigranţi ruşi din Europa şi SUA, reprezintă, în logica Securităţii, circumstanţe agravante.

Călătoria prin Eldorado a fost redactată la revenirea din URSS, în intervalul aproximativ octombrie 1955 - decembrie 1956[16], iar expedierea în străinătate s-a efectuat cu ajutorul Elenei Sablin, arestată şi ea pentru complicitate la scurt timp[17]. Acesta a fost punctul de plecare al stabilirii „adevăratului caracter” al legăturilor cu diplomaţi francezi de la Bucureşti sau cu emigraţia albgradistă din România şi din străinătate.

Intenţia de a publica o lucrare cu caracter „duşmănos şi reacţionar”, convorbirile literare purtate de Sablin cu alţi emigranţi ruşi sau refugiaţi basarabeni din capitala României vor face obiectul interogatoriilor şi verificărilor încrucişate ce vor avea drept rezultat punerea talentatului autor sub învinuire, prin ordonanţa Direcţiei Anchete Penale a Departamentului Securităţii din 6 aprilie 1958[18].

Sablin a fost pus sub învinuire pentru săvârşirea infracţiunii de trădare de patrie, prevăzută de art. 194^1, 194^2, 194^3 Cod Penal, „întrucât de la sfârşitul anului 1955 până la începutul anului 1957, a conceput şi redactat o lucrare intitulată *Impresii privind călătoria prin Eldorado*, care are un profund caracter duşmănos şi calomniator împotriva formei de guvernământ din URSS şi a conducătorilor săi şi care conţine date secrete şi nedestinate publicităţii cu privire la URSS”, precum şi pentru săvârşirea infracţiunii de uneltire contra ordinii sociale, prevăzută de art. 209 pct. 2, lit. a Cod Penal, „pentru faptul că în perioada anilor 1956-1958 a difuzat

[15] *Ibidem*, vol. I, ff. 15-18.
[16] *Ibidem*, vol. I, ff. 85-87.
[17] *Ibidem*, vol. I, ff. 126-128; vol. VI, ff. 50-51.
[18] *Ibidem*, vol. I, ff. 15-18.

lucrarea *Impresii privind călătoria prin Eldorado* și alte lucrări cu conţinut dușmănos în rândul unor emigranţi ruși albgardiști din RPR".

Pe lângă interogatoriile celor în cauză, ale emigranţilor ruşi şi ale altor „elemente reacţionare" din cercul de cunoștințe (Alexandr Mojaiski, Nikolai Kovalkov, Andrei Baikov, Maria Rîşleakova, Jeanna Duclaux, Irina Tiufiaeva)[19], surse de informare ale anchetei/procesului au fost corespondenţa personală a urmăritului/inculpatului[20], precum și notele informative ale colegilor de celulă, Gheorghe C. Acsinteanu (în cazul lui Nikolai)[21] și Elena Dumitrescu (în cazul Elenei)[22].

Redăm în acest context, cu titlu de exemplu, un fragment din nota informatorului Gheorghe C. Acsinteanu, din 29 aprilie 1958, privind caracterul „irecuperabil" al lui Nikolai Vasilievici Sablin:

„Aseară am avut discuţii mai aprinse cu fostul ofiţer de marină de pe iahtul ţarului. Mi-a povestit cum l-a trimis la Constanţa, în anul 1914, să pregătească sosirea ţarului şi întâlnirea lui cu regele Carol I, cu prinţul Ferdinand şi cu tot neamul lor. Ca să-l zgândăr puţin, le-am trântit o înjurătură, neaoșă românească. Sablin, cât este el de bătrân, a sărit de pe pat și într-o limbă românească aproximativă (vorbeşte foarte prost româneşte) a protestat cu vehemenţă.

- Nu permit! Nu permit! Nu permit!

- Lasă, nu vă supăraţi, domnule Sablin. Am glumit. Știu că *despre morţi trebuie să vorbești numai de bine*.

- Nu permit! Ei pentru mine nu sunt morţi.

Și bătrânul *ţarist*, *regalist* până în măduvele oaselor, aproape o oră n-a mai scos niciun cuvânt"[23].

Acsinteanu oferă și exemple de comparaţie a detenţiei din România cu cea din Uniunea Sovietică, la nivelul anului 1958:

- „Sablin a calomniat regimul actual din închisoare, spunând că este mai groaznic decât acela din URSS de sub Beria"[24];

---

[19] *Ibidem*, vol. I. ff. 168-170, 173-176, 180-185, 189-193, 196-199; vol. II, f. 215; vol. III, ff. 22-26.
[20] *Ibidem*, vol. II, ff. 237-240.
[21] *Ibidem*, vol. V, ff. 136-139, 140-143, 144-149, 154, 158-160, 164-165, 170-177.
[22] *Ibidem*, vol. V, ff. 83, 88-89, 99, 102, 105-113, 117-119, 125, 130.
[23] *Ibidem*, vol. V, f. 154.
[24] *Ibidem*, vol. V, ff. 158-159.

- „Când eram în URSS, în lagăr, după împușcarea lui Beria, toată lumea zicea că perioada cât a terorizat acest trădător se numește *Beriada* și că această epocă va fi unică în analele omenirii. (...) Și aici trăim acum *Beriada*”[25].

Portretul creionat la interogatoriu de către doi emigranţi ruşi care l-au cunoscut nemijlocit pe N.V. Sablin a fost unul dezavantajos în confruntarea cu Securitatea Statului, dar demn de a fi consemnat:

- Andrei Baikov: „Sablin Nicolae, cu ocazia întâlnirilor ce le avea cu noi, se manifesta dușmănos împotriva URSS, preconizând o apropiată intervenţie a puterilor occidentale, pe care le preamărise. (...) în toate discuţiile Sablin Nicolae adopta o atitudine dușmănoasă faţă de regimul din RPR și URSS, făcând ironii tendenţioase cu privire la comerţul de stat, situaţia economică, în general, cu privire la conducătorii de partid și de stat și altele de acest gen. Nu pierdea o ocazie să preamărească sistemul capitalist, în special din Germania Occidentală și din SUA”[26].

- Alexandr Mojaiski: „Sablin Nicolae avea o poziţie dușmănoasă faţă de forma de guvernământ din RPR și din URSS, aceasta reflectându-se și în lucrarea ce a scris-o și despre care am declarat mai sus. (...) Sablin Nicolae se manifesta dușmănos și cu ocazia întâlnirilor ce le avea cu mine și cu alţi emigranţi ruși, în sensul că făcea ironii dușmănoase cu privire la diferite probleme politice și economice din RPR și la adresa conducătorilor din URSS”[27].

Spre deosebire de ceilalţi martori, Alexandr Mojaiski (tot el agentul Popescu Alexandru) a fost audiat doar în faza anchetei, nefiind adus să depună mărturie și în faţa instanţei militare.

La 5 iulie 1958, Direcţia Anchete Penale din cadrul Departamentului Securităţii, prin referatul privind rezultatul cercetării efectuate în cazul învinuiţilor Nikolai Sablin și Elena Sablin, a propus trimiterea în justiţie, în baza următoarelor concluzii:

„Învinuiţii Sablin Nicolae și Sablin Elena sunt dușmani înrăiţi ai regimului democrat-popular din RPR și URSS.

---

[25] *Ibidem*, vol. V, ff. 170-172.
[26] *Ibidem*, vol. I, ff. 189-193.
[27] *Ibidem*, vol. I, ff. 196-199.

Sablin Nicolae a desfăşurat o intensă activitate de agitaţie contrarevoluţionară în rândul unor emigranţi ruşi albgardişti şi al altor elemente reacţionare, prin difuzarea unor materiale duşmănoase şi calomniatoare împotriva socialismului și prin lansarea unor zvonuri şi ştiri tendenţioase cu privire la situaţia politică internă şi internaţională.

Sablin Nicolae, cu concursul soţiei sale, Sablin Elena, a întreţinut legături cu Legaţia Franceză din Bucureşti, prin intermediul căreia au expediat în străinătate unor societăţi de emigranţi ruşi albgradişti unele materiale cu conţinut secret despre URSS şi cu caracter duşmănos şi calomniator împotriva URSS şi a celorlalte ţări socialiste”[28].

În acuzarea lui N.V. Sablin s-a reținut săvârșirea delictului contra siguranţei statelor străine şi a delictului de uneltire contra ordinii sociale, iar în cea a Elenei Sablin - complicitatea la delictul contra siguranţei statelor străine.

Pe 11 august 1958, ancheta penală a Departamentului Securităţii a fost finalizată[29], iar la 13 august acelaşi an procurorul militar a confirmat concluziile de învinuire, a dispus trimiterea în judecată în stare de arest a învinuiţilor şi sesizarea Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militare Bucureşti cu judecarea cauzei[30].

La primul și singurul termen de judecată, prin Sentința nr. 105 din 5 septembrie 1958, Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militare, cu unanimitate de voturi, l-a condamnat pe Nikolai Sablin la 20 ani temniță grea și 8 ani închisoare corecțională, iar pe Elena Sablin la 10 ani temniță grea, pentru complicitate la infracțiunea de trădare de patrie. De asemenea, s-a dispus confiscarea totală a averii[31].

Prin motivarea în drept a hotărârii primei instanțe s-a menţinut argumentaţia Departamentului Securităţii: „inculpatul Sablin Nicolae a transmis unor persoane din serviciul unei puteri străine date în legătură cu organizarea și viaţa internă a lagărelor de muncă din URSS, acestea rezultând din conţinutul lucrărilor sale, precum și din schițele anexate la acestea, infracţiunea fiind îndreptată împotriva URSS și sancţionată de

---

[28] *Ibidem*, vol. VI, ff. 97-102.
[29] *Ibidem*, vol. I, ff. 93, 208.
[30] *Ibidem*, vol. VI, ff. 103-111.
[31] *Ibidem*, vol. III, ff. 27, 35-38.

textele de lege ale RPR, în virtutea solidarității internaționale a celor ce muncesc, așa cum prevede art. 227^{1} CP și pentru faptul că subiectul infracțiunii are calitatea de cetățean român, iar fapta a fost săvârșită pe teritoriul țării noastre".

Analizând atitudinea conștiinței față de fapta reținută în sarcina lui N.V. Sablin și urmările ei, Tribunalul Militar a mai constatat că „inculpatul și-a dat seama că prin transmiterea acelor date către persoane din serviciul unei puteri străine denigrează și subminează totodată prestigiul, autoritatea și, în general, regimul socialist din URSS, urmări pe care inculpatul le-a și dorit a le înfăptui"[32].

Recursurile declarate împotriva sentinței instanței de fond au fost respinse ca nefondate, prin decizia nr. 337 din 10 octombrie a Tribunalului Suprem al Republicii Populare Române[33].

Colegiul Militar al Tribunalului Suprem a reținut și el „gravitatea deosebită" a faptelor de scriere și răspândire a *Impresiilor privind călătoria prin Eldorado*, ținând cont că acestea „reprezintă exteriorizarea ideilor consecvent reacționare ale inculpaților, elemente legate prin interesele lor de clasă de vechiul regim burghezo-moșieresc"[34].

În baza hotărârii de condamnare s-au emis mandate de executare a pedepsei[35] și s-au luat măsuri pentru trecerea în patrimoniul statului socialist a averii confiscate[36].

Astfel, după cum rezultă din certificatul nr. 213, Nikolai Sablin a decedat la 20 ianuarie 1962, ora 7.30, în Penitenciarul Dej, suferind de insuficiență cardiacă și alte boli[37].

Elena Sablin a fost eliberată din Penitenciarul Miercurea Ciuc la 18 ianuarie 1963, fiind grațiată, conform Decretului nr. 5/1963[38], iar în anul 1964 a emigrat în Franța, părăsind România prin punctul de frontieră Curtici, la 16 august[39].

---

[32] *Ibidem*, vol. III, ff. 35-38.
[33] *Ibidem*, vol. IV, ff. 7-9, 11-14, 19.
[34] *Ibidem*, vol. IV, ff. 22-23.
[35] *Ibidem*, vol. III, ff. 53, 54; vol. V, ff. 14, 15, 58; vol. VI, ff. 41-42.
[36] *Ibidem*, vol. VI, ff. 48, 126.
[37] *Ibidem*, vol. V, f. 2, 3.
[38] *Ibidem*, vol. V, f. 44, 45.
[39] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 416958, f. 5.

Sursele ce fac obiectul studiului de față reflectă în mod clar destinul tragic al liderului emigranţilor ruşi din România Mare – unul dintre cei mai activi emigranţi ruşi antisovietici din Europa de Est, din momentul arestării până în cel al decesului, precum și pe cel al familiei sale.

Chiar dacă instrumentarea cazului Sablin nu prezintă elemente de noutate din punct de vedere al mecanismului represiunii instaurate în cadrul procesului mai larg al comunizării, datele importante referitoare la emigraţia rusă şi la emigranţii ruşi din România ce se desprind din documentele aflate în custodia CNSAS sunt cunoscute și publicate pentru prima dată.

Evoluţiile înregistrate în dosar se înscriu în tiparul poziţiei noilor autorităţi de la Bucureşti în general şi în cel al organelor de securitate în mod special faţă de emigranţii din spaţiul sovietic. Liderii sunt „arestaţi", expediaţi şi condamnaţi în URSS (a se vedea şi cazul ucraineanului Hnat Porohivski[40]), iar cei din eşaloanele inferioare fie sunt racolaţi (de către serviciile române de informaţii şi cele sovietice), fie sunt urmăriţi (cum este şi cazul refugiaţilor transnistreni, basarabeni sau bucovineni).

Preocuparea Securităţii de inspiraţie sovietică privind organizarea unei acţiuni de regrupare clandestină a emigranţilor albgardiști din România a fost neîntemeiată. Ceea ce mai rămăsese din ţară, spre deosebire de perioada interbelică, nu mai era teren propice de acţiune antisovietică nici la nivel de activitate literară. Demersul represiv s-a axat pe opera emigrantului rus. Autorul a fost suprimat, dar lucrarea care i-a atras condamnarea s-a păstrat prin funcţia de corp delict[41].

---

[40] Vezi V. Guzun (editor), *Hnat Porohivski: asul ucrainean al Serviciului Special de Informații*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2013, precum și V.M. Vlasenko, O.V. Sapsai, „До історії ОУН в Румунії (за матеріалами архівно-слідчої справи Г. Порохівського)" (*Din istoria ONU din România, în baza investigației de arhivă a cazului H. Porohivski*), în *Sumska Starovina*, nr. XLVII, 2015, pp. 53-62.

[41] *Impresiile privind călătoria prin Eldorado*, reflectând detenţia comandorului Sablin în Uniunea Sovietică, inedite, urmează să fie publicate în seria „Afaceri Orientale", o redăm aici sub forma anexelor două fragmente din această lucrare, singurele traduse de către Securitate din limba rusă în limba română.

Anexa 1

LABE DE PISICĂ[42]

În fiecare colonie sunt magazii unde se păstrează obiecte de îmbrăcăminte, săpun și diferite materiale de gospodărie. Răspund de aceste magazii oameni dintre deținuți, știutori de carte și care merită oarecare încredere. Acești responsabili se cheamă „kaptenarmus", iar în limbajul deținuților „kapterșcik", iar magaziile „kapterki"...

Aceste persoane sunt, cum s-ar zice, logofeții, ei sunt hrăniți ceva mai bine, li se dă voie să iasă în afara coloniei după treburile slujbei și, în general, reprezintă personalități, pentru că pot să combine diferite afaceri, să schimbe rufăria veche, s-o ascundă pe cea nouă, pentru a o plasa tot diferiților logofeți cum ar fi responsabilul bucătăriei sau personalul sanitar, cel cu curățenia curții și a barăcilor etc.

Într-o colonie un astfel de magazioner era un om cumsecade, care se consideră rudă a șahului persan, pentru că purta numele de familie Sahianț.

Fiecare magazioner avea ajutoare, uneori mai mulți, uneori unul singur, ca în cazul de față. Treaba asta era foarte grea și neplăcută: magazionerul aducea lucrurile din afara coloniei, iar ajutorul său le împărțea înăuntrul coloniei și întotdeauna cu ceartă, cu scandal, pentru că îmbrăcămintea nu se potrivea; mai ales era greu cu femeile, care se străduiau să aleagă din zdrențe ceea ce era mai curat și mai puțin purtat. Magazia nu avea ferestre, înăuntru era întotdeauna semiîntuneric, frig și puzderie de șobolani.

S-a întâmplat odată un furt. Cheia de la magazie eu o purtam întotdeauna cu mine iar magazionerul-șef avea și el o cheie. Când plecam dimineața devreme la bucătărie după dejunul magazionerului totdeauna țineam cheia în mână, pentru că nu puteam să o țin în buzunar, hoții de buzunare erau așa de abili că puteai să-i duci la bâlci să facă demonstrație.

Cum spun, am plecat eu atunci după dejun, am închis ușa cu cheia, pentru că magazionerul dormea alături într-o cămăruță, cu ușile încuiate. Am primit o porție special pentru el ca logofăt, m-am apropiat

[42] Fragment din *Impresii privind călătoria prin Eldorado*, tradus din limba rusă de Securitate, (ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 83010, vol. II, ff. 219-223).

apoi liniștit de ușă și deodată - grozăvie!!! Ușa de la magazie întredeschisă, lumina aprinsă și dintr-un raft direct în fața ușii lipsesc 37 fețe de perină colorate, de cea mai proastă calitate, care se distribuiau diferitelor femei-sanitare, spălătorese la bucătărie și simpatiilor șefilor și supraveghetorilor. Intru direct în magazie și mă îndrept spre cămăruța în care dormea ca un prunc magazionerul, îl trezesc, el sare într-o clipită și se repede la mine: „Ai uitat, zice, să închizi ușa sau ai lăsat cheia în ușă!". Eu îi arăt cheia ce o țineam în mână și îi arăt un cui mare în zăpadă lângă prag: „Uite cu ce au deschis ușa și d-ta, zic, dormeai și nu ai auzit nimic!".

Am fugit repede după supraveghetorul-șef de serviciu, odată cu el a venit o grămadă de detectivi și bătăuși. Magazionerul a încuiat ușa cu cheia și apoi supraveghetorul-șef, în persoană, foarte ușor, a descuiat broasca cu cuiul, puteai să crezi că el însuși e specialist în asemenea spargeri. Imediat detectivii și mardeiașii au plecat în căutarea hoțului sau hoților și după câteva ore au găsit în baraca femeilor două fețe de perină, dar deja croite pentru fuste și bluze, iar către amiază au găsit încă 30 de bucăți, așa că s-au pierdut numai 5 fețe de perină.

Au găsit și hoții: acesta era un adevărat pungaș de meserie, în libertate fusese un fel de comisar într-un sanatoriu apoi fusese judecat pentru furturi de 16 ori și acum era închis tot pentru așa ceva.

Imediat a fost numit tribunalul (juriul), de urgență, dar nu milostiv.

După două zile m-au chemat la poartă, care ținea loc și de colț cultural, având și o scenă, unde se instalase tribunalul; de jur împrejur publicul (pentru că ședințele erau publice), apoi hoțul cu santinela, detectivii amatori, magazionerul-șef și eu. Mai erau încă câțiva oameni din afară, ăștia tot din public făceau parte, întrucât un astfel de proces constituia un spectacol foarte interesant.

Președintele juriului era un supraveghetor foarte cumsecade, Kramskoi, un bun prieten al meu, care venea deseori la mine la magazie să mai discutăm. El avea o soție foarte frumoasă (el însuși era un bărbat voinic și frumos) și eu păstram pentru ea lucrurile mai bune. Amândoi se plângeau că deși sunt tineri și sănătoși nu le dă D-zeu copii. Eu le spuneam: „Cum, voi sunteți comuniști și vorbiți de D-zeu?". Dar ei râdeau: „La serviciu noi suntem comuniști veritabili, dar acasă suntem creștini adevărați și oameni ruși".

Membrii juriului erau: un pompier încins cu un brâu legat cu cârlige și sfori, un curățitor al gropilor de lături și latrinelor din colonie - om foarte simpatic și cult care venea deseori la mine la magazie. Procuror era bucătarul de la popota coloniei, un om liniștit și prăpădit.

De-abia începuseră să judece când au observat că n-au secretar. Au anunțat pauză și însuși președintele s-a dus să caute un secretar și a adus o fetișcană tânără cu sticla de cerneală atârnată pe după gât cu o sfoară de aramă și cu un săculeț în chip de mapă, în mână ținea tocul, dar penița o pierduse pe drum, așa că din nou s-a produs o întârziere, până când însuși șeful coloniei (lagărului) - simpaticul Aaron Gurevici, fost hamal în portul Odessa, un om inimos deși înjura groaznic, ne-a adus de la birouri o peniță (penițele în Uniune sunt mai scumpe ca aurul).

S-a început procesul. La apel învinuitul a fost de față, dar martori nu erau. Președintele se adresează magazionerului Sahianț: „Fiți vă rog bun și faceți pe martorul". Sahianț refuză: „Eu, zice el, dormeam și n-am văzut nimic, n-am auzit nimic". Atunci Kramskoi se adresează mie, care stăteam în sală și așa de drăguț vorbește: „Fiți vă rog așa de bun și apăreți în fața juriului ca martor, fără alimentul acesta, cum s-a exprimat el, noi nu ne putem judeca. Eu am acceptat, dar procurorul se ridică deodată și spune: „Dar n-ar fi mai bine ca tovarășul ajutor de magazioner să apară în fața juriului ca învinuit (acuzat)?". Adică eu, care nici măcar martor nu eram, întrucât în momentul furtului eram la bucătărie, acum aș fi devenit învinuit. Întreg juriul a izbucnit în râs: „Ce vrei, măi omule, uite acuzatul, adevăratul hoț, stă acolo, ce mai vrei?".

Primul, desigur, a fost interogat hoțul, fost mare comisar într-un sanatoriu și hoț versat. El a recunoscut totul și oricât l-au rugat să povestească cum a săvârșit furtul, tipul ăsta n-a vrut să spună nimic, numai atât spunea: „Am furat, recunosc, am descuiat ușa cu cuiul, dar de ce să fiu judecat pentru cinci fețe de perină prăpădite, doar le trebuia și babelor (femeilor) pentru cârpe și atunci am furat".

Președintele roagă pe secretară să prezinte onoratului juriu popular corpul delict, adică cuiul, care era la dosar prins în procesul-verbal de interogatoriu. Secretara caută în portofelul (mapa) său ori, cum spuneau anchetatorii în Moscova, „portofelul" - cuiul buclucaș, dar nu-l găsește. Din nou pauză, totuși își aprind țigările, președintele înjură pe secretară de mamă, secretara e pur și simplu în lacrimi și, în sfârșit, șeful

coloniei, Aaron Gurevici, ordonă să se continue procesul: „Dracul să-l ia de cui!”, ba încă și mai vulgar.

Este chemat martorul. Eu, foarte important și cu demnitate, povestesc cum am plecat, cum țineam cheia tot timpul în mână și nu în buzunar, ca să nu mi-o șterpelească șuții și termin cu presupunerea că, probabil, hoțul a intrat în magazie pe labe de pisică, așa că magazionerul, care dormea, nu putea să audă pașii sau vreo mișcare în magazie, cu atât mai mult că ușa care dădea în cămăruța lui era încuiată.

Aici s-a produs o încurcătură: „Ce spui d-ta că hoțul a intrat pe nu știu ce fel de labe de pisică? Ce înseamnă asta juriul nu înțelege, ce-i aia *labe de pisică*?”.

Eu explic că, probabil, toți știu cum pisicile umblă foarte liniștit (fără zgomot), că au labele moi, catifelate, așa li se spune când vor să zgârie. Atunci șeful coloniei se adresează mie (deși el făcea parte din public) și spune „Ce ne îmbrobodești tu bă?” asta e o expresie tipic marinărească din golful Odessa și m-a înjurat cu cele din urmă cuvinte din repertoarul derbedeilor de pe piață, dar nu cu răutate, cu dragoste și respect.

Chestia asta cu labele de pisică a plăcut tuturor și toți au început să-și amintească cum pisicile lor cu adevărat umblă fără zgomot pe labe, numai că nu știau că asta se cheamă „pe labe de catifea”.

Aaron Gurevici tot mă mai înjura pentru o asemenea înveselire, când publicul a început să-l roage: „Lăsați martorul să ne mai povestească ceva hazliu despre pisici, se vede dintr-o dată om cult, din străinătate, de îndată ce știe cum umblă pisicile”.

Atunci au început din nou să discute despre pisici, că ce hoațe sunt pisicile și, în general, despre animale, așa că de judecată aproape că uitaseră.

Președintele s-a trezit deodată: „Ei, despre pisici o să mai venim noi la d-ta să mai discutăm...” și însuși a început să povestească că și el a avut „un motan din Persia, care avea un ochi roșu și altul verde” și din nou au început prostiile și din nou Kramskoi s-a trezit că-i președinte și a anunțat că dă cuvântul procurorului.

Procurorul-bucătar, un om foarte liniștit, a început prin a spune că trebuie controlat ce fel de porții se dau la bucătărie și dacă se păstrează bine alimentele ce se dau din magazie și dacă nu cumva se sustrage din ele și, în general, a început să toace niște „zarzavaturi”, încât

Aaron Gurevici a dat drumul la astfel de înjurături că până și derbedeii s-au rușinat.

Dar președintele l-a întrerupt pe procuror, l-a numit nehalit: „Ce are a face aici bucătăria, tu vorbește despre caz, susține acuzarea și nu coace papanaș, că acum nu e Lăsata Secului". Aci publicul râdea cutremurându-se de plăcere și a început să urle: „Dați-ne tuturor mâncare ca la Lăsatul Secului, iar hoțului trimiteți-i un Post Mare!".

Juriul nu s-a retras niciunde pentru deliberări, ci ascunzându-și după niște mape capetele își șopteau cap în cap și fumau (publicul de asemenea) și iată că președintele anunță singur: „Ridicați-vă! Vine juriul!". Toți s-au ridicat, afară de Aaron Gurevici, el era un om foarte gras și greoi. Kramskoi anunță: „Pentru cele dovedite cu date precise și neîndoielnice despre furtul a 5 fețe de pernă din averea statului sovietic, în valoare de 50 ruble aur asigurat de tezaurul Băncii Populare Socialiste Sovietice, acuzatul este condamnat la 10 ani închisoare în lagărele de muncă silnică, fără scăzământul celor 48 de ore preventiv și cu adăugarea celor 10 ani de închisoare pe care îi are deja pentru crimele anterioare; în total acuzatul trebuie să ispășească 20 de ani de condamnare, fără drept de apel și, în general, definitiv și fără întoarcere".

Atunci se ridică acuzatul și declară că el s-a judecat mai mult de 10 ori și totdeauna lui i s-a dat ultimul cuvânt, dar acum nu s-a procedat așa. Bucătarul-procuror imediat sare și spune că procedura nu s-a terminat, că porțiile nu sunt complecte la bucătărie; publicul strigă: „Asta e adevărat, porțiile nu sunt complecte!", președintele bate în masă în loc de clopoțel și amenință că va curăți sala și, reinstaurând liniștea, anunță că procedura e legală, că mai ales sunt juste declarațiile respectabilului tov. martor, om științor de carte și cult; publicul strigă „Just!", iar alții „Ce e just, d-le, a venit aici să ne povestească nouă despre pisici, să ne învețe?".

Eu pur și simplu m-am speriat: n-o să mă dea oare în judecată pentru blestematele alea de pisici cu labe catifelate.

Acuzatul face încă o declarație, că de ce lui nu i s-au socotit cele 48 de ore arest preventiv, că acestea trebuiesc scăzute din cei 20 de ani de condamnare, că ăsta e dreptul lui: „Eu m-am judecat și în capitale și în vremurile trecute și în tribunalele supreme, când judecătorii erau în caftane roșii".

Șeful lagărului, care făcea parte din public, s-a ridicat atunci și a început să se exprime în așa fel și să amenințe cu izolatorul-carceră și pe

juriu și pe public, încât toți au fugit grămadă din sală și judecata s-a terminat.

Iar pe acuzat l-au adus a doua zi la mine la magazie, a predat omul lucrurile, i-am dat tot ce era mai rupt în schimb și l-au trimis în Siberia, în lagărele de muncă silnică pentru 20 ani (după ce stătuse deja la noi 10 ani) pentru 5 fețe de pernă, estimate de juriu la 50 de ruble și care după actele de cumpărare (facturi) costau, în total, 2 ruble și 50 copeici.

Anexa 2

PENTILEICI[43]

Pentileici era un bătrân de 90 ani, dintre ţăranii orășeni, adică un ţăran dintre cei mai obișnuiți, dar care trăise toată viaţa sa în suburbia unui mare oraș unde avea o mică gospodărie - o grădină de zarzavat și un petec de livadă.

Pe când era un bătrânel de vreo 80 ani, a fost condamnat la 25 ani detenţie în coloniile de muncă și corecţie și e foarte interesant pentru ce anume.

Acest Pentileici, cel mai simpatic și nevinovat bătrânel, un om foarte bun la suflet, care toată viaţa lui a muncit pentru a-și pune copiii pe picioare, venea deseori pe la mine să mai stăm de vorbă pentru că acum, spunea dânsul, „M-am obișnuit cu anturajul boieresc, toată viaţa am trăit la oraș între boieri și, deși sunt ţăran neaoș, totuși niciodată n-am tins spre burghezie ci mi-am cunoscut lungul nasului.

Iată însă că fiul meu este un șofer de primă clasă, a servit la conţi și prinţi, a umblat cu ei prin străinătate și la nu știu care curse a câștigat chiar o tabacheră de argint cu niște cuvinte străine gravate pe ea. Acum însă lucra pe o mașină de cărat gunoi și era chiar mai bine, căci se putea câștiga și pe delături transportând ceva mobilă sau niscai boarfe. Și iată că se apropie el odată cu mașina de o răscruce, miliţianul îi dă liber, el care vasăzică virează și, deodată, nu știu ce cuconiță apare drept în faţa roţilor! Ei și atunci Vasea al meu, șofer experimentat, încalecă trotuarul cu două roţi, iar domnișoara nici măcar n-a observat cărui pericol fusese supusă din cauza unei astfel de neglijenţe sau neatenţii din partea ei.

[43] *Ibidem*, ff. 224-228.

Miliţianul însă, câinele, a fluierat. Vasea a oprit: „Ce vrei de la mine, mă curcane, nu tu mi-ai arătat liber și m-ai făcut apoi să încalec trotuarul, pentru că n-aveam altă ieșire?".

„Dar tu știi pe cine era cât pe-aici să strivești? Pe președinta Comitetului Executiv!"

„Da D-zeu să știe ce mai e și asta: Comitet Executiv".

„Ei bine, pentru faptul că ai încălecat trotuarul îți fac acte de dare în judecată!"

„Dar d-ta știi, Nicola Vasilievici, continuă să povestească bătrânul, ce e ăla curcan?"

Eu, desigur, nu știam.

„Iată, spre pildă, o dră merge pe stradă, întreabă pe trecător: *Spuneți-mi vă rog unde e str. Libertății?* și i se spune: *Întreabă mata pe curcanul de colo.* Ei iată, se apropie ea de miliţian și zice: *Tov. curcan, spuneți-mi vă rog unde e str. Libertății? Str. Libertății, unde este asta, explică el, iar pentru faptul că m-ați numit curcan - trei ruble amendă. Ăsta e un cuvânt jignitor (de ocară) pentru noi!*

Ei bine, femeia scoate din poșetă 10 ruble și le dă miliţianului. Iar acesta, căutându-se prin buzunare, spune: *N-am să dau restul șapte ruble*.

Atunci dra îi răspunde: „Ei, dracu să te ia, îți mai spun de două ori curcan, asta face 6 ruble, iar pentru restul de o rublă, câine!"

„Ei, să mergem mai departe, dragul meu Nicola", continuă bătrânul. „Primește vasăzică Vasea al meu, șofer internaţional, citaţia pentru judecată. Ne ducem și eu cu fratele meu, care era mai mare ca și mine și nu știu ce o fi căutat să meargă și el după mine, spre nenorocirea lui. Mergem noi la tribunal, așa zis popular. Acolo, la tribunal, popor că n-aveai să arunci o nucă. Așteptăm noi niţel și deodată un tinerel strigă: "Ridicaţi-vă, vine curtea!". Și deodată văd eu cine este președintele. Mitea, parșivul de fecior al vecinului meu, care îmi fura în fiecare toamnă prunele din grădină. Ei bine, nu e rușinos să judece el pe fiul meu, care a colindat toată lumea cu conţii și părinţii și a câștigat și o tabacheră de argint.

Ei, nemaiputând să mă abţin, îi strig: „Mitea, derbedeule, nu ţi-e rușine să judeci pe fiul meu, un șofer așa de vestit, că tu n-ai merita nici să-i speli mașina".

Vai, ce s-a început atunci: Mitea, înfuriat, bătea cu pumnul în masă, iar eu strigam: „Prune știi să furi, dar altceva nimic nu știi!" Atunci

au sărit niște vagabonzi, ne-au luat pe sus, pe mine și pe fratele meu, și ne-au scos afară din tribunal și pe loc au încheiat proces-verbal, cum că, chipurile, am jignit o persoană oficială și am călcat procedura judecății. Ne-am așezat lângă gard afară, înjurând în tot felul o astfel de întâmplare neplăcută.

Am vrut apoi să mâncăm, între altele fie spus, la noi nu se mai spune *a înfuleca* sau *a hali*, ci obligatoriu *a mânca* și am mers noi într-o bodegă, am cerut câte un pocal de vin roșu (acum, Nicola Vasilievici, nu se spune *pahar* ci neapărat *pocal*) și vedem noi pe tejghea sau, cum se spune pe orășenește, la bar niște ficaţi cu ceva sos cenușiu pe farfurie. Ei bine, cerurăm noi câte o jumătate de porție, mâncarăm și deodată ne-a apucat o durere de burtă la vreo 10 minute după ce am mâncat ficații ăia.

Ei, ce să faci acum, unde să mergi. Am ieșit afară și direct lângă gard ne-am așezat. Ședem noi vasăzică acolo și ne ușurăm după ficații ăia la care ne-am lăcomit în bodegă... Trebuie să-ţi spun că bodegile astea se cheamă la noi *mașina statului*, dar ce fel de mașină o fi asta nimeni nu știe. Înainte le spuneam așa armăsarilor de la stația de montă a statului, pentru că am dus eu odată iapa, nu era prea bună săraca la nimic, o înhămau copiii la săniuțe - și vrând să am un mânz de prăsilă mă sfătuiește pe mine doctorul veterinar: „Iapa ta nu face de armăsarul nostru voinic, ăsta e o mașină uriașă, o să-ţi strivească iapa, du-o mai bine la un armăsar ţărănesc”. Și iată cum de atunci numeam armăsarul *mașina statului*, dar numai că asta cu alt înțeles...

... Și deodată milițianul: „Dar ce faceți voi acolo măi?”. „Dar nu vezi, cap prost, ne c...m, am mâncat până a dat din noi ficaţii, blestemaţi să fie împreună cu mașina statului!”.

Și ce dracu de mașină o fi asta nimeni nu știe, dar toți vorbesc că acuma în tot locul e mașina statului (aparatul de stat). Asta așa și este numai că în felul cum vorbea doftorul veterinar despre mașina armăsărească.

Dar milițianul zice: „Dar voi știți unde ați găsit să vă aranjați? Ăsta e B-dul Lenin, cel mai sfânt respectat în oraș. Dați-mi legitimațiile și vă întocmesc proces-verbal de jignire a memoriei sfinte a marelui om”. Iar noi îi răspundem, destul de imprudent: „Dar noi ne p...m și pe marele om al tău și pe memoria lui”.

Ei și atunci s-a început o adevărată comedie, a fluierat milițianul nostru, a bătut în ferestruică și întreabă: „Cine e la noi în casă martor de

serviciu astăzi?”. Se arată un pui de jidan prăpădit: „Eu, chipurile, sunt martor, numai că eu n-am văzut nimic”. „Cum nu vezi, privește ce-au făcut cetățenii ăștia inconștienți, îi înaintez tribunalului popular și fără cercetare preliminară, având în vedere gravitatea crimei. Semnează martor și uite, privește ce murdărie au făcut aici!”.

Ei bine, ovreiașul a semnat iar pe noi ne-au dus la tribunal. Din nou Mitea, puiul de cățea, stă în jilțul președințial. „Pe Vasea al meu l-ai condamnat la amendă, ei, dracu să te ia, judecă-ne acum și pe noi”.

Și imediat o muierușcă nepieptănată, înainte era băieșiță la secția bărbați, ei și pentru alte treburi asemenea..., cum îți spun, se repede asta la noi ca o cățea turbată și dă-i cu melița: „jignirea proletariatului”, „fasciști trădători” și tot așa, fără nicio noimă, a pălăvrăgit vrute și nevrute că noi nici măcar n-am putut înțelege. Publicul o aprobă, bate din palme, taman ca la circ, când aplaudă pe clovnii care ies cu cățeii dresați sau cu elefanții.

După târfa asta destrăbălată se ridică un omuleț jerpelit, noi îl știam de la crâșma babei Kuka, care avea prăvălie lângă noi. Dar jerpelitul era scribălău la sectorul de poliție, un astfel de bețiv că de dimineață lua în gură. Pentru un pol fabrica buletine false, iar jidanilor le dădea acte pentru rămânerea în capitală, dar asta deja pentru sume uriașe.

Și iată acum acest bețiv care își bea și pălăria, acest golan, a devenit procuror și cum începe dă-i cu legile și articolele, dă-i cu pedeapsa maximă (care se cheamă acum supremă). Așa că noi, deși nu înțelegeam nimic, simțeam totuși că ăsta e sfârșitul nostru, că dacă nu ne omoară, tot ne condamnă pentru o veșnicie. A sâsâit el acolo mai mult de un ceas, că și judecătorii moțăiau, iar publicul se răspândise, că a făcut o plictiseală de nesuportat. Iar când a terminat de strâmbat nimeni nu i-a spus nimic drept răspuns, pentru că noi aveam un avocat din oficiu de la mașina statului, de la guvern deci, tot în felul mașinii armăsărești. A vorbit apoi un flăcăiaș, probabil din Komsomol, a tocat, a stropit cu scuipat și din nou nimeni nu-l asculta. Ei, ce să-ți spun, era un adevărat chin, dragul meu Nikolașa, atâta ne-am istorisit, niciodată în viață nu ne-am judecat și nici măcar la tribunal n-am fost, fir-ați voi blestemați să fiți, condamnați-ne mai repede, ce mai încoace încolo, pur și simplu eu și fratele meu ne ieșeam din minți.

Și iată că curtea se retrage pentru deliberări, stau ei undeva vreo 10 minute și din nou „Ridicați-vă, vine curtea!” și citește Mitea mizerabilul și

așa otrăvit se uită la mine că „cetățenii cutare și cutare, care au săvârșit crime neobișnuite împotriva moralei și cinstirii față de răposatul mare binefăcător al neamului omenesc de toate clasele și titlurile și luând în considerare vârsta lor înaintată și dorind a le da posibilitatea să-și îndrepte lunga lor viață criminală și să-și recunoască marile lor păcate în fața societății muncitorești-țărănești, a oamenilor cinstiți se condamnă la închisoare în coloniile de muncă și corecție pe 25 ani, cu confiscarea întregii averi, pierderea tuturor drepturilor și fără dreptul de *castație*". După aceea ne-au explicat că această „castaţie" e ceva în felul că mai departe n-are cine să ne judece cazul nostru.

Dar dracu să vă ia, ce să ne mai judecăm, mai bine eliberați-ne sufletele să se pocăiască.

Și iată, dragul meu Nikolașa Vasilici, stau eu aici deja al doilea deceniu și nu știu nimic nici despre Vasea al meu, vestitul șofer care a fost cu conții și prinții în străinătate și a câștigat o tabacheră de argint cu incrustații străine, nici despre fratele meu nu știu nimic și el era mai mare ca mine de ani.

Și a început să plângă bietul bătrân Pentileici și mi s-a făcut așa milă de el.

Era un bătrân uimitor de înțelept, un simplu om rus, cu o inimă mare, cu o minte mare și mie așa de mult îmi plăcea să petrec cu el vremea, ascultând poveștile lui...

Georg **HERBSTRITT**

Fuga din România în perioada 1968-1989. O privire în dosarele Securității şi examinări comparative cu situația din RDG

Flight from Romania during 1968-1989. A look into Securitate Files and Examination's in comparison with the Situation in the GDR

This study aims to shed light on the similarities between Romania and GDR regarding the case of those citizens who chose to leave the country between 1968 and 1989. The sources used in order to carry out this research consist of documents from the Securitate archives and those of the Romanian Communist Party.

Among similarities, the findings of this research reveal that in the '70s and the '80s in both countries a large number of citizens tried to leave the country and to go to the West. For that reason, the borders, especially the Western ones, were well secured.

It is important to take into account the period between 1967 and 1969 when Romanian citizens were allowed –to some extend- to travel abroad, but they took this for granted and most of them never returned. This was a warning signal for the Communist authorities which banned traveling abroad later on and made the Securitate to take measures in order to stop fugitives. These measures were similar to those taken by Stasi in GDR. Both Stasi and the Securitate paid attention to the phenomenon of leaving the country by citizens, many of them trying to leave illegal, being called fugitives: they made statistics and reports which provided information about their reasons and methods to go abroad and their social profile. Nevertheless, people tried to leave over and over again, very often risking their lives.

Etichete: Stasi, Securitate, RDG, Partidul Comunist Român, fugari, trecerea frontierei

Keywords: Stasi, the Securitate, GDR, Romanian Communist Party, fugitives, crossing borders

Introducere

Câtă vreme a existat RDG, mulţi dintre locuitorii săi au încercat să părăsească această ţară. În ultimele decenii s-a cercetat, s-a scris şi s-a relatat mult despre aceasta. Cum au stat însă lucrurile în celelalte ţări socialiste? A fost şi acolo la fel de răspândită dorinţa de a părăsi propria ţară pentru a pleca în Occident? Şi, dacă da, cum a reacţionat respectiva

putere de stat? Despre aceasta se ştie comparativ, mai puţin. Studiul de faţă cercetează aceste chestiuni cu referire la România. Se sprijină îndeosebi pe documente din arhiva Securităţii, poliţia secretă română, punctual şi pe documente ale Partidului Comunist Român[1]. Prin aceasta, punem în lumină în primul rând perspectiva aparatului puterii. Totodată, deoarece unele întrebări rămân în continuare deschise, dorim să dăm un impuls pentru realizarea unor cercetări mai cuprinzătoare şi a unor comparaţii internaţionale. În cele ce urmează nu va fi luat în considerare cazul special al „răscumpărării" germanilor din România, deoarece despre acesta dispunem între timp de cunoştinţe aprofundate[2].

Deja prima examinare a documentelor de arhivă corespunzătoare arată că în anii '70 şi '80 conducerea română s-a văzut confruntată cu aceeași problemă ca și cea din RDG: și cetăţenii români au încercat, în număr mare, să fugă din ţara lor şi să ducă în Vest o viaţă mai bună. Măsurile românești de securizare a graniţelor au constituit reacţia faţă de disponibilitatea de a fugi manifestată de populaţia autohtonă. Din această perspectivă, faptul că şi câţiva cetăţeni ai RDG au încercat să treacă peste această graniţă a reprezentat un efect secundar. Altfel stăteau lucrurile, de pildă, în Ungaria, unde o proporţie considerabilă a transfugilor care fuseseră prinşi acolo la graniţă provenea din RDG. În perioada 1962-1989, circa 800 de cetăţeni ai RDG au încercat, în total, să fugă în vest prin România. Aproape fiecare al treilea a reușit, în vreme ce două treimi din transfugii din RDG au eşuat[3].

Graniţa română spre Iugoslavia era bine supravegheată. E drept că nu existau dispozitive de tragere cu declanșare automată, ca la graniţa dintre RDG și RFG, că existau mai puţine poziţii fortificate şi, totodată, nu existau terenuri minate (România a deminat din nou terenurile de la graniţa cu Iugoslavia încă din a doua jumătate a anilor '50, pe când RDG a

[1] Aici se cuvine să-i mulţumesc doamnei Liliana Iuga. În cadrul unei practici efectuate în primul trimestru al lui 2014, ea a participat activ la sortarea și valorificarea surselor pe care se sprijină acest studiu.

[2] Hannelore Baier, Ernst Meinhardt, *Cumpărarea libertăţii. Dr. Heinz-Günther Hüsch în interviuri cu Hannelore Baier și Ernst Meinhardt*, Sibiu, Editura Honterus, 2014. C.N.S.A.S., *Acţiunea „Recuperarea". Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989),* editori: Florica Dobre, Florian Banu, Luminiţa Banu, Laura Stancu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011.

[3] Calcule realizate de autor pe baza a numeroase documente ale Stasi.

început această acţiune la graniţa sa de vest abia cu circa treizeci de ani mai târziu)[4]. Cu toate acestea, și aici au existat turnuri de pază și grăniceri care au tras în fugari, au existat câini dresaţi să caute urme și sârme întinse aproape de sol pentru a împiedica mersul sau altele de semnalizare, iar pe drumurile de acces în localităţile de lângă graniţă precum și în gări aveau loc controale ale persoanelor.

Scriitorul și publicistul William Totok e originar din comuna Comloşu Mare, din vestul judeţului Timiş, situată la o distanţă de doar câţiva kilometri de graniţa iugoslavă, respectiv sârbească. Pe baza propriilor observaţii, el descrie situaţia la graniţă în anii ’70 și ’80 după cum urmează:

„În zona de graniţă, cu o lăţime de peste 20 de kilometri, domnea un soi de stare excepţională neproclamată. Căile de circulaţie, gările, autobuzele, camioanele erau controlate, soldaţii înarmaţi şi patrulele cu câini făceau parte din imaginea străzii. Adesea se ajungea în plin spaţiu public la intervenţii abuzive, brutale și sadice, împotriva unor persoane străine de localitate. Aceasta trebuia să servească și pentru intimidarea eventualilor făptaşi imitatori”[5]. Pe de altă parte, de la începutul anilor ’70, printre particularităţile acestei zone se număra „micul trafic de frontieră”:

---

[4] Deminarea terenurilor din România s-a realizat după ce au fost suprimate tensiunile dușmănoase dintre statele blocului estic și Iugoslavia lui Tito, vezi Brînduşa Armanca, *Frontieriștii. Istoria recentă în mass-media,* ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Curtea Veche, 2011, p. 18. Cum trebuia să funcţioneze activitatea informativă a trupelor grănicerești a fost reglementat prin „Directiva Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române despre munca organelor de informaţii grănicerești cu agentura. Nr. 70 din 15 martie 1954” și textul aparţinător „Instrucţiuni cu privire la munca informativă a organelor informative grănicerești”, publicate în: Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan, Mirela Matiu (ed.): *„Partiturile” Securităţii. Directive, ordine, instrucţiuni (1947-1987),* Bucureşti, Editura Nemira, 2007, pp. 329-345, 369-383. În prima jumătate a anilor ’50, Iugoslavia a adăpostit emigranţi politici din România, care au publicat acolo, începând cu 1953, vreme de circa doi ani, revista „Luptătorul. Organ al Asociaţiei emigranţilor politici din România în Iugoslavia”; vezi Vasile C. Dumitrescu, Victor Frunză, *Relaţii româno-iugoslave în anii ´50 văzute din unghi iugoslav,* în: „Alergătorul de la Marathon” 3(1987), pp. 200-214.

[5] William Totok, *Minderheiten und Securitate,* în: Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik 23(2011)1-2, pp. 77-110, aici p.109.

locuitorii comunelor din apropierea graniţei puteau obţine paşapoarte cu care aveau voie să călătorească de mai multe ori pe an în comunele de frontieră din partea iugoslavă. Ce-i drept, nu toţi locuitorii din zona de graniţă primeau acest paşaport.[6] Fireşte, pentru cetăţenii din RDG nu a existat „micul trafic de frontieră” la granița vestică. O asemenea gaură în zid ar fi fost de neimaginat.

Colega lui Totok, scriitoarea Herta Müller, a crescut în satul bănăţean Niţchidorf, la distanţă de graniţă, iar apoi, până la emigrarea din 1987, a locuit la Timişoara. Într-o convorbire mai lungă cu publicista Angelika Klammer, deținătoarea premiului Nobel pentru literatură își împărtăşeşte gândurile și constatările: „Nimeni nu cunoaște numărul celor morţi în timpul fugii peste graniţă. Sunt mii, dar despre acest subiect nu se vorbeşte nici acum în România. [...] Însă în mizerie, fuga devenise obsesie. Toată lumea cunoştea întâmplări înfiorătoare despre cei morţi în timpul fugii. O încercare de fugă înseamnă două treimi sinucidere, așa se spunea, iar apoi lumea o făcea. Oamenii erau distruși, moartea nu îi înspăimânta. Această viaţă ruinată sau niciuna, celui ce fugea îi era indiferent. Cu excepţia sărăciei, dorinţa de a fugi reprezenta a doua cea mai cuprinzătoare însușire comună din ţară. Oamenii erau literalmente bolnavi de fugă”[7].

La 25 de ani după sfârșitul guvernării lui Ceaușescu, regimul grăniceresc românesc e încă prea puţin studiat. În vreme ce evenimentelor de la graniţa intergermană (dintre cele două state germane) și de la zidul berlinez li s-a acordat multă atenţie, atât înainte de 1989, cât și după aceea, aceasta nu este valabil și pentru graniţele româneşti. Desigur, divizarea Germaniei a fost deosebit de severă, deoarece granița trecea prin mijlocul unei ţări și, în Berlin, al unui oraș și de aceea căderea zidului de la Berlin în 1989 a devenit simbolul revoluţiei din 1989-90. Graniţelor externe ale României nu li s-a acordat o asemenea

---

[6] Pentru aceasta, vezi amintirea evocată de Elisabeth Taugner, originară tot din Comloșu Mare, în: Johann Steiner, Doina Magheţi (eds.), *Die Gräber schweigen. Berichte von der blutigsten Grenze Europas,* vol. 2, Troisdorf, Editura Gilde & Köster 2010, p. 269.

[7] Herta Müller, *Mein Vaterland war ein Apfelkern,* Berlin, Editura Hanser, pp. 131-132.

atenţie extraordinară. Dar acesta nu este singurul motiv pentru care până în prezent lipsesc cercetări temeinice privitoare la nedreptățile petrecute la graniță. Și continuitatea elitelor după 1989 și câțiva alți factori au împiedicat o privire critică asupra trecutului.

Până acum doar câţiva jurnalişti şi realizatori de filme izolaţi au abordat tema sorţii fugarilor la graniţa de vest a României și au amintit victimele care au murit[8].

În plus, Doina Magheţi şi Johann Steiner, ziarişti originari din Banat, au adunat și publicat mărturii de epocă. Îndeosebi membrii minorităţii germane din România s-au arătat gata să le relateze despre încercările lor, reuşite sau eşuate, de a trece graniţa.[9] De asemenea, Magheţi şi Steiner oferă o trecere în revistă asupra publicaţiilor de până acum din Germania și România și descriu în acest mod câteva trăsături caracteristice ale regimului de la graniţele româneşti. Potrivit prezentării lor, la graniţa de vest a României au reuşit mai multe încercări de a fugi decât la graniţa intergermană, dar, probabil, au și murit mai mulţi

---

[8] Brînduşa Armanca, *op. cit*. Vreme de mai mulţi ani, Armanca a condus studiul regional de la Timişoara al Televiziunii Române. Ca reporter de televiziune a produs în 1998 filmul „Frontiera de sticlă", portretul unui fugar, iar în 2000 filmul documentar „Li se spunea frontieriştii" (*ibidem,* pp. 8, 110). În cartea ei, prezintă rezultate ale cercetărilor proprii și publică mai multe discuții cu fugari, ca mărturii ale perioadei respective. Într-un capitol aparte, (pp. 141-170), ea amintește câţiva jurnaliști români care, prin cercetările și articolele lor, au atras atenţia asupra sorţii fugarilor – îndeosebi în cadrul unei serii de articole publicate, în mai și iunie 2005, în cotidianul „Jurnalul Naţional". Scurt-metrajul „Apele tac", realizat de Anca Miruna Lăzărescu, despre o fugă peste Dunăre, a atras multă atenţie la premiera de la Berlinala din 2011.

[9] Johann Steiner, Doina Magheţi, *Die Gräber schweigen, op. cit.,* 2008 (vol. 1), 2010 (vol. 2). În volumul 1 a fost introdusă broşura, publicată anterior de Doina Magheţi în patru limbi (română, sârbă, germană, maghiară): *Graniţa. Granica. Die Grenze. A határ,* Timişoara, Editura Marineasa, 2007. Introducerea la volumul 2 cuprinde o perspectivă asupra mai multor romane și amintirile unor persoane care s-au ocupat de subiectul fugii din România și continuă schița privirii de ansamblu începută în Introducerea la volumul 1. O traducere în română a primului volum a fost publicată la Iași, de Editura Polirom, sub titlul *Mormintele tac. Relatări de la cea mai sângeroasa graniță a Europei*. Autorul nu are cunoştinţă în ce măsură a fost cercetată perspectiva minorităţii maghiare din România asupra acestei tematici.

oameni. Totuşi nu există informaţii sigure despre aceasta. De altfel, potrivit lui Magheţi și Steiner, ofițerii din trupele grănicerești împărtășesc până în prezent opinia că utilizarea armelor de foc la graniță ar fi fost îndreptățită și că fiecare foc ar fi fost justificat[10].

În cadrul cercetărilor sale, jurnalista timișoreană, Brîndușa Armanca, a primit de la comisarul pentru refugiaţi al ONU informaţia că între 1969 şi 1989 peste 100.000 de cetăţeni români ar fi cerut azil politic în ţări vestice, din care 50.000 numai în 1989[11]. Aceste cifre trebuie interpretate, dar atestă în principiu o disponibilitate larg răspândită printre cetăţenii români de a-şi părăsi ţara[12]. Sub acest aspect, situaţia din România era similară cu cea din R.D.G., unde între 1969 şi 1988 110.000 de oameni au părăsit ţara fără aprobarea autorităţilor, adică au fugit din

[10] Johann Steiner, Doina Magheţi, *op. cit.,* vol. 1, pp. 14, 22; vol. 2, p. 14. Prin amenințări și avantaje, grănicerii erau stimulați să-i vâneze pe fugari.

[11] Brîndușa Armanca, *op. cit.,* pp. 5, 17-18.

[12] Din cei aproape 50.000 de fugari din 1989, circa 27.000 au cerut azil în Ungaria, care, prin urmare, era deja considerată ţară vestică (*ibidem,* pp. 17-18). Această mişcare de fugă din anul 1989 trebuie privită pe fundalul relaţiilor încordate româno-ungare şi a deschiderii ferme a Ungariei spre Vest și în această privință reprezintă o ciudăţenie. Pentru cea mai multă vreme, Ungaria nu a reprezentat o destinaţie pentru fugarii din România. Statistica nu ne informează dacă oamenii au fugit peste graniță sau dacă nu s-au mai întors din călătorii care fuseseră aprobate. În statistică nu sunt cuprinşi germani din România, deoarece ei au fost primiţi fără cerere de azil în Republica Federală Germania. Statistica nu a cuprins numărul, probabil foarte ridicat, de încercări eşuate de fugă. Armanca indică şi cifre de fugari din surse ONU, care fuseseră publicate încă în 1986 în publicaţia belgrădeană „Večernje Novosti": potrivit acestora, în 1984, 2.686 de fugari din Europa de Est au solicitat azil în Iugoslavia, din care 1.212 români; în 1985, au fost 1.946 de fugari, din care 1.126 de români (*ibidem,* pp. 33-34). În noiembrie 1984, un diplomat ungar acreditat la Belgrad a relatat colegilor săi din RDG o convorbire pe care tocmai o avusese cu Živojin Bulat, şeful Comisariatului ONU pentru problemele refugiaţilor din Iugoslavia. Potrivit acestuia, Bulat indicase că, din ianuarie până în august 1984, s-ar fi adresat instituției sale 2.642 de cetățeni din ţări socialiste europene (adică s-au prezentat ca fugari), din care 1.408 din România şi 1.031 din Cehoslovacia. Pentru circa 1.000 dintre ei fusese găsită o ţară care să-i primească, între care Australia (263), RFG (197), SUA (183), Suedia (56), Canada (50) şi Italia (14); BStU [Bundesbeauftragter für Stasi-Unterlagen], MfS [Ministerium für Staatssicherheit], Abt. X, 2231, ff. 67-68.

RDG.

Cu toate acestea – din perspectiva Ministerului Securităţii Statului (MSS) [Ministerium für Staatssicherheit] din RDG (Stasi) – situaţia unei ţări divizate, numeroasele legături de rudenie şi de prietenie între oameni din ambele state germane şi numărul mare de cereri ale unor cetăţeni din RDG de a se muta în RFG au agravat problema în RDG. Oricum, în perioada 1969-1988 circa 260.000 de cetăţeni ai RDG s-au mutat în RFG cu o aprobare oficială. E mai puţin cunoscut că între 1970 şi 1988 circa 33.000 de cetăţeni ai RFG s-au mutat în RDG.

Apoi, în 1989 au sosit în RFG mult mai mulţi cetăţeni din RDG: în acel an, circa 242.000 de cetăţeni ai RDG au mers în vest ca fugari, aproximativ 102.000 de cetăţeni RDG s-au mutat în RFG având aprobarea autorităţilor din RDG[13].

Libertate de călătorie?
Un experiment pe termen scurt: 1967 – 1969

Dragoş Petrescu, istoric şi specialist în ştiinţele politice din Bucureşti, caracterizează anii 1967 până în 1969 ca „perioada aşteptărilor ce cresc”. De la mijlocul anilor ’60, situaţia economică a populaţiei s-a ameliorat treptat, iar climatul social şi politic a devenit ceva mai liberal. Regimul a sprijinit şi organizarea timpului liber, a încurajat efectuarea de călătorii în concediu (mai întâi în ţară) şi a creat infrastructura corespunzătoare, a tipărit ghiduri şi hărţi, precum şi altele. În august 1968, România a început producţia proprie de automobile şi astfel mobilitatea populaţiei a crescut. În această fază, scrie Petrescu, în 1967, regimul Ceauşescu a folosit prilejul proclamării de către ONU a „Anului

[13] Hartmut Wendt, *Die deutsch-deutschen Wanderungen - Bilanz einer 40jährigen Geschichte von Flucht und Ausreise,* în: Deutschland Archiv 24(1991)4, pp. 386-395, aici 388, 390. Wendt se sprijină pe studierea unor date din RFG, din anii ’70 şi ’80. Dimpotrivă, din diverse statistici ale MSS (MfS) se poate calcula pentru perioada 1976-1988 un număr de mai puţin de 20.000 de fugari din RDG (inclusiv cei care nu s-au întors din călătorii aprobate în Vest, dar fără pensionari), vezi pentru aceasta Bernd Eisenfeld, *Die Zentrale Koordinierungsgruppe: Bekämpfung von Flucht und Übersiedlung*, Berlin, BStU, 1995, p. 49. Nu se poate şti de ce statistica MSS (MfS) indică evident mai puţini fugari decât Wendt. Este posibil ca la bază să fie o înţelegere diferită a ce înseamnă „fugă”.

internaţional al turismului" pentru a deschide mai larg graniţele în ambele direcţii: România s-a prezentat ca destinaţie pentru turiştii occidentali, dar şi-a făcut graniţele mai permeabile şi pentru propria populaţie. A vrut să se prezinte astfel ca o ţară independentă şi deschisă faţă de lume.[14]

Cu toate acestea, spre sfârşitul anilor '60, conducerea românească a făcut experimentul de a aproba călătoria în Occident pentru mai mulţi cetăţeni decât până atunci. Astfel, Oficiul Naţional de Turism a oferit scurte călătorii în Austria şi Turcia.

Tabelul 1:
Călătorii ale cetăţenilor români în ţările occidentale („capitaliste") 1966-1969
(număr de călători)

An	În interes de serviciu	În vizită la rude şi prieteni	Turişti	Total călători în Occident	Din care persoane rămase în ţări capitaliste
1966	28 302	4 056	667	33 025	n.a.
1967	32 912	8 064	2 700	43 676	186 (= 0,4%)
1968	27 224	24 976	12 884	65 084	644 (= 0,9%)
ianuarie-martie 1969	2 974	3 262	2 585	8 821	239 (= 2,5%)
1969	17 346	40 418	16 485	74 249	1 393 (= 1,9%)

În primăvara lui 1969 autorităţile siguranţei publice au înregistrat că proporţia celor care nu se întorceau dintr-o călătorie în Vest creştea continuu[15]. Mai ales cei care au călătorit în timpul concediului au rămas în

---

[14] Dragoş Petrescu, *Closely Watched Tourism: The Securitate as Warden of Transnational Encounters, 1967-9,* în: „Journal of Contemporary History" 50(2015)2, pp. 337-353, aici 339-344.

[15] Aceste cifre şi următoarele sunt reunite în rapoartele pe care Secretariatul CC al PCR le-a prezentat la şedinţele din 8.4. şi 11.11.1969 (vezi nota următoare): „Notă privind situaţia rămânerilor în străinătate a unor cetăţeni români în cursul anului 1968 şi trimestrul I/1969", publicat în: Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România: *Istoria Comunismului din România, vol. II:*

Vest. Luând în considerare această tendință, conducerea politică a privit-o cu prea puțină degajare. De aceea, Secretariatul Comitetului Central (CC) al Partidului Comunist Român (PCR) a pus tema „cetățenilor români rămași în străinătate" la primul punct al ordinii de zi a ședinței sale din 8 aprilie 1969, iar la 11 noiembrie 1969 a reapărut pe ordinea de zi[16].

Sub îndrumarea lui Nicolae Ceaușescu, conducerea superioară a discutat cauzele și consecințele acestei evoluții și a decis contramăsuri. Printre acestea se număra cerința adresată Securității și Ministerului de Interne de a verifica, încă și mai temeinic, cetățenii care solicitau vize pentru călătorii în Vest, pentru a stabili cu certitudine dacă aveau intenții de a rămâne în străinătate. Și Ion Iliescu, mai târziu șef al statului, care a participat la consfătuire, s-a pronunțat pentru o selecție mai riguroasă la acordarea vizelor de călătorie în Vest[17]. Printre alte hotărâri s-a numărat diminuarea fondului de valută destinat turismului, astfel încât să poată fi oferite mai puține călătorii pentru cei aflați în concediu, o propagandă mai intensă în mass-media, care, pe de-o parte, să facă apel la patriotism și dragoste de patrie și, pe de altă parte, să prezinte în culori cât mai sumbre viața în capitalism, o mai bună supraveghere a grupurilor de turiști câtă vreme se află în străinătate și, de asemenea, cerința adresată

Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971). Editori: Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goșu, Iași, Editura Polirom, 2012, pp. 522-529, precum și: „Informare privind rămînerea în străinătate a unor cetățeni români în perioada 1 ianuarie - 30 septembrie 1969", în: ANR [Arhivele Naționale ale României], fond CC al PCR, Secție Cancelarie, dosar nr. 137/1969, ff. 69-77; îi mulțumesc lui Hannelore Baier care mi-a pus la dispoziție copia dosarului nr. 137/1969. În afară de aceasta: Comisia pentru problemele de pașapoarte și vize de pe lângă Consiliul de Miniștri: „Informare cu privire la activitatea de pașapoarte și vize pe anul 1969", publicat în: Comisia Prezidențială, *Istoria Comunismului…, vol. II,* pp. 549-557; câteva dintre persoanele rămase în străinătate au plecat în Occident prin Cehoslovacia și Iugoslavia. Din cei 1.393 cetățeni români rămași în străinătate în 1969, 89 s-au întors totuși în același an, iar alți 525 au solicitat prelungirea vizei, pentru a-și asigura, în cazul dat, întoarcerea, (*ibidem,* pp. 551, 557).

[16] Partidul Comunist Român, Comitetul Central: Protocol nr. 7 al ședinței Secretariatului din ziua de 8 aprilie 1969; publicat în: Comisia Prezidențială, *Istoria Comunismului…, vol. II, op. cit.,* pp. 529-541; precum și PCR, CC, Protocol nr. 20 al ședinței Secretariatului din ziua de 11 noiembrie 1969, (ANR, fond CC al PCR, Secția Cancelarie, dosar nr. 137/1969, ff. 2-5, 22-29).

[17] Protocol nr. 7 (ca în nota 16), p. 535.

diplomaţilor români din străinătate de a-i aborda pe fugari şi a-i convinge să se întoarcă.

Datele prezentate conducerii politice arătau că între persoanele rămase în străinătate erau foarte multe „cadre calificate, superioare şi medii” şi muncitori. Tocmai de aceea Nicolae Ceaușescu a cerut ca rămânerea în străinătate să fie prezentată de propagandă ca „o trădare a ţării”[18]. Cu această exprimare el era în concordanţă cu limbajul oficial în uz în RDG.

Numai ministrul de Interne Cornel Onescu a pledat pentru un mod mai relaxat de a privi lucrurile. Onescu a pornit de la ideea că multe persoane care nu s-au întors vor doar să lucreze câțiva ani în străinătate, să câștige bani și, poate, să-și cumpere un automobil, iar apoi se vor întoarce bucuroase. El a propus ca România să urmeze exemplul Iugoslaviei sau al Ungariei, care acordaseră cetăţenilor lor această posibilitate. Procedând astfel, România ar profita în mai multe feluri: cadrele de specialitate nu ar fi pierdute pentru România pentru multă vreme, ele ar reveni chiar cu cunoştinţe şi experienţe suplimentare şi, între timp, fiecare ar trimite acasă lunar mai multe sute de mărci vest-germane[19]. Dar Nicolae Ceaușescu și alți membri ai Secretariatului s-au pronunţat împotriva acestei idei. Ei se temeau că așa ceva ar stimula dorinţa de emigrare, în loc să o stăvilească[20].

La ședințele Secretariatului a luat parte și șeful Securității, Ion Stănescu. El s-a îngrijit ca poliţia secretă să realizeze partea sa din aplicarea măsurilor restrictive hotărâte. În acest context, este interesant de parcurs revista „Securitatea”, o publicaţie trimestrială a Securității, „strict secretă”, pentru uz intern[21]. Revista trata probleme teoretice și practice ale activităţii poliţiei secrete și serviciilor secrete. Ea servea unor scopuri de informare, instructaj și îndoctrinare, oferea schimburi de experiență și chiar divertisment. Pe cât posibil, se orienta după exemplul neîndrăgitului aliat moscovit: KGB-ul dispunea încă din 1959 de o asemenea revistă bilunară internă, similar orientată, strict secretă, „KGB

[18] Protocol nr. 20 (ca în nota 16), f. 22.
[19] Protocol nr. 7 (ca în nota 16), p. 536; Protocol nr. 20 (ca în nota 16), ff. 25-26.
[20] *Ibidem*, ff. 27-28.
[21] Revista „Securitatea” poate fi examinată pe internet la http://www.cnsas.ro/periodicul_securitatea.html (situaţie la 2.11.2015).

Sbornik" („Magazin KGB")[22]. În MSS din RDG, dimpotrivă, nu a existat o asemenea publicație pentru angajați.

Mai multe articole din „Securitatea" tratează tema cetățenilor români rămași în străinătate. Începutul a fost făcut în primăvara lui 1970 de către colonelul Gheorghe Pele, șeful direcției Pașapoarte din Ministerul de Interne. Articolul său, intitulat *Salt calitativ în rezolvarea cererilor pentru călătorii în străinătate*, informa despre consecințele practice pentru organele de securitate pe care le aduceau cu sine hotărârile conducerii politice la cel mai înalt nivel și a făcut apel la Securitate și Miliție să adune cât mai multe informații despre cei care solicitau să călătorească în străinătate, pentru a recunoaște eventuale intenții de fugă. De fapt, în spate se afla pretenția de a citi gândurile oamenilor[23]. Acest

---

[22] Christopher Andrew, Vasili Mitrokhin, *The Sword and the Shield. The Mitrokhin archive and the secret history of the KGB,* New York, Editura Basic Books (paperback edition), 2001, p. 7; Victor J. Yasmann, Vladislav M. Zubok, *The KGB Documents and the Soviet Collapse. A Preliminary Report,* Washington DC 1998, pp. 1-2, la http://www.ucis.pitt.edu/nceeer/1998-813-15-Yasman.pdf (situație la 2.11.2015).

[23] Gh[eorghe] Pele, *Salt calitativ în rezolvarea cererilor pentru călătorii în străinătate,* în: „Securitatea" (1970)2, pp. 43-48, mai ales 43-44, 46-47. Din 1970 până în 1974, Pele a condus Direcția pentru pașapoarte, evidența străinilor și controlul trecerii frontierei" din cadrul Ministerului de Interne. Serviciul de pașapoarte coopera strâns cu Securitatea, dar structural nu îi era încorporat, după cum reiese din instrucțiunile comune ale Ministerului de Interne și Securității din 9.11.1968: Ministerul Afacerilor Interne, Consiliul Securităţi Statului: Instrucţiuni P.K. 002633 cu privire la sarcinile organelor Ministerului Afacerilor Interne si Consiliului Securităţii Statului, cu privire la soluționarea cererilor pe linie de pașapoarte, vize, străini și cetățenie; ACNSAS, fond M.I./D.S.- J., dosar nr. 3626, vol. 4, ff. 115-129, aici 115, vezi la http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/D%203626_004%20fila%20115-129.pdf (situație la 2.11.2015). În 1955, Pele a fost locțiitorul șefului Direcției de spionaj extern a Securității, în 1963-1966 adjunctul ministrului de externe român, iar în 1966-1969 ambasador în Austria, vezi C.N.S.A.S.: *Securitatea. Structuri - cadre, obiective și metode,* vol. 2, Florica Dobre (ccord.), București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 196 și Gheorghe Crișan, *Piramida puterii. Oameni politici și de stat, generali și ierarhi din România,* vol. I, ed. a II-a, București, Editura Pro Historia, 2004, p. 270. Alte articole care se ocupă (și) de cetățenii români rămași în străinătate se găsesc în: Securitatea (1970)4, pp. 4-9 (ca în nota 30); (1975)1, pp.

articol şi câteva care au urmat ilustrează cum erau comunicate hotărârile politice lucrătorilor din serviciile secrete. Dacă urmărim articolele din „Securitatea" și alte surse, reiese că acordarea restrictivă a vizelor și coordonarea mai strânsă a instituţiilor implicate din administraţie şi aparatul de securitate și-au atins iniţial scopul: în 1971 și 1972, numărul persoanelor rămase în străinătate s-a menţinut aproximativ la nivelul din anii 1968-1969[24].

Însă în 1973 autorităţile numărau deja 2.658 de cetăţeni români care nu s-au întors, iar în 1974 încă 1.948[25]. Odată cu instalarea crizei economice, încă și mai mulţi oameni au decis să plece. Astfel, în anul 1986, de pildă, 5.351 de cetăţeni români nu s-au întors în ţară din călătorii în Occident[26]. Nici măsurile „Alfa" și „Atlas" luate de Securitate nu au

---

16-26 (ca în nota 29), (1976)3, pp. 3-7, (1981)1, pp. 27-34 (ca în nota 60), (1983)3, pp. 42-46.

[24] Articolele din „Securitatea" (1970)2, pp. 43, 47, (1970)4 (ca în nota 30), p. 9 și (1976)3, p. 3 consideră că numărul persoanelor rămase în străinătate a scăzut în urma măsurilor luate de autorităţi, însă nu prezintă cifre. O informare a Direcţiei de paşapoarte din 24.11.1972 dă pentru 1971 cifra de 864 de persoane rămase în străinătate. Iar pentru primele zece luni ale lui 1972, cifra de 490; pentru 1972, la acestea se adaugă un număr mai mare (cu trei cifre) de persoane care și-au prelungit şederea în străinătate, în parte cu acordul reprezentanţelor româneşti din străinătate, în parte fără, pentru o posibilă întoarcere la un moment ulterior. Nu se menţionează câte călătorii în vest au fost efectuate în acest interval: Direcţia pentru paşapoarte, 24.11.1972: Informare privind unele aspecte ale rămânerilor în străinătate; ACNSAS, fond M.I./D.S.- J., dosar nr. 3630, vol. 8, Bl. 35-41, aici 36-37, vezi http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/3630_008%20fila%20035-041.pdf (situaţie la 2.11.2015).

[25] Direcţia pentru paşapoarte, 1.7.1975: Program de măsuri; ACNSAS, fond M.I./D.S.- J., dosar nr. 3633, vol. 2, ff. 81-89, aici 82 (verso), în internet la http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/3633_002%20fila%20081-089.pdf (situaţie la 16.6.2014). Nu se indică câte călătorii în vest au avut loc în total în acest interval.

[26] Cifra este indicată în Hannelore Baier, *Ceauşescu şi emigrarea germanilor din România*, în: Hannelore Baier, Ernst Meinhardt, *op. cit.*, pp. 133-163, aici 138. Baier se sprijină pe o notă a Securităţii din 20.2.1987: Notă privind cetăţenii români care au rămas ilegal în străinătate în anul 1986; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 180, vol. 17, ff. 22-23. Îi mulţumesc lui Hannelore Baier, care mi-a arătat acest

reușit să schimbe nimic. Măsura „Alfa” era destinată călătorilor care mergeau în străinătate pentru maximum trei luni, așadar cei mai mulţi se aflau în concediu sau călătorii în interes de serviciu. Înainte de începerea călătoriei erau instruiţi cum trebuiau să se comporte, erau avertizaţi în legătură cu presupuse pericole venite din partea serviciilor secrete străine și, după întoarcere, trebuiau să predea la locul de muncă o relatare despre călătorie. Măsura „Atlas” viza șederile mai îndelungate în străinătate: Mai întâi Securitatea aduna informaţii despre cei în cauză, apoi li se adresa direct și, frecvent, îi recruta ca informatori sau agenţi, astfel că în anii ’80 numeroși cetăţeni români care petrecuseră o vreme mai îndelungată în străinătate aveau un contact la Securitate, şi aceasta nu doar în ţările vestice. Securitatea a impus aceste măsuri mai stricte la călătoriile în străinătate după fuga lui Ion Mihai Pacepa în 1978[27].

Printre persoanele rămase în străinătate se aflau mereu mulţi germani din România, proporţional suprareprezentaţi[28]. În Republica Federală Germania ei primeau fără probleme cetăţenia germană în baza Legii federale pentru refugiaţi şi izgoniţi [Bundesvertriebenengesetz]. În cazul acestei minorităţi etnice, statul român se afla în această privinţă în faţa aceleiași situaţii ca și RDG. În 1975, colonelul Ioan Coșer de la Inspectoratul de Securitate Judeţean Arad a vorbit de o „psihoză emigraţionistă” în rândurile germanilor din România, care ar fi sprijinită de asociaţiile sașilor, originari din Transilvania și ale șvabilor, originari din Banat [Landsmannschaften].[29]

---

raport al Securităţii. În notă nu se menţionează care a fost numărul total de călătorii efectuate în Vest în 1986.

[27] Stejărel Olaru, Georg Herbstritt, *Stasi și Securitatea,* București, Editura Humanitas 2005, pp. 174-177.

[28] Ponderea germanilor din România printre cetăţenii români rămași în străinătate a fost în 1968 de 13,7 procente, în 1969 de 13,3 procente, în 1986 de 15,0 procente; Comisia Prezidenţială, *Istoria Comunismului, vol. II,* p. 526; ANR, fond CC al PCR, Secţie Cancelarie, dosar nr. 137/1969, Bl. 75 (vezi nota 15); Hannelore Baier, *Ceaușescu și emigrarea germanilor din România*, în: Hannelore Baier, Ernst Meinhardt, *op. cit.*, p. 138, nota 22. La recensământul din 1977, proporţia germanilor raportată la populaţia totală a României a fost de circa 1,7 procente, cu tendinţa de scădere.

[29] *Se impune ridicarea calităţii și eficienţei muncii de securitate pe linia prevenirii și combaterii infracţiunilor de frontieră* – convorbiri consemnate la I.J. Bihor, I.J.

Tot mai mulți oameni încearcă să fugă, 1968 – 1972

Relaxarea de scurtă durată a practicilor de plecare în străinătate de la sfârșitul anilor ’60 și restricţiile reînnoite începând cu 1970 e posibil să fi contribuit la încurajarea unei alte forme de plecare în străinătate: trecerea ilegală a graniţelor României, fuga secretă din ţară. Între 1968 şi 1972, Securitatea înregistrează un număr al încercărilor de fugă cu tendință crescătoare, după cum arată Tabelul 2. Este marcantă creșterea din anul 1971, care a declanșat contramăsuri energice ale autorităţilor române, inclusiv ale Securității.

Tabelul 2:
Fugi și încercări de fugă peste granița românească în Vest, 1968-1972[30]

	1968	**1969**	**1970**	**1971**	**1972 (ian.-oct.)**
1. Numărul persoanelor din teritoriul statului român care au comis „infracțiuni" la graniță („infractori de frontieră")					
a. Cetățeni români reținuți în tentativa de	570	867	693	1 197	744

Arad, I.J. Timiş şi Bucureşti de căpitan Vasile Mihăilă, în: „Securitatea" (1975)1, pp. 16-26, citat 20.

[30] Baza cifrelor: U.M. [Unitatea Militara] 02802 Buc[ureşti], Serviciul C.I. [Contrainformaţii], 31.10.1972: Notă. Privind starea infracţională la frontiera de stat a R.S. România în cursul anului 1968; 1969; 1970; 1971; 1972 până la 31.10.1972; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12001, ff. 170-174. U.M. 02802 Buc., Serviciul C.I., 11.11.1972: Notă; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11999, ff. 335-341, aici 335. U.M. 02802 alcătuia o subdiviziune a Direcţiei IV a Securității; semnatarul „Notei" din 11.11.1972, căpitanul Mircea Alexandru, „șef serviciu" în cadrul Direcţiei IV; vezi CNSAS: *Securitatea..., vol. II,* p. 159. În vreme ce sursele amintite mai sus dau cifre absolute, într-un interviu cu revista „Securitatea" colonelul Gheorghe Pele a ilustrat evoluția prin cifre relative: potrivit acestuia, în 1969 au făcut o încercare de fugă din România cu 27,5% mai multe persoane decât în 1968. În primul semestru din 1970 numărul persoanelor care au încercat să fugă era cu 45,6% mai mare decât în primul semestru din 1969; *Interviul nostru: Dinamica fenomenului infracțional de frontieră,* în „Securitatea" (1970)4, pp. 4-9, aici 4.

evaziune					
b. Cetăţeni români reţinuţi de autorităţile ţărilor vecine şi predaţi părţii române	92	80	157	116	160
Suma a. - b.: încercări de fugă eșuate ale cetăţenilor români	*662*	*947*	*850*	*1 313*	*904*
c. Cetăţeni români ajunşi în ţări capitaliste	17	41	53	79	31
d. Urme [de trecere a frontierei] de autori neidentificaţi	7	8	31	54	15
Suma c. - d.: încercări de fugă reușite ale cetăţenilor români	*24*	*49*	*84*	*133*	*46*
Suma a. - d.: „infractori de frontieră" cu cetăţenie română, în total	*686*	*996*	*934*	*1 446*	*950*
e. Cetăţeni ai altor ţări socialiste care au încercat să treacă graniţa şi au fost prinşi	12	50	135	85	60
f. Cetăţeni străini-complici veniţi în RS România cu scopul de a scoate fraudulos persoane interesate să ajungă în diferite ţări capitaliste	10	22	63	31	34
2 Cetăţeni străini intraţi ilegal în România[31]	124	114	181	204	61

Această privire de ansamblu în cifre a fost întocmită de Direcţia a IV-a a Securităţii, căreia îi revenea, între altele, competenţa supravegherii armatei române, inclusiv a brigăzilor de grăniceri. Ca orice statistică, şi aceasta trebuie luată în considerare doar ca valoare aproximativă. Potrivit unui raport al Inspectoratului de Securitate Judeţean Timişoara din noiembrie 1972, între ianuarie şi octombrie au reuşit să fugă 35 de cetăţeni români numai la graniţa vestică a judeţului Timiş; în 1971 fuseseră chiar 76[32]. Dacă informaţia e corectă, înseamnă că cele mai multe fugi reuşite s-au făcut din judeţul Timiş. Circa jumătate din cei aproximativ 550 de kilometri ai graniţei româno-iugoslave se află în judeţul Timiş şi se desfăşoară pe o câmpie uşor accesibilă. Cealaltă jumătate a graniţei se

[31] Pentru 1970 şi 1971, se explică în statistică, e vorba de străini din state socialiste; U.M. 02802, 31.10.1972: Notă (vezi nota 30), ff. 172-173. Probabil că printre aceștia s-au găsit mulţi iugoslavi.

[32] Unitatea Militară 02840 Timişoara, Biroul de Contrainformaţii, 23.11.1972: Situaţie privind persoanele care au reuşit să treacă fraudulos frontiera şi să ajungă în Occident în perioada 1971-1972; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11999, ff. 283-288. U.M. 02840 executa la nivel judeţean misiunile care reveneau U.M. 02802 (vezi nota 30).

desfășoară în cea mai mare parte în mijlocul Dunării.

Tabelul 2 de mai sus cuprinde, foarte probabil, doar pe acei fugari care au încercat să treacă peste granița româno-iugoslavă în afara punctelor de trecere permise. Dimpotrivă, probabil el nu indică fugarii care au trecut granița pe la punctele de trecere cu pașapoarte false sau ascunși în vehicule. Așa dau de înțeles raportul amintit anterior, precum și alte două rapoarte care au fost redactate în 1972 pe linia Direcţiei a IV-a[33]. Potrivit acestora, contribuția străinilor care ajutau fugarii consta de exemplu în aceea că transportau în vehiculele lor cetățeni români până foarte aproape de graniță, de unde aceștia își continuau fuga pe jos.

Cifra de 60 de cetățeni ai altor state socialiste prinși în primele zece luni ale anului 1972 reprezintă evident o estimare prea mică. Căci în intervalul respectiv la granița română fuseseră arestate 62 de persoane numai dintre cetățenii RDG. De altfel, referitor la fugile reușite trebuie pornit de la o anumită cifră obscură. Pentru că cine ajunsese în Vest, nu mai putea fi interogat de Securitate în legătură cu condițiile fugii sale. Securitatea afla mai curând detalii indirect, prin intermediul rudelor, când fugarul lua contact cu acestea. Despre fugile reușite ale unor cetățeni ai altor țări socialiste, Securitatea a aflat doar în cazuri excepționale.

Ponderea germanilor din România între cei care traversau granița pare să fi fost în acei ani supraproporţional de mare, similar cu cazul celor care nu s-au întors. Astfel, de pildă, în primul semestru al lui 1970 Securitatea a înregistrat 51 de tineri numai din rândurile minorității germane, care fuseseră prinși în încercarea de fugi la granița cu Iugoslavia[34]. Pentru următorul interval de timp ar trebui să fie cercetate

---

[33] U.M. 02840 Timișoara, 23.11.1972: Situație (ca în nota 32), pp. 283-288. În afară de aceasta, vezi cele două rapoarte menţionate la nota 40. În măsura în care în aceste rapoarte sunt amintite metodele de fugă, este vorba întotdeauna de traversarea directă a graniței terestre româno-iugoslave, dincolo de punctele de trecere permise. De aceea, ponderea grănicerilor în rândurile fugarilor a fost extrem de scăzută. Despre situația grănicerilor, posibilele lor intenții de fugă, rudele lor din străinătate, precum și despre încălcările regulamentului, alte incidente și accidente mortale în rândurile grănicerilor, vezi pentru anul 1972 dosarele ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12000 (Buletine informative C.I.F [Contrainformații frontieră]).

[34] Stefan Sienerth, *Operative Vorgänge der „Securitate" im Problemfeld „Deutsche Faschisten und Nationalisten". Anmerkungen zu den Aktionen „Epilog" und*

cifrele corespunzătoare, însă ele par să fie, de asemenea, mari. Cauza pentru aceasta nu poate fi găsită doar în faptul că germanii din România erau primiţi fără probleme în Republica Federală Germania, ci și în aceea că judeţele Timiş şi Caraş-Severin, cu lungi graniţe cu Iugoslavia, alcătuiesc una din zonele tradiţionale ale colonizării șvabilor din Banat. Evident, proximitatea graniţei iugoslave a facilitat decizia de a fugi din ţară; oamenii de acolo aveau cunoştinţe exacte asupra locului și, în cazul în care locuiau în zona de graniţă sau rudele lor trăiau acolo, ei ajungeau mai uşor până la graniţă. O privire de ansamblu statistică întocmită de Securitate indică pentru anul 1972 un total de 1.297 „infractori de frontieră". Dintre aceştia 335 proveneau din judeţul Timiş şi 97 din judeţul Caraș-Severin. Supraproporţional de mulţi „infractori de frontieră" veneau și din alte judeţe situate de-a lungul frontierei, precum și din judeţe în care locuiau mulţi germani din România[35].

Remarcabil e numărul relativ mare al celor care au fost prinși în ţările vecine și au fost trimiși înapoi în România. Prin aceasta se înţelegea în esenţă expulzarea din Iugoslavia către România. Această cifră arată că destul de mulţi oameni reușeau totuși să treacă ilegal graniţa română, ceea ce, din perspectiva Securităţii, indica lipsuri în sistemul de supraveghere a frontierelor. Însă câtă vreme funcţiona cooperarea cu ţara vecină, Iugoslavia a îndeplinit de fapt rolul de slujitor sau partener al regimului grăniceresc român[36].

„Scutul" in den Jahren 1971-1976, în: Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas 5/59(2010)2, pp. 153-162, aici 155.

[35] U.M. 02802, Bucureşti, Secţia C.I.F.: Situaţia - numerică a infractorilor de frontieră pe judeţe în perioada 01.01.-31.12.1972; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12001, f. 243. Judeţele din care proveneau cei mai mulţi fugari erau Timiş (335), București (153), Arad (120), Caraș-Severin (97), Bihor (64), Constanţa (57), Brașov (52), Satu Mare (44), Sibiu (41), Cluj (41) și Mehedinţi (37). Din documentul de care dispunem nu reiese dacă statistica îi cuprinde doar pe fugarii prinși sau şi pe cei care au scăpat. De asemenea, nu este clar dacă în cifra totală de 1.297 (rotunjită la 1.300 în statistica Securităţii) sunt incluși și fugari originari din alte ţări.

[36] Din înţelegerea reciprocă făcea parte și faptul că arestarea iugoslavilor care ajutaseră la fugă era anunţată ţării vecine; vezi, de exemplu, adresa șefului Securităţii Ion Stănescu către ministrul de Interne iugoslav Radovan Stijačić (Stiacici) din 1970, în care îi trimite o listă cu numele unor cetăţeni iugoslavi

Fireşte, datele statistice nu spun nimic despre soarta ulterioară a celor prinși, despre violenţa excesivă, interogatorii sau detenţie. Lipsește de asemenea numărul celor care au murit în timpul fugii. Aceste aspecte sunt urmărite însă de cărţile menţionate, a lui Steiner şi Magheţi precum și a lui Armanca, cuprinzând relatările unor martori din epocă și prime cercetări.

Numărul „infractorilor de frontieră” pe care Securitatea i-a înregistrat, demonstrabil în Tabelul 2, la începutul anilor ’70 este aproximativ la fel de mare ca și numărul „infractorilor de frontieră” de la graniţa intergermană: între 1973 şi 1979, în zona de graniţă a RDG au fost prinși în total circa 7.000 de fugari, adică circa 1.000 anual[37].

Utilizarea armelor de foc s-a intensificat în 1971

Ce-i drept, datele statistice au încă un caracter preliminar, însă oferă o impresie aproximativă despre dimensiunile fenomenului fugii. Similar cu cei „care nu s-au întors”, dacă luăm în considerare fugile

arestaţi ca ajutoare de fugari, „în numele schimbului de informaţii dintre organele noastre”; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11986, f. 48. *Apud* Johann Steiner, Doina Magheţi, *op. cit.,* vol. 1, pp. 24-25; începând cu 1976-77, Iugoslavia nu a mai trimis automat înapoi fugarii români.

[37] Roman Grafe, *Die Grenze durch Deutschland. Eine Chronik von 1945 bis 1990,* Berlin, Editura Siedler, 2002, p. 210; din cei 7.000 de fugari reţinuţi, aproximativ doar unul din cinci a fost arestat de trupele grănicereşti, ceilalţi fuseseră prinși încă înainte de a fi ajuns în „fâșia de protecţie” [Schutzstreifen], cu o lăţime de 100 până la 2.000 de metri, prevăzută cu turnuri de pază şi amenajări de siguranţă; *ibidem*. Mulţi fugari fuseseră deja reţinuţi de poliţia populară [Volkspolizei] şi de poliţia feroviară [Transportpolizei (Bahnpolizei)] înainte ca ei să fi ajuns în „zona interzisă” [Sperrzone], lată de circa 5 kilometri, situată înainte de „fâșia de protecţie”. O trecere în revistă a trupelor grănicereşti din RDG pentru perioada dintre 1.12.1974 şi 30.11.1979 arată pentru aceşti cinci ani un număr total de infractori de frontieră la graniţa inter-germană de 4.956; din aceştia 3.984 fuseseră reţinuţi în prealabil de poliţia populară, alţi 743 de trupele grănicereşti, în vreme ce alţi 229 fugari au reușit să treacă graniţa; vezi Jürgen Ritter, Peter Joachim Lapp, *Die Grenze. Ein deutsches Bauwerk,* Berlin, Editura Links, 1997, p. 78; până în 1985-86 numărul „infractorilor de frontieră” a rămas cu puţin peste 1.000 anual, iar apoi a crescut la 1.600 până 2.100 (*ibidem*, p. 164). În aceste date probabil nu sunt cuprinse încercările de fugă pe Marea Baltică.

reușite, cercul de persoane are, din nou, doar un caracter orientativ. Însă conducerea politică a recunoscut public și aici începutul unei periculoase mișcări de fugă, în curs de intensificare, și a luat măsuri dure împotrivă: La 26 octombrie 1971 Consiliul de Stat a promulgat Decretul nr. 367/1971 „privind regimul armelor, munițiilor și materiilor explozive"[38]. Acest decret legitima și forța utilizarea armelor de foc la graniță împotriva fugarilor. Potrivit textului său, aceasta părea chiar inofensivă și corespunzând uzanțelor internaționale. Reglementa posesia și utilizarea armelor de foc și proclama faptul că apărarea vieții omenești reprezintă o sarcină decisivă. Armele trebuiau folosite numai când e „absolut necesar" şi când „nu e posibilă utilizarea altor măsuri de împiedicare şi de constrângere" – de pildă, împotriva unor persoane care au pătruns în mod ilegal într-o zonă supravegheată sau pentru a aresta „delincvenţi" a căror fugă ar reprezenta „un pericol extrem de grav". Înainte ca trăgătorul să deschidă focul, trebuia să someze de două ori persoana și să-i ceară să stea pe loc, iar apoi să tragă două focuri de avertizare în aer. Potrivit decretului, dacă apoi trăgea într-un om, trebuia doar să facă victima incapabilă de a se mișca, țintind pe cât posibil în picioare, „pentru a evita provocarea morții sale"[39].

Dacă în teorie se făceau eforturi pentru a da o aparență umană, în

---

[38] „Buletinul Oficial" nr. 135, 26.10.1971, în internet la http://www.lege-online.ro/lr-DECRET-367-1971-%2821381%29.html (situație la 2.11.2015).

[39] *Ibidem,* articolele 1, 36, 37, 39. Prin Decretul nr. 170 din 15.7.1989, Consiliul de Stat a introdus în Articolul 36 al Decretului nr. 367/1971 încă două paragrafe, f) și g), care se referă exclusiv la granițe. Articolul 36 paragraful f) stipula: „În cazul infractorilor de frontieră, care atacă sau încearcă să dezarmeze grănicerii pe timpul îndeplinirii misiunilor de pază a frontierei de stat, se poate face uz de armă, prevenindu-se însă împușcarea mortală a infractorilor sau a altor persoane." Articolul 36 paragraful g) prevedea ca „infractorii de frontieră" arestaţi dar care reușiseră să scape urmau să fie căutați din nou fără folosirea armelor. Dacă fuga lor peste graniță reprezenta un pericol grav, noua lor arestare putea fi realizată și prin forța armată; Decret nr. 170 din 15 iulie 1989 pentru completarea Decretului Consiliului de Stat nr. 367/1971 privind regimul armelor, munițiilor și materialelor explozive și modificarea Decretului Consiliului de Stat nr. 678/1969 privind regimul de pază a frontierei de stat a Republicii Socialiste România, în: „Buletinul Oficial" nr. 26, 17.7.1989, în internet la: http://www.lege-online.ro/lr-DECRET-170-1989-%28709%29.html (situație la 2.11.2015).

spatele acestui decret se afla totuşi o altă intenţie. Având în vedere situaţia de la graniţe, era vorba în primul rând de a legitima utilizarea armelor de foc împotriva fugarilor. Tentativele de fugă trebuiau împiedicate prin forţa armelor, chiar dacă astfel fugarii mureau.

Acest obiectiv poate fi dedus dintr-un raport al Securităţii din Timişoara, din aprilie 1972. A fost redactat de locotenent-colonelul de Securitate Gheorghe Samoilă, care, ca şef al biroului, era răspunzător, între altele, de supravegherea militarilor români din judeţul Timiş, inclusiv a brigăzilor de grăniceri. Samoilă a prezentat câteva incidente produse în ultimul timp la frontieră şi s-a referit de mai multe ori la decretul despre armele de foc.[40] Înainte de publicarea decretului mulţi fugari ar fi ignorat somaţiile grănicerilor. S-a întâmplat frecvent ca fugarii să fie la drum câte doi sau în grupuri mici şi, când au fost descoperiţi de grăniceri, au fugit pur şi simplu – în parte sub ochii acestora – în direcţii diferite, în loc să execute ordinele soldaţilor. În 1971, în zona brigăzii de graniţă Timişoara, au ajuns în acest mod în Iugoslavia 21 de grupuri, cu un total de 45 de oameni.

După ce decretul fusese promulgat, câţiva fugari, „care au luat la cunoştinţă despre folosirea armamentului în frontieră”, ar fi încercat să-i mituiască pe grăniceri ca aceştia să-i sprijine la fugă. Cu această propoziţie, locotenent-colonel Samoilă indică deja că Decretul 367/1971 urma să provoace o utilizare mai intensă a armelor de foc[41]. Colonelul Alexandru, la care a ajuns raportul lui Samoilă, s-a mirat de disponibilitatea de asumare a riscurilor în alte cazuri: „Unii dintre

---

[40] Unitatea Militară 02840 Timişoara, Biroul de Contrainformaţii, 18.4.1972: Raport; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12001, ff. 54-59. Părţi ale acestui raport au fost preluate într-un raport al direcţiei superioare a Securităţii din Bucureşti: Unitatea Militară 02802 Bucureşti, Serviciul Contrainformaţii, 26.7.1972: Raport privind unele cauze care fac ca numărul celor ce reuşesc să treacă fraudulos frontiera de stat să se menţină încă ridicat; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11999, ff. 128-133. Gheorghe Samoilă (1927-2009) a făcut parte din Securitate din 1951 până la pensionarea sa în 1980, iar aici s-a ocupat aproape fără excepţie de chestiuni privitoare la siguranţa şi supravegherea graniţei vestice a României;
http://www.cnsas.ro/documente/cadrele_securitatii/SAMOILA%20GHEORGHE.pdf (situaţie la 2.11.2015).

[41] Unitatea Militară 02840 Timişoara, 18.4.1972 (ca în nota 40), f. 54.

infractori, deși cunosc prevederile Decretului 367/71 cu privire la uzul de armă, totuși riscă și trec prin dispozitivul de pază uneori fără a ține seama de somația făcută de militarii din pază”[42]. În raportul său, locotenent-colonel Samoilă a criticat ordinele de până atunci ale comandanților trupelor de frontieră, potrivit cărora în multe situații grănicerii erau obligați doar să tragă focuri de armă izolate, nu să deschidă foc continuu asupra fugarilor. Samoilă recomanda ca grănicerii să fie instruiți iar despre „exacta aplicare a Decretului 367/1971”. În acest context, el mai propunea ca comandantul trupelor de frontieră să-și modifice ordinul de folosire a armelor pe care îl dă brigăzii: grănicerii ar trebui să evalueze chiar ei când ar fi necesar „să deschidă foc în serie” asupra fugarilor care nu au respectat avertizările și când ar fi suficient „să execute foc cu foc asupra infractorilor”[43]. Samoilă trebuie să fi știut că în cazul focului continuu grănicerilor le era mult mai puțin posibil să tragă într-un fugar doar pentru a-l face incapabil să se miște și fără a-i periclita viața. Astfel, recomandarea sa contracara conștient textul decretului, potrivit căruia viețile omenești ar trebui cruțate. Cu aceasta, raportul său dezvăluie caracterul real al Decretului 367/1971, iar Securitatea a jucat rolul de instigator. Chiar dacă angajații ei nu au fost ei înșiși cu arma la graniță, ei au contribuit ca la frontiere să se tragă multe focuri de armă. În august 1972 a căzut victimă a tirului intens și primul cetățean al RDG[44].

Astfel, utilizarea armelor la granița română era asemenea celei de la granița RDG: și acolo, oficial, viețile omenești trebuiau cruțate și de aceea trebuia tras doar „foc cu foc”, pentru a-l face pe fugar incapabil să se miște. Însă, în loc să tragă focuri izolate, trupele de la granița RDG trăgeau de regulă salve de foc. Regulamentele lor de serviciu prevedeau ca „infractorii de frontieră să fie prinși sau nimiciți”. Fuga în Vest trebuia împiedicată cu orice preț[45].

---

[42] Unitatea Militară 02802 București, 26.7.1972 (ca în nota 40), f. 129.

[43] Unitatea Militară 02840 Timișoara, 18.4.1972 (ca în nota 40), f. 59.

[44] Georg Herbstritt, *Über Rumänien in die Freiheit? Fluchtversuche von DDR-Bürgern über Rumänien in den Westen*, în: Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik 21(2009)2, pp. 5-14, aici p. 12. Marina Constantinoiu, *Pentru mulți dintre „frontieriști” viața s-a încheiat în Dunăre*, în: „Jurnalul Național“, 1.06.2005.

[45] Peter Joachim Lapp, *Grenzregime der DDR,* Aachen, Editura Helios, 2013, pp. 455-456.

În raportul lui Samoilă mai merită evidenţiat un aspect. Incidental, Samoilă a menţionat doi români uciși la graniţă. La 14 martie 1972 a fost împușcat Victor Ostrovan, pe când voia să treacă frontiera spre Iugoslavia împreună cu un alt fugar. Un grănicer român, se scrie în prezentarea lui Samoilă, i-ar fi descoperit pe cei doi. Însă ei au folosit un moment de nehotărâre a grănicerului pentru a tăbărî asupra lui cu cuţitele. În încăierarea care a urmat, Ostrovan ar fi fost rănit mortal, în vreme ce însoţitorul său ar fi scăpat spre Iugoslavia[46]. La 13 aprile 1972, în sectorul de graniţă Cruceni (comuna Foeni, judeţul Timiș), soldatul Alexandru Bombar (Bondar) a fost împușcat de un alt grănicer[47].

Administraţia militară a deschis anchete în cazurile deceselor la frontieră, însă soldaţii și ofiţerii de la graniţă nu aveau de ce să se teamă[48].

Alte măsuri luate de serviciile secrete pentru a împiedica fugile

În anii '70 și '80 Securitatea a mai luat multe alte măsuri pentru a împiedica încercările de fugă. Unele dintre strategiile şi metodele poliţiei secrete erau similare cu cele din RDG. La fel ca Stasi, și Securitatea a recrutat informatori suplimentari pentru a supraveghea mai intens zona de frontieră şi pentru a avea în rândurile populaţiei suficiente persoane care să-i raporteze despre planurile de fugă ale colegilor, vecinilor sau rudelor. De asemenea, a depus eforturi pentru o colaborare mai intensă cu organele locale de partid şi cu miliţia, cu administraţia de stat şi justiţia, cu gărzile patriotice și cu grănicerii. Şi controlul social a fost instrumentalizat și exercitat prin aceea că, în întruniri degradante, „dezbateri publice", colectivele de muncă trebuiau să-i condamne pe acei

[46] Unitatea Militară 02840 Timișoara, 18.04.1972 (ca în nota 40), ff. 54-55.
[47] *Ibidem,* f. 58. Raportul nu conţine alte date despre incident. Nici raportul Unităţii Militare 02802 Bucureşti din 26.07.1972 (ca în nota 40), f. 130, unde ca nume de familie al victimei apare „Bondar", nu menţionează alte detalii. Este de remarcat faptul că revista „Securitatea" nu scria niciodată despre cazurile mortale de la graniţă, deși tema asigurării frontierelor și împiedicării fugilor era tratată frecvent. Doar o singură dată a fost abordată posibilitatea utilizării armelor de foc pentru împiedicarea fugilor, și anume în „Securitatea" (1984)4, p. 51 (ca în nota 61).
[48] Brîndușa Armanca, *op. cit,* p. 23.

colegi ale căror intenţii de fugă fuseseră descoperite[49]. În iunie 1976 Securitatea a înfiinţat în cadrul Direcţiei I un nou departament care se ocupa exclusiv cu împiedicarea planurilor de fugă. Acesta a fost denumit „Persoane cu intenţii de trecere frauduloasă a frontierei". În acest departament Securitatea reunea informaţiile şi competenţele corespunzătoare. Direcţia a IV-a trebuit să transfere noului departament 43 din ofiţerii săi şi un angajat civil[50]. Încă nu se ştie câţi colaboratori avea în total. Alături de Direcţia I, şi altor direcţii ale Securităţii li s-a cerut în continuare să împiedice fugile.

[49] Despre aceasta, vezi în revista „Securitatea" (1975)1, pp. 16-26 (ca în nota 29); (1977)2, pp. 11-18 (ca în nota 63); (1979)1, pp. 60-63 (ca în nota 59); (1981)1, pp. 27-34 (ca în nota 60); (1983)1, pp. 35-40; (1983)3, pp. 42-46; (1987)1, pp. 69-71. „Dezbaterea publică" se desfăşura după modelul unei „şedinţe de demascare" staliniste; vezi William Totok, *Constrângerea memoriei. Însemnări, documente, amintiri*, Iaşi, Editura Polirom, 2001, p. 9, unde relatează despre o „dezbatere publică", înscenată împotriva sa în 1971, când făcea armata, pentru că trimisese o scrisoare unui post de radio din străinătate.

[50] Ordinul Ministrului de Interne nr. 00887 din 26.06.1976 referitor la perfecţionarea activităţii de cunoaştere, prevenire şi neutralizare a acţiunilor de trecere frauduloasă a frontierei sau de rămânere ilegală în străinătate; ACNSAS, fond M.I./D.S.- J., dosar nr. 3634, vol. 2, ff. 298-303 disponibil la http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/3634_002%20fila%20298-305.pdf (situaţie la 2.11.2015). În 1980, acest ordin a fost înlocuit printr-o nouă reglementare: Ordinul Ministrului de Interne nr. D/00129 din 15 martie 1980 privind activitatea de prevenire, descoperire şi neutralizare a acţiunilor de trecere frauduloasă a frontierei de stat a Republicii Socialiste România sau de rămânere ilegală în străinătate; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13074, vol. 4, s.p.; în internet la http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/D%20013074_004.pdf (situaţie la 2.11.2015). În ambele ordine, miniştrii de interne de atunci, Teodor Coman, respectiv Gheorghe Homoştean, au repartizat sarcini, în afara Securităţii, şi Miliţiei şi Direcţiei paşapoarte pentru a împiedica fugile şi au reglementat cooperarea acestora. Între altele, Securitatea şi Miliţia trebuiau să transmită Direcţiei de paşapoarte informaţiile despre cei dornici să fugă, ajutoarele lor posibile şi metodele de fugă, urmând ca acolo aceste date să fie centralizate. Vezi şi Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informaţii şi Securitate ale regimului comunist din România 1965-1989,* Bucureşti, Editura Elion, 2004, p. 50; potrivit acestuia, Secţia 3 a Direcţiei I răspundea de prelucrarea disidenţilor şi a celor care trec graniţa.

Între anii 1975-1978, în Ministerul Securităţii Statului (MSS) est-german au avut loc o restructurare și o regrupare similare: în decembrie 1975, MSS a organizat ca direcţie independentă „Zentrale Koordinierungsgruppe Bekämpfung von Flucht und Übersiedlung” (ZKG – Grupa centrală de coordonare pentru combaterea fugii și a emigrării), pentru a combate mai eficient „părăsirea ilegală a RDG”[51]. Administraţiile districtuale ale MSS au organizat „grupe districtuale de coordonare” analoage. La sfârșitul lui 1976, efectivul grupelor de coordonare era de 104 ofiţeri Stasi, iar în anii următori a crescut continuu[52]. Însă și alte direcţii ale MSS acţionau în continuare pentru a opri oamenii să-și părăsească ţara.

Dar, la fel ca în RDG, și în România tot mai mulţi oameni voiau să plece din ţară. În 1978, fuga și plecarea în străinătate reprezentau ocaziile cele mai frecvente în care Securitatea se ocupa de cetăţenii români, scrie Cristian Troncotă, specialist în serviciile secrete. Documentele parcurse până acum nu contrazic această evaluare. Iar pentru MSS, din anii ’80 se poate stabili aceeași concluzie[53].

România a urmat ocazional și căi diplomatice pentru a limita fenomenul fugii. În 1970, la Direcţia pașapoarte, Gheorghe Pele a primit un angajat al ambasadei vest-germane și i-a prezentat mai multe cazuri în care cetăţeni ai RFG au sprijinit în România planuri de fugă. De asemenea, în această perioadă Inspectoratul general al miliţiei a informat autorităţile poliţienești din RFG în legătură cu cetăţeni vest-germani care au ajutat cetăţeni români să fugă[54]. Totodată, în noiembrie 1972, când Ion Stănescu, ministru de Interne și șeful serviciilor secrete din România, a făcut o vizită de lucru în RFG, a abordat tema ajutorului acordat fugarilor la întâlnirea sa cu Hans-Dietrich Genscher, în acel moment ministru de Interne al RFG. Stănescu i-a remis lui Genscher o bogată documentaţie cuprinzând violări ale legii, comise în România de cetăţeni vest-germani, între care

---

[51] Despre ZKG pe larg, vezi Bernd Eisenfeld, *Die Zentrale Koordinierungsgruppe...*, p. 22.

[52] *Ibidem,* pp. 22, 30-32.

[53] Cristian Troncotă, *op. cit.,* p. 47. Pentru MSS vezi Julia Spohr, *In Haft bei der Staatssicherheit. Das Untersuchungsgefängnis Berlin-Hohenschönhausen 1951-1989,* Göttingen, Editura Vandenhoeck & Ruprecht, 2015, pp. 141-142.

[54] Interviul nostru: Dinamica, în: „Securitatea” (1970)4, pp. 8-9 (ca în nota 30).

numeroase cazuri de ajutor pentru fugă, apoi contravenţii privitoare la devize, contrabandă, accidente de circulaţie şi altele[55].

Unele măsuri prin care Securitatea a încercat să descopere şi să împiedice planurile de fugă nu au fost luate de MSS în RDG. Între acestea s-a numărat avertizarea preventivă a potenţialilor fugari. De exemplu, în primăvara lui 1972, ofiţeri de Securitate din biroul deja amintitului locotenent-colonel Samoilă au anchetat în judeţul Timiş 136 de localnici despre care se presupunea că aveau intenţia să fugă. Indicaţiile corespunzătoare au fost furnizate de informatori. În cele trei săptămâni dintre 24 mai şi 14 iunie 1972, ofiţerii de Securitate s-au deplasat la 100 de suspecţi pentru a-i abate de la planurile lor şi a le da avertismente. Unii şi-au recunoscut intenţiile de fugă[56]. În tot anul 1972 Securitatea a realizat în întreaga ţară aproximativ 1.000 de asemenea avertizări profilactice, în unele cazuri în forma unei degradante „dezbateri publice” înscenate.

Tabelul 3:
Avertizări preventive ale potenţialilor fugari de către Securitate[57]

	1968	1969	1970	1971	1972 (ian. - oct.)
Persoane împotriva cărora Securitate a luat „măsuri de influenţare obştească”	108	42	106	254	991
- din care: „dezbateri publice”	4				15
- din care: „avertizate”	104				54

[55] Dosar nr. G 22: Referitor la vizita de răspuns a ministrului de Interne al RSR la ministerul de Interne federal al RFG (materiale pregătitoare, programe, rapoarte); ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13134, vol. 49, mai ales ff. 99-115. Vizita de lucru a avut loc între 5 şi 7.11.1972.

[56] Unitatea Militară nr. 02840 Timişoara, Biroul de Contrainformaţii: Nota pentru buletin; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11999, ff. 50-59; aceste însemnări redau conţinutul unor discuţii. Una dintre aceste discuţii de avertizare din judeţul Timiş a fost prezentată de colonelul de Securitate Traian Popa în articolul *Despre prevenirea trecerii frauduloase a frontierei*, în: „Securitatea” (1972)2, pp. 79-83.

[57] Cifrele se bazează pe rapoarte ale Serviciului C.I. din 31.10.1972; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 12001, ff. 170-174 (ca în nota 30).

- din care: „prevenite" / „atenţionate"					922

Spre sfârşitul anului, direcţia Securităţii răspunzătoare a apreciat această măsură ca un succes, deoarece ar fi scăzut numărul „infractorilor de frontieră"[58]. De aceea a aplicat această metodă şi în anii următori[59].

O altă deosebire dintre România şi RDG constă în aceea că în România, într-o anumită proporţie, populaţia locală susţinea activ planurile de fugă. Locuitorii cunoscători ai locurilor din localităţile din apropierea frontierei erau, uneori, gata să-i conducă pe fugari peste graniţa cu Iugoslavia. Riscul putea fi considerabil pentru ambele părţi, nu se putea şti niciodată dacă celălalt nu e cumva un informator al poliţiei secrete folosit ca momeală. În anul 1980 organele de securitate din România au prins peste 95 de asemenea conducători peste graniţă care cunoşteau zona. Această cifră a fost menţionată de locotenent-colonelul Gheorghe Preoteasa, angajat la Direcţia I a Securităţii, într-o convorbire cu revista „Securitatea"[60]. El a adăugat că numărul acestor „călăuze

---

[58] U.M. 02802 Bucureşti, Serviciul C.I., 11.11.1972: Notă (ca în nota 30), ff. 335-337. Potrivit acestui raport, din ianuarie şi până în octombrie 1972, Securitatea a aplicat „măsuri preventive" împotriva a 1.321 de potenţiali fugari. Această cifră e mai mare decât cea din Tabelul 3; cu toate acestea, ambele cifre au fost comunicate de aceeaşi unitate a Securităţii, U.M. 02802.

[59] În 1978, numai în judeţul Caraş-Severin, care se învecinează cu Iugoslavia pe o lungime de circa 180 de kilometri, peste 200 de doritori să fugă au fost preveniţi de Securitate să-şi schimbe planurile, alţi 33 au fost avertizaţi oficial, iar 21 au fost umiliţi în „dezbateri publice"; vezi locotenent-colonel Dumitru Fota, *Cazuri finalizate pe linia infracţiunilor de frontieră*, în: „Securitatea" (1979)1, pp. 60-63.

[60] *Măsuri ce trebuie luate pentru perfecţionarea activităţii de prevenire şi contracarare a acţiunilor de trecere frauduloasă a frontierei şi de rămânere ilegală în străinătate. Masă rotundă* [cu ofiţeri ai Direcţiei I, Direcţiei a II-a, Securităţii municipiului Bucureşti şi Securităţii judeţului Timiş], în: „Securitatea" (1981)1, pp. 27-34. Cifra amintită aici de „peste 95" trebuie considerată în orice caz ca valoare aproximativă, câtă vreme cele realmente întâmplate nu sunt studiate mai temeinic. În ediţiile publicaţiei „Securitatea" (1983)3, p. 44 şi (1984)4, p. 50 (ca în nota 61), este abordată din nou problema călăuzelor peste graniţă din rândul cunoscătorilor zonei, însă fără date statistice. Sasul Peter Schuster relatează ca martor cum, în 1979, a plătit suma de 40.000 de lei unui cuplu de călăuze din

ilegale” ar fi crescut în ultimii ani, iar motivaţia lor ar fi doar să câştige bani. Cum e uşor de înțeles, nu există informaţii despre fugile reușite realizate cu ajutorul cunoscătorilor zonei.

Din perspectiva Securităţii, la mijlocul anilor ’80 a existat o evoluţie problematică şi în rândurile militarilor din zona de frontieră: cei care doreau să fugă încercau tot mai frecvent să-i mituiască pe grăniceri sau pe superiorii lor pentru a ajunge în siguranţă şi fără oprelişti la graniţa cu Iugoslavia. Despre aceasta au relatat în 1984, într-un articol din „Securitatea”, Ion Goiciu și Gheorghe Badea, doi colonei de la Direcţia a IV-a Securităţii[61]. Cei doritori să fugă îi căutau pe militari acasă sau le transmiteau dorinţa prin intermediul unor cunoscuţi sau rude. Unii, se pare, pregăteau de multă vreme luarea de contact și, prin daruri sau ajutoare practice, își construiau o relaţie personală cu un membru al armatei de la frontieră. Suma pentru mită pe care o ofereau a ajuns într-un caz la 60.000 de lei – aceasta corespundea aproximativ cu salariul pe 20 de luni sau aproape preţul unui autoturism „Dacia” nou. Evident, au fost făcute şi încercări de şantaj, de pildă când un doritor să fugă ştia că un militar ajutase deja un fugar şi ameninţa să divulge informaţia. Coloneii de Securitate Goiciu și Badea consideră totuși că 98% din încercările de mituire a militarilor din zona de frontieră ar fi fost respinse de aceștia și anunţate la Securitate. Însă și aici ar trebui acceptată o cifră mai mică, dacă nu cumva acest procentaj a fost stabilit, și așa, foarte optimist. Apoi, oricum, Direcţia a IV-a considerat necesar să-și intensifice

---

Reşiţa, care însă i-a dus, pe el și pe un prieten, numai aproape de frontieră şi le-a cerut apoi să traverseze singuri graniţa. Cei doi fugari au fost opriţi de un grănicer pe când traversau frontiera (Johann Steiner, Doina Magheţi, *op. cit.,* vol. 2, pp. 110-111).

[61] Ion Goiciu, Gheorghe Badea, *Concluzii rezultate din analiza acțiunilor elementelor infractoare vizând coruperea unor cadre și militari în termen în scopul favorizării trecerii frauduloase a frontierei de stat*, în: „Securitatea” (1984)4, pp. 50-54. Din perspectiva fugarilor, spre exemplu Valentin Seifer, originar din Banat, relatează că ar fi dat unui angajat al Securității ca mită suma de 60.000 de lei şi o butelie de gaz, pentru ca acesta să îi treacă peste graniţa cu Iugoslavia pe el, soţia lui şi un cunoscut; vezi Johann Steiner, Doina Magheţi, *op. cit.,* vol. 1, p. 329. Potrivit lui Seifer, angajatul Securității ajutase deja să fugă 49 de oameni din comuna bănăţeană Sântana. Această amintire ar trebui verificată cu ajutorul documentelor.

măsurile de combatere a corupţiei. Nici asemenea incidente nu s-au produs în RDG.

În viziunea Securităţii, o altă problemă o reprezentau muncitorii sezonieri din interiorul ţării care soseau la graniţa vestică pentru munci agricole și astfel puteau să fugă cu ușurinţă. Adesea, posturile de Securitate nu primeau, se pare, nicio informaţie despre cât de demni de încredere erau muncitorii sezonieri și, de aceea, se considerau incapabile să ţină departe de munca în zona de frontieră pe cei ale căror intenţii de fugă erau deja cunoscute în judeţele în care locuiau[62].

Securitatea a avut în vedere și influenţarea stării de spirit, cu scopul de a interveni împotriva disponibilităţii de fugă. Prin 1976-77, colonelul de securitate Aurelian Mortoiu a lăsat anume să se răspândească printre muncitorii sezonieri și alte persoane ocupate din zona de frontieră, informaţii conform cărora organele de la graniţă aveau ordinul să împiedice cu forţa armelor tentativele de fugă și că autorităţile iugoslave i-ar trimite pe fugari înapoi în România[63]. Aceste informaţii, pe care Mortoiu le-a răspândit prin colaboratori și alte persoane de încredere, au nimerit la ţintă și, evident, au servit la intimidare.

Această manipulare a stării de spirit a fost completată printr-o tendinţă de același tip în propaganda de stat. Așa cum a constatat în mai 1977 ambasada RDG la București, relatările împotriva emigrării constituiau atunci o temă centrală în mijloacele de comunicare în masă din România. Acestea făceau propagandă pentru rămânerea în ţară și prezentau viaţa în Occident în culori sumbre. Televiziunea română a solicitat televiziunii din RDG material despre RFG pentru a produce emisiunile negative corespunzătoare[64]. Puţin mai târziu, în noiembrie 1977, Securitatea a început acţiunea „Riposta II", care urma de asemenea

---

[62] Această problemă a fost indicată de căpitanul Nicolae Flore de la Inspectoratul de Securitate Judeţean Timiș, în: „Securitatea" (1981)1 (ca în nota 60), p. 32.

[63] *Prevenirea evenimentelor de frontieră - sarcină cu semnificaţii majore a întregul aparat,* în: „Securitatea" (1977)2, pp. 11-18, aici 13.

[64] „Zu aktuellen Schwerpunkten der Propaganda der Massenmedien in der SR Rumänien", 2.5.1977 [raport nesemnat, care dă ca sursă ambasada RDG la București]; BStU, MfS, ZAIG 11588, f. 23. Potrivit acestuia, mijloacele de comunicare în masă din România au respins campaniile occidentale de recrutare și au publicat declaraţii ale membrilor comunităţilor germană și evreiască în favoarea României socialiste, precum și luări de poziţie ale celor care s-au întors.

să influenţeze starea de spirit. Punctul de plecare pentru acţiunea „Riposta II" a fost convingerea Securităţii că năzuinţele de a emigra și a fugi sunt o consecinţă a activităţilor propagandistice și de alt tip, care ar fi desfășurate de serviciile secrete din străinătate şi de grupuri reacţionare. De aceea, „Riposta II" a cuprins, între altele, o măsură de dezinformare la scară largă. Ea trebuia să creeze o imagine pozitivă a României printre politicienii, jurnaliştii şi ceilalţi multiplicatori din Vest – îndeosebi din RFG şi SUA –, cu scopul de a-i convinge să nu mai aprobe şi să nu mai sprijine eforturile de emigrare din România[65].

Concluzii: „fuga din republică" din perspectivă românească și est-germană

Asemenea Stasi şi Securitatea a analizat mereu fenomenul fugii şi a întocmit statistici și rapoarte, care trebuiau să furnizeze informaţii despre motive și metode de fugă, precum și despre structura socială a fugarilor. Astfel, de exemplu, se poate constata că în ambele ţări majoritatea fugarilor erau tineri, cu vârste de până la 25 de ani, la care sunt încă foarte pronunţate disponibilitatea de a-și asuma riscuri și câteodată setea de aventură. „A o întinde" peste graniţă apare deci ca o formă de protest a tinerilor şi ar trebui considerată mai amănunţit sub acest aspect[66].

În vreme ce ambele servicii secrete de informaţii cultivau imaginea (de duşman a) fugarului asocial, datele lor interne atestă faptul că majoritatea fugarilor exercitau o profesie obişnuită. Erau însă şi unii care

---

[65] Ministerul de Interne, 17.11.1977: Raport privind acţiunea „Riposta II" (contracararea intenţiilor de emigrare ale cetăţenilor români), în: C.N.S.A.S., *Acţiunea „Recuperarea", op. cit.*, pp. 207-212.

[66] Despre vârsta și calificarea fugarilor, precum și despre motivele și căile de fugă, vezi între altele „Securitatea" (1970)4, pp. 4-9 (ca în nota 30); (1979)1, pp. 60-63 (ca în nota 59); (1981)1, pp. 27-29 (ca în nota 60); (1983)3, pp. 42-46; (1984)4, pp. 50-54 (ca în nota 61). De pildă, Anton Sterbling ilustrează concret „problemele și motivele" care l-au determinat, ca elev de 17 ani din Banat, să întreprindă o tentativă de fugă, prin care voia mai ales să protesteze și să provoace; Anton Sterbling, *Flucht als Provokation? Bruchstücke einer Erinnerung,* în: „Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas" 1/55(2006)1, pp. 58-66, aici 63-64.

nu aveau nicio ocupaţie, erau şi persoane cu antecedente penale sau alţii care voiau să fugă din ţară pentru că erau urmăriţi de poliţie pentru infracţiuni[67]. În ambele ţări a existat fenomenul de ajutorare a fugii: prieteni şi rude care locuiau în Vest, dar şi ajutoare de fugari lucrând comercial, care confecţionau pașapoarte false sau ofereau ascunzători în automobilele lor. Ajutoare profesionale pentru fugă, ca Wolfgang Löffler şi Fritz Wagner, au activat chiar în ambele ţări[68]. Au existat oameni care au încercat să forţeze obţinerea emigrării prin acţiuni individuale de

---

[67] Un raport comun întocmit de Securitate și de alte departamente ale Ministerului de Interne dă pentru anul 1975 cifra de 1.474 de fugari (predominant români, arestaţi), din care 775 (= 52, 6%) erau „muncitori de pe diferite șantiere și întreprinderi economice", 319 (= 21,6%) erau „fără ocupaţie ducând viaţă parazitară", 246 (= 16,7%) „elevi și studenţi", 73 (= 5,0%) erau „tehnicieni și funcţionari", 61 (= 4,1%) „specialiști cu studii superioare". Din cele 1.474 de persoane, 24 (= 1,6%) „erau urmărite de organele de miliţie", 19 (= 1,3%) „au suferit anterior diferite condamnări pentru infracţiuni de drept comun"; Ministerul de Interne, 9.06.1976: Notă de prezentare a proiectului de ordin referitor la perfecţionarea activităţii de cunoaștere, prevenire și neutralizare a acţiunilor de trecere frauduloasă a frontierei sau de rămânere ilegală în străinătate; ACNSAS, fond M.I./D.S.- J., dosar nr. 3634, vol. 2, ff. 304-306, aici f. 304, în internet la http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/3634_002%20fila%20298-305.pdf (situaţie la 2.11.2015). Conform datelor furnizate de locotenent-colonel Preoteasa, dintre fugarii prinși în 1980, 47,2% „erau încadrate în obiective economice" și 22% „își desfășurau activitatea în instituţii de învăţământ sau în obiective din mediul rural", în vreme ce 30,8% „duceau o viaţă parazitară"; „Securitatea" (1981)1, pp. 27-28 (ca în nota 60).

[68] Ajutarea unor cetăţeni români să fugă este amintită, de exemplu, de Gheorghe Pele în: „Securitatea" (1970)4 (ca în nota 30), pp. 4-9; acolo amintește și numele ajutoarelor Wolfgang Löffler și Fritz Wagner; *ibidem,* p. 6. Din formularea lui Pele nu reiese clar dacă Löffler și Wagner au scos din România cetăţeni români sau est-germani. În schimb, o colecţie de materiale ale Direcţiei a IV-a Securităţii din anii 1969 și 1970 conţine informaţii despre ajutorul acordat de Löffler unor cetăţeni români; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11986 (documente despre cetăţeni străini întocmite de organele C.I.F.), ff. 228-452. Despre ajutorul la fugă acordat de cei doi în RDG vezi Marion Detjen, *Ein Loch in der Mauer. Die Geschichte der Fluchthilfe im geteilten Deutschland 1961-1989,* München, Editura Siedler, 2005.

protest. Și în ambele țări poliția secretă a omis să menționeze clar politica partidului conducător drept o cauză a fenomenului fugii.

Ar fi desigur interesant să aprofundăm această analiză comparativă. Însă aici ar fi suficiente câteva repere. De exemplu, este relevant ceea ce coloneii de securitate Traian Popa și Aurel Stancu au relatat în 1982 în publicația „Securitatea". Ei au evocat acțiunile disperate ale unor cetățeni din București care, în încercarea de a obține emigrarea, au intrat în greva foamei, au amenințat autoritățile că se sinucid, și-au retras copiii de la școală, s-au făcut cunoscuți publicului prin lozinci sau s-au pus în lanțuri în spațiul public. Alții au căutat ajutor în străinătate și au încercat să ia legătura cu postul de radio Europa Liberă sau cu ambasade occidentale, iar alții s-au asociat cu persoane cu idei similare[69]. Într-un raport al Inspectoratului Județean Timiș pentru primele zece luni ale anului 1985 sunt descrise asemenea forme de protest ale etnicilor germani din județul Timiș și sunt menționate numele protestatarilor[70].

Istoricul și fostul opozant din RDG Bernd Eisenfeld a scris despre formele de protest ale cetățenilor din RDG care au vrut să obțină emigrarea. Printre ele se numărau amenințări cu sinuciderea, greva foamei, refuzul de a munci; alții se asociau în grupuri și se adunau public în demonstrații tăcute. Unii încercau contactul cu organizații, ambasade, mass-media occidentale, iar alții își prindeau o mică panglică albă de automobilul lor, identificându-se astfel ca doritori să emigreze. Eisenfeld interpretează aceste forme de protest ca acțiuni de rezistență[71].

---

[69] Traian Popa, Aurel Stancu, *Eficiența măsurilor de prevenire luate în problema „persoane care au solicitat plecarea definitivă din țară, pretabile să comită fapte antisociale"*, în: „Securitatea" (1982)3, pp. 49-54.

[70] Inspectoratul Județean Timiș al Ministerului de Interne, Serviciul I/A, 16.11.1985: „Raport privind stadiul muncii de securitate în probleme «Prevenirea acțiunilor cu caracter naționalist-fascist întreprinse de elemente din rândul naționalității conlocuitoare germane»"; ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13381, vol. 36, ff. 78-108, aici 88-90. Acest raport este semnat de șeful Inspectoratului de Securitate Județean, colonel Ion Cristescu, și de conducătorul biroului I/A, colonel Antonie Ianculescu; destinatarul era forul superior, Direcția I a Securității din București. Îi mulțumesc lui William Totok, care mi-a facilitat accesul la acest document.

[71] Bernd Eisenfeld, *Die Ausreisebewegung - eine Erscheinungsform widerständigen Verhaltens,* în: Ulrike Poppe, Rainer Eckert, Ilko-Sascha Kowalczuk (editori), *Zwischen Selbstbehauptung und Anpassung. Formen des Widerstands und der*

E ușor de observat cât de asemănătoare erau mijloacele prin care oamenii din România și cei din RDG încercau să-și impună dorința de a emigra față de un stat represiv.

Numărul celor care au făcut cerere de emigrare în Vest a fost totuși în RDG de câteva ori mai mare decât în România și, corespunzător, în RDG și presiunea asupra puterii de stat a fost, în această privință, mai mare.

În ce privește România, trebuie spus că cifrele tot mai mari ale celor ce fugeau din țară au condus la începutul anilor '70 la reacții puternice ale puterii de stat. Chiar dacă atunci fuga peste graniță reușea doar la puține persoane, în mod clar era suficientă doar tendința crescătoare pentru ca responsabilii politici (cu Securitatea) să provoace o stare de spirit alarmistă. Însă au fost capabili să limiteze presiunea crescândă numai pe termen scurt. Încă din 1975, Securitatea număra deja 1.475 de tentative de fugă ale unor cetățeni români (majoritatea eșuate) și astfel o creștere cu 70 de procente față de 1974[72]. Conform datelor fragmentare ale lui Johann Steiner și ale Doinei Magheţi, precum și celor ale Brîndușei Armanca, numărul de fugari a crescut în continuare în anii ce au urmat[73]. Aici este concludent și un raport al Inspectoratului de Securitate Judeţean Timişoara din noiembrie 1985, care a prezentat problemele serviciului secret cu minoritatea germană din judeţul Timiș. Potrivit datelor Securității, din minoritatea germană făceau parte 97.811 oameni, respectiv 14% din populaţia totală a judeţului. Presiunea pentru emigrare a șvabilor din Banat era enormă. Cei mai mulţi se gândeau să emigreze și circa 35.000 dintre ei depuseseră deja cerere de emigrare. Germanii din România, sugerează raportul, sperau atunci în răscumpărare și reîntregirea familiilor sau în posibilitatea de a le fi aprobată o călătorie în Vest din motive de urgenţe familiale (boala gravă sau moartea unei rude apropiate), pe care ar putea-o folosi pentru părăsirea ţării. În schimb, riscau mai rar decât la începutul anilor '70 să încerce să fugă în Iugoslavia. Potrivit raportului, între ianuarie și toamna lui 1985 fuseseră arestaţi 665

Opposition in der DDR, Berlin, Editura Links, 1995, pp. 192-223, aici 207-210.

[72] ACNSAS, fond M.I./D.S.- J., dosar nr. 3634, vol. 2, f. 304 (ca în nota 67).

[73] Brîndușa Armanca, *op. cit*, p. 18. Conform Johann Steiner, Doina Magheţi, *op. cit.*, vol. 1, p. 22, între 1980 şi 1989 brigada de graniță Timișoara a numărat un total de circa 16.000 de „infractori de frontieră", din care 4.000 au reușit să fugă.

de oameni din județul Timiș în tentative de fugă, adică aproximativ de două ori mai mulți decât în 1972. Însă numai 46 dintre fugari făceau parte din minoritatea germană[74]. Disponibilitatea de a fugi din țară se conturase așadar și în rândurile majorității românești a populației.

[74] Inspectoratul Județean Timiș, 16.11.1985: Raport (ca în nota 70), ff. 79-80, 91.

Dana **MUSTAȚĂ**

(POST)SOCIALIST TELEVISION AGAINST THE GRAIN OF POLITICS: THE CASE OF ROMANIA

Televiziunea (post) comunistă împotriva curentului politic: cazul românesc

Studiul de față se axează pe tema rolului şi receptării televiziunii în România, în două perioade distincte: decada anilor ‘80 – cea mai opresivă perioadă a regimului lui Ceaușescu – şi începutul anilor ’90, caracterizat de apariția şi extinderea televiziunii comerciale. Întreaga analiză este realizată pornind de la premisa că între regimul politic şi televiziune au existat și există conexiuni.

Istoria televiziunilor din fostele țări socialiste a fost predominant echivalată cu istoria politică a Razboiului Rece, ceea ce a dus la o viziune restransă asupra fostei televiziuni socialiste ca și instrument de control politic. Fara a nega că televiziunea socialistă a fost instrumentalizată politic în anumite perioade ale evoluției sale, în studiul de față se argumentează că politica regimurilor comuniste în Europa nu a fost un element definitoriu pentru evoluția televiziunii socialiste per ansamblu.

A distinge între un mijloc de comunicare în masă și contextul politic în care acesta a funcționat este important pentru a putea studia diversele ipostaze in care un canal de comunicare în masă, precum televiziunea, acționează în istorie și relaționează cu entități sociale și politice.

Articolul argumentează că istoria politică a televiziunii socialiste trebuie să fie completată de o istorie culturală, care să studieze televiziunea socialistă prin prisma unor subiecte mult mai vaste de analiză, precum: televiziunea în viața de zi cu zi, televiziunea în contextul spațiului domestic de vizionare, televiziunea din perspectiva popularității programelor sau a evenimentelor în direct transmise pe scară globală.

Acest articol contribuie la discuții epistemologice pe marginea televiziunii socialiste, încercând astfel să definească televiziunea în contextul unui regim comunist și astfel să contureze metode și moduri de abordare adecvate pentru acest subiect de studiu.

Plecând de la premisa că pentru a înțelege cum televiziunea acționează în cadrul unei societăți, ea trebuie înțeleasă și studiată prin prisma unor entități sociale concrete, delimitate prin spații sociale și experiențe sociale concrete. Acest studiu aduce în discuție două studii de caz: recepția de televiziune în România anilor ‘80 și distribuția de televiziune la începutul anillor ’90. Aceste două studii de caz delimitează două spații sociale – (spațiul de recepție și spațiul de distribuție) prin care televiziunea ca mijloc de comunicare în masă acționează și se realizează; două spații care deschid poarta către entități sociale și experiențe sociale concrete.

Atât televiziunea cât şi politica trebuie privite prin interacțiunea cu actorii sociali şi spațiile sociale ale difuzării televiziunii, iar nu izolat. Şi asta pentru că difuzarea programelor de televiziune implică un ansamblu de actori sociali şi spații sociale variate, ceea ce este valabil atât pentru perioada

postcomunistă cât şi pentru cea comunistă, iar aceste lucruri au fost neglijate de-a lungul timpului, accentul fiind pus pe controlul politic.

Pentru decada anilor ’80, sunt argumente care arată că în ciuda regimului represiv, a închiderii granițelor, a politicilor de control a televiziunii şi a receptării din afara țării, au existat totuşi aceste spații sociale variate ale receptării, românii găsind metode de a ocoli restricțiile şi de a recepta televiziunea străină în funcție de aria geografică: în estul țării românii receptau canale TV din Republica Moldova şi Uniunea Sovietică, în sud, din Bulgaria, iar în vest, din fosta Iugoslavia şi Ungaria.

La începutul anilor ‘90 televiziunea şi politicul au continuat să relaționeze, dar în mod diferit: competiția între candidații pentru alegerile electorale s-a tradus prin competiția dintre televiziunea publică şi cea privată. Din nou diversitatea actorilor sociali şi a spațiilor sociale de receptare a televiziunii trebuie luate în calcul, pentru că după 1989 acest clivaj s-a tradus şi printr-un clivaj al telespectatorilor: cei din zona rurală, dominată de televiziunea publică şi cei din zona urbană, dominată de canale TV străine şi comerciale.

Modul central de abordare al acestui articol se axează pe teoria *actor-network* a lui Bruno Latour (2005). Printre sursele istorice discutate se numără documente scrise din Dosarul Radioteleviziunii de la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, precum și interviuri cu foști angajați ai Televiziunii Române din presa și din colecția editată de TVR: *Viziune Tele* (1996).

Etichete: televiziunea (post)comunistă, receptarea şi distribuirea televiziunii, spații de difuzare, actori sociali, controlul televiziunii.

Keywords: (post)socialist television, television reception and distribution, broadcasting spaces, social actors, televizion control.

Seen through the lens of Cold War politics, the history of television in the former Eastern Europe would be nothing more than a history of political control. Various scholars, who have done pioneering work in the field of socialist television history[1], have argued against a

[1] See Paulina Bren, *The Greengrocer and his TV*, New York, Cornell University Press, 2010; Jan Čulík, ed, *National Mythologies in Central European TV Series: How JR Won the Cold War*, Sussex Academic Press, 2013; Peter Goddard, ed, *Popular Television in Authoritarian Europe*, Manchester, Manchester University Press, 2013; Aniko Imre, Timothy Havens and Katalin Lustik, eds, *Popular*

clear-cut political filter through which socialist television was conceived and in doing so, have opened up the study of socialist television to the broader scope of cultural history, engaging with themes such as: entertainment, popular television, everyday life, television viewing or transnational live events. The main danger of reducing socialist television history to political history of television is constituted by the misapprehension that Cold War politics – whether in the context of the nation-state or in the broader transnational context – was defining for the political instrumentalization of socialist television. Under this misapprehension, a misunderstanding of television as an object of study develops, as we fail to account for how television as a broadcasting medium has functioned under socialism and all we do instead, is focus on Cold War politics as they have been projected on television.

Cold War socialist Europe represents a historical and geo-political context in European television history, in which the need to separate between television histories and political histories becomes urgent. The challenge of divorcing socialist television histories from political histories comes with conceptual and methodological implications, as it demands us to consider what socialist television is and how it may be studied. With this article, I aim to contribute to epistemological discussions on socialist television, trying to put forward definitions of television under socialism and single out potential methods and approaches to studying it.

I will start these discussions from two case studies: one on television reception in 1980s, the most oppressive decade of Ceaușescu's reign; and another one on the distribution of television and the rise of commercial broadcasting in Romania in the early 90s, after the dictator's collapse.

As Lisa Gitelman acknowledged, the case study is the primary way to study media history: "Media, it should be clear, are very particular sites

Television in Eastern Europe During and Since Socialism, Routledge, 2012; Lars Lundgren, 'Live from Moscow. The Celebration of Yuri Gagarin and Transnational Television in Europe' in *VIEW Journal of European Television History and Culture*, Vol. 1, Issue 2, Spring 2012, pp. 45-55; Sabina Mihelj, 'Understanding Socialist Television: Concepts, Objects, Methods' in *VIEW Journal of European Television History and Culture*, Vol. 3, Issue 5, Spring 2014, pp. 7-16;

for very particular, importantly social as well as historically and culturally specific experiences of meaning'[2].

The choice for the two case studies is deliberate. First, the case studies single out television reception and television distribution as two different, yet interconnected social spaces in which television broadcasting is being realized. The realization of television as a mass-communication medium is equally determined by its institution, production, reception, distribution, programs and most importantly, by the assemblage of and dynamics between all the social actors and social spaces that accommodate these processes[3]. By focusing on television reception practices and the distribution of television, I aim to first open up discussion of what television consists of, attempting thus to sketch how television as a broadcast medium could be defined.

Secondly, by focusing on these two case studies, I aim to further develop the argument that if we are to understand how television has functioned in society and history, we need to study how television broadcasting has been realized through concrete social actors performing in specific social spaces and situated in specific social experiences. In this sense, I claim that television broadcasting is the result of a constant interaction between these constituent social actors and between these social actors and the social world at large. This draws upon Bruno Latour's actor-network approach, which prescribes that any social act or social experience is the result of an interaction between social actors performing in different social spaces, and which make up a social network[4]. Within this reasoning, I argue that the politics of socialist television need to be understood and studied through the interactions between the different social actors involved in the various processes that are at the centre of television broadcasting (e.g. institutional regulation, production, reception, distribution, programmes). In other words, the politics of socialist television are never the sheer result of political acts carried out by political actors, but they play out within and are dependent on a more complex amalgam of social interactions.

---

[2] Lisa Gitelman, 'Introduction: Media as Historical Subjects' in *Always Already New: Media, History, and the Data of Culture*, Cambridge, MIT Press, 2006, p. 8

[3] Dana Mustata, *The Power of Television: Including the Historicizing of the Live Romanian Revolution,* PhD Dissertation, Utrecht University, 2011, p. 253.

[4] Bruno Latour, *Reassembling the social: an introduction to actor-network theory,* London, Oxford University Press, 2005.

By studying television reception and distribution in relation to politics, I aim to dismiss political regimes as necessarily determining the control and instrumentalization of (post)socialist television. Instead, I will approach these political regimes as a web of different political actors that have interacted in various ways and to various results with the social actors and social processes that make up television broadcasting.

Last, but not least, the choice of these specific case studies aims to open up the study of television under socialism to topics that are constitutive of and defining for the medium of television itself, thus stepping away from the centrality that political power (with its derivates: propaganda, censorship, control, policy and regulation, etc.) has had in our understanding of socialist television so far. Television reception and television distribution situated within everyday spaces of television viewing and spaces of state politics constitute the core themes of this article.

This article starts from two premises. One premise – which has already been highlighted earlier on – is that television broadcasting is an amalgam of different social actors accommodated by the various social spaces that are constitutive of television broadcasting: spaces of production and programme-making, spaces of reception and television viewing, institutional spaces of regulation and decision-making, symbolic spaces of programmes and televisual representations and spaces of technological distribution. The second premise is that television broadcasting is realized simultaneously as part of divergent social spaces: local versus global spaces, spaces of state politics versus spaces of the everyday life, spaces of history versus spaces of memory, spaces of high culture versus spaces of popular culture[5].

Upon these premises, television becomes what Bruno Latour calls an actor network: an amalgam of different social actors situated in different social spaces that constantly interact with one another. Within this network, actors have their own agency[6] and the acts of a social network are in fact the result of interactions between the actors, and not

[5] Dana Mustata, *Editorial* in *VIEW Journal of European Television History and Culture*, Vol. 3, Issue 5, Spring 2014, pp. 1-6.

[6] Agency is defined here as the force that results from interactions between social actors and which is able to affect change to an existing state of affairs. See Bruno Latour, *op. cit.*, *passim*.

the result of individual agencies[7]. This alone explains why the agency of political actors and their acts of controlling a medium such as television can never be understood in full by being studied in isolation from those social actors and social spaces that constitute television broadcasting. Furthermore, conceiving of television in this manner allows us to broaden up the study of socialist television to social practices and social actors that have been neglected or simply, overshadowed by the centrality that discussions of political control have had in our understanding of socialist television.

In the following discussion, I will demonstrate how political measures of controlling television in the last decade of Ceaușescu's reign were subverted by acts of resistant or dissident television watching. The discussions are heavily based upon the study of written documents part of the Radiotelevision Files at the Council for the Study of the Securitate Archives (CNSAS), as well as oral testimonies of former television employees collected from the popular press or from the collection *Viziune Tele* edited by the Romanian public broadcaster itself upon its 40th anniversary.

Television under Dictator Ceaușescu: Closing Off State Borders

Throughout the 1980's Romania, Ceaușescu's dictatorial rule was felt in all areas of society, including television broadcasting. Seizing power in 1965, Ceaușescu first popularized and consolidated his reign. By the 1970s, he had become indestructible inside the Communist Party and the 1980s found him at the peak of his power, surrounded by a great personality cult carefully sustained by national mass media. Television broadcasting in the 1980s Romania became predominantly propagandistic in the attempt to satisfy the viewing pleasures of Nicolae Ceaușescu and his wife Elena. On May 1st 1985, a Radio Free programme *Actualitatea Romaneasca* referred to Romanian public television as a private state television as it represented the taste of one single family: the Ceaușescu's.'[8] On a similar tone, the chair of an OIRT meeting held in Prague in May 1983 addressed the Romanian representative: 'I salute the

[7] Bruno Latour, *op. cit., passim.*
[8] ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 81, p. 84.

Romanian delegation, which only comprises of 1 person because in fact, Romanian television only makes programmes for one person.'[9]

Under these circumstances there took place a tightening of Romanian audiovisual and geographical borders. Television employees crossing national borders and foreign journalists coming to Romania were strictly monitored, and Romanian television asserted a strong nationalistic and independent attitude in its relations to the other regimes of the Soviet Bloc. But that was not all. Television schedules and programmes also reflected the closing-off of national borders. Foreign music films and sports were gradually faded out of television schedules starting with 1981.Televized courses of foreign languages were also gradually faded out so as to be completely stopped in 1986[10]. Words such as 'meleag' (territory) or 'Ardeal (the north western province of Romania) were forbidden on television because of their Hungarian origins[11]. By 1985, television broadcasting was reduced to two hours a day, with an extra two hours at weekends. Many television employees with foreign roots or relatives abroad were sacked. In response to this situation, a renowned television personality Alexandru Stark (also among the ones who were laid-off in the early 80s) declared: 'We are starting the third millennium with initiatives that go beyond the sickest fantasy, pushing us back to the 50's. Once again, there will have to pass another 20 years […] so that we can criticize the abuses and the mistakes of the 80's'[12]. At times, the situation became absurd as in 1983 when a beloved sports commentator Cristian Topescu was sacked for having mentioned live on television that Romanian football players should be allowed to play for foreign teams[13].

Under these circumstances a paradoxical situation occurred. In spite of Ceaușescu's policies of controlling the televisual borders of Romania, cross-border reception spaces emerged in the country, which by-passed Ceaușescu's measures of control.

---

[9] *Ibidem*, p. 26.

[10] Zoltan Boros, 'Alte voci, alte idei…, alte limbi' in *Viziune Tele. 40 de ani de televiziune. Ediție Speciala*, București: TVR, 1996.

[11] Interview with television-maker Gheorghe Verman în Adriana V. Paduraru: '32 de ani de Viața Satului, emisiunea preferată a lui Ceaușescu', „Jurnalul Național", 7 March 2009.

[12] ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 2, pp. 413-414.

[13] *Ibidem*, vol. 81, p. 144.

Cross-Border Television Reception in 1980's Romania

In 1982, Ceaușescu's secret police the Securitate set off an investigation of television reception on the Romanian territory. Based on their findings, the Securitate drafted a map that visualized the dissident areas that intercepted neighboring countries' television signals[14]. The written report accompanying the map informed:

Lately, there has been an intensified activity of audiences in our country to intercept the programmes of the neighboring countries. This activity is generally justified by the lack of reception of national signal in certain parts of the country, by the provision of alternatives to national broadcasting, by the reception of programmes at hours when Romanian television is not broadcasting [...], by the foreign televisions transmitting programmes of a wide interest (international sports, varieties, etc.) as well as by the possibility to intercept in color the foreign programmes[15].

Border territories in the north-west, south-west and north-east of Romania proved, upon Securitate's investigation, to have an unsatisfactory reception of national television signal. In Botosani County, situated in the vicinity of the Soviet Union, 75% of households had a bad reception of Romanian television, while some television owners in the counties of Iassy, Vaslui and Galati in the north-east of the country had no signal reception at all[16]. On the other hand, the same areas that were not covered by Romanian television had the best reception of neighboring countries television signals. The Securitate recorded that 6-8 million people in the south of Romania intercepted Bulgarian television, 3-4 million viewers in the south-west watched Yugoslavia programmes, while the north and east of Romania intercepted Soviet television[17].

A Securitate informative note dated January 18th 1985 reproduced a conversation between three of its targets 'Geta', 'Tavi' and 'P'[18], all employees of Romanian Television. The note reported:

[14] „Zonele de recepție pe teritoriul R.S.R. a programelor TV emise de stațiile țărilor vecine” in ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 37, p. 153.
[15] 'Informare' in ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 37, p. 155.
[16] *Ibidem*, vol. 2, p. 303.
[17] *Ibidem*, vol. 37, pp. 107-108.
[18] All those surveilled and informed on by the Securitate were referred to by code names in the Securitate documentation.

'Tavi' says that at the cultural centers in the capital city, there are thousands of requests for setting up courses of Bulgarian language. 'Geta' added: 'They elbowed each other to be able to buy the Bulgarian-Romanian dictionary!'

'P': 'Very interesting!'

'Tavi': 'Listen! Only a nucleus in the middle of the country is obliged to watch Romanian television programmes. For the rest: the entire Ardeal[19] watches the Hungarians, the whole Banat[20] watches the Serbs, the whole south of Muntenia[21] watches the Bulgarians, and the entire Moldova[22] watches the Russians. Basically, Romanian television does no longer exist! Ironically, Bulgarians even opened up their programmes twice by saying: 'Dear Bulgarian and Romanian viewers!'

'Geta': 'They were making fun! Yes! Besides, Bulgarians had such advertising for their markets, something grand! It looked special!'

'Tavi': 'There is a process of hungarianification going on in Ardeal and a process of russification in Moldova, this is extraordinary! All because of television!

'Geta': 'This is how you denationalize a nation![23]

Political control over television broadcasting in communist Romania was far from a straightforward phenomenon. Ceaușescu's dictatorial rule in the 1980s, despite its policies of control, did not inevitably generate a politically-compliant television. On the contrary, the complex construction of television broadcasting has constantly challenged and at times subverted political control. What follows next is a story of defiance of Ceaușescu's political regime and an attempt to understand the role that television played in that.

„Malicius" Operation and the Defiant Television Audiences

In 1980 Romanian television was overwhelmed with anonymous letters and phone calls of complaints from television audiences voicing their criticism against the poor programming of the public broadcaster,

---

[19] North-west region of Romania.
[20] South-west region.
[21] South part of Romania, which also includes the capital city.
[22] North-east of Romania.
[23] Nota extras din T.O. 'Panaitescu', ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 81, pp. 63 - 63v.

and also against Ceaușescu and his regime. In response to this the Securitate launched operation 'Malicius', which ensured that all the written correspondence and telephone conversations that the private broadcaster received from audiences would be monitored and documented.[24] It wasn't until the summer of 1982 that defiant television reception boomed out in the open. In June 1982, Ceaușescu forbade the broadcasting into Romania of the World Football World that was being broadcast across Europe through a joint EBU-OIRT cooperation. Consequently antennas started popping up on top of private houses. The Electronica factory in Bucharest started manufacturing amplifiers for domestic use that improved the reception of foreign television signals[25]. At the same time, the Securitate reported also on amateurs who were manufacturing such amplifiers[26]. As the secret services noted, during the period of the World Cup, a great number of people were travelling with their portable television sets to hilly areas in Romania, which allowed the best reception of TV signal from the neighboring countries. Nucetului and Muncelului Hills and the areas of Brad, Orastie, Hateg and Petrosani became favorite destinations for television viewers during the 1982 football games.[27]

All these phenomena emphasized that television reception in Ceaușescu's Romania was turning from a private into a public affair, which signaled to the Securitate the dissident potential of these particular social spaces. Thus, the antennas on top of domestic roofs, signal amplifiers that were being commercialized in the open and crowds of television viewers carrying their portable TV sets to hilly areas in Romania became public displays of defiant television reception. In response, the Securitate with the help of the Ministry of Transport and Telecommunications carried out investigations throughout the Romanian territory checking for signal interferences coming in from the neighboring countries.

Until 1980, attention had primarily been paid to where the radio transmitters that were potentially vulnerable to foreign signal interference were located. In 1975, the Securitate drafted a scheme of all the main and intermediary radio transmitters through which the distribution of

[24] ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 2, p. 429.
[25] *Ibidem*, p. 306.
[26] Raport/ 2.07.1982 in *Ibidem*, p. 337.
[27] *Ibidem*.

television signals within Romania and from Romania to other countries was being carried out.[28] The scheme alerted to the fact that with proper video equipment, it was possible to insert (interfering) signals into the intermediary transmitters: transmitters in the areas of Oradea and Harghita bordering Hungary and the Soviet Union, respectively were declared sites of high importance in defending the state secret[29]. So were all the other transmitters with a power of 20 KW, which could send out television signal across the Romanian borders. The efforts that the Securitate made in investigating the territoriality and geography of radio and television transmitters emphasized that Ceaușescu's control mechanisms were primarily exercised over material broadcast infrastructures of television broadcasting, failing to target the complex constitution of television as a amalgam of different – at times opposing – social spaces: reception versus distribution spaces, spaces of everyday television viewing versus spaces of state politics.

In the summer of 1982, when defiant television reception boomed out in the open, the Securiate started the monitoring of television viewers through operation 'Malicius', while banning amateurs as well as the Electronica factory in Bucharest from manufacturing signal amplifiers. At the same time, signal cross-overs into Romania were being investigated. The Securitate reported that neighbouring countries took interest in installing broadcasting stations near border areas, attracting a considerable number of Romanian audiences with television entertainment.[30] The Republic of Moldova in the Soviet Union installed new TV broadcast stations at Strașeni and Cahul, with pillars of 350 meters, which allowed the distribution of television signal on to the Romanian territory[31]. In Chișinau, a new and modern television centre was established, which was broadcasting daily a great number of programmes in Romanian language from 7 a.m. to 12-1 a.m. Bulgaria broadcast television programmes that saluted both Bulgarian and Romanian

[28] 'Anexa 2 – Schema distribuției programelor de televiziune pe radiorelee', anexa la nr. 00245836/21.11.1975, in ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 2, p. 207.
[29] 'Lista unităților și locurilor de muncă de importanță deosebită pentru apărarea secretului de stat' in ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 2, p. 64.
[30] Nota 100/0047113 in ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 2, p. 303.
[31] Nota in *Ibidem*, vol. 37, p. 151.

viewers[32]. In Yugoslavia, at Novi-Sad a radio station added on its schedules a 30-minute broadcast in Romanian. In Hungary, at Debreczen a local television studio was broadcasting in Romanian. Thus, the south of Romania was tuning in to Bulgarian television, the west was watching Yugoslavian and Hungarian television, and the north and the east were watching Soviet television. This continued throughout the 80s, with no efficient measures taken by the Securitate (other than monitoring and surveilling television viewers) to ban the foreign television cross-overs into Romania. Cross-border television reception 1980s Romania co-existed, emerged and consolidated in reaction to Ceaușescu's nationalistic measures of closing off state (broadcasting) borders.

Thus, television audiences were reported to buy illegal, overpriced Bulgarian dictionaries in Bucharest, while cultural institutions were being overwhelmed with requests for Bulgarian courses[33]. Serbian language was being understood and spoken in the south-west of Romania. In the north-west of the country, a situation much feared by Ceaușescu occured: Hungarian language was becoming most dominant since 1918, when that territory was reunited with Romania. Similarly in the north-east, debates started emerging about Moldovia (the north east province of Romania) being part of the Soviet Union, rather than Romania. At a time that Ceaușescu was suppressing words such as 'provincii' (provinces) on television because they hinted to a fragmentation of the national territory, cross-border television reception spaces were constructing communities of television viewers that nurtured anti-national discourses.

This situation was paradoxical as it happened on the background of Ceaușescu's most nationalistic media policy. Preoccupied with safeguarding the national independence of Romania and the sovereignty of his own regime at times of a great economic decline and a heightened dictatorial power[34], the Romanian leader slowly closed off the country borders and curtailed the relations of Romanian television with foreign

[32] Nota extras din T.O. 'Panaitescu' in *Ibidem*, vol. 81, p. 63.
[33] *Ibidem*.
[34] 1980s were a period of great economic crisis in the country as a result of Ceaușescu's attempts to pay off huge foreign debts. Politically, the 80s marked the apogee of Ceaușescu's power manifested in all areas of state affairs as state institutions and organizations became directly submissive to him. It was also the period of an unprecedented personality cult of the dictator Nicolae Ceaușescu and his wife Elena.

broadcasters. Travels by Romanian television employees were controlled and surveilled by the Securitate, so were visits of foreign journalists to Romania. On the international broadcasting scene, Romania pulled out of co-operations and exchanges with foreign broadcasters. In September 1986, for instance, at a meeting of the Organisation Internationale de Radiodiffusion et de Télévision (OIRT), Romania refused to take part in the making and financing of a common socialist programme called 'Interprogram'. The reasons invoked were that such a programme was beyond the state's national measures of control[35]. Similarly, in 1982 Romania refused to financially contribute to the new Intervision satellite 'Intersputnic', which caused Romanian television to be (temporarily) left out of Intervision programme exchanges[36]. It was only after the protest of Romanian authorities and the lobbying of a Romanian television representative at the OIRT headquarters in Prague that the terrestrial communication channels were reopened for Romania, which made it possible for the country to be re-included into the broadcasting flow of socialist countries. Defying the other countries of the Soviet Bloc, Romania initiated relations with broadcasters outside the OIRT. In April 1987, for instance, the general director of Romanian Radiotelevision invited representatives from the Japanese Radiotelevision Nippon Hoso Kyokai to draw up a bilateral programme of television exchanges between the two countries[37]. In 1979, Romania was the only country within the socialist bloc, which broadcast the Eurovision Song Festival from Jerusalem, while in 1977 it was the only one among other Intervision members, to covered the visit of the Egyptian president to Jerusalem[38]. And yet, at the time, 'Romania's media policy could be as nationalistic as its foreign policy'[39].

Ceaușescu's nationalistic measures to control television broadcasting and confine it to state borders gave rise to subversive, fragmented and dissident reception areas. This was due to the agency of and the clashes between the different broadcast spaces of television in

[35] Nota 100/0050.751/12 septembrie 1986 in ACNSAS, fond Documentar, file no. 135, vol. 2, p. 356.

[36] Nota 100/0047059/17 martie 1982 in *Ibidem*, p. 403.

[37] Minuta in *Ibidem*, vol. 12, p. 55.

[38] Ernest Eugster, *Television Programming across National Boundaries: The EBU and the OIRT Experience,* Artech House, 1983, p. 189.

[39] *Ibidem*.

1980s Romanian: reception versus transmission/distribution spaces, and everyday spaces of television viewing versus institutional spaces of broadcast politics. It was also due to the clashes between the situated geography of television broadcasting (defined by territorial coverage and transmission infrastructures located in specific geographical areas) and the symbolic spaces opened up by television broadcasting. This latter argument draws on what Manuel Castells called a 'space of places' versus a 'space of flows', and also on Benedict Anderson's concept of 'imagined communities'. As Castells distinguishes between *places* 'whose form, function, and meaning are self-contained within the boundaries of physical contiguity'[40] and *flows* guided by a 'placeless logic', separating their 'physical nodes and the people operating them, from their geographic environment, the neighboring local population and their local culture'[41], he primarily makes a division between the functionality and geography of communications media. Media *flows* remap geographical locales into displaced or spaces. When it comes to television, such displaced spaces are shaped by televisual processes such as transmission, distribution or reception. These places maintain their materiality, predominantly signified by technological contingencies that come to replace geography, but they also gain a symbolic dimension. Spaces of broadcast flows delineate not only spaces mediated by technological processes, but also spaces of imagined communities, that assign meaning of the broadcasting flows. This builds upon Anderson's *imagined communities* and it acknowledges thus that spaces of broadcast flows (as delineated by transmission, distribution and reception) are in fact symbolic spaces. Recognizing the complex construction of television (from its situated geography, to technologically-mediated spaces and spaces of imagined communities) helps to illustrate the complex social web in which attempts at political control have played out in television broadcasting.

The discussions here draw attention to the necessity of distinguishing between television transmission and television reception, as well as between the different social spaces in which television performs, such as situated geographies and symbolic spaces of television broadcasting. Distinguishing between the different constituent social

[40] Manuel Castells, *The Rise of the Network Society*, Blackwell, 2000, p. 441.
[41] Idem, *High Technology, Space and Society*, Sage Publications, 1985, p. 7.

spaces of television helps bring to light those practices that challenged, subverted, resisted or circumvented political control.

Distributing Television and Political Power Post-Ceaușescu

In the context of (post)socialist television, the social formation of television and therefore its relations to politics, were even further complicated by the rise of cable television and commercial broadcasting.

Upon the collapse of Ceaușescu's regime in December 1989, Romania proclaimed itself democratic. The first democratic elections were held in May 1990. A self-proclaimed right-wing party the National Salvation Front (the same political formation that took the lead of the revolution in December 1989) won the elections with a 2/3 majority in the Parliament and Ion Iliescu (the proclaimed leader of the revolution) became president of Romania with 85.1% votes[42]. The great majority with which the new power was instituted signaled a lack of a strong opposition in the post-communist society[43]. Media, and primarily television, became then greatly disputed in the run for political leadership[44]. Whereas during Ceaușescu's regime, political control aimed to ensure the isolation of national television broadcasting from the West and the neighboring countries, post-89 political struggles aimed to re-instate state control over national television broadcasting.

In the spring of 1990, the public broadcaster was severely criticized for dedicating exclusive airtime to the National Salvation Front, failing to become a communication platform for emerging opposition parties. This phenomenon of state television siding with the newly emerged political power became most evident upon the rise of private television. The emergence of private television channels in Romania mirrored the process of consolidating political pluralism in the country; struggles for political power in post-socialist Romania were accompanied by struggles to seize control over existent and emerging television stations in the country.

---

[42] Bogdan Szajkowski, *New Political Parties of Eastern Europe and the Soviet Union*, Michigan, Longman, 1991, p. 224.

[43] This generated civil riots and anti-Iliescu protests in June 1990, which had a violent turn-out.

[44] Patrick H. O'Neil, *Communicating Democracy: The Media and Political Transitions*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, 1998, p. 135.

The first attempts to set up independent television stations - one in the North West of the country at Timisoara and one in the East at Brasov – took place in May 1990[45]. Upon the failure to acquire their own transmission frequencies, these stations broadcasted on the frequencies of the public broadcaster outside its regular broadcasting hours. Other attempts at setting up private television stations were turned down by the new government. Until 1991, repetitive attempts were made to set up private television stations and the government's refusal to grant broadcast licenses generated protests[46]. The opposition presidential candidate Ion Ratiu was refused broadcasting license for a radio and television station in the early 1990. The newly instituted Free Syndicate of Television also made attempts to set up an independent television SOTI, which was also refused license. In 1991, SOTI was eventually granted license to broadcast in the area of Bucharest using the frequency of the second public channel. In that same year, 17 other local television stations were given permission to broadcast. However, the new television stations were shortly pushed off the market due to increases in signal distribution fees, their temporary broadcast licenses and their lack of professional staff.

Meanwhile, the public broadcaster re-opened its local stations, which had been shut down in 1985: first in Cluj, Iassy and later on, in Timisoara and Craiova. By 1995 –during Ion Iliescu's first two presidential mandates - the public broadcaster maintained monopoly over the broadcasting market.

In 1994 cable television was introduced in Romania, which facilitated the distribution of foreign television channels to the Romanian audience. Cable television was catered exclusively to urban, rather than rural areas. The emergence of cable television was the first viable alternative to state broadcasting, which emerged on the Romanian market.

In 1995, the first Romanian private broadcasters were established. Tele7abc became the first private broadcaster to broadcast nationally, followed by ProTV and Antena1. By February 1996, ProTV broadcast to 40% of the country's population, Antena1 and Tele7abc to 30%[47]. The

[45] Peter Gross, *Colosul cu picioarele de lut. Aspecte ale presei românești post-comuniste*, Iași, Polirom, 1999, p. 41.
[46] *Ibidem*, p. 47.
[47] *Information I33-1997. Changes to terrestrial television systems in Central and Eastern European countries*, EBU, 1996.

public broadcaster, however, maintained monopoly in terms of territorial coverage, with its first channel reaching out to 98% of the country, and the second channel to 55%. Outside Bucharest and its periphery, reception of private television was only possible by cable.

The discrepancies in the territorial coverage and availability of public versus private television caused fragmentations between urban and rural areas. Urban areas had cable television and were thus exposed to foreign television, whereas urban areas watched exclusively public television. By the mid 90s a strong divide was instituted between rural and urban areas in Romania, which corresponded to a divide between private and public broadcasting. This phenomenon further mirrored a divide between national and transnational broadcasting spaces. Private television distributing foreign programmes by cable became a signifier of the West and contrasted with the national character of state television. Furthermore, private broadcasters became the advocates of Western broadcasting values in Romania. The private station ProTV was an American consortium with the majority of shares owned by Central Media Enterprises. It hired young staff trained at BBC and CNN and consolidated itself on the market by a strong marketing campaign based on values such as teambuilding, performance and competence. The marketing strategies of ProTV Romania were in fact part of a transnational management campaign, and ProTV stations in Hungary and the Czech Republic were reported to have employed the same marketing strategies[48].

The divides between rural versus urban broadcasting spaces, national versus transnational spaces reflected the struggles for political leadership that were taking place in the country. This became visible during the 1996 elections when the different broadcasting spaces catered for different voting preferences: rural areas voted for the ruling party, which had emerged from the remnants of the former communist regime, whereas urban areas voted predominantly for the opposition. The rural areas of television reception, which were restricted to watching state television, became associated to the old regime, just liked the political power they supported. By contrast, urban areas delineated by reception of private television and cable distribution, became tokens of a new political order in post-communist Romania. The divergence between the two broadcasting spaces was not only a matter of a different exposure to

[48] Ion Stavre, *Reconstrucția societății românești prin audiovisual,* București, Nemira, 2004, p. 42.

national versus foreign broadcasting, state versus commercial television reception, but became a matter of divergent political struggles.

In June 1996, the Social Democrat Party – the offspring of the National Salvation Front and Iliescu's political party – lost the elections. During the election campaign, the public broadcaster was the only one who maintained a favorable representation of Iliescu and his party, while the rest of the broadcasters took a strong pro-opposition stand. All television stations broadcast confrontations between the two main candidates running for mayor of Bucharest. Ilie Nastase, the former tennis player, was then the candidate of the Social Democrats, running against the opposition candidate Victor Ciorbea. The night of the elections, as Ilie Nastase lost the elections, public television had extensive coverage of the Social Democrats in the detriment of the winning party of the elections. The situation repeated in September and November 1996 during the presidential election campaign, when the public broadcaster resumed its partisan position towards the ruling Social Democrats. This contrasted with the pro-opposition stand of the private broadcasters. The competition between the political candidates in the elections seemed to echo a competition between public and private television. Three weeks before the election night, ProTV hired a private company doing public opinion research, which investigated the electorate's voting preferences. On November 3rd 1996, ProTV broadcast the results of the first private poll in Romania, revealing the opposition's lead in the election campaign. The same night, ProTV achieved its record in audience shares with a 98% coverage of its possible audience[49]. Up until the elections night, the private broadcaster maintained its pro-opposition stand, which brought an increase of up to 9 million viewers in audience share. On November 17th, after six years of state presidency, Iliescu lost the elections before Emil Constantinescu, a candidate of the Democratic Convention. Iliescu's electorate came predominantly from rural areas, which overlapped with the geographical coverage of public television. The opposition winning the 1996 elections marked also ProTV's lead in audience shares. As Iliescu lost power, state television was exposed as a partisan of the Social Democrats, reminding of its close ties with political power during Ceaușescu's era. The association of the public broadcaster with the

[49] Alin Teodorescu, 'Disguised Players Waiting in the Wings: Romania' in *The Development of the Audiovisual Landscape in Central Europe since 1989,* New Barnets, John Libbey Media, 1998, pp. 303-304.

communist period was even stronger as Ion Iliescu himself, was perceived as a recycled social actor of the communist power. Until 1984, Iliescu had occupied high positions inside the Communist Party, which by 1989 made him 'a likely successor to Ceaușescu at the top of the party and the country, in the event of the collapse of the latter's rule'[50]. In 1989, he emerged as leader of the Romanian revolution and was appointed at the head of the revolutionary interim governing body; between 1990 and 1996 he was elected as state president. Under these circumstances, the siding of the public broadcaster with Iliescu and his entourage strengthened the status of broadcaster as a token of the past and a symbol of the old regime. Furthermore, the visible technical inferiority of the public broadcaster in comparison to its private counterparts marked further the connotations of the old and the past that were attributed to public television[51]. The division between rural areas (who watched state television and were unfamiliar with Western television) and urban areas (that watched commercial channels and consumed foreign television) marked a division between national and transnational broadcasting spaces, which further mirrored a division between the old communist regime and a new political order.

The re-shifting of broadcasting spaces generated by the rise of cable television and private channels, is by no means exceptional. Local fragmentations and competing between public and private broadcasters accompanied the rise of private broadcasting through the world. 'The proliferation of broadcast channels, cable and satellite is likely to move us towards a more fragmented social world than that of traditional broadcast television' wrote David Morley in 1992[52]. Similarly, the breaking of state broadcasting monopoly in the front of cable distribution and transnational broadcasting, was a world-wide phenomenon. 'In the 1980s and 1990s television systems across most of the world moved towards intensified commercialization. Public service or state broadcasting monopolies were abandoned…'[53] At the same time, the strong ties

[50] Nestor Ratesh, *The Entangled Revolution*, Santa Barbara, Praeger, 1991, p. 49.
[51] Peter Gross, *op. cit.,* p. 108.
[52] David Morley, *Television, Audiences and Cultural Studies*, New York, Routledge, 2002, p. 269.
[53] Daniel C. Halin, 'Commercialization of news and current affairs' in *Contemporary World Television*, J. Sinclair and G. Turner, eds., BFI, 2004, p. 13.

between broadcasting and national territory were dissolved[54]. What is defining for the post-socialist Romania in the early 90s however, is that the new social spaces (urban versus rural, national versus transnational) that emerged – or rather, re-shifted – during the collapse of the state broadcasting monopoly and the emergence of a pluralistic broadcasting landscape, rendered visible the political struggles that took place in each one of these competing social spaces opened up by television broadcasting. Whereas the political control over the distribution of broadcasting licenses in the early 1990s secured the monopoly of state television and the staying in power of the political leaders that emerged from the ashes of the 1989 revolution, by 1996, the competition between the private and public broadcasters that mirrored the competition between the main candidates to presidency, clearly showed that the divergent broadcasting and reception spaces that were emerging were politically-charged. In other words, the new geography of television distribution and television reception in Romania became disputed by different political actors: spaces of state broadcasting became symbols of the old political regime, whereas spaces of transnational broadcasting delineated by cable distribution, were the symbols of a new political order in (post)socialist Romania.

Conclusions

When it comes to political control over (post)socialist television, this is never a given in the context of an oppressive or undemocratic political system. As I have argued, the study of political control in relation to television needs to be situated within specific social spaces that are constitutive of the medium of television and retraced trough concrete social actors and social interactions enabled by the medium itself. Under these circumstances, political control is a potentiality among many others and as the empirical studies I have outlined in this paper show, measures of controlling a medium such as television in the context of a socialist regime, have often been challenged by practices of resistance, subversion or circumvention enabled by the very complex formation of television as a network of various social actors performing simultaneously as part of various – at times, divergent - social spaces. The measures Ceaușescu

[54] Jean K. Chalaby (ed.), *Transnational Television Worldwide. Towards a New Media Order*, London, Tauris, 2005.

adopted in the last decade of his reign to close off state borders by attempting to restrict television broadcasting to the national territory were counteracted by dissident practices of cross-border reception that subverted the very nationalistic policies the dictator was trying to implement through television.

Conceiving political power as a social actor among a multitude of other social actors that make up television broadcasting, means that the study of television – primarily of socialist television, which has been predominantly linked to topics related to political control – needs to be situated within the wider variety of social spaces and social actors that are constitutive of the televisual medium. In other words, if we are to understand institutional regulation and policy-making (the primary locus where measures of political control have been implemented) in socialist broadcasting, we need to understand this in relation to and through its interactions with television production, television reception, televisual representations, distribution of technology and infrastructures. On the other hand, we need to situate this study within concrete social spaces in which television has performed: whether national or transnational spaces of transmission or reception, spaces of everyday life or spaces of state politics, etc. The struggle for political power in the aftermath of Ceaușescu's collapse, became disputed through diverging social spaces enabled by the spread of cable television, which led to the decentralization of television in Romania and the emergence of commercial broadcasting. Thus, rural areas of television reception in the early 90s, which were restricted to state television broadcasting, became connected to social actors associated to the old political regime, whereas urban areas of television reception exposed to cable television and commercial channels became associated with a new political order in Romania. This particular case study emphasizes that different social spaces open up to different social actors performing simultaneously as part of different - at times divergent - social spaces. In the case of socialist and (post)socialist television, the interaction between these different social spaces offers insights into disputes of power between different social actors: whether political actors (as was the case of Romania in the early 90s), or disputes between political actors and television audiences (as was the case of 1980s Romania). In other words, if we are to understand how power struggles have been accommodated by and played out within television broadcasting under political regimes associated to oppressive or undemocratic practices, one needs to study television at the

intersection or rather, at the interaction of its different constituent social spaces.

To go back to the conceptual and methodological challenges raised in the beginning of this article, a summary of the main arguments developed so far may help put forward a definition of socialist television and how it may be studied.

Socialist television is best understood as a network of different social actors situated in different social spaces, constantly interacting with one another. These social actors and their pertaining social spaces are enabled by the amalgam of simultaneous processes that make up television broadcasting: from institutional regulation, to production, reception, distribution and on-screen representations. It is primarily at the interaction between these different constituent spaces of television, that political control (which has been taken for granted in the case of socialist television) could be challenged, resisted, subverted, or circumvented. This particular approach to television history reiterates in fact Bruno Latour's actor-network approach and advocates that if we are to understand how socialist television has functioned in history, we first need to understand how television as a mass-communication medium works and how it has been realized in a particular context. Starting from this understanding, the study of socialist television needs to be situated empirically within concrete social experiences by attention to case studies. Theorized in this manner, the history of (post)socialist television can be told by retracing concrete social experiences of televisions by means of case studies and from there, identifying the amalgam of social actors interacting with one another in the variety of social spaces that make up television broadcasting.

III. Varia

Raluca Nicoleta SPIRIDON
Mihaela TOADER

O cronologie instituțională a vieții culturale româneşti. Cadrul legal în perioada 1944-1948 Partea I

An Institutional Chronology of Romanian Cultural Life. The Legal Framework in the Period 1944-1948. Part I

The chronology of the Romanian cultural life between 1944 and 1948 aims to closely reconstruct both the institutional changes and certain essential information for the understanding of the biography of some people who would become part of intellectual-political elite of the new regime that was about to be established.

On the other hand, we consider that such a work tool is likely to unambiguously highlight the synchrony of the processes of changing in all cultural domains - from literature, theatre, cinematography, to education, fine arts, music - or gradual degradation of Romania's external cultural relations.

Poorly known in its entire complexity, the evolution of the institutional framework of cultural life between 1944 and 1948, represented an essential premise for the establishment of the new ideological communist paradigm in this field.

Etichete: Monitorul Oficial, cultură, diplomație, Ministerul Culturii Naționale şi al Cultelor, Ministerului Afacerilor Străine
Keywords: Monitorul Oficial, culture, diplomacy, The Ministry of National Culture and Religious Affairs, The Ministry of Foreign Affairs

Într-un moment în care publicarea a numeroase studii şi sinteze privind impunerea controlului comunist asupra culturii pare să indice depășirea perioadei de pionierat a editării instrumentelor de lucru, întocmirea unei cronologii a evoluției instituționale a acesteia poate fi considerată o întreprindere cel puțin surprinzătoare. În ceea ce ne privește, considerăm că perioada 1944-1948 este încă insuficient

cunoscută în toată complexitatea sa iar reconstituirea cu exactitate atât a transformărilor instituţionale dar și a anumitor date esenţiale pentru parcursul biografic al unor personaje ce vor deveni parte din elita politico-intelectuală a noului regim este de natură a clarifica, măcar din perspectiva cadrului legal de evoluţie, premisele care au stat la baza instituţionalizării comunismului în domeniul cultural. Nu în ultimul rând, doar o cronologie poate surprinde sincronismul proceselor de transformare în toate domeniile culturale, de la literatură, teatru, cinematografie până la învăţământ, arte plastice, muzică sau stingerea treptată a relaţiilor culturale externe ale României. Cronologia noastră a folosit cu predilecţie Decrete, Legi şi Decizii ministeriale publicate în Monitorul Oficial, în concordanţă cu motivele şi obiectivele sus-menţionate. Data cronologică pentru care am optat, cu puţine excepţii, este cea a publicării în Monitorul Oficial a respectivului act normativ, astfel încât cei care se vor apleca asupra unui anumit domeniu cultural de interes vor putea să le reidentifice cu uşurinţă în integralitatea lor. Credem că pe această cale venim atât în sprijinul specialiştilor, dar și al publicului larg interesat de istoria recentă a României. Pentru moment ne limităm la a publica o primă parte, referitoare la perioada 23 august 1944-31 octombrie 1944.

23 august 1944 – Este transmisă la posturile de radio *Proclamaţia Maiestăţii Sale Regele către ţară* care făcea cunoscută opiniei publice *ieșirea din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Naţiunile Unite, însărcinarea unui nou guvern de a încheia pacea cu Naţiunile Unite, acceptarea de către România a armistiţiului oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, garantarea de către Naţiunile Unite a independenţei și neamestecului în treburile interne, recunoașterea de către Naţiunile Unite a nedreptăţii Dictatului de la Viena, sfârșitul dictaturii* și anunţa *începutul unei ere noi în care drepturile și libertăţile cetăţenilor urmau a fi garantate și respectate,* odată cu numirea noului guvern, *mobilizarea forţelor Naţiunii pentru eliberarea pământului Transilvaniei de sub ocupaţia străină alături de armatele aliate.* Proclamaţia Maiestăţii Sale Regele către ţară a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 197 Bis din 24 august 1944, p. 6 198.

23 august 1944 – Regele Mihai I numeşte în baza prerogativelor sale[1] pe generalul Constantin Sănătescu, Preşedinte al Consiliului de Miniştri[2]. Se constituie un nou guvern de uniune naţională în alcătuirea căruia au intrat: Iuliu Maniu, Constantin I.C. Brătianu, Lucreţiu Pătrăşcanu şi Constantin Titel Petrescu - miniştri secretari de Stat; General de Corp de Armată Mihail Racoviţă, ministru secretar de Stat la Departamentul Apărării Naţionale; Grigore Niculescu Buzeşti, ministru secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Străine; General de Divizie Aurel Aldea, ministru secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Interne; General de Divizie Gheorghe Potopeanu, ministru secretar de Stat la Departamentule Economiei Naţionale şi Finanţelor; General Dr. Nicolae Marinescu, ministru secretar de Stat la Departamentul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale; Dimitrie D. Negel, ministru secretar de stat la Departamentul Agriculturii şi Domeniilor; General de Brigadă Constantin Eftimiu, ministru secretar de Stat la Departamentul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor; General de Corp de Armată Ion Boiţeanu, ministru secretar de stat la Departamentul Culturii Naţionale şi al Cultelor[3]; Lucreţiu Pătrăşcanu, ministru secretar de stat *ad-interim* la Departamentul Justiţiei; General Ermil Gheorghiu, subsecretar de Stat pentru aviaţie; Vice-amiral Ion Georgescu, subsecretar de Stat pentru marină; Vice-amiral Alexandru Gheorghiu, subsecretar de Stat pentru înzestrarea armatei şi producţiei de Război; General Gheorghe Liteanu şi colonel Dumitru Dămăceanu, subsecretari de Stat pentru afaceri interne. Decretul nr. 1 620 de

---

[1] Statornicite prin Decretul-lege nr. 3 072 din 6 septembrie 1940, între prerogativele exercitate de rege (este Capul Oştirii, are dreptul de a bate monedă, conferă decoraţii române, primeşte şi acreditează ambasadori şi miniştri plenipotenţiari, are dreptul de amnistie şi graţiere) se statua şi faptul că: „Numeşte pe Primul ministru, însărcinat cu puteri depline” („Monitorul Oficial”, nr. 208 din 8 septembrie 1940, p. 5 294).

[2] Decretul Regal nr. 1 619 de numire a generalului Constantin Sănătescu, Preşedinte al Consiliului de Miniştri a fost publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 197 Bis din 24 august 1944, p. 6 199.

[3] Legea nr. 494 din 1 iunie 1941 a organizat Ministerul Culturii Naţionale şi Cultelor în trei subsecretariate de stat: Subsecretariatul de Stat al Şcoalelor, Subsecretariatul de Stat al Educaţiei Extraşcolare, Subsecretariatul de Stat al Cultelor şi Artelor („Monitorul Oficial”, nr. 127 din 1 iunie 1941, pp. 2 969-2978).

numire a noului guvern a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 197 Bis din 24 august 1944, p. 6232.

24 august 1944 – Se dă publicităţii Decretul-Regal nr. 1624 pentru amnistia generală politică, militară şi agrară. Beneficiarii principali au fost comuniştii, în timp ce legionarii urmau a rămâne în detenţie, fiind exceptaţi de la amnistie în baza prevederilor articolului 2 al acestui decret. Conform istoricului Florian Banu, Decretului Regal i s-a dat, premeditat, un caracter mai larg, prin articolul 3, care-i viza pe ţărani şi militari, pentru a estompa caracterul net favorabil comuniştilor şi poate pentru a atrage simpatia unor categorii de deţinuţi ce puteau fi integraţi în slujirea obiectivelor comuniste[4]. În baza acestui decret au fost eliberaţi şi reintegraţi în domeniile de activitate în care funcţionaseră: Mircea Biji şi Mihail Levente de la Institutul Naţional de Statistică, Barbu Zevedei, asistent la catedra de Filozofia Culturii de la Facultatea de Litere şi Filozofia Culturii de la Facultatea de Litere şi Filozofie din Cluj-Napoca, D. Constantinescu-Iaşi, profesor titular la catedra de Istoria Artelor de la Facultatea de Litere şi Filozofie din Bucureşti. (Monitorul Oficial, nr. 197 bis din 24 august 1944, p. 6 200 sau republicat în Monitorul Oficial nr. 202 din 2 septembrie 1944, pp. 6233-6234).

24 august 1944 – Este emis Decretul-lege nr. 1625 care promulga Legea nr. 442 pentru desfiinţarea lagărelor de internare. Se suspendau, de asemenea, toate dispoziţiile administrative referitoare la fixarea obligativităţii domiciliului. Excepţia au constituit-o, din nou, legionarii. Prin circulara ministrului de Justiţie nr. 1.306 din 29 august 1944 care făcea trimitere la Înaltul Decret-Regal de amnistiere nr. 1624 din 24 august 1944 s-a dispus ca legionarii să rămână în detenţie[5] (Monitorul Oficial, nr. 197 bis, 24 august 1944, p. 6200).

2 septembrie 1944 – Este publicat Decretul-Regal nr. 1626 pentru fixarea drepturilor românilor, în cadrele Constituţiei din 1866 şi

---

[4] Florian Banu, *„Un deceniu de împliniri mărețe” Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948-1958*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010, p. 42.

[5] Dumitru Şandru, *Comunizarea societății româneşti în anii 1944-1947*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2007,
p. 88.

cu modificările Constituţiunii din 29 martie 1923 în Monitorul Oficial, nr. 202 din 2 septembrie 1944, p. 6232.

2 septembrie 1944 – Consiliul de Miniștri hotărăște desfiinţarea Secretariatului de Stat al Românizării, Colonizării și Inventarului și înființarea Oficiului lichidării Patrimoniului Centrului Naţional de Românizare și al rezolvării problemelor minoritare și de migraţiune. Este emisă, în acest sens, Legea nr. 445, publicată în Monitorul Oficial, Partea a I-a, nr. 202 din 2 septembrie 1944, p. 6235.

9 septembrie 1944 – Victor Eftimiu este numit director general al Teatrelor și Operelor Române și director al Teatrului Naţional din București, începând cu 1 septembrie 1944, prin Decizia ministerială nr. 11 808 din 5 septembrie 1944 (Monitorul Oficial nr. 208 din 9 septembrie 1944, p. 6276).

12 septembrie 1944 – Neagu Djuvara este transferat începând cu data de 1 septembrie 1944 pe lângă Legaţia României la Stockholm în baza Deciziei nr. 114 001 din 4 septembrie 1944 a Ministerului Afacerilor Străine (Monitorul Oficial nr. 210 din 12 septembrie 1944, p. 6290).

14 septembrie 1944 – Sabin Manuilă, director general al Institutului Central de Statistică, este numit subsecretar de stat pentru reorganizarea Statului, pe lângă Președinţia Consiliului de Miniștri în temeiul Decretul-lege nr. 1 694 (Monitorul Oficial nr. 212 din 14 septembrie 1944, p. 6310).

15 septembrie 1944 –Victor Cădere, ministrul plenipotenţiar al României la Lisabona, este rechemat în Administraţia Centrală a Ministerului Afacerilor Străine prin Decretul-Lege nr. 1 692 (Monitorul Oficial, nr. 213 din 15 septembrie 1944, p. 6318).

19 septembrie 1944 – Este publicat Decretul-Lege nr. 1701 pentru promulgarea Legii nr. 461 referitoare la purificarea administraţiilor publice (Monitorul Oficial nr. 216 din 19 septembrie 1944, pp. 6348-6349).

20 septembrie 1944 – Prin Decizia nr. 55.400 a Preşedinţiei Consiliului de Miniștri se anulează Decizia nr. 37.058 din 6 aprilie 1944, privind destituirea lui Mircea Biji și Mihail Levente din posturile pe care le ocupau la Institutul Central de Statistică în urma Sentinţei Curţii Marţiale Nr. 859 din 28 februarie 1944 (Monitorul Oficial, nr. 217 din 20 septembrie 1944, p. 6356).

21 septembrie 1944 – Se desființează Ministerul Propagandei Naționale prin Legea nr. 462 din 21 septembrie 1944. O parte din serviciile acestui minister au trecut la Ministerul Afacerilor Străine. „Direcţiunea Presei şi Informaţiilor" a Ministerului Afacerilor Străine a grupat, în consecință atribuțiile culturale, de presă, propagandă și informaţii din cele două ministere (Monitorul Oficial, nr. 218 din 21 septembrie 1944, p. 6364).

22 septembrie 1944 – Este publicată *Convenția de Armistițiu între guvernul român pe de o parte și guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii pe de altă parte* (Monitorul Oficial nr. 219 din 22 septembrie 1944, pp. 6372-6374).

22 septembrie 1944 – Sunt abrogate dispozițiile Decretului Lege nr. 3438/940 «pentru reglementarea situaţiei evreilor în învăţământ» publicat în Monitorul Oficial Nr. 240 din 14 octombrie 1940 şi ale Decretului-Lege Nr. 377/941 «privitor la unele dispoziţiuni referitoare la învăţământul particular», publicat în Monitorul Oficial nr. 43 din 20 februarie 1941, precum și orice alte dispoziții din legi, regulamente şi decizii ministeriale, care cuprindeau interdicţii sau îngrădiri cu privire la accesul evreilor în învăţământul de Stat, confesional sau particular, de toate gradele şi categoriile. Totodată, sunt reprimiţi în învăţământ membrii titulari ai corpului didactic primar şi de grad secundar, precum şi membrii corpului didactic din învăţământul superior și personalul didactic ajutător, cu titlul provizoriu sau definitiv, care au fost excluși din învățământ în virtutea Decretului-Lege nr. 3 438/1940. În scopul redobândirii și respectării acestor drepturi a fost adoptată Legea nr. 466, care promulga Decretul-Lege 1729 pentru abrogarea dispoziţiunilor restrictive cu privire la accesul evreilor în învăţământ, publicată în Monitorul Oficial, nr. 219 din 22 septembrie 1944, p. 6377. În baza cererilor tuturor celor

interesaţi, Ministerul Culturii Naţionale şi al Cultelor urma a stabili, prin decizie, normele de încadrare în posturi a celor reprimiţi în învăţământ ca efect nemijlocit al acestei legi.

25 septembrie 1944 – Este emisă Decizia Ministerului Culturii Naţionale și al Cultelor nr. 14.550 privind anularea oricăror dispoziţii luate în baza legilor rasiale, al căror efect a fost interzicerea sau îngrădirea dreptului cetăţenilor români de origine etnică evrei de a-şi exercita profesiunea de artist, atât în cadrul spectacolelor organizate individual, cât și în cadrul celor organizate de instituţii și întreprinderi de spectacole de stat sau particulare. În temeiul art. 2 al acestei decizii, Teatrele Naţionale și Operele Române urmau să reangajeze artiștii care fuseseră îndepărtaţi în urma dispoziţiilor rasiale (Monitorul Oficial, nr. 221 din 25 septembrie 1945, p. 6406).

29 septembrie 1944 – Frederic Nanu, ministru plenipotenţiar pe lângă Legaţia României la Stockholm, Nicolae Dimitrescu, trimis extraordinar și ministru plenipotenţiar al României la Madrid și Vespasian Pella, trimis extraordinar și ministru plenipotenţiar al României la Berna sunt rechemaţi pe data de 1 octombrie 1944 în Administraţia Centrală a Ministerului Afacerilor Străine. Rechemarea s-a făcut în baza Decretului-Lege nr. 1725 Decretului – Lege nr. 1726, respectiv Decretului-Lege 1727, emise la 21 septembrie 1944 și publicate în Monitorul Oficial nr. 225 din 29 septembrie 1944, p. 6446.

29 septembrie 1944 – Emanoil Krupenski, ministru plenipotenţiar, consul general al României la Barcelona este numit începând cu data de 1 octombrie 1944 însărcinat cu afaceri al României la Madrid, prin Decizia Ministerului Afacerilor Străine nr. 114.023 din 16 septembrie 1944, publicată în Monitorul Oficial nr. 225 din 29 septembrie 1944, p. 6453.

29 septembrie 1944 – În Administraţia Centrală a Ministerului Afacerilor Străine sunt rechemaţi, în temeiul Deciziei nr. 115.041, începând cu data de 10 octombrie 1944: Theodor Galitza, consilier de legaţie pe lângă Legaţia Românei la Vatican, Mihail Romniceanu, secretar de legaţie pe lângă Legaţia din Madrid, Constantin Enea,

consul general la Legaţia din Berna (Monitorul Oficial nr. 225 din 29 septembrie 1944, p. 6453).

29 septembrie 1944 – În urma publicării Deciziei nr. 115 363 din 26 septembrie 1944 a Ministerului Afacerilor Străine se instituie o comisie de epurare formată din Radu Cruțescu, ministru plenipotenţiar, preşedinte, Dimitrie Buzdugan, ministru plenipotenţiar și Gheorghe Polydor, director – membri (Monitorul Oficial nr. 225 din 29 septembrie 1944, p. 6452).

29 septembrie 1944 – Richard F.A. Hillard, avocat, doctor în drept, este numit, începând cu 1 septembrie 1944, consilier juridic în Ministerul Afacerilor Străine potrivit Deciziei nr. 115 046 (Monitorul Oficial nr. 225 din 29 septembrie 1944, p. 6453).

29 septembrie 1944 – Constantin Vişoianu, fost ministru plenipotenţiar, este numit, începând cu data de 1 septembrie 1944, consilier juridic în Ministerul Afacerilor Străine, potrivit Deciziei nr. 115 045 (Monitorul Oficial nr. 225 din 29 septembrie 1944, p. 6453).

02 octombrie 1944 – Decizia nr. 135 229 a Ministerului Culturii și al Cultelor dizolva comitetul interimar al Sindicatului Artiștilor Instrumentiști și numea un nou comitet interimar, compus din: Egizzio Massini, Gică Ştefănescu, Anton Adrian Sarvaş, Alexandru Rădulescu, Matei Socor, Anatol Albiu, Marcel Breliska. Noul comitet interimar avea misiunea ca, în termen de două săptămâni de la publicarea acestei decizii, să convoace Adunarea Generală a membrilor Sindicatului Artiștilor Instrumentiști, în vederea alegerii unui nou comitet (Monitorul Oficial nr. 227 din 02 octombrie 1944, p. 6481).

03 octombrie 1944 – Prin Decizia ministerială nr. 115 364 a Ministerului Afacerilor Străine încetează, începând cu ziua de 1 octombrie 1944, angajarea personalului temporar din fostul Minister al Propagandei Naţionale, între care şi Emil Vârtosu, şef de serviciu, Ion Frunzetti, referent, Ovidiu Caledoniu, referent, Ion Cristu, redactor, Vasile Ţepordei, redactor, Gyion Ionescu, desenator şi a celor care îndepliniseră funcţia de cenzori: Constanţa Gall, Alexandru Tisescu, Mircea Străinu, Ștefan T. Lazăr, Theodor Scarlat, Silviu Lazăr, Elena

Ionescu, Nedelcu Carcer, Wolf Eihelburg, Constanța Modges și Maria Alexe (Monitorul Oficial nr. 228 din 3 octombrie 1944, pp. 6491).

03 octombrie 1944 – Prin Decizia ministerială nr. 115 623 a Ministrului Afacerilor Străine, înceta, de asemenea, începând cu data de 1 octombrie 1944, angajarea mai multor funcționari diurniști, proveniți din Ministerul Propagandei, între care: Alexandru Gregorian, consilier de presă, Pompiliu Paltanea, secretar de presă, Virgil Gheorghiu, secretar de presă, Mircea Rășcanu, secretar de presă, Horia Roman, secretar de presă, Vintilă Horia, atașat de presă (Monitorul Oficial, nr. 228 din 3 octombrie 1944, pp. 6491-6492).

03 octombrie 1944 – Prin Decizia ministerială nr. 115 507 din 1944 sunt rechemați, pe data de 10 septembrie 1944, în Administrația Centrală a Ministerului Afacerilor Străine, mai mulți funcționari ai Serviciilor culturale și de presă, între care: Teodor Solacolu, consilier cultural cl. I și Aurel Decei, secretar de presă diurnist, de pe lângă Legația Ankara; Cuza Hotta, secretar cultural cl. I, de pe lângă Legația Atena; Constantin Vulcan, consilier cultural cl. II, de pe lângă Legația Berna; Constantin Mihăilescu, secretar cultural cl. I și Liviu Hulea, șef de secție fără gradații de pe lângă Legația Helsinki; Leontin Constantinescu, consilier cultural cl. II, Aron Cotruș, consilier cultural cl. II, Mircea Eliade, consilier cultural cl. II de pe lângă Legația Lisabona; Alexandru Busuioceanu, consilier cultural cl. II și Gheorghe Munteanu, secretar cultural cl. I de pe lângă Legația Madrid; George Seinescu, secretar cultural I, Paul Lahovary, secretar cultural cl. III; Miron Giuroiu, șef de secție fără gradații de pe lângă Legațiunea Stockholm; Valeriu Papahagi, secretar de presă II, diurnist de pe lângă Consulatul General Barcelona; Boris Biazi Mavro, secretar cultural cl. I de pe lângă Consulatul General Istambul (Monitorul Oficial nr. 228 din 3 octombrie 1944, p. 6492).

03 octombrie 1944 – Decizia nr. 134 644 a Ministrului Culturii Naționale și Cultelor dispunea reintegrarea în învățământul superior a întregului personal didactic, tehnic și administrativ, de origine etnică evreiască, cu toate drepturile ce decurgeau de la data punerii în disponibilitate (Monitorul Oficial, nr. 228 din 3 octombrie 1944, p. 6498).

03 octombrie 1944 - Decizia nr. 134.634 a Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor scutea de frecvență studenții care au luat parte la război, au fost puși în imposibilitatea de a se înscrie în școlile superioare ori de a se prezenta la examene şi permitea, pe de o parte, să efectueze lucrările necesare în laboratoare sau câmpuri de experiență iar, pe de altă parte, să treacă examenele în cel mai scurt timp posibil în cadrul unor sesiuni extraordinare, fixate de către consiliile profesorale (Monitorul Oficial, nr. 228 din 3 octombrie 1944, p. 6498).

04 octombrie 1944 – Prin Decizia ministerială nr. 115 522 din 22 septembrie 1944, Victor Rădulescu-Pogoneanu, consilier de legaţie, director al Cabinetului și al Cifrului, era delegat, începând cu data de 22 septembrie 1944, la conducerea Direcţiunii Presei şi Informaţiilor din Ministerul Afacerilor Străine (Monitorul Oficial nr. 229 din 4 octombrie 1944, p. 6506).

08 octombrie 1944 – Victor Eftimiu, directorul general al teatrelor naţionale, operelor române și al spectacolelor, este delegat și director al Operei Române din Bucureşti, începând cu data de 1 octombrie 1944, în urma Deciziei nr. 16 286 a Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor (Monitorul Oficial nr. 233 din 8 octombrie 1944, p. 6560).

08 octombrie 1944 – Legea nr. 485 abroga Legea nr. 830 din 21 noiembrie 1940 pentru constituirea Grupului Etnic German din România (Monitorul Oficial nr. 233 din 8 octombrie 1944, pp. 6558-6559).

08 octombrie 1944 – Este publicată Legea nr. 486 privind purificarea administraţiilor publice (Monitorul Oficial nr. 233 din 8 octombrie 1944, pp. 6559-6560).

11 octombrie 1944 – Sunt rechemaţi în Administraţia Centrală a Ministerului de Externe, începând cu data de 1 octombrie 1944 Constantin Hiott, trimis extraordinar și ministru plenipotenţiar al României la Vichy (Decretul nr. 1800), George Cruţescu, ministru plenipotenţiar cl. I pe lângă Legaţia Română la Copenhaga (Decretul

nr. 1801) și Emil Pavelescu, consul general, cl. I al României la Paris (Decretul 1802), publicate în Monitorul Oficial nr. 235 din 11 octombrie 1944, pp. 6578 – 6579.

11 octombrie 1944 – Se anulează Decretul Regal nr. 399 din 9 februarie 1938, prin care Grigore Constantinescu, ministru plenipotenţiar cl. II, Edmond Ciuntu, ministru plenipotenţiar cl. II şi Dimitrie N. Ciotori, consilier de presă, au fost puşi în poziţie de disponibilitate pe data de 15 februarie 1938 (Monitorul Oficial, nr. 235 din 11 octombrie 1944, p. 5579).

12 octombrie 1944 – Este abrogat Decretul-Lege nr. 1 242 din 5 mai 1941 care schimbase modul de constituire a consiliului de administraţie al Societății Române de Radiodifuziune și este repusă în vigoare Legea de organizare a Societății Române de Radiodifuziune, publicată în Monitorul Oficial nr. 188 din 15 august 1940, prin care erau numiţi în Consiliul de administraţie al Societăţii Române de Radiodifuziune şi reprezentanţi ai statului (Legea nr. 495 - Monitorul Oficial nr. 236 din 12 octombrie 1944, p. 6612).

12 octombrie 1944 – Sunt numiţi în Consiliul de Administraţie al Societăţii Române de Radiodifuziune, ca reprezentanţi ai statului: Radu Cioculescu, Victor Papacostea, Ştefan Voitec, George Macovescu, Richard Hillard, în baza Decretului 1860, publicat în Monitorul Oficial, nr. 236 din 12 octombrie 1944, p. 6610.

14 octombrie 1944 – Prin Decizia nr. 143 546 a Ministerului Culturii Naţionale şi al Cultelor se instituia în acest minister o comisie de purificare alcătuită din: Popescu-Prahova, secretar general al Subsecretariatului de Stat al Cultelor şi Artelor, preşedinte, Octavian Halunga, directorul învățământului secundar și Tiberiu Ionescu, inspector pentru învățământul secundar, membri (Monitorul Oficial, nr. 238 din 14 octombrie 1944, p. 6662).

14 octombrie 1944 – Decretul nr. 1858 numea ca director general al Teatrelor Naționale, Operelor Române și Spectacolelor pe Victor Eftimiu. Totodată, în baza acestei calități Victor Eftimiu era numit și membru în consiliu de administrație al Casei Artiștilor lirici și

instrumentiști[6] (Monitorul Oficial nr. 238 din 14 octombrie 1944, p. 6651).

14 octombrie 1944 - Prin decizia ministerială Nr. 15 843, Victor Eftimiu, director general al Teatrelor Naţionale, Operelor Române și Spectacolelor, membru în consiliul de administrație al Casei Artiştilor Dramatici, Lirici şi Instrumentişti este numit preşedinte al acestui consiliu (Monitorul Oficial nr. 238 din 14 octombrie 1944, p. 6662).

14 octombrie 1944 – Victor Eftimiu, director general al teatrelor naţionale, operelor române şi al spectacolelor este delegat, prin Decizia nr. 16 286 din 30 septembrie 1944 a ministrului secretar de stat la Departamentul Culturii Naţionale şi al Cultelor, director al Operei Române din Bucureşti, cu începere de la 1 octombrie 1944. (Monitorul Oficial nr. 238 din 14 octombrie 1944, p. 6662).

[6] Legea nr. 219 din 11 aprilie 1944 reorganizase Casa de pensii a artiștilor dramatici, lirici și instrumentiști care funcţiona ca instituţie autonomă pe lângă Ministerul Culturii Naţionale şi al Cultelor sub controlul direct al ministrului. Conducerea şi administrarea Casei de pensii a artiştilor revenea unui Consiliu de Administraţie şi directorului general al acesteia. Consiliul de Administraţie al Casei Artiştilor se compunea din şapte membri numiţi prin decret în baza propunerii ministrului Culturii Naţionale şi al Cultelor pe termen de 4 ani şi anume: directorul general al Teatrelor Naţionale, Operelor Române şi Spectacolelor, directorul contenciosului şi directorul contabilităţii Ministerului Culturii Naţionale şi al Cultelor, un membru al Casei dintre personalul Teatrelor Naţionale, Operelor Române şi Filarmonicelor, un membru al Sindicatului Artiştilor Dramatici şi Lirici, un membru al Sindicatului Artiştilor Instrumentişti, un pensionar al Casei Artiştilor. Preşedintele Consiliului de Administraţiei al Casei se numea de către ministru, dintre membrii Consiliului, prin decizie ministerială (art. 103). Mandatele expirate ale membrilor se exercitau atât timp cât deţinătorii lor îşi păstrau calitatea avută la numire şi puteau fi reînnoite. Dacă în perioada de 4 ani se ivea o vacanţă, membrul nou-numit, urma să funcţioneze numai până la împlinirea acestei perioade (art. 104). Legea nr. 219 din 11 aprilie 1944 reorganizase Casa de pensii a artiștilor dramatici, lirici și instrumentiști a fost publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 86 din 11 aprilie 1944, pp. 3457-3474.

14 octombrie 1944 – Prin Decretul nr. 1.900 din 14 octombrie 1944 au fost numiţi rectori şi decani la Universităţi, Şcoli Politehnice, Academii de Înalte Studii Comerciale și Industriale şi Facultăţi, până la data de 23 mai 1945, prin forţarea art. 138 din Legea nr. 386 din 23 mai 1942 de organizare a învăţământului superior[7]. D. Danielopol a fost numit rector al Universităţii din Bucureşti, V. Ispir, decan al Facultăţii de Teologie din Bucureşti, Gh. Fotino, decan al Facultăţii de Drept din Bucureşti, Sauciuc Săveanu, decan al Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti, S. Stoilov, decan al Facultăţii de Științe din Bucureşti, Gr. T. Popa, ca decan al Facultăţii de Medicină din Bucureşti, C. Bordeianu, decan al Facultăţii de Farmacie din Bucureşti, M. Ciucă, decan al Facultăţii de Medicină Veterinară din Bucureşti, Al. Miller, rector al Universităţii din Iaşi, C. Angelescu, decan al Facultăţii de Drept din Iaşi, Al. Claudian, decan al Facultăţii de Litere şi Filozofie din Iaşi, R. Cernătescu, ca decan al Facultăţii de Litere și Filozofie din Iaşi, D. Tupa, decan al Facultăţii de Medicină din Iaşi, V. Loichiță, decan al Facultăţii de Teologie din Iaşi, Al. Borza, rector al Universităţii din Cluj, Romulus Boilă, decan al Facultăţii de Drept din Cluj, C. Daicoviciu, decan al Facultăţii de Litere și Filozofie din Cluj, Th. Angheluţă, decan al Facultăţii de Ştiinţe din Cluj, Ion Goia, decan al Facultăţii de Medicină din Cluj, N. Ciorănescu, ca rector al Politehnicii din Bucureşti, N. Profiri, decan al Facultăţii de Construcții din Bucureşti, I.S. Gheorghiu, decan al Facultăţii de Electromecanică din Bucureşti, T. Negrescu, ca decan al Facultăţii de Mine şi Metalurgie din Bucureşti, Costin Nenițescu, decan al Facultăţii de Chimie Industrială din Bucureşti, C. Georgescu, ca decan al Facultăţii de Silvicultură din Bucureşti, Gr. Ionescu, decan al Facultăţii de Arhitectură din Bucureşti, Tr. Săvulescu, decan al Facultăţii de Agronomie din București, Cezar Partenie, rector al Politehnicii „Gh. Asachi", V. Ioanovici, decan al Facultăţii de Chimie Industrială a Politehnicii „Gh. Asachi", Al. Cişman, decan al Facultăţii de Electromecanică a Politehnicii „Ghe. Asachi", C. Oescu, decan al Facultăţii de Agronomie Iaşi, C. Antoniu, decan al

[7] În conformitate cu art. 138 al acestei legi „Timp de trei ani de la promulgarea prezentei legi, rectorii, prorectorii, decanii și prodecanii vor fi numiţi de Ministerul Culturii Naţionale şi al Cultelor pe un termen care nu poate depăşi diferenţa între data numirii şi expirarea celor trei ani îngăduiţi de acest articol. În acest timp, ei pot fi revocaţi [ceea ce, practic, s-a și întâmplat în 1944 *n.n.*], de ministru" („Monitorul Oficial", nr. 118 din 23 mai 1942, p. 4242).

Facultăţii de Construcţii a Politehnicii „Gh. Asachi", N. Bănărescu, rector al Politehnicii din Timişoara, Al. Nicolau, ca decan al Facultăţii de Electromecanică din Timişoara, V. Poboran, decan al Facultăţii de Mine şi Metalurgie din Timişoara, V. Vlad, decan al Facultăţii de Construcţii din Timişoara, I. Safta, decan al Facultăţii de Agronomie din Timişoara, St. Stănescu, rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti, Gh. Dragoş, rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Cluj (Monitorul Oficial nr. 238 din 14 octombrie 1944, p. 6651).

14 octombrie 1944 - Prin Decretul nr. 1.901 din 14 octombrie 1944 au fost numiţi ca directori la Şcolile Superioare de Specialitate: A. Sacerdoţenu, la Şcoala de Arhivistică din Bucureşti, Mihail Jora, la Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică din Bucureşti, Sabin Drăgoi, la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Cluj-Napoca, Mircea Bărsan la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Iași, I. Steriade, la Şcoala Superioară de Arte Frumoase din Bucureşti, R. Simionescu, la Şcoala Superioară de Arte Frumoase din Iași, C. Mihăilescu, la Şcoala Superioară de Educaţie Fizică din Bucureşti (Monitorul Oficial, nr. 238 din 14 octombrie 1944, pp. 6651-6652).

16 octombrie 1944 – Dumitru Amzăr, secretar cultural cl. II pe lângă Legaţia din Berlin este destituit din funcţie pe data de 10 octombrie 1944 pentru pactizare cu inamicul prin Decizia nr. 116 275 din 10 octombrie 1944 a Ministerului Afacerilor Străine publicată în Monitorul Oficial, nr. 239 din 16 octombrie 1944, p. 6668.

17 octombrie 1944 – Prin Decizia ministerială nr. 116 278/1944, Ion Dragu, consilier cultural cl. I şi Eugen Ionescu, secretar cultural cl. II pe lângă Legaţia României din Franţa sunt rechemaţi pe ziua de 1 octombrie 1944 în Administraţia Centrală a Ministerului Afacerilor Străine (Monitorul Oficial, nr. 240 din 17 octombrie 1944, p. 6688).

18 octombrie 1944 – Prin Decretul nr. 1 903, Nicolae Coriovan, doctor în litere și filozofie, este numit, începând cu data de 1 noiembrie 1944, conferenţiar definitiv la conferinţa de Istoria Românilor, vacantă la Facultatea de Litere și Filozofie din Iași (Monitorul Oficial, nr. 241 din 18 octombrie 1944, p. 6707).

18 octombrie 1944 – Este emisă Decizia nr. 15 923 a ministrului secretar de stat la Departamentul Culturii Naţionale și al Cultelor pentru stabilirea regimului drepturilor de autor în teatre (Monitorul Oficial, nr. 241 din 18 octombrie 1944, p. 6719).

18 octombrie 1944 – Se constituie Comisia centrală pentru aplicarea Legii nr. 486 referitoare la purificarea administraţiei publice în urma Deciziei nr. 9537 publicată în Monitorul Oficial nr. 241 din 18 octombrie 1944, p. 6716.

18 octombrie 1944 – Prin Decizia nr. 33 980 a Ministerului Culturii Naţionale și Cultelor sunt numiţi membri în comitetul de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti: Victor Eftimiu, directorul Teatrului Naţional din Bucureşti, ca preşedinte; Mihail Sadoveanu, membru al Academiei Române; Mihail Ralea, profesor la Universitatea de Litere a Universităţii din Bucureşti; A. Pop Marţian, artist dramatic definitiv al Teatrului Naţional din Bucureşti; Al. Kiriţescu, autor dramatic; Zaharia Stancu, personalitate culturală; Nicolae Carandino, critic teatral (Monitorul Oficial nr. 241 din 18 octombrie 1944, p. 6719).

19 octombrie 1944 - Mihai Beniuc este numit în funcţia de conferenţiar definitiv la conferinţa de Psihologie Aplicată de la Facultatea de Litere și Filozofie Iași, începând cu data de 1 noiembrie 1944, în baza Decretului nr. 1906 publicat în Monitorul Oficial nr. 242 din 19 octombrie 1944, p. 6750.

20 octombrie 1944 – Este emisă Decizia nr. 38 a Preşedinţiei Consiliului de Miniștri privind Norme relative la cenzura corespondenţei și cenzura presei. Cenzura corespondenţei de pe lângă Marele Stat Major și cenzura din fostul Minister al Propagandei, trecută după desfiinţarea acestuia pe lângă Ministerul Afacerilor Străine, fuzionau sub denumirea de Cenzura Centrală Militară, care urma să funcţioneze pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniștri (Monitorul Oficial, nr. 243 din 20 octombrie 1944, pp. 6770-6771).

21 octombrie 1944 – A fost publicat Decretul nr. 1902 privind punerea în retragere pentru limită de vârstă a profesorului Sextil Puşcariu, titularul catedrei de limba română și dialectele ei de la

Facultatea de Litere şi Filozofie din Cluj-Sibiu (Monitorul Oficial nr. 244 din 21 octombrie 1944, p. 6782).

21 octombrie 1944 – Prin Decizia ministerială nr. 2 616 din 17 octombrie 1944 se primea, începând cu ziua de 1 octombrie 1944, demisia d-lui George Macovescu din postul de secretar de presă principal în Ministerul Afacerilor Străine (Monitorul Oficial, nr. 244 din 21 octombrie 1944, p. 6788).

21 octombrie 1944 – Legea nr. 517 a repus în vigoare Legea pentru organizarea şi funcţionarea învăţământului secundar industrial de băieţi şi fete din 16 aprilie 1936 și a anulat Legea pentru organizarea învăţământului industrial pentru băieţi din 24 aprilie 1940 şi Legea pentru organizarea generală a învăţământului profesional, inferior şi mediu și a Consiliului Superior a acestui învățământ din 24 aprilie 1940 (Monitorul Oficial nr. 244 din 21 octombrie 1944, p. 6785).

23 octombrie 1944 – Prin Decretul nr. 1959 este numit director al Teatrului Naţional din București Victor Eftimiu și confirmaţi în comitetul de direcţie generalul V. Dombrovski, în calitate de primar al municipiului, N. Băltățeanu, în calitate de artist dramatic definitiv, Ovidiu C. Demetrescu, în calitate de director al contenciosului Ministerului Culturii Naţionale și al Cultelor, Al. Valjan, personalitate culturală și Panait Gheorghiu, în calitate de reprezentant al Ministerului Finanţelor (Monitorul Oficial nr. 245 din 23 octombrie 1944, p. 6810).

23 octombrie 1944 – Tiberiu Iliescu, profesor și publicist este numit director al Teatrului Naţional din Craiova, prin Decretul-Lege nr. 1960, în locul lui Ștefan Boţoiu. (Monitorul Oficial nr. 245 din 23 octombrie 1944, p. 6810).

23 octombrie 1944 - Decizia nr. 2 643 a Ministerului Afacerilor Străine instituie o nouă Comisiei de Control și Cenzură Cinematografică pe lângă Ministerul Afacerilor Străine**.** (Monitorul Oficial Nr. 245 din 23 octombrie 1944, p. 6817).

24 octombrie 1944 – Este publicat Comunicatul Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor nr. 144.469/1944, în fapt Raportul de chemare, prin numire la catedra de istoria literaturii române moderne, vacantă la Facultatea de Litere și Filozofie din Iași, a lui Gheorghe Călinescu. Din comisia de numire la această catedră au făcut parte: Dan Simionescu, profesor la Universitatea din Iași, președinte, iar ca membri, profesorii Dimitrie Caracostea de la Universitatea din București, Iorgu Iordan și Petre Caraman de la Universitatea din Iași și D. Popovici de la Sibiu, care însă nu a putut participa la lucrările Comisiei (Monitorul Oficial, nr. 246 din 24 octombrie 1944, p. 6847).

24 octombrie 1944 – Prin Decizia nr. 147 851 a Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor de la 1 noiembrie 1944 urma să înceteze activitatea Oficiului de Educaţie a Tineretului[8]. Profesorii detaşaţi la acest Oficiu treceau la catedra lor, iar funcționarii administrativi erau direcționați către alte departamente. Revista Tineretului nu era suspendată, Șerban Cioculescu, inspector general, continuând să se ocupe de partea redacțională (Monitorul Oficial nr. 246 din 24 octombrie 1944, p. 6832).

24 octombrie 1944 – Este emisă Decizia ministerială nr. 148. 576, prin care Barbu Zevedei era reprimit în postul de asistent la Catedra de Filozofia Culturii de la Facultatea de Litere și Filozofie din Cluj-Sibiu, în baza raportului nr. 247/1944 al Facultății de Filozofie şi Litere din Cluj-Sibiu și în conformitate cu dispozițiile Decretului de amnistie nr. 1 622 din 24 august 1944 (Monitorul Oficial nr. 246 din 24 octombrie 1944, p. 6833).

25 octombrie 1944 – Este publicată Legea nr. 527 pentru înfiinţarea, organizarea și funcţionarea Comisiunii pentru aplicarea Armistiţiului dintre România și Naţiunile Unite, compusă dintr-un președinte și 5 membri, numiţi prin decret-regal, la propunerea ministrului Afacerilor Străine (art. 2). Aceştia erau ajutaţi de mai mulţi Consilieri tehnici permanenţi şi specialişti pe anumite domenii de competență. Comisia urma a reprezenta guvernul și Înaltul

[8] Oficiul de educaţie a tineretului a fost organizat în baza Deciziei nr. 220 190 din 15 octombrie 1942, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 224 din 19 octombrie 1942.

Comandament Român pe lângă Înaltul Comandament Aliat şi pe lângă Comisia Aliată de Control. De asemenea, era singurul organ calificat să primească cererile Înaltului Comandament Aliat (Sovietic) să le rezolve sau să le trimită spre rezolvare (art. 3); Comisia era autorizată să dea pentru România interpretarea Convenţiei de Armistiţiu, precum şi îndrumările pentru aplicarea ei (art. 4), iar hotărârile luate de Comisie, în executarea atribuţiilor sale, se transmiteau spre executare autorităţilor şi instituţiilor publice. Nicio autoritate nu putea lua hotărâri în legătură cu aplicarea Convenţiei de Armistiţiu - art. 5 - fără avizul Comisiunii (Monitorul Oficial, nr. 247 din 25 octombrie 1944, pp. 5855-5856).

25 octombrie 1944 – Prin Decizia nr. 147 127 se înfiinţa pe lângă Secretariatul General al Culturii un birou care urma să facă legătura între Ministerul Culturii Naţionale şi al Cultelor şi Comisia Română pentru Aplicarea Armistiţiului (Monitorul Oficial nr. 247 din 25 octombrie 1944, p. 6864).

25 octombrie 1944 – Este publicată Decizia Ministerului Culturii Naţionale şi Cultelor nr. 139 520 din 7 octombrie 1944 privind înfiinţarea unei comisii speciale pentru revizuirea manualelor didactice de curs secundar, în conformitate cu prevederile cuprinse în art. 16 al Convenţiei de Armistiţiu cu Puterile Aliate (Monitorul Oficial nr. 235 din 25 octombrie 1944, p. 6588).

25 octombrie 1944 – Este publicată Decizia nr. 116 593 prin care înceta, începând cu data de 4 octombrie 1944, la cererea sa, delegaţia dată lui Victor Rădulescu-Pogoneanu, în fruntea Direcţiei Presei şi a Informaţiilor din cadrul Ministerului Afacerilor Străine. (Monitorul Oficial nr. 247 din 25 octombrie 1944, p. 6 862).

25 octombrie 1944 – Este publicată Decizia nr. 117.350 a ministrului Afacerilor Străine, prin care Richard F. A. Hillard, consilier juridic în Ministerul Afacerilor Străine, este însărcinat începând cu data de 4 octombrie 1944 să conducă Direcţia Presei şi Informaţiilor (Monitorul Oficial, nr. 247 din 25 octombrie 1944, p. 6862).

26 octombrie 1944 – Este publicată Decizia Ministerului Culturii și Cultelor nr. 148.032 privind completarea comisiei înființată pentru revizuirea manualelor didactice secundare cu profesorul universitar G.T. Popa, pentru manualele de igienă (Monitorul Oficial, nr. 248 din 26 octombrie 1944, pp. 6892-6893).

26 octombrie 1944 – Decretul-Lege nr. 1998 promulga Legea nr. 532 privind trecerea „Filarmonicii" la Ministerul Culturii Naţionale și al Cultelor de la Ministerul Afacerilor Străine[9].

28 octombrie 1944 – Francisc Pall, asistent definitiv la Institutul de Istorie Universală de la Facultatea de Filozofie și Litere din Cluj-Napoca este numit prin Decretul nr. 1965 conferenţiar definitiv la conferinţa de Istorie medievală de la Facultatea de Filozofie și Litere din Cluj-Napoca (Monitorul Oficial nr. 250 din 28 octombrie 1944, p. 6927).

29 octombrie 1944 – Mircea Libros este reprimit în serviciu începând cu data de 1 octombrie 1944 prin Decretul nr. 1997, în postul de subdirector la Direcţiunea Presei și Informaţiilor din cadrul Ministerului Afacerilor Străine (Monitorul Oficial nr. 251 din 29 octombrie 1944, p. 6947).

29 octombrie 1944 – Legea nr. 541 a reintrodus în componenţa Comitetelor de Direcţie ale Teatrelor și Operelor Naţionale un critic muzical așa cum prevedea iniţial art. 102 al Legii pentru organizarea Teatrelor Naţionale, Operelor Române și Spectacolelor din 20 martie 1937. Pe de altă parte, prin Legea nr. 541 din 29 octombrie 1944 se prelungea cu încă două luni termenul prevăzut de art. 3, al. ultim din

[9] Prin Decretul-Lege nr. 868 din 10 aprilie 1944, publicat în Monitorul Oficial nr. 111 din 13 mai 1944, „Filarmonica" a fost pusă sub controlul fostului Minister al Propagandei Naţionale. După desfiinţarea acestuia la 21 septembrie 1944, o parte din atribuţiile sale au trecut asupra Ministerului Afacerilor Străine. Întrucât s-a considerat că dirijarea acestei instituţii putea fi făcută într-un mod mai eficient de către Ministerul Culturii Naţionale şi al Cultelor, Grigore Niculescu-Buzești, ministru al Afacerilor Externe, propunea trecerea Filarmonicii la acest minister („Monitorul Oficial" nr. 248 din 26 octombrie 1944, p. 6 885).

Legea 414 din 8 august 1944 pentru efectuarea punerii în retragere și pensionare a personalului artistic și tehnic de la teatrele naționale și operele române (Monitorul Oficial nr. 251 din 29 octombrie 1944, pp. 6948-6949).

29 octombrie 1944 – Mihail Fotino, fost director al Teatrului Național Cernăuți și al Teatrelor Comunale din Brașov și Brăila, specialist în chestiuni teatrale, este numit subdirector general al Teatrelor prin Decretul nr. 2 010 publicat în Monitorul Oficial nr. 251 din 29 octombrie 1944, p. 6947.

29 octombrie 1944 - Legea nr. 542 majorează taxele de revizuire a manualelor didactice (Monitorul Oficial nr. 251 din 29 octombrie 1944, p. 6949).

31 octombrie 1944 – Ștefan Boțoiu, avocat, fost director al Teatrului Național din Craiova, este numit, în temeiul Decretului nr. 2016, director al Teatrului Național din Iași (Monitorul Oficial nr. 252 din 31 octombrie 1944, p. 6985).

31 octombrie 1944 – Decretul-Lege nr. 2 046 promulga Legea nr. 547 pentru dizolvarea Centralei Evreilor din România. Prin această lege, Federația Uniunii Comunităților Evreiești din Vechiul Regat era repusă în drepturile sale. Erau și rămâneau abrogate Legea nr. 1090 pentru organizarea și funcționarea Centralei Evreilor din România[10], din 16 decembrie 1941, publicată în Monitorul Oficial nr. 299 din 17 decembrie 1941, și Legea nr. 1 091 din 16 decembrie 1941 pentru recensământul locuitorilor având sânge evreiesc, publicată în Monitorul Oficial nr. 299 din 17 decembrie 1941, Regulamentul nr. 4 din 30 ianuarie 1942 pentru organizarea și funcționarea Centralei Evreilor din România, publicat în Monitorul Oficial nr. 26 din 31 ianuarie 1942,

[10] În baza Legii nr. 1 090 din 1941 s-a întocmit și un Regulament publicat în Monitorul Oficial din 30 ianuarie 1942. Regulamentul ca și legea amintită modificau regimul creat organizațiilor cultului mozaic prin art. 12, 54 și următorul din Legea Cultelor din 22 aprilie 1928, cu modificarea din 3 august 1929, care stabilea organizarea acestui cult pe bază de comunități și uniuni de comunități autonome („Monitorul Oficial", nr. 252 din 31 octombrie 1944, pp. 6991-6992).

precum și orice dispoziții de lege și regulament contrare acestui Decret-Lege.

Dumitru **LISNIC**

Expedițiile Memoriei: un proiect de cercetare a istoriei românilor din Kazahstan

Anexarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța la URSS în vara anului 1940 a marcat soarta a zeci de mii de basarabeni și bucovineni. În urma deportărilor și arestărilor din perioada stalinistă, zeci de mii de locuitori ai teritoriilor pierdute de România pe 27 iunie 1940 au ajuns în regiunile asiatice ale URSS și în închisori. O parte din victimile politicilor represive și urmașii lor locuiesc până astăzi în aceste regiuni. Unii dintre basarabeni și bucovineni au ajuns în locuri îndepărtate de teritoriile anexate de URSS pe 28 iunie 1940, ca urmare a altor politici decât cele represive. În cadrul „Deștelenirii", proiect sovietic de mărire a producțieie agricole prin extinderea suprafețelor arabile, mii de persoane și-au schimbat locul de trai pentru totdeauna. După dispariția URSS, s-au creat condiții favorabile pentru efectuarea unei cercetări a politicilor represive aplicate în RSS Moldovenească și teritoriile RSS Ucraineane, care au făcut parte din România până la 1940. Cercetătorii au folosit cu precădere sursele arhivistice, dar au fost valorificate și amintirile persoanelor deportate sau arestate care au reușit să revină în Basarabia și Bucovina. La fel ca izvoare arhivistice, istoria orală este o importantă sursă de documentare pentru istorici. Această metodă de documentare nu a fost folosită suficient în ceea ce privește studierea istoriei comunităților românești din asemenea țări precum Kazahstan. În anul 2013, în cadrul proiectului „Expedițiile Memoriei", Asociația Tinerilor Istorici din Moldova a început cercetarea istoriei comunității românilor din Kazahstan și a politicilor represive promovate de statul sovietic în Basarabia și Bucovina de Nord. În această țară, au fost deportate mii de persoane din toate regiunile fostei Uniuni Sovietice. În noiembrie 2013, în cadrul proiectului amintit, a fost organizată o expediție a unui grup de istorici, jurnaliști TV și studenți din Republica Moldova și România în Kazahstan. Istoricii care s-au ocupat de coordonarea proiecului sunt Sergiu Musteață, Octavian Țîcu și Viorica Olaru-Cemîrtan. Au fost făcute mai multe interviuri cu persoane deportate, majoritatea cărora locuiesc în regiunea Karaganda. Teritoriul aceastei regiuni a făcut parte din Karlag, care a fost unul tintre cele mai mari lagăre sovietice. Între 12 și 23 noiembrie 2014, a avut loc o nouă expediție în Kazahstan, pe parcursul căreia au fost făcute alte interviuri de istorie orală cu cetățeni kazahi

orginari din Basarabia și Bucovina. Studenții care au participat la ediția a doua a proiectului sunt Maia Mileac și Anastasia Cetu, de la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă" din Chișinău, Alexandru Ghețan, care își face studiile la Universitatea de stat din Moldova, și autorul acestui text. Conform statisticilor, în Kazahstan locuiesc 594 de persoane care se identifică drept români și aproximativ 20.000 ce se consideră moldoveni. De asemenea, în afară de români/moldoveni, în această țară locuiesc alte mii de basarabeni și bucovineni de altă etnie, estimarea numărului cărora este imposibilă datorită caracterului multietnic al populației Kazahstanului. O importantă parte a românilor/moldovenilor locuiesc în orașul Almatî, unde membrii echipei au avut o întâlnire cu reprezentanții celor două asociații culturale ale românilor/moldovenilor din oraș. Asociația Culturală „Struguraș" a fost organizată de un grup de inițiativă condus de Tamara Elgheldieva, iar „Asociația Moldo-Românilor" este condusă de Vladimir Vasiliev. Datele statistice de recensământ redate anterior și numele „Asociației Moldo-Române" reflectă existența unei scindări identitare în cadrul comunității românilor din Kazahstan.

După ce a fost vizitat orașul Almatî, echipa s-a îndreptat spre Karaganda, unde a fost găzduită de universitatea Bolashak. În timpul întâlnirii cu studenții, s-au discutat diferite subiecte precum problema transnistreană, relațiile Republicii Moldova cu Occidentul și Rusia, viziunea locuitorilor Republicii Moldova asupra semnificației zilei de 9 mai (data sărbătoririi victoriei Armatei Roșii în cel de-al Doilea Război Mondial) etc. O altă locație care a fost vizitată este localitatea Dolinka, unde a fost amplasată administrația Karlagului. La Dolinka a fost creat un Muzeu al Victimelor Represiunilor Politice, care este situat lângă alte clădiri legate de istoria Karlagului, precum ar fi fostul sediu al administrației Karlagului și clădirile în care locuiau gardienii. În apropiere de Dolinka este situat și „Cimitirul Mămicilor" (Мамочкино Кладбище), unde erau înmormântați copii femeilor deținute în Karlag. În cadrul expediției a fost vizitat și locul unde a fost amplasat Lagărul pentru Prizonieri de Război numărul 99 de la Spask. Pe locul unde erau situate barăcile acestui lagăr, au rămas doar câtea urme care mai amintesc despre

zecile de mii de prizonieri care au fost deținuți acolo în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial. Mai multe monumente închinate memoriei prizonierilor sunt așezate pe locul cimitirului lagărului. Două dintre ele sunt ridicate în amintirea prizonierilor români. Primul este în memoria celor originari din Basarabia și Bucovina de Nord, iar cel de-al doilea este dedicat soldaților originari din alte părți ale României interbelice. Inscripțiile de pe monumentele ridicate de diferite națiuni reflectă poziția oficială a statelor lor față de problema celui de-al Doilea Război Mondial. Pe unele pietre comemorative apare formula „victime ale represiunii", care vine să o înlocuiască pe cea de „prizonieri de război". Aceasta este o metodă de a masca o pagină a istoriei, care este considerată a fi, cel mai probabil, incomodă în unele țări. Termenul „victime ale represiunii" ține locul celui de „prizonieri de război" și în inscripția de pe monumentul instalat de statul kazah pentru toți cei care și-au găsit sfârșitul în lagărul de la Spask.

În cadrul celei de-a doua expediții, sub îndrumarea lui Octavian Țîcu, studenții participanți la proiect s-au ocupat de cercetarea problemei prizonierilor români de război deținuți după cel de-al Doilea Război Mondial în Lagărul numărul 99 de la Spask. Această investigație a fost făcută în colaborare cu universitatea Bolashak din Karaganda. Alyona Karzhova, Alya Tapina, Karlygash Kengerbaeva și Maria Khvan, studenți ai universității Bolashak, au lucrat împreună cu colegii lor din Republica Moldova și România. Studenții kazahi au fost coordonați de Nurlan Orynbasarovich Dulatbekov, la inițiativa căruia universitatea Bolashak s-a implicat și în identificarea în arhivele kazahe a listelor prizonierilor unguri și japonezi deținuți la Spask. În acest lagăr, pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial și în anii postbelici, au fost deținuți peste 60.000 de soldați ai armatei germane, ai țărilor aliate cu Germania și ai armatei japoneze. Printre prizonieri erau aproximativ 11.000 de soldați români, cu 4.000 de persoane mai mult decât se credea înaintea investigațiilor. Studenții din România, Republica Moldova și Kazahstan, s-au ocupat de extragerea listelor soldaților români din arhivele statului kazah și de prelucrarea informațiilor. În arhivele kazahe, numele soldaților sunt

înscrise în niște registre, care conțin mai multe informații cu privire la fiecare prizonier. În afară de numărul matricol și de nume, aceste documente de arhivă conțin locul și data nașterii, gradul militar, naționalitatea, cetățenia, locul luării în prizonierat și, în unele cazuri, câteva însemnări precum ar fi data decesului și numărul mormântului sau spitalul/lagărul în care a fost transferat deținutul. Primii prizonieri români internați în lagărul de la Spask au depus armele încă în vara lui 1941, când trupele sovietice au reușit o scurtă înaintare în teritoriul României, însă cei mai mulți dintre soldații români au fost luați în prizonierat la Stalingrad și după 23 august 1944. În listele identificate de echipă, numele soldaților și numele localităților din România sunt distorsionate, greșelile de scriere datorându-se, în special, diferențelor fonetice dintre limbile română și rusă. În majoritatea numelor, se observă substituiri de sunete similare diferențelor dintre variantele românești și rusești ale numelor localităților din Republica Moldova. Exactitatatea cu care au fost înscrise locul nașterii și locul luării în prizonierat, variază de la o perioadă la alta. Astfel, dacă în dreptul fiecărui soldat internat în primii ani ai războiului, erau indicate localitatea natală, județul și țara, atunci în ultima parte a conflagrației mondiale, în majoritatea cazurilor, era indicată doar țara. Acest detaliu reflectă graba cu care erau înscriși soldații în ultima parte a războiului, când numărul prizonierilor crește și, prin urmare, a avut loc și o mărire a volumului de lucru pe care îl îndeplineau cei care înregistrau persoanele internate în lagăr. În dreptul fiecărui prizonier este indicat gradul militar pe care îl deținea. În listele cercetate, au fost identificați câtiva cetățeni români, care nu erau militari. Majoritatea ostașilor români deținuți la Spask erau simpli soldați sau fruntași, dar au fost identificate și cazuri în care ofițeri ai armatei române au fost internați în Lagărul numărul 99, cel mai înalt grad militar fiind cel de plutonier. În coloana rezervată naționalității, toți prizonierii sunt trecuți români cu excepția basarabenilor și bucovinenilor o parte din care au fost înscriși moldoveni. În unele liste este menționată și cetățenia, soldații originari din teritoriile pierdute de România în 1940 fiind trecuți drept cetățeni sovietici. De asemenea, în unele cazuri, basarabenii erau înscriși drept cetățeni români

de naționalitate moldovenească. Cel mai probabil, este vorba despre locuitori ai Basarabiei, care s-au refugiat pe 28 iunie 1940 în România și nu au primit cetățenia sovietică. Alte cazuri interesante sunt cele ale soldaților notați români cu cetățenie „moldovenească” (cetățeni ai RSS Moldovenești/URSS). În cazurile lor, locul nașterii este tot în Basarabia, ceea ce vorbește despre faptul că fiecare prizonier a fost lăsat să își declare naționalitatea, iar unii s-au declarat români. Este posibil ca o parte din prizonierii basarabeni și bucovineni să fi făcut aceasta alegere din frica de ași atribui apartenența la o națiune ce a luptat împotriva URSS, sau în speranța că, în contextul în care identitatea de „moldovean” era un fabricat sovietic asumarea căruia era încurajată în RSSM, aceasta îi va ajuta într-un fel. Existența unei liste separate a moldovenilor (cetățeni ai RSSM/URSS) decedați pe teritoriul lagărului reliefează o atenție deosebită din partea NKVD față de ei.

De identificarea listelor prizonierilor de război s-au ocupat patru studente de la universitatea Bolashak, iar studenții de la universtățile din Republica Moldova și România au avut sarcina de a corecta greșelile de scriere a numelor de localități și de a traduce conținutul listelor. Jurnaliștii TV și studenții Maia Mileac și Anastasia Cetu, s-au ocupat de interviurile de istorie orală, iar profesorii au coordonat activitatea grupului. În cadrul expedițiilor s-a reușit adunarea de date cu privire la istoria și viața comunității românilor/moldovenilor din Kazahstan. Toate aceste informații au stat la baza unui film documentar care este deja difuzat de televiziunile din România și Republica Moldova. Prelucrarea listelor prizonierilor de război continuă, numele soldaților care au fost deținuți la Spask urmând a fi publicate.

Corneliu **TURIANU**

Termenele de prescripție a răspunderii penale

În literatura juridică, instituţia prescripţiei răspunderii penale a fost justificată prin variate consideraţii de ordin social şi juridic. Astfel, prescripţia ar avea rostul să pună capăt nesiguranţei ce rezultă din conflictele nerezolvate pe care le generează încălcarea normelor de drept penal. De asemenea, că datorită scurgerii unui lung interval de timp, în care organele judiciare nu au acţionat, probele de vinovăţie sau de nevinovăţie s-au pierdut sau denaturat, așa încât există pericolului condamnării unor persoane nevinovate.

Pentru ca prescripţia răspunderii penale să opereze – spre deosebire de prescripţia executării pedepsei – nu se cere îndeplinirea nici unei condiţii active, cum ar fi buna conduită a infractorului, repararea pagubelor cauzate prin infracţiune etc., ci numai a unei condiţii pasive, constând în trecerea unui anumit termen de la data săvârşirii infracţiunii.

„*Termenele de prescripţie a răspunderii penale* – fixate în art.154 alin.1 C.pen. în raport cu gravitatea infracţiunii, mai precis cu limitele legale ale pedepselor – *se socotesc de la data săvârşirii infracţiunii*".

În cazul ***infracţiunilor instantanee*** – care se caracterizează prin aceea că se consumă în momentul săvârșirii lor, executarea luând sfârșit în momentul îndeplinirii cerinţelor legale pentru existenţa lor – problema determinării datei de la care se socotește termenul de prescripţie nu prezintă nici o dificultate; această dată este aceea a realizării integrale a conţinutului infracţiunii. Astfel, infracţiunea de furt se consumă în momentul în care lucrul este luat pe nedrept din posesia sau detenţia altei persoane, în scop de însușire; realizându-se trăsăturile esenţiale ale infracţiunii termenul de prescripţie va începe să curgă din acest moment.

Rezolvarea problemei prezintă însă unele particularităţi în cazul infracţiunilor caracterizate printr-o anumită prelungire necesară a acţiunii/inacţiunii constitutive sau printr-o amplificare în timp a urmărilor vătămătoare ale faptei; ne referim la infracţiunile continue, continuate şi progresive.

„*În cazul* ***infracţiunilor continue*** – arată art. 154 alin.2 C.pen. – *termenul curge de la data încetării acţiunii sau inacţiunii...*"; infracţiunea continuă este, după cum se ştie, fapta penală pentru a cărei consumare este necesară o anumită prelungire în timp a acţiunii sau inacţiunii constitutive.

În ceea ce priveşte ***infracţiunile continuate*** – care, aşa cum arată art. 35 alin. 1 C.pen., constau în săvârşirea, la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluţii şi împotriva aceluiași subiect pasiv, acţiuni sau inacţiuni care prezintă, fiecare în parte, conţinutul aceleiași

infracţiuni – art.154 alin.2 C.pen. prevede că termenul de prescripţie curge „de la data săvârşirii ultimei acţiuni sau inacţiuni”.

În ceea ce privește ***infracțiunile progresive*** – **adică acele infracţiuni care, după ce au ajuns la o formă incriminată, fie își amplifică urmarea vătămătoare, fie generează noi asemenea urmări** – termenul de prescripţie a răspunderii penale curge de la data la care fapta a produs ultima urmare susceptibilă de a-i determina caracterizarea juridică. De pildă, în cazul infracţiunii de loviri cauzatoare de moarte – care, potrivit art. 195 C.pen., ajung la forma incriminată „dacă vreuna dintre faptele prevăzute in art. 193 și art.194 a avut ca urmare moartea victimei” – termenul de prescripţie nu se socotește de la data vătămării integrităţii corporale a victimei, ci de la data încetării din viață a acesteia, care uneori poate fi mult ulterioară. Tot astfel, în cazul infracţiunii de omisiune a sesizării (art. 267 C.pen.), termenul de prescripţie curge de la data la care fapta a produs ultima urmare susceptibilă de a-i determina caracterizarea juridică.

Prin urmare, în cazul infracţiunilor progresive, până la pronunţarea unei hotărâri definitive și irevocabile, cursul prescripţiei răspunderii penale este suspendat.

În acest sens, potrivit art. 156 C.pen., „**cursul termenului prescripţiei răspunderii penale este suspendat pe timpul cât o dispoziție legală sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal**”.

Așadar, în cazul infracțiunii progresive de omisiune a sesizării, cursul termenului prescripţiei răspunderii penale este suspendat, în primul rând, „pe timpul cât o dispoziţie legală împiedică punerea în mișcare a acţiunii penale”. Iar aceste dispoziţii legale sunt reprezentate de prevederile procedurale, dar și de drept material ale OUG nr. 24/2008 care condiţionează reţinerea calităţii de lucrător (sau, după caz, colaborator) al Securităţii de parcurgerea procedurii impuse de art. 15-12 din acest act normativ precum și de existenţa unor condiţii prevăzute de art. 2 lit. a) sau b) din același act normativ.

În concluzie, este evident că, potrivit OUG nr. 24/2008, calitatea de lucrător (sau, după caz colaborator) al Securităţii se stabilește numai de către instanţa de judecată competentă și numai după parcurgerea procedurii expres prevăzute de legiuitor.

Silviu B. **MOLDOVAN**

„Nu toți sunt eroi”: un spectacol inspirat de dosarele trecutului recent

Prezentat pentru întâia oară în cadrul festivalului clujean Temps d`Images, în noiembrie 2014, spectacolul „Nu toţi sunt eroi” a fost lansat şi pentru publicul bucureştean trei luni mai târziu, în cadrul ciclului de manifestări artistice găzduite de Centrul Naţional al Dansului. Cadrul reprezentaţiei, care s-a dovedit unul reuşit, l-a constituit festivalul Like CNDB#1, desfăşurat în perioada 14 februarie – 21 martie 2015.

Două tinere personalităţi artistice în ascensiune au fost „vinovate” pentru această iniţiativă, a cărei materializare s-a dovedit mai mult decât un spectacol, constituind şi o veritabilă provocare, atât pentru mintea spectatorilor (deseori tributară prejudecăţilor sau aprehensiunilor nemotivate), cât şi pentru sufletul lor (pentru mult timp traumatizat de cele două principale totalitarisme ale secolului trecut). Având ca subiect „un proces de integrare a unui trecut, proces care are loc în faţa publicului”, iar ca obiectiv să „provoace publicul spre chestionarea propriilor «rădăcini», a propriei stabilităţi şi hrane emoţionale”, spectacolul contopește, într-un scenariu coerent, o multitudine de aspecte, unele din ele aparent incompatibile: „a supravieţui celor două războaie mondiale fiind evreu; a te lupta cu regimul comunist dintr-o închisoare în care ai fost aruncat pentru legături cu Mişcarea Legionară; a rezista în sistemul comunist până la vârsta de 102 ani trăind pentru familie; a fi tot timpul sub urmărirea Securităţii, dar a nu te lăsa doborât; a învăţa să păstrezi secretul”.

Prezentarea din caietul-program al festivalului bucureștean (din care am citat și fragmentele de mai sus) era deja de natură să atragă atenţia lectorului asupra „potrivirii de caracter” dintre cele două realizatoare ale spectacolului şi subiectul lui extrem de dificil, pe care în mod clar nu-l poate aborda cu succes oricine. Se evidenţiază, astfel, faptul că Cristina Lilienfeld „este un coregraf care încearcă să scoată în evidenţă partea de autenticitate din fiecare om și situaţie cu care intră în contact”, căutând, totodată, „punctul în care se întâlnesc cele două discipline” pe

care le-a studiat în mod aprofundat (coregrafia şi psihologia), iar Smaranda Găbudeanu este o actriţă, performer și păpușar, care, „după o perioadă de «risipire» în variate experienţe performative, se îndreaptă spre provocarea unor experienţe autentice şi integrarea vieţii personale în creaţia artistică".

Abordând, poate cu o ușoară neliniște, spectacolul, privitorul este captat destul de repede de ritmul rapid, dar perfect asimilabil al „evenimentelor" de pe scenă, care alternează, pe alocuri, cu un umor irezistibil, episoade pline de dramatism din biografiile celor doi bunici ai realizatoarelor (evreul şi legionarul), dar şi evenimente din istoria europeană care au afectat în mod direct acele biografii (protagonistele și-au imaginat chiar, după cum au afirmat, „un *date* romantic între Hitler și Stalin"), ducând în final la persecuţiile rasiale împotriva bunicului evreu şi la detenţia politică a bunicului legionar.

Remarcăm, de asemenea, coregrafia spectaculoasă, ritmarea perfectă a mișcărilor cu coloana sonoră și ruperile de ritm foarte reușite. În ansamblu, întregul spectacol a oglindit un uimitor echilibru interior (cu excepţia „urării" radicale dinspre final, atribuită deţinutului politic Constantin Găbudianu şi faţă de care ne-am exprimat, încă de atunci, lipsa de entuziasm).

Nu în ultimul rând, am apreciat efectul foarte reușit din finalul spectacolului, când în sală au fost lansate „manifeste" pe suport perisabil, cu textul: „Încă nu e târziu". Deși secvenţa a fost inspirată din episodul real al răspândirii manifestelor anticomuniste în Bucureştii anului 1956, de către Constantin Găbudianu, imaginaţia spectatorului era liberă să o interpreteze în diferite feluri. Privitorul s-ar fi putut întreba, de pildă, pentru ce anume nu e (prea) târziu: pentru a fi toţi eroi sau pentru a schimba condiţionalităţile specifice societăţii contemporane, care clamează mereu transformarea în eroi a oamenilor obişnuiţi, care nu au de ales şi nu simt că au neapărat menirea aceasta.

Dincolo de cele scrise în caietul-program al festivalului, titlul spectacolului a fost puţin neclar, fiind vizibile variantele „Nu toţi au fost eroi" (pe afişul expus la C.N.D.B.) şi „Nu toţi sunt eroi" (pe tricourile existente în sala de spectacol). Moderatorul dezbaterii a părut, la rândul

lui, să aibă un lapsus revelator, precizând că „Nu toţi *suntem* (subl. S.B.M.) eroi”, transpunând astfel în actualitate o tematică referitoare la trecutul recent.

Deosebit de reuşită (chiar necesară) ni s-a părut, în acest context, ideea de a organiza, la finalul spectacolului, o dezbatere pe marginea acestuia, la care a participat activ şi publicul. Cele două protagoniste au explicat astfel, cu temei, şi ce înseamnă a fi erou („a ignora un pic istoria mare şi a-ţi trăi viaţa”; „din punctul meu de vedere a fi erou înseamnă şi a supravieţui”), abordând fugitiv şi tendinţa, vocal manifestată în societate (în special *ulterior* consumării unor evenimente traumatizante), „de a-i judeca pe cei care au stat puţin în umbră” şi „care nu au ripostat”.

Lămurind chestiunea non-apartenenţei bunicului ei la categoria aşa-numită a „sfinţilor închisorilor” (sintagmă utilizată, în opinia noastră, excesiv în ultimii ani, însă care, trebuie spus, a apărut ca urmare a contemplării unor cazuri absolut reale; acestea nu pot fi însă decât cazuri de excepţie, prin însăşi definiţia sfinţeniei), Smaranda Găbudeanu a subliniat că acesta „nu ar fi vrut să venim aici şi să ne smiorcăim prea mult”.

Abordând o chestiune şi mai dificilă, poate, aceea a complementarităţii experienţei de viaţă a unui sionist şi a unui legionar, Cristina Lilienfeld a precizat: „Suntem conştiente că nu gândim la fel, că bunicii noştri nu gândeau la fel şi în opoziţia asta lucrăm de fapt”. Talentata coregrafă a concluzionat, la finalul discursului ei extrem de comprehensiv: „Am încercat să avem o viziune obiectivă asupra unor lucruri extrem de personale şi de subiective”.

Capacitatea pe deplin demonstrată de a „lucra în opoziţie”, ca şi puterea interioară a Smarandei şi a Cristinei de a se ridica deasupra valurilor de ostilitate, poate uneori chiar de ură, care tulbură periodic unele medii ale societăţii româneşti (şi, din păcate, nu numai ale celei româneşti) constituie deopotrivă principala revelaţie a acestui spectacol, care lasă, cum am precizat, o impresie la fel de plăcută şi din punct de vedere artistic. În mod particular, ne-am bucura dacă un astfel de efort ar putea fi împărtăşit, chiar în viitorul apropiat, de cât mai mulţi artişti

talentaţi, ceea ce ar putea ajuta mult societatea să-şi depăşească problemele.

În caietul-program a fost menţionat sprijinul acordat realizatoarelor, alături de Centrul Naţional al Dansului, de către Biblioteca Naţională a României, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii şi Centrul de Studii în Istorie Contemporană. Menţiunea era justificată, prin faptul că cele două realizatoare sunt cercetătoare acreditate la C.N.S.A.S., cu teme care le-au permis documentarea directă pentru acest spectacol: „Istoria familiei Găbudianu: un caz de represiune politică în regimul comunist (1945-1989)" (Smaranda Găbudeanu), respectiv „Studiu monografic al familiei Lilienfeld" (Cristina Lilienfeld). Inclusiv manifestele răspândite în toamna anului 1956 au fost identificate, alături de istoria completă a detenţiei şi a urmăririi informative a lui Constantin Găbudianu, în dosarele consultate în arhiva fostei Securităţi. Cristina Lilienfeld, în schimb, a beneficiat, pe lângă documentele identificate la C.N.S.A.S., şi de unele surse scrise păstrate în arhiva familiei.

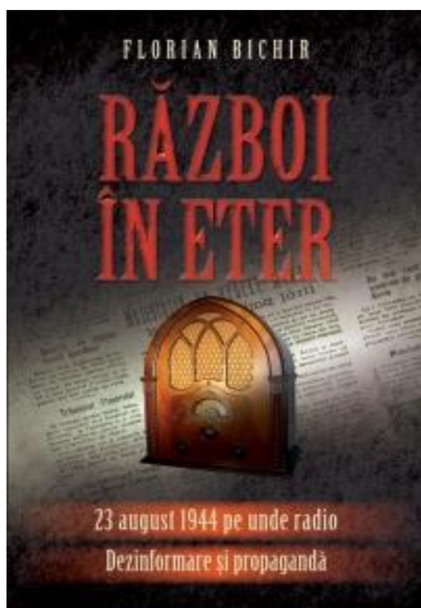
„Nu toţi sunt eroi" nu a fost însă primul spectacol artistic al ultimilor ani care este inspirat de dosare ale trecutului recent. La rândul lui, spectacolul „X mm din Y km", realizat de Gianina Cărbunariu şi Miki Branişte, prezentat în aprilie 2012 la Teatrul Odeon din Bucureşti, pornea de la ideea „Cât de prezent e trecutul recent?". În prezentările care au circulat în internet în acea perioadă, se remarca: „Acestea nu sunt spectacole de teatru documentar în adevăratul sens al cuvântului, ci sunt spectacole în care ficţiunea, documentele oficiale şi neoficiale, memoria, experienţa trăită direct de unii dintre artiştii participanţi la proiect, poveştile ce fac conexiuni din perspectiva prezentului se întâlnesc pe scenă, se oglindesc unele pe altele, se completează, se contrazic". Spectacolul cu nume aproape hermetic era bazat pe dosarul de Securitate al disidentului Dorin Tudoran şi a reconstituit, spre folosul spectatorului, cu succes atmosfera în care aveau loc confruntările psihologice dintre protestatari şi reprezentanţii *establishment*-ului politic al anilor `80. De notat şi faptul semnificativ că Miki Branişte este nimeni alta decât directorul festivalului Temps d`Images, pe care îl organizează deja de 9

ani (și de 8 în Cluj-Napoca). La rândul ei, Gianina Cărbunariu este cercetător acreditat la C.N.S.A.S., cu o temă susceptibilă valorificării ei artistice („Percepţia actuală a istoriei personale cu privire la colaborarea cu Securitatea. Stări de spirit în România comunistă”). Și acest spectacol a fost urmat, după o scurtă pauză, de o dezbatere cu participarea publicului, care a clarificat multe din impresiile nesedimentate rămase în urma premierei.

Atragerea unor spectatori neofiți la tipuri de spectacole artistice cu care nu sunt foarte familiarizați este uneori, și ea, un fel de artă *sui generis*. Cam așa s-a întâmplat și cu subsemnatul, care (fără a se lăuda cu asta, o recunoaște) nu era în ultimii ani prea umblat la spectacole artistice, din varii motive, irelevante aici. Este previzibil însă ca, în contextul diversificării modalităților de diseminare publică a experiențelor interioare provocate de studierea arhivelor trecutului recent, să asistăm în anii următori la realizarea unui număr mai mare de spectacole inspirate de acestea, fie ele teatrale, coregrafice, muzicale sau de cine știe ce altă natură.

V. Recenzii. Note de lectură

Florian Bichir, *Război în eter. 23 august 1944 pe unde radio. Dezinformare şi propagandă*, cuvânt înainte de comandor dr. Marian Moşneagu, şeful Serviciului Istoric al Armatei, Bucureşti, Editura Rao, 2015, 171 p.

Lucrarea pe care intenţionăm să o prezentăm în paginile de faţă se impune atenţiei cititorului, dintru început, prin cel puţin trei elemente: autorul, tema principală (actul de la 23 august 1944) și perspectiva de abordare a acesteia – războiul propagandistic care a însoțit și a succedat acțiunile din ziua respectivă.

În ceea ce priveşte *autorul*, Florian Bichir aproape că nu mai are nevoie de prezentare, fiind binecunoscut nu doar în rândul iubitorilor de istorie, ci și, graţie activităţii intense în mass-media, în rândul unui public mult mai larg. Istoric şi scriitor, absolvent al Colegiului Naţional de Apărare, doctor în teologie, doctorand în ştiinţe politice şi relaţii internaţionale, membru al Colegiului Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii din martie 2012, domnul Florian Bichir s-a impus de multă vreme în viaţa culturală ca o personalitate cu preocupări multiple, fiind animat de o curiozitate ştiinţifică extraordinară, grefată pe o putere de muncă la fel de impresionantă. Autor a nu mai puţin de 20 de volume, Florian Bichir și-a îndreptat investigaţiile asupra unor teme diverse, ce merg de la teologie, la istoria culturii şi istoria militară. De altfel, cercetările ştiinţifice în acest din urmă domeniu, concretizate în mai multe volume publicate la Editura Militară, au fost răsplătite prin decorarea de către M.Ap.N. cu Emblema de Merit Partener pentru Apărare, clasa I, „în semn de apreciere pentru contribuţii deosebite în susținerea activităților armatei".

Cât despre *momentul 23 august 1944*, importanţa sa a fost subliniată de nenumărate ori, astfel că este suficient să amintim aici că până în 1989, inclusiv, această zi era considerată sărbătoare de stat, fiind sărbătorită cu mai mult fast decât ziua naţională, 30 decembrie, sau chiar

decât 1 mai, ziua internaţională a muncii. Pe cale de consecinţă, aşa cum subliniază şi Florian Bichir, „despre 23 august 1944 s-a scris enorm şi, probabil, se va mai scrie. Îmi este imposibil să enumăr toţi istoricii de valoare care s-au aplecat cu competenţă asupra acestui subiect” (p. 9)[1].

Ca urmare a unui travaliu istoriografic întins pe durata a 70 de ani, cititorul interesat de ceea ce s-a întâmplat la 23 august 1944 are astăzi la îndemână importante şi numeroase sinteze, monografii, culegeri de studii, articole, ediţii de documente, cronologii, bibliografii etc.

Acest lucru se explică prin faptul că, dacă în timpul regimului comunist istoriografia oficială privea această zi ca moment fondator, când „s-a pus capăt pentru totdeauna dictaturii militaro-fasciste, dar şi dominaţiei imperialiste”, după 1989 interesul faţă de acest eveniment s-a păstrat la cote la fel de înalte, 23 august rămânând, aşa cum remarca Florian Bichir, „o dată care provoacă încă dezbateri”, unii numind-o „o dată istorică”, „în timp ce alţii o anatemizează socotind-o un act de trădare” (p. 8). În plus, apetitul istoricilor pentru studierea multiplelor faţete ale evenimentului a fost potenţat de introducerea în circuitul ştiinţific a noi şi semnificative fonduri arhivistice din ţară[2] şi din străinătate, precum şi de apariţia unor mărturii inedite ale participanţilor.

[1] Reprezentând un eveniment cu un impact semnificativ în derularea războiului, actul de la 23 august 1944 se regăseşte, într-un fel sau altul, în mai toate lucrările consacrate celui de-al Doilea Război Mondial, iar bibliografia de specialitate este colosală. Este suficient să amintim că în urmă cu 35 de ani lucrarea realizată de Gh. Buzatu şi Gh. I. Florescu, *Al Doilea Război Mondial şi România. O bibliografie*, Iaşi, Editura Academiei R.S.R., 1981, inventaria nu mai puţin de 3.003 titluri, publicate între 1945-1975, reţinute de cei doi autori din cele „peste 15.000 titluri lucrări diverse” pe care le fişaseră. De altfel, autorii bibliografiei apreciau că „în momentul de faţă, în întreaga lume apar, anual, aproximativ 15.000-20.000 lucrări referitoare la conflagraţia secolului”, astfel încât „investigarea întregii literaturi istorice ce asaltează literalmente pe cititorul interesat să afle adevărul despre marea dramă a omenirii a devenit imposibilă nu numai pentru un singur specialist sau pentru o echipă de istorici, ci ridică probleme chiar şi calculatorului electronic” (*ibidem,* p. XXXIX).

[2] Cea mai recentă contribuţie în domeniu se datorează chiar Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii care, în iunie 2015, a pus *on line* la dispoziţia cercetătorilor un imens volum de informaţii (17 volume, peste 6.000 de file) despre „Problema 23 august 1944” – cf. http://www.cnsas.ro/23_aug_1944_P10933.html (consultat la 2 august 2015).

În acest context, se impune, firesc, întrebarea în ce constă *elementul de noutate* în *perspectiva de abordare* a evenimentelor de la 23 august 1944 și a consecințelor acestora? Există acest element și, dacă da, este unul de importanță majoră sau este doar un artificiu istoriografic, o broderie pe o canava învechită? Răspunsul nostru la ambele întrebări, formulat după o parcurgere atentă a lucrării, este unul pozitiv!

În primul rând, se impune sublinierea importanței deosebite pe care au jucat-o *dezinformarea* și *propaganda* în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și, implicit, în derularea actului de la 23 august. Referindu-se la propagandă, Edward Louis Bernard, personalitate pe care „New York Times" o considera în 1994, la momentul trecerii în lumea drepților, la vârsta de 103 ani, drept „«Father of Public Relations» And Leader in Opinion Making"[3], spunea încă din 1928:

„Orice lucru de importanță socială care este de făcut astăzi, fie că este în politică, finanțe, industrie, agricultură, caritate, educație sau alte domenii, trebuie să fie făcut cu ajutorul propagandei. Propaganda este brațul executiv al guvernului invizibil"[4].

Așadar, nimic nu se face fără *o propagandă adecvată*, propagandă care precede, însoțește și consolidează consecințele unei acțiuni sau alta, iar 23 august 1944 nu a făcut excepție. De altfel, amprenta propagandei asupra opiniilor exprimate cu privire la consecințele cotiturii României în evoluția războiului nu a scăpat istoricilor români, fiind pusă în evidență de multă vreme.

Astfel, reputatul istoric Gheorghe Buzatu remarca, într-un studiu din 1984, faptul că „reacția față de evenimentele din România a fost, se poate lesne bănui, *diferită* în țările Axei și în țările aliate sau neutre. (...) Astfel, în vreme ce propaganda germană dirijată de dr. J. Goebbels a dezaprobat necondiționat și vehement fapta României, îndemnând, ulterior, nu o dată la acțiuni împotriva noului guvern, presa și posturile de radio ale unora dintre sateliții Reichului ce se pregăteau, ei înșiși, să

[3] http://www.nytimes.com/books/98/08/16/specials/bernays-obit.html (consultat la 2 august 2015).

[4] „Whatever of social importance is done today, whether in politics, finance, manufacture, agriculture, charity, education, or other fields, must be done with the help of propaganda. Propaganda is the executive arm of the invisible government" - Edward L. Bernays, *Propaganda*, New York, Horace Liveright, 1928, p. 19-20.

urmeze exemplul ţării noastre, au consemnat pilda românilor, consecințele politico-diplomatice și militare – mai cu seamă”.

Totuşi, deşi aminteşte comentariile posturilor de radio Helsinki şi Budapesta, precum şi pe cele ale unor posturi ale Naţiunilor Unite, Gheorghe Buzatu insistă în studiul amintit mai cu seamă asupra largului ecou avut de evenimentele din România în presa scrisă[5], şi prea puţin asupra conţinutului emisiunilor radiofonice[6].

De altfel, această predilecţie pentru presa scrisă, în defavoarea comentariilor radiofonice, poate fi remarcată şi în cazul altor autori care şi-au propus să analizeze derularea şi impactul evenimentelor de la 23 august 1944[7].

În acest context poate fi evidenţiată pe deplin *noutatea unghiului de abordare* adoptat de Florian Bichir în lucrarea prezentată aici. Acesta nu şi-a propus o reconstituire cât mai exactă a desfăşurării evenimentelor, a implicării actorilor principali şi secundari sau o analiză a consecinţelor politico-militare interne şi externe, ci *o analiză a instrumentalizării evenimentului* de către uriaşele maşinării ale propagandei, care funcţionau la turaţie maximă în ambele tabere combatante[8]. Ba, ceva mai mult, a

---

[5] Aflăm din respectivul studiu că asupra semnificaţiei acţiunii de la Bucureşti s-au oprit ziare nu doar din ţări europene, ci din China („Takongbao”), India („Haber, „The Statesman”, „People's War”) sau Argentina („La Nacion”, „La Prensa”) – cf. Gheorghe Buzatu, *Presa internaţională şi evenimentele din România*, în Gh. Buzatu (coord.), „Actul de la 23 August 1944 în context internaţional. Studii şi documente”, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, p. 444; vezi şi Gh. Buzatu, *Evenimentele din România din August 1944 în viziunea presei internaţionale*, în *ibidem*, p. 541-643

[6] Fără a ignora punctele de vedere exprimate în emisiuni radiofonice, inclusiv cele consemnate de Centrul de Radioascultare din cadrul Ministerului Propagandei Naţionale de la Bucureşti, Gh. Buzatu considera că „aceste surse, de gradul al doilea în comparaţie cu presa scrisă, nu reflectă decât parţial *intensitatea* cu care au persistat problemele rezultând din cotitura României în paginile unor faimoase cotidiene internaţionale” – Gh. Buzatu, *loc. cit.*, p. 445-446.

[7] Cf. Cristian Popişteanu, Gheorghe Titileanu, *Agenţiile de presă şi posturile de radio transmit: în România marea cotitură s-a produs*, în „Magazin istoric”, nr. 8/1976, p. 43-47.

[8] Istoriografia română, în contrast cu situaţia din plan mondial, este destul de săracă în lucrări consacrate propagandei în timp de război. O excepţie mai mult decât notabilă o constituie lucrarea de doctorat a Mioarei Anton, *Propagandă şi război: campania din est. 1941-1944*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2007; din uriaşa

urmărit (şi a reuşit!) să contureze elementele distinctive din propaganda sovietică, în raport cu cea din celelalte ţări din cadrul Naţiunilor Unite („în timp ce posturile de radio din Vest puneau accentul în primul rând pe însemnătatea militară a actului de la 23 august, posturile de radio sovietice – mult mai sobre – subliniau îndeosebi importanţa lor politică” – p. 9).

Înţelegerea nuanţată a „războiului din eter” de către cititor este facilitată de un consistent studiu introductiv, întins pe nu mai puţin de 60 de pagini! Prin intermediul acestuia sunt oferite o serie de date extrem de interesante cu privire la istoria radiofoniei în România şi la dimensiunea acesteia de „armă de propagandă teribilă” (p. 16). Aflăm, astfel, că în anul 1939 existau în România 316.000 aparate de radio, iar la momentul 23 august 1944 „un radio revenea la circa 44 de oameni”, decizia regelui de a folosi radioul pentru difuzarea celebrei proclamaţii devenind, în acest context, pe deplin comprehensibilă.

În legătură cu proclamaţia regală, Florian Bichir vine, de asemenea, cu o serie de precizări în măsură să înlăture versiunile propagandistice vehiculate timp de decenii şi să restabilească adevărul istoric în ceea ce priveşte modalitatea de imprimare pe discuri a discursului. Nu sunt uitate curajul şi abnegaţia profesională a angajaţilor Societăţii Române de Radiodifuziune, care au asigurat funcţionarea instalaţiilor din clădirea Radio Bucureşti sub bombardamentele germane şi apoi, după ocuparea sediului de către trupele naziste, continuitatea emisiunilor, prin posturile Radio România Bod, Dacia România, Bucegi şi Piatra (p. 20-21).

Absolut captivantă este şi analiza comentariilor lansate în eter, chiar din noaptea de 23/24 august, de către posturile străine de radio,

---

bibliografie străină, amintim: Michael Balfour, *Propaganda in War. 1939-1945: Organizations, Policies and Publics in Britain and Germany,* Boston, Routledge & Kegan Paul, 1979; Ian McLaine, *Ministry of Morale: Home Front Morale and the Ministry Information in World War II,* Winchester, Mass.. Allen & Unwin, 1979; Zbynek Zeman, *Selling the War: Art and Propaganda in World War II.* New York, Exeter Books, 1982; Anthony Rhodes, *Propaganda: The Art of Persuasion: World War II.* Edited by Vistor Margolin, Secaucus, New Jersey, The Wellfleet Press, 1987; Anthony Aldgate and Jeffrey Richards, *Britain can take it: the British cinema in the Second World War*, Edinburgh University Press, 1994; Jordan Braverman, *To Hasten the Home coming: How Americans Fought World War II Through the Media.* Lanham, Maryland, Madison Books, 1996.

autorul folosind adesea tehnica „punerii în oglindă”! Ca o caracteristică a războiului propagandei, cititorul poate astfel observa, din perspectiva celor 70 de ani scurşi de la evenimente, că tehnica de combinare a adevărului cu minciuna şi cu informaţia denaturată era uzitată de ambele tabere şi, culmea!, uneori doza de adevăr din comentariile inamicului era mai mare decât cea din analizele oferite de proaspeţii aliaţi!

Astfel, autorul evidenţiază faptul că Radio Londra anunţa în seara zilei de 23 august că „România a acceptat condiţiile de pace ale aliaţilor”, iar postul „Atlantic” al S.U.A. vorbea despre acceptarea propunerilor de pace făcute de sovietici când, de fapt, „istoria va consemna că nu a fost vorba de nici un fel de «condiţii de pace», ci de o aventură personală, o lovitură de stat” (p. 23). Realitatea că şi în următoarele câteva zile posturile occidentale au continuat să vorbească de „hotărârea României de a accepta termenii armistiţiului” este, pe bună dreptate, atribuită de autor faptului că „iniţial, Aliaţilor nu le venea să creadă că România nu negociase, nu stătuse la masa tratativelor cu sovieticii, nu încheiase un armistiţiu, ci, pur şi simplu, intrase într-o aventură printr-o lovitură de palat!” (p. 26).

Nuanţele războiului propagandistic sunt surprinse cu acuitate de Florian Bichir şi prin sublinierea faptului că „în tot acest haos informaţional (...), singurii cu picioarele pe pământ, cinici, rămân sovieticii”. Arătând că Radio Moscova a anunţat doar faptul că în România s-a format un nou guvern, condus de generalul Constantin Sănătescu, autorul remarca: „Nu tu negocieri, armistiţiu, pace sau alte baliverne. Ruşii au anunţat doar o schimbare de guvern la Bucureşti. Cu ei nu vorbise nimeni!” (p. 25).

De asemenea, abilitatea aparatului sovietic de propagandă este evidenţiată şi prin reproducerea declaraţiei Comisariatului Afacerilor Străine, difuzată de Radio Moscova în 24 august:

„În legătură cu evenimentele din România, guvernul sovietic socoteşte că nu este de prisos să întărească declaraţia dată în aprilie a.c., că Uniunea Sovietică nu are nici un fel de pretenţie teritorială şi nici nu intenţionează să schimbe starea socială existentă sau să-i ştirbească prin orice mijloc independenţa. Dimpotrivă, guvernul sovietic socoteşte necesar să refacă împreună cu românii independenţa României pe calea eliberării ei de sub jugul fascist” (p. 35).

În mod oarecum paradoxal, prima subliniere a falsurilor din declaraţia regelui României („Naţiunile Unite ne-au garantat

independenţa ţării şi neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena prin care Transilvania ne-a fost răpită") a venit, încă din noaptea de 23/24 august 1944, chiar de la postul german de radio „Donau", care emitea de la Viena:

„Regele Mihai vă făgăduieşte pacea, însă aceasta înseamnă ocuparea României de Armata Roşie, bolşevizarea ţării şi înlăturarea naţionaliştilor români. Regele trădător afirmă că englezii şi americanii au garantat independenţa României. În realitate însă aceştia au făgăduit de multă vreme România bolşevicilor" (p. 29).

Într-o altă emisiune, acelaşi post de radio difuza o altă observaţie care se va dovedi, în timp, corectă: „Un lucru va fi sigur, că Basarabia şi Bucovina nu vor mai fi româneşti. Cred, oare, românii că atitudinea lui Brătianu şi Maniu îi va îndupleca pe ruşi să respecte independenţa României?".

Încâlcite sunt căile… propagandei! Tocmai de aceea, poate, autorul a socotit necesar şi util să ofere cititorului, înainte ca acesta să intre în corpusul documentar, câteva informaţii de bază pentru a înţelege universul atât de complex al propagandei şi dezinformării. În acest scop, a oferit „definiţii de lucru" ale principalilor termeni, a trecut succint în revistă tehnicile de manipulare şi dezinformare, de propagandă şi contra-propagandă. Totul pe baza lucrărilor unor clasici ai domeniului, cunoscuţi în întreaga lume, precum generalul Sun Tzî sau Vladimir Volkoff, dar nefiind neglijate nici contribuţiile recente ale unor specialişti români (Sonia Cristina Stan, Sorin Drăguş, Mihai Solescu).

Suportul documentar al analizei realizată de Florian Bichir constă într-un „dosar" întocmit de Direcţia Radio-Ascultare din cadrul Ministerului Propagandei, intitulat „Actul de la 23 August în lumina comentariilor străine". Acesta a fost păstrat în arhivele Securităţii şi poate fi consultat astăzi în arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii sub cota D 014739, vol. 1. În acest context, se cuvine reiterat faptul că arhiva C.N.S.A.S. se dovedeşte un adevărat „El Dorado" pentru orice istoric interesat de istoria zbuciumatului secol XX!

Dosarul este structurat în două mari părţi, „Lovitura de stat" şi „Armistiţiul", iar în cadrul acestora informaţiile şi comentariile sunt grupate pe patru categorii de surse:

a) posturile sovietice;
b) postul „România liberă";
c) posturile anglo-americane;

d) posturile germane și axiste (sic!).

Informațiile sunt extrem de diversificate, iar acuitatea și clarviziunea unora dintre analizele consemnate surprind în mod plăcut cititorul. Se vădește astfel, pe deplin, că războiul propagandistic este, prin excelență, un război al inteligențelor, un conflict în care abilitatea de a folosi cuvinte, simboluri, de a atinge cele mai insondabile zone ale inconștientului individual și colectiv se dovedește a fi o cerință *sine qua non*.

Volumul prezentat se încheie, clasic, cu o utilă bibliografie, care cuprinde fondurile arhivistice investigate, precum și lucrările de specialitate folosite de către autor în documentarea sa.

În opinia noastră, manipularea și propaganda pot fi privite drept ingrediente „normale", absolut indispensabile, deopotrivă, oricărui conflict militar și oricărei forme de guvernare, din orice epocă istorică. Ba, mai mult, dezvoltarea explozivă a mijloacelor de comunicare în masă, care a dus la transformarea planetei în „satul global", definit de Marshall McLuhan în anii '60 ai secolului trecut, a sporit vulnerabilitatea cetățenilor în fața armelor perfide ale propagandei și dezinformării.

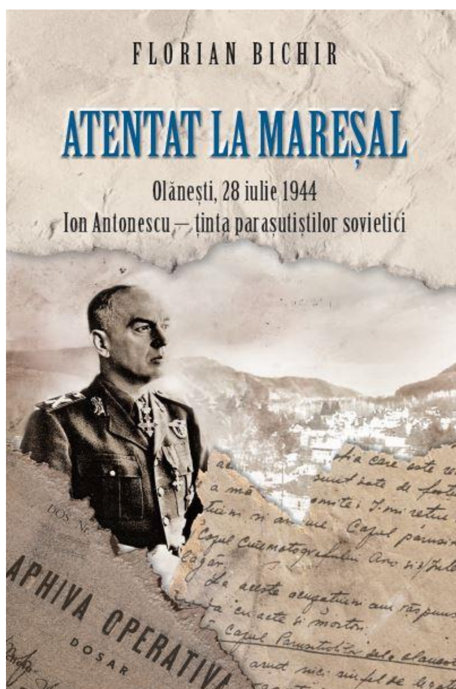
În acest context, nu putem decât să socotim mai mult decât binevenită o lucrare precum cea realizată de Florian Bichir. Adepți declarați ai vechiului dicton „Historia magistra vitae est", considerăm că învățămintele care pot fi desprinse din „războiul în eter", analizat în lucrarea pe care am prezentat-o, sunt de o acută actualitate, în contextul conflictelor atipice contemporane, aflate în plină desfășurare pe ecranele computerelor personale, ale telefoanelor din ce în ce mai *smart* și ale televizoarelor ce transmit instantaneu evenimente, opinii, comentarii și îndemnuri de la mii de km distanță.

Totodată, volumul lui Florian Bichir se constituie într-un răspuns strălucit la întrebarea retorică formulată, în urmă cu aproape un deceniu, de regretatul academician Florin Constantiniu: „Știm totul despre 23 August 1944?"[9]. Evident, nu, dar, parcurgând lucrarea prezentată aici, vom ști, cu certitudine, ceva mai mult!

Florian Banu

[9] Florin Constantiniu, *Știm totul despre 23 August 1944?*, în Gavriil Preda (ed.), „23 August 1944. Evaluări și controverse. Studii și comentarii", Ploiești, Mileniul III, 2006, p. 11-15.

Florian Bichir, *Atentat la Mareșal. Olănești, 28 iulie 1944. Ion Antonescu – ținta parașutiștilor sovietici*, Bucureşti, Editura Rao, 2015, 253 p.

Un atentat... surprinzător, o carte aparte

Cartea publicistului Florian Bichir, un confrate într-ale scormonitului după adevărurile zbuciumatei noastre istorii, respectiv **Atentat la Mareșal. Olănești, 28 iulie 1944. Ion Antonescu - ținta parașutiștilor sovietici** (Editura RAO, București, 2015), reprezintă o contribuție inedită nu numai prin volumul de documente aduse în circuitul științific, ci și prin subiect. **Un atentat împotriva Mareșalului Ion Antonescu?!** Ceva de neconceput în acele timpuri și, totuși, a fost gândit și inițiat de către serviciile speciale sovietice cu ajutorul unor prizonieri de război români în URSS, legionari. Motivația acestui atentat? Până la o deschidere completă a arhivelor fostei URSS și a serviciilor sale speciale, supoziții se pot face multe, însă cred că a fost organizat și gândit în contextul în care Ion Antonescu rămânea principalul adversar politic și militar al URSS în teatrul de operațiuni sud-est european, în vara anului 1944.

Într-un prim capitol al volumului său, Florian Bichir face o trecere în revistă a eforturilor, mai mult sau mai puțin temeinice sau reușite, ale istoricilor privind elucidarea acestui posibil atentat semnalat, în premieră, în anul 2000, de către istoricul Cristian Troncotă. În noaptea de 28 spre 29 iulie 1944, un grup de cinci foști prizonieri de război români în URSS, respectiv sublocotenent Miron Nicolae, sublocotenent Djonat Tudor, sublocotenent Gheracostea Constantin, sergent-major Vlăsceanu Pandele și fruntaș Buță Dumitru, au fost parașutați în apropiere de stațiunea Olănești (județul Vâlcea) având asupra lor armament, mai multe rânduri

de acte false, explozibili și aproximativ 3.000.000 de lei. Erorile de datare a desfășurării operațiunii din scrierile istoricului Troncotă, precum și cele consemnate de profesorul dr. Sorin Oane din Vâlcea ca urmare a dialogului cu unii martori, sunt scoase în evidență în acest prim capitol. Lipsa accesului în arhivele timpului, rătăcite în depozite impenetrabile accesului istoricilor de dinainte de 1989, și parțial după, ar putea justifica toate aceste erori. În contextul reorganizării arhivelor de după 1948, precum și al preluării multor documente istorice pentru anchetele și arhiva Securității, adevărul celor petrecute în acea vară fierbinte de august 1944 a rămas înconjurat de mister. Un mister rezolvat ca urmare a unor intense eforturi arhivistice realizate prin tenacitatea și pasiunea pentru istorie a publicistului Florian Bichir.

O primă dovadă arhivistică a acestui atentat o putem citi în documentul din 19 mai 1945 întocmit de către autoritățile de resort ale statului privind existența, evoluția și compoziția Mișcării de Rezistență împotriva Armatei Roșii și a responsabililor politici. Un document identificat în arhiva CNSAS, fond Documentar (dosar nr. 42) și care relevă un amplu efort de organizare a unei rezistențe împotriva noului „aliat". În paginile raportului din mai 1945 apare prima mențiune arhivistică despre sublocotenentul Gheracostea Constantin și misiunile sale secrete în România lui 1944. Este un document extrem de lămuritor în ceea ce privește amestecul membrilor Mișcării Legionare, din țară și străinătate, în încercarea de a coagula o opoziție politico-militară la regimul de ocupație al Comisiei Aliate (sovietice) de Control. Informațiile culese de reprezentanții autorităților reconfirmă faptul că legionarii rămăseseră cei mai înverșunați dușmani ai Mareșalului Ion Antonescu. O înverșunare care avea să-i determine să pactizeze cu sovieticii într-una dintre cele mai misterioase și temerare operațiuni: asasinarea Conducătorului Statului Român.

Capitolul intitulat *Prizonieratul din URSS și Atentatul* este extrem de interesant ca urmare a prezentării declarațiilor luate de către autoritățile militare și informative românești celor arestați la Olănești. Condițiile din prizonieratul sovietic, modul de comportament al sovieticilor cu prizonierii care colaborau, relațiile dintre prizonieri, modul de constituire al Diviziei „Tudor Vladimirescu", modul de instruire și operare al agenților NKVD care erau parașutați în spatele frontului, problemele de conștiință ale prizonierilor români, fie ei chiar și legionari, lupta dintre prizonierii de război naționaliști și cei antifasciști (comuniști)

etc. sunt ilustrate de mărturiile grupului de parașutiști capturați de autoritățile polițienești din România, la Olănești. În pofida accentelor de patriotism și a anumitor subiectivisme plătite timpului istoric în care trăiau, declarațiile relevă dramatismul situației unor oameni în uniformă sfâșiați între dorul de țară și propria conștiință de militar român care a depus un jurământ. Referitor la argumentele celor care au decis să facă parte din diviziile de voluntari români, formate pe teritoriul Uniunii Sovietice în octombrie 1943, se cuvine a menţiona faptul că decizia lor era aspru pedepsită de Codul Justiţiei Militare care stipula prin articolele 498 şi 499 că erau pedepsiţi cu moartea toţi cei care ridicau armele **„contra României sau aliaţilor ei cu care luptă în comun”** şi care **„de bună voie sau cu intenţie culpabilă întreţin înţelegeri cu inamicul în scop de a favoriza întreprinderile sale sau a vătăma pe acelea ale armatei române”**.

Publicistul Florian Bichir readuce în memoria cititorului un capitol aparte al luptei armate din cel de-Al Doilea Război Mondial, respectiv modul de acțiune al parașutiștilor sovietici. Biroul Contrainformaţii din Secţia a II-a a Marelui Cartier General român constata, la 24 iulie 1941, după o analiză a activităţii paraşutiştilor sovietici în primele zile ale războiului, că *„Armata Roșie a fost printre primele armate care au urmărit să dea o întrebuințare militară posibilității de a coborî din avion cu parașuta. Lansarea cu parașuta fusese decretată în URSS ca sportul cel mai de seamă și mai stăruitor încurajat de către stat și inițiativele particulare”*. Serviciul Special de Informaţii (SSI) a comunicat Conducătorului Statului român, la începutul anului 1941, că în URSS *„se acordă o mare atenție unităților de parașutiști și transporturilor aeriene”*, în procesul de reorganizare al armatei sovietice, şi că *„s-a mărit numărul unităților de parașutiști, ajungându-se la concluzia că această armă nouă va avea de jucat un rol decisiv în operațiunile viitoare”*. **„Deși Stalin intenționa să aibă pregătite zece corpuri de desant aerian pentru «marea ofensivă eliberatoare», sovieticii nu au folosit la potențialul preconizat trupele aeropurtate, în primul rând din cauza lipsei unei forțe aviatice capabile să transporte şi să susţină operaţiile aeropurtate la mare distanţă, dar şi pentru că au considerat ca fiind mult mai eficientă utilizarea grupurilor de luptători bine instruiți, lansați prin paraşutare în spatele dispozitivului inamic, pentru acțiuni de cercetare şi diversiune de tip comando”**, consemnează istoricul militar Mircea Tănase într-o lucrare destinată parașutismului militar.

Subcapitolul destinat parașutismului militar sovietic în operațiile secrete ale Kremlinului este extrem de interesant deoarece relevă profesionalismul SSI-ului în a înțelege și a descifra un mod de operare specific rețelelor NKVD.

Ordinul nr. 14924-S din 1 august 1944 al Direcției Generale a Poliției, identificat în arhive și publicat de către Florian Bichir, reprezintă o altă piesă documentară care confirmă plănuirea atentatului de la Olănești împotriva Mareșalului Ion Antonescu. Organele de poliție consemnau cu referire la grupa de parașutiști-atentatori: **„Prin rolul lor de a se prezenta s-a dovedit: multă îndrăzneală, sfidare și curaj”**. Totodată, autoritățile centrale ale Poliției avertizau asupra faptului că parașutiștii sovietici urmăreau în unele misiuni și **„măsuri de atentat contra persoanelor cu răspundere și autoritate”**. România intrase într-o etapă nouă a războiului cu URSS. *Ancheta și interogatoriul* (titlu de subcapitol) relevă implicarea personală a directorului SSI, Eugen Cristescu, în ancheta privind acest episod unic și inedit în activitatea organelor de poliție, informații și siguranță românești. Totodată, trebuie să remarcăm o atitudine extrem de ostilă și de intransigentă a autorităților militare românești față de membrii Mișcării Legionare în uniformă sau nu. **„D-le colonel, nu mă înjura, sunt ofițer român ca și dumneata!”**, avea să declare sublocotenentul Djonat Tudor în dialogul cu colonelul de jandarmi Ionescu și generalul Pichi Vasiliu, șeful Inspectoratului General al Jandarmeriei. Extrem de relevant! În urma studiului dosarului de anchetă, precum și a evenimentelor care au urmat în zona Olănești la începutul lui august 1944 (alte lansări de parașutiști), Florian Bichir concluzionează: *„Vâlcea nu era teatru de operațiuni, se afla la câteva sute de kilometri de front! Fără cale de îndoială, mobilul parașutiștilor racolați de NKVD a fost lichidarea mareșalului!”*.

A știut mareșalul de atentat? Titlu de ultim capitol și, totodată, o întrebare rămasă încă fără un răspuns cert și lămuritor. Publicistul Florian Bichir consideră că, totuși, Mareșalul Ion Antonescu a știut și pentru **„a nu răspândi o anumită panică în rândul populației și al oștirii, a interzis mediatizarea cazului”**. Volumul lui Florian Bichir ne oferă și informații extrem de interesante privind destinele post-război ale membrilor comandoului de parașutiști-atentatori, cu relevanță în a înțelege lumea aflată în degringoladă totală și în profunde schimbări după 30 decembrie 1947.

Atentat la Mareșal. Olănești, 28 iulie 1944. Ion Antonescu - ținta parașutiștilor sovietici este un volum aparte, o cercetare care deschide noi orizonturi de înțelegere asupra rolului și locului României în epoca celui de-Al Doilea Război Mondial, a importanței și locului personalității Mareșalului Ion Antonescu în planurile strategice ale Kremlinului. Volumul lui Florian Bichir ne stârnește curiozitatea și ne aprinde imaginația!

Constantin Corneanu

Vasile Buga, *Pe muchie de cuțit. Relațiile româno-sovietice. 1965-1989*, prefață de Radu Ciuceanu, Bucureşti, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013, 423 p.

În pofida faptului că cvasi-totalitatea istoriografiei post-comuniste susţine ideea că regimul comunist din România și-a datorat în întregime existenţa susţinerii venite de la Moscova, problema relaţiilor româno-sovietice este departe de a fi reprezentat o direcţie principală de cercetare a istoricilor români în ultimii 25 de ani.

Fără a lipsi cu desăvârşire, lucrările consacrate relațiilor dintre cele două state s-au focalizat în special asupra primelor două decade ale regimului comunist din România[10], iar pentru restul

[10] Mihai Retegan, *1968 – Din primăvară până în toamnă: schiţă de politică externă românească*, Bucureşti, Editura RAO, 1998, Mioara Anton, *Ieşirea din cerc. Politica externă a regimului Gheorghiu-Dej*, Bucureşti, Institutul Naţional pentru

perioadei analizele istorice sunt destul de sumare și suferă, în general, de unilateralitate. Când afirmăm acest lucru, avem în vedere în special faptul că documentarea s-a făcut în arhivele fostului C.C. al P.C.R. și arhivele diplomatice românești, concluziile fiind, după caz, augmentate cu aprecieri extrase din memorialistica (atâta câtă există!) redactată de foștii oameni politici ai defunctului regim. Valorificarea informațiilor din arhivele sovietice, fără a mai vorbi de cele din arhivele celorlalte state membre ale Pactului de la Varșovia și ale C.A.E.R.-ului, a rămas cel mai adesea la nivel de deziderat, din varii motive.

În acest context, lucrarea realizată de domnul Vasile Buga poate fi apreciată, pe bună dreptate, drept o „premieră absolută pentru istoriografia contemporană", pentru a prelua aprecierea prof. dr. Radu Ciuceanu. Într-adevăr, autorul a avut șansa de a dubla experiența personală[11], de participant direct la multe din momentele cruciale din relațiile româno-sovietice, cu cercetarea arhivelor sovietice, a presei și a bibliografiei uriașe publicate în Rusia pe acest subiect. În plus, consultarea

Studiul Totalitarismului, 2007; Constantin Moraru, *Politica externă a României (1958-1964)*, București, Editura Enciclopedică, 2008; Dan Cătănuș, *Tot mai departe de Moscova…: politica externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez. 1956-1965*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2011; Paul Nistor, *Propaganda și politica externă românească în secolul XX*, prefață de Alberto Basciani, Iași, Institutul European, 2013; Nicolae Ecobescu (coord.), *România. Supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece. Comunicări, studii, articole*, vol. I-IV, București, Fundația Europeană Titulescu, 2013-2014; dintre studiile consacrate subiectului, mai numeroase decât volumele, amintim pe cele semnate de Florin Müller, *Opțiuni de politică externă ale Partidului Comunist Român*, în „Revista Istorică", tom XIII, nr. 5-6 (2002), p. 151-158; Elis Neagoe-Pleșa, *Gheorghiu-Dej și politica externă a României (1945-1965)*, în Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, „Arhivele Securității", vol. 4, coord. Silviu B. Moldovan, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. 474-538.

[11] Domnul Vasile Buga, doctor în istorie și cercetător științific asociat la I.N.S.T., vicepreședinte al Părții române în Comisia bilaterală a istoricilor din România și Federația Rusă, este licențiat în limba și literatura rusă și a fost, în perioada 1966-1989, referent la Secția Relații Externe și Cooperare Economică Internațională a C.C. al P.C.R., Sectorul Țări Socialiste. În acest interval, a participat, în calitate de interpret, la convorbiri româno-sovietice la diferite niveluri, iar după 1990 a lucrat ca secretar I la Ambasadele României din Moscova și Praga, până în anul 2002.

amănunţită a fondurilor de arhivă de la Arhivele Naţionale a completat în mod fericit uriaşul efort de documentare.

Structurat pe 12 capitole, volumul domnului Buga reuşeşte, în opinia noastră, să acopere în mod fericit toate aspectele subiacente relaţiilor bilaterale româno-sovietice. Astfel, primul capitol este consacrat primelor semne ale distanţării liderilor de la Bucureşti de Moscova. Acestea sunt plasate, ca geneză şi formă de manifestare subtilă, în perioada imediat următoare morţii lui I.V. Stalin, şi au fost accentuate după retragerea trupelor sovietice din România, în vara anului 1958, şi după plecarea consilierilor sovietici din diferitele instituţii româneşti. Motivaţia acestei politici de distanţare se află, potrivit autorului, în teama lui Gheorghiu-Dej că ar putea fi schimbat de hegemonul de la Kremlin, precum şi în dorinţa liderului român de a-şi consolida poziţia internă printr-o politică de legitimare a sa şi a partidului în faţa poporului român (p. 17). Pe parcursul capitolului sunt analizate cu lux de amănunte evoluţiile înregistrate de la debutul dezacordurilor deschise (plasate în perioada 18-25 iunie 1962, în timpul vizitei efectuată de Nikita Hruşciov în România) şi până la apogeul acestei politici de distanţare – Declaraţia P.M.R. din aprilie 1964, apreciată drept „turnură ireversibilă în relaţiile româno-sovietice” (p. 34).

Cel de-al doilea capitol analizează în aceeaşi manieră marcată de obiectivitate şi simţ critic evoluţiile relaţiilor bilaterale în perioada de după succesiunea la vârf înregistrată atât în P.C.U.S., cât şi în P.M.R., evoluţii sintetizate în formula „contactele continuă, problemele rămân” (p. 59).

Alterarea relaţiilor româno-sovietice în contextul crizei cehoslovace şi izolarea României în cadrul comunităţii statelor semnatare ale Tratatului de la Varşovia sunt detaliate în cadrul capitolului al III-lea. Cu totul demn de a fi subliniat ni se pare modul profesionist, de veritabil istoric, în care domnul Buga a respins plasarea pe anumite şabloane şi stereotipuri de interpretare, punând în practică străvechiul dicton „Audiatur et altera pars!”. Mai precis, sunt redate şi analize ale unor istorici şi oameni politici sovietici referitoare la poziţia pe care se plasa România la acel moment şi la riscurile presupuse de o eventuală ieşire a acesteia din cadrul Pactului de la Varşovia (p. 69-71). Nu au fost neglijate din complicata ecuaţie nici gesturile ostentative de independenţă ale României (stabilirea relaţiilor diplomatice cu R.F.G. în ianuarie 1967, păstrarea relaţiilor diplomatice cu Israelul după „Războiul de şase zile”),

dar nici cele cu valoare simbolică (depunerea de către premierul român, I. Gh. Maurer, a unei coroane de flori la mormântul liderului finlandez Gustav Mannerheim, în aprilie 1968).

Perioada anilor 1968-1971, definită drept „dezgheţ-îngheţ" în relaţiile româno-sovietice, este analizată pe parcursul a două capitole, al IV-lea și al V-lea, cu o insistenţă deosebită, bine justificată, de altfel, pe amplele negocieri cu privire la reînnoirea Tratatului de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală dintre România şi U.R.S.S., semnat la 4 februarie 1948, pentru o perioadă de 20 de ani.

Capitolul al VI-lea, intitulat sugestiv „Revenirea pe făgaşul normalităţii", are în vedere evoluţiile înregistrate în relaţiile bilaterale în perioada 1971 - martie 1985. Pe parcursul său sunt analizate semnificaţia și consecinţele întâlnirilor la nivel înalt desfășurate în Crimeea, precum şi impactul avut de vizita lui Nicolae Ceauşescu în R.S.S. Moldovenească (1-2 august 1976) sau cel al vizitei lui Leonid Brejnev în România (22-24 noiembrie 1976).

Raporturile româno-sovietice de după preluarea funcţiei de secretar general al C.C. al P.C.U.S. de către Mihail Gorbaciov şi până la înlăturarea regimului comunist din România, în decembrie 1989, sunt tratate pe parcursul capitolului VII. Viziunea noului lider sovietic reprezenta, după propriile declaraţii, „o cotitură în direcţia unor relaţii noi, renunţarea la așa-numita «doctrină Brejnev», care nu a fost niciodată proclamată oficial, dar care, practic, definea abordarea de către U.R.S.S. a ţărilor socialiste" (p. 224). Ea a fost percepută de către Nicolae Ceaușescu, în întreaga sa dimensiune, abia după plenara C.C. al P.C.U.S. din ianuarie 1987, consacrată democratizării și politicii de cadre a partidului. Semnalul că U.R.S.S. păşeşte într-o direcţie net diferită de evoluţiile anterioare l-a îngrijorat pe Nicolae Ceaușescu, acesta neezitând să-i comunice ambasadorului sovietic la Bucureşti că „nu poate să fie de acord cu declaraţiile de la plenară" şi că „C.C. al P.C.U.S. păşeşte pe o cale periculoasă" (p. 226).

Divergenţele de opinii dintre cei doi lideri au prins un contur ferm în timpul vizitei lui Gorbaciov în România (25-27 mai 1987) şi s-au accentuat în timpul vizitei de răspuns întreprinsă de Ceaușescu la Moscova (4-6 octombrie 1988). Abordarea problemelor teoretice și practice ale construcţiei socialismului îi plasau pe cei doi lideri pe poziţii ireconciliabile şi acestea s-au menţinut până la ultima lor întrevedere, din 4 decembrie 1989 (p. 291-296).

Triumful ideilor promovate de Mihail Gorbaciov s-a concretizat, în cazul României, prin declanșarea Revoluției din decembrie 1989, eveniment crucial analizat detaliat în capitolul al VIII-lea. Cu acest prilej, autorul nu a evitat subiectele controversate, precum posibilitatea unei intervenţii militare sovietice în România, misterul prezenţei turiştilor sovietici în România și presupusa lor implicare în derularea evenimentelor, modul de recunoaştere a legitimităţii Consiliului Frontului Salvării Naţionale.

Următoarele trei capitole (IX, X și XI) sunt consacrate unor probleme sensibile care au marcat evoluţia relaţiilor româno-sovietice pe parcursul celor patru decenii de existenţă a regimului comunist şi, unele dintre ele, continuă să aibă reverberaţii în raporturile româno-ruse de astăzi. Mai precis, este vorba despre disputele istoriografice româno-sovietice (pe probleme legate de istoria Basarabiei şi Bucovinei de Nord, de actul de la 23 august 1944, eliberarea Bucureştiului de trupele germane ș.a.m.d.), problema Basarabiei și problema tezaurului românesc depozitat la Moscova în 1916-1917.

Ultimul capitol a fost rezervat analizei perfecţionării cadrului juridic al relaţiilor româno-sovietice, fiind abordate probleme referitoare la modificarea Convenţiei privind regimul navigaţiei pe Dunăre, la delimitarea platoului continental al Mării Negre, la construirea nodului hidrotehnic de la Stânca-Costești, pe Prut.

La finalul lecturii extrem de interesante, concluziile volumului dovedesc încă o dată faptul că domnul Vasile Buga este un istoric profesionist, plasat pe poziţiile obiectivităţii și apărării adevărului istoric, poziţii trasate și apărate în istoriografia română de nume sonore, precum A.D. Xenopol, Nicolae Iorga sau Gheorghe Brătianu. Astfel, autorul nu ezită să afirme că politica de distanţare prudentă de Moscova, iniţiată de Dej și continuată de Ceaușescu pe parcursul a 24 de ani, a pus în centrul atenţiei „promovarea și apărarea cu consecvenţă a intereselor naţionale ale României", putând fi apreciată drept „o dovadă de curaj și demnitate naţională" (p. 399).

Evitând opiniile exacerbate, atât de des întâlnite atât în istoriografie, cât și în mass-media, domnul Vasile Buga demonstrează magistral faptul că politica de independenţă promovată de Nicolae Ceaușescu și echipa sa nu a fost nici o „mascaradă" menită să dezinformeze Occidentul, dar nici o dovadă de naţionalism antisovietic

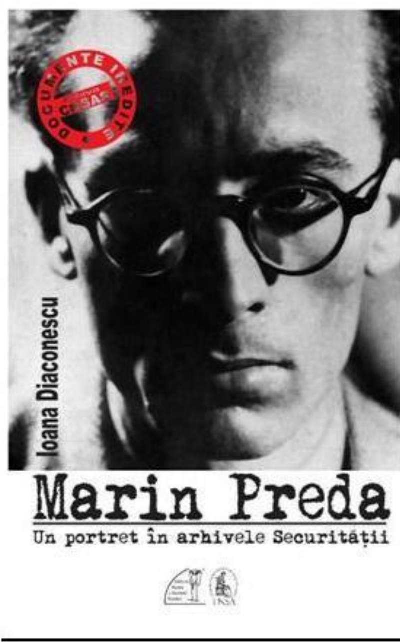
sau antirus[12], o probă de îngustime intelectuală şi lipsă de viziune politică. Autorul subliniază că, în pofida tensiunilor și discuţiilor aprinse, Ceaușescu a înţeles pe deplin importanţa menţinerii unor relaţii de normalitate cu marele vecin de la Răsărit şi a militat permanent pentru extinderea acestora, „până în ultima lună a anului 1989” (p. 405).

Lucrarea domnului Vasile Buga se constituie, așadar, într-un *must read* al oricărui istoric interesat în reconstituirea şi înţelegerea evenimentelor care au modelat societatea românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Acribia, spiritul critic, puterea de analiză și obiectivitatea se constituie, cu toatele, în atribute de netăgăduit ale autorului, rezultatul fiind un volum de istorie a politicii externe de o valoare incontestabilă.

Florian Banu

[12] În acest sens, fostul ministru de externe Ștefan Andrei sublinia faptul că, dincolo de pervertirea adevărului și simplificarea păguboasă”, produsă de unii autori cu privire la relaţiile româno-sovietice, „niciodată U.R.S.S. n-a făcut, public, vreo caracterizare ca antisovietică a poziţiei și atitudinii noastre” - Ştefan Andrei, *Din frac în zeghe. Istoriile mele dintr-un pătrar de veac românesc*, Bucureşti, Adevărul Holding, 2013, p. 160.

Ioana Diaconescu, *Marin Preda. Un portret în arhivele Securității. Documente inedite din Arhiva C.N.S.A.S.* Un documentar cu argument, notă asupra ediției, selecția textelor, ordonarea lor cronologică şi comentarii de Ioana Diaconescu, prefață: Eugen Simion, Bucureşti, Fundația Națională pentru Ştiință şi Artă, Editura Muzeul Literaturii Române, 2015, 551 p.

„Sufletele oamenilor - aceasta e o producție importantă. Voi sunteți ingineri ai sufletelor omenești. Iată de ce bem pentru scriitori și pentru cel mai modest dintre ei, tovarășul Solohov”[13].

Acest toast ținut de Stalin în casa lui Maxim Gorki, într-o seară din toamna anului 1932, a consacrat, prin larga sa popularizare ulterioară, rolul de „ingineri ai sufletului omenesc” pe care regimurile comuniste îl rezervau scriitorilor[14]. Având în vedere și faptul că omul era considerat de marxiști „cel mai prețios capital”, iar necesitatea formării „omului nou” era una dintre prioritățile acestor regimuri, atenția deosebită acordată

[13] *Apud* Lavinia Betea, *Inginerii sufletelor*, în „Jurnalul Național”, 9 ianuarie 2007.

[14] De fapt, conceptul de „inginer al sufletelor umane” s-a născut în spațiul sovietic în anii ’20, simultan cu cel de „ingineri invizibili”, dezvoltat de Harold Lasswell şi Walter Lippmann în S.U.A. şi atribuit specialiştilor în construirea consensului social (*manufacture of consent*). Conceptul a fost folosit inițial în domeniul artelor care veneau din zona constructivistă și avangardistă, unul dintre primii săi teoreticieni fiind poetul Serghei Tretiakov – cf. Vasile Ernu, *Ultimii eretici ai imperiului,* Iași, Editura Polirom, 2009.

scriitorilor devine pe deplin comprehensibilă în contextul epocii[15].

Interesul aparte manifestat de factorul politic față de creatori s-a concretizat atât în acordarea unor „stimulente" materiale consistente (mai ales raportate la alte categorii sociale), cât şi într-o supraveghere atentă a vieţii publice și private, dar mai ales a „corectitudinii" produselor create. În mod firesc, această supraveghere, mai mult sau mai puțin discretă, ca și eforturile de „îndrumare" a creației au lăsat urme vaste în arhivele regimurilor comuniste, iar numărul cercetătorilor interesaţi în identificarea și studierea documentelor referitoare la aceste aspecte este impresionant.

În cazul arhivelor Securităţii, un studiu realizat în 2007, asupra structurii temelor de cercetare pentru care au fost acreditaţi cercetători externi de către Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, releva faptul că „ponderea cea mai importantă este deţinută de temele ce au ca obiect viața culturală din România în perioada comunistă și interacţiunea Securităţii cu intelectualii români"[16]. În rândul acestor intelectuali, scriitorii deţin, de departe, primul loc în preocupările Securităţii, astfel că volumele consacrate monitorizării/folosirii de către poliția politică a unuia sau altuia din scriitorii români sunt foarte numeroase, apariția lor pe piață datând încă de la finele anilor '90, perioadă în care dosarele Securităţii, gestionate de S.R.I., au devenit parţial accesibile[17].

---

[15] Vezi, pe larg, Nicoleta Raluca Spiridon, Locul şi rolul intelectualului în societatea comunistă: evaluări teoretice, în Dan Cătănuş (coord.), *Intelectuali români în arhivele comunismului*, Mioara Anton, Ana-Maria Cătănuş, Alexandru-Murad Mironov, Nicoleta Raluca Spiridon, prefaţă de Acad. Dan Berindei, Bucureşti, Editura Nemira, 2006, p. 75-101.

[16] Florian Banu, *Direcţii ale studierii regimului comunist din România. Studiu de caz: cercetătorii acreditaţi la C.N.S.A.S.*, în „Arhivele Totalitarismului", an XVI, nr. 58-59 (1-2/2008), p. 128.

[17] Din această categorie vastă ne mulţumim să semnalăm aici Dorli Blaga, Ion Balu, *Blaga supravegheat de Securitate*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 1999; Mariana Sipoş, *Dosarul „Marin Preda": viața şi moartea unui scriitor în procese-verbale, declaraţii, arhive ale Securităţii, mărturii şi foto-documente*, Timişoara, Editura Amarcord, 1999; Mihai Pelin, *„Artur": dosarul Ion Caraion*, București, Editura Publiferom, 2001; Dumitru Dobre, Delia Roxana Cornea (ed.), *Cazul „Artur" şi exilul românesc*, Bucureşti, Editura ProHistoria, 2006; Stelian Tănase, *Cioran şi Securitatea*, Iaşi, Editura Polirom, 2010; Clara Mareş, *Zidul de sticlă. Ion D. Sârbu în arhivele Securităţii*, prefaţă de Antonio Patraş, Bucureşti, Editura

În acest peisaj complex, apariţia volumului pe care îl prezentăm în paginile de faţă reţine atenţia din cel puţin două motive importante: autorul și subiectul. În ceea ce priveşte autorul, numele Ioanei Diaconescu este binecunoscut iubitorilor de poezie din România. Debutând în „Contemporanul" la numai 18 ani, Ioana Diaconescu s-a impus de timpuriu în peisajul literar românesc, odată cu debutul editorial din 1967, cu volumul „Furăm trandafiri". Au urmat apoi, cu o frecvenţă de o rigoare matematică, volumele „Jumătate zeu" (1970), „Adagio" (1973) și „Taina" (1976). În următorul deceniu a mai publicat alte opt volume de poezii şi, totodată, a colaborat la revistele „Steaua", „România literară", „Luceafărul". De asemenea, a fost îngrijitoarea ediţiei de „Scrieri" ale lui Emil Botta (trei volume), publicate la editura Minerva între anii 1980-1987, şi a tradus poemele scriitorului cubanez Raúl Gómez García, împreună cu Zaira Calciu-Samharadze.

Așadar, o activitate prolifică, impresionantă, care i-a permis doamnei Diaconescu să cunoască din interior lumea literară și frământările sale în ultimele două decade ale existenţei regimului comunist. Probabil că tocmai această experienţă profesională a stat la baza deciziei doamnei Ioana Diaconescu de a se angaja în cadrul Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, imediat după înfiinţarea acestei instituţii, şi de a se dedica apoi studierii dosarelor pe care Securitatea le-a întocmit prozatorilor şi poeţilor români vreme de patru decenii.

Studiul aprofundat al materialelor de arhivă i-a permis autoarei formarea unei imagini de ansamblu asupra metodelor și mijloacelor de supraveghere utilizate de către Securitate pentru a ţine sub control breasla scriitoricească din România, iar travaliul domniei sale s-a materializat prin publicarea mai multor studii pe această temă, bine receptate atât de către istorici, cât şi în mediile literare, urmate apoi de un volum consacrat urmăririi intelectualilor[18].

În ceea ce priveşte subiectul volumului pe care-l prezentăm aici, rod al unei investigaţii întinse pe mai mulţi ani, a fost gândit nu doar ca o reconstituire a portretului lui Marin Preda, „ce se conturează în arhive,

---

Curtea Veche, 2011; I. Oprişan, *Asaltul cetăţii. Dosarul de securitate al lui G. Călinescu*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 2014.

[18] Ioana Diaconescu, *Scriitori în arhiva C.N.S.A.S.: intelectuali urmăriţi informativ, arestaţi, condamnaţi, uciși în detenţie: 1946-1989: studii însoţite de anexe selectate din arhivele C.N.S.A.S.*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 2012.

adesea deosebit de cel cunoscut printre confraţi”, ci mai cu seamă cu ambiția de a reconstitui „întreaga atmosferă a acelor ani”, în care „era urmărită informativ întreaga breaslă a scriitorilor” (p. XXI).

Aşadar, obiectivul autoarei transcende dorinţa de a aduce în atenţie modul în care regimul comunist gestiona problemele ridicate de „un scriitor cu atitudine ostilă”, distanțându-se de aspectele care frizează senzaţionalul şi focalizându-se pe avatarurile unui prozator de excepţie, nevoit să trăiască şi să creeze într-un regim totalitar.

Volumul beneficiază de o prefață semnată de reputatul critic literar Eugen Simion, membru al Academiei Române, urmată de un „argument”, în cadrul căreia autoarea își precizează intenţiile şi detaliază modul în care a „prelucrat” vastul volum de documente referitoare la Marin Preda. De asemenea, sunt aduse mulțumiri persoanelor care au sprijinit realizarea acestui proiect de cercetare şi, în final, sunt clarificaţi unii termeni de specialitate folosiți în documentele întocmite de Securitate.

Documentele propriu-zise au fost grupate pe criteriul cronologic, rezultând cinci mari capitole: *Obiectiv „Scriitorul”* (34 de documente), *Obiectiv „Editorul”* (45 de documente), *Obiectiv „Editorul II”* (65 de documente), *Obiectiv „Preda Marin”* (patru documente), *Obiectiv „Marin Preda”*(trei documente).

În continuare, în mod inspirat, autoarea a selectat o serie de rapoarte, note și referate (nouă la număr) întocmite de Securitate și de Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor (structură a regimului comunist însărcinată cu cenzura) cu privire la scrierile lui Marin Preda, în general, dar mai cu seamă asupra romanului acestuia „Risipitorii”, a piesei de teatru „Martin Borman”, precum şi cu privire la romanele „Delirul” şi „Cel mai iubit dintre pământeni”, texte considerate de „vigilenții” vremii a fi cu... probleme!

Ultimul grupaj de documente reuneşte materiale obţinute de Securitate prin instalarea de tehnică operativă la domiciliul lui Marin Preda, dar şi prin interceptarea scrisorilor, telegramelor, coletelor interne şi externe ce-i erau destinate scriitorului.

Fiecare document este urmat, fără excepţie, de comentarii mai ample sau mai restrânse ale autoarei, probă incontestabilă a minuţiozităţii, pasiunii şi profesionalismului autoarei. Prin intermediul acestora cititorul este introdus fie în intimitatea anumitor cercuri literare, fie în metodologia de lucru a Securității sau în meandrele politicii

culturale a regimului. În alte ocazii, sunt inserate mini-fişe biografice ale personajelor menţionate în respectivele documente, cu detalii menite să contribuie la înțelegerea reacţiilor consemnate de Securitate.

Deşi poate părea un loc comun, nu ne ferim să afirmăm că, în pofida faptului că reuneşte laolaltă documente de arhivă, volumul doamnei Diaconescu se citeşte în ritmul alert al unui roman poliţist. Cititorul poate urmări pas cu pas avatarurile unui personaj imprevizibil, un scriitor care se metamorfozează rapid dintr-o tânără speranţă, apreciată cât se poate de favorabil de către Putere, într-un posibil inamic, urmărit pas cu pas de o redutabilă reţea de informatori, proveniţi, fatalmente, din rândul scriitorilor şi al oamenilor de cultură, coordonaţi cu minuţiozitate de către ofiţeri de securitate, mai mult sau mai puţin luminaţi la minte.

Începând de la o premoniţie remarcabilă („cert este că se merge la un eşec sigur"), exprimată în 29 august 1952 de către Marin Preda şi prilejuită de constatările făcute de acesta în Teleorman, cu privire la colectivizarea forţată, lectorul este martorul „diabolizării" scriitorului cuprins de „greşeli ideologice şi tendinţe negativiste" (p. 7), pe care, insidios, încearcă să le „strecoare" în lucrările sale, spre îngrijorarea ofiţerilor de securitate.

În paralel, poate fi surprinsă şi evoluţia politicilor represive ale regimului faţă de duşmanii săi, reali sau imaginari. Astfel, dacă în 1952 ofiţerii de securitate erau preocupaţi „pentru a se strânge probe pentru a fi încadrat în U.M." (p. 4), după un deceniu ofiţerii îşi dirijau informatorii spre „semnalarea din timp" a „aspectelor negative" „pentru a informa organele de partid" (p. 7).

Profităm de ocazie pentru a sublinia aici un lucru mult prea adesea scăpat din vedere: subordonarea organelor de securitate faţă de Partid, subordonare devenită tot mai vizibilă începând din deceniul şapte şi menţinută până la finele regimului. Cu alte cuvinte, nici un scriitor, mai cu seamă unul de talia lui Marin Preda, nu a fost urmărit decât cu aprobarea şi la indicaţia expresă a unui for decizional din cadrul Partidului! Această subliniere nu urmăreşte o eventuală ierarhizare a vinovăţiilor şi răspunderilor (cine e mai blamabil, informatorul, ofiţerul de securitate sau activistul de partid?), ci o înţelegere adecvată a mecanismului complex prin care regimul îşi exercita controlul asupra societăţii, în ansamblul său.

În acest context, dorim să subliniem faptul că una dintre calităţile volumului este reprezentată de șansa pe care o oferă cititorului de a reflecta asupra unei probleme foarte delicate, aceea a „complicităţilor" care au permis atât instaurarea, cât mai ales menţinerea şi osificarea regimului comunist. Pentru a nu răpi plăcerea descoperirilor din volum, ne mulțumim să semnalăm faptul că, de pildă, Demostene Botez era preocupat, la două-trei zile după o şedinţă a Uniunii Scriitorilor, de înfierare a lui Marin Preda, de modul în care a fost percepută luarea sa de cuvânt, întrebând un informator al Securităţii dacă, din ecourile pe care le-a auzit asupra şedinţei, „nu rezultă că intervenţia sa a fost «prea blândă»" (p. 17). În acelaşi context, ziaristul şi reporterul Ioan Grigorescu îi confia informatorului amintit că „în fond, Marin Preda are dreptate și că în toată această discuţie despre «conflict» nimeni nu spune adevărul", neuitând să adauge că „s-a gândit, la un moment dat, să intervină în discuţie, dar a renunțat, gândindu-se că nu e «prudent»" (p. 17).

Pe de altă parte, lucrarea doamnei Diaconescu permite, totodată la o lectură atentă, înțelegerea unor aspecte mai puţin studiate ale regimului comunist. De exemplu, eforturile întreprinse de statul român pentru a promova cultura română în plan internaţional, demarate într-o formulă instituţională încă din perioada interbelică[19], sunt analizate cu o luciditate rece de Marin Preda, acesta surprinzând cu acuitate formalismul şi dezinteresul care subminau aceste acţiuni. Astfel, în februarie 1973 Preda sublinia că banii alocaţi de Uniunea Scriitorilor în diverse scopuri „trebuiau cheltuiţi pentru traducerea literaturii române peste hotare, unde nu este deloc cunoscută. Nu toţi își pot permite să facă aceste cheltuieli pentru a le fi publicată o carte în străinătate pe banii lor. Editorul occidental nu riscă să tipărească o carte dintr-o ţară socialistă, iar statul nu contribuie cu nimic la aceasta. A făcut ceva doar pentru Tudor Arghezi când trebuia să primească premiul Nobel, dar în rest prea puţin. (...) Ungurii sunt ajutaţi de stat și de aceea sunt aşa de cunoscuţi" (p. 190).

Nici riscurile pe care trebuia să le înfrunte oricine era interesat de studierea unor aspecte sensibile ale trecutului nu rămân necunoscute cititorului. Securitatea era informată prompt de către un intelectual al vremii de eforturile de documentare ale lui Preda asupra perioadei

[19] Vezi Nicolae Ureche, *Propaganda externă a României Mari (1918-1940)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2015, p. 19-87.

guvernării Ion Antonescu și a rebeliunii legionare, acest citind presa vremii și căutând chiar „cărţi interzise" (p. 191)!

Dacă greutăţile pe care le întâmpina și riscurile pe care și le asuma un „inginer al sufletelor" sunt larg reprezentate în documentele selectate, nu lipsesc nici informaţiile în măsură să creioneze absurdul și alienarea care, adesea, marcau munca ofiţerilor de securitate. Astfel, într-o transcriere a înregistrărilor realizate în zilele de 19 și 20 decembrie 1971, cu ajutorul tehnicii operative instalate în biroul lui Mihai Gafiţa, după ce sunt trecute în revistă discuţiile inofensive purtate în respectivul spaţiu, ofiţerul de securitate consemna: „În jurul orei 15,30 s-a făcut liniște. În restul zilei și noaptea a fost liniște" (p. 259). Așadar, o noapte de decembrie, un ofiţer cu căștile la ureche care, timp de ore întregi, asculta nimic, nimic, nimic!

Nici ofiţerii însărcinaţi cu interceptarea convorbirilor din interiorul locuinţei lui Marin Preda nu sunt de invidiat. Într-o transcriere a înregistrărilor din 16 mai 1966, ofiţerul consemna cu năduf că „discuţiile se poartă departe de mijloacele de tehnică operativă, uneori sunt acoperite și de emisiunea radiofonică", astfel că ne putem imagina eforturile sale disperate de a înţelege totuși discuţia, mai cu seamă că Marin Preda îi comunica soţiei că „este nemulţumit de un domn care trimite informări organelor de securitate" (p. 394). Norocul acestuia că măcar „noaptea a fost liniște" (p. 395), astfel încât, probabil, și-a putut reface forţele!

Rezultatul unor astfel de metode de lucru și al acoperirii de către Securitate a mediilor scriitoricești, și nu numai, cu vaste reţele de informatori era perfect conştientizat de obiectivul „Marin Preda". Potrivit unei convorbiri interceptate, „Marin Preda consideră că felul cum acţionează organele de securitate spre a cunoaște starea de spirit este profund inumană, pentru că, chiar dacă nu se soldează cu arestări, distruge relaţiile dintre oameni, face din ele un permanent motiv de izolare. (...) Oamenii nu mai pot comunica între ei decât lucruri stupide, fără sens, pentru că adevărata gândire omul nu și-o mai poate exprima, deoarece îi este frică. Nu se teme că-l arestează, dar ştie că posturi, avansări, prime, călătorii în străinătate nu le mai poate avea. O astfel de stare de spirit la un om nu mai este propice unei munci creatoare, acesta lucrează mecanic, ca să primească o leafă" (p. 395).

De altfel, în această teamă difuză și în neîncrederea perpetuă în semeni constă, în opinia noastră, cea mai grea „moştenire" a regimului

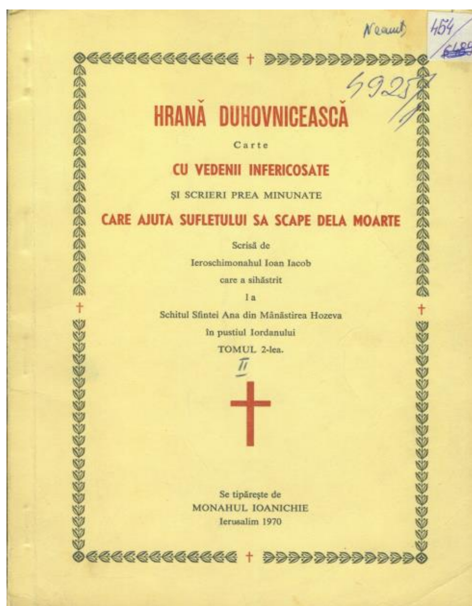
comunist. Până în ziua de astăzi, mulţi dintre cetățenii României ezită să-și exprime deschis opiniile, chiar pe teme banale, încă mai acoperă cu mâna telefonul (mai nou, îi scot bateria!) sau fixează potenţiometrul radioului pe valori maxime! Până în ziua de astăzi, societatea este atomizată (parcă tot mai atomizată!), rezerva formulată de „cetăţeanul turmentat" caragialian („eu nu lupt contra guvernului!") este omniprezentă, iar puţinii „eretici" care formulează „opinii în răspăr" sunt izolaţi rapid, căci prietenii şi cunoscuții se gândesc, precum Ioan Grigorescu odinioară, că... „nu e prudent" să-i sprijine!

Aşadar, lucrarea doamnei Ioana Diaconescu are valenţe multiple, intrigile şi naraţiunile din conţinutul documentelor trimiţând cititorul atât spre suspansul *policier*-ului, cât și spre introspecţia romanelor psihologice.

În mod cert, „dosarul" Marin Preda, în „lectura" Ioanei Diaconescu, va reține atenția nu doar a criticilor și istoricilor literari, nu doar a celor pasionaţi de biografii sau de servicii secrete, ci și a istoricilor interesaţi în înțelegerea regimului comunist.

Luminiţa Banu

Sfântul Ioan Iacob, *Hrană duhovnicească. Carte cu cele mai minunate și umilincioase cugetări care sue pe om cu sufletul la cer scrisă în versuri de Ieroschimonahul Ioan Iacob, care a sihăstrit la Schitul Sfânta Ana din Mănăstirea Hozeva, în pustiul Iordanului*, tipărit de monahul Ioanichie, Ierusalim, 1968 și 1970, tom. I (159 p.) și tom II (88 p.)

De curând, în Biblioteca fostei Securităţi, aflată în Arhiva CNSAS, sub cota FB 4925/2 vol., am descoperit o carte mai puţin întâlnită în bibliotecile din România, dar cunoscută în mediul teologic românesc. Este vorba de o lucrare postumă a Sfântului Ioan Iacob din pustiul Hozevei, Ţara Sfântă, apărută în limba română, la Ierusalim, în două tomuri (tom 1, 159p. și tom 2, 88p.), în anii 1968-1970. Titlul complet al lucrării este: *Hrană duhovnicească. Carte cu cele mai minunate și umilincioase cugetări care sue pe om cu sufletul la cer, scrisă în versuri de Ieroschimonahul Ioan Iacob, care a sihăstrit la Schitul Sfânta Ana din Mănăstirea Hozeva, în pustiul Iordanului*. Îngrijitorul ediţiei este însuși ucenicul autorului, „Monahul Ioanichie [Pârâială]". Cartea a fost tipărită, conform foii de titlu, „cu aprobarea și binecuvântarea Preafericitului Părintelui nostru și Patriarh al Ierusalimului D.D. Benedict I", ambele volume fiind însoţite de un prolog semnat la 25 noiembrie 1963 de Arhiepiscopul de Kiriacopoleos, Aristovul, care aduce în atenţie câteva referinţe biografice ale Sfântului Ioan. Rezultă că volumele erau pregătite de ucenicul Sfântului Ioan la doar trei ani de la trecerea la cele veşnice, după cum însuși monahul Ioanichie spune în prefaţa celui de-al doilea tom: „În vara anului 1968, cu multe greutăţi, am reușit a tipări o parte din scrierile Cuviosului Părinte Ioan Ieroschimonahul. Şi pe cât s-a putut, am împărţit aceste cărţi pe la fraţii noştri români din străinătate, unde sunt foarte puţini care mai ştiu româneşte. Cu ajutorul cel trimes din partea celor mai buni creştini care

au răspuns fiecare cu ce i-au lăsat inima, m-am grăbit să dau la lumina tiparului puţine după cât mă ajută puterile materiale".

Ce conţin aceste două tomuri, ne spune chiar ucenicul sfântului, monahul Ioanichie, în aceeaşi prefaţă: „Cele scrise în carte sunt cele mai adânci Taine descoperite de Îngerul Domnului la Sfinţii cei din vechime. Şi altele din practica vieţii lor, care fiind luminaţi de Duhul Sfânt le-a scris pentru mântuirea noastră. Părintele Ioan, cunoscând bine limba greacă şi cetind cărţile Sfinţilor Părinţi pentru mântuirea sufletului, s-a sârguit să traducă şi în româneşte câteva care sunt mai principale, pentru a le ştii toţi creştinii mireni şi monahi, care doresc să-şi mântuiască sufletul". Prefaţa este semnată de monahul Ioanichie, din Schitul Sfintei Ana, mănăstirea Hozeva, la 8 februarie 1970. De asemenea, primul volum conţine fotografii cu Sf. Ioan Iacob, unele chiar importante din punct de vedere istoric, precum cea cu ieromonahul Victorin Ursache (viitor eparhiot al românilor din America) pe malul Iordanului (p. 104), cea cu ucenicul său, monahul Ioanichie la Schitul românesc de la Iordan (p. 106) sau cu ucenicul său la peştera „unde s-a nevoit şi unde s-au scris aceste poezii" (p. 122).

Practic, lucrarea este o culegere de texte patristice, cugetări şi poezii mistice ale Sfântului Ioan Iacob scrise în timpul vieţuirii sale isihaste. Primul volum începe cu o îndrumare „pentru citirea şi cugetarea dumnezeieştilor Scripturi", arătând că cele strânse de el „pot folosi şi la alte persoane, care nu prea au vreme să deschidă cărţile şi poate nu au nici la îndemână cărţile potrivite", într-o vreme când „toată lumea este grăbită şi cărţile cele groase ale Sfinţilor Părinţi stau uitate şi rar cine le mai citeşte, [...] încât lucrul cel duhovnicesc şi mai ales citirea cărţilor sfinte nu prea au loc în viaţa creştinilor de azi" (p. 7). Volumul mai conţine scrieri ale Sfântului Vasile cel Mare despre chipul monahicesc, darul călugăriei, versuri cu titluri, precum „Paza sufletului", „Dorul bunicii", „Semnul Sfintei Cruci", „Când pierdem rostul (robiţi de «humă»)". Unele sunt datate, cu menţiuni la diferite momente biografice, precum: „în amintirea bunicii mele care se cheamă Maria", la 22 iulie 1955 (p. 31); „Bântuielile unui «novice», de la mănăstirea Neamţu, 1933"; „Către Sfântul Teodosie, alte stihuri cu acelaşi cuprins, dar potrivite pe glas. 3", „scrise în amintirea vindecării mele de boala dizenteriei cu darul Sfântului Teodosie când m-am închinat la Sfintele Moaşte, 11 ianuarie 1944 la Sf. Sava, Ieroschimonahul Ioan Iacob" (p. 62); „la sfârşitul meu", „scrisă la Schitul Sf. Ana Hozeva în momentele grele încercări ale boalei, 1955,

Ieroschimonahul Ioan Iacob” (p. 102); „Flori de la Iordan”, „scrisă de smeritul Ieroschimonah Ioan Iacob, fost egumen la Schitul Românesc de la Iordan, 1948” (p. 106); „Singura mângâiere românească”, „Însemnare, 12 septembrie 1953. [...] Aceste stihuri le-a scris când era bolnav în spitalul german din muntele Eleon și de acolo privea lunca Iordanului și Schitul Românesc cu multă durere, știind că l-a părăsit totdeauna și rămăsesem numai eu singur și bolnav un an întreg, Ioanichie monahul” (p. 108); „Cetatea de granit din Valea scăpării Hozeva”, „noiembrie 1952” (p. 120) sau „Vântul pustiirei (urgia cerească)”, „impresii pe cea din urmă poezie scrisă de Părintele Ioan la 15 iulie 1960” (p. 153).

Dar cine a fost Cuviosul Ioan Iacob Hozevitul? Ilie Iacob s-a născut la 23 iulie 1913 într-o familie de oameni simpli din satul Crăiniceni, județul Dorohoi. La botez a primit numele de Ilie. La naștere a rămas orfan de mamă, apoi de tată, căzut în Războiul de Reîntregire. A fost crescut de bunica dinspre tată, care avea să-l educe pe calea credinței creștine. Urmează școala cu rezultate foarte bune, în 1932 obținând bacalaureatul. Un an mai târziu intră ca frate pe poarta mănăstirii Neamț. Urmează stagiul militar ca infirmier, după care în 1936 este tuns în monahism cu numele de Ioan. Este intendent de stăreție, bibliotecar, profesor la școala monahală din mănăstire. Câteva luni mai târziu merge în pelerinaj în Țara Sfântă, unde rămâne ca viețuitor la o mănăstire. Ajunge pustnic pentru doi ani în pustia Iordanului, mai apoi fiind primit în vechea mănăstire „Sfântul Sava”. De multe ori acordă îngrijiri medicale fraților de viețuire și arabilor din împrejurimi, din acest motiv câștigându-și apelativul de „Abuna Ioan Românul”. Totodată, cercetează vasta bibliotecă a mănăstirii însușindu-și limba greacă și din scrierile Sfinților Părinți. În 1945, însuși patriarhului Ierusalimului îl apreciază pentru nevoințele lui duhovnicești, atunci când îl prohirisește ca schimnic. În 1947 este hirotonit ca preot și numit superior al Schitului românesc de la Iordan. Șase ani mai târziu pleacă de la conducerea așezământului românesc, retrăgându-se ca ieroschimonah în peștera „Sfânta Ana”, care aparținea de mănăstirea „Sfântul Gheorghe Hozevitul”. Alături de el viețuiește ucenicul său, monahul român Ioanichie Pârâială. La 5 august 1960, cuviosul Ioan Iacob trece în veșnicie. La 28 iulie 1980, la insistențele unor pelerini greci din America, mormântul cuviosului Ioan Iacob a fost deschis de către Arhimandritul Amfilohie, starețul mănăstirii „Sfântul Gheorghe Hozevitul”, descoperindu-se astfel trupul întreg al cuviosului cu bună mireasmă. De altfel, starețul grec a fost cel care a propagat descoperirea

sfântului cuvios şi l-a popularizat în presa bisericească din Grecia. Moaştele Cuviosului Ioan Iacob aveau să fie mutate în 7 august 1980 în mănăstirea „Sfântul Gheorghe Hozevitul”, unde se află și astăzi[20].

După 1990, cartea de la care am plecat cu discuţia a fost tipărită în mai multe ediţii. În 1999, la Ierusalim a apărut sub titlul *Sfântul Ioan Iacob Românul, Din Ierihon către Sion, adică din lume la cele din înălţime. Pilde, cugetări, imnuri în versuri şi scrieri duhovniceşti*, 673p. În 2010, la Editura Doxologia a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, a apărut în alte două ediţii. Prima are titlul *Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamţ-Hozevitul, Viaţă, Poezie, învăţătură*, 355p cu anexe fotografice şi facsimile din însemnările sfântului, însoţită de meditaţii ale unor preoţi privind viaţa şi activitatea acestui cuvios român de la Locurile Sfinte. A doua este volumul *Sfântul Ioan Iacob de la Neamţ-Hozevitul, Pentru cei cu sufletul nevoiaş ca mine... Opere complete*, 774p., cu însemnări inedite ale sfântului, fotografii şi facsimile.

Menţionăm că volumele asupra cărora ne-am oprit le-am mai găsit în două exemplare la Biblioteca Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, de la mănăstirea Antim, din Bucureşti. Prima este intrată în fondul bibliotecii în anul 1980, iar al doilea exemplar provine din 2003, din biblioteca personală a părintelui Sofian Boghiu, cunoscut vieţuitor al mănăstirii Antim. Interesant este faptul că, data intrării primelor exemplare în biblioteca de la Antim este anul 1980, care coincide cu descoperirea miraculoasă a moaştelor cuviosului român în peştera în care vieţuise în ultima parte a vieţii pământeşti. Nu la fel ne putem pronunţa în cazul exemplarelor provenite din biblioteca Securităţii. Deocamdată, nu ne putem exprima asupra a ceea ce a determinat Securitatea să se intereseze de lucrarea duhovnicească a Cuviosului Ioan Iacob Hozevitul. Putem însă încadra interesul Securităţii în viziunea pe care o manifesta în scopul promovării valorilor româneşti de peste hotare, mai ales în lumea ortodoxă (Locurile Sfinte din Asia, Africa şi Muntele Athos), acolo unde concurenţa se ducea inclusiv cu reprezentanţii Bisericilor Ortodoxe din Uniunea Sovietică şi Iugoslavia[21].

---

[20] Petroniu Tănase, *Alte ştiri despre Cuviosul Ioan cel Nou Hozevitul*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an C (1982), nr. 3-4, pp. 295-299; *Acte şi tomosuri privind canonizarea sfinţilor români*, Bucureşti, Editura Basilica, 2015, pp. 419-434.

[21] În acest sens, a se vedea Adrian Nicolae Petcu, *Activitatea Departamentului Cultelor în atenţia Securităţii (1970-1989)*, în „Caietele CNSAS”, anul II, nr. 2(4)/2009, pp. 112-119.

Totodată, remarcăm abundenţa materialelor din presa bisericească românească[22], deci trecute de cenzura comunistă, apărute mai ales după 1980, despre Cuviosul Ioan Iacob, chiar dacă uneori i se atribuia titlul de „sfânt". Altfel spus, interesul firesc al Bisericii Ortodoxe Române faţă de cazul Ioan Iacob Hozevitul era permis de către autorităţile comuniste, atâta vreme cât se promovau valori româneşti peste hotare.

Interesant este faptul că Biserica Ortodoxă Română chiar și-a dorit canonizarea acestui cuvios[23], după cum existau voci inclusiv în Patriarhia de Ierusalim, act care însă nu a fost săvârșit din cauza interdicţiei manifestată de autorităţile române. Practic dosarul de canonizare era pregătit încă din 1987[24], dar canonizarea s-a produs în 1992[25].

Adrian Nicolae Petcu

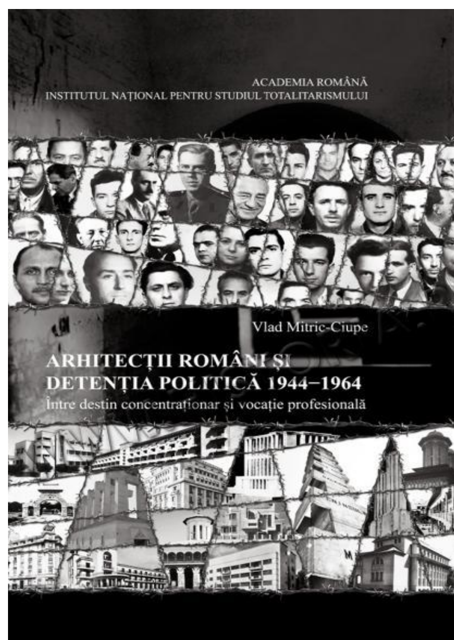
[22] În ordinea apariţiilor menţionăm: Ioanichie Bălan, *Cuviosul Ioan cel Nou-Hozevitul. Un sfânt român din zilele noastre*, în „Biserica Ortodoxă Română", an XCIX (1981), nr. 1-2, pp. 67-75; Petroniu Tănase, *loc. cit.*; Gh. Lazăr, *Sfinţi români: Cuviosul Ioan Hozevitul cel Nou*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an LIX (1983), nr. 1-3, pp. 85-89.

[23] Singura solemnitate de canonizare a unor sfinţi români în perioada comunistă a fost în 1955, în urma deciziei Sf. Sinod al BOR din 28 februarie 1950 (*Acte și tomosuri...*, pp. 17-19, 23-45).

[24] Lucian Tomitanul, *Cuviosul Ioan Iacob de la Neamţu-Hozevitul*, publicat în volumul „Sfinţi români şi apărători ai legii strămoşeşti", Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1987, pp. 550-574.

[25] *Acte și tomosuri* ..., pp. 102-104.

Vlad Mitric-Ciupe, *Arhitecții români şi detenția politică, 1944-1964. Între destin concentraționar şi vocație profesională*, cuvânt înainte de prof. dr. arh. Sorin Vasilescu, postfață de prof. dr. Radu Ciuceanu, Bucureşti, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2013, 560 p.

Cei foarte atenţi la afirmarea unor istorici tineri în diferitele formate științifice din ultimul timp nu cred ca pot fi surprinși de „eruperea" în spaţiul editorial a masivului volum dedicat foştilor deţinuţi politici aparţinători cinului arhitecţilor români, publicat de Vlad Mitric-Ciupe sub egida unuia din institutele academice de înaltă ţinută ale României ultimului sfert de secol. După contribuţia mai mult decât meritorie avută la pregătirea expoziţiei de pictură și a albumului de artă dedicate lui Ion Cristodulo (1925-1991), prezentate publicului larg la Centrul Cultural Calderon, în data de 22 mai 2012, tânărul arhitect și asistent la Universitatea „Spiru Haret" ne provoacă la o lectură densă, dar plină de reverberaţii, prin masivul volum asumat în ideea identificării arhitecţilor care au cunoscut şi ipostaza de deţinuţi politici.

Titlul volumului are deplină acoperire în conţinut (care nu constituie analiza unui caz particular sau a câtorva cazuri asemănătoare, ci o prezentare sistematică a cazuisticii, conform întregii documentări realizate până la momentul publicării), iar subtitlul se dovedește inspirat, întrucât autorul prezintă realizările profesionale în paralel cu episoadele de represiune. Microbiografiile care constituie volumul ne creează, în fond, imaginea unitară a devenirii profesionale ca arhitecţi a deţinuţilor politici, astfel încât subtitlul putea fi la fel de bine „vocaţie concentraţionară și destin profesional", deoarece reintegrarea profesională a fostelor victime ale represiunii postbelice (cu excepţia evidentă a celor decedaţi în penitenciare) a constituit regula, nu excepţia.

Putem însă intui (sau putem doar crede că o facem) trăirile contradictorii din conștiința fiecăruia dintre aceștia, astfel încât, din punctul de vedere al universului interior, cu siguranţă că mulţi dintre ei s-au considerat plasaţi undeva „între” aceste două dimensiuni esenţiale ale existenţei lor. Reţinem, din prefaţa foarte densă a arhitectului Sorin Vasilescu, ideea că „acest studiu ar putea fi definit sintetic un studiu despre soarta” (p. 7), dar și faptul că autorul a obţinut „uneori rezultate remarcabile care conciliază viziunea istoricului cu cea a arhitectului, cel care are o proprie accepţiune asupra artei și fenomenului de devenire a arhitecturii, care este similară, dar nu identică, cu cea a istoricului; doar cuvintele sunt asemănătoare, iar sensul lor, uneori înșelător” (p. 7).

Chiar dacă, în opinia lui Sorin Vasilescu, Vlad Mitric-Ciupe „a abordat originalul subiect aducând în actualitate soarta tragică pe care au avut-o în general intelectualii din România, focalizând pe arhitecţi”, acesta relevă pătimirea unei anume categorii profesionale, „cum este breasla arhitecţilor care au devenit din profesioniști liberali funcţionari «de stat»” (p. 7). În opinia noastră, însă, arhitecţii nu au suferit ca efect al vocaţiei lor profesionale, ci prin destin concentraţionar, deoarece suferinţa lor nu a constat în faptul că arhitectura nu mai era considerată o meserie liberală[26]. Altminteri, chiar dacă avem rezerve faţă de unele poncife împotriva arhitecturii practicate în timpul regimului comunist (care, cu talent formulate, se întrevăd din textul prefeţei), subscriem cu entuziasm la caracterizarea făcută de prefaţator creaţiei arhitecturale, care „atât prin componenta sa materială, cât și prin cea spirituală, aspiră la eternitate, atunci când este făcută, cum spunea Schopenhauer, «pe calea cea mai scurtă și mai naturală», atunci când este realizată în conformitate cu spiritul naturii, separând în mod spontan tot ceea ce nu este indispensabil, dar respectând legităţile fundamentale ale naturii: ale nașterii, ale maturităţii și ale morţii, *tremenda morte*, act abstract antinatural, încearcă să o amăgească, căutând în dăinuire leacul tinereţii fără de bătrâneţe și al vieţii fără de moarte” (pp. 5-6).

Dacă în diferite lucrări apărute anterior erau menţionaţi circa 30 de arhitecţi condamnaţi politic în perioada regimului comunist (cel mai cunoscut dintre aceștia fiind, de departe, George Matei Cantacuzino), în volumul domnului Mitric sunt prezentate 75 de cazuri, din totalul celor

[26] Autorul menţionează faptul că „nu prin operă putea arhitectul să reziste sau să protesteze, dar a făcut-o în multe alte forme” (p. 12).

100 care au fost identificate de autor ca urmare a studiului sistematic pe care l-a efectuat în arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității[27]. Noul bilanț (care îi include și pe studenții de la arhitectură[28]

[27] În cadrul uneia din lansările volumului, care a fost găzduită de Institutul Cultural Român, autorul a creat un moment oarecum inedit, adresând mulțumiri.... „scribilor Securității”, deoarece datorită activității acestora au rămas menționate documentar mai toate evenimentele din biografia arhitecților aflați în vizorul Securității și frământările intime din personalitatea acestora.

[28] Facultatea de Arhitectură din București a fost scena multor întâmplări politice cu urmări dramatice, evocate cu mult talent de Vlad Mitric-Ciupe. Nu ne reținem admirația și nici doza de empatie față de mărturia unuia din studenții exmatriculați în anul 1950: „Eram uluiți, în primul rând, pentru faptul că lupta noastră fusese inutilă. Plecam totuși cu fruntea sus, din punctul nostru de vedere, dar batjocoriți și huiduiți de colegii noștri de facultate. Plecam cu sentimentul că am pierdut și această ultimă «bătălie», dar cu speranța că vom câștiga, în final, «războiul»!” (p. 28). Nota dramatică a pasajului surprinde în primul rând acțiunea de „înspăimântare a studenților” (cum pe bună dreptate o numește autorul), care fusese întreprinsă anterior de autorități (p. 25), dar poate sugera și concluzia că, deja în 1950, nu toți tinerii gândeau (politic) în același fel. Pe de altă parte, remarcăm faptul că în volum sunt prezentate o serie întreagă de cazuri de solidarizare între etnici evrei și etnici români. Deși subiectul este mult mai important decât spațiul limitat ce i se poate aloca (deocamdată!) într-o notă de subsol, cităm aici intervenția luminoasă (autorul o numește „salvatoare”) a Minei Weintraub în favoarea studenților creștini, în contextul în care fusese introdusă prezența obligatorie la Facultate în zilele de Crăciun ale anului 1949. Aceasta „l-a întrebat pe Kepeș dacă ar trebui sancționat și tatăl ei care serba săptămânal Sabatul după tradiție, fără să fie dușman al poporului” (p. 29). Poate că unele elemente de acest gen ar fi meritat aprofundate de autor, de pildă acea „informație extrem de interesantă pe care nu o comentăm, constatând-o doar”, care îl indică pe Simion Chirulescu drept posesor simultan al unor angajamente aparent contradictorii („legionar, francmason, coleg și prieten cu mai mulți evrei”) – vezi p. 405. Revenind la studenții Facultății de Arhitectură din București, ne-a stârnit un considerabil interes informația despre modul în care aceștia au scăpat de a fi incluși în teribilul „experiment Pitești” (datorită rezistenței din anchetă a studentului ce îndeplinea funcția de curier, care a decedat în arest „înainte de a fi declarat și pe cei de la Arhitectură”, despre ale căror relații funcționale cu fostul centru clandestin de rezistență autoritățile au aflat abia în anul 1950 – vezi p. 142). Demnă de reținut este afirmația făcută de decanul Facultății, Grigore Ionescu, cu ocazia deschiderii festive a anului universitar 1947-1948: „Vă felicităm pentru intrarea în facultate. Nu vă faceți griji pentru terminare, că veți ieși oricum, fie ca arhitecți, fie dați afară” (p. 26). În

care au fost condamnaţi) reprezintă o adevărată revelaţie, din perspectiva a tot ce s-a cunoscut până în prezent. Nu este deci deloc surprinzător faptul că Ordinul Arhitecţilor a acordat sprijin financiar documentării efectuate, în special la C.N.S.A.S., dar şi în arhivele particulare ale unor familii, de către autorul incitantului volum (în mare măsură şi inedit, deoarece problematica abordată era anterior foarte puţin cunoscută) pe care îl prezentăm aici. Acesta identifică mai multe categorii de arhitecţi al căror destin a fost influenţat de transformările politice violente de la mijlocul anilor `40: cei „condamnaţi la pedepse grele din raţiuni politice", deoarece „într-un fel sau altul, se opuseseră şi reacţionaseră la profundele schimbări din cadrul societăţii în general, dar şi din interiorul breslei, în particular", apoi cei care „au luat calea exilului în acei ani, trecând mai mult sau mai puţin legal graniţa către lumea liberă", dar şi „marginalizaţii ale căror poveşti probabil că nu le vom ştii niciodată", precum şi „arhitecţi cu trecut ilegalist sau care aveau simpatii bolşevice declarate, oameni care - în majoritatea cazurilor - au făcut carieră sprijinindu-se în primul rând pe poziţia lor politică" (p. 18). Personajele volumului sunt însă cei din prima categorie menţionată mai sus, atât în etapa reprimării lor directe („Dacă momentul 1948 a atras întemniţarea unor arhitecţi în urma condamnărilor în justiţie, după 1950 s-a pus în aplicare celebra internare administrativă, mulţi dintre arhitecţii reţinuţi ajungând să muncească în regim de sclavie tocmai la câteva lucrări cu puternic impact ideologic, în special la Canalul Dunăre-Marea Neagră, dar şi Complexul sportiv de la Constanţa" - p. 20), cât şi în cea a activităţii profesionale libere, reluate după ieşirea din detenţie, în condiţiile supravegherii informative efectuate de către Securitate asupra lor (dar şi, în unele cazuri, în cea a colaborării secrete cu aceasta).

La fel ca şi în cazul celorlalţi autori specializaţi, veritabila detectivistică arhivistică a domnului Mitric-Ciupe (care este, trebuie menţionat, însă ca un lucru demn de laudă, că are studii superioare şi doctorale în domeniul arhitecturii, nu în cel al istoriei[29]) nu este neapărat

---

contextul foarte tensionat de atunci, acestei afirmaţii i s-a conferit (poate chiar mai mult decât autorul ei şi-ar fi dorit, nu suntem edificaţi în această privinţă) un sens eminamente politic.

[29] Sorin Vasilescu menţionează oarecum cu prudenţă acest aspect, încă de la începutul prefeţei: „Lucrarea de faţă este, cu siguranţă, o expresie cât se poate de pertinentă a interdisciplinarităţii, atât de prezentă în lumea contemporană. O astfel de lucrare ridică probleme complexe deoarece istoria de arhitectură nu

chiar cea mai uşoară cu putinţă, în condiţiile în care, „din întreaga acțiune desfăşurată de Securitate mai putem reţine un aspect extrem de interesant, necesitatea instituţiei represive de a supraveghea întreaga activitate a unui fost deţinut politic, inclusiv din perspectiva posibilității «scurgerii de informaţii»legate de trecutul concentraţionar" (observaţie din capitolul dedicat Georgetei Lucinescu – p. 262). Fosta studentă la arhitectură (condamnată în 1950 la 3 ani de închisoare corecţională) a fost una din protagonistele volumului, care, „grav afectată de perioada petrecută în temniță", a evitat să lase mărturii asupra acelei perioade, fapt la care se adaugă şi tensiunile apărute după eliberare în relaţia cu fratele acesteia, cunoscutul memorialist Dan Dumitru Lucinescu (arestat încă din 1948), astfel încât autorul nu a putut stabili cu certitudine nici anul exact al decesului Georgetei Lucinescu.

Volumul conţine o succesiune impresionantă de cazuri individuale (autorul le numește „studii monografice"), fără gruparea acestora în ordine alfabetică (primul caz este Nicolae Ioniță, iar ultimul Ion Fiştioc). După lectura acestor studii, cititorul rămâne cu imaginea extrem de clară a modului în care o întreagă generaţie a căzut victimă Terorii Istoriei, întruchipate de represiunea stalinistă și poststalinistă, dar și formelor deseori cu desăvârşire absurde pe care aceasta le îmbrăca, ca urmare atât a calităților umane și intelectuale limitate ale unor reprezentanţi ai autorităților, cât și a modificărilor ce interveneau în planurile acestora. Unul din episoadele care exemplifică cel mai bine absurdul acestor situaţii este cel al anchetării lui Gheorghe Ursescu, învinuit pentru găzduirea unei serii de conferinţe filozofice: „Au fost acuzaţi, prin urmare, de complot împotriva orânduirii sociale, organizaţie pentru răsturnarea prin forţă a guvernului, înaltă trădare şi intenţie de spionaj. În urma unor anchete extrem de dure, în care s-au folosit cele mai teribile metode violente, întreg lotul a recunoscut acuzaţiile. Probabil că, analizându-se dosarul întocmit, Securitatea a concluzionat că acuzaţiile sunt mult prea grave, că trebuie condamnaţi la ani grei «făptașii», dar şi că este necesară o nouă anchetă pentru a schimba încadrările juridice. «Noul anchetator a convins-o repede pe Alice Voinescu că nu este chiar atât de vinovată, i-a

---

poate fi făcută decât de un arhitect, după cum istorie de «istorie» nu ar trebui făcută decât de către istorici... *Ne supra crepidam sutor iudicaret...*" (p. 5). Cunoscând însă personal pasiunea pentru istorie a dlui. Mitric, nu considerăm defel că acesta ar fi comis o imprudență abordând, cu mijloace științifice, o tematică strâns legată de domeniul istoriei.

convins şi pe ceilalţi, dar a fost imposibil să ajungă la vreun rezultat cu arhitectul Ursescu». Anchetatorul iniţial fusese extrem de brutal și-l ameninţase deseori pe Ursescu să nu îndrăznească să retracteze vreodată declaraţiile date, altfel îl va jupui de viu. Arhitectul era atât de convins de realitatea ameninţărilor încât, anchetat a doua oară, nici nu a vrut să audă de schimbarea declaraţiilor. Deși intenţia ofiţerului era de a diminua acuzele, la un moment dat a întrebuinţat și el metodele violente pentru a-i înfrânge voinţa lui Gheorghe Ursescu, care, total distrus, a fost nevoit să cedeze, tocmindu-se însă cu anchetatorul pentru fiecare frază, din care să reiasă totuși vinovăţia lui" (p. 284).

În prezentarea altor cazuri, autorul pare a fi reușit să dezvăluie (reţinem unele dubii discret formulate de autor asupra altor aspecte ale istoriei lui Octavian Florescu) episoade extrem de dure ale represiunii politice, de genul crimelor comise în coloniile de muncă din Dobrogea. Astfel, în prezentarea unui caz de condamnare (în 1951, protagonistul fiind născut în 1932[30]) a unui minor care răspândise afișe cu mesaje protestatare, prin care se cerea părăsirea ţării de către trupele sovietice, acţiune ce fusese determinată la început de sechestrarea abuzivă a casei de vacanţă familiale (vezi cazul lui Octavian Florescu, la pp. 263-268), găsim mărturia directă a unor crime (execuţii sumare), dar şi a unor torturi comise cu sadism, asupra deţinuţilor din colonia de muncă forţată de la Poarta Albă (la p. 265). În același registru, crimele petrecute în colonia de muncă de la Stoenești sunt reconstituite din mărturia lui Nicolae Vasilescu, de asemenea un minor arestat şi condamnat pentru redactarea unor manifeste antisovietice, acţiune al cărei secret îl împărtășise cu alţi adolescenţi (vezi pp. 395-404[31]). Nu sunt, în schimb,

[30] De notat că în titlul studiului monografic dedicat lui Octavian Florescu, este indicat anul 1921 drept an al naşterii, ceea ce determină un cititor grăbit sau fără suficient timp să creadă că „minorul" avea de fapt, la ora condamnării lui, 30 de ani (vezi p. 263).

[31] Atrocităţile comise de oficialităţi sunt prezentate la p. 401 (pentru penitenciarul Gherla) şi la p. 402 (pentru coloniile de muncă forţată din Balta Brăilei). Conștient de caracterul şocant al episoadelor pe care le menţionează, Nicolae Vasilescu precizează: „Domnule, ce vă spun acum este foarte dur" (p. 401). Deși nu suntem adepţii prezentării „prezenteiste" a cazurilor de represiune politică din deceniile `40-`60, menţionăm informaţia că Nicolae Vasilescu se numără printre deţinuţii politici cărora nu li s-a recunoscut, la pensionare, perioada de detenţie,

elucidate, în acest caz punctual, diferenţele existente între componenţa lotului, așa cum este ea indicată autorului de către Nicolae Vasilescu („în lotul nostru am fost nouă inși până la urmă, cel mai mare avea 19 ani iar cel mai mic 15" – p. 396) şi datele, confirmate documentar, reproduse de autor la nota 7 de la p. 399, conform cărora cel mai vârstnic condamnat prin Sentinţa nr. 892/1957 a Tribunalului Militar Bucureşti era demult ieșit din adolescență (Ion Buta, de 30 de ani) şi nici problema „construirii unui adăpost subteran care să servească drept sediu organizației subversive" pe care anchetatorii pretindeau că adolescenţii ar fi înfiinţat-o (sediul subteran este abia menţionat în treacăt la p. 397, printre acuzaţiile aduse în proces, însă la pagina următoare sunt reproduse fotografiile adăpostului cu pricina, care pare foarte greu de construit de niște adolescenţi şi, în plus, indică existenţa unor pistoale şi cuţite ascunse, nu numai a celor „două ştampile de gumă" care fuseseră identificate, alături de o serie de înscrisuri, la domiciliul lui N. Vasilescu – vezi p. 395).

I-am putea reproşa autorului unele afirmaţii „uşuratice" ocazionale, precum cea de la p. 128 („Documente relevante ori nu au fost redactate niciodată ori – fără să cunoaştem motivul - nu au ajuns în dosarul actual din arhiva C.N.S.A.S., sau au dispărut într-un fel sau altul" - despre anchetarea lui Alexandru Goj; ca să nu mai vorbim de nota total neargumentată de la p. 123: „Evident, există și posibilitatea dispariţiei documentelor din dosarul aflat astăzi la C.N.S.A.S."[32] – despre G.M.

aceasta fiind menţionată, cu totul impropriu, ca „deportare în străinătate" (vezi p. 404).

[32] Surprinzătoarea ipoteză a fost inspirată de constatarea din *supra*: „Se poate observa totuşi că, deşi preocuparea Securităţii este constantă şi consistentă, instituţia nu a reuşit să avanseze prea mult în direcţia intereselor din jurul arhitectului Cantacuzino" (p. 123). Cu toate că înţelegem pe deplin fervoarea cu care dl. Mitric-Ciupe a redactat inedita-i lucrare, considerăm că nu ar fi stricat puţină atenţie pentru astfel de formulări, în special ţinând cont de posibilităţile de receptare pe care le are cititorul. Deşi cu siguranţă că autorul avea în vedere ipoteza (şi aceasta neargumentată) a „dispariţiei" unor documente create de Securitate *înainte de preluarea acestora de către C.N.S.A.S.*, absenţa acestei necesare menţiuni poate crea regretabile confuzii în mintea acelui cititor fidel, care citește toate paginile cărţii şi toate notele de subsol. Am putea menţiona aici (fără a ne dori defel să fim clevetitori sau să acordăm o importanţă excesivă detaliilor, în detrimentul fondului) şi alte exprimări neclare, precum: „din puţinele documente ale anchetei *care se mai regăsesc azi* (subl. S.B.M.) în dosarul individual de la C.N.S.A.S." al lui Ion Balş (p. 95).

Cantacuzino), sau unele concluzii imprecise, precum cea formulată la p. 78 („Deși dosarul de agent al acestuia nu probează o activitate informativă consistentă, mai mulți arhitecți foști colegi ai lui [Gheorghe] Ghiaciu l-au portretizat, sub protecția anonimatului, drept turnător notoriu. Nu este exclus ca aceasta să fi fost realitatea, dar cei care l-au judecat aspru pe arhitectul-agent nu cunoșteau informațiile prezentate în cadrul acestui studiu și, în definitiv, statutul lui Ghiaciu – cel puțin inițial – de victimă”).

În mod special obiectăm și la formularea de la p. 12: „Izbitoare a fost și constatarea diversității acestora, referindu-ne aici la vârstă, gen și calificare profesională (elevi, studenți, diplomați), putând aplica chiar și un criteriu etnic, dacă ne gândim la arhitecții cu origini unguréști, evreiești, germane, italiene și aromâne, cu toții împărtășind soarta românilor majoritari”. Cotarea aromânilor drept minoritari de altă naționalitate decât românii se datorează cu siguranță vitezei de redactare, impusă de abundența ideilor autorului, însă este greu de acceptat, fie și numai din perspectiva cazurilor de arhitecți aromâni prezentate în volum. Astfel, Alexandru Goj, născut în Grecia, s-a numărat printre voluntarii plecați pe frontul grec, în 1940-1941, cu obiective naționaliste (separatiste) specifice (vezi p. 126). În interogatoriile luate de Securitate liderului grupului de voluntari, Mărgărit Vanghelie, acesta vorbea despre „români macedoneni ce eram în România” și „macedo-români” de „limbă română” (vezi p. 128). Este adevărat că ofițerul anchetator utiliza sintagma echivocă de „naționalitate macedo-română” (p. 128), dar aceasta putea fi, în cel mai rău caz, doar o transpunere a obiectivelor kominterniste, care vizau fragmentarea României și a românilor în cele mai diverse moduri. Fostul profesor al lui Alexandru Goj de la Facultatea de Arhitectură din București, Constantin Iotzu (1884-1962), născut în Macedonia, se recomanda fără echivoc ca fiind născut „din părinți români” și evoca cu nedisimulată plăcere efervescența patriotică în care și-a trăit adolescența („Liceul l-am făcut la Bitolia într-o vreme când redeșteptarea națională a elementului românesc de acolo făcuse mari progrese, grație unor profesori entuziaști, pregătiți la Universitatea din București și la Școala marilor naționaliști ai generației care a pregătit sufletește poporul român de pretutindeni pentru unitatea națională ce avea să vie. Fiecare elev al Liceului din Bitolia urmărea să fie util într-un fel oarecare neamului” – p. 79).

În fine, considerăm că anumite afirmații, precum cea din finalul studiului dedicat lui Mihai Dragomirescu (chiar dacă acest gen de

afirmaţii tind să devină un loc comun în lucrările dedicate foştilor deţinuţi politici), ar necesita cel puţin unele explicaţii suplimentare[33], dacă nu chiar o demonstraţie[34]: „Mihai Dragomirescu s-a stins din viaţă în 1999, după o îndelungată suferinţă cauzată şi de cele trei luni de anchetă din beciurile Ministerului de Interne, din anul 1959” (p. 494).

Arhitecții români și detenția politică este o lucrare foarte potrivită pentru a introduce cititorul amator în atmosfera breslei arhitecţilor, în problematica specifică ei, chiar și pe cel speriat cumva de complexitatea unei meserii pe cât de impresionante, pe atât de pline de răspunderi (nu numai din perspectiva utilitarismului și a siguranței populației, ci și din cea a dezvoltării simțului estetic al profanilor).

În volumul *Sensuri și valori regăsite*, pe care l-a publicat în 1981, Constantin Joja preciza: „Nu scriu un testament, dar îndemn arhitecţii să nu piardă gândirea, plastica tradiţională, să păstreze rădăcinile autentice, chiar sau tocmai în curentul universalist de plastică modernă. Sunt atâtea potenţe plastice actualizabile în tradiţia românească civilă, încât orice încercări, neizbutite chiar, nu vor fi de prisos în efortul de a purta mai departe prestigiul civilizaţiei noastre care nu s-a născut în bordeie, într-o ţară fără oraşe, absentă la rafinamentele expresive ale arhitecturii, izgonită din marea arhitectură monumentală a Europei medievale şi contemporane” (p. 196). Așa cum au remarcat și alți autori care au cinstit memoria lui Joja: „Cu toată activitatea lui practică de arhitect, analiza sa se axează mai puţin pe aspecte tehnice sau funcţionale şi deloc pe un

[33] Un alt aspect care ar fi meritat explicaţii mai detaliate sunt opiniile lui Ştefan Balş (1902-1994), remarcate de Securitate după eliberarea acestuia din penitenciar, referitoare la „sumele cu totul neînsemnate” alocate de regimul comunist pentru restaurarea monumentelor istorice, în special din perspectiva bogatelor informaţii oferite chiar în paragraful următor, despre „intervalul poate cel mai prolific de manifestare profesională a lui Balş” (1960-1977), adică tocmai cel în care acesta a condus, ca şef de proiect (la 5 ani după eliberare şi la numai 3 ani după emiterea opiniilor citate), restaurarea unui număr foarte mare de monumente istorice de primă importanţă (fapt ce a presupus investiţii financiare majore). Contextual, precizăm că nu apreciem deloc ca pozitive opiniile lui Balş, prin care acesta deplângea faptul că „se cheltuie enorm de mult cu exporturi şi sportivi care nu reprezintă aproape nimic” (vezi, pentru cele citate în prezenta notă, p. 373).

[34] Deşi considerăm acest lucru ca posibil, ne este totuşi greu să ne explicăm cum anume o perioadă de detenţie de numai 3 luni poate cauza un deces petrecut cu nu mai puţin de 40 de ani mai târziu.

vocabular decorativ. El a căutat mesajul estetic, conţinutul filosofic şi poetic al unei arhitecturi, în accepţia de artă, artă ca oglindă a identităţii naţionale” (p. 196).

Fiecare figură evocată are povestea ei unică şi diversele ei interpretări posibile, deci ne este greu să prezentăm cartea fără să o comentăm pe fiecare. Înfrângându-ne totuși tendința aceasta, vom menţiona în mod special, datorită empatiei pe care o stârneşte (indiferent de convingerile politice pe care le-ar avea cititorul), cazul Mariei Vulcănescu (n. 1933)[35]. Una din cele două fiice ale gânditorului Mircea Vulcănescu, Măriuca a fost respinsă, în 1951, la înscrierea pentru admiterea la Facultatea de Arhitectură, din motive politice. Recuperată ulterior pe plan profesional, datorită sprijinului consistent oferit de familia Ţiţeica (cea care, prin prestigiul deosebit de care se bucura și prin importantele poziţii pe care le ocupa în învăţământul universitar tehnic, a salvat și destinul altor descendenţi ai deţinuţilor politici), Maria Vulcănescu a fost internată pentru 24 de luni într-o colonie de muncă, fără să fi fost condamnată în justiţie. Finalul studiului (pp. 345-350) dedicat fiicei celui care a lăsat, drept testament politic, îndemnul de a nu fi răzbunat, constă într-un citat din interviul luat acesteia de autor, citat care relevă aceeaşi personalitate distinsă şi discretă (poate chiar prea discretă, în anumite privinţe) pe care o cunoşteam: „De-a lungul căutărilor mele pentru a-mi găsi o cale și un rost într-o meserie atât de frumoasă ca arhitectura (devenită realizare și pentru femei) am întâlnit nume răsunătoare dar și furnici mărunte dar a căror hărnicie contribuia la răsunetul faimei celor consacraţi. Și totuși nu acesta era visul meu. Faptul că azi se înalţă clădiri care vor să se asemuiască cu zgârie norii de aici și de pe alte continente, clădiri goale și fără rost, constituie dezamăgirea mea pentru viitorul nu doar al ţării, ci al omenirii în general. Înţelepciunea nu aleargă după ceea ce îţi ia ochii ci mai degrabă se naște din acumularea unor bogăţii interioare” (p. 350).

[35] Remarcăm, contextual, şi „accesele” de empatie pe care le are autorul însuşi, în prezentarea cazului Gheorghe Iancu (1904-1961): „Aceste ultime file ale dosarului sunt devastatoare” (p. 309). Deşi filele menţionate atestă decesul lui Iancu în Penitenciarul Botoşani, împrejurările decesului şi, mai ales, soarta ulterioară a cadavrului nu ne sunt cunoscute. Misterul locului de înmormântare persistă, în ciuda efortului de documentare făcut la faţa locului de către dl. Mitric-Ciupe, care a analizat şi un monument ridicat de A.F.D.P.R.-Botoşani în memoria celor decedaţi în închisoarea din localitate.

Sorin Vasilescu îl descrie pe Vlad Mitric-Ciupe ca fiind „atât arhitect, în adevăratul sens al cuvântului, adică om de planșetă, dar, în același timp, și cadru didactic, deci persoană care a ales a «construi» arhitecţi, act iniţiatic şi cultural plin de semnificaţii şi consecinţe ce nu se pot măsura cu obișnuite unităţi de măsură cantitativ-calitative. Autorul, dacă ar fi încercat să publice această lucrare înainte de 1989, ne putem închipui ce soartă ar fi avut” (p. 8). Fără a intra acum pe terenul alunecos al contrafactualului şi, mai ales, fără a-i dori nici măcar în glumă autorului să trăiască evenimente similare celor pe care le descrie în carte, evocăm totuși, în treacăt, postura intelectualilor care au ales actul iniţiatic al construirii (sau, acolo unde era cazul, al menţinerii sau consolidării) de caractere în detenţie, postură destul de bine-cunoscută de-acum din numeroasa memorialistică a spaţiului concentraţionar. Iată cum descrie arhitectul Alexandru Botez (arestat în 1959 pentru tentativa de a părăsi ţara în mod ilegal) coabitarea lui cu filozoful Constantin Noica, în penitenciarul Rahova: „Era un domn mai în vârstă care m-a luat sub aripa lui, eram doar noi doi în celulă, m-a prins pe mine şi sistematic am făcut istoria filozofiei, am făcut multe lucruri care mi-au prins foarte bine. Atunci eram un tânăr – hai să-i spunem rock`n`roll-ist – a cărui minte era la ceaiuri şi la sfârșitul de săptămână. Terminasem oarecum cu sportul de mare performanţă, aveam program săptămânal la o bibliotecă foarte frumoasă, și acolo începusem eu să-mi fac niște planuri culturale. Prin urmare, Noica a picat foarte bine pentru că a structurat puţinele mele cunoştinţe cu multele cunoştinţe pe care mi le-a translatat. Am petrecut cu el șase luni sau chiar mai mult, am fost de față când i-au dat condamnarea și am râs împreună. Ce puteai să faci, să plângi? Nu mai știu cât îi dăduseră, douăzeci de ani parcă, nu mai ţin minte dar în orice caz, foarte mult. Și timpul nostru trecea cu povestiri de filozofie și matematică. Mi-a explicat folosul matematicii și felul lui de gândire. Mi-a schimbat viaţa șederea cu el acolo. Nu regret și nu am regretat niciodată anii de pușcărie. Schimbarea de orizont care s-a petrecut acolo... îmi dau seama cât îi datorez și cât de multă dreptate avea” (p. 478). Deși confirmă faptul că, în detenţie, „dezumanizarea era bine gândită și nu au gândit-o ei[36], ci rușii” (p. 479), Alexandru Botez remarcă, în cadrul interviului acordat lui Vlad Mitric-Ciupe, faptul că „persoanele cu un anumit nivel intelectual au

[36] Referire la autorităţile românești.

ştiut să îşi facă viaţa măcar un pic mai uşoară, prin împărtășirea de cunoștințe” (p. 481).

Biografiile concentraţionare nu sunt, într-adevăr, lipsite de anumite paradoxuri. Astfel, arhitectul Ion D. Enescu[37], care-şi putuse folosi cunoştinţele profesionale chiar în timp ce se afla în detenţie la Aiud, deoarece tocmai în acea perioadă „închisoarea suporta lucrări de modificări şi extinderi”, fapt graţie căruia, conform mărturiei fiului arhitectului (I.D. Enescu a decedat în 1973), „regimul alimentar din Aiud a respectat întocmai indicațiile medicale pentru boala de stomac care îi provocase multe neplăceri părintelui său în trecut, acesta ieşind din închisoare vindecat, după ce în anii `30 suferise o intervenţie chirurgicală la Viena” (p. 70). Conform unei note informative din 30 mai 1963, I.D. Enescu însuși afirma că cei 6 ani de detenţie „l-au costat mult atât sufleteşte cât şi fiziceşte”, însă la data discuţiei cu sursa Securității era „refăcut și sănătos” (Enescu a fost eliberat în noiembrie 1956, beneficiind

[37] Un paradox îl constituie însăși sentința prin care Ion Enescu a fost condamnat (alături de alți secretari şi subsecretari de stat din guvernarea Ion Antonescu) la 12 ani temniță grea, degradare civică şi confiscarea averii (vezi pp. 67-69). Conform acestui document (care merită o analiză aprofundată, inclusiv prin prisma similarităţii cu *unii* dintre coacuzaţi), Enescu a fost „trimis în judecată pentru faptul că, funcţionând în guvernul Antonescu ca subsecretar de stat la Ministerul Muncii de la data de 5 iulie 1943 la 23 august 1944, a căutat să susţină războiul contra U.R.S.S.”. În cadrul apărării sale, acuzatul susţinea că „a intrat în guvern nu în vederea continuării războiului ci dimpotrivă, pentru ca ţara să iasă din război, întrucât fostul mareşal Antonescu l-a asigurat că voieşte să iasă din război, spunându-i că au început tratative în acest sens la Ankara, Madrid și Stockholm şi că chiar în acel moment se duceau tratative la Roma de către Mihai Antonescu în realizarea acestui scop. Că în orice caz, dânsul a avut numai un rol de tehnician, iar nu atribuţiuni politice, dar fiind că a funcţionat ca subsecretar de stat şi nu ca ministru”. În ciuda înlăturării, chiar de către instanţă, a celor mai aberante dintre învinuirile formulate iniţial (precum cea că „prin scrierile sale incriminate, ar fi făcut propagandă în favoarea Germaniei hitleriste”), precum și a acordării unor „circumstanţe atenuante” ca urmare a depoziţiilor favorabile depuse de o serie de martori de etnie evreiască, Ion Enescu a primit totuși o condamnare foarte mare, pe motiv că „responsabilitatea ce se degajează în cadrul art. 2 lit. a din legea 312/945 din participare la opera de guvernare nu este în funcţie de calitatea în virtutea căreia i s-a încredinţat demnitatea, ci este legată exclusiv de acceptarea oricărei demnităţi, fie de ministru, fie de subsecretar de stat, al cărei efect se reflectează în hotărârea de continuare a războiului ca voinţă colectivă a guvernului”.

de graţierea unei părţi a pedepsei stabilite de instanţă), fiind, în schimb, „pornit şi mâhnit pe americani”, care i-ar fi „montat şi ademenit într-o acţiune absurdă contra U.R.S.S.” pe mulţi dintre intelectualii români (p. 71). Nicolae Goga (care fusese condamnat în 1949 la 15 ani muncă silnică, pentru aşa-numita sa participare la organizaţii politice de tip fascist şi care, în 1957, declarase chiar, inclusiv în scris, greva foamei în penitenciarul Aiud), a activat, în perioada când şi-a executat pedeapsa la minele de la Baia Sprie şi Cavnic, atât în subteran cât şi în cadrul biroului tehnic, fapt graţie căruia „a contribuit substanţial la ameliorarea condiţiilor de muncă ale deţinuţilor” (p. 152). Această spectaculoasă realizare (care ar merita, la un moment-dat, să i se dedice o analiză specială, dar care, într-o societate profund debusolată cum este astăzi cea românească, l-ar putea expune pe autor şi unor acuzaţii nefundamentate), alături de alte reuşite ale lui Goga (inclusiv câteva evadări la care pare a fi fost complice), pe fondul unui regim de detenţie crâncen căruia el însuşi i-a căzut deseori victimă, a contribuit probabil decisiv la menţinerea optimismului ontologic al acestuia, mărturisit simplu dar convingător în memoriile publicate în anul 1995 („Eram cu toţii mult mai slăbiţi fizic, dar convinşi că Dumnezeu nu şi-a întors faţa de la noi. Calvarul închisorilor avea să dureze încă zece ani, în care timp dragostea dintre noi, uniţi în încrederea în destinul bun al neamului nostru, nu a încetat să existe” – vezi p. 153). Şi mai spectaculoasă a fost utilizarea în detenţie a cunoştinţelor profesionale de către Alexandru Goj[38], tot la penitenciarul Aiud: „Solicitat de către politruc să dărâme capela închisorii, pe motiv că «prea se roagă bandiţii», arhitectul Goj a refuzat să întocmească planul de desfiinţare. Mizând pe lipsa de cunoştinţe a politrucului, a motivat că desfiinţarea poate antrena prăbuşirea întregii închisori. Împotriva calculului iniţial, temnicerul nu a acceptat explicaţia şi l-a trimis la izolare, două săptămâni, doar cu pâine şi apă” (p. 126). Pe de altă parte, conform mărturisirilor pe care arhitectul Gheorghe Ursescu[39] le-a făcut

---

[38] Alexandru Goj (1918-2006) s-a născut la Salonic, într-o familie de învăţători aromâni (salariaţi ai statului român) şi s-a stabilit în România după ce a urmat 3 clase în cadrul Liceului Comercial Român din Salonic.

[39] Gheorghe Ursescu (1905-1958) a fost arestat în anul 1951, din cauza implicării sale (prin punerea la dispoziţie a casei proprii, chiar în absenţa proprietarului) în activitatea „grupului Alice Voinescu”, de organizare a unor conferinţe pe teme filozofice şi şi-a menţinut tonusul optimist şi în închisoare, unde se pare că spunea bancuri politice inclusiv gardienilor: „Să ştiţi că obrazul capitaliştilor este

familiei, „șansa supravieţuirii a reprezentat-o profesia, datorită căreia era solicitat din când în când la biroul tehnic pentru a descifra planuri sau a face diverse calcule” (p. 286). Unul din, poate, cele mai paradoxale (sub aspectul profesiei[40]) detalii este implicarea (după încheierea perioadei de detenție) a arhitectei Elisabeta Peretz[41], în calitate de angajată a Societății

roşu, roşu de tot. «Păi de ce?». Am citit în «Scânteia» că fiecare succes al socialismului este o palmă pe obrazul capitaliştilor şi atunci mi-am dat seama că obrazul lor trebuie să fie foarte roşu” (pp. 285-286). Acest aspect este cu atât mai remarcabil cu cât anchetarea lui Gheorghe Ursescu fusese una extrem de dură (vezi *supra*).

[40] Ca o curiozitate, menţionăm şi faptul că unul din cei mai cunoscuţi arhitecţi prezentaţi în volum, Ion Căpşuneanu (1903-1989), a avut drept „marea lui pasiune” fotbalul, pe care l-a practicat ca sportiv legitimat (avem rezerve faţă de termenul „profesionist”, utilizat de autor), în perioada studenţiei (vezi p. 47). Informaţia nu a fost obţinută din dosarele de Securitate ale lui Căpşuneanu, ci în cadrul unui interviu pe care dl. Mitric-Ciupe l-a realizat în anul 2012 cu nepoata arhitectului (doamna Alexandra Bărăscu). Alexandru Botez (n. 1937) a fost, la rândul lui, sportiv legitimat la echipa de vele a clubului Știința București (p. 475). Cunoscutul arhitect constănţean (născut însă în Bucureşti) Ion Căpşuneanu a fost anchetat, în 1945, fiind acuzat de comiterea de rele tratamente împotriva unor evrei localnici, inclusiv desfiinţarea cimitirului evreiesc din localitate, în scopul pavării Pieţei Ovidiu, în perioada prigoanei antisemite de la începutul celui de-al Doilea Război Mondial (perioadă în care a îndeplinit funcţia de ajutor de primar). Instanţa din 1945 l-a achitat pe Căpşuneanu, considerând că are „o fire arogantă”, dar că „nu poate fi considerat totuşi antisemit şi persecutor al elementului evreiesc” (p. 59). Acuzaţiile au fost reluate în 1949, fiind finalizate de astă-dată prin condamnarea arhitectului, în condiţiile în care au existat din nou depoziţii contradictorii ale etnicilor evrei care-l cunoşteau. Fără a încerca să luăm în vreun fel apărarea lui Căpşuneanu (deoarece nu considerăm incompatibile comiterea de abuzuri antisemite din postură administrativă cu o viaţă personală exemplară), ci pentru a evidenţia perpetuarea unui tip de comportament abuziv al autorităţilor, anterior perioadei comuniste, menţionăm acuzaţia pe care autorităţile antonesciene o aduceau în anul 1943 aceluiaşi Căpşuneanu, cerându-i imperativ să le şi recunoască: „am legături cu spioana Nadia Harden şi recunosc că o vizitez în lagăr” (p. 57). Nadia Harden (care ulterior va fi martor al apărării în procesul lui Căpşuneanu) era de origine etnică evreiască, fiind persecutată de autorităţile antonesciene sub bănuiala de spionaj în favoarea U.R.S.S. Nu în ultimul rând, Harden era logodnica lui Ion Căpşuneanu.

[41] Elisabeta Peretz (1913-1966) a fost protagonista unor evenimente impresionante, fiind condamnată în 1955 pentru „legăturile” (reale) pe care le întreţinuse cu...

„Marmura”, la construirea.... mausoleului din Parcul Carol, unde își vor petrece odihna de veci cei mai importanți demnitari ai regimului comunist. Valorificarea cunoștințelor profesionale ale arhitecților, în timpul detenției, justifică, odată în plus, subtitlul volumului. Această tactică, având o certă eficiență economică, pare a fi fost intuită și de unii propangandiști fie neșcoliți, fie cu cunoștințe slabe de limbă română[42], din primii ani ai regimului comunist, după cum se vede din mostra de umor involuntar cuprinsă în denunțul din 1950, care-l viza pe Mihail Racz (1883-1962): autorul denunțului îl prezintă pe Racz când „zidar”, când „inginer” și încă unul de care „este nevoie” în acțiunea de construire a Canalului Dunăre-Marea Neagră (pp. 332-333).

În orice caz, statutul de fost deținut politic era o „marcă” ce a afectat pentru totdeauna destinul arhitecților din generațiile interbelice (chiar și al celor reintegrați cu deplin succes în activitatea profesională), aceștia suportând diferite presiuni sau momente de cădere excelent surprinse de autor. Nu este, așadar, de mirare că apăruseră și tentative de a omite din autobiografii perioadele de detenție politică, așa cum a procedat Sorin Obreja (1926-1997). Arestat în 1948, când încă era student, și eliberat patru ani mai târziu, acesta nu a avut însă succes în tentativa de a-și „cosmetiza” trecutul[43], autobiografia sa predată Serviciului Cadre al Fondului Plastic ajungând în dosarul de urmărire informativă pe care i-l deschisese Securitatea (vezi p. 131).

Autorul reușește să „capteze” pe deplin cititorul nespecialist în problematica arhitecturii, prin combinația optimă între datele profesionale și cele istorice care au determinat biografiile profesioniștilor planșei de arhitectură. Pentru aprofundarea acestui tip de lectură, nu există la ora actuală o lucrare mai completă decât cea pe care o prezentăm, sau măcar una comparabilă. În ciuda dimensiunilor apreciabile ale volumului, cititorul încă simte nevoia să aprofundeze lectura, fapt ce s-ar putea realiza în urma apariției unor noi publicații ale lui Vlad Mitric-Ciupe. Considerăm că cel mai bine ar fi ca acesta să

---

propriul ei soț, ofițerul de cavalerie Gheorghe Florescu (implicat în grupul clandestin de rezistență al fizicianului Gheorghe Manu).

[42] Este posibil ca aceste deficiențe să fi aparținut de fapt persoanei care a tradus denunțul în limba română (originalul, redactat în limba maghiară, neregăsindu-se, din câte înțelegem, în dosar).

[43] De notat că Obreja nu numai că trece sub tăcere episodul concentraționar, dar afirmă explicit contrariul: „Nu posed avere și nu am fost condamnat” (p. 131).

realizeze câteva monografii ale unor personalităţi excepţionale din domeniu (G.M. Cantacuzino ar fi, probabil, cel mai nimerit exemplu). Ultimele trei fraze din studiul dedicat uneia dintre cele mai complexe figuri cuprinse în volum, Eugen Botez (1908-2002), pare a anticipa una din următoarele lucrări, sau măcar o viitoare linie de cercetare: „Datorită trecutului concentraţionar, a activităţii pe linie de informaţii și a faptului că a plecat din ţară cu peste 30 de ani în urmă, dimensiunea profesională a lui Eugen Botez este aproape necunoscută. Probabil că se poate și merită să fie identificate și alte lucrări ale arhitectului, reprezentative pentru perioada de dinainte de război, iar dimensiunea conspirativă a preocupărilor sale va intra probabil, pe viitor, în atenţia cercetătorilor specializaţi în istoria serviciilor secrete. Un rol interesant cu siguranţă a jucat[44], balansând pe sârmă între legionari, antonescieni, comuniști, servicii secrete străine şi detenţie politică" (p. 108).

Până atunci, însă, lectura completă și răbdătoare a acestui volum este de natură a schimba sensibil perspectiva cititorului – în special a celui bucureştean (şi constănţean, dar poate în mai mică măsură, având în vedere numărul mai restrâns de obiective și notorietatea anterioară a unora dintre ele, precum stadionul municipal[45]) – asupra locurilor în care vieţuiește. Foarte multe clădiri au acum o istorie nebănuită, pe care o vom

[44] Surprinde oarecum aparenta lejeritate cu care o figură misterioasă ca Eugen Botez își descria în anchetă activităţile confidenţiale: „În octombrie 1945 am plecat din Lisabona şi la sfârşitul lui noiembrie 1945 am sosit la Constanţa cu vasul «Transilvania». (...) Sosind la Bucureşti, am telefonat la Preşedenţia Consiliului de Miniștri, la Cabinetul E. Bodnăraş, solicitând o audienţă care mi-a fost fixată pentru a doua zi la orele 13,00, oră la care l-am cunoscut pe D-sa (atunci secretar general la Preşedenţie) şi pe Stupineanu, Director General la S.S.I. (...) Legătura cu S.S.I. o făceam telefonic, iar materialul informativ îl predam fie direct, fie prin secretara lui Stupineanu, căreia i se spunea – cred – mămica. Numele meu era Călin (tocmai luat pentru a face confuzia cu Călin Botez, care exista). Informaţiile care ni se cereau erau asupra părerilor care își puteau forma străinii care circulau la noi, asupra ideilor și activităţii lor, asupra ideilor românilor ce cunoşteam şi care le erau intenţiile" (pp. 105-106). Opinăm că traiectoria sinuoasă a lui Eugen Botez merită (inclusiv datorită implicării contextuale a două figuri şi mai misterioase, precum au fost Ioan Pangal și Lucian Stupineanu) o cercetare amplă, fiind posibil ca aceasta să ajute substanţial la elucidarea unor aspecte importante ale istoriei noastre recente.

[45] Ne referim aici la notorietatea informaţiei potrivit căreia la construirea obiectivelor menţionate din Constanţa au fost utilizaţi deţinuţi politici.

ignora de acum încolo mai greu decât o făceam înaintea lecturii. Mărturisesc că, după lectura cărţii lui Vlad Mitric-Ciupe, clădirile din Bucureşti pe lângă care trec, deseori îmi „vorbesc” într-un fel nou, asociindu-le cumva automat cu numele şi/sau figura câte unui arhitect persecutat după cel de-al Doilea Război Mondial. Acest tip de reverie este o dată în plus facilitată și de bogatul material fotodocumentar pe care autorul l-a diseminat mai peste tot în paginile volumului.

Chiar în debutul prefeței, Sorin Vasilescu mărturisește că gândurile sale („privitoare nu la înțelegerea unor limite impuse acţiunii dramatice de către autor, precum «destinul concentraţionar și vocaţia profesională», ci mai degrabă, la semnificaţia și conexiunea dintre termenii-binom prezenţi în titlu, precum «Arhitecţii români» și «detenţia politică»”), „nu completează nici pe departe lucrarea de faţă, ci sunt chiar rezultatul parcurgerii ei” (p. 5). Nici noi nu o completăm, ci doar medităm pe marginea ei.

Un prilej de meditaţie este oferit și de afirmaţia făcută de Tullio Turconi (1913-2005, arhitect de origine etnică italiană care a refuzat repatrierea în Italia după perioada de detenţie), care, întrebat de fiica lui de ce nu și-a povestit niciodată calvarul concentraţionar, a răspuns, simplu şi profund: „Pentru că nu am vrut să porneşti în viaţă încărcată de ură” (p. 364). Această nobilă aprehensiune[46] se baza pe o convingere parţial contrară[47] celei formulate de un alt arhitect trecut prin calvarul concentraţionar, Dan Stoica, conform căruia „niciodată cuvintele n-au reușit să clatine indiferenţele” (p. 11), însă confirmă pe deplin concluzia

[46] În volum sunt menţionate şi alte forme de „noncombat”, sau, poate, doar forme prin care fostele victime ale represiunii politice sau familiile acestora au încercat să se protejeze de efectele rememorării integrale a trecutului ori ale ostilităţii bănuite a noilor autorităţi democratice, precum faptul că nu au solicitat reabilitarea juridică. Totuși, în mai multe dintre cazurile prezentate, aceasta, din fericire, s-a produs. Astfel, în cazul lui Simion Chirulescu, familia „a primit prin poştă în anii `90 o sentinţă de reabilitare, fără ca vreun urmaş să facă demersuri în acest sens” (p. 406), iar în cazul lotului din care a făcut parte Alexandru Tătaru „recursul în anulare, iniţiat şi admis în 1995, prin care au fost achitaţi de orice culpabilitate vinovaţii din 1957, nu s-a demarat la iniţiativa vreunuia din lot şi niciunul dintre ei nu s-a prezentat în instanţă” (p. 394).

[47] Spunem doar parţial, deoarece în ipoteticul dialog dintre Turconi şi fiica lui, determinante ar fi fost, în opinia noastră, nu cuvintele, ci trăirile părintelui şi empatia firească a copilului, care, foarte posibil, s-ar fi transformat într-o formă mai mult sau mai puţin violentă de ură.

acestuia, că „marile şocuri ale închisorii nu sunt foamea şi bătaia, ci teroarea psihică a unei lumi fără legi interne și mai ales terorizanta întrebare: «Ce are într-adevăr valoare?». Faţă de un om normal, singurul avantaj al unui puşcăriaş politic – mai ales dacă este tânăr – este acela că este obligat să-și clarifice valorile” (p. 11, reluat la p. 387). Menţinându-ne pe cât posibil în același registru, opinăm că principalul avantaj al cititorului avid de literatură/memorii ale spaţiului concentraţionar nu sunt contemplarea și veșnicul *deja vu* al bătăilor și înfometării administrate deţinuţilor, ci căutarea sensului axiologic al suferinței (sens nefrecventat de torţionari, dar întruchipat de numeroase dintre victime). În acest fel, chiar dacă, așa cum spune același Dan Stoica, „închisorile pentru gând, pentru demnitate, nu sunt raţionale: nu pot fi înțelese din fotoliu şi papuci”, identificarea Sensului suferinţei echivalează (așa cum credem că ar spune atât de empatica scriitoare orădeană Maria Hulber) cu o probă inițiatică. Contemplând (în general, neputincioși, din postura noastră cronologic fortuită de salon) violenţa nejustificată din Istorie, ne clarificăm, suntem chiar obligaţi să ne clarificăm, valorile spirituale în care credem sau nu credem. Contemplând biografiile exemplare supuse Terorii Istoriei, ne clarificăm (identificăm), ori că vrem, ori că nu vrem, valorile umane ale societăţii în care trăim. Printre acestea, nu puţini arhitecţi condamnaţi politic după cel de-al Doilea Război Mondial.

Silviu B. Moldovan

ABREVIERI

ACNJ, Arhiva Comandamentului Naţional al Jandarmeriei
ACNSAS, Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
AMAE, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
AMI, Arhiva Ministerului de Interne
AMR, Arhivele Militare Române
ANIC, Arhivele Naţionale Istorice Centrale
ANR, Arhivele Naţionale ale României
art., articol
ASRI, Arhiva Serviciului Român de Informaţii
BIRD, Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare
BO, Buletinul Oficial
BOR, Biserica Ortodoxă Română
CAER, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
CC al PCR, Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CEPECA, Centrul de Perfecţionare a Cadrelor de Conducere
CFAU, Comandamentul Forţelor Armate Unite din Tratatul de la Varşovia
CFP, Combinatul Fondului Plastic
CI, contrainformaţii
CIE, Centrul de Informaţii Externe
CIS, Fondul pentru cheltuieli informative speciale
CM, colonie de muncă
CMOB, Comandamentul Miliţiei Oraşului Bucureşti
CNCR, Conferinţa Naţională „Comunismul Românesc"
Col., colonel
Com., comuna
Coord., coordonator
CP, Cod Penal
CPEx, Consiliul Politic Executiv
Cpt., căpitan
CR, contrarevoluţionar
CSS, Consiliul Securităţii Statului
CTOT, Comandamentul pentru Tehnica Operativă şi Transmisiuni
CTS, Comandamentul Trupelor de Securitate
DGIE, Direcţia Generală de Informaţii Externe
DGP, Direcţia Generală a Poliţiei
DIE, Departamentul de Informaţii Externe
DMRU, Direcţia Management Resurse Umane
DO, domiciliu obligatoriu
DRO, Organizaţia Revoluţionară a Dobrogei
DRS, Direcţia Regională de Securitate
DRSP, Direcţia Regională de Securitate a Poporului
DRSS, Direcţia Regională a Securităţii Statului
DSS, Departamentul Securităţii Statului

DUI, Dosar de urmărire informativă
DV, dosar de verificare
EIBMBOR, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
FMI, Fondul Monetar Internaţional
GAS, Gospodărie Agricolă de Stat
GB, Glasul Bisericii
g-ral mr., general maior
HCM, Hotărâre a Consiliului de Miniştri
i.e. – informaţii externe
IJ, Inspectoratul Judeţean
IKGS, Institutul pentru Cultură şi Istorie Germană în Sud-Estul Europei (Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas), München
IMB, Inspectoratul Municipiului Bucureşti
INST, Institutul Naţional pentru Studierea Totalitarismului
IPS, Înaltpreasfinţitul
ISDR, Istoria Statului şi Dreptului Românesc
ISJ, Inspectoratul de Securitate Judeţean
Jud., judeţul
KAS, Konrad Adenauer Stiftung
lt. col., locotenent colonel
lt. maj., locotenent major
lt., locotenent
MADOSZ, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége),
MAE, Ministerul Afacerilor Externe
MAI, Ministerul Afacerilor Interne
MAN, Marea Adunare Naţională
MCE, Ministerul Comerţului Exterior
MFA, Ministerul Forţelor Armate
MI, Ministerul de Interne
MNR, Mişcarea Naţională de Rezistenţă
MO, Monitorul Oficial
MONT, Mobilizarea şi organizarea naţiunii şi teritoriului
Mr., maior
MSS, Ministerul Securităţii Statului
NKVD, Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne)
OZNA, Consiliul de apărare al poporului, Securitatea iugoslavă (titoistă)
PCM, Preşedinţia Consiliului de Miniştri
PCR, Partidul Comunist Român
PCUS, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
PMR, Partidul Muncitoresc Român
PNL, Partidul Naţional Liberal
PNP, Partidul Naţional Popular
PNŢ, Partidul Naţional Ţărănesc

pp, prevăzută şi pedepsită
PSD, Partidul Social Democrat
RPR, Republica Populară Română
RSR, Republica Socialistă Română
SDDO, Serviciul Dislocări şi Domicilii Obligatorii
SIG, Supravegherea informativă generală
Slt., sublocotenent
SMT, Staţiunea de Maşini şi Tractoare
SRI, Serviciul Român de Informaţii
SSI, Serviciul Special de Informaţii
TO, tehnică operativă
Tov. tovarăş
UAP, Uniunea Artiştilor Plastici
UM, unitate militară
USLA., Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă
UTC, Uniunea Tineretului Comunist

Lista autorilor

Florian Banu – consilier superior CNSAS; licenţiat al Facultăţii de Istorie a Universităţii „Dunărea de Jos” – Galaţi (1997); doctor în istorie al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” – Iaşi (2001); autor al câtorva zeci de articole și studii pe teme de istorie a aparatului represiv al regimului comunist, istoria mişcării de rezistenţă armată şi istorie economică; volum recent: *„Și nu ne duce pe noi în ispită...”. România și „războaiele minții”. Manipulare, propagandă și dezinformare (1978-1989),* Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013.

Luminiţa Banu – consilier principal CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei, Universitatea Bucureşti (1999); studii postuniversitare – specializarea Management şi evaluare educaţională (2000); autoare a mai multor studii şi articole în reviste de specialitate. Volum recent: *Securitatea și sistemul educațional comunist din România (1948-1989)* Iași, Casa Editorială Demiurg, 2015.

Magdolna Baráth – istoric maghiar, doctor în istorie (2002), arhivist în cadrul Institutului de Istorie Politică (1987-1998), șef al Departamentului de Cercetare al Arhivei Istorice a Securității Statului din Ungaria (din 1998), vicepreședinte al Societății Maghiare de Științe Istorice (2015). Autor al mai multor studii și volume pe subiectul relațiilor sovieto-maghiare, exilul maghiar după 1945 și activitatea serviciilor de informații după Al Doilea Război Mondial.

Iuliu Crăcană – consilier superior CNSAS, licenţiat al Universităţii Dunărea de Jos din Galaţi, secţia de Istorie-Filozofie (1994-1998), licenţă în drept la Universitatea „Titu Maiorescu” Bucureşti (2009), studii aprofundate de istorie: „Partide şi sisteme politice în România – a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prima jumătate a secolului al XX-lea”, doctor în istorie – Universitatea Bucureşti (2012). Autor al mai multor studii şi articole în reviste de specialitate. Studiu publicat recent: *Securitatea contra Paul Goma* în *În căutarea rostului pierdut. 20 de călăuze în cultura națională,* Iași, Editura Timpul, 2007.

Monica Enache – curator la Muzeul Național de Artă al României (departamentul de Artă Românească Modernă), absolventă a Universității Naționale de Arte din București și a unui master în Istoria artei și filosofia culturii (Facultatea de Istorie și Facultatea de Filozofie, Universitatea București). În prezent este doctorand în istoria artei (Universitatea Națională de Arte din București), studiind tematica

istorică în arta oficială românească din perioada 1944-1965. Este autor al unor proiecte expoziționale și studii în domeniul artei românești moderne.

Vadim Guzun – diplomat în Ministerul Afacerilor Externe al României, licenţiat în Drept, Bucureşti, doctorand în istorie. Autor al mai multor studii şi articole pe tema relaţiilor româno-sovietice şi a foametei din URSS. Volum recent publicat**:** *Emigrația albă și Biserica Rusă pe teritoriul României Socialiste: documente din arhiva fostei Securități, 1950-1952*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014.

Georg Herbstritt – cercetător și consilier științific în cadrul Departamentului pentru Educaţie şi Cercetare al BStU (Bundesbeauftragte für die Stasi-Unterlagen - Comisia federală pentru Arhivele Stasi); doctor în istorie. Volum recent: *Bundesbürger im Dienst der DDR-Spionage* (*Cetățeni ai Republicii Federale Germane în serviciul spionajului RDG)*, Editura Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2007. Volum recent în limba română: *Stasi și Securitatea,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2005 (împreună cu Stejărel Olaru).

Nicoleta Ionescu-Gură – consilier superior CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie a Universităţii din Bucureşti, doctor în istorie al Universităţii din Bucureşti (2003); coautor al volumului *Membrii CC al PCR (1945-1989). Dicționar*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004; autor al volumelor *Stalinizarea României. Republica Populară Română. 1948-1950. Transformări instituționale*, Bucureşti, Editura All, 2005 (premiul „Gheorghe Bariţiu" al Academiei Române în anul 2007) şi *Nomenclatura Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2006. Volum recent: *Dimensiunea represiunii din România în regimul comunist. Dislocări de persoane și fixări de domiciliu obligatoriu,* Bucureşti, Editura Corint, 2010.

Okváth Imre – istoric maghiar, licențiat în Istorie la Universitatea din Debrecen (1981), doctor în filozofie al Academiei de Științe din Ungaria (1999). A lucrat ca cercetător la Muzeul Militar din Budapesta (1991-1997) apoi a devenit șef adjunct al Departamentului de Cercetare din cadrul Arhivei Istorice a Securității Statului din Ungaria (2003). A publicat mai multe volume pe teme de istorie militară și Securitatea statului comunist maghiar. Volum recent: *The Organization of the repression. The re-organization and operating of the political police 1956–1962.* Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013.

Dumitru Lisnic – doctorand la Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, cu tema *Elitele RSS Moldovenești. Studiu de caz: orașul și raionul Bălți, 1944-1953*. Domenii de interes: istoria Basarabiei în secolele XIX-XX, istoria URSS. Participant la proiectul „Expedițiile Memoriei", desfășurat în Kazahstan în 2014, inclusiv la prelucrarea datelor din listele de prizonierilor de război români deținuți în Lagărul NKVD nr. 99, de la Spask (RSS Kazahă), în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial. Studiu recent: *Sovietizarea Basarabiei: politici economice, represive și sociale. Studiu de caz: orașul Bălți (1944-1949),* în „Archiva Moldaviae", vol. VII/ 2015.

Miodrag Milin – cercetător principal I la Institutul de studii bănăţene de la filiala Timişoara a Academiei Române; absolvent al Facultăţii de istorie şi filozofie a Universităţii "Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca (1973); doctor în Istorie al UBB din Cluj-Napoca (1989); bursier "Fulbright" la Universitatea Illinois din Urbana-Champaign (1993 – 1994); autor de cărţi şi studii pe teme de istoria relaţiilor româno – sârbe, istoria rezistenţei anticomuniste şi istoria Revoluţiei române din Banat. Volum recent: *Istoria Banatului. Studii privind particularităţile unei regiuni transfrontaliere,* București, Editura Academiei Române, 2015, 620 pag. (în colaborare).

Dana Mustață – lector universitar în televiziune și jurnalism la Universitatea Groningen din Olanda. A obținut doctoratul în 2011 la Universitatea Utrecht cu teza intitulată: *The Power of Television. Including the Historicizing of the Live Romanian Revolution* (Puterea televiziunii și istoricizarea Revoluției Române în Direct). Teza reprezintă prima istorie a TVR-ului. Este fondatoarea și coordonatoarea rețelei de cercetare The European (Post)Socialist Television History Network. În prezent lucrează la proiectele de cercetare *Everyday Matters. Material Historiographies of Television in Cold War Contexts* și *Television Histories in (Post)Socialist Europe*, ambele finanțate de Organizația Olandeză pentru Cercetare Științifică (NWO). Este managing editor al revistei științifice *VIEW Journal of European Television History and Culture* și membru al Comisiei de Studii de Televiziune al Federației Internaționale a Arhivelor de Televiziune (FIAT/IFTA). Studiu recent: *Television in the Age of (Post)Communism* in „Journal of Popular Film and Television", Vol 40, Issue 3, Fall 2012.

István Papp – istoric maghiar, licențiat și doctor în istorie al Universității „Eötvös Lóránd" din Budapesta (2002, respectiv 2005),

cercetător științific la Arhivei Istorice a Securității Statului din Ungaria (2009), editor al „Betekintő”, revista online a Arhivei Istorice a Securității Statului din Ungaria. A publicat mai multe studii despre Ungaria după cel de-Al Doilea Război Mondial, respectiv relația dintre Securitatea maghiară și țărănime. Volum recent: *Szemek a láncban. Játszmák a magyar állambiztonság történetében. [Parts of Chain. Stories in the history of Hungarian State Security.]* Jaffa, Budapest, 2015.

Carmen Elena Potra – cercetător științific, doctorandă în anul III la Facultatea de Istorie din cadrul Universităţii Bucureşti unde pregătește teza de doctorat intitulată „Istoria Bisericii Catolice din România în perioada comunistă (1948-1989)”. Studii recente pe acest subiect, ambele aflate sub tipar: *Biserica Greco-Catolică în anul 1948* (în „Caietele Institutului Catolic”) şi *Revoltele ţărăneşti din judeţul Bihor în vara anului 1949* (în „Anuarul I.I.C.C.M.E.R.”).

Raluca Nicoleta Spiridon – consilier superior la CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti (1999); master în Istoria ideilor și mentalităţilor, Facultatea de Istorie, Universitatea din Bucureşti (2005); coeditor al volumului *Intelectualii români în arhivele comunismului*, Bucureşti, Editura Nemira, 2006.

Andrei Șiperco – conferențiar universitar în cadrul Departamentului de studii culturale, Secţia studii europene, Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti. Licențiat al Facultății de Istorie-Filozofie a Universității București (1988), doctor în istorie (1997). Autor al mai multor volume, studii și articole pe teme diplomatice. Volum recent: *Documente diplomatice române, Seria a II-a, Volumul 18, Partea a II-a, 1 iulie-31 decembrie 1936*, Râmnicu Vâlcea, Editura Conphys, 2010, 919 pagini (coeditor, împreună cu Laurenţiu Constantiniu și Alin-Victor Matei).

Mihaela Toader – expert-cercetare I.I.C.C.M.E.R., licenţiată a Facultăţii de Istorie a Universităţii din Bucureşti (1998), master – *Analiză de conflict* în cadrul S.N.S.P.A., doctor în științe politice – Universitatea din București (2013), autoare a mai multor studii şi articole despre exilul românesc postbelic. Volum recent (în colaborare) *Sursele Securității informează*, București, Editura Humanitas, 2008.

Corneliu Turianu – membru și secretar al Colegiului CNSAS, jurist, senator în legislatura 1996-2000. A desfășurat o susținută activitate științifică (a elaborat începând din 1973 până în prezent 82 de cărți de specialitate - monografii, cursuri universitare, cărți de practică

judiciară - și peste 200 de studii și articole de specialitate). Volum recent: *Drepturile omului*, București, Editura Universitară, București, 2007.

Valeriy Vlasenko – doctor în istorie, șeful Catedrei de Teorie și Istorie a Statului și Dreptului, Universitatea de Stat din Sumy, Ucraina.

Tipărit la tipografia Editurii Univers Juridic,
București

Comenzile pentru revistă se primesc pe adresa
CNSAS:
str. Matei Basarab, nr. 55-57, cod poştal 030 671,
Bucureşti, sector 3,
tel. 037 189 142 sau la email: editura@cnsas.ro